

RƏSMİ MATERİALLAR

MÜNDƏRİCAT

➤ GENOSİD CİNAYƏTİNİN QARŞISININ ALINMASI VƏ CƏZALANDIRILMASI HAQQINDA KONVENSIYA	7
➤ Dağlıq Qarabağda, o cümlədən Xocalıda soyqırımı hadisələrinin təfəsilatını aydınlaşdırmaq üçün deputat istintaq komissiyası yaradılması haqqında Azərbaycan Respublikası Ali Sovetinin Qərarı (25 mart 1992-ci il)	10
➤ Azərbaycan Respublikasının Qarabağın dağlıq hissəsində vəziyyət, Xocalı genosidi və respublikada ictimai-siyasi şərait haqqında Azərbaycan Respublikası Ali Sovetinin Qərarı (25 mart 1992-ci il)	11
➤ Bakı şəhərində Xocalı şəhidlərinin xatirəsini əbədləşdirmək haqqında Qərar № 108 (8 aprel 1992-ci il)	13
➤ Azərbaycan yazıçılarının keçmiş Sovet İttifaqının bütün keçmiş sovet yazıçılarına müraciəti (29 fevral 1992-ci il)	14
➤ Dağlıq Qarabağda, o cümlədən Xocalıda Soyqırımı hadisələrinin təfəsilatını aydınlaşdırmaq üçün deputat istintaq komissiyasının işinin yekunları barədə Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin Qərarı (17 fevral 1993-cü il)	15
➤ Xocalıda baş vermiş soyqırımı hadisələri üzrə istintaqın gedişi barədə Azərbaycan Respublikası Baş prokurorunun məlumatı haqqında Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin Qərarı (24 fevral 1993-cü il)	16
➤ Azərbaycan Respublikası Prezidentinin səlahiyyətlərini həyata keçirən Azərbaycan Respublikası Ali Sovetinin sədri Heydər Əliyevin BMT Təhlükəsizlik Şurasının sədrinə yazılı müraciəti (26 iyul 1993-cü il)	17
➤ Azərbaycan Respublikasının Prezidentinin səlahiyyətlərini həyata keçirən Azərbaycan Respublikası Ali Sovetinin sədri Heydər Əliyevin BMT Təhlükəsizlik Şurasının sədrinə və BMT-nin baş katibinə məktubu (18 avqust 1993-cü il)	18
➤ Xocalı soyqırımı (genosidi) günü haqqında Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin Qərarı (24 fevral 1994-cü il)	19
➤ Bütün dünya azərbaycanlılarına müraciət (24 fevral 1994-cü il)	20
➤ Xocalı soyqırımı qurbanlarının ailələrinə (1 mart 1994-cü il)	21
➤ Xocalı soyqırımının 3-cü ildönümünün keçirilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Sərəncamı (19 fevral 1995-ci il)	22
➤ Milli Məclisin dünya parlamentlərinə və beynəlxalq təşkilatlara Xocalı soyqırımının üçüncü ildönümü ilə əlaqədar müraciəti barədə Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin Qərarı (24 fevral 1995-ci il)	23
➤ Milli Məclisin dünya parlamentlərinə və beynəlxalq təşkilatlara müraciəti (24 fevral 1995-ci il)	24
➤ “Təzə pır” məscidində Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Heydər Əliyevin çıxışı (25 fevral 1995-ci il)	25
➤ Xocalı soyqırımının dördüncü ildönümü ilə əlaqədar Xocalı rayonu ictimaiyyətinin nümayəndələri ilə görüş (24 fevral 1996-cı il)	27
➤ Azərbaycan Respublikası Prezidenti Heydər Əliyevin giriş sözü	27
➤ Xocalı rayon İcra Hakimiyyətinin başçısı Elman Məmmədovun çıxışı	28
➤ Naftalan şəhərində müvəqqəti məskunlaşmış Xocalı sakini Yaqub Əliyevin çıxışı	37
➤ Azərbaycanın Milli Qəhrəmanı Əlif Hacıyevin həyat yoldaşı Qalina Hacıyevanın çıxışı	39
➤ Xocalı sakini, şəhid atası Kamran Usubovun çıxışı	40
➤ Dövlət Teleradio Verilişləri şirkətinin əməkdaşı, radionun "Xəbərlər" redaksiyası baş redaktorunun müavini Ələmdar Quluzadənin çıxışı	41
➤ Azərbaycan Respublikası Prezidenti Heydər Əliyevin yekun nitqi	44

- Genosid cinayətinin qarşısının alınması və onun cəzalandırılması haqqında Konvensiyaya qoşulmaq barədə Azərbaycan Respublikasının Qanunu (31 may 1996-cı il)49
- “Xocalı soyqırımı qurbanlarının xatirəsinə sükut dəqiqəsi elan edilməsi haqqında” Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Sərəncamı (25 fevral 1997-ci il)50
- “Azərbaycanlıların soyqırımı haqqında” Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Fərmanı (26 mart 1998-ci il).....51
- Qaçqın və məcburi köçkünlərin məsələlərinə həsr olunmuş ümumrespublika müşavirəsi (27 iyun 1998-ci il).....53
- Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Heydər Əliyevin giriş nitqi.....53
- Xocalı rayonundan qaçqın Ramiz Qəhrəmanovun çıxışı.....56
- Milli Məclisin 23 fevral tarixli iclasında Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Heydər Əliyevin nitqi (23 fevral 2001-ci il)58
- Xocalı soyqırımının ildönümü ilə əlaqədar Azərbaycan Respublikası Prezidenti Heydər Əliyevin Azərbaycan xalqına müraciəti (24 fevral 2001-ci il)67
- Xocalı soyqırımının onuncu ildönümü ilə əlaqədar Azərbaycan xalqına müraciət (25 fevral 2002-ci il).....68
- Xocalı Soyqırımının 10-cu ildönümü ilə əlaqədar Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin Bəyanatı (26 fevral 2002-ci il)69
- Xocalı qaçqınlarının Birləşmiş Millətlər Təşkilatına, Avropa Şurasına, Avropa Təhlükəsizlik və Əməkdaşlıq Təşkilatına müraciəti (15 fevral 2003-cü il)71
- Xocalı soyqırımının ildönümü ilə əlaqədar Azərbaycan xalqına müraciət (25 fevral 2003-cü il)73
- Xocalı faciəsi Ermənistan tərəfindən azərbaycanlılara qarşı yönələn soyqırım siyasətinin nəticəsidir74
- Xocalı qaçqınlarının Birləşmiş Millətlər Təşkilatına, Avropa Şurasına, Avropa Təhlükəsizlik və Əməkdaşlıq Təşkilatına müraciəti (12 fevral 2004-cü il)75
- Xocalı soyqırımının ildönümü ilə əlaqədar Azərbaycan xalqına müraciət (24 fevral 2004-cü il)77
- Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev faciə qurbanlarının xatirəsini anma mərasimində iştirak etmişdir (27 fevral 2004-cü il).....79
- Xocalı faciəsi qurbanlarının xatirəsinə həsr olunmuş gecə keçirilmişdir. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev xatirə gecəsində iştirak etmişdir (27 fevral 2004-cü il)80
- YAP Xocalı soyqırımını törədənlərin cəzalandırılmasını beynəlxalq təşkilatlardan xahiş edir .81
- Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası İnsan Hüquqları İnstitutunun Ekspert Komissiyasının QƏTNAMƏSİ (24 fevral 2000-ci il)82
- Birləşmiş Millətlər Təşkilatının baş katibi cənab Kofi Annana Avropada Təhlükəsizlik və Əməkdaşlıq Təşkilatının fəaliyyətdə olan sədri cənab Solomon Passiyə Avropa Şurasının Parlament Assambleyasının sədri cənab Piter Şiderə (25 fevral 2004-cü il).....87
- BMT-nin Baş katibi cənab Koffi Annana Avropa Təhlükəsizlik və Əməkdaşlıq Təşkilatının fəaliyyətdə olan sədri cənab Solomon Passiyə Avropa Şurasının Baş katibi cənab Valter Şvimmerə Beynəlxalq Qırmızı Xaç və Qızıl Aypara Konfederasiyasının prezidenti xanım Hlin Bolbvinsbottirə ATƏT-in Minsk Qrupunun Rusiyalı həmsədri cənab Yuri Merzlyakova ATƏT-in Minsk Qrupunun ABŞ-dan olan həmsədri cənab Rudolf Perinaya ATƏT-in Minsk Qrupunun Fransalı həmsədri cənab Anri Jakolenə Avropa Şurasının Dağlıq Qarabağ üzrə məruzəçisi cənab Terri Devisə (5 mart 2004-cü il).....88
- NATO Parlament Assambleyasının sədri cənab Pyer Lelluşə (27 dekabr 2004-cü il)89
- 31 mart azərbaycanlıların soyqırımı günü münasibətilə Azərbaycan xalqına müraciət (30 mart 2004-cü il).....90
- Xocalı soyqırımı qurbanlarının beynəlxalq təşkilat və məhkəmələrə, dünyanın dövlət və xalqlarına müraciəti (28 yanvar 2005-ci il).....92

➤ Xocalı soyqırımının ildönümü münasibətilə Azərbaycan xalqına müraciət (23 fevral 2005-ci il)	93
➤ Xocalı soyqırımının ildönümü ilə əlaqədar "Vətən harayı" abidəsinin önünə Azərbaycan Prezidenti adından əkilmişdir	94
➤ Xocalı soyqırımı Türkiyə Böyük Millət Məclisində müzakirə olundu	95
➤ Türkiyə parlamenti Xocalı soyqırımını qınayan sənəd qəbul edib	96
➤ Xocalı soyqırımı Türkiyə Böyük Millət Məclisində müzakirələr	97
➤ Xocalı soyqırımının ildönümü ilə əlaqədar Azərbaycan Demokrat Fırqəsinin müraciəti (25 fevral 2005-ci il)	102
➤ Xocalı soyqırımı: İnformasiya savaşında qalib gəlməliyik	103
➤ Xocalı faciəsi beynəlxalq cinayət olaraq Ermənistanın Azərbaycan xalqına qarşı məqsədyönlü soyqırımı siyasətinin tərkib hissəsidir Q Ə T N A M Ə	104
➤ Türkiyə parlamentində Xocalı soyqırımı müzakirə olunacaq	106
➤ Milli Məclisin deputatları Xocalı soyqırımının 14-cü ildönümü ilə əlaqədar Türkiyədə keçiriləcək tədbirlərdə iştirak edəcəklər	107
➤ Xocalı faciəsi qurbanlarının xatirəsi Türkiyə Böyük Millət Məclisində anılmışdır	108
➤ Xocalı faciəsi qurbanlarının qanı yerdə qalmayacaq, soyqırımı törədənlər layiqli cəzalarını alacaqlar. Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev faciə qurbanlarının xatirəsini anma mərasimində iştirak etmişdir (25 fevral, 2006-cı il)	109
➤ BMT-nin Təhlükəsizlik Şurasına ATƏT-in fəaliyyətdə olan Sədrinə Avropa Şurasının Parlament Assambleyasına ABŞ Konqresinə Böyük Britaniya Parlamentinə Fransa Parlamentinə Rusiya Dövlət Dumasına Türkiyə Böyük Millət Məclisinə Dünya ölkələri parlamentlərinə MÜRACİƏT	110
➤ Azərbaycan Respublikası Xarici İşlər Nazirliyinin Bəyanatı (2 mart 2006-cı il)	112
➤ Xocalının beynəlxalq əks-sədası	113
➤ Azərbaycan Yazıçılar Birliyi Xocalı soyqırımının ildönümü ərəfəsində bəyanat yaymışdır ...	114
➤ Xocalı soyqırımı TBMM Rəyasət Heyətində müzakirə olundu	115
➤ Xocalı soyqırımı – 15. Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin bəyanatı (14 fevral 2007-ci il)	116
➤ Xocalı soyqırımının 15-ci ildönümü münasibətilə Xocalı qaçqınlarının Birləşmiş Millətlər Təşkilatına, Avropa Şurasına, Avropa Təhlükəsizlik və Əməkdaşlıq Təşkilatına Müraciəti (19 fevral 2007-ci il)	117
➤ Xocalı soyqırımının 15-ci ildönümü münasibətilə Azərbaycan xalqına müraciət (23 fevral 2007-ci il)	119
➤ Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev faciə qurbanlarının xatirəsini anma mərasimində iştirak etmişdir (26 fevral 2007-ci il)	121
➤ Xocalı soyqırımının 15 illiyi ilə əlaqədar Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin Bəyanatı (27 fevral 2007-ci il)	122
➤ Xocalı soyqırımının 15 illiyi ilə əlaqədar Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin QƏRARI (27 fevral 2007-ci il)	124
➤ Xocalı soyqırımının 15 illiyi ilə əlaqədar Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin bəyanatı (28 fevral 2007-ci il)	127
➤ İslam Konfransı Təşkilatı Mədəni və Sosial Məsələlər üzrə Komissiyası Xocalı faciəsinə dair qətnamə qəbul etmişdir	129
➤ 31 Mart Azərbaycanlıların soyqırımı günü münasibətilə Azərbaycan xalqına müraciət (29 mart 2007-ci il)	130
➤ Azərbaycan xalqına: TÜSİAB - Azərbaycan Türk Sənayeçi və İş Adamları Beynəlxalq Cəmiyyəti	131
➤ Xocalı soyqırımı bəşəriyyətə qarşı törədilmiş ən ağır cinayətdir Azərbaycan Respublikasının İnsan Hüquqları üzrə Müvəkkilinin (Ombudsmanın) Xocalı soyqırımının 16-cı ildönümü ilə əlaqədar bəyanatı (22 fevral 2008-ci il)	132

- Xocalı faciəsi erməni millətçilərinin Azərbaycan xalqına qarşı apardığı soyqırımı və etnik təmizləmə siyasətinin qanlı səhifəsidir. Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev faciə qurbanlarının xatirəsini anma mərasimində iştirak etmişdir (26 fevral 2008-ci il).....134
- Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti Xocalı faciəsi qurbanlarının xatirəsinin Macarıstanda, 1956-cı il Macarıstan hadisələri qurbanlarının xatirəsinin Azərbaycanda əbədləşdirilməsi haqqında Qərar № 140 (19 iyun 2008-ci il).....135
- Xocalı soyqırımının 17-ci ildönümü ilə əlaqədar Xocalı məcburi köçkünlərinin Birləşmiş Millətlər Təşkilatına, Avropa Şurasına, Avropada Təhlükəsizlik və Əməkdaşlıq Təşkilatına M Ü R A C İ Ə T İ (17 fevral 2009-cu il)136
- Azərbaycan Respublikasının İnsan Hüquqları üzrə Müvəkkilinin (Ombudsmanın) Xocalı soyqırımının 17-ci ildönümü ilə əlaqədar BƏYANATI (23 fevral 2009-cu il).....138
- Xocalı soyqırımı bütün bəşəriyyətə qarşı yönəlmiş cinayətdir. Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev faciə qurbanlarının xatirəsini anma mərasimində iştirak etmişdir (26 fevral 2009-cu il)141
- Azərbaycan Respublikası Prezidenti Administrasiyası rəhbərinin sərəncamı ilə "Xocalı soyqırımının on səkkizinci ildönümünün keçirilməsinə dair tədbirlər planı" təsdiq edilmişdir142
- Azərbaycan Ombudsmanının Xocalı soyqırımı ilə əlaqədar bəyanatı143
- Allahşükür Paşazadə dünya ictimaiyyətini Xocalı hadisələrini soyqırımı kimi tanımağa çağırıb144
- Səfir Aqşin Mehdiyev Xocalı soyqırımının ildönümü münasibətilə BMT baş katibinə müraciət edib145
- Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev Xocalı faciəsi qurbanlarının xatirəsini anma mərasimində iştirak etmişdir (26 fevral 2010-cu il)146
- Xocalı hadisələri ilə əlaqədar Ermənistan tərəfindən BMT-nin Baş katibinə ünvanlanmış məktuba Azərbaycanın BMT yanında Daimi Nümayəndəliyinin cavabı147
- "Xocalı soyqırımının on doqquzuncu ildönümünün keçirilməsinə dair tədbirlər planı" təsdiq edilmişdir.....150
- Xocalı soyqırımının 19-cu ildönümü münasibətilə Xocalı əhalisinin dünya dövlətlərinə, Birləşmiş Millətlər Təşkilatına, Avropa Şurasına, Avropada Təhlükəsizlik və Əməkdaşlıq Təşkilatına (3 fevral 2011-ci il).....151
- QMİ sədri, həmçinin beynəlxalq təşkilatlara da müraciət ünvanlayıb.....153
- Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev faciə qurbanlarının xatirəsini anma mərasimində iştirak etmişdir (26 fevral 2011-ci il)154
- Azərbaycanın BMT yanında Daimi Nümayəndəliyindən AzərTAc-a bildirmişlər ki, ölkəmizin BMT yanında daimi nümayəndəsi, səfir Aqşin Mehdiyev Xocalı qətləmi ilə bağlı BMT-nin baş katibinə məktub ünvanlamışdır. Məktub BMT-yə üzv dövlətlərin nümayəndəliklərinə də göndərilmişdir156
- Xocalı soyqırımının iyirminci ildönümü haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Sərəncamı (17 yanvar 2012-ci il).....157
- Dünya xalqlarına, dövlət başçılara, parlamentlərə və beynəlxalq təşkilatlara M Ü R A C İ Ə T158
- Xocalı soyqırımının 20-ci ildönümü ilə əlaqədar Xocalı əhalisinin dünya xalqlarına, Birləşmiş Millətlər Təşkilatına, Avropa Şurasına, Avropada Təhlükəsizlik və Əməkdaşlıq Təşkilatına müraciəti (6 fevral 2012-ci il)159
- Azərbaycan Respublikasının İnsan Hüquqları üzrə Müvəkkilinin (Ombudsmanın) Xocalı soyqırımının 20-ci ildönümü ilə əlaqədar BƏYANATI (22 fevral 2012-ci il).....161
- Xocalı soyqırımının 20-ci ildönümü ilə əlaqədar Azərbaycan xalqına müraciət (23 fevral 2012-ci il)164
- Xocalı soyqırımının 20 illiyi ilə əlaqədar Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin QƏRARI (24 fevral 2012-ci il)165

➤ Xocalı soyqırımının 20-ci ildönümü ilə əlaqədar Bakıda ümumxalq yürüşü keçirilmişdir Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev yürüşdə iştirak etmişdir (26 fevral 2012-ci il).....	168
➤ «Xocalı soyqırımının iyirmi birinci ildönümünün keçirilməsinə dair tədbirlər planı» təsdiq edilmişdir.....	170
➤ Ombudsman Elmira Süleymanova Xocalı soyqırımının 21-ci ildönümü ilə əlaqədar bəyanat verib.....	171
➤ Xocalı soyqırımının 21-ci ildönümü ilə əlaqədar Xocalı əhalisinin dünya xalqlarına, Birləşmiş Millətlər Təşkilatına, Avropa Şurasına, Avropada Təhlükəsizlik və Əməkdaşlıq Təşkilatına müraciəti (18 fevral 2013-cü il)	172
➤ Xocalı soyqırımının iyirmi birinci ildönümünün keçirilməsi barədə Azərbaycan Respublikası təhsil nazirinin əmri (18 fevral 2013-cü il)	174
➤ Dünya xalqlarına, dövlət başçılara, parlamentlərə və beynəlxalq təşkilatlara müraciət	175
➤ Xocalı faciəsi erməni millətçilərinin Azərbaycan xalqına qarşı apardığı soyqırımı siyasətinin qanlı səhifəsidir Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev faciə qurbanlarının xatirəsini anma mərasimində iştirak etmişdir (26 fevral 2013-cü il).....	176
➤ Xocalı soyqırımının iyirmi ikinci ildönümünün keçirilməsinə dair tədbirlər planı» təsdiq edilmişdir.....	178
➤ Azərbaycan Ombudsmanı Xocalı soyqırımının 22-ci ildönümü ilə bağlı bəyanat ünvanlamışdır	179
➤ “Xocalıya ədalət” kampaniyasının keçirilməsi ilə bağlı tədbirlər haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Sərəncamı (13 fevral 2014-cü il).....	181
➤ Xocalı faciəsi əsrlər boyu Azərbaycan xalqına qarşı törədilmiş soyqırımı siyasətinin ən qanlı səhifəsidir Prezident İlham Əliyev faciə qurbanlarının xatirəsini anma mərasimində iştirak etmişdir (26 fevral 2014-cü il)	182
➤ “Xocalı soyqırımının iyirmi üçüncü ildönümünün keçirilməsinə dair tədbirlər planı” təsdiq edilib (3 fevral 2015-ci il)	184
➤ Azərbaycan Ombudsmanı Xocalı soyqırımının 23-cü ildönümü ilə bağlı bəyanat yayıb (19 fevral 2015-ci il).....	185
➤ Xocalı soyqırımı ilə əlaqədar dünya ictimaiyyətinə müraciət (23 fevral 2015-ci il)	187
➤ Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev Xocalı faciəsi qurbanlarının xatirəsini anma mərasimində iştirak edib (26 fevral 2015-ci il)	188
➤ Xocalı soyqırımının 24-cü ildönümünün keçirilməsinə dair Tədbirlər Planı təsdiq edilib (3 fevral 2016-cı il).....	190
➤ Milli Məclisdə “Xocalı soyqırımı beynəlxalq hüquq müstəvisində” mövzusunda ictimai müzakirə keçirilib (17 fevral 2016-cı il)	191
➤ Azərbaycan ombudsmanı Xocalı soyqırımının 24-cü ildönümü ilə bağlı bəyanat yayıb (22 fevral 2016-cı il).....	193
➤ Prezident İlham Əliyev Xocalı faciəsi qurbanlarının xatirəsini anma mərasimində iştirak edib (26 fevral 2016-cı il).....	195
➤ Xocalı soyqırımı ilə bağlı qanun hazırlanır	197
➤ Xocalı soyqırımının iyirmi beşinci ildönümü haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Sərəncamı (24 yanvar 2017-ci il).....	199
➤ Xocalı soyqırımının 25-ci ildönümünün keçirilməsinə dair tədbirlər planı təsdiq edilib (27 yanvar 2017-ci il).....	200
➤ Azərbaycanın Xarici İşlər Nazirliyi Xocalı soyqırımının 25-ci ildönümü ilə bağlı bəyanat yayıb (24 fevral 2017-ci il)	201
➤ Milli Məclis Xocalı soyqırımının 25 illiyi ilə əlaqədar Qərar qəbul edib (24 fevral 2017-ci il)	203
➤ Xocalı soyqırımının 25 illiyi ilə əlaqədar Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin Qərarı (24 fevral 2017-ci il).....	206

- Xocalı soyqırımının 25-ci ildönümü ilə əlaqədar Bakıda ümumxalq yürüşü keçirilir: Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev və Birinci vitse-prezident Mehriban Əliyeva yürüşdə iştirak ediblər (26 fevral 2017-ci il)210
- Ombudsman Xocalı soyqırımının 26-cı ildönümü ilə əlaqədar bəyanat yayıb (12 fevral 2018-ci il)212
- Xocalı soyqırımının 26-cı ildönümünün keçirilməsinə dair tədbirlər planı təsdiq edilib (12 fevral 2018-ci il).....214
- Qafqaz Müsəlmanları İdarəsi Xocalı soyqırımı ilə əlaqədar dünya dini liderlərinə, beynəlxalq təşkilatlara müraciət edib (15 fevral 2018-ci il)215
- Xarici İşlər Nazirliyi və Baş Prokurorluq Xocalı soyqırımının 26-cı ildönümü ilə əlaqədar birgə bəyanat yayıb (23 fevral 2018-ci il)216
- Prezident İlham Əliyev Xocalı soyqırımı qurbanlarının xatirəsini anım mərasimində iştirak edib (26 fevral 2018-ci il)218
- Prezident İlham Əliyev “Rossiya-24” telekanalının müxbirinə müsahibə verib: (26 fevral 2018-ci il)220
- Xocalı soyqırımının iyirmi yeddinci ildönümü haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Sərəncamı (5 fevral 2019-cu il)221
- Ombudsman Xocalı soyqırımının 27-ci ildönümü ilə əlaqədar bəyanat yayıb (18 fevral 2019-cu il)222
- Azərbaycanın din xadimləri Xocalı soyqırımının ildönümü ilə əlaqədar dünya dini liderlərinə, beynəlxalq təşkilatlara müraciət ediblər.....224
- Azərbaycanın BMT-dəki daimi nümayəndəsi BMT-nin Baş katibinə Xocalıda erməni qoşunları tərəfindən törədilmiş hərbi cinayətlər haqqında məktub göndərüb226
- Dağlıq Qarabağ bölgəsinin azərbaycanlı icması Xocalı soyqırımının 27-ci ildönümü ilə əlaqədar bəyanat yayıb228
- Xarici İşlər Nazirliyi və Baş Prokurorluq Xocalı soyqırımının 27-ci ildönümü ilə əlaqədar bəyanat yayıblar230
- Xocalı soyqırımının 27-ci ildönümü ilə əlaqədar Bakıda ümumxalq yürüşü keçirilir: Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev yürüşdə iştirak edib (26 fevral 2019-cu il)232
- Prezident İlham Əliyev “Rossiya-24” telekanalının müxbirinə müsahibə verib (26 fevral 2019-cu il)235
- Xocalı soyqırımının 28-ci ildönümünün keçirilməsinə dair tədbirlər planı təsdiq edilib236
- Ombudsman Xocalı soyqırımının 28-ci ildönümü ilə əlaqədar bəyanat yayıb.....237
- Azərbaycandakı dini icmaların rəhbərləri Xocalı faciəsinin 28-ci ildönümü ilə əlaqədar bəyanat yayıblar239
- Prezident İlham Əliyev Xocalı soyqırımı qurbanlarının xatirəsini anım mərasimində iştirak edib (26 fevral 2020-ci il)241

Rəsmi materiallar

GENOSİD CİNAYƏTİNİN QARŞISININ ALINMASI VƏ CƏZALANDIRILMASI HAQQINDA KONVENSIYA

Razılığa gələn Tərəflər,

Birləşmiş Millətlər Təşkilatı Baş Məclisinin özünün 96(1) nömrəli 1946-cı il 11 dekabr tarixli qətnaməsində soyqırımının beynəlxalq hüquq normalarını pozan, Birləşmiş Millətlər Təşkilatının ruhuna və məqsədlərinə zidd cinayət olduğunu elan etdiyini və sivil dünyanın onu pislədiyini nəzərə alaraq, soyqırımının bütün tarix boyu bəşəriyyətə böyük itkilər gətirdiyini etiraf edərək, bəşəriyyəti bu dəhşətli belədən xilas etmək üçün beynəlxalq əməkdaşlığın zəruriliyinə əmin olaraq, aşağıdakılar barədə razılığa gəldilər:

Maddə 1

Razılığa gələn Tərəflər sülh, yaxud müharibə dövründə törədilməsindən asılı olmayaraq soyqırımının beynəlxalq hüquq normalarını pozan cinayət olduğunu təsdiq edir və onun qarşısını almaq və onun törədilməsinə görə cəzalandırmaq üçün tədbirlər görməyi öhdələrinə götürürlər.

Maddə 2

Bu Konvensiyada «soyqırımı» dedikdə, hər hansı milli, etnik, irqi, yaxud dini qrupu tam və ya qismən məhv etmək məqsədilə törədilən aşağıdakı hərəkətlər başa düşülür:

- a) bu cür qrupun üzvlərinin öldürülməsi;
- b) bu cür qrupun üzvlərinə ağır bədən xəsarəti, yaxud əqli xətər yetirilməsi;
- c) hər hansı qrup üçün qəsdən onun tam, yaxud qismən fiziki məhvini nəzərdə tutan həyat şəraiti yaradılması;
- d) bu cür qrupda doğumun qarşısını almağa yönəldilmiş tədbirlərin görülməsi;
- e) uşaqların zorla bir insan qrupundan alınıb başqasına verilməsi.

Maddə 3

Aşağıdakı əməllər cəzalandırılır:

- a) soyqırımı;
- b) soyqırımı törətmək məqsədilə gizli sövdələşmə;
- c) soyqırımı törətməyə birbaşa və açıq təhrikçilik;
- d) soyqırımı törətməyə cəhd;
- e) soyqırımında iştirak etmək.

Maddə 4

Soyqırımı, yaxud 3-cü maddədə sadalanan əməllərdən hər hansı birini törətmiş şəxslər konstitusiyaya görə məsul rəhbər şəxs, vəzifəli şəxs, yaxud adi şəxs olmasından asılı olmayaraq cəzalandırılmalıdırlar.

Maddə 5

Razılığa gələn Tərəflər bu Konvensiyanın müddəalarının qüvvəyə minməsi üçün, öz konstitusiya prosedurlarına müvafiq olaraq, lazımi qanunvericilik qəbul etməyi konkret olaraq, soyqırımı, yaxud 3-cü maddədə sadalanan əməlləri törətməkdə müqəssir olan şəxslərin cəzalandırılması üçün təsirli tədbirlər nəzərdə tutmağı öhdələrinə götürürlər.

Maddə 6

Soyqırımında, yaxud 3-cü maddədə sadalanan əməllərdə ittiham olunan şəxslər həmin əməllərin törədildiyi dövlətin ərazisindəki səlahiyyətli məhkəmədə, yaxud yurisdiksiyası onun yurisdiksiyasını tanımış bu Konvensiya Tərəflərinə şamil olunan beynəlxalq cinayət məhkəməsində mühakimə edilməlidirlər.

Maddə 7

Müqəssirlərin ekstradisiyasına münasibətdə soyqırımı və 3-cü maddədə sadalanan əməllər siyasi cinayət sayılır.

Belə hallarda Razılığa gələn Tərəflər öz qanunvericiliyinə və qüvvədə olan müqavilələrə müvafiq olaraq ekstradisiyanı həyata keçirməyi öhdələrinə götürürlər.

Maddə 8

Bu Konvensiyanın hər bir iştirakçısı Birləşmiş Millətlər Təşkilatı Nizamnaməsinin müddəalarına uyğun olaraq, soyqırımının, yaxud 3-cü maddədə sadalanan əməllərdən birinin qarşısını almaq və ya kökünü kəsmək üçün, onun fikrincə, lazım olan bütün tədbirlərin görülməsi tələbi ilə Baş Məclisin müvafiq orqanına müraciət edə bilər.

Maddə 9

1. Bu Konvensiyanın təfsiri, tətbiqi, yaxud yerinə yetirilməsi məsələsində Razılığa gələn Tərəflər arasındakı mübahisələr—soyqırımında, yaxud 3-cü maddədə sadalanan əməllərdən birində bu və ya digər dövlətin məsuliyyəti barədə mübahisələr daxil olmaqla—mübahisə edən tərəflərdən hər hansı birinin tələbi ilə Beynəlxalq Məhkəməyə verilir.

Maddə 10

Çin, fransız, ingilis, ispan və rus dillərindəki mətnləri eyni qüvvəyə malik olan bu Konvensiya 1948-ci il dekabrın 9-da qəbul edilmişdir.

Maddə 11

Bu Konvensiya Birləşmiş Millətlər Təşkilatının hər bir üzvü və bu Təşkilatın üzvü olmayıb, Baş Məclisin Konvensiyanı imzalamağa dəvət etdiyi hər bir dövlət adından imzalanmaq üçün 1949-cu il dekabrın 31-dək açıq olacaqdır.

Bu Konvensiya təsdiq edilməlidir; təsdiqnamələr saxlanılmaq üçün Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş katibinə təhvil verilir.

1950-ci il yanvarın 1-dən başlayaraq Birləşmiş Millətlər Təşkilatının hər bir üzvü və bu Təşkilatın üzvü olmayıb, yuxarıda göstərilən dəvəti almış hər bir dövlət bu Konvensiyaya qoşula bilər. Qoşulma aktları Birləşmiş Millətlər Təşkilatı Baş katibinə saxlanılmağa verilir.

Maddə 12

Razılığa gələn Tərəflərdən hər biri istənilən vaxt Birləşmiş Millətlər Təşkilatı Baş katibinin adına bildiriş göndərməklə bu Konvensiyanın tətbiqini, xarici əlaqələri üçün məsuliyyət daşdığı bütün ərazilərə, yaxud onların bir qisminə şamil edə bilər.

Maddə 13

İlk iyirminci təsdiqnamə, yaxud qoşulma aktı Baş katibə saxlanılmağa verildiyi gün Baş katib protokol tərtib edir. Protokolun surətləri Birləşmiş Millətlər Təşkilatının üzvü olan bütün dövlətlərə və Təşkilatın üzvü olmayan, 11-ci maddədə nəzərdə tutulan bütün dövlətlərə göndərilir.

Bu Konvensiya iyirminci təsdiqnamənin, yaxud qoşulma aktının saxlanılmağa verildiyi gündən sonrakı doxsanıncı gün qüvvəyə minir.

Konvensiyanın qüvvəyə minməsindən sonra alınmış hər hansı təsdiqnamə və ya qoşulma aktı Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş katibinə saxlanılmağa verildiyi gündən sonrakı doxsanıncı gün qüvvəyə minir.

Maddə 14

Bu Konvensiya qüvvəyə mindiyi gündən başlayaraq on il ərzində qüvvədədir.

Bu Konvensiya onu müvafiq qüvvədəolma müddətinin qurtarmasına, heç olmasa altı ay qalmışadək denonsasiya etməyən Razılığa gələn Tərəflər üçün daha beş il qüvvədə qalır.

Denonsasiya Birləşmiş Millətlər Təşkilatı Baş katibinin adına yazılı bildiriş göndərməklə həyata keçirilir.

Maddə 15

Denonsasiya nəticəsində bu Konvensiyanın iştirakçıları on altıdan az qaldıqda, Konvensiya sonuncu denonsasiyanın qüvvəyə mindiyi gündən öz qüvvəsini itirir.

Maddə 16

Razılığa gələn Tərəflərdən hər biri istənilən vaxt Baş katibə yazılı bildiriş göndərməklə bu Konvensiyaya yenidən baxılmasını xahiş edə bilər.

Baş Məclis, lazım bildikdə, bu xahişlə əlaqədar tədbirlərin görülməsi barədə qərar qəbul edir.

Maddə 17

Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş katibi Birləşmiş Millətlər Təşkilatının bütün üzvlərinə və Təşkilatın üzvü olmayan, 11-ci maddədə nəzərdə tutulan dövlətlərə aşağıdakılar barədə məlumat verir:

- a) 11-ci maddəyə müvafiq olaraq alınmış bütün təsdiqnamə və qoşulma aktları;
- b) 12-ci maddəyə müvafiq olaraq alınmış bütün bəyanatlar;
- c) 13-cü maddəyə müvafiq olaraq bu Konvensiyanın qüvvəyə mindiyi tarix;
- d) 14-cü maddəyə müvafiq olaraq alınmış denonsasiyalar;
- e) 15-ci maddəyə müvafiq olaraq Konvensiyanın ləğv edilməsi;
- f) 16-cı maddəyə müvafiq olaraq alınmış bəyanatlar.

Maddə 18

Bu Konvensiyanın əsl saxlanmaq üçün Birləşmiş Millətlər Təşkilatının arxivinə verilir.

Konvensiyanın təsdiq olunmuş surətləri Birləşmiş Millətlər Təşkilatının bütün üzvlərinə və Təşkilatın 11-ci maddədə nəzərdə tutulan üzvü olmayan dövlətlərə göndərilir.

Maddə 19

Bu Konvensiya qüvvəyə mindiyi gün Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş katibi tərəfindən qeydiyyatdan keçirilir.

***Azərbaycan Respublikası 1996-cı il 31 may tarixli
97-IQ nömrəli Qanunu ilə bu Konvensiyaya qoşulmuşdur***

**Dağlıq Qarabağda, o cümlədən Xocalıda soyqırımı hadisələrinin təfəsilatını
aydınlaşdırmaq üçün deputat istintaq komissiyası yaradılması haqqında
Azərbaycan Respublikası Ali Sovetinin Qərarı
(25 mart 1992-ci il)**

Azərbaycan Respublikasının Ali Soveti qərara alır:

Dağlıq Qarabağda, o cümlədən Xocalıda soyqırımı hadisələrinin təfəsilatını aydınlaşdırmaq üçün aşağıdakı tərkibdə səlahiyyətli deputat istintaq komissiyası yaradılsın:

Komissiyanın sədri	Y.C. Axundzadə*	Azərbaycan Respublikasının deputatı	xalq
Komissiyanın üzvləri	1. B. S. Zahidov	— » —	
	2. Ş.Q. Hacıkarimov	— » —	
	3. Ş.B. Hüseynov	— » —	
	4. T.T. Rüstəmov	— » —	
	5. Y.T. Əliyev	— » —	
	6. R.M. Fətəliyev	— » —	
	7. M.C. Nəsirov	— » —	
	8. M.Ə. Mütəllibov	— » —	
	9. S.P. Verdiyev	— » —	
	10. C.Q. Nuriyev	— » —	
	11. F.N. Məmmədov	— » —	
	12. Ə.Ö. Ömərov	— » —	
	13.R.M. Gülməmmədov	— » —	
	14. K.Ə. Məmmədov	general-mayor.	
	15. N.H. Əliyev	Azərbaycan Respublikası Soveti Katibliyinin şöbə müdiri.	Ali

**Azərbaycan Respublikası Ali Sovetinin sədri
Y. MƏMMƏDOV**

*Bakı şəhəri, 25 mart 1992-ci il
№ 334-XII*

**Azərbaycan Respublikasının Qarabağın dağlıq hissəsində vəziyyət,
Xocalı genosidi və respublikada ictimai-siyasi şərait haqqında
Azərbaycan Respublikası Ali Sovetinin Qərarı
(25 mart 1992-ci il)**

Azərbaycan Respublikasının Ali Soveti Azərbaycan Respublikasına qarşı erməni təcavüzünün miqyasının genişlənməsi ilə əlaqədar olaraq aşağıdakıları qeyd edir:

Qarabağın dağlıq hissəsində və Ermənistanla sərhədyanı rayonlarda Ermənistan separatçı quldurlarının və Müstəqil Dövlətlər Birliyinin cinayətkar hərbi birləşmələrinin hücumuna son qoymaq və münaqişəni siyasi yolla həll etmək üçün respublika rəhbərliyinin atdığı bir sıra konkret addımlara baxmayaraq, Ermənistan Respublikası və Azərbaycan Respublikasının Qarabağın dağlıq hissəsində fəaliyyət göstərən millətçi ekstremistləri və onların muzdlu qoşun hissələri beynəlxalq hüquq normalarını həyasızcasına və açıqdan-açıq pozaraq, bu bölgənin məskun erməni əhalisinin öz müqəddəratını təyin etməsinə dair saxta şüar altında bölgədə yaşayan altmış minə yaxın azərbaycanlının, yaxud ümumi əhalinin üçdə bir hissəsinin hüququnu tapdalayaraq, Azərbaycan Respublikasının ərazisinin bir hissəsini işğal etməkdə davam edir. Münaqişəni dinc yolla nizama salmaq sahəsində beynəlxalq vasitəçilik söylərindən, dünya ictimaiyyətinin sülhsevər çağırışlarından hələlik müsbət nəticə hasil olmamışdır.

Xüsusi hazırlıq görmüş silahlı erməni hərbi birləşmələri beynəlxalq erməni terrorçu qruplarının və erməni lobbisinin köməyindən, Rusiya rəhbərliyinin himayəsindən istifadə edərək Azərbaycan Respublikasının Qarabağın dağlıq hissəsini qəsb etməyə çalışırlar.

Müstəqil Dövlətlər Birliyinin qoşun hissələri, eləcə də Xankəndində yerləşən 366-cı alayın şəxsi heyəti, texnikası, silahlı erməni tərəfindən hücum əməliyyatlarına cəlb olunmaqda davam edir.

Erməni separatçı quldurları uzun illər ərzində həyata keçirdikləri qanlı terror metodlarından istifadə edərək minlərlə azərbaycanlı, müsəlman kürdünü, Axısxa — Adıgün (mesxeti) türkünə, o cümlədən qadınları, qocaları və uşaqları vəhşicəsinə öldürmüş, şikəst etmiş və daimi yaşayış yerlərindən amansızcasına qovmuşlar. Azərbaycanlılar yaşayan 52 kəndi, Xocalı şəhərini, qiymətli tarixi abidələri tamamilə dağıtmışlar. Qarabağın dağlıq hissəsində öz doğma torpağından zorla çıxarılmış on minlərlə azərbaycanlı Ermənistandan 1948-ci ildən sonra ikinci dəfə, 1988-ci ildə zorakılıqla qovulmuş 207 min qaçqına qoşulmuşdur. Minlərlə azərbaycanlının vəhşicəsinə qətlə yetirildiyi Xocalı faciəsi Sonqmi və Xatın dəhşətlərini geridə qoyur.

Qarabağın dağlıq hissəsində əhalinin müdafiəsi tam təmin edilməmiş, «Azərbaycan Respublikasının Silahlı Qüvvələri haqqında», «Fövqəladə vəziyyət haqqında», «Dövlət sərhədi haqqında» Azərbaycan Respublikası qanunlarının, onların qüvvəyə minməsi haqqında qərarların icrası yarıtmaz təşkil edilmişdir.

Müstəqil Dövlətlər Birliyinə daxil olmağın başlıca şərti kimi birliyin hər bir üzvünün daxili işlərinə müdaxilənin yolverilməzliyi və onun sərhədlərinin toxunulmazlığı haqqında qəbul olunmuş bəyannamələrə və öhdəliklərə baxmayaraq nə Rusiya, nə də Müstəqil Dövlətlər Birliyinin başqa üzvləri Azərbaycana qarşı erməni təcavüzünün qarşısını almaq üçün heç bir qəti tədbir görməmişlər.

Azərbaycan informasiya blokadasına alınmış və ona qarşı təbliğat müharibəsi aparılmaqdadır. Saxta məlumat seli dünyanı bürümüş və dünya ictimaiyyətini çaşdırmışdır.

Belə bir vəziyyətdə, Azərbaycan Respublikasında Qarabağın dağlıq hissəsində və Ermənistanla sərhəd rayonlarında baş vermiş arasıkəsilməyən faciəli hadisələrlə əlaqədar olaraq ictimai-siyasi vəziyyətin son dərəcə kəskinləşdiyini nəzərə alıb, Azərbaycan Respublikasının Ali Soveti **qərara alır**:

1. Azərbaycan Respublikası rəhbərliyinə tapşırılsın ki, Qarabağ məsələsinin siyasi yolla həll edilməsi üçün mümkün olan bütün tədbirləri ardıcılıq və qətiyyətlə həyata keçirsin. Azərbaycana qarşı hərbi əməliyyatları dayandırmaq və münaqişədə olan tərəflər arasında səmərəli siyasi dialoqa başlamaq üçün diplomatik: söyləri gücləndirsin. Qarabağ məsələsinə dair BMT-nin himayəsi, altında Azərbaycan və Ermənistanın iştirakı ilə təxirə salmadan beynəlxalq konfrans keçirmək üçün BMT-yə, İran, Türkiyə, Rusiya, Qazaxıstan, Ukrayna və başqa dövlətlərə təkliflər göndərsin.

2. Azərbaycan Respublikası ərazisinə Ermənistan Respublikasının silahlı basqın etməsi, zor işlədib onun ərazisinin bir hissəsini zəbt etməsi Ermənistan Respublikasının müstəqil Azərbaycan Respublikasına qarşı təcavüz əməli kimi qiymətləndirilsin. Ermənistan Respublikasının təcavüzkar dövlət kimi tanınması üçün lazımı sənəd və materiallar müvafiq beynəlxalq təşkilatlara təqdim edilsin.

3. 1988-ci edilən başlayaraq Ermənistan ərazisindəki tarixən yaşadıqları torpaqlardan, sonra isə Azərbaycan Respublikasının Qarabağın dağlıq hissəsindən milli mənsubiyyətinə, yəni yalnız azərbaycanlı olduqlarına görə dinc əhalinin qovulması, insan hüquqlarının pozulması, Qarabağın dağlıq hissəsində: Malibəylidə, Qaradağlıda, Meşəlində, Kərkicahanda və digər yaşayış məntəqələrində, xüsusilə Xocalı şəhərində

minlərlə dinc əhalinin, qoca, qadın və uşaqların ən dəhşətli, amansız üsul və vasitələrlə kütləvi qırğını ilə nəticələnən Ermənistan Respublikasının düşünülmüş hərəkəti genosid kimi qiymətləndirilsin və bu barədə beynəlxalq təşkilatlara və dünya dövlətlərinə müraciət qəbul edilsin. Həmin soyqırımında Müstəqil Dövlətlər Birliyinin ordu hissələrinin köməyi xüsusi qeyd olunsun.

4. Dağlıq Qarabağda, o cümlədən Xocalıda soyqırımını hadisələrinin təfsilatını aydınlaşdırmaq üçün səlahiyyətli deputat istintaq komissiyası yaradılsın.

5. Azərbaycan Respublikasının ərazi bütövlüyünü və toxunulmazlığını, Qarabağın dağlıq hissəsinin əhalisinin təhlükəsizliyini təmin etmək üçün tədbir görməmiş vəzifəli şəxslərin dairəsi müəyyənləşdirilsin və onlardan ciddi cavabdehlik tələb olunsun.

6. Azərbaycan Respublikası rəhbərliyinə tapşırılsın: Azərbaycan Respublikasının İran, Türkiyə, Pakistan, Əfqanıstan, Rusiya, Ukrayna, Qazaxıstan və başqa dövlətlərlə danışıqlar aparıb əməkdaşlıq və təhlükəsizlik haqqında müqavilələr bağlanması sahəsində konkret tədbirlər görsün;

«Fövqəladə vəziyyət haqqında» və «Dövlət sərhədi haqqında» Azərbaycan Respublikası qanunlarına müvafiq olaraq respublikanın Qarabağ və Ermənistanla həmsərhəd olan rayonlarında təxirə salınmadan fövqəladə vəziyyət tətbiq edilməsi və respublika sərhədlərinin toxunulmazlığının təmin edilməsi məsələlərinə baxsın.

7. Azərbaycan Respublikası Dövlət Müdafiə Komitəsi münafişə zonalarında vəziyyəti nizama salmaq üçün konkret icraçısı və icra müddəti müəyyən edilməklə, bütün məsələləri, eləcə də hərbi doktrina yaradılmasını tam əhatə edən kompleks tədbirlər müəyyənləşdirdisən və onun icrasını təmin etsin.

8. Azərbaycan Respublikası hüquq mühafizə orqanlarının rəhbərlərindən qanunçuluğu və hüquq qaydasını təmin etmək, cinayətkarlığa qarşı mübarizənin səmərəliliyini artırmaq üçün kompleks tədbirlər müəyyənləşdirib həyata keçirmələri tələb edilsin.

9. Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabinetinə tapşırılsın:

Qarabağın aran hissəsindən müvəqqəti köçmüş əhalinin geri qaytarılmasını;

Qarabağın dağlıq hissəsindən və sərhədyanı rayonlardan zorla qovulanların müvəqqəti yerləşdirilməsi, onların işləməsi, maddi-məişət ehtiyaclarının ödənilməsi üçün təxirəsalınmaz tədbirlər görülməsini;

Xocalı şəhəri və dağıdılmış digər yaşayış məntəqələrinin bütün dövlət orqanlarının əvvəlki statusla fəaliyyətlərini davam etdirməsini təmin etsin.

10. Azərbaycan Respublikasının Xarici İşlər Nazirliyindən respublikanın beynəlxalq informasiya və digər əlaqələrinin genişlənməsi üçün xarici dövlətlərdə diplomatik nümayəndəliklərin yaradılmasına hazırlıq işini sürətləndirib tezliklə başa çatdırmaq tələb olunsun.

11. Azərbaycan Respublikasının milli təhlükəsizlik və daxili işlər nazirliklərinə tapşırılsın ki, ayrı-ayrı məsuliyyətsiz şəxslərin sabitliyi pozması, respublikada özbaşınalıq şəraiti yaratması, hakimiyyət orqanlarının və vəzifəli şəxslərin qanunla müəyyən edilmiş vəzifələrinin icrasına mane olmağa yönəldilən hər hansı qanunsuz hərəkətlərinin və başqa millətdən olan şəxslərə qarşı fitnələrin qarşısını almaq üçün qəti tədbirlər görsünlər.

Azərbaycan Respublikasının Ali Soveti Azərbaycan xalqının müstəqilliyi uğrunda ədalətli mübarizəsinin qələbə ilə başa çatacağına əmin olduğunu bildirir və bütün həmvətənlərimizi sıx birliyə, dəyanətli və təmkinli olmağa çağırır.

Azərbaycan Respublikası Ali Sovetinin sədri
Y. MƏMMƏDOV

Bakı şəhəri, 25 mart 1992-ci il
№ 333-XII

**Bakı şəhərində Xocalı şəhidlərinin xatirəsini əbədləşdirmək haqqında
Qərar № 108
(8 aprel 1992-ci il)**

Bakı şəhəri, 8 aprel 1992-ci il

«Xəzər» telemarafonu təşkilat komitəsinin Azərbaycan Respublikası Ali Sovetinin Milli Şurasına müraciətini nəzərə alaraq, Azərbaycan Respublikası Ali Sovetinin Milli Şurası **qərara alır**:

Bakı Xalq Deputatları Sovetinə və Bakı şəhər İcra hakimiyyəti başçısına tapşırılsın ki, Qarabağın Dağlıq hissəsində Xocalı şəhərində azərbaycanlıların soyqırım qurbanlarına həsr olunmuş xatirə daşının qoyulması ilə bağlı məsələləri qısa müddətdə həll etsin.

*Azərbaycan Respublikası Ali Soveti sədrinin birinci müavini
Z. SƏMƏDZADƏ
«Həyat» qəzetində dərc edilmişdir (17 aprel 1992-ci il, № 76)*

**Azərbaycan yazıçılarının keçmiş
Sovet İttifaqının bütün keçmiş sovet yazıçlarına müraciəti
(29 fevral 1992-ci il)**

Redaksiyadan: *On il öncə Xocalı faciəsi törədilərkən Azərbaycan yazıçıları bu acı həqiqəti beynəlxalq ictimaiyyətə çatdırmaq məqsədilə öz həmkarlarına — keçmiş sovet yazıçlarına müraciət qəbul etmişlər. Həmin müraciət ixtisarla 4 mart 1992-ci il tarixində "İzvestiya" qəzetində dərc olunub. Bu faktın tarixi əhəmiyyət kəsb etdiyini nəzərə alaraq yenidən oxucuların nəzərinə çatdırırıq.*

Eşidilə biləcəyimizə artıq az inansa da (çünki bizim əvvəlki çağırışları-mız cavabsız qalmışdır), Moskva mətbuatının səhifələrində müraciətimizin çap olunmasına artıq ümidimiz qalmasa da (əvvəlkilər dərc edilmədiyi kimi), biz yenə də və ola bilsin ki, sonuncu dəfə sizi vicdanın səsinə eşitməyə çağırırıq. Biz artıq mərhəmət, rəhm, başsağlığı, sadəcə olaraq bizi anlayacağınızı gözləmirik. Biz indi yalnız bunları Sizin bilməyinizi istəyirik. Sonradan övladlarınız, nəvələriniz, nəticələriniz qarşısında tarixi bilmədiyiniz, sivilisasiyanın, tərəqqinin, demokratiyanın təntənə çaldığı əsrin sonuncu on illiyində yaşadığımız bu günlərdə Azərbaycan torpağında nələr törədildiyindən xəbər tutmadığınız üçün özünü bəraət qazandırmaq naminə deməyəsiz ki, bilməmişik. Bütöv bir şəhər — Dağlıq Qarabağ ərazisindəki Azərbaycan şəhəri — Xocalı, 10 minlik əhalisi olan bütöv bir şəhər — eşidirsinizmi, on minlik əhalisi olan şəhər - yer üzündən silinib. Minlərlə, eşidirsinizmi, minlərlə adam, o cümlədən uşaqlar, qadınlar, qocalar məhv edilib. Minlərlə adam ömürlük şikəst qalıb, itkin düşüb, yağmalanmış evlərindən didərgin düşüb. Burada söhbət, var gücünüzlə dünyaya bəyan etdiyiniz üç erməni kəndinin deportasiyasından getmir. Otuza yaxın adamın öldüyü Sumqayıt şəhərindən, 17 dinc sakini və iki əsgəri həlak olmuş Xankəndin (Stepanakert) atəşə tutulmasından və ya Şuşada 36 nəfərin ölümünə və memarlıq abidələrinin dağıdılmasına bais olan artilleriya atəşindən söhbət getmir. Məsələ burasındadır ki, bütöv bir şəhər yer üzündən silinib. O, artıq mövcud deyil, qədim Pompey kimi! Təbii fəlakət ucbatından yox, ciddi planlaşdırılmış və uğurla həyata keçirilmiş əsl soyqırımı aktı nəticəsində! Azərbaycan xalqına qarşı törədilmiş soyqırımı nəticəsində! (Bu xalqın yeganə günahı ondan ibarətdir ki, öz qədim və əzəli torpaqlarında yaşamaq istəyir). Əgər erməni yaraqlılarının yandırdıqları Azərbaycan kəndlərini Liditslə, Xatınla, Sonqmi ilə müqayisə etmək mümkündürsə, Xocalı faciəsi bizim üçün Xirosima faciəsi ilə üst-üstə düşür. Bəli, yeddi milyonluq Azərbaycan üçün on minlik şəhərin bütünlüklə məhvi çox milyonluq Yaponiya üçün 200 minlik Xirosimanın məhvi kimi dərin bir yaradır. Günahsız insanların zorakılıqla qətlə yetirilməsinin rəqəmlərlə hesabətini aparmaq ola bilsin ki, heç də yerinə düşmür. Hər bir insan həyatı qiymətlidir. Heç bir itkinin yerini doldurmaq mümkün deyil. Amma yenə də minlərlə insan həyatına son qoyulub, minlərlə itki verilib...

Həmkarlarımız, ən humanist peşənin nümayəndələri! Siz bunu bilməlisiniz. Bilməlisiniz ki, biz başqa heç nə istəmirik!

Siz tez-tez öz yazılarınızda bizim coğrafi adlara istinad edirsiniz: "Allah yeni Qarabağ göstərməsin!" "Allah bizə Sumqayıtı qismət eləməsin!" Beləcə, daha bir coğrafi adı da yadda saxlayın: **"XOCALI!"** Allah göstərməsin ki, siz də nə vaxtsa özünüzdə Xocalı müsibətini görəsiniz!

Keçmiş Xocalı şəhərinin müsibətləri görünür, bir də ona işarədir ki, "özgə" dərdi olurmuş. Olurmuş "özgə" dərdi və "özünü kü" olmadığı üçün də təsir eləmir.

29 fevral 1992-ci il

(4 mart 1992-ci ildə ixtisarla "İzvestiya" qəzetində çap olunub)

**Dağlıq Qarabağda, o cümlədən Xocalıda Soyqırımı hadisələrinin təfəsilatını
aydınlaşdıran deputat istintaq komissiyasının işinin yekunları barədə
Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin Qərarı
(17 fevral 1993-cü il)**

Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisi Dağlıq Qarabağda, o cümlədən Xocalıda soyqırımı hadisələrinin təfəsilatını aydınlaşdıran deputat istintaq komissiyasının məlumatını dinləyərək **qərara alır**:

1. Xocalıda baş vermiş hadisələrin Azərbaycan Respublikası Ali Sovetinin 1992-ci il 25 mart tarixli qərarı ilə soyqırımı kimi qiymətləndirilməsi təsdiq edilsin.

2. Dağlıq Qarabağda, o cümlədən Xocalıda soyqırımı hadisələrinin təfəsilatını aydınlaşdıran deputat istintaq komissiyasının hesabatı və rəyi nəzərə alınmaqla, komissiyanın işi qənaətbəxş hesab edilsin.

3. Azərbaycan Respublikası Ali Soveti deputat istintaq komissiyasının topladığı təhqiqat materialları Azərbaycan Respublikasının Prokurorluğuna göndərsin.

4. Azərbaycan Respublikasının Prokurorluğuna tapşırılsın ki, Xocalı hadisələri ilə əlaqədar aparılan cinayət işinin istintaqının təşkili və gedişi barədə bir həftə ərzində, sonra isə ayda bir dəfədən az olmayaraq Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisinə məlumat versin.

5. Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin insan hüquqları və millətlərarası münasibətlər, xarici işlər komissiyalarına tapşırılsın ki, Xocalı soyqırımı barədə həqiqəti Birləşmiş Millətlər Təşkilatı və digər beynəlxalq təşkilatlar vasitəsilə dünya ictimaiyyətinə çatdırsınlar.

6. Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin Dövlət quruculuğu və hüquq siyasəti komissiyasına tapşırılsın ki, Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 169-cu maddəsinə əlavə edilməsi barədə deputat istintaq komissiyasının təklifini nəzərdən keçirsin və lazım bilsə, Milli Məclisin müzakirəsinə versin.

7. Azərbaycan Respublikasının hökumətinə tapşırılsın:

deputat istintaq komissiyasının təklifini nəzərə alaraq Xocalı soyqırımında həlak olanların xatirəsini əbədiləşdirmək üçün xatirə abidəsinin qoyulması yerini və müddətini müəyyənləşdirib inşasını təmin etsin;

Xocalı soyqırımı ilə əlaqədar daimi yaşayış yerlərini tərk etmiş və ailə başçılarını itirmiş məcburi köçkünlərin maddi və mənəvi tələbatını müntəzəm öyrənib hərtərəfli təmin etmək üçün tədbirlər proqramı hazırlayıb həyata keçirsin.

*Azərbaycan Respublikası Ali Sovetinin sədri
İsa QƏMBƏR*

*Bakı şəhəri, 17 fevral 1993-cü il
№ 510*

**Xocalıda baş vermiş soyqırımı hadisələri üzrə istintaqın gedişi barədə
Azərbaycan Respublikası Baş prokurorunun məlumatı haqqında
Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin Qərarı
(24 fevral 1993-cü il)**

Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisi Xocalıda baş vermiş soyqırımı hadisələri üzrə istintaqın gedişi barədə Azərbaycan Respublikası Baş prokurorunun məlumatını dinləyərək **qərara alır**:

1. Azərbaycan Respublikası Baş prokurorunun məlumatı nəzərə alınsın.
2. Azərbaycan Respublikasının Prokurorluğuna tapşırılsın ki, Xocalı hadisələri ilə əlaqədar aparılan cinayət işinin istintaqı barədə ayda bir dəfədən az olmayaraq Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisinə məlumat versin.

Azərbaycan Respublikası Ali Soveti sədrinin birinci müavini

T. QARAYEV

Bakı şəhəri, 24 fevral 1993-cü il

№ 521

**Azərbaycan Respublikası Prezidentinin səlahiyyətlərini həyata keçirən
Azərbaycan Respublikası Ali Sovetinin sədri Heydər Əliyevin
BMT Təhlükəsizlik Şurasının sədrinə yazılı müraciəti
(26 iyul 1993-cü il)**

1988-ci ildə Azərbaycan Respublikasının ərazisi olan Dağlıq Qarabağda azərbaycanlılarla yanaşı yaşayan ermənilərin Dağlıq Qarabağın Ermənistanla birləşdirilməsi iddiaları ilə yaranan süni problem artıq müharibə şəklini alaraq 1992-ci ildə erməni silahlı birləşmələri tərəfindən Azərbaycan ərazilərinin zəbt edilməsinə gətirib çıxardı.

1992-ci il fevralın 26-da Xocalı, mayın 8-i və 18-də isə Şuşa və Laçın rayonları işğal edildi. Azərbaycan hökumətinin münaqişənin dinc yollarla aradan qaldırılması sahəsindəki söylərinə baxmayaraq Ermənistan tərəfi sülhün yaranmasına əngəllər törədirdi.

ATƏM-in münaqişənin həllindəki vasitəçiliyi isə heç bir nəticə vermirdi. Artıq bu arada Azərbaycan ərazisinin 17 faizindən çoxu erməni təcavüzkarları tərəfindən qəsb edilmişdi. BMT Təhlükəsizlik Şurasının Kəlbəcər rayonunun zəbt edilməsi ilə bağlı işğalçı qoşunların birmənalı şəkildə Azərbaycan ərazilərindən çıxarılmasını tələb edən 822 sayılı qətnaməsinə əməl etməyən Ermənistan öz təcavüzkar siyasətini davam etdirərək 1993-cü ilin iyul ayında Ağdam rayonunu işğal edir.

1993-cü il iyulun 26-da Azərbaycan Respublikası Prezidentinin səlahiyyətlərini həyata keçirən Azərbaycan Respublikası Ali Sovetinin sədri Heydər Əliyev erməni təcavüzünün qarşısının alınması məqsədilə təcili tədbirlər görülməsi üçün BMT Təhlükəsizlik Şurasının dərhal çağırılması xahişilə Təhlükəsizlik Şurasının sədrinə yazılı müraciət edir.

26 iyul 1993-cü il

**Azərbaycan Respublikasının Prezidentinin səlahiyyətlərini həyata keçirən
Azərbaycan Respublikası Ali Sovetinin sədri Heydər Əliyevin
BMT Təhlükəsizlik Şurasının sədrinə və BMT-nin baş katibinə məktubu
(18 avqust 1993-cü il)**

1991-1992-ci illərdə hərbi əməliyyatlar geniş vüsət almağa başladı. 1992-ci ilin fevral ayında erməni işğalçıları Azərbaycanın Dağlıq Qarabağ bölgəsində 800 nəfərin ölümü ilə nəticələn Xocalı soyqırımını həyata keçirdi. Həmin ilin may ayında isə bu hücumlar Şuşanın, sonra da Laçının süqutu ilə nəticələndi.

BMT-nin Təhlükəsizlik Şurasının qəbul etdiyi qətnamələrə məhəl qoymayan erməni silahlı birləşmələri Azərbaycan torpaqlarını işğal etməyə davam edirdilər.

Yaranmış gərgin vəziyyətlə bağlı 1993-cü il avqustun 18-də Azərbaycan Respublikası prezidentinin səlahiyyətlərini həyata keçirən Azərbaycan Respublikası Ali Sovetinin sədri Heydər Əliyev BMT Təhlükəsizlik Şurasının sədrinə yazılı müraciət edir.

BMT Təhlükəsizlik Şurasının sədrinə

Hörmətli cənab sədr!

Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Təhlükəsizlik Şurası tərəfindən 822 və 853 nömrəli qətnamələr qəbul edilməsindən artıq kifayət qədər vaxt keçmişdir. Lakin indiyədək heç bir əsər-əlamət yoxdur ki, Ermənistan Respublikası, Dağlıq Qarabağ ermənilərinin uydurma rəhbərliyi belə yüksək hörmətli beynəlxalq təşkilatın qərarını yerinə yetirmək niyyətindədirlər.

Tamamilə aydındır ki, nəinki işğal olunmuş, yandırılmış və talan edilmiş Kəlbəcər və Ağdam rayonları, həm də digər Azərbaycan əraziləri tərk edilməmişdir. BMT Təhlükəsizlik Şurasının qərarlarına və bütün beynəlxalq hüquq normalarına təcavüzkar həyasızcasına məhəl qoymur. Füzuli rayonunda azərbaycanlılar yaşayan dinc kəndləri zəbt etməkdə və yandırmaqdadır, Füzuli şəhəri üzərinə güclü hücum əməliyyatı aparır, Cəbrayıl, Qubadlı istiqamətində ərazimizin içərilərinə doğru hücumu genişləndirir. Bərdə şəhərini və başqa yaşayış məntəqələrini ələ keçirməyə çalışır.

Açıq təcavüz faktı o dərəcədə aşkardır ki, hər hansı əlavə faktlar gətirmək lüzumsuzdur, əminəm ki, onlar sizə BMT-nin Bakıdakı nümayəndəsi, bu yaxınlarda Füzulidə olmuş cənab Mahmud əl-Səidin məruzələrindən məlumdur.

İzah olunanlarla əlaqədar xahiş edirəm, Təhlükəsizlik Şurası dərhal çağırılsın və təcavüzkarı dayandırmaq, qan tökülməsinə son qoymaq, Azərbaycan Respublikasının yüz minlərlə müdafiəsiz dinc sakinini qorumaq üçün, nəhayət, kəsərli və təxirəsalınmaz tədbirlər görülsün.

Heydər ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikası Prezidentinin
səlahiyyətlərini həyata keçirən
Azərbaycan Respublikası Ali Sovetinin sədri
18 avqust 1993-cü il
"Müstəqilliyimiz əbədidir" birinci kitab.

**Xocalı soyqırımı (genosidi) günü haqqında
Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin Qərarı
(24 fevral 1994-cü il)**

Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisi erməni təcavüzkarları tərəfindən törədilmiş Xocalı soyqırımı haqqında Milli Məclisin Qaçqınlar və xaricdə yaşayan soydaşlarla əlaqə komissiyasının təklifini müzakirə edərək **qərara alır**:

1. 1992-ci il fevralın 26-da erməni təcavüzkarları tərəfindən törədilmiş, Azərbaycan xalqının milli faciələrindən və bəşər tarixinin qanlı səhifələrindən biri olan Xocalı hadisələri hər il fevralın 26-da «Xocalı soyqırımı günü» elan olunsun və bu barədə beynəlxalq təşkilatlara məlumat verilsin.

2. Xocalı hadisələri barəsində həqiqətin dünya xalqlarına çatdırılması və «Xocalı soyqırımı günü»nün beynəlxalq miqyasda keçirilməsi üçün dünya azərbaycanlılarına müraciət edilsin (müraciətin mətni əlavə olunur).

Azərbaycan Respublikası Ali Sovetinin sədri
R. QULİYEV

Bakı şəhəri, 24 fevral 1994-cü il
№ 791

«Azərbaycan» qəzetində dərc edilmişdir (26 fevral 1994-cü il, № 40) («VES Consultancy» LLC).
«Azərbaycan Respublikası Ali Sovetinin Məlumatı»nda dərc edilmişdir (28 fevral 1994-cü il, № 3-4 (904-905), maddə 43) («VES Consultancy» LLC).

**Bütün dünya azərbaycanlılarına müraciət
(24 fevral 1994-cü il)**

Əziz soydaşlar, yurddaşlar və həmvətənlər!

Əcdadlarımızın və bizim müqəddəs Vətənimiz olan Azərbaycan torpaqlarında, müstəqil Azərbaycan Respublikasının ərazisində 6 ildir ki, müharibə gedir. «Böyük Ermənistan» xülyası ilə erməni xalqının başını dumanlandıraraq Ermənistan Respublikasının işğalçı hərbi qüvvələri müxtəlif ölkələrin irtica qüvvələri tərəfindən aşkar və gizli şəkildə dəstəklənərək ölkəmizin 12 rayonunu zəbt etmişdir. Düşmən kənd və şəhərlərimizi viran qoyur, ulu yurdlarımızda ağlasığmaz cinayətlər, bəşər tarixində bənzəri olmayan vəhşiliklər törədir. Xocalı soyqırımı bunun təkzibolunmaz sübutudur.

1992-ci il fevralın 26-da Xocalı şəhərinin və onun sakinlərinin başına gətirilən ağır faciə, XX əsrdə bəşəriyyətin şahid olduğu ən dəhşətli hadisələrdən biridir. Bu vəhşiliyi erməni faşistləri keçmiş Sovet ordusunun 366-cı motoatıcı alayının iştirakı ilə həyata keçirmişlər. Qaniçən cəlladlar həmin gün köməksiz dinc mülki əhalini, qocaları, qadınları, uşaqları və bələkdəki dilsiz-ağızsız körpələri aman vermədən qətlə yetirmişlər. Erməni faşistləri həlak olanların başlarının dərisini soymaqla, gözlərini oymaqla, müxtəlif əzalarını kəsməklə, adamları diri-diri torpağa basdırmaq və yandırmaqla dinindən, milliyyətindən, irqindən asılı olmayaraq hər bir insan övladının dərin nifrətinə layiq olduqlarını göstərmişlər.

1992-ci il fevralın 26-sı Xocalı faciəsi xalqımıza qarşı törədilmiş soyqırımı — genosiddir. Şəhərin 5 min nəfər dinc əhalisindən 335 nəfər şəhid olmuş, o cümlədən 6 ailə məhv edilmiş, 421 nəfər yaralanmış, 150 nəfər itkin və ya girov düşmüş, 25 uşaq hər iki valideynini, 130 uşaq isə valideynlərindən birini itirmişdir. Xocalı şəhəri talan edilmiş, yandırılmış və 3 məktəb, 1 xəstəxana, 3 tibb məntəqəsi, 3 klub, 3 uşaq bağçası və digər tikililər tamamilə dağıdılmışdır. Xocalı şəhəri məhv edilən zaman dövlət əmlakına və şəxsi əmlaka milyardlarla zərər dəymişdir.

Bu il Xocalı faciəsinin ikinci ildönümü Azərbaycanda dövlət tədbiri səviyyəsində keçiriləcək və xalqımız tərəfindən hüznə yad ediləcəkdir. Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisi hər il fevralın 26-nı «Xocalı soyqırımı günü» elan etmək haqqında qərar-qəbul etmişdir.

Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisi bütün dünya azərbaycanlılarına ünvanladığı bu müraciəti ilə ümumi Vətənimiz Azərbaycana bağlı olan hər bir soydaşımızı, yurddaşımızı və həmvətənimizi fevralın 26-nı «Xocalı soyqırımı günü» kimi keçirməyə çağırır. Milli Məclis əmindir ki, bütün dünya azərbaycanlıları onun bu çağırışına qoşulacaq, ermənilərin törətdiyi təcavüzkar işğalçılıq müharibəsində xalqımızın başına gətirilən müsibətləri yaşadıkları ölkələrin ictimaiyyətinə çatdırmaq üçün imkanını əsirgəməyəcək və bununla da Vətən torpaqlarının düşmən tapdağından azad edilməsi uğrunda mübarizəmizə qoşulacaqlar.

Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisi tərəfindən 1994-cü il fevralın 24-də qəbul edilmişdir.

**Xocalı soyqırımını qurbanlarının ailələrinə
(1 mart 1994-cü il)**

Əziz xocalılar! Hörmətli həmvətənlər!

İki il öncə, 26 fevral 1992-ci ildə Xocalı şəhərində dünya misli görünməyən dəhşətli bir vəhşiliyin şahidi oldu. Erməni hərbi quldurları aylarla tam mühasirədə saxlanan Xocalı şəhərini yerlə yeksan etdilər. Köməksiz mülki əhali azğın bir amansızlıqla qətlə yetirildi. Südəmər körpələrə, əlsiz-ayaqsız qocalara, qadınlara, uşaqlara belə aman verilmədi. Bütövlükdə Azərbaycan xalqına qarşı yönəldilmiş Xocalı soyqırımını öz ağlasığmaz qəddarlığı və qeyri-insani cəza üsulları ilə bəşər tarixində tayı-bərabəri olmayan bir vəhşilik aktıdır. Bu soyqırımını eyni zamanda bütün bəşəriyyətə qarşı tarixi bir cinayətdir.

Mənəvi fiziki itkimiz əvəzolunmaz dərəcədə ağırdır. Təəssüf ki, son altı ildə Azərbaycanın siyasi həyatında mövcud olmuş hərc-mərcliklər, anarxiya, milli taleyimizə biganə siyasi ambisiyalar, hakimiyyət oyunları və siyasi qruplar arasında münaqişələr də həyatımızda baş vermiş bütün faciələrdə az rol oynamamışdır. Nəticədə tariximizə qara səhifələr yazılmış, xalqımızın qəlbinə sağalmaz yaralar vurulmuşdur. Respublikanın hüquq-mühafizə orqanları günahkarların aşkar edilməsi istiqamətində ardıcıl iş aparır. Əmin ola bilərsiniz ki, törədilmiş cinayətin məsuliyyətindən heç kəs yaxa qurtara bilməyəcəkdir.

Dünyada hər şeyin, dərdin də, əzabların da bir sonu var. O cümlədən, məcburən qatıldığımız müharibənin də. Xalqımızı əmin etmək istəyirəm ki, müqəddəs vətənimizin real müstəqilliyi və torpaqlarımızın düşmən tapdığından tam azad olacağı gün uzaqda deyildir. Hamımızın sıx birliyimizlə biz bu ağır tale sınağından qələbəylə çıxacağıq və hər kəs öz doğma od-ocağına qayıdacaqdır.

Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin qərarı ilə 26 fevral “Xocalı soyqırımını və milli matəm günü” elan olunmuş, bu barədə bütün beynəlxalq təşkilatlara məlumat verilmişdir. Bu gün ölkəmizin hər yerində Xocalının günahsız qurbanlarının əziz xatirəsi ehtiramla yad edilir. Xocalı soyqırımını qurbanlarının müqəddəs ruhu qarşısında bir daha baş əyir, onların qohumlarına və bütün Azərbaycan xalqına başsağlığı verirəm.

Allah bütün şəhidlərimizə rəhmət eləsin.

Heydər ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
1 mart 1994-cü il

**Xocalı soyqırımının 3-cü ildönümünün keçirilməsi haqqında
Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Sərəncamı
(19 fevral 1995-ci il)**

1995-ci il fevral ayının 26-da Xocalı soyqırımının 3-cü ildönümü tamam olur. Bu faciənin qurbanlarının xatirəsini dərin hüznə yad edərək, Azərbaycan xalqının milli mətəm günü münasibətilə **qərara alıram**:

1. Xocalı soyqırımının 3-cü ildönümü ilə bağlı tədbirlərin həyata keçirilməsi üçün aşağıdakı tərkibdə Dövlət Komissiyası yaradılsın:

Ramiz **Mehdiyev** — Azərbaycan Respublikası Prezidentinin İcra Aparatının rəhbəri (sədr)

Hidayət **Orucov** — Azərbaycan Respublikasının Dövlət müşaviri

Qabil **Hüseynli** — Azərbaycan Respublikasının Dövlət müşaviri

İzzət **Rüstəmov** — Azərbaycan Respublikası Baş nazirinin müavini

Rəfael **Allahverdiyev** — Bakı şəhər İcra hakimiyyətinin başçısı

Həsən **Həsənov** — Azərbaycan Respublikasının xarici işlər naziri

Yusif **Hümbətov** — Azərbaycan Respublikası Prezidenti aparatının Ərazi idarəetmə orqanları ilə iş şöbəsinin müdiri

Fatma **Abdullazadə** — Azərbaycan Respublikası Prezidenti aparatının humanitar siyasət şöbəsinin müdiri

Allahşükür **Paşazadə** — Qafqaz Müsəlmanları Ruhani İdarəsinin sədri

Lidiya **Rəsulova** — Azərbaycan Respublikasının təhsil naziri

Sabir **Rüstəmxanlı** — Azərbaycan Respublikasının mətbuat və informasiya naziri

Polad **Bülbüloğlu** — Azərbaycan Respublikasının mədəniyyət naziri

Əbülfəz **Qarayev** — Azərbaycan Respublikasının gənclər və idman naziri

İlqar **Rəhimov** — Azərbaycan Respublikasının əmək və əhalinin sosial müdafiəsi nazirinin müavini

Vaqif **Qasımov** — Milli Məclisin Qaçqınlar və xaricdə yaşayan soydaşlarla əlaqə komissiyasının sədri

Eldar Salayev — Azərbaycan Respublikası Elmlər Akademiyasının prezidenti

Anar **Rzayev** — Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin sədri

Səttar **Mehbəliyev** — Azərbaycan həmkarlar İttifaqları Konfederasiyasının sədri

Elman **Məmmədov** — Xocalı rayonu İcra hakimiyyətinin başçısı

Babək **Məmmədov** — Azərbaycan Respublikası Dövlət Teleradio Verilişləri Şirkətinin sədri

Yusif **Əliyev** — Qaçqınların və Məcburi Köçkünlərin İşləri üzrə Dövlət Komitəsi sədrinin birinci müavini

2. Xocalı soyqırımının 3-cü ildönümünün keçirilməsinə dair tədbirlər planı təsdiq edilsin (əlavə olunur).

**Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
Heydər ƏLİYEV.**

Bakı şəhəri, 19 fevral 1995-ci il.

№ 157.

**Milli Məclisin dünya parlamentlərinə və beynəlxalq təşkilatlara
Xocalı soyqırımının üçüncü ildönümü ilə əlaqədar müraciəti barədə
Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin Qərarı
(24 fevral 1995-ci il)**

Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisi Xocalı soyqırımının üçüncü ildönümü ilə əlaqədar Milli Məclisin Qaçqınlar və xaricdə yaşayan soydaşlarla əlaqə komissiyasının təklifini müzakirə edərək **qərara alır**:

1. Xocalı soyqırımı barədə həqiqətlərin dünya xalqlarına və beynəlxalq ictimaiyyətə çatdırılması və bu hadisələrin üçüncü ildönümü ilə əlaqədar dünya parlamentlərinə və beynəlxalq təşkilatlara müraciət qəbul edilsin (əlavə olunur).

2. Azərbaycan Respublikasının Xarici İşlər Nazirliyinə tapşırılsın ki, müraciətin mətninin adları çəkilən ünvanlara çatdırılmasını təmin etsin.

Azərbaycan Respublikası Ali Sovetinin sədri

R. QULİYEV.

Bakı şəhəri, 24 fevral 1995-ci il.

№ 983.

«Azərbaycan» qəzetində dərc edilmişdir (01 mart 2003-cü il, № 48) («VES Consultancy» LLC).

«Azərbaycan Respublikası Ali Sovetinin Məlumatı»nda dərc edilmişdir (28 fevral 1995-ci il, № 3—4, maddə 63) («VES Consultancy» LLC).

**Milli Məclisin dünya parlamentlərinə və beynəlxalq təşkilatlara
müraciəti
(24 fevral 1995-ci il)**

Dövlət səviyyəsində qeyd edilən Xocalı soyqırımının (genosidinin) fevralın 26-da üçüncü ildönümü tamam olur. Keçən il parlamentin qərarı ilə Xocalı Soyqırımı Günü elan edilmiş həmin matəm xalqımız tərəfindən dərin hüznə yad edilir və artıq bu tarix millətin qəlbinə yaddaş günü kimi daxil olmuşdur.

Erməni tarixçiləri və siyasətçiləri guya erməni genosidi olan 1915-ci il hadisələrini ildən-ilə şişirtmək və təbliğ etməklə, əslində əsrin əvvəlindən həyata keçirilən azərbaycanlıların kütləvi qırğını unudurmağa, dünya ictimaiyyətini çaşdırmağa çalışırlar.

Xocalı faciəsi XX əsrdə “Böyük Ermənistan” və monoetnik dövlət yaratmaq kimi şovinst siyasət müəllifləri olan ermənilərin Azərbaycan xalqının başına gətirdiyi ən dəhşətli cinayətlərdən biridir. İndiyədək dünya ictimaiyyəti və beynəlxalq təşkilatlar tərəfindən dərk olunub pislənilməməsi və qarşısının alınmasına cəhd göstərilməməsi nəticəsində 1905-ci ildən başlayaraq Azərbaycan torpaqlarının ilhaqını davam etdirən erməni qəsbkarları XX əsrin sonunda, sivilizasiyalı dünyanın gözünün qabağında bütün insanlığa silinməz ləkə olan dəhşətli cinayət və vəhşilik törətmişlər.

Həmin gün qısa bir vaxt ərzində erməni silahlı dəstələri şəhərin dinc əhalisindən 613 nəfəri qəddarcasına, ağır işgəncə verməklə məhv etmiş, 421 nəfərə ağır xəsarət yetirmişlər. Bu zaman 1275 nəfər itkin düşmüş və girov götürülmüş, 10 min əhalisi olan şəhər talan edilmiş, tikililər dağıdılmış və yandırılmışdır. Xocalıdan sonra bu vəhşiliyi davam etdirən erməni quldurları düşünülmüş surətdə Dağlıq Qarabağın onlarla yaşayış məntəqəsini dağıtmış, Meşəli kəndini tamamilə yer üzündən silmiş, Qaradağlı kəndində yaşayanların əksəriyyətini məhv etmişlər.

Biz dünyanın bütün parlamentlərinə və beynəlxalq təşkilatlarına müraciət edərək xalqımızın başına gətirilən bu dəhşətli müsibət barədə, bütövlüklə əsrin əvvəlindən bu günə kimi 500 mindən artıq azərbaycanlının ermənilər tərəfindən öldürülməsi, azərbaycanlılar yaşayan 6 min kvadrat kilometrlik əzəli azəri torpaqlarının zorla boşaldılması, həmin ərazidən 1 milyon nəfərdən çox azərbaycanlının qovulması, 2 minə yaxın Azərbaycan mənşəli yaşayış yerlərinin tarixi adının dəyişdirilməsi, ərazimizin 20 faizinin (12 rayonun) erməni hərbi birləşmələrinin işğalı altında olması, bunun nəticəsində 1 milyon nəfərin qaçqın kimi yaşaması və bunların bütün dünya ictimaiyyətinə çatdırmağı və beynəlxalq prinsiplərə, hüquq normalarına uyğun olaraq bu vəhşilikləri pisləmələrini, Azərbaycanın işğalçılardan azad edilməsi üçün haqq səslərini qaldırmalarını xahiş edirik.

Qoy heç bir xalqın həyatında Xocalı faciəsinə bənzər hadisə olmasın!

***Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisi
24 fevral 1995-ci il.***

**AzərTAc
24 fevral 1995-ci il**

“Təzə pir” məscidində
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Heydər Əliyevin
çıxışı
(25 fevral 1995-ci il)

Azərbaycan xalqı çoxəsrlik tarixində, öz həyat yolunda böyük qələbələr çalmış, yüksək zirvələrə qalxmış, dünya mədəniyyətini zənginləşdirmişdir. Müsəlman aləmi dünya mədəniyyətinə Qurani-Kərim kimi müqəddəs bir kitab bəxş etmişdir. Azərbaycan xalqı çoxəsrlik tarixində böyük bələrlərlə də rastlaşmış, müxtəlif mərhələlərdə faciələr də baş vermişdir. Həmin faciələrdən biri də erməni qəsbkarlarının, işğalçıların xalqımıza qarşı altı ildən bəri davam edən təcavüzüdür və bu təcavüz nəticəsində torpaqlarımızın parçalanması, bir qisminin əldən getməsi, vətəndaşlarımızın həlak olması, qan tökülməsidir. Amma bu ümumi bələnin içərisində Xocalı faciəsi ən dəhşətlisidir, bizim üçün ən ağır yaradır.

Tarixdə insanın insana qarşı vəhşilik etməsi halları dəfələrlə qeyd olunub. Soyqırımı da dünyanın bir çox yerlərində baş veribdir. Azərbaycana qarşı Ermənistan qəsbkarları, təcavüzkarları tərəfindən edilən soyqırımı bunların ən dəhşətlilərindən biridir. Uzun müddət, demək olar ki, XX əsr ərzində Azərbaycan xalqına, millətinə qarşı Ermənistan təcavüzkarları tərəfindən olunan soyqırımları xalqımıza böyük yaralar vurmuşdur. Onların arasında ən böyük, ən ağır yaralardan biri Xocalı soyqırımıdır, altı il davam edən müharibədir.

Müharibəni erməni təcavüzkarları başlayıblar. Azərbaycan xalqı öz torpaqlarını qoruyur. Şübhəsiz ki, müharibədə qan da tökülür, şəhidlər də verilir, böyük əzab-əziyyətlər də çəkirik. Ancaq 3 il bundan əvvəl xocalılara, dinc əhaliyə qarşı, qadına, uşağa, qocaya, xəstəyə qarşı qəsbkarlar tərəfindən vəhşicəsinə aparılmış hərbi əməliyyat, soyqırımı altı illik müharibənin ən dəhşətli mərhələsidir və ən ağır, qara səhifəsidir.

Xocalı hadisələri bir daha onu göstərdi ki, ermənilər Azərbaycanın təkcə torpaqlarına göz dikmək, ərazimizi qəsb etmək yox, xalqımıza qarşı soyqırım törətmək kimi vəhşi bir yola düşmüşlər. Bu, Xocalı hadisələrində özünü açıq-aşkar büruzə verdi. O dəhşətli gecədə Azərbaycan xalqının ürəyinə bir süngü taxıldı. O süngü indiyədək bizi sızıldadır. Bu yara hələ sağalmayıb, bağlanmayıb, bu yara qəlbimizdə həmişə olacaqdır. Qeyd etdiyim kimi gecə vaxtı dinc əhaliyə hücum etmək, Uşağı, qadını, qocanı, xəstəni vəhşicəsinə yerindəcə məhv etmək, öldürmək və onlara görünməmiş qəddarlıqla əzab-əziyyət vermək düşmənlərimizin nə qədər vəhşi olduğunu bir daha sübut edir.

Xocalı soyqırımı ermənilərin xalqımıza qarşı təcavüzü, vəhşiliyi, insana qarşı ən rəzil üsullardan istifadə etməsi bəşəriyyət tarixinə daxil olub və olacaqdır. O gecə, o günlər həlak olanlar, dünyadan gedənlər Azərbaycanın əziz vətəndaşlarıdır, onlar respublikamızın ərazi bütövlüyü yolunda qurban olublar, xalqımızın milli azadlıq yolunda apardığı mübarizənin qurbanlarıdır, şəhidləridir. Onların faciəli surətdə həlak olması, şəhid olması Azərbaycan xalqının qəhrəmanlığının, mətanətinin, cəsarətinin nümayişidir.

Altı ildən artıq gedən müharibədə biz çox şəhidlər vermişik. Bir də qeyd edirəm ki, Xocalı şəhidləri də Azərbaycanın ərazi bütövlüyü, suverenliyi, müstəqilliyi yolunda şəhid olmuş vətəndaşlarımızdır. Bu gün biz burada onların xatirəsini qeyd edirik, onların ruhu qarşısında baş əyirik, onlara dua edirik. Mən bütün Azərbaycan xalqı adından, Azərbaycan dövləti adından bu matəm günündə xalqımıza bu faciəli hadisə münasibətilə bir daha başsağlığı verirəm. Xocalıda şəhid olanların ailələrinə, qohum-əqrəbalarına dərin hüznə başsağlığı verirəm. Allah bütün şəhidlərimizə rəhmət eləsin. Allah Xocalı şəhidlərinin ailələrinə səbr versin, Allah bütün xalqımıza səbr versin ki, biz bütün bu bələrlərdən qurtaraq, müstəqil Azərbaycanın tam müstəqilliyini, ərazi bütövlüyünü təmin edək, müstəqil Azərbaycanı əbədi olaraq yaşadaq. Xocalı faciəsi bizim dərdimizdir, kədərimiz, qəmi-mizdir. Ancaq eyni zamanda Azərbaycan xalqının əsrlər boyu keçdiyi mübarizə yolu, milli azadlıq yolu, şanlı, uğurlu yoldur. Keçmişdə də bizim yolumuzda çətinliklər olub. Çətinliklər bu gün də var. Ancaq heç bir şey Azərbaycan xalqının iradəsini sındırmayıb və sındırmayacaqdır. Biz belə hadisələrdən onu götürməliyik ki, daha da cəsur olmalıyıq, daha da mətin, daha da bir olmalıyıq. Dərk etməliyik ki, biz özümüz öz taleyimizin sahibi olduğumuz kimi, özümüz də öz taleyimizi, öz müstəqilliyimizi qorumalı, Allahın bizə buyurduğu yolla gedərək öz yolumuzu açmalı və bu yolla irəliləməliyik.

Buna görə də biz bu gün bütün şəhidlərin ruhuna rəhmət oxuyaraq, eyni zamanda başımızı dik tutmalıyıq. Nə qədər qəmgin olsaq da, o qədər də nikbin olmalıyıq, irəliyə, gələcəyə ümidlə baxmalı, ümidlə yaşamalıyıq. Mən tam əminəm ki, Azərbaycan xalqı bu ağır mərhələdən də keçəcəkdir. Çətinliklər təkcə müharibə, torpaqlarımızın işğal edilməsi, qaçqınlarımızın ağır vəziyyətdə olması ilə bağlı deyil. İndi xalqımız keçid dövründə yaşayır. Sosial-iqtisadi böhran içərisindəyik. İnsanların həyatında, yaşayışında çətinliklər həddindən artıq çoxdur. Ancaq bizim xalqımız əsrlər boyu belə çətin mərhələlərə dözüb, onlardan keçib və ona görə də min illərlə yaşayıb, bundan sonra da min illərlə yaşayacaqdır.

Biz öz inamımızı itirməməliyik, məsləkimizdən, tutduğumuz yoldan çəkinməməliyik. Tutduğumuz bu yol Azərbaycanın müstəqilliyidir, milli azadlığıdır, müstəqil Azərbaycanın müstəqil dövlət kimi əbədi olmasıdır. Tutduğumuz yol bizim mənəvi dəyərlərimizə, adət-ənənələrimizə, dinimizə, dilimizə, tariximizə sədaqətimizdir. Bunlara nə qədər sadıq olsaq, bugünkü ağır şəraitin səbəblərini bir o qədər dərk edəcək, bir-birimizə əl tutacağıq, kömək edəcəyik, erməni qəsbkarlarının qarşısını da alacağıq. Torpaqlarımızı da azad edəcəyik və xalqımızı, respublikamızı bu böhran vəziyyətindən də çıxaracağıq.

Mən əminəm ki, tutduğumuz yol şərəfli, doğru yoldur, xalqımızın mənafeyini təmin edən yoldur. Biz bu yol ilə də gedəcəyik. Azərbaycanın müstəqil dövləti xalqımızın birliyinə əmindir, onun mətanətinə inanır və bu birliyimiz, mətanətimiz, dəyanətimiz, dözümlülüyümüz bizi bu ağır vəziyyətdən çıxaracaqdır.

Mən Xocalı şəhidlərinə bir daha Allahdan rəhmət diləyirəm. Sizi bir daha əmin etmək istəyirəm ki, Azərbaycan dövləti xalqımızın hüquqlarının qorunmasında, torpaqlarımızın, ərazilərimizin qorunmasında möhkəm duracaq və Azərbaycan xalqını bu bəlalardan çıxaracaqdır.

“Təzə pir” məscidi
25 fevral 1995-ci il

**Xocalı soyqırımının dördüncü ildönümü ilə əlaqədar
Xocalı rayonu ictimaiyyətinin nümayəndələri ilə görüş
(24 fevral 1996-cı il)**

Prezident sarayı, 24 fevral 1996-cı il

**Azərbaycan Respublikası Prezidenti
Heydər Əliyevin giriş sözü**

Biz bu günlər Xocalı faciəsinin dördüncü ildönümünü qeyd edirik. Bu, xalqımızın, millətimizin tarixində qara bir səhifədir, xalqımızın faciəsidir. Eyni zamanda, bu faciə xalqımızın, vətəndaşlarımızın öz Vətəninə, torpağına, millətinə sadıqlılığının nümunəsidir. Xocalıda şəhid olanlar, həlak olanlar Azərbaycan Respublikasının ərazi bütövlüyü uğrunda mübarizədə, Azərbaycanın müstəqilliyi uğrunda mübarizədə şəhid olublar, özlərini qurban veriblər. Onların xatirəsi heç vaxt unudulmayacaqdır. Onların şəhidliyi gələcək nəsillərimiz üçün qəhrəmanlıq nümunəsi olacaq və onların xatirəsi qəlbimizdə əbədi yaşayacaqdır.

Torpaqlarımızın müdafiəsi uğrunda gedən müharibədən, Azərbaycana Ermənistan tərəfindən hərbi təcavüzün başlanmasından artıq səkkiz il keçir. Səkkiz il ərzində bu təcavüz davam edib və xalqımız öz torpaqlarını, vətəninə müdafiə etmək üçün vuruşub, çalışıb, mübarizə aparıb və bu gün də torpaqlarının keşiyindədir.

Azərbaycan xalqı bu müddətdə çox şəhidlər, qurbanlar veribdir. Xalqımızın qəhrəman, igid övladları torpaqlarımızın müdafiəsi uğrunda vuruşaraq şəhid olublar. Ancaq bütün bu tarixin içində Xocalı faciəsinin xüsusi yeri var. O da ondan ibarətdir ki, bir tərəfdən bu, hər bir Xocalı sakininin öz torpağına, millətinə, vətəninə sədaqətliliyinin nümunəsidir, ikinci tərəfdən də Ermənistanın millətçi, vəhşi qüvvələri tərəfindən Azərbaycana qarşı edilən soyqırımdır—vəhşiliyin görünməmiş bir təzahürüdür. Bütün bunlara görə də biz Xocalı faciəsinin ildönümünü hər il qeyd edirik. Bildiyiniz kimi, 1994-cü ilin fevralında Xocalı faciəsinin Xocalı günü kimi qeyd olunması barəsində xüsusi qərar qəbul olunmuşdur.

Mən söhbətə başlamamışdan əvvəl rica edirəm Xocalı torpağını qoruyarkən, müdafiə edərkən şəhid olmuş bizim Azərbaycan övladlarının xatirəsini, torpaqlarımızın müdafiəsi uğrunda vuruşaraq özlərini qurban vermiş bütün şəhidlərin xatirəsini bir dəqiqəlik sükutla yad edək. Allah rəhmət eləsin.

(Qafqaz Müsəlmanları İdarəsinin sədri Şeyxülislam Hacı Allahşükür Paşazadə şəhidlərin ruhuna fatihə verdi).

Azərbaycan Prezidenti Heydər Əliyev sözünə davam edərək dedi: Bu gün hər bir Xocalı sakini ilə görüşmək bizim üçün çox əziz olardı. Lakin bilirsiniz ki, bu mümkün deyil. Xocalıdan didərgin düşmüş soydaşlarımız Azərbaycanın bir çox yerlərində məskunlaşıblar. Mən isə Xocalının bir qrup nümayəndəsi ilə burada görüşərək hesab edirəm ki, bütün xocalılarla görüşürəm.

Mən bu görüşdən məmnun olduğumu bildirmək istəyirəm. Siz dörd ildir ki, özünüzdən, qohum-əqrəbanızın, öz yerinizin sakinlərinin başına gəlmiş bəlalara, faciələrə, itkilərə görə dərd-kədər içindəsiniz. Eyni zamanda, bu faciə bütün Azərbaycan xalqını kədərləndirir. Biz hamımız kədər hissi keçiririk - həm Xocalıda həlak olanlar üçün, onların xatirələrinə görə, həm də bütün Azərbaycanın verdiyi şəhidlərə görə. Bugünkü görüşümüzdə o günləri müəyyən qədər xatırlamaq, həyatdan gedənlərə rəhmət diləmək, yaşayanlara isə kömək etmək, onların yaşayışının daha da yaxşılaşması üçün lazımi tədbirlər görmək bizim borcumuzdur. Güman edirəm ki, bu gün bizim buradakı görüşümüzün də, söhbətimizin də məqsədi bundan ibarətdir. Mən sizi dinləmək istəyirəm, sizin sözlərinizi eşitmək istəyirəm. Buyurun.

**Xocalı rayon İcra Hakimiyyətinin başçısı
Elman Məmmədovun çıxışı**

Möhtərəm Prezident, bizim üçün böyük şərəfdir, böyük hörmətdir ki, Siz işinizin belə gərgin vaxtında, Azərbaycanın belə çətin vəziyyətində vaxt tapıb bizim əhalinin bir qrup nümayəndəsi ilə görüşürsünüz. Buna görə bütün camaatımız adından, əhalimiz adından Sizə böyük minnətdarlığımızı bildiririk. Çox sağ olun.

Möhtərəm Prezident, bu gün Sizin görüşünüzdə gələn xocalılar şəhid ailələridir, Xocalıdan olan milli qəhrəmanların ailələridir, valideynləridir, Xocalı ziyalılarıdır. Biz bu görüşə çox böyük məsuliyyət hissi ilə gəlmişik, eyni zamanda, böyük ümid hissi ilə gəlmişik ki, dörd il bundan əvvəl baş verən Xocalı faciəsi haqqında öz fikirlərimizi, Sizin icazənilə, açıqlayaq, bu günə qədər deyilməyən müəyyən mətləblər daha aydın deyilsin və hər kəsin sözü özünə çatdırılsın.

Hörmətli Prezident, Sizin icazənilə mən vaxtınızı bir az çox almaq istəyirəm, o mənada ki, Xocalı faciəsinə aparan vaxt haqqında, yol haqqında geniş təsəvvür yaratmaq istəyirəm.

Xocalı faciəsinə aparan yol 1988-ci ildən yox, ondan çox əvvəllər başlamışdı. Xocalı üçüncü dəfə faciə ilə üzləşibdir. Xocalı bir dəfə 1905-ci ildə yandırılıbdır. Lakin onun sakinləri yenə qayıdıblar Xocalıya, Xocalı 1918-ci ildə də yandırılıbdır. Biz doğma yurdumuza yenə də qayıtmışıq. Nəhayət, o vaxt respublikaya rəhbərlik edən bacarıqsız, səriştəsiz, məsuliyyətsiz, xalqın taleyinə cinayətkar münasibət bəsləyən Azərbaycan rəhbərliyinin günahı üzündən Xocalı üçüncü dəfə, 1992-ci ildə də faciəyə düşər oldu.

1987-ci ilin əvvəllərindən Dağlıq Qarabağda ermənilərin gizli yığıncaları keçirilirdi, təşkilatları yaradılırdı, vəsait toplanırdı. Bu haqda biz, bir qrup Dağlıq Qarabağ ziyalısı, onlardan burada iştirak edənlər də var, o vaxtkı respublika rəhbərliyinə müraciət edirdik, məktublarla, müxtəlif vasitələrlə dövlət təhlükəsizliyi orqanlarının Stepanakertdə işləyən azərbaycanlı nümayəndələri, əməkdaşları vasitəsilə məlumat verirdik. Ancaq bizim bu müraciətlərimizə heç bir cavab vermirdilər. Nəhayət, bizə bir dəfə cavabları belə oldu ki, "Azərbaycan çoxmillətli respublikadır, beynəlmiləl respublikadır, böyük və çoxmillətli bir ölkədə yaşayırıq, siz bu milli münasibətləri qızıqdırırsınız, fitnəkarlıqla məşğul olursunuz" və s. Bizim bu çağırışlarımıza, həyəcan təbəllərimizə cavab verməyən Azərbaycan rəhbərlərinin fəaliyyətsizliyi nəticəsində 1988-ci il fevralın 12-də Əsgəranda rayon partiya komitəsinin iclas salonunda ermənilər Dağlıq Qarabağ məsələsini ilk dəfə açıq şəkildə qaldırdılar. Orada respublika rəhbərliyindən o vaxtkı Azərbaycan KP MK-nın ikinci katibi Kononov və MK-nın inzibati şöbəsinin müdiri rəhmətlik Məmməd Əsədov iştirak edirdilər. Orada ermənilər öz tələblərini irəli sürdülər və əllərində bayraqlar, şüarlar olan ermənilər bütün binanı mühasirəyə aldılar. O görüşdə altı nəfər azərbaycanlı iştirak edirdi. Onların bir neçəsi indi burada, bu görüşdədir.

Hörmətli Prezident, həmin gündən biz Xocalının, Dağlıq Qarabağın müdafiəsinə qalxdıq. Biz kəndimizi əlimizdəki imkanlarla müdafiə etməyə başladıq, bu barədə respublika rəhbərliyinə məlumat verdik. Amma respublika rəhbərliyi öz biganəliyi ucbatından heç bir tədbir görmədi. Rəhbərliyin fəaliyyətsizliyini görən ermənilər daha da azğınlaşdılar, qızıxdılar və daha kəskin tələblər irəli sürməyə başladılar. Əvvəlcə öz tələblərini iqtisadi problemlərlə bağlayan ermənilər artıq siyasi tələblər irəli sürürdülər.

Xocalı onların yolu üstündə böyük bir maneəyə çevrilmişdi. Ona görə ki, Xocalı özünün coğrafi mövqeyi ilə Dağlıq Qarabağda həm magistral şose yolunun, həm də dəmiryolunun üstündə yerləşirdi. Həm dəmiryolu Xocalının içindən keçirdi, həm də hava limanı Xocalıda idi. Buna görə də ermənilər hər cəhdlə Xocalını köçürməyə, məhv etməyə çalışırdılar.

1988-ci ildə Dağlıq Qarabağda respublika rəhbərliyinin çox böyük sevincə qarşıladığı Volski komitəsi yaradıldı. Bu, xüsusi idarəetmə komitəsi idi. Biz başa düşə bilmirdik ki, əgər Azərbaycan hökuməti varsa, əgər Azərbaycan Kommunist Partiyası Mərkəzi Komitəsi, Azərbaycan Nazirlər Soveti, Azərbaycan Ali Soveti varsa və Dağlıq Qarabağ Azərbaycanın ayrılmaz hissəsi və ərazisidirsə, onda Dağlıq Qarabağı nəyə görə Moskvadan gəlmiş orqan idarə etməlidir? Bax, Dağlıq Qarabağ azərbaycanlılarının, Dağlıq Qarabağın taleyinə biganəlik, məsuliyyətsizlik məhz həmin dövrdən başlamışdır. Volski komitəsini gətirib orada oturmaqla respublika rəhbərliyi özünü bu məsələnin həllindən bir növ kənarlaşdırmışdı.

1988-ci il sentyabrın 18-də 10-12 min erməni Stepanakertdə nümayişlər keçirdikləri o meydandan birbaşa Xocalının üzərinə hücum etdi. Onlar hamımıza yaxşı məlum olan bir variantla—Ermənistanda yaşayan azərbaycanlıları kəndlərdən qovub çıxarmaq, kəndlərə kütləvi surətdə hücumla keçib azərbaycanlıları daş-qalaq etmək, yandırıb qovmaq variantı ilə Xocalı sakinlərini oradan çıxarmaq istədilər. Xocalı sakinləri onlara çox layiqli cavab verdilər. Ermənilərdən xeyli tələfat oldu. Onlar qaçmağa üz qoydular. Qaranlıq düşəndə hərbiçilər gəlib bizi ayırdılar, aranı kəsdilər. Görün, bunun nəticəsi bizim üçün necə oldu.

Hadisə sentyabrın 18-də baş vermişdi, sentyabrın 19-da axşam tərəfi Zori Balayan Ermənistandan olan bir dəstə həkimlə gəlib bizim hava limanına düşdü və ermənilərin köməyinə getdi. Azərbaycan hökuməti isə bizim köməyimizə üç gündən sonra gəldi. Sentyabrın 21-də Mİ-2 vertolyotu ilə. Həsən Həsənov, o vaxtkı daxili işlər

nazirinin müavini general Kamil Məmmədov, bir də Ağdamdan ağsaqqal Zeynal Hüseynov gəldilər. Onlar bizə elə bir köməyə gəlməmişdilər. Burada ağsaqqallar oturublar, mən yalan danışa bilmərəm. Respublikanı təmsil edən rəhbər işçi kimi bizim hörmətli Həsən Həsənov mən özümü yetirəndə dedi ki, bəs nə üçün durmusunuz burada, avtobuslar gətirmişik, yıx-yığış edib buradan köçün, siz erməniləri qırmısınız, onlar meyidləri basdırandan sonra gəlib sizi qıracaqlar və s. Biz onda bildik ki, o vaxtkı Azərbaycan hökuməti, Azərbaycan rəhbərliyi Dağlıq Qarabağda yaşayan azərbaycanlıları taleyin hökmünə buraxıb. Bizə onda məlum oldu ki, Stepanakertdə yaşayan 15 min azərbaycanlı üç gün ərzində oradan tamamilə qovulmuşdur. Lakin Azərbaycan hökuməti buna heç bir reaksiya vermədi.

Heydər Əliyev: Nə qədər?

Elman Məmmədov: 15 min.

Heydər Əliyev: Bu hadisə nə vaxt baş verdi?

Elman Məmmədov: 1988-ci il sentyabrın 18-dən 22-dək. Ermənilərin bizə gücü çatmadığına, biz onları layiqincə qarşılayıb qaytardığımıza görə onlar heyflərini Stepanakertdə olan azərbaycanlılardan aldılar. Köməksiz azərbaycanlılardan.

Heydər Əliyev: Onları oradan çıxartdılar?

Elman Məmmədov: Bəli, qovub çıxartdılar.

Heydər Əliyev: Buna heç kəs mane olmadı, bunun qarşısını heç kəs almadı?

Elman Məmmədov: Heç kim. Azərbaycan rəhbərliyindən bir nəfər bu köçün qarşısını almadı, Azərbaycan rəhbərliyinin tabeliyi altında işləyən erməni rəhbərliyini bir nəfər də olsun çağırıb demədi ki, siz milləti niyə qovursunuz, niyə qırırsınız, niyə yandırırırsınız?

Heydər Əliyev: O vaxtlar mən eşitmişdim ki, onların evlərini də yandırmışdılar.

Elman Məmmədov: Bəli, yandırmışdılar. Azərbaycanlılar yaşayan evləri partlatmışdılar, yandırmışdılar, orada nə qədər azərbaycanlı yaralanmışdı, nə qədər adam qaçıb Stepanakertin ətrafındakı meşələrdə gizlənmişdi. Bir qadın ifadə vermişdi ki, uşağı ilə birlikdə altı gün meşədə ot yemişdir. Amma Azərbaycan hökuməti buna heç bir reaksiya vermədi.

Hörmətli Prezident, demək istəyirəm ki, biz erməniləri layiqincə, cəsarətlə qaytardığımız üçün mükafatımız nə oldu. Bir nəfər də olsun erməni həbs edilmədi. Əvəzində Xocalının səkkiz sakini həbsə alındı. Biz, ağsaqqallar, ziyalılar respublika rəhbərliyinə - Əbdürrəhman Vəzirova və başqa rəhbərlərə müraciət etdik ki, yaxşı, bizim günahımız nədir? Gəlmişdilər ki, bizim evlərimizi yandırır, özümüzü öldürüb bizi yurduvumuzdan qovsunlar. Biz bunları çağırmamışdıq və biz bunları geri qaytardıq. İndi kim ölüb, kim qalıb — deyə bilmərəm. Bu onların öz günahıdır. Bəs biz nəyə görə həbs olunmalıyıq? O vaxtkı SSRİ Ali Soveti Millətlər Sovetinin sədri Boris Oleynik başqaları ilə birlikdə oraya gəlmişdi. Onlar gəlib bizdə klubda yığıncaq keçirdilər. Yoldaşlar bilirlər, mən orada çıxış edib Oleynikə sual verdim: Siz milliyyətə ukraynalısınız, biz Ukraynanın elə ərazilərini tanıyıyıq ki, orada əhalinin 80 — 90 faizi ruslardan ibarətdir. Gəlin, o ərazini kəsib Rusiyaya verək, siz buna razı olarsınız mı? Dedi ki, yox, mən razı olmaram. Dedim, bəs nəyə görə *razı* olursunuz ki, Dağlıq Qarabağ Azərbaycandan ayrılıb Ermənistana verilsin? Biz onlardan soruşduq ki, sizin evinizə hücum etsələr və ailənizi təhqir etsələr, siz nə iş görərsiniz? Dedi ki, əlimə nə gəlsə, mən götürüb ailəmi müdafiə edərdəm. Dedim, bax, biz də belə eləmişik. Bəs nəyə görə həbs olunmalıyıq? Hörmətli Prezident, həbs olunan səkkiz nəfərin altı nəfəri iki aydan sonra çox böyük əziyyətlərlə azad edildi. İki nəfər — Xudayarov Abil Adil oğlu və Məmmədov Kamil Cəlil oğlu bir il doqquz ay istintaqsız-məhkəməsiz həbsxanada saxlanıldı.

Heydər Əliyev: Onlar nəyə görə həbs olunmuşdular?

Elman Məmmədov: Demişdilər ki, evinizi niyə qorumusunuz, niyə ermənilərin qabağından qaçmamsınız. Niyə onlara müqavimət göstərmirsiniz? Burada ya bir ermənin başı yarılib, ya kimsə yaralanıb, ya da kiminsə maşını əzilib, nə isə olub. Günahımız bundan ibarət idi.

Hörmətli Prezident, Azərbaycan rəhbərliyi bizə, bax, belə münasibət bəsləyirdi. Bu hadisə bizi o qədər ümitsizləşdirmişdi ki, mən və bizim rəhbərlərdən iki nəfər — Murad Şükürov və Rafiq Mürsəlov 1988-ci il oktyabrın 11-də Əbdürrəhman Vəzirovun qəbuluna gəldik. O bizi qəbul elədi. Bizim görüşümüz 2 saat 45 dəqiqə çəkdi.

Bu müddətdə biz ondan əsas etibarilə bir şeyi xahiş edirdik ki, Mərkəzi Komitənin birinci katibi yoldaş Vəzirov, Ermənistandan qovulan azərbaycanlıları oradan ermənilər qovurlar, siz o azərbaycanlıların köçünü-karvanını Bakıya yönəltməyin, yığmayın. O karvanı Dağlıq Qarabağa yönəltmək lazımdır. Onları oradan ermənilər qovurlar, qoy onlar da gəlib buradakı erməni evlərinə yiyə dursunlar. O, bizə belə cavab verdi: "Siz cinayətkarsınız, siz qan tökmüsünüz, erməniləri qırırsınız, siz təzədən istəyirsiniz ki, qan tökülsün. Mən ermənilərə söz vermişəm ki, Dağlıq Qarabağda bir nəfər də olsun Ermənistandan gəlmiş azərbaycanlı qalmayacaqdır". Deməli, respublikaya, Azərbaycana belə ağılda bir adam rəhbərlik edirdisə, Azərbaycan, Azərbaycan xalqı Dağlıq Qarabağı necə saxlaya bilərdi? Xalqın nə günahı vardı? Sırası adamların nə günahı

vardı? Günah xalqa rəhbərlik edən ağılsız adamlarda idi. Bax, o vaxtlar belələri hansı yollarsa gəlib Azərbaycana rəhbərlik edirdilər.

Bu hadisələrdən sonra ermənilərin Xocalıya olan kin-küdurəti daha da artdı. Xocalının ermənilər tərəfindən məhv olunması üçün fürsət gözlənilirdi. Lakin biz heç kimə ümid etmədən özümüz Xocalını müdafiə edirdik və özü də layiqincə müdafiə edirdik, heç kimə də baş əymirdik. Mən məlumat üçün Sizə deyirəm, - bu görüşdə hüquq-mühafizə orqanlarının işçiləri, rəhbərləri də iştirak edirlər, — Dağlıq Qarabağ ərazisində ermənilər haradasa bir azərbaycanlıyı girov götürürdüsə, haradasa bir azərbaycanlının maşını vurulurdusa və ya bir ziyan olurdusa, Xocalı sakinləri onun əvəzini çıxırdılar. Girovu dəyişmək üçün də xocalılar girov tuturdu, vurulan ziyanın əvəzini də xocalılar beşqat artıq çıxırdılar və göstərirdik ki, biz baş əymirik və ölməmişik, yaşayırıq, sizinlə də hər cür söhbət etməyə, qarşılaşmağa hazırıq. Ancaq rəhbərliyimiz rəhbərlik olsa.

Bu proseslər toqquşmalarla, döyüşlərlə davam etdi. İrili-xırdalı çox döyüşlər oldu. Çox toqquşmalar baş verdi. Mən vaxtınızı çox almamaq üçün istəyirəm ki, 91-ci ilin hadisələrini xatırladım. Hörmətli Prezident, 91-ci ilin mart ayında Xocalı ilk dəfə üç tərəfdən, yəni Çəpikdağından, — Ramil müəllim buradadır, o yerləri bizim kimi çox yaxşı tanıyır, — Bozdağ deyilən yerdən və Mehdiqənd tərəfdən raket atəsinə tutuldu. O vaxtlar biz bilmirdik raket nədir, mərmir nədir. 91-ci ilin mart ayında biz səsimizi qaldırıb respublika hökumətini köməyə çağırırdıq. Lakin orada təşkilat komitəsinə Polyaniçko başçılıq edirdi, bizim çağırışlarımıza heç bir reaksiya verən olmurdu. Gəlib camaatı sakitləşdirirdilər ki, heç bir şey olmayacaq, qorxmayın və s.

Artıq 91-ci ildə müharibə şəraiti, müharibənin başlanması dövrü idi. 1991-ci il noyabrın 1-də səhər tezdən Həbil Abışovun idarə etdiyi "UAZ" markalı maşın Əsgəranda gülləboran edildi. Maşında iki nəfər həlak oldu, bir nəfər yaralandı. Həmin gündən Xocalının Azərbaycanla əlaqəsi kəsildi. Ümidimiz bir vertolyotlara qalmışdı, bir də telefona. Görün, o dövrdə Azərbaycana rəhbərlik edən, səhv etmərsə, artıq prezident olan Ayaz Mütəllibov nə qədər vicdansız, nə qədər məsuliyyətsiz mövqe tuturdu, xalqın taleyinə nə qədər biganə yanaşırdı ki, 1991-ci il noyabrın 1-dən Xocalı faciəsi baş verənə qədər Xocalının yolu bağlı qaldı, Xocalı mühasirədə oldu, Xocalı haray qaldırdı, kömək istədi. Amma Xocalıya kömək edən olmadı.

O vaxtlar respublikaya Ayaz Mütəllibovla bərabər rəhbərlik edənlər vardı. Nazirlər Sovetinin sədri vardı, Həsən Həsənov. Ali Sovetin sədri vardı, Elmira Qafarova, müdafiə naziri vardı, daxili işlər naziri vardı, mülki müdafiə qərargahı vardı. Bu adı çəkilənlər və onların tabeliyində olan adamlar bizə heç bir kömək göstərmirdilər. Bizim harayımıza gələn olmurdu. Fikir verin, hörmətli Prezident, təşkilat komitəsi deyilən o qurum öz fəaliyyətini 91-ci ilin təxminən avqust ayında dayandırdı. Sentyabr — oktyabr aylarında orada Azərbaycan Respublikasını rəhmətlik Zülfü Hacıyev təmsil edirdi. O, Stepanakertdə otururdu, Xocalıya gəlib-gedirdi.

Ancaq biz qəflətən belə bir xəbər eşitdik ki, artıq Stepanakertdə respublika rəhbərliyindən bir nəfər də olsun adam yoxdur, qərargahı köçürüblər Ağdama. Bu məntiq nəyi göstərirdi? Deməli, Azərbaycan hökuməti öz razılığı ilə Dağlıq Qarabağı ermənilərə verib, Dağlıq Qarabağ da əldən çıxıb getdi. Həmin qurum gəlib öz qərargahını Ağdamda qurdu. Biz, Dağlıq Qarabağ ərazisində yaşayan azərbaycanlılar təlim görmüş, sayca bizdən çox-çox üstün olan erməni quldur dəstələri ilə və 366-cı alayın bütün canlı qüvvəsi və texnikası ilə üz-üzə qaldıq. Azərbaycanın o vaxtkı rəhbərliyi Dağlıq Qarabağda yaşayan azərbaycanlıların taleyinə belə biganə münasibət bəslədi.

1991-ci il dekabrın 15-də 110 evli Cəmilli kəndi yandırıldı. Hörmətli Prezident, adını çəkəcəyim kəndlər Xocalının ətrafında yerləşən azərbaycanlı kəndləridir. Mən bunları ona görə deyirəm ki, Azərbaycan hökuməti bu barədə Azərbaycan xalqına bir kəlmə də olsa məlumat çatdırmadı, sanki belə bir kənd yoxmuş və belə bir hadisə olmaybmış.

Dekabrın 24-nə keçən gecə 60 evli Meşəli kəndi bir gecənin içində tamamilə yandırıldı. 60 ailədən 27 nəfər şəhid oldu. Onlar səhərə qədər ratsiya ilə yalvardılar ki, bizə kömək göndərin. Əhalinin qalan hissəsi qaçıb meşələrə dolmuşdu. Biz Ağdama məlumat verdik ki, Meşəlinin qalan camaatını meşələrdən çıxarmaq üçün kömək göndərin. Lakin Ağdamdan bizə göndərilən vertolyot boş gəldi və dedilər ki, bizdə qüvvə yoxdur. Deməli, o vertolyotu Ağdam göndərməmişdi, Ağdamın günahı yoxdur. Həmin vertolyotu o vaxt Ağdamda yerləşən respublika qərargahının işçiləri göndərmişdilər. Qüvvə olmadığı barədə məlumat alan kimi biz Xocalı batalyonunun komandiri, Azərbaycanın Milli Qəhrəmanı rəhmətlik Tofiq Hüseynovun rəhbərliyi ilə Milli Qəhrəman Əlif Hacıyevin dəstəsindən olan döyüşçülərlə birlikdə bir qrup yığıb vertolyotla Meşəli camaatının köməyinə göndərdik. Vertolyot Qarayazıda yerə endi, Kosalar və Qarayazı camaatı böyük qüvvə ilə köməyə gələrək meşələrdə gizlənən Meşəli kəndinin sağ qalan əhalisini oradan çıxartdı.

Azərbaycan mətbuatı, Azərbaycan hökuməti bu barədə heç nə demədi, heç kim cəzalandırılmadı. Əvəzində kimlərsə vəzifə aldı, kimlərsə hərbi rütbəsi artırıldı, kimlərsə təltif olundu. Ermənilərlə sanki razılaşdırılmışdı ki, siz bu kəndi alın, biz kimisə vəzifəyə qoyacağıq və ya kiməsə rütbə verəcəyik.

91-ci il dekabrın 28-də 350 evli Kərkicahan qəsəbəsi yandırıldı. Kərkicahan Stepanakertlə Şuşanın arasında mühüm strateji mövqedə yerləşir. Kərkicahanı yandırmadan, almadan, dağıtmadan Şuşaya tərəf getmək

mümkün deyildi. Ermənilər Kərkicahanı məhv etdilər, yandırdılar, əhali baş götürüb qaçdı — bir hissəsi Şuşaya, bir hissəsi dağlara, Ayaz Mütəllibov, güc nazirlikləri başda olmaqla Azərbaycan hökuməti heç bir tədbir görmədi, buna heç bir reaksiya vermədilər.

1992-ci il yanvarın 28-də Şuşa yaxınlığında Azərbaycanın mülki vertolyotu vuruldu və o vertolyotda 40 nəfər həlak oldu. Bununla da Xocalının Azərbaycanla hava yolu ilə də əlaqəsi tamamilə kəsildi. Biz ancaq telefonla ratsiyanın ümidinə qaldıq. Camaatımız bilir, oradan səsım gəlməyəndə, gücüm çatmayanda Bakıya gedirdim, Ayaz Mütəllibovla görüşürdüm. Həsən Həsənovla da, müdafiə naziri ilə də, daxili işlər naziri ilə də, o vaxtkı rəhbərliyin başqa nümayəndələri ilə də görüşürdük, haray qaldırırdıq, yalvarırdıq, xahiş edirdik ki, əhalini, camaatı qıracaqlar, artıq növbə bizə çatıb, ətrafda azərbaycanlılar yaşayan qəsəbə və kəndləri məhv ediblər, kömək göstərin, Əsgərindən olan yolumuzu açın. Hörmətli Prezident, bir sözləri var idi, elə bil, hamısı bir-biri ilə razılaşmışdı: Siz narahat olmayın, arxayın olun, bizim kifayət qədər qüvvəmiz var, Əsgərənı dağdadacağıq, yolu açacağıq, sizə köməyə gələcəyik və s. Biz onlardan bu sözlərdən başqa heç nə eşitmirdik.

1992-ci il fevralın 9-da Azərbaycanın Milli Qəhrəmanı rəhmətlik Əlif Hacıyev bir hərbi vertolyotla çörək, hərbi sursat və yanacaq gətirib gəldi. Mən həmin vertolyotla yola düşdüm. Elə o gecə Bakıya gəldim. Fevralın 10-da səhər-səhər Müdafiə Nazirliyinə gəldim. O vaxt Müdafiə Nazirliyində belə bir oyun oynayırdılar: nazirliyin binası qarşısında Rəhim Qazıyev, çox üzr istəyirəm, o təvərə papağı da başında gündə bir piket düzəldirdi ki, mən müdafiə naziri olmalıyam.

Müdafiə naziri də postunu qoyub qaçıb gizlənir, tapşırırdı ki, deyin, müdafiə naziri burada yoxdur. Bütün güc, qüvvə əlində olan müdafiə naziri, çox üzr istəyirəm, küçədən gələn bir adamın qabağından qaçırdı ki, bəs mənə deyəcəklər, sən buradan dur, filankəs otursun.

Müdafiə Nazirliyinin qərargah rəisi Dadaş Rzayevin yanında oldum. Onda polkovnik idi, indi general-mayor rütbəsi alıb. Arif Salahov Dadaş Rzayevin yanında işləyirdi, indiki kimi yadımdadır, bəstəboy bir adamdır. Dadaş Rzayevin kabinetində mən onlara bütün o mənzərəni, bütün vəziyyəti danışdım və xahiş elədim ki, əməliyyat xəritəsini açın, mən o yerləri qarış-qarış tanıyıram, hər cığıra belədən, hər kol-kosu tanıyıram. Hörmətli Prezident, mən üçrəngli qələmlə həmin əməliyyat xəritəsində Xocalıya gedən bütün yolları çəkib göstərdim. Erməninin harada nə qədər qüvvəsi olduğunu oraya yazdım. O xəritə durur. Bunu ona görə bilirəm ki, həmin xəritəyə deputat istintaq komissiyası da baxıb. Mən izahatımda göstərmişəm. Onu da gətirib baxıblar. Ona prokurorluğun istintaq qrupu da baxıb. Görüblər ki, bu həqiqətən belədir. Dadaş Rzayev məni əmin elədi ki, fevralın 12-14-də böyük əməliyyat hazırlayırıq, Əsgərənı darmadağın edirik, keçirik Xocalıya. Sən arxayınca get və bizim sözüümüzü camaata da çatdır, narahat olmayın.

Mən Dadaş Rzayevin yanından çıxandan sonra Həsən Həsənovun yanına gəldim. Ondan xahiş edib dedim: Hörmətli Həsən müəllim, siz respublika Nazirlər Sovetinin sədrisiniz. Məni prezident Ayaz Mütəllibovun yanına buraxmırlar, məni onunla telefonla birləşdirmirlər. Məni onun yanına aparın, gedib ona sözüümü deyim. Bu elə bir məqamdır ki, əhali təhlükə qarşısındadır, orada bütün camaatı qıra bilirlər. Oradan camaatı çıxartmaq lazımdır. Mən başa düşə bilmirəm, respublikada prezidentdən sonra yəqin ki, baş nazirdir, Ali Sovetin sədridir. Yəqin ki, onlar belə mövqe tutur, belə ardıcılıqla gedirlər. O vaxt onun mövqeyi məndə çox təəccüb doğurdu. Nəyə görə? Demə, respublikaya rəhbərlik edən bu adamlar bir-biri ilə küsülü imiş, bir-biri ilə intriqa aparırlarmış. O, mənə dedi ki, "Ayaz məni heç saymır, yanına çağırır, heç müşavirələrə də dəvət etmir, mən onun yanına gedə bilmərəm, ona da heç bir söz deyə bilmərəm. Biz Etibarla, — o, Etibar Məmmədovu nəzərdə tuturdu, — onun yanına getmişdik. Etibar Məmmədov ona dişinin dibindən çıxanı dedi, söydü də, biabır elədi ki, sən beləsən, sən filan-bəsməkansan".

Dedim, Həsən müəllim, siz nə demisinizsə, demisiniz. İndi məni onunla görüşdürün. Xahiş edirəm, telefonla zəng vurub deyin ki, Xocalının icra hakimiyyətinin başçısı sizinlə görüşmək istəyir, çox çətin, təhlükəli vaxtdır. Həsən Həsənov dedi: Mən onunla görüşə bilmərəm. Belə olduqda ondan xahiş etdim ki, əgər məni görüşdürmürsünüzsə, heç olmasa vertolyotlar təşkil edin, qocaları, qadınları, uşaqları, xəstələri, şikəstləri çıxaraq, biz döyüşçülər orada qalaq, Xocalını tərk etməyə. Mühəribənin qanunu var, dinc əhali oradan çıxmalıdır, özü də biz mühasirə həlqəsindəyik.

O, telefonu götürüb daxili işlər naziri Tofiq Kərimova zəng vurdu və dedi ki, Tofiq, axı bu vertolyot məsələsi sənə tapşırılıb, sən niyə əhalinin oradan çıxarılması üçün vertolyot təşkil eləmirsən? Telefonda Tofiq Kərimov ona əvvəlcə dedi ki, yox, vertolyotlar uçur, camaatı çıxarır. Həsən Həsənov dedi ki, axı Xocalının icra hakimiyyətinin başçısı mənim yanımda oturub, deyir ki, heç bir vertolyot yoxdur uçmur və əhali də oradadır, onları çıxaran da yoxdur. Tofiq Kərimov Həsən Həsənova nə cavab verdisə, Həsən Həsənov ona, — mən bunu qəzetdə ifadəmdə də bildirmişəm, - rusca belə bir söz dedi: "Ya udivlyayus tvoyemu olimpiyskomu terpeniyu" (mən sənın soyuqqanlılığına məəttələm). Bilmirəm, bu nə "terpeniye" idi, nə söz idi bunların bir-biri ilə dialoqu, nədən ibarət idi. Bax, belə deyişmələr, belə yazışmalar, bir-birinə ümid olmaq nəticəsində biz qaldıq öz ümidimizə.

Mən Həsən Həsənovun yanından çıxandan sonra səhər tezdən

Ağdama gəldim.

Heydər Əliyev: Bir dəqiqə bağışla, sən o vaxt belə bir ağır vəziyyətdə Mütəllibovun yanına düşə bilmədin?

Elman Məmmədov: Hörmətli Prezident, heç cür düşə bilmədim.

Heydər Əliyev: Niyə? Deyirdilər ki, olmaz? Mən başa düşə bilmirəm, hər halda kiminsə belə bir vəziyyətdə gəlib respublika rəhbərinin yanına düşə bilməməsini anlaya bilmirəm.

Elman Məmmədov: Əgər həmin respublika rəhbərinin vicdanı olsaydı, o, xəyanətkar, cinayətkar olmasaydı, heç icra hakimiyyəti başçısının gəlməyi lazım deyildi. O bilsəydi ki, Dağlıq Qarabağdan bu ağır vəziyyətdə kimsə gəlib, ona nəşə deyəcək, mənə elə gəlir ki, o, mütləq onu qəbul etməliydi.

Heydər Əliyev: Mütləq, mütləq.

Elman Məmmədov: Amma mən Bakıda üç gün çalışdım, onun qəbuluna düşə bilmədim. Onun köməkçisi Gülşad Zərbəliyevə zəng vururdum, yalvarıb deyirdim ki, Gülşad müəllim, qurban olum, bir kömək elə, mən ayrı şeyə gəlməmişəm, camaat qırılacaqdır. Qoy mən gəlim, bunu Ayaz Mütəllibova deyim. Bir azdan Gülşad mənə cavab verdi ki, Elman müəllim, başı qarışıqdır, yanında adamlar var, nə bilim, filandır, bəsməkandır. Bir sözlə, məni qəbul eləmədi. İndi mən fikirləşirəm, yəqin Xocalının verilməsi, satılması hazırlanmış bir əməliyyat idi. Yəqin bunlar nə isə bilirlərmiş, ona görə də məni qəbul edib eşitməyə ehtiyac duymurlarmış. Bəlkə də belə imiş.

Hörmətli Prezident, mən oradan ayın 12-də Ağdama gəldim, fevralın 12-nə keçən gecə 600—700 evli Malıbəyli, Quşçular kəndləri yandırılıb viran qoyulmuşdu. Orada 30 nəfərədək adam şəhid olmuşdu. Mən Ağdama gəlib çıxanda artıq Malıbəyli camaatı Ağdamda idi. Küçələrə tökülmüşdülər, ağlaşırdılar. Bu məclisdə bizim hörmətli baş prokurorumuz Eldar Həsənov iştirak edir. Səbuhi Abdinov Gəncədə icra hakimiyyətinin başçısı idi, Eldar müəllim Gəncə polis şöbəsinin rəisi idi. Eldar müəllimin müavini var idi — Ramiz Cahangirov. Mən Gəncəyə gəldim. Fevralın 13-də səhər tezdən mən Gəncənin hərbi aeroportunda idim. Getdim gördüm ki, Eldar Həsənov yoldaş Səbuhi Abdinovla, Ramiz Cahangirovla birlikdə həmin hərbi aeroportdadır. Bu yoldaşların səyi nəticəsində, onların böyük köməyi ilə vertolyotlar ayrıldı. İnanın ki, bu yoldaşlar səhər saat 8-dən axşam saat 5-dək, mən axırıncı reyslə Xocalıya uçan vaxtadək aeroportdan getmədilər. Onlar öz istədiklərinə nail oldular. Biz Xocalıya iki reys təşkil etdik və hər reysdə üç vertolyot uçurduq. Bir dəfə bir Mİ-8, iki Mİ-24, ikinci dəfə iki Mİ-24 və bir Mİ-26 vertolyotları yola saldıq. Bu vertolyot çox adam, 200-dən artıq adam tuturdu. Əslinə qalsa, bu qədər adam tutmur, sadəcə olaraq adamlar iki mərtəbə, üç mərtəbə bir-birinin üstündə oturmuşdular.

Bu, 92-ci il fevralın 13-də olmuşdur. Həmin gün biz 300 nəfərdən çox adamımızı oradan çıxartdıq, xilas etdik. Onların əksəriyyəti qocalar, yaşlılar, xəstələr, qadınlar idi. Həmin gündən sonra bizim Xocalıdan yalvarışlarımız bütün respublikaya yayılırdı. Bütün respublikaya. Biz məlumat verir, yalvarırdıq ki, Xocalı təhlükədədir. Xocalını xilas etmək lazımdır, camaatı çıxartmaq lazımdır. Biz döyüşçülər, hamımız orada qırılsaq da, torpağımız uğrunda axır damla qanımıza qədər vuruşacağıq. Ancaq dinc əhali bizim vuruşmağımıza maneçilik törədir, həm də onlar günahsız qırılacaqlar, əlsiz-ayaqsız adamlardır. Azərbaycan hökuməti bizim heç bir çağırışımıza cavab vermirdi. Mən belə bir ifadəmə görə çox üzr istəyirəm. Bir dəfə mən çox əsəbiləşmişdim. Ağdərədəki qərarəhda VÇ telefonu var idi, dedim ki, o telefonla məni Ayaz Mütəllibovla birləşdirin, onunla danışmaq istəyirəm. Dedilər olmaz. Mən o prezidentin ünvanına söyüş söydüm. Sonra mənə dedilər ki, səni tutacaqlar, sən prezidenti söymüsən. Dedim ki, mən onu prezident hesab etmirəm. Prezident xalqının taleyinə biganə qalmaz. Nə cür olurdu ki, şəhər icra hakimiyyəti başçısının, şəhər polis şöbəsi rəisinin gücü ilə sovet ordusuna məxsus vertolyotlar uçurdula bilirdi, bəs bunu respublika rəhbərliyi edə bilməzdimi? Mən belə başa düşürəm ki, edə bilərdi, özü də çox asanlıqla edə bilərdi. Amma eləmədilər.

Hörmətli Prezident, mən bir epizodu danışmaq istəyirəm. Bunu ona görə demək istəyirəm ki, qoy hamı bilsin, — o vaxtkı rəhbərlik bizim taleyimizə nə qədər biganə idi. Onları Dağlıq Qarabağın Azərbaycanda qalması, işğal olunması, verilməsi maraqlandırmırdı. Onları oturduqları kürsünü möhkəm saxlamaq, vəzifədən getməmək maraqlandıırırdı, bunun üçün hər cür alçaqlığa əl atırdılar. Sizin yadınızda olar, mən Naxçıvana gəlmişdim. 1991-ci il sentyabrın 30-u idi Naxçıvan Ali Məclisinin növbədənəknar sessiyası çağırılmışdı. Mən bildirdim ki, həmin gün belə bir sessiya çağırılıb. Düzü, mən Naxçıvana ayrı məqsədlə getmişdim. Ancaq orada bildim ki, bu gün sessiya çağırılıb. Mən o sessiyaya gəldim. Siz çox böyük məmnuniyyətlə, sevincə, necə deyim, təsirlənərək bizi qəbul etdiniz və bütün deputatlara elan etdiniz ki, Dağlıq Qarabağdan Xocalı şəhərinin başçısı gəlib, bizim məclisimizdə iştirak edir. Siz məni dəvət etdiniz və deputatlara müraciət etdiniz. Gündəlikdəki məsələlərə baxılmazdan əvvəl mənə çıxış etmək üçün söz verdiniz. Mən orada Dağlıq Qarabağda vəziyyət haqqında təxminən yarım saat çıxış etdim. O vaxt Siz Naxçıvanda işləyə-işləyə Dağlıq Qarabağ haqqında bəyanat vermişdiniz, müraciətlər qəbul etmişdiniz. Biz bunların hamısını bilirik. Siz o vaxtdan bizim ümid yerimizsiniz.

Həmin məclisdən sonra Siz məni öz otağınıza apardınız. Bir saatdan çox söhbət etdiniz, mənə məsləhətlər verdiniz, yollar göstərdiniz, vəziyyəti izah etdiniz. Mən dərk etdim ki, həqiqətən də vəziyyət Azərbaycana rəhbərlik edən adamların dedikləri kimi deyildir. Böyük sevinclə Xocalıya qayıtdım, gəlib camaatıma danışım ki, mənə gedib Heydər Əliyevlə görüşmək qismət oldu. Mən onun məsləhətlərini dinlədim, Naxçıvan Ali Məclisinin sessiyasında çıxış elədim.

Amma gəlib Xocalıda nə gördüm? Azərbaycan Stepanakertə on sistern, yəni 600 ton benzin, iki vaqon un hədiyyə göndərüb. Bu qatar Bakıdan 400 kilometr yol gəlmiş, neçə-neçə rayondan keçmişdi. Gördüm ki, bizim adamlar dəmiryolunu söküblər, qatarı dayandırırıblar. O vaxt orada Azərbaycanı təmsil edən rəhmətlik Zülfü Hacıyev gəlib böyük acıqla dedi ki, bəs sənin adamların dəmiryolunu söküb-dağıdıblar, göstəriş ver, qoy yolu açsınlar, bu benzin, bu un aparılsın.

Mən o kişidən incimirəm, o mənada ki, o icraçı idi, yuxarıdan nə deyilirdisə, ağına-bozuna baxmadan onu icra edirdi. Mən ondan soruşdum ki, bu benzini kim göndərüb? Dedi ki, "prezident göndərüb. Bunlar da bizim vətəndaşlardır. Erməni olanda nə olar". Dedim, ay kişi, ay yoldaş, Dağlıq Qarabağda, o cümlədən Xocalıda yaşayan azərbaycanlılar yanacaqsız, çörəksiz, unsuz ölürlər burada, siz isə erməniyə 600 ton benzini göndərirsiniz ki, maşınlar töküb dağlardan bizi raketlə atəşə tutsunlar?! Burada böyük mübahisəmiz oldu. Hərbçiləri çağırıdılar, iki zirehli transportyor gəldi, daha kimlər tökülmədi... Hədə-qorxu gəlib dedilər ki, hamınızı güllələyəcəyik. Mən gördüm ki, vəziyyət həddindən artıq pisləşir, biz Azərbaycanın o vaxtkı rəhbərliyinin ünvanına da nalayiq sözlər dedik. Düzü, o vaxt mən dedim ki, Zülfü Salehoviç, əgər Azərbaycan bu gün bizi ermənilərin qarşısında tək qoyub bir kənara çəkilibdirsə, mən elə prezident tanımıram, buranın prezidenti biz özümüzük. Bu sözlər Ayaz Mütəllibova olduğu kimi çatdırılmışdı.

Həmin hadisədən sonra mən dəfələrlə Bakıya çağırıldım, izahat verdim. Soruşurdular ki, sən Naxçıvana nəyə getmişdin, kimə işləyirsən, sən kimsən, nəçisən? Bir Allah şahiddir ki, o vaxt nə Siz məni tanıyırdınız, nə də mənim sizinlə heç bir əlaqəm yox idi. Mən bu adamları inandıra bilmədim ki, Naxçıvana nəyə getmişdim. Guya ki, mən böyük bir cinayət törətmişdim.

Görün, Azərbaycan rəhbərliyi sonra bizə nə etdi. Üç gündən sonra Gəncədən nəqliyyat polisindən bir nəfər mayor gəldi. İçəri girib özünü təqdim etdi ki, mən nəqliyyat polisindən gəlmişəm. Dedik ki, xoş gəlmisən, nəyə gəlmisən? Dedi bəs, siz burada benzini və unu dağıtmısınız. Biz cinayət işi açmalıyıq. Dedim, ay yoldaş, ay azərbaycanlı qardaş, bəs bu camaat acdır, yanacağı yoxdur. Yaxşı, bu yanacaq, bu un erməniyə gedir, bir az da bizimkilər götürüblər, sən bunu niyə belə deyirsən? Dedi ki, yox, mənə rəhbərlikdən göstəriş veriblər ki, biz gərək burada cinayət işi qaldıraq.

Ayaz Mütəllibov, onun əlaltıları başda olmaqla Azərbaycan rəhbərliyinin azərbaycanlıların taleyinə göstərdiyi münasibət bax belə idi. Mən bunu faktlarla dedim ki, hamıda geniş təəssvür yaransın. Hörmətli Prezident, nəhayət, Xocalı faciəsi yaxınlaşırdı, döyüşlər davam edirdi. Biz ermənilərdən bir neçə əsir tutmuşduq. Bu əsirləri dindirdik. Onlar mənə danışdılar ki, Xocalını məhv etmək üçün böyük hücum planı hazırlanıb, biz Sumqayıt hadisəsinin ildönümünü Xocalıda qeyd edəcəyik. Onlar bunu qorxmadan mənə dedilər. Podpolkovnik Rza Hacıyev buradadır. O həmin vaxt Xocalıda idi. Əlif Hacıyevin qardaşı da orada bizimlə birlikdə, bir Xocalı balası kimi döyüşürdü. Bu danışılara o şahiddir. Buna bizim bir çox yoldaşlarımız da şahiddirlər.

Mən telefonla məlumat verdim ki, bizdə erməni əsiri var, belə bir söz deyir, siz tədbir görün, təcili tədbir görün, bizi məhv edəcəklər. Dedim, əgər mənə inanmırsınızsa, vertolyot göndərin, qoy ermənini vertolyotla sizə göndərim, siz bunu dindirin, özünüz şahid olun ki, belə bir söhbət həqiqətən var. Amma heç bir reaksiya verən olmadı.

Sizə onu da deyim ki, telefon bizdə daim işləmirdi. Çünki işıq yox idi. Dizel mühərriki ilə rabitə şəbəkəsinə işıq verirdik. Yanacağımız da olmadığına görə mən rabitə şəbəkəsinin müdürünə tapşırırdım ki, səhərlər bir saat, axşamlar bir saat, uzaqbaşı saatyarım mühərriki işə salın, əlaqə yaradaq, danışaq.

Fevralın 22-si idi. Telefon zəng vurdu. Götürdüm. Zəng vuran Tamerlan Qarayev idi. Dedi ki, "mən gəlmişəm, Ağdamdayam, hər şey yaxşı olacaq, sabah çayımızı Xocalıda içəcəyik". Burada oturan camaatın hamısı şahiddir. Çünki heç yerdə telefon işləmirdi, heç yerdə rabitə əlaqəsi yox idi. Hamı poçtun qabağına yığışırdı. Kim hara ilə nə danışırıdysa, hamı eşidirdi. Odur ki, orada heç bir məlumatı gizlətmək mümkün deyildi. Tamerlan Qarayev də sıradan bir adam deyildi, Ali Sovet sədrinin müavini idi. Deməli, o, Azərbaycan rəhbərliyini təmsil edirdi. Əgər o, məsuliyyətlə belə söz deyilirdisə, bizdə inam yaranırdı ki, yəqin Tamerlan müəllim bilir ki, belə bir şey olacaqdır. Mən də camaata elan edirdim ki, özünüz eşitdiniz. Tamerlan Qarayev mənimlə telefonla danışdı, dedi ki, səhər çayımızı Xocalıda içəcəyik. Arxayın olun, heç bir şey olmayacaqdır.

Fevralın 25-də axşam saat 8 radələrində mən evə təzəcə girmişdim. Postları yoxlayıb evə gəlmişdim ki, bir stəkan çay içim. Bu zaman telefon zəng vurdu. Ucqar postların birindən zəng edirdilər. Bildirdilər ki, şəhərə hər tərəfdən hərbi texnika irəliləyir. Həmin vaxt mənim birinci telefon danışığım burada iştirak edən Rza Hacıyevlə oldu. Mən telefonu götürüb aeroportun rəisi Əlif Hacıyevə zəng vurdum. Çünki onlar ucqarda idilər.

İstəyirdim ki, bütün qüvvələri ayağa qaldırsınlar. Mənə birinci cavab verən Rza oldu. Mən ona komanda yerdim ki, bütün müdafiə qüvvələrini ayağa qaldırmaq lazımdır. Sonra bizim batalyonun komandiri Tofiq Hüseynovla danışdım. Polis şöbəsinin rəisi yerində yox idi. Lakin onun müavini, indi bizim polis şöbəsinə rəhbərlik edən Sadiq Mədətov orada idi. Onlara tapşırıq verdim və əlaqə yaradıb Ağdama, Şuşaya müraciət etdim, məlumat verdim ki, hər tərəfdən hərbi texnika Xocalıya tərəf irəliləyir, siz özünüzdəki vasitələrlə onların güclü hərbi texnikasına, hərbi vasitələrinə atəş açın, ermənilərin mövqelərini atəşə tutun.

Hörmətli Prezident, camaatımız şahiddir, nə vaxt ermənilərin bizə tərəf hücumu olurdusa, mən ratsiya ilə Şuşadan və Ağdamdan kömək istəyirdim və 5—10 dəqiqə keçməmiş hər tərəfdən "qrad"larla, toplarla Əsgərana, Stepanakertə atəş açırdılar və nəticədə ermənilərin hücumu baş tutmurdu, onlar səpələnir və geri qayıdırdılar.

Həmin gün saat 8 radələrindən başlayaraq saat 11-in yarısınadək mən və Əlif Hacıyev ratsiyada qışqır-qışqır qaldıq. Azərbaycan tərəfindən bir güllə də atılmadı. Üç saat davam edən mühasirə həlqəsi sıxıldı və saat 11-ə yaxın, 11 -də, necə deyim, kinolarda görübsünüz, hərbi texnikanın hamısından eyni zamanda atəş başlandı. Yer-göy lərzəyə gəlirdi. Burada oturan camaatın hamısı onun şahididir. İndi o anları xatırladıqca onların tükləri biz-biz olur. Evlər od tutub yanmağa başladı. Qadınların, uşaqların qışqırtısı, ah-naləsi ərsə çatırdı. Axırısı mən məcbur olub ratsiya ilə Şuşaya dedim ki, atəşi düz bizim üstümüzə yönəldin, "qrad"larla bizi vurun. Bunlar artıq şəhərə soxulurlar. Biz ölürüksə qoy onlar da ölsünlər. "Qrad" nədir, heç avtomat gülləsi də atmadılar.

Biz gecə saat 3-ə işləyəndək müdafiə olunduq. Lakin o qədər texnikanın qarşısında, o hücumun qarşısında durmaq mümkün deyildi. Bu hücumda 366-cı alayın bütün canlı qüvvəsi və texnikası iştirak edirdi qabaqda onlar gəlirdi. Sonralar onların öz jurnalistlərinin rusca bir məqaləsini oxumuşam. O yazırdı ki, irəlidə həmin hücum dəstəsi gedirdi, bu dəstə ruslardan və onların texnikasından ibarət idi. Ermənilər ikinci sırada, üçüncü sırada gəlirlərmiş.

O şaxta-boranda qadınlar, uşaqlar ayaqyalın, çılpaq halda Qarqar çayını keçib 15—16 kilometr məsafəni meşə yolu ilə piyada Ağdama tərəf istiqamət aldılar. şəhər işıqlaşanda biz artıq Ağdamın 1—2 kilometrliyində idik. Köməyə gələn olmadı. Biz gecə meşədən ratsiya ilə məlumat verdik. Əlif Hacıyev dedi ki, Əsgərana tərəf asfalt yol ilə bir az hücumla başlayın. Ermənilərin bu meşədə olan qüvvələri asfalta sarı gedəcək, bundan sonra biz oradan sərbəst keçəcəyik. Bunu da etmədilər, Əsgəran — Naxçıvanik yolunun üstündə, Ağdamın cəmi 2—3 kilometrliyində ermənilərin çox güclü qüvvəsi ilə 15—16 kilometr meşə yolunu, keçilməz yolu qarı yara-yara gəlmiş adamların döyüşü başlandı. Orada külli miqdarda tələfatımız oldu. Biz Xocalının özündə 70-80 adam itirmişik. Lakin çox güclü qırğın, böyük tələfat həmin istiqamətdə oldu. Bütün bunlar gözlərimiz qarşısında çox vəhşiliklə, çox amansızlıqla törədilirdi. Biz müdafiə olunmaq üçün kiçik dəstələrə bölündük ki, vuruşaq, dinc əhali keçə bilsin. Elə dəstələrimiz oldu ki, vuruşa-vuruşa mühasirədə qaldı. Onların biri mən olduğum dəstə idi. Biz iki gün meşədə qaldıq. Beş nəfərimiz yaralandı, beşimiz isə vuruşurduq. Bax, bu cür gəlib çıxdıq.

Hörmətli Prezident, biz bu müsibəti yaşayandan sonra ayın 27-də mən Ağdama gəldim, qərargahda heç kim yox idi, qərargah üzvləri, respublika rəhbərliyindən olanlar qaçıb Ağdamdakı istehkamçı batalyonun binasına doluşmuşdular ki, birdən xocalılar gəlib burada bizə bir şey edərlər.

Qərargah postu yiyəsiz idi. Orada hökumət telefonu vardı. Onu götürüb Prezident Aparatını istədim. Mənə bir rus oğlan cavab verdi. Dedim, mənə prezidenti ver. Dedi, prezident yoxdur. Dedim, Ali Sovetin sədrini ver, dedi, yoxdur. Dedim, məni Nazirlər Sovetinin sədri ilə birləşdirin. Dedi, yoxdur. Dedim, yaxşı, əgər bu respublikanın rəhbərlərinin hamısı ölübsə, deyin biz də bilək ki, bunlar ölübdür, heç kim yoxdur. Respublikada rəhbər yoxdur. Mənim əlim Şuşaya çatdı. Dəstəyi götürüb oradan Şuşaya zəng vurdum. Şuşa ilə danışdım. Üzr istəyirəm, o murdar, min sifəti olan, iç üzünü məharətlə gizlədən Rəhim Qaziyev cavab verdi mənə. Dedim ki, mən respublika rəhbərliyindən heç kimi tapa bilmədim. Mən rəsmi məlumat, telefonoqram verirəm, qəbul elə və bütün kütləvi informasiya vasitələri ilə yay ki, belə bir müsibət baş verib, bu qədər tələfat olub... Mən ilk məlumatı oradan vermişdim.

Xocalı faciəsi bu cür törədildi. Xocalı faciəsini kimlər törətdi, niyə törətdilər? Bu sualların cavabı artıq hamımıza məlumdur. Xocalı faciəsi Ayaz Mütəllibov başda olmaqla o vaxt hakimiyyətdə olan qüvvələrin, hakimiyyəti idarə etməyə fərasəti, savadı çatmayan qrupların hakimiyyətə gəlmək uğrunda davası nəticəsində o qədər adam qurban getdi, o qədər camaatımız qırıldı, o qədər kəndlərimiz, şəhərlərimiz, qəsəbələrimiz məhv oldu. Vəzifəyə gəlmək üçün də adam öz elini, obasını, millətini qırğına verərmidi? Vəzifədə qalmaq üçün adam torpaqlarını satarmı? Bunu insan olan kəs etməz, bunu şeytan balası edər. Qanı murdar olan adam edər, biz bunu belə dərk edirik, belə başa düşürük.

Hörmətli Prezident, Xocalı faciəsi baş verəndən sonra deputat istintaq qrupu yaradıldı. O qrup xeyli işləyəndən sonra Ali Sovetin iclasına bir "bədi əsər" gətirib çıxardı. Məlum olmurdu ki, bu, istintaq materialıdır, yoxsa burada nə isə bir bədi əsər oxuyurlar, bunun əvvəli haradan başlanır, axırı harada qurtarır. Onların hazırladıqları həmin materialda Xocalı faciəsində səkkiz nəfər günahlandırıldı. Ayaz Mütəllibovdan

başlayaraq o vaxt məsuliyyət daşıyan, vəzifə daşıyan adamlar — onlar səkkiz nəfərdir. Bu gün o səkkiz nəfərdən təkcə Fəhmin Hacıyev həbsdədir.

Heydər Əliyev: O da başqa səbəbə görə.

Elman Məmmədov: Bəli, o da başqa səbəbə görə, Xocalı faciəsinə görə yox. O vaxtlar prokurorluğun istintaq qrupu işlədi. Allah xatirinə deyək, o qrup çox gərgin işlədi. Çox məsuliyyətlə işlədi. Onlar çox materiallar topladılar, çox materiallar əldə etdilər. Amma Ali Sovetin Xocalı məsələsinə həsr olunmuş iclaslarının birində də o qrupdakı nə materiallardan, nə xəritələrdən, nə məlumatdan sanki istifadə edilmirdi. Əli Ömərov çıxırdı və həmin o bildiyini bir də təzədən oxuyurdu, gedib otururdu. Bu, Xocalı faciəsinə yox, xocalılara yox, Azərbaycan xalqına qarşı biganəlik idi, Azərbaycan xalqının taleyinə biganəlik idi.

Hörmətli Prezident, Siz hakimiyyətə gələndə qədər Xocalı faciəsinin ildönümünü qeyd etdirmək üçün və yaxud Xocalı şəhidlərinin ailələrindən, xocalılardan hansınasa nə isə kömək etdirmək üçün biz bilmirdik ki, kimə müraciət edək, kimin qapısını açaq, nə deyək. Siz hakimiyyətə gələndən sonra Sizin rəhbərliyiniz, təşəbbüs və göstərişinizlə Xocalı faciəsinin əsl qiyməti verilməyə başlayıbdır. Xocalı faciəsi haqqında həqiqət bütün dünya ölkələrinə, bütün dünya ictimaiyyətinə çatdırılmağa başlayıbdır. Ermənilər 1915-ci ildə özlərinin törətdikləri fitnə-fəsadı erməni qırğını adı ilə hər il aprelin 24-də qeyd edirlər. Mənə belə gəlir ki, Azərbaycan xalqı Azərbaycan prezidentinin, Azərbaycan hökumətinin rəhbərliyi altında Xocalı faciəsini elə təbliğ etməlidir ki, bu faciə ermənilərin iç üzünü bütün dünyaya açıb göstərsin. Çünki Xocalı faciəsi birinci faciə deyildir ki, ermənilər bizim başımıza gətiriblər. Ermənilər 1905—1906-cı illərdə də, 1918-ci və 1920-ci illərdə də, 1948-ci və 1952-ci illərdə də və nəhayət, 1988-ci ildən bu günə qədər də bizim başımıza bu müsibətləri gətiriblər, amma susmağı üstün tutmuşuq. İndi Siz sağ olun ki, biz Sizə böyük minnətdarlığımızı bildiririk ki, Siz bu erməni cəlladlarının törətdikləri cinayətlərin açılmasında, dünya xalqlarına çatdırılmasında əlinizdən gələni edirsiniz.

Hörmətli Prezident, Xocalı faciəsi zamanı xeyli adamımız girov düşmüşdü. Onlar faciədən sonra bir-iki ay ərzində azad edildilər, ancaq bu günə qədər 150-dək Xocalı vətəndaşının, — onların arasında qocalar, qadınlar, uşaqlar, döyüşçü oğullarımız var, — taleyi bizə məlum deyildir. 1992-ci ildən bu günə qədər Xocalıdan olan bir nəfər də girovumuz, əsirimiz azad edilməyibdir və bilmirik ki, onlar harada saxlanılır, sağdırlar, sağ deyildirlər. Biz ümid edirik ki, Siz bu məsələyə çox diqqətlə yanaşacaqsınız.

Hörmətli Prezident, bir məsələni də qeyd etmək istəyirəm ki, Xocalı faciəsindən iki ay keçəndən sonra biz silahı yerə qoymadıq, çəkilib mübarizədən yayınmadıq. Xocalı batalyonuna Tofiq Hüseynovun adını verdik. O, həmin batalyonun ilk komandiri olub. Biz o batalyonu bərpa etdik. Xocalı polisini bərpa etdik. Bu gün Xocalı polisinin şəxsi heyəti cəbhə bölgəsindədir, öz xidməti borcunu çox ləyaqətlə, çox rəşadətli yerinə yetirir. Biz Xocalı faciəsindən sonra həm Xocalı batalyonunda, həm də Xocalı polisində 17 şəhid vermişik. Yəni onu demək istəyirəm ki, biz torpağımızın azadlığı uğrunda hər an döyüşməyə hazırıq. Biz Sizin əmrinizi gözləyirik, Sizin komandanızı gözləyirik, torpaqlarımız Sizin apardığınız böyük siyasətlə, sülh yolu və ağılla azad olunmasa, Sizin bir çağırışınızla biz xocalılar bir əsgər kimi hamımız ön sırada gedərək torpaqlarımızın azadlığı uğrunda vuruşacağıq.

Hazırda xocalılar respublikanın 53 rayonunda məskunlaşıblar. Sağ olsunlar həmin rayonların sakinləri də, o rayonlara rəhbərlik edən icra hakimiyyəti başçıları da. Onlar əvvəldən camaatımızın qeydinə qalıblar, hörmət ediblər, qayğı göstərirlər — Yevlaxın icra hakimiyyətinin başçısı Rafiq Nəsimov kimi, Gəncə şəhər icra hakimiyyətinin başçısı Rəşad Daşdəmirov kimi, Naftalan rayon icra hakimiyyətinin başçısı Füzuli Sadiqov kimi. Onların siyahısını uzatmaq olar. Sizin təyin etdiyiniz elə ləyaqətli icra hakimiyyəti başçıları var ki, onlar bizim camaatımıza hörmət edir, qayğı göstərirlər. Bizim problemlərimiz çox olub. Qaçqının problemi həddindən artıq çox olur. Biz problemlərimizi həll etmək üçün Prezident Aparatında ərazi idarəetmə orqanları ilə iş şöbəsi ilə daim əlaqə saxlayırıq, hörmətli Yusif Hüseynovun köməyi ilə bütün problemlərimizi həll edirik. Baş nazirin müavini İzzət Rüstəmov da bu sahədə bizə böyük kömək göstərir. İzzət Rüstəmovun özü də şəhid atasıdır. Buna görə də o, qaçqınların dərini daha yaxşı bilir və bizə yaxından kömək edir. Hidayət Orucova da böyük minnətdarlığımızı bildiririk. Mehdiyev Ramiz müəllim bu işlərə ümumi rəhbərlik edir. Biz onun qayğısını həmişə hiss edirik.

Adını çəkmədiyim çox yoldaşlar var ki, onlar da problemlərimizin həllində bizə həmişə kömək göstərirlər. Əlbəttə, bu da öz-özünə, elə-belə olmur. Bəs bu, əvvəllər niyə olmurdu? Biz başa düşürük ki, bu, hörmətli Prezidentimiz, elimizin-obamızın böyük ağsaqqalı, dünyanın ən müdrik, tanınmış siyasətçilərindən biri olan möhtərəm Heydər Əliyevin rəhbərliyinin, göstərişlərinin nəticəsidir. Uşaqdan böyüyədək hamımız Sizə minnətdarlıq və ümid edirik ki, Sizin apardığınız böyük siyasət nəticəsində biz tezliklə öz torpaqlarımıza qayıdacağıq və Xocalı torpağında böyük Heydər Əliyevin abidəsini ucaldacağıq. Bir azadlıq rəhbəri kimi, müdrik rəhbərimiz kimi, ömürlük el ağsaqqalımız kimi. Çox sağ olun.

Heydər Əliyev: Siz çox geniş, ətraflı məlumat verdiniz. Doğrusu, mən mətbuatdan, sənədlərdən bir çox şeyləri bildirdim, ancaq bu proseslərin şahidi kimi sizin dediyiniz sözlərin və çatdırdığınız məlumatların, o hadisələrin təfərrüatı haqqında dediyiniz sözlərin çoxu mənim üçün yenidir.

Doğrudan da, Xocalı faciəsi bizim qəlbimizdə yaradır, təkcə ona görə yox ki, həmin 26 fevral günü erməni faşistləri, vəhşilər, vəhşilərdən də vəhşilər gəlib bizim körpələri, qocaları, cavanları, qadınları, kişiləri vəhşicəsinə qırıblar, əziblər, yandırılıblar. Bu hadisənin bizim üçün faciə kimi qəbul olunmasının o biri tərəfi ondan ibarətdir ki, o, təsadüfi baş verən şey deyil. Sizin indi danışdıqlarınızdan mən belə nəticə çıxarıram. Elə əldə olan materiallar da belə deməyə əsas verir ki, bu, bir tərəfdən Azərbaycanın Dağlıq Qarabağ bölgəsində Ermənistanın təcavüzünün tədricən, dalbadal aparılması, onların vəhşicəsinə hərəkətlər etməsi, ikinci tərəfdən isə bunun qarşısının alınmaması və tədbirlər görülməməsi deməkdir.

O vaxt Azərbaycan öz torpağının hakimi idi. Dağlıq Qarabağ Azərbaycanın tərkibində idi və Azərbaycan Dağlıq Qarabağdan savayı heç bir yerdə müharibə aparmırdı. Əgər Dağlıq Qarabağda o bir neçə kəndi qoruyub saxlamaq mümkün olmadısa, yaxud bunun iqtidarında olmadılarsa, o vaxt Azərbaycana rəhbərlik edənlər, yaxud da ki, o işlərlə məşğul olanlar onda bəs nə ilə məşğul olurdular? Bir də qeyd edirəm, bizim özümüz tərəfindən buraxılan günahlar, xəyanətlər erməni quldurları tərəfindən edilən vəhşilikdən heç də az vəhşilik deyil.

**Naftalan şəhərində müvəqqəti məskunlaşmış
Xocalı sakini Yaqub Əliyevin çıxışı**

Hörmətli Prezident, bizim Xocalı rayon icra hakimiyyətinin başçısı Elman müəllim hamısını ətraflı danışdı. Mən Naftalanda yaşayıram. Naftalan Kurort Birliyinin "Qarabağ" sanatoriyasında müvəqqəti məskunlaşmış Xocalı sakini Əliyev Yaqub San oğluyam.

Hörmətli Prezident, hörmətli görüş iştirakçıları! Mən Naftalan şəhərinin sanatorialarında məskunlaşmış 390 Xocalı ailəsindən və Xocalı soyqırımından salamat qalmış 1.400 nəfərdən biri kimi Xocalı faciəsindən danışmaq istəyirəm.

Bildiyiniz kimi, bu il fevralın 26-da Xocalı faciəsinin 4-cü ildönümü qeyd olunur. 1988-ci ildən başlamış qondarma Dağlıq Qarabağ problemini ortaya atan mənfur ermənilər öz istədiklərinə nail olmaq üçün Dağlıq Qarabağı Ermənistana birləşdirmək xülyaları ilə yaşayırdılar. Bunun nəticəsində tarixdə misli görünməmiş faciə, XX əsrin ən dəhşətli faciəsi olan Xocalı soyqırımı bas verib. Qısa bir vaxt ərzində erməni silahlı quldur dəstələri şəhərin əhalisinə qəddarcasına işgəncə verməklə 485 nəfəri məhv etmiş, 421 nəfərə ağır xəsarət yetirmişlər. Bu zaman 1.500 nəfər itkin düşmüş və girov götürülmüş, 155 uşaq valideynlərini itirmiş, 10 min əhalisi olan şəhər tamamilə darmadağın edilib viranəyə çevrilmişdir. Mən bu amansız faciənin canlı şahidi kimi deyə bilərəm ki, 37 nəfər qohum-əqrəbam, qardaşım həlak olmuş, itkin düşmüşdür. Xocalı faciəsi zamanı mənfur erməni quldurlarına qarşı amansız mübarizə aparmış və son nəfəsinə qədər döyüşmüş qəhrəman oğullarımız həlak olmuşdur.

Hörmətli Prezident, həmin vaxt bizim respublika rəhbərliyinin bacarıqsızlığı və xəyanətkarlığı nəticəsində igid oğlanlarımızın adları qəhrəmanlar sırasında çəkilməmiş və əbədləşdirilməmişdir. Həmin qəhrəman oğullarımızdan birini mən misal göstərə bilərəm. Mənim həmyerlim Novruzov Əsgər Xanlar oğlu barədə demək istəyirəm. O bizim rayonun hazırkı icra hakimiyyəti başçısı Elman Məmmədovla çiyn-çiynə vuruşmuşdur, fədakarlıq göstərmişdir. Elman müəllim də bunu təsdiq edə bilər.

XX əsrin ən böyük faciəsini — Xocalı soyqırımını törədən daxili düşmənlərimiz də məlumdur. Möhtərəm Prezident, Sizdən xahişim budur ki, Xocalı soyqırımını törədən daxili düşmənlərimiz Azərbaycan xalqı qarşısında ifşa olunaraq ciddi cəzalandırılsın. Biz xocalılar onda deyə bilərik ki, xain düşmənlərimizdən öz qisasımızı aldığımızı.

Hörmətli Prezident, o vaxt respublikaya Siz rəhbərlik etsəydiniz, nə Xocalı soyqırımı baş verərdi, nə də bizim doğma yurd-yuvarımız əlimizdən gedərdi. Allah Sizi bizə çox görməsin. İnanırıq ki, Sizin rəhbərliyinizlə biz öz torpaqlarımıza, yurd-yuvalarımıza qayıdacağıq. Biz dörd ildir Naftalan şəhərində yaşayırıq. Sizin Naftalan şəhərinə icra hakimiyyəti başçısı təyin elədiyiniz Füzuli müəllim və onun idarəsinin bütün işçiləri biz xocalılara yaxşı münasibət başlamış, xeyir-şərimizdə və çətin işlərimizdə bizə kömək etmişlər. Biz xocalılar hamımız onlardan razıyıq.

Hörmətli Prezident, mən bizim xocalıların bir xahişini də Sizə yetirmək istəyirəm. Bu, bəlkə də sonrakı işdir. Xocalı soyqırımına məruz qalanlara status verilməsini hamımız Sizdən xahiş edirik. Allah Sizi bizim üstümüzdən əskik eləməsin. Allah Sizi uzun ömür versin, Sizi bir vaxt televizor ekranında görəndə, inanın, bütün o əhali, bütün o camaat arzu eləyir ki, Heydər Əliyev bundan sonra da uzun ömür sürsün. Elə şəxslər var ki, mən açıq demək istəyirəm, mən xalqın səbrini deyirəm, bu xalqın bizim prezidentə olan istəyini, arzusunu deyirəm, — elə cavanlarımız var ki, deyirlər Allah-Taala bizim ömrümüzdən kəssin, Heydər babamıza, Heydər qardaşımıza versin ki, o yaşasın, bəlkə Azərbaycan xalqını bir tərəfə çıxarsın.

Mən bir sözü də deyirəm, bununla da öz çıxışımı qurtarıram. Xocalı ki, darmadağın edildi, bizim bəzilərimiz oldu, tutulan tutuldu, qalanı Ağdama güman gətirdi. Biz Ağdama gəldik, iyirmi nəfərə yaxın qadın idi, bir neçə nəfər də qoca kişi. Bir nəfər gəldi mənə dedi ki, bəs ay Yaqub dayı, bizim o Qarabağ Komitəsində işləyənlər yeyib-icirlər. Dedim, belə şey olmaz. Dedim, əgər bu körpələr qırılıbsa, bu qadınlar qarın içində, meşədə, kolluqda qalıbsa, elə adamlar olub ki, qayalıqdan sürüşüb düşüb ölübsə, bu, necə ola bilər? Dedim, onda belə eləyək, mən sizinlə gedirəm, gözümlə görüm ki, bu, həqiqətdir. Həqiqətən də mən getdim, qapını açdım, gördüm ki, stolu qurublar, uzun stoldur və Tamerlan da basda oturubdur.

Heydər Əliyev: Hansı Tamerlan?

Yaqub Əliyev: Tamerlan Qarayev. Bəli, Tamerlan oturub stolun başında, ətrafında da Qarabağı "müdafiə eləyənlər" var idi, onlar əyləşiblər. Burada bir neçə jurnalist də var idi. Amma mən gördüm ki, stolun üstündə yemək şeyləri var. Bağışlasın burada oturanlar, orada növbə-növ içkilər, yeməklər, filanlar var idi. Deməli, bunlar yeyib-ichməklə məşğul olmaq istəyirlər. Mən Tamerlana dedim ki, hansı münasibətlə siz bu yemək-ichməyi təşkil edirsiniz? Sizin millətiniz qırılır, sizin körpələriniz qırılır, siz yeyib-icirsiniz? Tamerlan bir az o yan-bu yan elədi. Dedim ki, əgər mən yaşda Xocalı camaatı ölübsə, yeyin-için, kef eləyin, eybi yoxdur.

Amma sizin nəvələriniz yerində olan körpələr anasının qanına boyanıb, qarın içində qalıbdır. Adamlar oldu ki, iki gün, üç gün meşədə, dağın içində, dumanda-çiskində qaldılar. Ailə oldu ki, on iki gündən sonra meşədən çıxdı, gəldi. Mən həmin adamlara sual verdim: indiyə qədər siz nə yeyirdiniz, harada qızınırdınız? Onlar mənə dedilər ki, Allah-Taalanın köməyi ilə bir mağara, kaha deyirik, ona rast gəldik, odun yığdıq, orada ocaq qalayırıdık, qızınırdıq və böyütkən kolunun yarpağını, bir də, biz həmərsin deyirik, bitkidir, onun meyvələrini yığıb yeyirdik. Həmin adamların hamısının ayaqlarını şaxta kəsmişdi.

Hörmətli Prezident, mən sizə cansağlığı, uzun ömür arzulayıram. Allah sizə dəyməsin, Allah Sizi bizim üstümüzdən əskik eləməsin. Bir də ki, Sizin sülhsevər xəttinizi, bunu bütün dünya bilir, bütün bəşəriyyət bilir. Sülh yolu ilə torpaqlarımızı qaytarıq, mən də Sizinlə bir yerdə bunu məsləhət bilirəm. Qoy bizim cavanlarımız qırılmasın. Əgər sülh olmasa, müharibə elan olunsa, bax mən sözü elə-belə deyib keçmirəm, yeri gəlsə, müharibə olsa, mən hazıram. Sağ olun.

**Azərbaycanın Milli Qəhrəmanı Əlif Hacıyevin
həyat yoldaşı Qalina Hacıyevanın çıxışı**

Mən Azərbaycanın Milli Qəhrəmanı Əlif Hacıyevin həyat yoldaşıyam, Binə hava limanında inspektor işləyirəm. Cənab Prezident, icazə verin burada olanlar adından, şəhidlərin ailələri adından Sizə təşəkkür edim ki, Siz vaxt tapıb, bu günlər kədərimizi və ağrı-acımızı bölüşmək üçün bizimlə görüşə gəldiniz.

20 aydan artıqdır ki, Azərbaycan torpağında mərmə partlayışları eşidilmir və biz öz oğul və ərlərimizi son mənzilə yola salmırıq. Bütün bunlar Sizin müdrik siyasətiniz sayəsində, ölkəyə rəhbərlik etmək bacarığınız sayəsində mümkün olmuşdur. Biz hamımız Sizin əsl rəhbər olmaq bacarığınız qarşısında baş əyirik.

Xocalı faciəsinin baş verdiyi vaxtdan dörd il keçir. Bu faciəni unutmaq qeyri-mümkündür. Mən həmin anları indiyədək ürək ağrısı ilə xatırlayıram. Nə qədər qadın, uşaq, qoca həlak oldu, lakin bu faciənin günahkarları, bəisləri indiyədək azadlıqda gəzirlər. Biz indiyədək bilmirik ki, buna görə təqsirkar kimdir. Heç nə araşdırılıb aydınlaşdırılmayıbdır. Sakinlərimiz — qadınlar, uşaqlar bu günədək ermənilərin əlində əsirdilər. Aradan dörd il ötüb, amma onlar hələ də oradadırlar. Onları qaytarmaq üçün nəsə bir tədbir, iş görmək lazımdır. İndiyədək çoxları həтта öz ərlərinin, atalarının taleyi barədə bir şey bilmirlər. Bizim Əlifin böyük qardaşı itkin düşmüşdür. Dörd ildir ki, ondan xəbərimiz yoxdur. O haradadır, sağdır mı, yoxsa artıq çoxdan torpaqda uyuyur?

Mən Sizdən çox xahiş edirəm. Xocalı faciəsinə diqqət yetirin, günahkarların tapılmasına, cəzalandırılmasına kömək göstərin. Bu, belə qalmamalıdır. Təqsirkarları tapıb onlardan soruşmaq lazımdır ki, nə üçün bu qədər günahsız insan torpaq altında yatır? Nə üçün qadınlar, analar, atalar, qardaşlar, bacılar göz yaşları axıdılar?

Sizə isə səmimi qəlbdən təşəkkür edirik ki, respublika üçün belə bir ağır dövrdə bizimlə görüşməyə vaxt tapırsınız, bizə mənəvi, maddi cəhətdən kömək göstərsiniz. Daxili İşlər Nazirliyinə, xüsusən hörmətli nazirimiz Usubova və bu çətin zamanda adamlara, Qarabağ qaçqınlarına kömək edənlərin hamısına minnətdarlığımızı bildiririk.

Umid edirik ki, Sizin köməyinizlə, Sizin müdrik siyasətiniz sayəsində biz Xocalı torpaqlarına qayıdacaq və orada əkin-biçinlə məşğul olacağıq.

Xocalı sakini, şəhid atası Kamran Usubovun çıxışı

Əziz, hörmətli böyüyümüz, atamız Heydər müəllim!

Mən də şəhid atasıyam, üç oğul itirmişəm. Mənim dərdim çoxdur. Sizə ümidim var ki, biz — Xocalı camaatı öz vətənimizə, yerimizə qayıdacağıq. Bizim Xocalı əhalisi qoçaq camaatdır, qorxmaz camaatdır, ermənilərin qabağında dörd il gecə-gündüz vuruşublar. Mən özüm Xocalı mühasirəsində girov düşdüm. Arvadımı, özümü girov götürdülər. Üç gün bizi saxladılar. Bizim cavanlarımızı, 50 yaşında, 45 yaşında olanların hamısını seçdilər, apardılar. Arvad-uşağı, bizi buraxdılar. Biz meşədə üç gün qaldıq. Mənim iki qardaşım, qardaşımın arvadı meşədə öldü. Biz bir şey tapmadıq ki, onun üstünə örtək, eləcə də qoyduq meşədə. Üç qardaşım oğlu getdi. Sonra öz oğlum getdi. Bir qardaşım qızı yaralandı, gəldi Sumqayıta, rəhmətə getdi.

Hörmətli Prezident, Xocalının dərini deməklə qurtarmaz. Ancaq bizim Xocalı camaatı ümidlə yaşayır. Vəziyyət Sizin istirakınızla, sülh yolu ilə düzəldi, düzəldi. Düzəlmədisə, Xocalı camaatı Sizin arxanızda durub. Hazırıq. Mən, 70 yaşında kişi, əlimdə avtomat qabaqda gedərəm. Mən öz oğlanlarımdan artıq deyiləm. Mən canımı da qoyacağam, üç oğul qoymuşam. Bizim rəis bilir, mənim bir oğlum polisdə işləyirdi. Birinin iki uşağı var, biri 18 yaşındadır. Haraya gedirəm, oğlanlarımdan bir xəbər bilmirəm ki, ölüblər, yoxsa sağdırlar. Sizdən çox xahiş eləyirəm, onlar girovdur, sağdır, ya ölüblər - bu haqda bizə bir məlumat verəsiniz. Sizdən çox-çox xahiş eləyirəm. Allah Sizi bizim üstümüzdən əskik eləməsin. Həmişə bayrağımızı yüksək eləsin, yoldaş Heydər Əliyev. Çox sağ olun. Xocalı camaatı həmişə Sizin arxanızda durur. Mənim deyəcəyim bu qədər.

Heydər Əliyev: Sağ olun.

**Dövlət Teleradio Verilişləri şirkətinin əməkdaşı,
radionun "Xəbərlər" redaksiyası baş redaktorunun müavini
Ələmdar Quluzadənin çıxışı**

Hörmətli Prezident, əziz yoldaşlar! Üzümü Sizə tuturam, cənab Prezident! Vaxt tapıb Xocalıları qəbul elədiyiniz üçün, onları dinlədiyiniz üçün. Mən də Xocalıda anadan olan, Xankəndində yaşayan və bu hadisələr zamanı Bakıda məskunlaşan bir Qarabağ sakini kimi Sizə təşəkkürümü və minnətdarlığımı bildirirəm. Axşamdan bəri televiziya, radioda Sizin müraciətiniz səslənib, bu gün biz respublika mətbuatında həmin müraciətlə tanış olmuşuq. Bir cümləni oxuyuram: "Xalqımızın milli hüzn günündə Xocalı müsibətinin günahsız qurbanlarının ruhu qarşısında ehtiramla baş əyirəm". Ehtiramla baş əymək üçün məhz böyük ürəyə sahib olmaq lazımdır.

Bu isə Sizdə var. Biz Sizə minnətdarlığımızı və təşəkkürümüzü bildiririk. 1992-ci il fevral ayının 26-da Xocalı bir gecədə qətlə yetiriləndə Xocalının şəhid olması barədə məlumat o zaman üç gün xalqdan gizlədildi. Siz isə olanları, şəhid olanları faciənin ildönümündən üç gün əvvəl bax, beləcə yad eləyirsiniz.

Xocalı müsibəti haqqında burada danışdılar, özü də həyəcanla danışdılar. Mən elə bilirdim ki, həyəcənsiz danışacağam, çünki çox vaxt mikrofon önündə oluram. Amma hiss eləyirəm ki, bu, çətin mövzudur, hamımızı həyəcanlandıran mövzudur. Xocalı niyə əldən verildi? Niyə uduzdu? Səbəbləri çoxdur.

Siz o yerlərə çox gəlmisiniz, Xocalı məktəbliləri də Sizi həmişə qarşılayıblar, həmişə asfaltın kənarında durublar. Yolunuz düşürdü o yerlərə. Bilirsiniz ki, orada relyef necədir. Hər tərəf dağlıq idi, ermənilər də yüksəklikdə yerləşmişdilər. Xocalının ətrafında dörd qüvvə var idi: keçmiş SSRİ-nin hərbiçiləri - 366-cı motoatıcı alay, birinci düşmənimiz olan ermənilər, üçüncüsü iqtidar, yəni o zaman hakimiyyətdə olanlar və dördüncüsü də müxalifət. (çox maraqlıdır ki, bu dörd qüvvənin heç birisi Xocalını müdafiə etmək fikrində deyildi. Ermənilər özlüyündə məlumdur — düşmən tərəfdir. Onlar Xocalıdan öz heyfini, qisasını almağa, torpağımıza sahib durmağa can atırdılar və aydındır ki, həm uşaq üçün, həm qoca üçün — hamı üçün amansız olacaqdılar. Ermənilərdən aman gözləmək ağılsızlıq idi.

İkincisi, ordu, Sovet İttifaqının hərbi birləşmələri. Bunlar isə öz güclərini göstərmək üçün, yəni "Siz bizsiz yasaya bilməzsiniz" iddiası ilə hərəkət edirdilər. Əlbəttə, onlar ermənilərlə sövdələşmişdilər və ona görə onlardan kömək ummaq qeyri-mümkün idi.

Üçüncüsü, Azərbaycanın o zaman hakimiyyətdə olan rəhbərləri idi. Onlar da Xocalının qanına qəltan olunmasını istəyirdilər. Ona görə ki, desinlər: "Biz şimalsız yasaya bilmərik və təklənərik".

Dördüncüsü, müxalifət idi. Onlar da Xocalının məhv olmasına, qırılmasına, çatılmasına razı idilər. Çünki bundan sonra hakimiyyət dəyişməsi baş verə bilərdi. Bax, Xocalının ətrafında dörd belə qüvvə var idi. Xocalını xocalılardan savayı heç kəs qorumaq istəmirdi və ona görə də Xocalıda belə bir faciə baş verdi.

Bir də ki, cənab Prezident, siyasəti adətən şahmata bənzədirlər, şahmat oynamaq isə çox çətinidir. Deyək ki, qarsı tərəfin siyasət stolu, şahmat stolu arxasında oturanlar haradasa peşəkar şahmatçılara oxşayırdılar bir az. Azərbaycanın siyasətə meyli olan adamları siyasət meydanına atılmaq istəyənləri isə həm siyasətdə naşı idilər, həm də həvəskar şahmatçılara bənzəyirdilər. Ona görə də onlar mat oldular, biz isə bu qədər uduzduq.

İndi ona görə arxayın ki, bu gün Azərbaycanın həm siyasət sükani arxasında, həm də, deyək ki, bu şahmat taxtasının arxasında artıq əvvəlki o həvəskar şahmatçılar yox, həvəskar siyasətçilər yox, qrossmeyster əyləşib. Ona görə həmin məğlubiyyətlərin əvəzinin çıxılacağına, qisasının alınacağına xalq ürəkdən inanır.

Bu, Prezident sarayına, deyəsən, mənim üçüncü gelişimdir. Birinci dəfə 1988-ci ildə olmuşam. Onda hələ biz Xankəndində yaşayırdıq. Ancaq təhlükəli vəziyyətdə yaşayırdıq, bizi yavaş-yavaş sıxışdırırdılar və artıq təhlükəni görürdük. Gedənin arxasınca danışmaq kimi çıxmasın, onsuz da bunu hər yerdə, həmişə danışırıq. O zaman beş-altı nəfər adam Əbdürrəhman Vəzirovun qəbuluna gəldik, qəbula düşdük və vəziyyəti dedik. Tələb elədik, eşitmədi. Xahiş elədik, bizi aldatdı. Nəhayət, söhbətimiz alınmadı. Onun kabinetində gedən söz-söhbət zamanı Mərkəzi Komitənin birinci katibi acıq elədi, kabinetindən çıxdı. İçəridə, daxildə bir kabinet var idi, keçdi o tərəfə. Biz də — Xankəndindən gələnlər dinməz-söyləməz Əbdürrəhman Vəzirovun kabinetindən çıxdıq və sonra bizi Ali Sovetdə qarşıladılar.

Ondan sonra 1988-ci ilin 18 sentyabrı gəldi, mən Stepanakertdə — Xankəndində yaşayırdım. Digər azərbaycanlıların evlərinin başına gətirilən müsibət mənim də evimin başına gətirildi.

1991-ci ilin axırlarında Xocavənddən gəlmişdilər. O zaman Ayaz Mütəllibov prezident idi və mən də xocavəndlilərə qoşuldum, onun qəbuluna gəldim. Orada da mən Xocalının taleyi ilə maraqlandım. Vəqif Hüseynov da o zaman burada idi və dedi ki, arxayın ola bilərsən, biz xocalılara top vermişik və onlar həmin topla ermənilərin qabağını alacaqlar.

Beləliklə də hiss eləyirdik ki, kiminlə görüşürüksə, — Elman müəllim bunu çox ətraflı danışdı, — kiminlə görüşürüksə bizi aldadır, bizi birtəhər yola salmaq istəyir. Ayaz Mütəllibovla həmin görüşdə belə bir

söhbət oldu. O, Sizin ünvanınıza danışdı və gileyni bildirdi. Bu qəzet yazısını mən Sizə təqdim eləyəcəyəm, bu yazı 17 aprel 1992-ci ildə "Aydınlıq" qəzetində çıxıbdir. Adı belədir məqalənin, — bilmirəm o vaxt Sizə çatdırıblar, yoxsa, yox, — "Ayaz Mütəllibov yalnız Mkrıçıyana inanır". Həmin hissədən bir parçanı oxuyuram Sizə. "O, Heydər Əliyevə işarə eləyirdi. O kişiye ki, Dağlıq Qarabağa yola düşəndə bu gün Əsgərandakı birinci mühafizə postundan başlamış qala divarlarına kimi hamı gül-çiçəklə qarşılayırdı. Stepanakert ayaq üstə fərağat dayanırdı (Xankəndi nəzərdə tutulur). Bunları gözlərimlə görmüşəm. 19 il Stepanakertdə yaşadığım müddətdə sərkərdənin nə demək olduğunu yaxşı dərk eləmişəm". Sizin sərkərdəlik dövrlərinizə aiddir.

Heydər Əliyev: Bunu siz yazmısınız?

Ələmdar Quluzadə: Bəli, mən yazmışam. Əgər istəsəniz, mən məmnuniyyətlə Sizə təqdim edərdim.

Heydər Əliyev: Mən bəlkə də bunu görməmişəm. Sağ olun.

Ələmdar Quluzadə: O vaxt eks-prezident, deyəsən, "Nezavisimaya qazeta"ya müsahibə vermişdi və deyirdi ki, mən Mkrıçıyanla danışmışam, xocalıların sağ-salamat çıxması üçün oradan dəhliz veriblər. Belə çıxırdı ki, deməli, artıq Xocalının qırılacağı barədə prezidentin məlumatı varmış və dəhliz də verilibdir. Bir daha ona görə yada saldım ki, gördüyümüz kimi, bu, dörd il bundan əvvəlki yazıdır, qəzetdir. Yaxud da ki, soruşurdular, deyək ki, Heydər Əliyev Azərbaycan üçün nə edibdir, azərbaycanlılar üçün nə eləyibdir?

Cənab Prezident, deyək ki, 1992-ci ildə Siz Naxçıvanda idiniz. Özünüz də bilirsiniz ki, haradasa Sizin adınızın üstündə dayanmaq, əsmək, işıq salmaq bizi çətin mövzu idi.

Heydər Əliyev: Çox çətin idi. Çünki o illər mənim əleyhimə o qədər qüvvələr işləyirdilər ki, mənim haqqımda sadəcə həqiqəti demək özü bir qədər qəhrəmanlıq idi. Böyük qəhrəmanlıq idi. Bunları bilirəm.

Ələmdar Quluzadə: 12 dekabr 1992-ci il, "İki sahil" qəzeti. Məndən müsahibə götürüblər, mən cavab verirəm: "Heydər Əliyevə qədər

Qarabağda məktəblər az idi, onun rəhbərliyi illərində vilayətdə bir çox dəyişikliklər baş verdi. Düzünü demək lazımdır, Əliyevə qədər Xankəndində bircə orta məktəb var idi, o da beynəlmiləl". Ramil müəllim buradadır, Allah şahiddir, Nizami adına məktəbdir, Ramil müəllim həmin məktəbdə oxuyubdur. O vaxt hər sinifdə cəmi 10—12 nəfər ancaq olurdu. Ancaq sonradan, 1988-ci ilə qədər bizdəki məktəbdə beş paralel sinif olurdu, hərəsində 30 uşaq. Birinci sinfə Stepanakertdə (Xankəndində) 150 uşaq gedirdi. Hələ Kərkicahanı çıxmaq şərti ilə, üç sinif Kərkicahandan gedirdi birinci sinfə, beş sinif 4 nömrəli məktəbdə var idi, 240 nəfər tək birinci sinfə gedirdi.

Ermənilər bundan da çox xoflanırdılar. Yenə də oxuyuram: "Onun hakimiyyətə gəlişindən sonra Azərbaycan dilində orta məktəblər açıldı, siniflərin sayı artırıldı. Xocalıda, Malıbəyliyə, Kosalarda, Kərkicahanda ana dilli orta məktəblər qapılarını uşaqların üzünə açdı. Xankəndində azərbaycanlıların sayı qat-qat artdı". Əlbəttə, bunların hamısı gözümüzün qarşısından getməyibdir. Sizin institut açmağınız da, oradakı texnikumların açılması da, bunların hamısı Sizin fəaliyyətinizdir.

Yeri gəlmişkən bir də onu deyim ki, mən bunları haçansa yazmışamsa, elə bilirəm ki, cənab Prezident, xocalıların Sizə olan məhəbbətini yazmışam. Çünki bəlkə də hamının əli qələm tutmur, bəlkə də kənarda olublar, uzaqda olublar. Ancaq biz həmişə Sizi demişik. Bu mənada 1 may 1992-ci il, "Vətən səsi" qəzeti, "Yaş məhdudiyyəti, yaxud öz yaşı". 65 yaş təyin eləmişdilər və biz bildirdik bu, kimin üçün idi. Ancaq yazmaq lazım idi. Beləcə bir şey yazdım: "Sənətdə dahi, cəmiyyətdə şəxsiyyət həmişə yetişmir. Siyasətçi, diplomat parta arxasında da yetişə bilər. Güclü şəxsiyyət isə təbiətin və zamanın özündən bəhrələnir. Çoxumuz etiraf eləyirik ki, xalqımızı bu böhrandan, Vətəni bu təhlükədən qorumaq üçün Heydər Əliyev kimi güclü şəxsiyyət lazımdır və bu yas həddi ilə də məhz Heydər Əliyev üçün çəpər çəkildiyi hamıya məlumdur. Bu səhvi nə qədər tez düzəltsek, o qədər qazanırıq" və sair və ilaxır. İndi mən məqalənin hamısını oxumuram. Əgər imkanınız olsa, oxuyarsınız.

Heydər Əliyev: Çox sağ olun.

Ələmdar Quluzadə: Söhbətimi çox uzatmaq istəmirəm. Bir xatirə yadıma düşdü, cənab Prezident. 1982-ci il yanvar ayının 14-ü idi, Şuşada Vəqifin məqbərəsinin açılışı idi. Həmin gün güclü qar yağırıdı. Siz həmin açılışda iştirak elədiniz. Sonra Poeziya evinin açılışı oldu. Siz Poeziya evinə gəldiniz.

Heydər Əliyev: Şuşada?

Ələmdar Quluzadə: Bəli, Şuşada. Rayon məscidinin yanında Poeziya evini həmin gün Siz açdınız, daha doğrusu, gəldiniz, iştirak elədiniz. Həmin mərasimi "Günün ekranı"nda göstərdilər, mən bir ser dedim. Çünki az-maz serlə də əlaqəm var. Altı kitabım çıxıbdir. Şerlərim var.

Heydər Əliyev: Oraya çoxlu sairlər gəlmişdi, bəli, siz də dediniz.

Ələmdar Quluzadə: Mən orada bir ser dedim. Axıncı bənd belə idi:

Bir ovuc torpaq olsam,
Sinəmin arasında
bənövşə bitirərdim.

Eşqimcə gücüm olsa,
Anam Azərbaycanı
çiynimə götürərdim.

Təəssüf ki, bizim eşqimiz qədər gücümüz yoxdur. Amma bu saat dərdimiz, qədimiz elə bil eşqimizi üstələyibdir.

Xocalı haqqında çox dedilər, burada biz həm cinayəti gördük, həm xəyanəti. Cinayəti eləmişdilər ermənilər, xəyanəti elədilər özümüzünkülər. "Genosid" deyə-deyə dünyaya hay-küy salan ermənilər bu gün Azərbaycanın əzəli torpaqlarında yaşayırlar.

Bütün dövrlərdə məkrli müharibəyə başlayan işğalçılar dünya ictimaiyyətinin diqqətindən ustalıqla, kələklə, hiylə və birləşmə qidalananlardır. Özü də həmişə qandan qorxa-qorxa əllərini qana batırırlar. Ancaq bir şeyə inanırıq ki, o torpaqlar özümüzə qaytarılacaq, o torpaqları özümüz qaytaracağıq. Sizin sülhpərvər siyasətinizi biz ürəkdən bəyənilirik və bayaqkı sözümün təkrarı olmasın, indi Azərbaycanın siyasi sükənini idarə eləyənlər artıq qabaqkı siyasətçilərdən çox-çox fərqlidirlər.

Bir də, cənab Prezident, açıq demək lazımdır ki, Sizdən çox umurlar. Çünki Sizi nə Kamran Bağirova, nə Əbdürrəhman Vəzirova, nə Ayaz Mütəllibova, nə də ki, Yaqub Məmmədova bənzətmək mümkün deyil, yəni bunlardan biz heç nə gözləmərdik.

Heydər Əliyev: Niyə bənzətmək? Mən onlardan qabaq 14 il burada işləmişəm. Mənim özümü özümə bənzətmək lazımdır.

Ələmdar Quluzadə: Onu deyirəm ki, onlardan ummadığınızı biz Sizdən umuruq. Bu mənada deyirəm ki, onlar bunu bacarmazdı. Ancaq biz Sizə inanırıq.

Heydər Əliyev: Bacarmadılar.

Ələmdar Quluzadə: Bacarmadılar. İnanırıq ki, Siz bacaracaqsınız və bu qəlbisınıq xocalıların da, bütün Qarabağın da gözü-könlü bir gün güləcəkdir. Sonra, bir də Poeziya evinə dönmək istəyirəm. Orada Əli Mahmud çıxış elədi. Mən dedim ki, Vaqifin məqbərəsi açılıbdır, Şuşada Vaqif poeziya bayramı da keçirilməlidir. Siz bunu məmnuniyyətlə qəbul elədiniz və dediniz ki, birinci mənim adımlı yazın. Mən Şuşada Vaqif poeziya bayramında iştirak edəcəyəm və Siz dediyiniz kimi də elədiniz.

Ulu ideya isə 1973-cü ildə yaranmışdı. 1973-cü ildə "Şuşa" qəzetində mənim bir balaca şeirim çıxmışdı, orada belə deyilirdi:

Bayram istəyirəm, şer bayramı,
Cıdır söz çıxsın, Cıdır düzündə.

Həmin bayram doqquz ildən sonra pərvəriş tapdı və bu gün isə 1996-cı ildir, fevral ayının 24-ü biz Şuşada poeziya bayramına yığılmaq istəyirik. Xocalının o tarixi ilə üz-üzə dayanmaq istəyirik. Xocalıda rəhbərimizin kölgəsində dayanmaq istəyirik və xocalıları orada salamlamaq istəyirik. İstəyirdik ki, görüşümüz orada olsun. Yenə də Sizə təşəkkürümü bildirirəm öz adımdan da, danışmayanların adından da. Vaxtınızı aldığım üçün üzrlü hesab edin. Sağ olun.

**Azərbaycan Respublikası Prezidenti Heydər Əliyevin
yekun nitqi**

Bugünkü görüşümüz və uzun sürən söhbətimiz çox əhəmiyyətlidir, çox mənalıdır. Eyni zamanda böyük hissiyyatlar doğurur, birinci növbədə kədər hissi doğurur.

Xalqımız çoxəsrlik tarixində qəhrəmanlıq nümunələri, cəsurluq nümunələri göstəribdir, öz azadlığı uğrunda, səadəti, xoşbəxtliyi uğrunda mübarizə aparıbdir. Ancaq zaman-zaman, tarixin cürbəcür mərhələlərində məğlubiyyətlərə də uğrayıbdir, bəlalara da düşübdür, faciəli dövrlər də keçiribdir.

XX əsri götürsək, əsrin əvvəlindən sonuna qədər erməni millətçiləri, erməni quldurları, cinayətkarları tərəfindən Azərbaycan xalqına qarşı edilən cinayətlər misilsizdir. Hücumlər olub, təcavüzlər olub, qırğınlar olubdur - əsrin əvvəlində də, 1918-20-ci illərdə də. Sonra, 1988-ci ildə Ermənistanın Azərbaycana təcavüzü, azərbaycanlıların Ermənistan ərazisindən zorla çıxarılması və bizim itkilərimiz, soydaşlarımızın həlak edilməsi, Qarabağ ətrafında müharibənin başlandığı zamandan indiyə qədər bizim verdiyimiz qurbanlar, şəhidlər hamısı ermənilərin, Ermənistanın Azərbaycana qarşı düşmən mövqeyinin davam etdiyini sübut edir, göstərir. Bunların nəticəsində, bir tərəfdən də keçmiş illərdə buraxılan böyük səhvlər, cinayətlər, xəyanətlər nəticəsində ərazimizin təxminən 20 faizi Ermənistan silahlı qüvvələri tərəfindən işğal olunubdur və ümumən bir milyondan artıq soydaşımız, vətəndaşımız yerindən, yurdundan olub, qaçqın vəziyyətində yaşayır.

Bütün bu ağır, çətin proseslərin içərisində Xocalı faciəsi xüsusi yer tutur. Xocalı soyqırımı Ermənistan, ermənilər tərəfindən Azərbaycan xalqına qarşı edilən ən dəhşətli soyqırımındır. Bu, bizim tariximizdə belə də həkk olmalıdır. Bu soyqırımın nə qədər vəhşiliklə edildiyini və nə qədər insaniyyətdən kənar bir hadisə olduğunu biz gərək daim xalqımıza anladaq, bütün xalqlara anladaq, dünya ictimaiyyətinə anladaq, Bu faciəni heç vaxt unutmaq olmaz. Və zaman keçdikcə, əksinə, bu faciəni biz dünyaya daha da kəskin göstərməliyik, xalqımıza göstərməliyik, gənc nəsillərə göstərməliyik, hamı bilsin ki, xalqımızın başına nə kimi faciə gəlibdir və eyni zamanda xalqımız öz azadlığı, öz Vətəni, öz torpağı uğrunda nə qədər qurbanlar verib. nə qədər qəhrəmanlıq nümunələri göstəribdir. Burada qeyd edildi, — nə qədər körpələr, qadınlar, qocalar, köməksiz adamlar, günahsız adamlar həmin o gün, o gecə vəhşicəsinə öldürüldülər. Amma eyni zamanda o gün, o gecə bizim nə qədər cəsur, qəhrəman övladlarımız o böyük qüvvəyə — dişinə qədər silahlanmış erməni silahlı dəstələrinə və keçmiş Sovet İttifaqının çox böyük silaha və təcrübəyə malik olan böyük bir alayına, onun hücumlarına sinə gərə bilməşlər, vuruşmuşlar, döyüşmüşlər. Döyüşə-döyüşə həlak olmuşlar, qəhrəmanlıq nümunələri göstərmişlər və Milli Qəhrəman adı almağa layiq görülmüşlər.

Ona görə də bu hadisənin iki tərəfi də bu gün bizim üçün əhəmiyyətlidir və iki tərəfi də təbliğ olunandır, iki tərəfi də geniş kütlələrə çatdırılmalıdır. Biz bundan sonra bunu etməliyik, bu bizim vəzifəmizdir.

Bugünkü müzakirədən, bugünkü görüşdən, söhbətdən mənim çıxardığım bir nəticə də ondan ibarətdir ki, erməni işğalçılarının, vəhşilərinin törətdiyi Xocalı soyqırımını, 366-cı alayın, Sovetlər Ordusu alayının Azərbaycan xalqına qarşı etdiyi soyqırımını biz gərək dünya ictimaiyyətinə daha da kəskin, daha da geniş çatdıraq.

Mən tövsiyə edərdim ki, xocalıların adından, bəlkə də Azərbaycan ziyalılarının adından, ayrı-ayrı təşkilatların adından dünya ictimaiyyətinə Xocalı soyqırımının 4-cü ildönümü ilə əlaqədar müraciətlər göndərilsin. Birləşmiş Millətlər Təşkilatına göndərilsin, dünyada insan hüquqlarını qoruma komitəsi var, oraya göndərilsin, başqa beynəlxalq təşkilatlara göndərilsin. Bu, lazımdır.

Bilirsiniz, tək onunla kifayətlənmək olmaz ki, Xocalı soyqırımı haqqında bir kitab da yazıldı, bir film də çəkildi. O vaxtlar, təzə-təzə, hələ o yaralar soyumamış bu barədə məlumat çatdırıldı. Yox, daim etmək lazımdır. Daim! Hər il, hər gün! Beş il də bundan sonra, on il də bundan sonra! Bunu unutmaq olmaz! Bunu unutmaq olmaz! Bu, gərək dünya ictimaiyyətinə çatdırılsın və bildirilsin, hər yerdə bilinsin ki, erməni işğalçıları nə qədər qəddar, nə qədər vəhşidirlər və Azərbaycan xalqına qarşı dünya, bəşər qanunlarına zidd olaraq nə qədər böyük vəhşilik, cinayətlər ediblər.

Biz bunu mütləq etməliyik. Mən indi bu barədə ümumi fikrimi deyirəm, ancaq güman edirəm ki, bizim müvafiq işçilərimizlə birlikdə oturarsınız, bu barədə düşünərsiniz və burada yeni güclü bir hərəkət etmək lazımdır, kampaniya aparmaq lazımdır. Ancaq bu, tək kampaniya şəkli almamalıdır, mütəmadi olmalıdır, davamlı olmalıdır, ardıcıl olmalıdır. Biz dünyaya gərək sübut edək ki, Azərbaycan xalqına qarşı, dinc, günahsız, heç bir köməyi olmayan xocalılara qarşı nə qədər vəhşiliklər olubdur. Bunu etmək mütləq lazımdır.

Burada xocalılardan indiyə qədər itkin düşmüş və tapılmamış adamlar haqqında danışıldı. Mən bir də göstəriş verirəm bizim aparatın işçilərinə, milli təhlükəsizlik naziri Namiq Abbasova ki, bu işlərlə məşğul olsun və bütün müvafiq təşkilatlarla məsləhətləşsin. Yəqin ki, bu barədə, Ramiz Mehdiyev, siz yığışmalısınız, bir müzakirə keçirməlisiniz və müəyyən etməlisiniz ki, hansı kanallarla, hansı yollarla nə etmək lazımdır ki, o itkin düşmüş, yaxud əsirlikdə qalan, aqibəti indiyə qədər məlum olmayan xocalıları arayıb tapaq. Ola bilər ki, onların

bəziləri indi sağ deyillər, bunu da yəqin, bir həqiqət kimi qəbul etmək lazımdır, ancaq yəqin ki, sağ olanlar da var. İndiyə qədər yaşayanlar da var, — onlar tapılmalıdır. Hansılar ki, sağ deyil, hansılar ki, öldürüblər, yaxud hansılar ki, həlak olublar, — onların da haqqında hər halda bir şey dəqiq müəyyən olunmalıdır. Bu işlə də ciddi məşğul olmaq lazımdır.

Xocalılara bundan sonra daha çox qayğı göstərilməlidir. Burada çıxış edənlərin hamısı bizim dövlət orqanlarından çox razı olduqlarını bildirdi. Mən bundan məmnunam. Ancaq eyni zamanda güman edirəm ki, bu çıxışlarda deyilən sözlərdə müəyyən qədər həqiqət var. Ümumiyyətlə, Azərbaycan xalqına xas olan bir keyfiyyət var — biz çox şükürlü millətlik, bizə bir balaca da kömək edəndə onu böyük bir kömək kimi qəbul edirik. Bu, ümumiyyətlə, bizim Azərbaycan xalqının milli xüsusiyyətidir. Xüsusən indi sizin kimi adamlar — evindən-eşiyindən, yerindən-yurdundan olmuş, varını-yoxunu, qohum-əqrəbasını itirmiş adamlar xırda bir qayğıya da minnətdardırlar. Ancaq mən hesab edirəm ki, daha çox qayğı göstərilməlidir. Şübhəsiz ki, bütün qaçqınlara bütün şəhid ailələrinə, müharibədə şikəst olmuş bütün adamlara, müharibə əlillərinə, hamıya qayğı göstərilməlidir. Ancaq xocalıların başına gələn bəla heç kəsin başına gəlməyibdir. Bu xüsusiyyət də nəzərə alınmalıdır.

İndi burada çıxış edənlər də dedilər, çıxış etməyənlərin də arasında eləsi var ki, — bilirəm, mənə bu gün məlumat veriblər, — ailəsindən beş-altı adam itiribdir, gözünün qabağında itiribdir. Bilirsiniz, itki itkidir, hər birimiz zaman keçdikcə itkiyə müəyyən qədər öyrənirik. Amma bir var, sən görürsən ki, gözünün qabağında ən istəklili adamın atan, qardaşın, ya oğlun, ya bacın həlak oldu və sən ona bir yardım edə bilmədin, vəfat etdi. Bu, adamın qəlbində daha çox iz buraxır, adamın qəlbini daim sıxır.

Ona görə bu psixoloji cəhətləri də nəzərə almaq lazımdır və xocalıların başına bu bəlalərin həddindən artıq vəhşicəsinə hərəkətlər nəticəsində gəldiyini, bunların vəhşilik şəraitində törədildiyini nəzərə alaraq bu gün xocalılara bütün sahələrdə: həm maddi yardım, həm tibbi yardım, həm də sadəcə insani münasibət göstərilməlidir. Mən bunu bizim bütün dövlət hakimiyyət orqanlarına, ictimai təşkilatlara tapşırıram, tövsiyə edirəm və güman edirəm ki, bundan sonra da bu, olacaqdır.

Bunlarla yanaşı, bizim bugünkü görüşümüzdən mən belə bir nəticəyə gəlirəm ki, əgər Xocalı faciəsi bir tərəfdən erməni işğalçıların vəhşiliyinin nəticəsi olubsa, ikinci tərəfdən də bizim dövlət orqanlarının, o vaxt respublikaya rəhbərlik edən səlahiyyətli şəxslərin cinayətkarlığı nəticəsində və hətta deyə bilərəm, xəyanətləri nəticəsində olubdur. Ona görə də biz bu soyqırımı pisləmək, ermənilərin bu vəhşiliyini dünyada göstərmək, yaymaq, onları bir vəhşi kimi ifşa etməklə yanaşı, eyni zamanda özümüzün özümüzlə etdiyimiz cinayəti, xəyanəti də aşkar etməliyik. Bu cinayətlər də, bu xəyanətlər də göz qabağındadır.

Bu gün burada danışanların hamısı, xüsusən Xocalının icra hakimiyyəti başçısı çox ətraflı məlumat verdi. Bunlar bu cinayətləri, bizim öz tərəfimizdən, yəni Azərbaycanın ayrı-ayrı dövlət nümayəndələri tərəfindən, xüsusən də dövlət başçısı tərəfindən olan cinayətləri və xəyanətkarlığı bir daha sözsüz sübut edir. Ancaq bu dörd il müddətində mən hesab edirəm ki, bir günah da, bir böyük qüsür də var. O da ondan ibarətdir ki, bu xəyanətin, bu cinayətin üstünü örtüb-basdırmağa çalışıblar. Mən belə bir qənaətə gəlirəm ki, buna bir çox tərəflərin marağı olubdur.

Burada deyildi və mən bu fikirlərlə razıyam ki, məsələn, bu Xocalı faciəsi təkcə o vaxt hakimiyyətdə olanların cinayəti və xəyanətkarlığı nəticəsində deyil, eyni zamanda o vaxt hakimiyyət uğrunda mübarizə aparan qüvvələrin öz xalqına etdiyi xəyanətin və cinayətin nəticəsində olubdur. Ona görə də bu məsələnin, bu cinayətin, bu xəyanətkarlığın tamamilə açılmasında, aşkar olmasında nə o tərəfin, nə bu tərəfin marağı olmayıbdir. Bunu artıq tam qətiyyətlə demək olar.

Mənim xatirəmdədir, o vaxt Naxçıvanda yaşayırdım. Xocalının icra hakimiyyəti başçısı Məmmədov mənim yadıma saldı ki, o, doğrudan da Naxçıvana gəlmişdi. Sentyabrın axırında siz ora gəlmişdiniz də?

Elman Məmmədov: Sentyabrın 30-da.

Heydər Əliyev: Sentyabrın 30-da, hə, mən bir aydan da az idi ki, xalqın tələbi ilə Naxçıvanda Ali Məclisin sədri vəzifəsini öz üzərimə götürmüşdüm. Çox ağır, qarışıq bir vəziyyət idi. Bilirsiniz ki, o vaxt Sovet hakimiyyəti dağılmışdı, demək olar ki, dağılmaq üzrə idi. Burada hələ dağılmamışdı, amma Naxçıvanda dağılmışdı, xalq Kommunist Partiyasının Vilayət Komitəsini dağıtmışdı, bağlamışdı və mən sentyabrın əvvəllərində — ayın 1-i, ya 2-si idi, Naxçıvana gələndə, artıq Naxçıvan qaynayırdı və xalq meydanlarda hakimiyyətə qarşı öz nifrətini bildirirdi, Naxçıvan ağır vəziyyətdə olduğuna görə qanun-qayda yaradılmasını tələb edirdi. O tələblərin nəticəsində də mən sentyabrın birinci günlərində Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinin sədri vəzifəsini öz üzərimə götürməli oldum. O vaxt biz çox gərgin işləyirdik və özümüzün də Naxçıvanda çoxlu problemlərimiz var idi. Ancaq eyni zamanda, o zaman Qarabağın vəziyyəti də məni narahat edirdi. Xatirənizdədir, o vaxt, 1991-ci ilin fevral ayının əvvəllərində Azərbaycan Respublikası Ali Sovetinin ilk sessiyası başlandı. Mən də Naxçıvandan Ali Sovetə deputat seçilmişdim. Həmin sessiyada mən çıxış etdim və dedim ki, Qarabağ əlimizdən gedibdir. Gəlin yığışaq, danışaq, oturaq məsləhətləşək, - nə etmək lazımdır ki, Qarabağı əlimizdə saxlayaq və əldən getmiş Qarabağı qaytaraq. O vaxt mənim əleyhimə cürbəcür böhtançı

çıxışlar başlandı, — bunlar xatirənizdədir? — mənim sözümlü kəsdilər, yerdən cürbəcür ədəbsiz hərəkətlər etdilər, hətta belə nitqlər də oldu ki, "Siz burada yalan danışsınız, Azərbaycan rəhbərliyinin əleyhinə iş aparırsınız, siz düz demirsiniz. Azərbaycan rəhbərini yıxmaq istəyirsiniz, Qarabağ heç vaxt indiki kimi bizim olmayıbdır".

Bu sözlər xatirinizdədir? Bu, 1991-ci ilin əvvəli idi. Sonra mən çıxdım getdim. 1991-ci ilin həmin sentyabrında Naxçıvanda olarkən mən yenə də Qarabağ haqqında düşündüm. Qarabağ məni narahat edirdi. O vaxt Qarabağdan ara-sıra adamlar gəlirdilər mənim yanıma, bəzən görürdüm, naməlum adamlar mənə Şuşadan, yaxud da ayrı-ayrı rayonlardan, Laçından telefonla zəng edirdilər, imdad istəyirdilər, kömək istəyirdilər və o vaxt nə mümkün idi - mən öz tərəfimdən edirdim.

O vaxt Məmmədov da gəlmişdi ora. Bəli, mən bunu böyük bir hadisə kimi qəbul etdim və Ali Məclisin sessiyasında elan etdim ki, Qarabağda bu dəqiqə mühasirədə olan Xocalının başçısı gəlibdir bizim Naxçıvana. Sessiyada onu təqdim etdim, ona söz verdim, çıxış etdi. Biz xocalılarla öz həmrəyliyimizi bildirdik, öz fikirlərimizi bildirdik. Bundan sonra təkbətək ayrıca söhbət etdik və mən məsləhətlərimi də verdim.

Yəni demək istəyirəm ki, Dağlıq Qarabağ məsələsi, Ermənistanın Azərbaycana təcavüzü məsələsi xalq həmişə narahat edibdir, xalq incidibdir. Xalq çalışıb ki, hərə çalışıb ki, bu işə öz payını versin, öz xidmətini göstərsin. Ancaq təəssüflər olsun ki, o səlahiyyətli adamlar nəinki öz vəzifələrini yerinə yetirməyiblər, hətta xəyanət ediblər.

O vaxt Xocalı faciəsinin araşdırılması üzrə komissiya yaradılmışdı. Mən də Naxçıvanda çox maraq göstərirəm ki, bu komissiya nə nəticə çıxaracaqdır. Sonra bu komissiyanın işinin nəticəsini televiziya da verdilər. Mən buna qulaq asdım, xüsusən Əli Ömərrovun-o, komissiyanın katibi idi, — məruzəsinə qulaq asdım. Doğrudur, o məruzə məni tam qane etmədi, ancaq eyni zamanda bu gün həqiqət nəminə demək lazımdır ki, məruzədə çox ədalətli, çox kəskin, prinsipial fikirlər də vardı. Təəssüflər olsun ki, onun müzakirəsi buna gətirib çıxardı ki, burada həm günahkar var, həm də yoxdur. Siz bilirsiniz ki, bunun da nəticəsində Mütəllibov may ayının 14-də yenidən prezident vəzifəsinə qayıtdı. Onun gəlməsi Xocalı ilə əlaqədarmış. Belə çıxır ki, o, günahkar deyil, komissiya belə müəyyən edibdir. Komissiyanın sədri Ramiz Fətəliyev idi. O vaxt sessiyada ondan soruşdular — xatirindədir, televiziya ilə göstərdilər, — bir neçə dəfə soruşdular. Təəssüflər olsun ki, dedi yox, Mütəllibovun burada heç bir günahı yoxdur, ona görə də sessiya qərar çıxartdı ki, Mütəllibov prezident vəzifəsinə qayıtmalıdır.

Mən bununla onu demək istəyirəm ki, o zaman görülən işi layiqincə qiymətləndirərək, eyni zamanda bu gün etiraf etmək lazımdır ki, o komissiya o vaxt nə qədər istəsəydi də, məsələni obyektiv araşdırma bilməzdi. Çünki günahkar adamların əksəriyyəti o vaxt vəzifə sahibi idi. Onlar yüksək vəzifələrdə idilər. Ona görə də o komissiyanın çıxardığı nəticələr tam həqiqət deyildi. Sonra respublikada hakimiyyət dəyişildi, yəni rəhbər vəzifədə olan prezident dəyişildi, yeni prezident seçildi. Gözləmək olardı ki, yeni prezident seçildəndən sonra onlar bu işi qaldıracaqlar, çünki onlar məhz bu Xocalı hadisəsindən istifadə edərək hakimiyyətə gələ bildilər. Ancaq bu məsələnin üstü ondan sonra da örtüldü və istintaq da elə getdi ki, guya ki, burada heç bir günahkar yoxdur.

Eldar Həsənov o cinayət işindən istintaqın izi ilə bəzi məlumatlar verdi. Ancaq hesab edirəm ki, indi vaxt keçib, bu istintaqa, bu araşdırmaya təsir edən adamlar indi arada yoxdurlar. Onlar heç bir təsir edə bilməzlər. Bu məsələlər yenidən araşdırılmalıdır, — Mən belə hesab edirəm, — tamamilə yenidən araşdırılmalıdır və yenidən istintaq aparılmalıdır.

Mən bir də qayıdıram dediyim fikrə — Xocalı soyqırımını adi cinayət deyil. Xocalı soyqırımını gələcək nəsillərimizin xatirindən yüz il bundan sonra da çıxmamalıdır. Hər bir gələcək nəsil gərək bilsin ki, bizim millətimizə qarşı belə vəhşilik edilibdir. Əgər bu belədirsə və güman edirəm ki, siz bununla razısınız, demək, bu vəhşilər də məhkum olunmalıdır. Burada Eldar Həsənov dedi ki, bu vəhşilikləri edən erməni silahlı qüvvələrinin bəziləri məlumdur. Əgər onlar bu gün də cəzasını almayıblarsa, gələcəkdə öz cəzalarını alacaqlar. Beynəlxalq məhkəmə onların cəzasını verəcəkdir. Həmin 366-cı alay gələcəkdə cəzasını alacaqdır və beynəlxalq məhkəmə onların da cəzasını verəcəkdir. Dünya həmişə belə qalmayacaqdır. Belə olan halda, demək, bizim içimizdən cinayət edənlər, xəyanət edənlər də araşdırılmalıdır və meydana çıxarılmalıdır.

Bilirsiniz, bir adam gedib iki nəfəri öldürəndə, onu həbs edirlər, məhkəmə gedir, ona ya güllələnmə cəzası, ya da ən azı, on il azadlıqdan məhrum etmə cəzası verilir. Çünki iki adam öldürüb, yaxud bir adam öldürüb. Amma burada görürsünüz nə qədər adam öldürülüb, özü də vəhşicəsinə öldürülüb, günahsız adamlar öldürülüb.

Mən bu məsələyə də aydınlıq gətirməliyəm. Bir var ki, müharibədir, erməni silahlı qüvvələri Azərbaycana qarşı işğalçılıq müharibəsi aparıblar, döyüşlər gedibdir, o tərəf də vuruşub, bu tərəf də vuruşub, tərəfdən də həlak olan var, bu tərəfdən də həlak olan var. Bu, müharibənin təbii nəticəsidir. Amma bir də var ki, gələsən, böyük bir yaşayış məntəqəsini mühasirəyə alasan, uzun müddət mühasirədə saxlayasan, onu xaricdən tam təcrid

edəsən və nəhayət, beş-altı dəfə artıq qüvvə ilə, silahla hücum edib dinc əhalini qırasan. Bunlar tamamilə bir-birindən fərqli hallardır.

Həmin Xocalını uzun müddət, burada Məmmədov dedi, mühasirədə saxlayan erməni silahlı qüvvələri olublar. Bəs onu mühasirədən azad etməyənlər kimlərdir? Niyə onlar dözüblər ki, bizim böyük bir yaşayış məntəqəsində xeyli adam uzun müddət mühasirədə qalıbdır? Niyə? Nə üçün? Hansı tədbirləri görməyiblər və niyə görməyiblər?

İcra hakimiyyəti başçısı deyir ki, üç gün gəlib, burada çalışıb, prezident, eyni zamanda, Silahlı Qüvvələrin Ali baş komandanı onu qəbul etməyib — bunun işi var, başqa işi var. Bundan da vacib iş ola bilərmi? Mən hesab edirəm ki, o günlər Azərbaycanın hər bir rəhbəri üçün bundan vacib, bundan zəruri iş ola bilməzdi. Adıca maraq lazım idi ki, əgər icra hakimiyyəti başçısı gəlibsə, gəlsin, desin görək nə var? Əgər onu qəbul etmək istəmirsə, onunla görüşürsə, icra hakimiyyəti başçısı üç gün bu barədə ona-buna müraciət edir, buna nail ola bilmirsə, geriye qayıdırsa, demək, bu, sadəcə olaraq vəziyyəti bilir və vəziyyəti bilərək ölçü götürməmək üçün onu qəbul etmir. Məntiqi nəticə bundan ibarətdir. Ona görə də hesab edirəm ki, bu məsələlər araşdırılmalıdır və bütün bu məsələlərə qayıtılmalıdır.

Bilirsiniz ki, Xocalı soyqırımı 1992-ci il fevralın 26-da olubdur. 1993-cü il fevral ayının 26-da bu soyqırımın birinci ildönümü idi, o yaranın hələ tamamilə qanlı vaxtı idi. Nə üçün bəs Xocalı soyqırımı günü elan olunmadı? Niyə? Bunun böyük tarixi əhəmiyyəti var, böyük siyasi əhəmiyyəti, böyük mədəni əhəmiyyəti var. 1994-cü ildə 26 fevral ərəfəsində mən təklif verdim bizim Milli Məclisə. Milli Məclis qərar qəbul etdi və Xocalı soyqırımı, Xocalı faciəsi günü elan olundu. Bu gün bizim tariximizdə, bizim təqvimimizdə matəm günüdür, hüzn günüdür, faciə günüdür. Bunu biz qanunla qəbul etdik. Bunu bir ildən sonra etməyənlər də yəqin ki, həmin bu cinayətin iştirakçıları olublar ki, bunu etməyiblər. Buna sadəcə etinasızlıq kimi, yaxud diqqətsizlik kimi yanaşmaq olmaz. Əgər diqqətsizlik də varsa, bu qədər diqqətsizlik olarmı? Öz millətinin aqibətinə, millətinin taleyinə bu qədər də laqeydlilik, biganəlik ola bilərmi?

O adamlar indi orda-burda danışirlar, qəzetdə cürbəcür şeylər yazırlar, cürbəcür böhtanlarla məşğuldurlar. Bəzisi qaçıb Moskvada gizlənib, bəzisi, nə bilim, dağlarda gizlənib, bəzisi burada müxalifətdədir. Bu gün onların heç birisinin mədəni haqqı yoxdur danışmağa. Onların başdan-ayağa hamısı Azərbaycan xalqının qarşısında etdikləri cinayətə görə cavabdehdir, cavab verməlidirlər. Bu gün də cavab verməsələr, sabah verəcəklər.

1990-cı ildə Azərbaycan xalqının başına yanvar faciəsini gətirdilər. Yanvar faciəsində tökülən qanların üstündə vəzifələrə gəldilər. Sonrakı illərdə yanvar faciəsinin üstünü örtüb-basdırmaqla məşğul oldular. Bəli, yanvar faciəsinin üstünün də açılması haqqında təşəbbüsü Milli Məclisə 1994-cü il yanvarın əvvəlində mən — Azərbaycan prezidenti verdim. Bilirsiniz ki, 1994-cü ildə bu məsələ Milli Məclisin iclasında bir aydan çox müzakirə olundu. Amma 1990-cı ilin yanvarından 1994-cü ilin yanvarına qədər bu məsələnin üstü örtülüb-basdırılmışdır, günahkarların adı yazılmamışdır, bir qərar qəbul edilməmişdir. Biz qərar qəbul etdik. Həmin dəst-xətdir — yanvar faciəsindən istifadə edərək vəzifələr tutdular, tökülmüş qanların üstünü örtüldür-basdırdılar. Ancaq tarix bunu açdı. Xocalı hadisəsindən, faciəsindən də istifadə edib hakimiyyətə gəldilər, faciənin üstünü örtüb-basdırmaq istədilər. İndi bu gün yenə də tarix bunu açır, açacaqdır tarix! Tarix açacaqdır, gec-tezi var. Gec olanda insanlarımız daha çox intizar içində olur, əziyyət içində olur. Amma bunu vaxtında edəndə hər bir insan da, xalq da mədəni rahatlıq alır. Mənim fikrim belədir.

Bütün bunlarla yanaşı, mən bu gün bu görüşə gələrkən əsas fikrim, məqsədim, yəni ürəyimdə, qəlbimdə olan sözlər xocalıların dərdinə şərik olmaq idi. o dərd bizim millətimizin dəridir, o kədər bizim millətimizin kədəridir, bu faciə bizim xalqımızın faciəsidir, bu matəm bizim xalqımızın matəmidir.

Mən bir daha xocalıların qəhrəmanlıq, rəşadət nümunələri qarşısında baş əyirəm, bütün xocalılara öz hörmət və ehtiramımı bildirirəm və bir daha bəyan edirəm ki, şəhidlərin qəhrəmanlığı heç vaxt unudulmayacaqdır, onların xalq, dövlət qarşısındakı xidmətləri bizim qəlbimizdə həmişə, daim yaşayacaqdır.

Mən bu gün bura çox ziddiyyətli fikirlərlə gəlmişəm, amma hamısının üstündə duran fikir bu qəm, kədər fikridir. Ona görə də, bəlkə məlumatım yoxdur, mən belə başa düşdüm ki, Xocalıda vuruşub qəhrəmanlıq göstərənlərdən bəziləri Milli Qəhrəman adı alıblar. Neçə nəfər Milli Qəhrəman adı alıb?

Elman Məmmədov: Üç nəfər.

Heydər Əliyev: Üç nəfər, başqa orden və medallarla təltif edilənlər olubdurmu?

Elman Məmmədov: Bir nəfər təltif olunubdur — həmin batalyonun həkimi Nağıyev Məmməd bu hadisədən sonra "Azərbaycan bayrağı" ordeni ilə təltif edilib, qalanları olmayıb. Amma təqdim olunmuş sənədlər var.

Heydər Əliyev: Mən hesab edirəm ki, biz orada fərqlənən adamları qiymətləndirməliyik və onları təltif etməliyik. Ona görə də mən sizə, icra hakimiyyəti başçısına, bizim aparata, Ramiz Mehdiyevə tapşırıram, oturun baxın, siz hamınız da buradasınız. Şübhəsiz ki, hamını təltif etmək mümkün deyil. Özünüz kimi hesab edirsiniz ki, bizim dövlət mükafatları ilə, ordenləri ilə təltif etmək lazımdır — təklif verin. Mən bunu etmək

qərarını qəbul etmişəm, gözləyirəm ki, nə vaxt sizin təklifləriniz gələcəkdir. Siz hamınız məsləhətləşərsiniz. Bu, elə şeydir ki, gərək oturub məsləhətləşəsiniz. Məsələn, bizim komandirlər bu döyüşdə, başqa yerdə fərqlənənlər barədə təqdimat verirlər. Deyək ki, bu, döyüşdə fərqlənibdir, ona görə təltif edirik. İndi bu hadisənin üstündən dörd il keçibdir. Ancaq siz hamınız bu hadisənin iştirakçısınız, özünüz bilirsiniz kimlər təltif oluna bilər. Mən hesab edirəm ki, bir qrup adam təltif olunmalıdır. Mən sizdən bu barədə təkliflər gözləyirəm. Siz nəse demək istəyirsiniz? Buyurun.

Səttar Ağayev (Xocalı sakini, iki şəhid atası): Mənim iki oğlum şəhid olub, o meyidlərin heç birini də tapıb gətirə bilməmişəm. Məndən müsahibə götürüblər, geniş danışmışam, ancaq çox az yazıblar. Milli Orduda olan oğlum dörd dəfə mühasirədə yaralanıb, Ağdam hərbi xəstəxanasına gətirilib, oğlumun heç yerdə, heç bir qəzetdə adı çəkilməyibdir. Xahiş edirəm, jurnalistlər mənimlə ətraflı söhbət etsin, onlara nə cür lazımdırsa, dərdimi deyim.

Heydər Əliyev: Yaxşı, mən hesab edirəm ki, birincisi, bugünkü görüşümüz televiziya ilə veriləcək, ikincisi də bu görüşü, bu çıxışların hamısını başdan-ayağa qəzetdə dərc edin və təkcə ayın 25—26-sı deyil, bundan sonra da ümumiyyətlə Xocalı soyqırımı, Xocalı faciəsi ilə əlaqədar mətbuatda, televiziya da ardıcıl verilişlər verin. Qoy insanlar gəlsinlər, öz təəssüratlarını danışsınlar. Məsələn, bu kişi deyir ki, iki oğlu həlak olubdur. Qoy gəlsin danışsın, bunun dərdini eşitsinlər, bunun özü də müəyyən mənəvi təskinlik alacaqdır. İndi belələri çoxdur, hamı ola bilər. Ona görə də mən ümumi göstəriş verirəm və bu olacaqdır, mətbuatda da ardıcıl getməlidir, bizim televiziya və radioda da verilməlidir. Bir də deyirəm, ağsaqqallar, vəzifəli adamlar, hamınız birlikdə oturun məsləhətləşin bu işi. Son gündə o prosesdə olan adamları, fərqlənən adamları, layiqli adamları təqdim edin, mən prezident kimi orden və medallarla təltif etməyə hazıram. Əgər o vaxt çox böyük qəhrəmanlıq göstəriblər, lakin onların xidməti unudulubsa, Milli Qəhrəman adı verməyə də hazıram, bunları etməyə hazıram, yəni, "hazıram" deyəndə, bu mənim borcumdur. Çünki o qəhrəmanlar özləri buna layiqdirlər. Mən bunu da təklif edirəm.

Siz nə istəyirsiniz? Buyurun.

Lətif Məmmədov (Əlif Hacıyevin atası): Yoldaş Prezident, mənim iki oğlum həlak olubdur. Biri Milli Qəhrəman Əlif Hacıyev mənim oğlumdur, bir oğlumu da öz gözümlə qabağında ermənilər Xocalıda nə günə qoyub, mən bunun şahidiyəm. Özüm də orada əsir düşmüşəm, 64 gün qalmışam, Şuşanın ən uca kəndi Böyük Tağlarda. Elman müəllimin özü bilir, 1992-ci il aprel ayının 24-də məni əsirlikdən dəyişiblər, gəlmişəm. Mənim Milli Qəhrəman olan oğlumun məzarı buradadır. Şəhidlər xiyabanındadır, amma o biri oğlumu elə orada öz gözümlə qabağında nə günə saldılar... Harada qaldı, nə oldu heç bir məlumat yoxdur. Mənim vəziyyətim budur.

Heydər Əliyev: Adınız nədir?

Lətif Məmmədov: Məmmədov Lətif Süleyman oğlu.

Heydər Əliyev: Lətif müəllim, mən sizin dərdinizi tam şərikəm. Qəhrəman oğullar yetişdirdiyinizə görə Sizə təşəkkür edirəm. Sizin oğlanlarınızın qəhrəmanlığı bizim xalqımızın şan-şöhrətidir. Dərdiniz böyükdür, amma eyni zamanda siz fəxr edə bilərsiniz ki, belə övladlar yetişdirmisiniz. Sizin böyük mənəvi haqqınız var. İndi sizin dediyiniz sözlə əlaqədar nə etmək, nə tədbir görmək lazımdırsa görək.

Bir daha bu hüzn günü ilə əlaqədar, Xocalı faciəsi ilə əlaqədar mən bütün həlak olanlara Allahdan rəhmət diləyirəm. Bütün xocalılara Allahdan səbr diləyirəm. Şikəst olanlara, əlil olanlara Allahdan daha çox cansağlığı diləyirəm. Əmin ola bilərsiniz ki, bundan sonra da xocalılara qayğının artması üçün öz tərəfimdən əlimdən gələni edəcəyəm.

Burada çıxışlarda mənə aid, hesab edirəm ki, ürəkdən gələn sözlər deyildi. Onlara görə təşəkkür edirəm. Eyni zamanda sizin bu sözlərinizi dinləyərək dərk edirəm ki, hər bir belə söz mənim üzərimə böyük məsuliyyət qoyur. Şübhəsiz ki, mən Azərbaycan Respublikasının Prezidenti vəzifəsini öz üzərimə götürərək məsuliyyətimi hiss edirəm, daim hiss edirəm. O gün, o dəqiqə yoxdur ki, mən xalqımın qarşısında, millətimin qarşısında, Vətən qarşısında öz məsuliyyətim haqqında düşünməyim. Amma hər dəfə belə görüşlər zamanı, xüsusən sizin kimi adamların böyük ümidlərlə mənə müraciət etdiyi halda mən öz məsuliyyətimi daha da kəskin hiss edirəm və dərk edirəm.

Əmin ola bilərsiniz ki, bütün varlığımı, təcrübəmi, biliyimi, həyatımı Azərbaycan xalqının belə ağır vəziyyətdən çıxmasına həsr edirəm, bundan sonra da həsr edəcəyəm, Azərbaycan xalqının xoşbəxt gələcəyə çıxmasına həsr edəcəyəm. Ümidvaram ki, biz qarşımızda qoyduğumuz məqsədlərə nail olacağıq. Mən nəinki bu ümidlərlə yaşayıram, bu ümidlərin çin olması üçün, bu ümidlərin həyata keçməsi üçün gecə-gündüz fəaliyyət göstərirəm.

Sağ olun, bu görüş nə qədər kədərli olsa da, eyni zamanda o qədər də mənalıdır, o qədər də böyük iftixar hissi doğurur. Bu görüşə görə sizə təşəkkür edirəm. Sağ olun.

24 fevral 1996-cı il

**Genosid cinayətinin qarşısının alınması və onun cəzalandırılması haqqında
Konvensiyaya qoşulmaq barədə Azərbaycan Respublikasının Qanunu
(31 may 1996-cı il)**

Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisi **qərara alır**:

1. Azərbaycan Respublikası Genosid cinayətinin qarşısının alınması və onun cəzalandırılması haqqında Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş Assambleyası tərəfindən 9 dekabr 1948-ci il tarixdə qəbul olunmuş Konvensiyaya qoşulsun.

2. Bu Qanun dərc edildiyi gündən qüvvəyə minir.

**Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
Heydər ƏLİYEV**

*Bakı şəhəri, 31 may 1996-cı il
№ 97-IQ*

“Xocalı soyqırımını qurbanlarının xatirəsinə sükut dəqiqəsi elan edilməsi haqqında”

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Sərəncamı

(25 fevral 1997-ci il)

1992-ci il fevral ayının 26-da Ermənistan silahlı qüvvələri Azərbaycan xalqına qarşı misli görünməmiş Xocalı soyqırımını törətmişlər. Bu kütləvi və amansız qarğın aktı erməni qəsbkarlarının Azərbaycan dövlət müstəqilliyini, ərazi bütövlüyünü hədəf almış məqsədyönlü irticaçı siyasətinin növbəti qanlı səhifəsi olmaqla, təkcə Azərbaycan xalqına deyil, bütün insanlığa qarşı cinayətdir və bəşər tarixində qara ləkə kimi qalacaqdır.

Xocalı soyqırımını qurbanlarının xatirəsini yad etmək məqsədi ilə qərara alıram:

Hər il fevral ayının 26-sı saat 17.00-da Azərbaycan Respublikası ərazisində Xocalı soyqırımını qurbanlarının xatirəsinə ehtiram əlaməti olaraq sükut dəqiqəsi elan edilsin.

Heydər Əliyev
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
Bakı şəhəri, 25 fevral 1997-ci il

**“Azərbaycanlıların soyqırımı haqqında”
Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Fərmanı
(26 mart 1998-ci il)**

Azərbaycan Respublikası müstəqillik qazandıqdan sonra xalqımızın tarixi keçmişinin obyektiv mənzərəsini yaratmaq imkanı əldə edilmişdir. Uzun illər gizli saxlanılan, üzərinə qadağa qoyulmuş həqiqətlər açılır, təhrif edilmiş hadisələr özünün əsl qiymətini alır.

Azərbaycan xalqına qarşı dəfələrlə törədilmiş və uzun illərdən bəri öz siyasi-hüquqi qiymətini almamış soyqırımını da tarixin açılmamış səhifələrindən biridir.

1813-cü və 1828-ci illərdə imzalanan Gülistan və Türkmənçay müqavilələri Azərbaycan xalqının parçalanmasının, tarixi torpaqlarımızın bölünməsinin əsasını qoydu. Azərbaycan xalqının bu milli faciəsinin davamı kimi onun torpaqlarının zəbti başlandı. Qısa bir müddətdə bu siyasət gerçəkləşdirilərək ermənilərin kütləvi surətdə Azərbaycan torpaqlarına köçürülməsi həyata keçirildi. Soyqırımını Azərbaycan torpaqlarının işğalının ayrılmaz bir hissəsinə çevrildi.

İrəvan, Naxçıvan və Qarabağ xanlıqlarının ərazilərində məskunlaşdırılan ermənilər orada yaşayan azərbaycanlılarla müqayisədə azlıq təşkil etmələrinə baxmayaraq öz havadarlarının himayəsi altında "Erməni vilayəti" adlandırılan inzibati bölgünün yaradılmasına nail oldular. Belə süni ərazi bölgüsü ilə, əslində, azərbaycanlıların öz torpaqlarından qovulması və məhv edilməsi siyasətinin bünövrəsi qoyuldu. "Böyük Ermənistan" ideyaları təbliğ olunmağa başlandı. Bu uydurma dövlətin Azərbaycan torpaqlarında yaradılmasına "bəraət qazandırmaq məqsədilə" erməni xalqının tarixinin saxtalaşdırılmasına yönəlmiş geniş miqyaslı proqramlar reallaşdırıldı. Azərbaycanın və ümumən Qafqazın tarixinin təhrif olunması həmin proqramların mühüm tərkib hissəsini təşkil edirdi.

"Böyük Ermənistan" yaratmaq xülyasından ruhlanan erməni qəsbkarları 1905-1907-ci illərdə azərbaycanlılara qarşı açıq şəkildə geniş miqyaslı qanlı aksiyalar həyata keçirdilər. Ermənilərin Bakıdan başlanan vəhşilikləri Azərbaycanı və indiki Ermənistan ərazisindəki Azərbaycan kəndlərini əhatə etdi. Yüzlərlə yaşayış məntəqəsi dağıdılıb yerlə yeksan edildi, minlərlə azərbaycanlı vəhşicəsinə qətlə yetirildi. Bu hadisələrin təşkilatçıları məsələnin mahiyyətinin açılmasına, ona düzgün hüquqi-siyasi qiymət verilməsinə maneçilik törədərək azərbaycanlıların mənfi obrazını yaratmış, özlərinin avantürist torpaq iddialarını pərdələmişlər.

Birinci Dünya müharibəsi, Rusiyada baş vermiş 1917-ci il fevral və oktyabr çevrilişlərindən məharətlə istifadə edən ermənilər öz iddialarını bolşevik bayrağı altında reallaşdırmağa nail oldular. 1918-ci ilin mart ayından etibarən əks-inqilabçı ünsürlərlə mübarizə şüarı altında Bakı Kommunası tərəfindən ümumən Bakı quberniyasını azərbaycanlılardan təmizləmək məqsədi güdən mənfur plan həyata keçirilməyə başlandı. Həmin günlərdə ermənilərin törətdikləri cinayətlər Azərbaycan xalqının yaddaşına əbədi həkk olunmuşdur. Minlərlə dinc azərbaycanlı əhali yalnız milli mənsəbiyyətinə görə məhv edilmişdir. Ermənilər evlərə od vurmuş, insanları diri-diri yandırmışlar. Milli memarlıq incilərini, məktəbləri, xəstəxanaları, məscid və digər abidələri dağıtmış, Bakının böyük bir hissəsini xarabalığa çevirmişlər.

Azərbaycanlıların soyqırımını Bakı, Şamaxı, Quba qəzalarında, Qarabağda, Zəngəzurda, Naxçıvanda, Lənkəranda və Azərbaycanın başqa bölgələrində xüsusi qəddarlıqlarla həyata keçirilmişdir. Bu ərazilərdə dinc əhali kütləvi surətdə qətlə yetirilmiş, kəndlər yandırılmış, milli mədəniyyət abidələri dağıdılıb məhv edilmişdir.

Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti yarandıqdan sonra 1918-ci ilin mart hadisələrinə xüsusi diqqət yetirmişdir. Nazirlər Şurası 1918-ci il iyulun 15-də bu faciənin tədqiqi məqsədilə Fövqəladə İstintaq Komissiyasının yaradılması haqqında qərar qəbul etdi. Komissiya mart soyqırımını, ilkin mərhələdə Şamaxıdakı vəhşilikləri, İrəvan quberniyası ərazisində ermənilərin törətdikləri ağır cinayətləri araşdırdı. Dünya ictimaiyyətinə bu həqiqətləri çatdırmaq üçün Xarici İşlər Nazirliyi nəzdində xüsusi qurum yaradıldı. 1919 və 1920-ci ilin mart ayının 31-i iki dəfə Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti tərəfindən ümummilli matəm günü kimi qeyd edilmişdir. Əslində bu, azərbaycanlılara qarşı yürüdülmüş soyqırımını və bir əsrdən artıq davam edən torpaqlarımızın işğalı proseslərinə tarixdə ilk dəfə siyasi qiymət vermək cəhdi idi. Lakin, Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin süqutu bu işin başa çatmasına imkan vermədi.

Zaqafqaziyanın sovetləşməsindən öz çirkin məqsədləri üçün istifadə edən ermənilər 1920-ci ildə Zəngəzuru və Azərbaycanın bir sıra digər torpaqlarını Ermənistan SSR-in ərazisi elan etdilər. Sonrakı dövrdə bu ərazilərdəki azərbaycanlıların deportasiya edilməsi siyasətini daha da genişləndirmək məqsədilə yeni vasitələrə əl atdılar. Bunun üçün onlar SSRİ Nazirlər Sovetinin 23 dekabr 1947-ci il "Ermənistan SSR-dən kolxozçuların və başqa azərbaycanlı əhalinin Azərbaycan SSR-in Kür-Araz ovalığına köçürülməsi haqqında" xüsusi qərarına və 1948-1953-cü illərdə azərbaycanlıların öz tarixi torpaqlarından kütləvi surətdə deportasiyasına dövlət səviyyəsində nail oldular.

Erməni millətçiləri öz havadarlarının köməyi ilə 50-ci illərdən etibarən Azərbaycan xalqına qarşı kəskin mənəvi təcavüz kompaniyasına başladılar. Keçmiş sovet məkanında müntəzəm şəkildə yayılan kitab, jurnal və qəzetlərdə milli mədəniyyətimizin, klassik irsimizin, memarlıq abidələrimizin ən nəfis nümunələrinin erməni xalqına mənsub olduğunu sübut etməyə çalışırdılar. Eyni zamanda onlar tərəfindən bütün dünyada azərbaycanlıların mənfi obrazını formalaşdırmaq cəhdləri də güclənirdi. "Yazıq, məzlum erməni xalqı"nın surətini yaradaraq əsrin əvvəlində regionda baş verən hadisələr şüurlu surətdə təhrif olunur, azərbaycanlılara qarşı soyqırım törədənlər soyqırım qurbanları kimi qələmə verilirdi. Əsrin əvvəlində əksər əhalisi azərbaycanlı olan İrəvan şəhərindən və Ermənistan SSR-in digər bölgələrindən soydaşlarımız təqiblərə məruz qalaraq kütləvi surətdə qovulur. Azərbaycanlıların hüquqları ermənilər tərəfindən kobudcasına pozulur, ana dilində təhsil almasına əngəllər törədilir, onlara qarşı repressiyalar həyata keçirilir. Azərbaycan kəndlərinin tarixi adları dəyişdirilir, toponimika tarixində misli görünməyən qədim toponimlərin müasir adlarla əvəzlənmə prosesi baş verir. Saxtalaşdırılmış erməni tarixi gənc ermənilərin şovinist ruhunda böyüməsinə zəmin yaratmaq üçün dövlət siyasəti səviyyəsinə qaldırılır. Böyük humanist ideallara xidmət edən Azərbaycan ədəbiyyatı və mədəniyyəti ruhunda tərbiyə olunmuş yeni nəslimiz ekstremist erməni ideologiyasının təqiblərinə məruz qalır.

Azərbaycan xalqının mənəviyyatına, milli qururuna və mənliliyinə yönəlmiş böhtanlar siyasi və hərbi təcavüz üçün ideoloji zəmin yaradırdı. Xalqımıza qarşı aparılan soyqırım siyasəti özünün siyasi-hüquqi qiymətini tapmadığı üçün tarixi faktlar sovet mətbuatında ermənilər tərəfindən təhrif olunur və ictimai fikir çaşdırılırdı. Ermənilərin Sovet rejimindən bəhrələnərək həyata keçirdikləri və 80-ci illərin ortalarında daha da güclənən anti-azərbaycan təbliğatına Azərbaycan Respublikasının rəhbərliyi vaxtında lazımi qiymət vermədi.

1988-ci ildən ortaya atılan qondarma Dağlıq Qarabağ konfliktinin ilkin mərhələsində yüz minlərlə azərbaycanlının öz tarixi torpaqlarından qovulmasına da respublikada düzgün siyasi qiymət verilmədi. Azərbaycanın Dağlıq Qarabağ Muxtar vilayətinin Ermənistan SSR-in tərkibinə daxil edilməsi haqqında ermənilərin qeyri-konstitusional qərarını və Moskvanın əslində bu vilayəti Xüsusi İdarəetmə Komitəsi vasitəsilə Azərbaycanın tabeliyindən çıxarmasını xalqımız ciddi narazılıqla qarşıladı və mühüm siyasi aksiyalara əl atmaq məcburiyyəti qarşısında qaldı. Respublikada keçirilən mitinqlər zamanı torpaqlarımızın işğalı siyasəti qətiyyətlə pislənsə də Azərbaycan rəhbərliyi öz passiv mövqeyindən əl çəkmədi. Məhz elə bunun nəticəsi olaraq 1990-cı ilin yanvar ayında getdikcə güclənən xalq hərəkatını boğmaq məqsədilə Bakıya qoşunlar yeridildi, yüzlərlə azərbaycanlı məhv və şikəst edildi, yaralandı, digər fiziki təzyiqlərə məruz qoyuldu.

1992-ci ilin fevralında ermənilər Xocalı şəhərinin əhalisinə misli görünməyən divan tutdu. Tariximizə Xocalı soyqırımı kimi həkk olunan bu qanlı faciə minlərlə azərbaycanlının məhv edilməsi, əsir alınması, şəhərin yerlə yeksan edilməsi ilə qurtardı.

Millətçi-separatçı ermənilərin Dağlıq Qarabağda başladığı avantürist hərəkatın nəticəsi olaraq bu gün bir milyondan artıq soydaşımız erməni qəsbkarları tərəfindən öz doğma yurd-yuvalarından didərgin salınmış, çadırlarda yaşamağa məhkum edilmişdir. Ərazimizin 20 faizinin erməni silahlı qüvvələri tərəfindən işğal zamanı minlərlə vətəndaşımız şəhid olmuş, xəsarət almışdır.

Azərbaycanın XIX-XX əsrlərdə baş verən bütün faciələri torpaqlarının zəbtə ilə müşayiət olunaraq, ermənilərin azərbaycanlılara qarşı düşünülmüş, planlı surətdə həyata keçirdiyi soyqırım siyasətinin ayrı-ayrı mərhələlərini təşkil etmişdir. Bu hadisələrin yalnız birinə - 1918-ci il mart qırğınına siyasi qiymət vermək cəhdi göstərilmişdir. Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin varisi kimi Azərbaycan Respublikası bu gün onun axıra qədər həyata keçirə bilmədiyi qərarların məntiqi davamı olaraq soyqırım hadisələrinə siyasi qiymət vermək borcunu tarixin hökmü kimi qəbul edir.

Azərbaycan xalqına qarşı törədilmiş bütün soyqırım faciələrini qeyd etmək məqsədilə qərara alıram:

1. 31 mart Azərbaycanlıların Soyqırımı Günü elan edilsin.
2. Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisinə tövsiyə olunsun ki, azərbaycanlıların soyqırımı ilə bağlı hadisələrə həsr olunmuş xüsusi sessiyanın keçirilməsi məsələsinə baxsın.

Heydər ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 26 mart 1998-ci il

**Qaçqın və məcburi köçkünlərin məsələlərinə həsr olunmuş
ümumrespublika müşavirəsi
(27 iyun 1998-ci il)**

Respublika sarayı, 27 iyun 1998-ci il

**Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
Heydər Əliyevin giriş nitqi**

- Hörmətli bacılar, qardaşlar, həmvətənlər!
Xanımlar və cənablar!

Azərbaycan Respublikasının bugünkü respublika müşavirəsi ölkəmizdə mühüm problemlərdən biri olan qaçqınların və məcburi köçkünlərin məsələlərinə həsr olunubdur.

Azərbaycanda kütləvi surətdə qaçqın və köçkün problemləri 1988-ci ildən başlayıb. Mən son mərhələni nəzərdə tuturam. Bu da Ermənistanın Azərbaycana qarşı torpaq iddiasından Dağlıq Qarabağ vilayətinə, respublikamızın Ermənistan ilə Azərbaycan arasındakı sərhədlərdə olan bəzi yaşayış məntəqələrinə iddiasından başlayıb. Bu iddialar sonra hərbi əməliyyatlara və Ermənistanın Azərbaycana qarşı hərbi təcavüzünə çevrilib. Biz artıq Ermənistanın Azərbaycana qarşı hərbi təcavüz nəticəsində respublikamızın ərazi bütövlüyünün pozulmasını görürük. 1988-ci ildə Ermənistanda Azərbaycana qarşı torpaq iddiaları hərəkəti başlayandan Ermənistanın ekstremist, mürtəce qüvvələri ölkəmizin daxilində olan separatist qüvvələrlə bərabər bu gün bu faciələrin baş verməsinə gətirib çıxardılar.

Bu tarixi mərhələlər sizə məlumdur, ancaq bir daha yadınıza salmaq istəyirəm. İlk dəfə 1988-ci ildə, demək olar, hələ 1986, 1987-ci illərdə Ermənistan Azərbaycanın sərhədindəki yaşayış məntəqələrinin, kəndlərin bəzilərinin guya ona mənsub olduğunu iddia edərək həmin torpaqları zəbt edə bilmişdi. Sonra, 1988-ci ildən Ermənistanın bu sahədə təcavüzkar, qəsbkar əməlləri başladı və Dağlıq Qarabağın Azərbaycanın tərkibindən çıxarılıb Ermənistana verilməsi haqqında Ermənistanın təzyiqi, apardığı işlər nəticəsində və respublikamızın o vaxtkı rəhbərliyinin bu məsələlərə diqqət yetirməməsi, məsuliyyətsiz yanaşması nəticəsində Dağlıq Qarabağ vilayəti Azərbaycanın tərkibindən çıxıb Ermənistana daxil olmaq barədə qərar qəbul etdi. Bu, çox ciddi bir hal idi. Ancaq təəssüflər olsun ki, o vaxt Azərbaycanın rəhbərliyi buna lazımi münasibət göstərə bilmədi, Azərbaycanın ərazisinə edilən qəsdin, başlanan təcavüzün qarşısını vaxtında ala bilmədi, bu da münaqişənin başlanmasına səbəb oldu.

O dövrdəki hadisələr sizə məlumdur. 1988-ci ildə ermənilər özləri törətdikləri bütün cinayətlərdən, təxribatlardan və Azərbaycana qarşı təcavüzkar hərəkətlərindən istifadə edərək, Ermənistanda yaşayan azərbaycanlıların zorla çıxarılmasına, onların qaçqın vəziyyətinə düşməsinə nail oldular.

Azərbaycan tərəfi, rəhbərliyi yenə də buna qarşı adekvat addımlar ata, tədbirlər görə bilmədi, ən azı passiv müdafiə mövqeyini tutdu. Beləliklə, Ermənistanda, öz doğma torpaqlarında, diyarlarında yaşayan azərbaycanlılar Ermənistandan kütləvi surətdə çıxarıldılar, qaçqın oldular.

Siz bu barədə bilirsiniz ki, XX əsrdə Ermənistanın azərbaycanlılara qarşı soyqırımı və qədim Azərbaycan torpaqlarında vaxtilə yaranmış Ermənistan dövlətinin azərbaycanlıları öz doğma torpaqlarından təcridən çıxarması, onları deportasiya etməsi haqqında məlumatlar, faktlar bizim qərarlarımızda, fərmanlarımızda, sənədlərimizdə öz əksini tapıb. Ermənistan hakimiyyəti əsrin əvvəlindən başladığı bu siyasətə 1988-ci ildə demək olar ki, son nöqtəni qoymağa nail oldu və azərbaycanlılar öz doğma yurdlarından, torpaqlarından zorla çıxarıldılar, qaçqın oldular. Onların bir qismi o vaxtkı Sovetlər İttifaqının respublikalarında, Rusiyada, tam əksəriyyəti isə gəlib Azərbaycanda yerləşdilər.

Sonra Ermənistanın Azərbaycana qarşı torpaq iddiası davam etdi. Bunlar hamısı müharibəyə çevrildi, qanlı döyüşlər getdi. Nəhayət, Ermənistanın Azərbaycana hərbi təcavüzü baş verdi. Məhz bunların nəticəsində Dağlıq Qarabağda yaşayan azərbaycanlılar o illər, hələ 1989-1990-cı illərdə öz yerlərindən-yurdlarından zorla çıxarıldılar, köçürüldülər. Hətta o illər Orta Asiyada baş vermiş hadisələrlə əlaqədar Azərbaycana pənah gətirmiş, Dağlıq Qarabağda yerləşdirilmiş Axıska türklərinin bir qismi də oradan zorla çıxarıldılar, köçürüldülər.

Beləliklə, 1992-ci ildə Dağlıq Qarabağ vilayətinin ərazisi azərbaycanlılardan demək olar ki, tamamilə təmizləndi, yəni azərbaycanlılar Dağlıq Qarabağ vilayətinin ərazisindən zorla çıxarıldılar, köçürüldülər.

Bununla yanaşı, həmin illər gedən müharibə nəticəsində Ermənistan silahlı qüvvələri Azərbaycanın Dağlıq Qarabağ ətrafında olan bir neçə rayonunu işğal etdilər. Həmin rayonların sakinləri, bizim soydaşlarımız bu işğal nəticəsində öz yerlərini-yurdlarını tərk etməyə məcbur oldular, məcburi köçkün vəziyyətinə düşdülər.

Azərbaycan bu on il ərzində böyük bir faciə içərisində yaşamış, qurbanlar vermiş, insanlar tələf olmuş, böyük itkilərə məruz qalmışlar və bir milyondan artıq azərbaycanlı öz doğma yerindən-yurdundan didərgin, qaçqın, köçkün vəziyyətinə düşərək belə vəziyyətdə yaşayır.

Beləliklə, biz qaçqınlar və köçkünlər haqqında danışanda birinci növbədə Ermənistandan zorla çıxarılmış və qaçqın düşmüş insanları nəzərdə tuturuq. Sonra Ermənistan ilə Azərbaycanın sərhədlərində olan bir sıra yaşayış məntəqələri, kəndlər Ermənistan tərəfindən işğal olunduğuna görə həmin yerlərdən zorla çıxarılmış, didərgin düşmüş soydaşlarımızı, Dağlıq Qarabağ vilayətinin ərazisindən çıxarılmış azərbaycanlıları və respublikamızın Dağlıq Qarabağ ətrafında olan inzibati rayonlarının işğalı nəticəsində oradan zorla çıxarılmış soydaşlarımızı nəzərdə tuturuq. Bütün bunlarla bərabər, 1944-cü ildə vaxtilə Gürcüstanla Türkiyə sərhədində olan doğma yurdlarından çıxarılmış Axıska türkləri sonralar 1960-1970-ci illərdə Orta Asiyadan köçüb Azərbaycanda məskunlaşmış, artıq respublikamızın vətəndaşlarına çevrilmişlər. Ancaq Axıska türklərinin ikinci belə böyük bir hissəsi Orta Asiyada Fərqanə və Oş hadisələri baş verdiyi zaman oradan köçürülmüş və onların bir qismi Azərbaycana gələrək respublikamızda özlərinə məskən tapmışlar.

Beləliklə, Azərbaycanda əhalinin bir milyondan çoxu qaçqın və köçkün statusuna malikdir. Bunların əksəriyyətinin yaşamaq üçün lazımı şəraiti yoxdur. Məlumdur ki, onlar respublikamızın müxtəlif rayonlarında dövlət binalarında, yataqxanalarda, istirahət evlərində, sanatoriyalarda, məktəblərdə, başqa cürbəcür binalarda – yaşayış üçün normal şəraiti olmayan binalarda yerləşdiriliblər. Onların böyük bir hissəsi nəçə ildir ki, çadırlarda, dəmiryolu vaqonlarında yaşayır. Yenə də deyirəm, onların əksər hissəsi çox ağır vəziyyətdə yaşayır.

Son illər Azərbaycan bir çox sosial-iqtisadi problemlərlə rastlaşmaqla yanaşı, belə bir ağır, faciəli sosial-iqtisadi, mənəvi, humanitar problemlə də üzləşibdir. Mən deyə bilərəm ki, bu amilə görə dünyada Azərbaycana bərabər bir dövlət tapmaq mümkün deyildir. Hər halda biz öz işlərimizi həmişə keçmişdə Sovet İttifaqına mənsub olmuş respublikalarla müqayisə edirik. Heç bir respublika belə ağır və çətin problemlə rastlaşmayıbdır. Bütün bu problem həmişə Azərbaycan dövlətinin, hökumətinin, ictimaiyyətinin əsas problemi olub və bu gün də əsas problemidir.

Bu problemlə biz son beş ildə çox ciddi məşğul oluruq, mümkün olan işləri görürük, lazımı tədbirləri həyata keçiririk. Ancaq şübhəsiz ki, bunlar hamısı yerindən-yurdundan didərgin düşmüş insanların həyatını normal səviyyəyə çatdırmayıb və çatdıra da bilməz. Çünki bu insanların normal vəziyyətdə yaşaması yalnız və yalnız onların öz yerlərinə-yurdlarına qayıtması və müvafiq yaşayış şəraiti yaranması nəticəsində ola bilər. Ancaq bizim apardığımız tədbirlər, gördüyümüz işlər əhalimizin bu hissəsinin vəziyyətini mümkün qədər yaxşılaşdırmaqdan və mövcud çətinlikləri aradan qaldırmaqdan ibarət olubdur.

Ötən bu illər həmin problemlərlə əlaqədar bir çox qərarlar qəbul etmişik, fərmanlar imzalanıbdır, tədbirlər görüldübdür. Bu gün isə belə bir müşavirənin çağırılması indiki zərurətdən doğubdur. Bugünkü müşavirənin məqsədi mövcud vəziyyəti - qaçqınların, köçkünlərin vəziyyətini təhlil etmək və problemlərini həll etməkdən ibarətdir, mövcud nöqsanları aradan qaldırmaq üçün tədbirlər görməkdən, Azərbaycanda qaçqın və köçkün vəziyyətində yaşayan insanların özlərini dinləmək və onların fikirlərini bilməkdən ibarətdir. Buna görə də bu gün biz demək olar, ilk dəfə olaraq bütün köçkün və qaçqın əhalinin nümayəndələrini bir yerə yığmışıq, bu salona dəvət etmişik.

Ötən illərdə şəxsən mənim qaçqınlarla, köçkünlərlə çox görüşlərim olubdur. Çadır şəhərciklərində də, onların yaşadığıları, məskunlaşdığıları ayrı-ayrı yerlərdə də, rayonlarda da görüşlərim keçirilibdir. İşğal edilmiş rayonların nümayəndələri ilə görüşlərim olubdur. Belə görüşlər eyni zamanda bəzi xarici ölkələrin başçılarının Azərbaycana səfəri zamanı onlarla birlikdə də nəzərdən keçirilibdir. Bunlarla yanaşı, mən bu məsələ ilə daim maraqlanaraq, vəziyyət haqqında məlumatlar alıram. Ancaq bugünkü müşavirədə daha geniş, ətraflı, düzgün, obyektiv məlumat almaq bizim hamımız üçün lazımdır.

Qaçqın və köçkün vəziyyətində yaşayanların nümayəndələri ilə yanaşı, bu müşavirəyə Azərbaycanın dövlət və hökumət orqanlarının rəhbərləri, şəhər və rayonların icra hakimiyyəti başçıları, bu məsələyə münasibəti olan təşkilatların və mətbuatın nümayəndələri də dəvət ediliblər.

Mən hesab edirəm ki, biz bu gün dövlət və hökumət orqanlarının bu məsələ ilə məşğul olan məsul şəxsləri, həm də qaçqın və köçkün vəziyyətində yaşayanların nümayəndələrinin məlumatlarını və fikirlərini dinləyib, bu sahədə işlərimizin bundan sonra daha da yaxşı aparılması üçün lazımı tədbirlər görə bilərik.

Bizim müşavirəmiz tam işgüzar xarakter daşıyır. Mən çox arzu edirəm ki, burada söz demək istəyənlərin hamısı fikirlərini bildirsinslər. Hər bir adama söz demək imkanı veriləcəkdir. Mən çox arzu edərdim ki, çıxış edən şəxslər hər şeyi doğru-düzgün, obyektiv bildirsinslər.

Biz Azərbaycanda belə bir ağır problemin olduğunu heç vaxt inkar edə bilmərik. Əksinə, bu, bizim həyatımızın bir hissəsidir və çox çətin, ağır hissəsidir. Heç vaxt inkar etmək olmaz ki, bu sahədə problemlər var. Bu problemlər şübhəsiz ki, vardır. Bunu inkar etmək mümkün deyildir. Heç kəs deyə bilməz ki, bu işlərdə nöqsanlar yoxdur. Nöqsanlar da vardır, haradasa çoxdur, haradasa azdır. Bu da vardır. Eyni zamanda heç kəs inkar edə bilməz ki, Azərbaycanın dövləti, hakimiyyəti daim məşğuldur və qaçqınların, köçkünlərin yaşaması, əmək fəaliyyətinə cəlb olunması və onların həyatındakı çətinliklərin aradan qaldırılması üçün lazımı tədbirlər görülür. Ancaq bütün bunlara baxmayaraq, mən arzu edərdim ki, bugünkü müşavirəmizdə biz bu problemlə əlaqədar daha da doğru-düzgün təsəvvür əldə edək və gələcək işlərimizi bunun əsasında daha yaxşı qura bilək.

Bu sahə ilə məşğul olan şəxslər müşavirədə məlumat verməlidirlər. Mən arzu edərdim ki, bundan sonra qaçqınlar, köçkünlər öz fikirlərini, təkliflərini, arzularını bildirsinslər.

Bilirsiniz ki, hələ 1995-ci ildə bu problemlərlə daha da ciddi məşğul olmaq üçün mənim fərmanım ilə Nazirlər Kabinetində xüsusi vəzifə - Baş nazirin müavini vəzifəsi təsis edilibdir və qaçqınların, köçkünlərin problemi ilə əlaqədar hökumət komissiyası yaradılıbdir. Bu vəzifəni o vaxtdan indiyədək İzzət Rüstəmov daşıyır. Ona görə də mən birinci sözü İzzət Rüstəmovə verirəm. Buyurun.

Heydər ƏLİYEV: *Müşavirə iştirakçıları çıxış etmək üçün mənə yazılar göndərirlər. Onlardan çoxlu yazılar almışam. Bir də müraciət edirəm, kim söz demək, çıxış etmək istəyir, yazılı surətdə mənə müraciət etsin.*

Bizim bugünkü müşavirəmiz Azərbaycan televiziyası və radiosu ilə canlı yayımla birbaşa bütün respublikaya yayılır. Bu da təsadüfi deyildir. Bu, bizim ümumxalq problemimizdir və bizim buradakı müşavirəmiz, danışqlarımız hamısı tam aşkar olmalıdır.

Aşkarlıq prinsipinə sadıq qalaraq biz müşavirəni həm televiziya, həm də radio ilə birbaşa yayırıq. Ona görə də kim söz demək istəyir, - yazsın, göndərsin. Mən birinci növbədə köçkün, qaçqın vəziyyətində olan və burada iştirak edənlərə deyirəm. Mən çalışacağam hər bir kəsə söz verim. Bu gün biz günün axırınadək işləyəcəyik.

İndi isə söz Xocalı rayonundan Ramiz Qəhrəmanova verilir.

Xocalı rayonundan qaçqın Ramiz Qəhrəmanovun çıxışı

Hörmətli müşavirə iştirakçıları !

Möhtərəm Prezident, işinizin olduqca çox olmasına baxmayaraq, yaşayış yerlərini müvəqqəti tərk etmiş biz qaçqınlar və məcburi köçkünlərlə görüşmək üçün vaxt ayırdığınıza görə Sizə, Xocalı soyqırımını yaşamış Xocalı rayon ictimaiyyəti adından səmimi minnətdarlığımızı bildirirəm. Daimi yaşayış yerlərini tərk etmiş qaçqınlar və məcburi köçkünlər həmişə Sizin qayğı və diqqətinizi hiss edirlər və Sizin bizimlə bugünkü görüşünüzü də qayğı və diqqətin məntiqi davamı kimi qəbul edir və qiymətləndiririk. Bizimlə bu görüşdə yaranmış fürsətdən istifadə edərək, Xocalı rayonu əhalisinin mövcud sosial vəziyyəti və sairə haqqında qısa məlumat vermək istəyirəm.

Mənfur ermənilər tərəfindən 1988-ci ilin fevralından başlanmış Qarabağ hadisələri o vaxtkı respublika rəhbərliyinin qətiyyətsizliyi, bacarıqsızlığı və Vətənin, xalqın taleyinə biganə, düşmən mövqeyindən yanaşması hesabına bir neçə mərhələdən keçərək Yuxarı Qarabağın və ətraf rayonların işğalı ilə nəticələndi. O cümlədən Xocalı rayonunun ərazisi də işğal edildi, rayonun əhalisi isə daimi yaşayış yerini tərk edərək respublikanın 50-yə yaxın rayon və şəhərində müxtəlif sanatoriya, istirahət evləri və digər ictimai binalarda yerləşməli oldu.

Xocalının ərazisi işğal edildikdən sonra rayon əhalisinin yığcam şəkildə məskunlaşdığı yerlərdə rayonun əksər idarə, müəssisə və təşkilatlarının, ümumtəhsil məktəblərinin, səhiyyə və mədəniyyət obyektlərinin işi bərpa edilmiş, onların normal fəaliyyət göstərməsi üçün imkan daxilində şərait yaradılmışdır.

Respublikanın ayrı-ayrı rayonlarında məskunlaşmış sakinlərlə icra hakimiyyəti aparatının əlaqələrini təşkil etmək, rayon əhalisinin üzləşdiyi problemləri öyrənmək, mövcud imkanlar hesabına həmin problemləri həll etmək məqsədi ilə bir neçə şəhər və rayonda Bakı, Mingəçevir, Gəncə, Naftalan şəhərləri, Bərdə rayonu və Hacıkənd qəsəbəsində rayon icra hakimiyyətinin qərarqahları yaradılmış, əhalinin məskunlaşdığı ərazilər üzrə icra hakimiyyəti başçısının səlahiyyətli nümayəndələri təyin edilmişdir.

Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin "Qaçqınların və məcburi köçkünlərin sosial vəziyyətinin yaxşılaşdırılması haqqında" 1994-cü il 10 may tarixli 181 nömrəli məlum qərarının icrasını təmin etmək məqsədi ilə rayon əhalisinin yığcam halda məskunlaşdığı yerlərdə 11 ümumtəhsil məktəbinin, səhiyyə və mədəniyyət obyektlərinin fəaliyyəti bərpa edilmiş, büdcə təşkilatlarında işləmiş rayon sakinlərinin işə cəlb olunması məsələsi öz həllini tapmışdır. Bildirirəm ki, bu ilin iyun ayı da daxil olmaqla rayonun büdcə təşkilatlarında işləyənlərin əmək haqları, pensiyaçıların təqaüdləri verilmiş, məcburi köçkünlərə dövlət müavinətləri isə may ayına qədər ödənilmişdir.

Məlumat üçün nəzərinizə çatdırıram ki, Xocalı faciəsi zamanı erməni təcavüzü nəticəsində rayon əhalisindən 620 nəfəri şəhid olmuş, 700-dən artıq adam müxtəlif dərəcəli güllə yarası alaraq əlil olmuşdur. Rayonda 400 şəhid ailəsi vardır. Xocalı faciəsi zamanı 8 ailə tamamilə məhv edilmiş, 25 uşaq isə valideynlərini itirmişdir.

Cənab Prezident, Sizin təşəbbüsünüzlə 1994-cü ilin fevral ayında Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisi Xocalı faciəsinə hüquqi-siyasi qiymət vermiş, 26 fevral gününü ermənilərin Azərbaycan xalqına qarşı soyqırımı günü elan etmişdir. Beləliklə, Xocalı faciəsi Azərbaycan tarixində rəsmiləşdirilərək layiq olduğu siyasi qiyməti almışdır. Lakin Milli Məclisin Xocalı soyqırımı ilə bağlı qanun qəbul etməsinə baxmayaraq 26 fevral - Xocalı soyqırımı günü təqvimdə xüsusi qeyd olunan tarixi günlər siyahısına daxil edilməmişdir. Odur ki, 26 fevral gününün təqvimlərdə qara hərflərlə yazılaraq xüsusi qeyd olunan tarixi günlər siyahısına salınması haqqında respublika Nazirlər Kabinetinə tapşırıq verməyinizi xahiş edirik.

Möhtərəm Prezident, əvvəllər Xocalı faciəsi respublika miqyasında layiqincə qeyd olunmurdu. Lakin Siz 1993-cü ildə respublikamızda yenidən hakimiyyətə qayıtdıqdan sonra bu faciə öz tarixi qiymətini aldı. Xocalı faciəsinin ildönümü Sizin rəhbərliyinizlə hər il yüksək səviyyədə qeyd edilir. Bu, xalqımızın dünəninə, bu gününə və gələcəyinə göstərdiyiniz münasibətin təzahürüdür. Xocalı faciəsinin ildönümü ərəfəsində və Qurban bayramında xocalılarla hər bir görüşümüzü xoş təəssürlə xatırlayırıq.

Biz Xocalının müdafiəsində fərqlənən 76 nəfəri Sizin öz fərmanınızla respublikamızın ən yüksək fəxri adları ilə təltif etməyinizi əhalimizə göstərdiyiniz qayğının bariz nümunəsi kimi qəbul edir və yüksək qiymətləndiririk.

Möhtərəm cənab Prezident!

Bir neçə kəlmə ilə rayon ictimaiyyətinin respublikamızda baş vermiş hadisələrə münasibətlərini nəzərinizə çatdırmaq istəyirəm. Yuxarı Qarabağın və ətraf rayonların erməni silahlı qüvvələri tərəfindən işğal edilməsi 1988-ci ildən 1993-cü ilin iyun ayına qədər ölkəmizə rəhbərlik edən şəxslərin - Əbdürrəhman Vəzirovun, Ayaz Mütəllibovun, Əbülfəz Əliyevin yarıtmaz fəaliyyətinin və özlərini "demokratik qüvvə" adlandıran bir qrup üzəndirən "siyasətçilərin" pozuculuq fəaliyyətinin nəticəsidir.

Azərbaycanın müstəqil dövlət kimi formalaşması istiqamətində qətiyyətli, düşünülmüş, həlledici addımları yalnız Sizin tərəfinizdən atılmışdır. Az bir müddət içərisində Siz vətəndaş müharibəsinin qarşısını aldınız, respublikanın əyalətlərə parçalanması təhlükəsini sövşdurdunuz, ordunu ayrı-ayrı şəxslərin silahlı dəstələrindən vahid Azərbaycan Ordusuna çevirdiniz, informasiya blokadasında olan Azərbaycanın dünya miqyasında beynəlxalq imicini bərpa etdiniz, dünya dövlətləri ilə bərabərhüquqlu əlaqələr yaradılmasına nail oldunuz. Sizin rəhbərliyinizlə respublikamızda dünyəvi dövlətlərə məxsus, demokratik prinsiplərə söykənən əsas qanun Konstitusiyaya qəbul edildi və beləliklə, müstəqil dövlətin hüquqi bazası yaradıldı, dünya dövlətləri ilə iqtisadi, siyasi sahələrdə əməkdaşlığa nail olundu, respublikamıza investisiyalar cəlb edildi, "Əsrin müqaviləsi" adlandırılan neft müqaviləsi imzalandı.

Hörmətli Prezident, biz başa düşürük ki, bunlar heç də asanlıqla başa gəlməyibdir. Qeyd olunan nailiyyətləri görməmək ya siyasi korluq, ya da düşmən mövqeyində dayanmaqdan başqa bir şey deyildir. Sizin gərgin və məqsədyönlü, ardıcıl siyasətiniz sayəsində 1996-cı ilin dekabr ayında Lissabon zirvə toplantısının iştirakçısı olan 54 dövlətdən 53-ü Dağlıq Qarabağ məsələsinin sülh yolu ilə həll edilməsinin əsas şərtlərini qəbul etdi. Bunu diplomatik sahədə Azərbaycan Respublikasının ən böyük nailiyyəti hesab etmək olar. Təklif edirəm ki, Lissabon zirvə toplantısında qəbul olunmuş sənədin şərtlərinin tezliklə öz həllini tapması üçün dünya dövlətlərinə və aparıcı beynəlxalq təşkilatlara bugünkü müşavirənin iştirakçıları adından müraciət qəbul edilsin.

Bildiyimiz kimi, bu il Prezident seçkiləri ilidir. Seçkilər yaxınlaşdıqca, özünü "demokratik qüvvələr" adlandıranların canfəşanlığının artdığı hiss edilir. Respublikada ictimai-siyasi vəziyyəti gərginləşdirməyə çalışırlar. Çünki onlar çoxdan uduzduqlarını başa düşüblər. Bu günlərdə "Çağ" qəzeti redaksiyasında tapılan "Müxalifətin mitinq taktikası" və "AXCP-nin iqtidara qarşı təbliğat mübarizəsi" adlı sənədlərin hər ikisi dövlətçiliyimizə qarşı yönəldilmişdir.

Amerika Konqresi tərəfindən maliyyələşdirilən böhtançı "Azadlıq" radiostansiyası ilə əməkdaşlıq edən bəzi üzdənirəq soydaşlarımız - Rəsul Quliyev, İsa Qəmbərov, Əbülfəz Əliyev, İlyas İsmayılov, Lalə-Şövkət Hacıyeva ABŞ Senatına müraciət edərək Azərbaycana qarşı tətbiq olunmuş 907-ci maddənin götürülməməsini xahiş edirlər. Görəsən, eynilə bu fikirdə olan ermənilərlə bu üzdənirəq azərbaycanlıların fərqi nədir?

AXC-Müsavət cütliyünün, Rəsul Quliyevin və ona dəstək verənlərin canfəşanlığı əbəsdir. Xalq kimin kim olduğunu artıq yaxşı tanıyır. Azərbaycan xalqı özünün müdrik rəhbərini əvvəllər necə müdafiə edibsə, bundan sonra yenə də müdafiə edəcəkdir. Çünki Azərbaycan xalqı respublikamızın müstəqil dövlət kimi yaşamasına, torpaqlarımızın erməni işğalçılarından azad edilməsinə, qaçqınların və məcburi köçkünlərin daimi yaşayış yerlərinə qaytarılmasına ümidlərini yalnız Heydər Əliyevlə bağlayır. Qarşıdan gələn Prezident seçkilərində Azərbaycan xalqının tam əksəriyyəti kimi biz xocalılar da Sizə səs verəcəyik.

Möhtərəm cənab Prezident!

Daimi yaşayış yerlərini tərk etmiş məcburi köçkünlərin həyat şəraitini yaxşılaşdırmaq üçün Nazirlər Kabinetinin respublikanın maliyyə imkanlarını bir daha nəzərdən keçirməklə, köçkünlərə dövlət tərəfindən verilən müavinətin məbləğinə yenidən baxması məqsədəuyğun olardı. Bundan başqa, Dövlət Aqrar İslahat Komissiyası rayonların bələdiyyə fonduna saxlanılan münbit, suvarılan torpaqların müəyyən hissəsini işğal olunmuş rayonlara müvəqqəti istifadə üçün təhkim etməsi onların maddi vəziyyətinin yaxşılaşmasına şərait yaradar.

Cənab Prezident, bizimlə görüşmək üçün vaxt ayırdığınıza görə Sizə bir daha səmimi minnətdarlığımızı bildiririk. Sizə uzun ömür, cansağlığı, demokratik, layiqli, dünyəvi dövlət quruculuğu işində müvəffəqiyyətlər arzulayırıq. Xocalı rayonunun əhalisi Sizin apardığınız daxili və xarici siyasəti bəyənir və müdafiə edir.

Qarşıdan gələn Prezident seçkilərində Sizə səs verəcəyimizi bir daha bəyan edirik. Diqqətinizə görə çox saq olun.

27 iyun 1998-ci il

**Milli Məclisin 23 fevral tarixli iclasında
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Heydər Əliyevin nitqi
(23 fevral 2001-ci il)**

Hörmətli Milli Məclis!

Hörmətli deputatlar, xanımlar və cənablar!

Mən sizi, Azərbaycanın Milli Məclisini, yeni seçilmiş Milli Məclisini səmimi qəlbdən salamlayıram və qarşıdakı beş il müddətdə görəcəyiniz işlərdə sizə uğurlar arzulayıram.

Bu Milli Məclis Azərbaycan dövlət müstəqilliyini əldə edəndən sonra ikinci dəfə seçilmiş Milli Məclisdir. 1995-ci ildə seçilmiş Milli Məclis Azərbaycanın müstəqilliyinin möhkəmlənməsi üçün, hüquqi, demokratik, dünyəvi dövlət quruculuğu prosesinin inkişafı üçün, sosial-iqtisadi, hüquqi-siyasi islahatların keçirilməsi üçün çox iş görmüşdür və görülməli işlərin əsas mənası da qəbul olunmuş qanunlardır. Tam cəsarətlə deyə bilərəm ki, ötən beş il ərzində Azərbaycanın Milli Məclisi çox məhsuldar işləmiş, çox böyük əhəmiyyətə malik olan və mürəkkəb xarakter daşıyan qanunlar qəbul etmişdir. Bu qanunlar Azərbaycanda müstəqil dövlətin inkişafı, iqtisadi islahatların aparılması üçün, qanunun aliliyini təmin etmək, hüquqi dövlət yaratmaq üçün çox əhəmiyyətli olmuşdur. Eyni zamanda, Milli Məclis Azərbaycan dövlətinin xarici siyasətinin həyata keçirilməsində də parlamentlərarası əlaqələr vasitəsilə, başqa vasitələrlə bizim ümumi işimizə öz payını vermişdir. Ona görə biz dövlət müstəqilliyi əldə ediləndən sonra Azərbaycanın ilk Konstitusiyası əsasında seçilmiş Milli Məclisin, keçmişdə olan Milli Məclisin fəaliyyətini bu gün məmnuniyyət hissi ilə layiqincə qiymətləndirməliyik.

İkinci dəfə seçilən Milli Məclis, hesab edirəm ki, öz tərkibinə görə, səviyyəsinə görə daha da keyfiyyətlidir. Tam əminəm ki, işinə yeni başlamış Milli Məclis keçən dövrdən də məhsuldar işləyəcək və əldə olunmuş təcrübədən səmərəli istifadə edəcəkdir. Beləliklə, Azərbaycanda dövlət müstəqilliyinin daha da möhkəmlənməsi üçün və müstəqil dövlətin qarşısında duran vəzifələrin həyata keçirilməsi üçün ali qanunvericilik orqanı kimi öz üzərinə düşən vəzifələri yerinə yetirəcəkdir. Mən sizinlə ilk dəfə görüşərək Milli Məclisə deputat seçildiyinizə görə sizi təbrik edirəm və yeni Milli Məclisə bir daha, bir daha uğurlar arzulayıram.

Bugünkü müzakirəyə çıxarılan məsələ tam müzakirə xarakteri daşımır. Bu məsələ mənim təşəbbüsümlə Milli Məclisin müzakirəsinə çıxarılır. Sual olunur, nə üçün bu məsələ indiyə qədər Milli Məclisin müzakirəsinə çıxarılmırdı və indi çıxarılır? İzah edirəm.

Birincisi, ona görə ki, son illərdə Milli Məclisdə, xüsusən müxalifət düşərgəsində dəfələrlə təkliflər irəliyə sürülüb, tələblər qoyulubdur ki, Azərbaycanın həyatının, müstəqil dövlətimizin ən ağır, ən çətin və bizim inkişafımıza mane olan ən böyük problemin - Ermənistan - Azərbaycan münaqişəsinin həlli, Azərbaycanın işğal edilmiş torpaqlarının azad olunması və yerindən-yurdundan didərgin düşmüş insanların öz torpaqlarına qaytarılması məsələsi Milli Məclisdə müzakirə olunsun. Hətta bəziləri belə təkliflər irəli sürüblər ki, Milli Məclisdə bunun üçün komissiya yaransın və komissiya məşğul olsun. Ancaq Azərbaycanın prezidenti kimi mən bu təklifləri məqsəduyğun hesab etmişəm. Ona görə də öz üzərimə düşən vəzifəni ötən illər, təbiidir ki, təkcə yox, bütün hakimiyyət orqanları ilə birlikdə, müvafiq icra orqanları ilə və Milli Məclisin rəhbərliyi ilə birlikdə həll etməyə çalışmışam.

Xarici işlər naziri Vilayət Quliyev bu dövrdə olan əsas məsələlər haqqında məlumat verdi. Sizin bu məsələnin müzakirəsində iştirak etməyiniz üçün, yaxud daha dəqiq desək, bugünkü vəziyyəti düzgün qiymətləndirməyiniz üçün və sizin, təkcə sizin yox, bütün Azərbaycan ictimaiyyətinin, Azərbaycanın bütün siyasi qüvvələrinin, o cümlədən müxalifət qüvvələrinin hamısının səylərinin birləşdirilməsi üçün bu gün bu məsələ Milli Məclisə çıxarılmışdır. Təkcə Milli Məclisə yox, biz belə qərar qəbul etmişik ki, iclasın gedişi indi tamamilə yazılır və televiziya vasitəsilə veriləcəkdir ki, Azərbaycanın ictimaiyyəti, vətəndaşları bu məsələni dərindən bilsinlər.

Məqsədim ondan ibarətdir ki, siz də bilin və Azərbaycan ictimaiyyəti də bilsin - indiyə qədər məsələnin həll olunması üçün nə işlər görüldübdür, nə əldə etmək mümkün olubdur və ən əsas nə etmək lazımdır. Bu münaqişənin tarixi böyükdür. 1988-ci ildə ermənilər ilk dəfə, yəni Ermənistan və Dağlıq Qarabağda olan ermənilər Dağlıq Qarabağın Azərbaycandan ayrılması və Ermənistana birləşməsi haqqında çox ciddi, sərt hərəkətə başlamışdılar və demək olar ki, bu hərəkəti uğurla həyata keçirmişlər.

"Miatsum" sözü indi yaddan çıxıbdir. Erməni sözüdür. Ancaq o vaxt hər bir ermənistanlı erməninin, Dağlıq Qarabağda yaşayan hər bir erməninin, yaxud dünyada yaşayan erməninin dilində gündə bir neçə dəfə təkrar olunan sözdür.

Mən xeyli müddət bu məsələlərlə tanış olduğuma görə və bilavasitə Azərbaycanda rəhbər olduğum dövrdə Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayətinin problemləri ilə yaxından məşğul olduğuma görə, ümumiyyətlə, bu problemin tarixini də yaxşı bilirəm və çətinliyini də bilirəm. Ermənilərin bu torpaq iddiası yeni bir şey deyildir. Bilirsiniz ki, keçmişdə Azərbaycan da, Ermənistan da, ümumiyyətlə, Qafqaz da Rusiyanın tərkibində olanda heç bir respublika yox idi və respublikalar arasında heç bir sərhədlər yox idi.

Çar Rusiyası 1804-1813-cü illər və 1826-1828-ci illər müharibələrindən sonra Şimali Azərbaycana hakim olduğu zamandan tədricən, ilbəlil burada öz hakimiyyətini möhkəmləndirib və nəhayət, öz üsul-idarəsini tətbiq edibdir. Yəni uzun illər Romanovlar nəslindən tətbiq olunan üsul-idarəni tətbiq edibdir və artıq o vaxt Rusiyanın bu hissəsi də quberniyalara, qəzalara bölünübür. Quberniyaları, qəzaları bütün hakimiyyət orqanlarını da çar hökumətinin nümayəndələri idarə ediblər. Yəni sərhəd olmayıbdır. Kim harada yaşayırdısa, orada da yaşayıbdır.

Ancaq, eyni zamanda, bizim tariximiz vardır. Bilirik ki, Azərbaycan hansı ərazidə olubdur. Bunu yaxşı bilirik. Hamımız bilirik və bunu, tariximizi yada salaraq ürək ağrısı ilə deyirik ki, Azərbaycanın ərazisi indikindən xeyli böyük, geniş olubdur. Ancaq tarixin müəyyən mərhələlərində bu ərazinin bir hissəsi ermənilərə keçibdir - bir dəfə, iki dəfə, üç dəfə.

1918-ci ildə Azərbaycanda ilk dəfə Xalq Cümhuriyyəti yaranıbdır. Elə Xalq Cümhuriyyəti yarananda da Dağlıq Qarabağ vilayətində müharibə gedirdi. Sonra isə xalq cümhuriyyəti tezliklə süqut etdi və Azərbaycan Sovet Sosialist Respublikası yarandı. 1922-ci ildə isə SSRİ yarandı. Azərbaycan da SSRİ-nin təşkilatçılarından biri idi. O vaxt sərhədlər müəyyən olunurdu. Bu gün keçmişə xatırlayaraq biz tam həqiqətlə deyə bilərik ki, Azərbaycana o illərdə də qəsd olunubdur. Azərbaycan torpaqlarının bir hissəsi Ermənistana verilibdir, sərhədlər düz bölünməyibdir. 1923-cü ildə Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayəti yaranıbdır. Onun da tarixi məlumdur. Ermənilər hesab edirlər ki, burada o vaxt ermənilərə qarşı ədalətsizlik olubdur. Amma biz isə hesab etmişik və bu gün də hesab edirik ki, Azərbaycana qarşı qəsd olunubdur. Çünki əhalisinin bir hissəsi erməni millətinə mənsub olduğuna görə Dağlıq Qarabağda muxtar vilayət yaranması - demək, Azərbaycanın daxilində hansı bir əraziyə muxtariyyət vermək və muxtariyyət prinsipləri əsasında ona hüquqlar verməkdən ibarətdir.

Ondan sonra Ermənistan və deyə bilərəm ki, daha çox Ermənistanın millətçi dairələri, ziyalıları, hamısı yox, amma qatı millətçi ziyalıları, daşnak partiyası, - hansı ki, bilirsiniz, keçən əsrin sonunda meydana çıxıbdır, müxtəlif ölkələrdə fəaliyyət göstərib və bu gün də göstərir, - bütün bu qüvvələr vaxtaşırı, SSRİ dövlətinin mövcud olduğu bir halda, Dağlıq Qarabağın Azərbaycandan ayrılıb Ermənistana verilməsi məsələsini qaldırıblar.

Mən dedim ki, bu işləri fəaliyyətimə görə yaxşı bilirəm. Bu məsələni 50-ci, 60-cı illərdə qaldırıblar. Mənim o vaxt işlədiyim sahə elə idi ki, bunları yaxşı bilirəm. Nəhayət, 1969-cu ildən Azərbaycana rəhbərlik etmişəm. O zaman da bu məsələlər qaldırılıbdır. 1977-ci ildə SSRİ-nin Konstitusiyası qəbul olunarkən Konstitusiyayı hazırlamaq üçün komissiya təşkil edilmişdi. Komissiyaya o vaxtkı Kommunist Partiyasının baş katibi Brejnev rəhbərlik edirdi və respublikaların nümayəndələri də, o cümlədən mən də bu komissiyanın üzvü idim. Komissiya layihə hazırladığı dövrdə, təxminən bir il müddətində həddindən artıq təkliflər gəlmişdi ki, Dağlıq Qarabağ ayrılıb Ermənistana verilməlidir. Hətta bir-iki dəfə bu məsələnin komissiyada baxılmasına cəhd olmuşdu.

Məni düzgün başa düşün, olan şeyi deyirəm. Mən o vaxt bunların qarşısını aldım. Amma qarşısını almaq da çətin idi. Amma aldım. İradəmlə və Azərbaycan xalqının milli mənafeələrini canımla, qanımla müdafiə edərək qarşısını aldım. Amma eyni zamanda, Dağlıq Qarabağda vəziyyəti həmişə qızıqsıdırırdılar. Ona görə də mən Azərbaycana rəhbərlik etdiyim zaman, - bunu açıq demək lazımdır, - biz Dağlıq Qarabağa daha çox iqtisadi cəhətdən şərait yaradırdıq, onların iqtisadiyyatının inkişaf etməsinə üstünlük verirdik. Çünki daim məsələ qalxırdı ki, guya Dağlıq Qarabağı Azərbaycanda sıxışdırırlar və ermənilər Dağlıq Qarabağda inkişaf edə bilmir. Azərbaycanın bütövlüyünü saxlamaq, bütün ərazisini qorumaq üçün biz o vaxtlar, yenə də deyirəm, Dağlıq Qarabağa daha da çox diqqət yetirirdik. Doğrudur, sonra bəzi diletant adamlar məni günahlandırırıdılar ki, bunu nə üçün edirdim. Mən bu gün də deyirəm, edirdim. Edirdim ona görə ki, birincisi, Dağlıq Qarabağı azərbaycanlılarla da məskunlaşdırmaq lazım idi, ikincisi, Dağlıq Qarabağa, ermənilərə imkan verməyə ki, bu məsələni qaldırınsınlar.

Sonra məsələ tərsinə oldu. Bu münaqişə başlandıqdan sonra mətbuatda, SSRİ mətbuatında məni yenə də günahlandırılar ki, Azərbaycana rəhbərlik etdiyim zaman guya erməniləri sıxışdırmışam, oradakı demoqrafik vəziyyəti dəyişdirmişəm, ermənilərin oradan çıxması üçün müəyyən tədbirlər görmüşəm və ermənilər Dağlıq Qarabağda azalıblar. Azərbaycanın başqa yerlərində azaldıqları kimi, Dağlıq Qarabağda da azalıblar. Bunu ermənilər deyirdilər və hətta o vaxtlar bu məsələlər SSRİ Ali Sovetinin sessiyasında müzakirə olunanda onların nümayəndələri, hətta Ermənistan Elmlər Akademiyasının prezidenti Ambarsumyan, - biz vaxtilə onu Azərbaycan Elmlər Akademiyasının fəxri üzvü seçmişdik, o cümlədən dostluğu möhkəmləndirmək üçün Gürcüstan Elmlər Akademiyasının üzvü seçilmişdi, - mənim adımla çəkirdi. O söz indiyə qədər yadımdadır ki,

Heydər Əliyev Dağlıq Qarabağı, Azərbaycanı ardıcıl surətdə ermənilərdən təmizləmişdir. Mən buna təəccüb etmirdim, amma ona təəccüb edirdim ki, o vaxt Azərbaycanda çoxları yenə də Əliyevi günahlandırır və həmin o sözlərlə razılaşırdılar: bəli, Heydər Əliyev Dağlıq Qarabağa pis münasibət göstərir. Ona görə də indi ermənilər Dağlıq Qarabağı Ermənistana bağlamaq istəyirlər.

Mənim bunları sizə çatdırmaqda məqsədim ondan ibarətdir ki, bilin, yəni bu, yeni problem deyildir. Ermənistan tərəfi bunun üzərində işləyirdi. O fakt da nəzərdən qaçmamalıdır ki, mən Moskvada bütün işlərdən kənarlaşdırıldıqdan 25 gün sonra bu proses sürətlə başladı. Ondan bir ay sonra Dağlıq Qarabağda olan ermənilərin hamısı ayağa qalxdılar və qərar qəbul etdilər ki, Dağlıq Qarabağ Ermənistana birləşdirilsin. Ondan sonra bu faciələr başladı, bunun nəticəsi də göz qabağındadır.

Mən bu gün hesab edirəm ki, günahkar axtarmaq üçün, kim günahkardı, kim günahkar deyil, torpaqlar nəyə görə işğal olunubdur - biz buraya ondan ötrü toplaşmamışıq. Mən rica edirdim ki, bu məsələlər kənarda qalsın. Ancaq bir məsələyə fikrimi demək istəyirəm.

Nə üçün belə oldu? Ona görə yox ki, Azərbaycan xalqı ermənilərdən gücsüzdür. Yox. Bizim çoxəsrlik tariximiz Azərbaycan xalqının nəyə qadir olduğunu nümayiş etdirir. Birincisi, ona görə ki, ermənilər, Ermənistan bu məsələyə uzun müddət hazırlıq görmüşdür. Amma Azərbaycanda bu məsələ unudulmuşdu. Həmin o illər unudulmuşdu. İkincisi, bu münaqişə başlayan zaman, yəni Ermənistanın torpaq iddiası meydana çıxandan sonra ermənilər hamısı - həm Ermənistanda, həm də dünyanın hər yerində yaşayan ermənilər bütün daxili ziddiyyətləri, münasibətləri unudular, hamısı birləşdilər. Hamısı "miatsum" ideyası ətrafında birləşdi. Və gücünü bir yerə yığıb bizi bugünkü günə gətirdilər. Onlardan fərqli olaraq, Azərbaycanda bu hadisə başlayan zaman xalqımız birləşə bilmədi, xalqa rəhbərlik edən adamlar səbatsızlıq etdi və bir-iki ildən sonra artıq Dağlıq Qarabağ məsələsi unuduldu, Azərbaycanda daxili çəkişmələr, vuruşmalar, hakimiyyət mübarizəsi başladı. Ona görə də belə bir vəziyyətdə ermənilər asanlıqla Azərbaycan torpaqlarını işğal etdilər.

Yenə də deyirəm və xahiş edirəm ki, bu gün müzakirə zamanı biz bu məsələlərə toxunmayaq. Bu, sonranın işidir - əgər lazımdırsa. Mənim bu gün buraya gəlməyimin məqsədi və Milli Məclisə müraciətinin, təşəbbüsümün məqsədi ondan ibarətdir ki, yaranmış vəziyyəti Milli Məclis də, ictimaiyyət də, xalq da bilsin. Amma təkcə ona görə yox ki, bilsin. Gəlin, hamımız bir yerdə belə bir ağır vəziyyətdə düşünək. Nəinki düşünək, bir yerdə əməkdaşlıq edək ki, biz bu vəziyyətdən necə çıxa bilərik. Rica edirəm ki, burada çıxış edən adamlar nə tarixə toxunsunlar, nə kimisə günahlandırınlar, günahlı-günahsız olub-olmamasını desinlər. Bunların hamısı bu gün lazım deyil. Bunların heç biri lazım deyildir. Bu gün bizə o lazımdır ki, qarşımızda duran vəzifəni neçə yerinə yetirək.

Biz indiyə qədər nə etmişik? Bunu xarici işlər naziri dedi. Mən də bir neçə kəlmə deyəcəyəm. Ancaq indiki vəziyyətdə nə etməliyik? Çünki Azərbaycanın torpaqlarının 20 faizi işğal olunubdur - əvvəlcə Dağlıq Qarabağ, ondan sonra Dağlıq Qarabağın ətrafında yeddi rayon. İşğal olunmuş torpaqlardan, - Ermənistandan çıxarılanları da hesab etsək, - bizim bir milyon qaçqınımız vardır. Xüsusən, işğal olunmuş torpaqlardan çıxarılan insanlar bir-iki il yox, yeddi-səkkiz ildir çadırlarda ağır vəziyyətdə yaşayırlar.

1994-cü ildə biz atəşi dayandırmışıq. Bəziləri bu barədə də müxtəlif fikirlər söyləyirlər. Mən bu gün bir də bəyan edirəm ki, 1994-cü ilin may ayında atəşin dayandırılması çox vacib tədbir idi və biz buna tam şüurlu olaraq getdik. Ötən dövr də bunu göstərir ki, - baxmayaraq, məsələ həll olunmayıbdır, - bu tədbir həyata keçirilməli idi. İndi, təəssüflər olsun ki, çoxları müharibəni yaddan çıxarıblar, rahat yaşayırlar, sakitdirlər. Təəssüflər olsun ki, müharibə vaxtı necə idi, bunu unudublar. İnsanlar sakit yaşayırlar, iqtisadiyyatımız inkişaf edir, xarici investisiyalar gəlir, dövlət quruculuğu prosesi gedir, müstəqilliyimiz möhkəmlənir, Azərbaycan cəsarətli xarici siyasət aparır. Bunların hamısının müharibə şəraitində həyata keçirilməsi mümkün deyildi.

Biz atəşi dayandıranda ona ümid bəsləyirdik ki, atəşkəs dövründə məsələnin sülh yolu ilə həll edilməsinə nail olacağıq. Ancaq bəlkə çoxları bilmir. Biz həmin o günlər bir xətdən qurtardıq. Onda bu məsələdə əsasən Rusiya vasitəçilik edirdi. Baxmayaraq ki, Minsk qrupu da var idi. Amma Rusiya təşəbbüsü öz əlinə keçirmişdi. Atəşkəsin dayandırılması haqqında saziş imzalandı və dərhal Rusiyanın müdafiə naziri xahiş etdi ki, qoy, Ermənistanın və Azərbaycanın müdafiə nazirləri Moskvaya gəlsinlər, oturaq, məsləhətləşək ki, torpaqları bundan sonra necə azad edək. Buna inandırıq. Müdafiə nazirimizi oraya göndərdik. O vaxt Məmmədov familiarlı bir müdafiə nazirimiz var idi. Təəssüf ki, o vaxtlar müdafiə nazirlərinin bir neçəsi layiqli insanlar olmayıblar. Ancaq sabahı gün nə baş verdi? Onda Minsk qrupunun həmsədri yox idi, sədr idi. İsveçdən Yan Eliasson sədr idi. O, Ermənistanda olmuşdu, sonra buraya gəlmişdi. O da atəşkəsin yaranmasında iştirak edirdi. Mən onunla danışmaq aparırdım. Birdən mənə xəbər verdilər ki, Moskvadan televiziya göstərir ki, Qaraçov böyük iclas keçirir və orada tədbirlər görür ki, Azərbaycanda nə etmək lazımdır. Mən dərhal narahat oldum. Moskvada müdafiə nazirimizi axtardım. Nə meydana çıxdı? Meydana çıxdı ki, buradan Rəsul Quliyevin razılığı ilə, Moskvada da bizim səfirin iştirakı ilə orada belə bir danışmaq gedir ki, atəşkəsi təmin etmək üçün Rusiya öz ayrı-ayrı qoşunlarını bölgəyə göndərsin. Həsən Həsənov buradadırmı?

Həsən Həsənov (keçmiş xarici işlər naziri): Bəli, cənab prezident.

Heydər Əliyev: Yadındadırmı?

Həsən Həsənov: Bəli, çox yaxşı yadımdadır.

Heydər Əliyev: Gecə səhərə qədər neçə saat axtardıq.

Həsən Həsənov: Onu səhər saat 7-də tapdıq.

Heydər Əliyev: Mən onu saat 7-də məcbur etdim ki, təcili təyyarəyə min, buraya gəl. Yadındadır?

Həsən Həsənov: O, bir müddət gizləndi. Hətta iki saat onu tapa bilmədik, gec gəldi.

Heydər Əliyev: Bəli. Gizləndi, bizə xəyanət etdi. Bununla qurtarmadı.

Ondan üç gün sonra Rusiyanın Müdafiə Nazirliyinin böyük tərkibdə generalları Azərbaycana planlarla gəldilər ki, harada nəyi yerləşdirəcəyik və sizə kömək edəcəyik ki, Ermənistan qoşun hissələri buradan çıxsınlar. Mən onları dinlədim, dedim, təşəbbüsünüzdə görə sağ olun. Amma bizim buna ehtiyacımız yoxdur. Çox cəhd etdilər, bəlkə biz gedək, yenə baxın. Dedim yox. Xahiş edirəm ki, siz buradan dönüb öz yerinizə gedəsiniz. Biz o vaxt belə bir təhlükədən çıxdıq.

Amma müsbət cəhəti qeyd etmək lazımdır ki, biz heç bir ayırıcı qüvvə olmadan Ermənistanla Azərbaycan arasında 6 ildən çoxdur ki, atəşkəsi saxlaya bilmişik. Bu da təkcə bizim xidmətimiz deyil, yəqin ki, Ermənistan tərəfinin də bu barədə, atəşkəsin saxlanmasına olan müsbət münasibətini etiraf etməliyik. Yenə də deyirəm, ondan sonrakı danışıqlar bizə istənilən nəticəni verməyibdir. Ancaq mən daha geniş məlumatınız olması üçün bir neçə kəlmə sülh danışıqları prosesi haqqında demək istəyirəm.

1992-ci ildə ATƏT-in Minsk qrupu yaranıbdır və Birləşmiş Millətlər Təşkilatı bu məsələni ATƏT-in himayəsinə veribdir. ATƏT də Minsk qrupu və Minsk konfransı yaradıbdır. Minsk qrupuna 12 dövlət daxildir. Ancaq Minsk qrupunun sədrləri olubdur. Məsələn, mən 1993-cü ildə burada işə başlayanda İtaliya, İtaliyanın Xarici İşlər nazirinin müavini Rafaelli sədrlik edirdi. Ondan sonra - 1994-cü ildə İsveç, İsveçin Xarici İşlər naziri Yan Eliasson sədrlik edirdi. 1994-cü ildən sonra biz vəziyyəti dəyişdirdik. Ancaq bu zaman, paralel olaraq, elə müharibə gedən zaman bu məsələnin həll olunması üçün Rusiya Xarici İşlər nazirinin nümayəndəsi, məlum şəxs Kazimirov bu işlə məşğul oldu. Ayda bir dəfə bölgəyə gəlirdi. Bizim nümayəndələrimizi Moskvaya dəvət edirdi. O vaxt Tofiq Zülfüqarov Xarici İşlər nazirinin müavini idi və bu məsələlər üzrə ekspert idi. O, gedib orada danışıqlarda iştirak edirdi. Dağlıq Qarabağdan da oranın "xarici işlər naziri" Qukasyanı gətirirdilər. Biz də buradan Dağlıq Qarabağın Azərbaycan icmasının başçısı Bəhmənovu göndərirdik. İş belə paralel gedirdi. Amma mən gördüyüm dövrdə Minsk qrupuna sədrlik edən İtaliya, sonra İsveç idi. Nəhayət, 1994-cü ildə ATƏT-in Budapeşt sammitində biz vəziyyəti dəyişdirdik. Yəni bir az qanuna saldıq.

Mən açıq deyim, orada da Amerika Birləşmiş Ştatları ilə Rusiya arasında müəyyən bir başqa məsələ barədə danışıq oldu. Həsənov onu da bilir. Ola bilər, bunu Əzimov da bilir. O da orada idi. Tofiq Zülfüqarov da bilir. Orada Kristofer Rusiyanın Xarici İşlər naziri ilə görüşdü və öz məsələlərini həll etmək üçün razılıq verdilər ki, Minsk qrupunun həmsədrisi Rusiya və Finlandiya olsun. Sonra biz 1996-cı ilin dekabr ayına qədər bu dövrü yaşadıq.

1996-cı ilin dekabrında Lissabon sammitində müəyyən irəliləyiş əmələ gəldi. O vaxta qədər heç bir şey etmək mümkün deyildi. Amma 1994-cü ilin dekabrında Budapeştdə biz birincisi, Minsk qrupunun sədrlik məsələsini müəyyənləşdirdik, ikincisi də, orada ilk dəfə qərar qəbul olundu ki, ATƏT-in sülhməramlı qüvvələri yaransın və saziş əldə olunarsa, buraya, bizim bölgəyə hansısa bir ölkənin yox, ATƏT-in sülhməramlı qüvvələri daxil olsun. Biz nəzərdə tuturduq ki, sülhməramlı qüvvələr bu bölgədə marağı olmayan ayrı-ayrı ölkələrin nümayəndələrindən ibarət olacaqdır. Bu da çox əhəmiyyətli bir qərar idi. Biz buna nail ola bildik.

Lissabon sammitində biz, demək olar ki, ciddi irəliləyişə nail olduq. Yəni nəyə - məlumdur. İlk dəfə yazıldı ki, Azərbaycanın və Ermənistanın ərazi bütövlüyü tanınsın. Dağlıq Qarabağa Azərbaycanın tərkibində yüksək dərəcəli özünüidarəetmə statusu verilsin və Dağlıq Qarabağın əhalisinin - həm erməni, həm də azərbaycanlı əhalisinin təhlükəsizliyi təmin edilsin.

Artıq burada məruzədə də deyildi. Mən sizə hər şeyi açıq deməliyəm. Bu, bizim üçün o qədər də məqbul bir şey deyil, amma biz bir az irəliləmək istəyirdik. Ona görə də biz bunu irəliyə doğru böyük bir addım hesab etdik. Bu layihə Finlandiyada hazırlanmışdı, sonra da Vyanada hazırlanmışdı və Lissabona gətirilmişdi. Lissabonda Ermənistan bu layihənin tamamilə əleyhinə çıxdı. Biz orada nə qədər çalışdıq - dəfələrlə demişik. Ermənistan əleyhinə çıxdı. Orada da qayda belədir ki, konsensus olmalıdır. Konsensus alınmadı.

Mən bunu demişəm, bilirsiniz. Məcbur oldum, ola bilər, diplomatiya tarixində nadir bir haldır ki, mən belə bir addım atdım. Mən bütün Lissabon sammitinin qərarına razılıq vermədim. Beləliklə, əgər bir ölkə qərara razılıq vermirsə, Lissabon sammiti qərar qəbul edə bilməzdi. Bunu nə üçün etdim? Çünki heç olmasa zirvə görüşünün iştirakçı dövlətlərini məcbur edim ki, Azərbaycana qarşı bir münasibət göstərsinlər. Ondan sonra məlum bəyanat qəbul olundu. Ermənistan ona yenə də səs vermədi, 53 dövlət səs verdi.

Sonrakı dövr nədən ibarətdir? Lissabon sammitindən sonra biz hesab etdik ki, Minsk qrupunun həmsədrləri daha da güclənsinlər. Finlandiya həmsədrlikdən çıxdı, Rusiya qaldı, Amerika Birləşmiş Ştatları öz xidmətini təklif etdi və biz də bunu istədik. Biz Amerika Birləşmiş Ştatlarını təklif etdik. Ermənistan da, Rusiya

da bununla razı olmadı. Onlar Fransanı qəbul etdilər. Biz onunla razı olmadıq. Nəhayət, dövlətlər bir-biri ilə razılığa gələ bilmədiklərinə görə, həmsədrlər iki yox, üç oldu. Rusiya, Amerika Birləşmiş Ştatları və Fransa. Siz bilməlisiniz, buna qədər bizə Minsk qrupu tərəfindən hansısa yazılı bir konkret təklif verilməmişdir.

Yenə də deyirəm, bir tərəfdən Rusiyanın nümayəndəsi Kazimirov çox fəal işləyirdi. İki-üç aydan bir bizim nümayəndələr Ermənistan nümayəndələri ilə, hətta Dağlıq Qarabağın nümayəndələri ilə Moskvada, yaxud başqa yerdə görüşürdülər. Heç bir nəticə çıxmırdı. Minsk qrupuna artıq üç böyük dövlət həmsədrlik edirdi və biz tələb etdik ki, siz konkret təkliflərinizi verin.

Vilayət Quliyev bu təkliflər haqqında burada dedi. Birinci təklif, "paket həll" təklifi 1997-ci ilin iyun ayında verildi. İndi deyərsiniz, kimsə deyər ki, siz onu niyə qəbul etdiniz? Biz onu qəbul etdik ki, görək, irəliyə gedə bilirik, yoxsa yox. Hətta xatirimdədir, mən avqustun 1-də Vaşinqtonda, Ağ evdə Klintonla görüşərkən o, bunu çox yüksək qiymətləndirdi. Hətta məndən xahiş etdi, siz də öz çıxışınızda deyən ki, - çünki o da çıxış etdi, nitq söylədi, mən də, - bunu qəbul edirsiniz. Dedim. Ermənistan bunu qəbul etmədi.

Ondan sonra ikinci təklif, "mərhələli həll" təklifi verildi. Biz onu yenə qəbul etdik. Ona görə yox ki, o, bizim üçün əlverişli idi. Düzdür, o, əvvəlkindən bir az əlverişli idi. Bu barədə Vilayət Quliyev dedi. Amma biz istəyirdik ki, bir balaca hərəkət olsun. Ermənistan bunu da qəbul etmədi. Sonrakı proseslər haqqında Vilayət Quliyev danışdı.

Nəhayət, Ermənistanda Ter-Petrosyan ikinci təklifi qəbul etdi. Biz Strasburqda birgə bəyanat verdik ki, bunun əsasında işləyək. Ermənistanda Ter-Petrosyana müxalifət meydana çıxdı. Beləliklə, 1998-ci ilin fevral ayında Ter-Petrosyan istefa verdi və ondan bir az sonra Koçaryan prezident seçildi. 1998-ci ildə heç bir şey yox idi. Minsk qrupu heç bir şey vermirdi. Bəs niyə vermirsiniz? Deyirlər ki, biz gözləyirik, Ermənistanda yeni prezident seçilir, hökumət yaranır, filan olur, fəşməkan olur. Gözlədik-gözlədik, axırda, 1998-ci ilin sonunda bizə gətirib "ümumi dövlət" təklifini verdilər. Azərbaycanda belə bir söz var ki, bu, qaradan da qaradır. Əvvəlki təkliflərlə müqayisədə, bu, Azərbaycanın qat-qat zərərinə idi.

Həmin danışıqlarda iştirak edənlər xatırlaya bilərlər. Mən eşidən kimi, dedim ki, biz bunu müzakirə etmək istəmirik. Çox çalışdılar ki, mənə izah etsinlər. Dedim, mən bunu müzakirə etmək istəmirəm. Siz bizi gətirib elə vəziyyətə qoyursunuz ki, Azərbaycanın ərazisində iki dövlət olur - Azərbaycan, bir də Dağlıq Qarabağ və Azərbaycanın Dağlıq Qarabağa heç bir hüququ yoxdur. Bunun da üstünə örtük örtürsünüz ki, beləliklə, Azərbaycanın ərazi bütövlüyü saxlanılır. Dedim, siz nə düşünürsünüz, biz o qədər dəli olmuşuq ki, bunun nə demək olduğunu anlamırıq? Biz bundan imtina etdik. Ancaq Ermənistan bunu qəbul etdi və indiyə qədər də Ermənistan hər yerdə çıxış edərkən bəyan edir ki, əgər Azərbaycan 1998-ci ilin sonunda "ümumi dövlət" formulasını qəbul etsəydi, indi sülh yaranmışdı, münaqişə qurtarmışdı. Əlbəttə, onların xeyrinə. Vəziyyət belədir.

Siz bilməlisiniz, bu gün müzakirəni apararaq mən sizə bildirirəm ki, bu üç təklifin üçü də tarixdə qalıbdır. Onlar artıq geriye qayıda bilməzlər. Hesab edirəm ki, son təklif Azərbaycana qarşı edilən böyük təxribat idi və biz onu tamamilə rədd etdik. Ondan sonra Minsk qrupu heç bir təklif verməyibdir.

Mən dünən də, bu gün də eşitdim ki, bu məsələləri, təklifləri mətbuata verəndə cürbəcür danışıqlar olubdur. Hətta bizim ölkədə olan müxalifət partiyaları, nə bilim, təşkilatlar və s. Yığışıb hay-küy salıblar ki, Heydər Əliyev "ümumi dövlət" formulasını qəbul etmək istəyir, nə bilim, parlamentdə bunu qəbul etdirmək istəyir, filan etmək istəyir. Bilirsiniz, dəhşət bundadır, bizim xalqımızın, millətimizin dərdi bundadır.

Ay bizim vətəndaşlarımız, əsassız siyasi ambisiya ilə yaşayan insanlar, buraya dəvət olunmusunuz. Gəlin, dinləyin. Əgər Heydər Əliyev bu məsələdə Azərbaycanın mənafeyini müdafiə etməyibsə, durun, onun başını yarın.

Ancaq uydururlar, hay-küy qaldırırlar. Dünən axşam ANS televiziyası xəbər verir ki, 50 siyasi partiya aksiyalar keçirmək üçün qərar qəbul edibdir. Bilirsiniz, mən ANS televiziyasına məsləhət görərdim ki, daha çox ədalət prinsipləri əsasında yaşasınlar, sensasiya əsasında yox. Əslində, Azərbaycanda heç 40 partiya yoxdur. Özlərini partiya adlandıranlar partiya deyillər, elə onları da götürsək, yenə də 50 partiya yoxdur. Qeydiyyatdan keçmiş partiyaların hamısı məlumdur və onlar buraya dəvət olunublar. Amma Murtuz müəllim dedi ki, bəziləri gəlməyiblər. Bəs niyə gəlmirsiniz? Bir tərəfdən müzakirə istəyirsiniz, istəyirsiniz ki, biz fikirlərimizi açıq, hər şeyi biləsiniz. Digər tərəfdən isə heç bir şey bilmədən, özünüz yalandan uyduraraq, hay-küy salırsınız. Biri deyir, aksiya keçirmək lazımdır, biri deyir, xalqı qaldırmaq lazımdır. Bilsinlər, heç kəs bunu edə bilməz. Azərbaycanın Konstitusiyası var, qanunları var. O zamanlar keçdi. Azərbaycan dövləti qüdrətli dövlətdir. Konstitusiya çərçivəsində danışıqlar, demokratiya, siyasi plüralizm, qanunun aliliyi çərçivəsində hər adam fəaliyyət göstərə bilər. Amma kim bunlardan kənar fəaliyyət göstərmək istəyirsə, o, cavabını alacaqdır.

Azərbaycanın prezidenti kimi, mən bəyan edirəm ki, keçmiş dövrlərdə olan hallar daha təkrar oluna bilməz. 1993-cü ildə burada vətəndaş müharibəsini yaradan adamlar, Azərbaycanı parçalayanlar, həmin adamları dəstəkləyənlər, - mən indi bunu genişləndirmək istəmirəm, - indi guya Azərbaycan haqqında

düşünülər və bizdən çox düşünürlər? Ona görə bir də bəyan edirəm ki, dərc olunan təkliflərdən heç biri qəbul olunmayıbdır və qəbul edilməyəcəkdir.

Bu gün səhər mənə dedilər, Ermənistanda çox narazılıq bildiriblər ki, Azərbaycan məxfiliyi pozubdur və təklifləri dərc edibdir. Bu məlumatı dünən də vermişdilər. Onlar hətta Minsk qrupuna da müraciət ediblər. Mənə səhər dedilər ki, guya onlar da bu son - "ümumi dövlət" formulası olan təklifi dərc ediblər.

Birincisi, heç kəsə söz verməmişdik ki, biz bunları gizli saxlayacağıq. Bəli, mən hesab edirdim və bu gün də hesab edirəm ki, danışıq prosesi gizli saxlanılmalıdır. Nəticə əldə olunandan sonra məlumat verilməlidir. Mən bunu sizə bu gün də deyirəm. Bütün ictimaiyyətə, xalqa deyirəm. Əgər biz bir nəticə əldə etsək, bir qərara, bir fikrə gəlsək, bunu heç kəs, o cümlədən prezident Heydər Əliyev gizlədə bilməz.

Şübhəsiz ki, bunu birinci növbədə Milli Məclis müzakirə etməlidir. Ondan sonra xalqın müzakirəsinə verilməlidir. Əgər xalq, Milli Məclis bunu qəbul etməsə, Azərbaycanın prezidenti Heydər Əliyev təkbəşinə məsələni həll edə bilər? Birincisi, onu bilin, bu gün də, sabah da Heydər Əliyev Azərbaycan xalqının mənafeyinə zidd olan heç bir şeyi qəbul etməz. İkincisi, əgər hansısa kompromislər nəticəsində bir fikir meydana gəlsə ki, bəli, bax, bunu etmək olar, bu, heç vaxt gizli olmayacaqdır. Danışqlar prosesi gizli gedir, gizli də gedəcəkdir. Çünki bu danışqlar prosesinin gedişini biz bazara çıxarsaq, ictimaiyyət arasına çıxarsaq, heç bir şey olmayacaqdır.

Ancaq bu gün mənim məqsədim nədən ibarətdir? Bu gün məqsədim ondan ibarətdir ki, hər şeyi biləsiniz. İctimaiyyət, xalq bilsin və desin, nə etmək lazımdır. Mən bunu nə üçün deyirəm? Çünki Minsk qrupu "ümumi dövlət" formulası təklifindən sonra heç bir təklif verməyibdir.

1999-cu ilin aprel ayında Vaşinqtonda, NATO-nun 50 illiyində Amerika Birləşmiş Ştatlarının rəhbərliyi, prezident Klinton, dövlət katibi xanım Olbrayt xahiş etdilər ki, biz Koçaryanla görüşək, danışaq. Görüşdük, danışdıq. Orada belə çıxdı ki, biz müəyyən məsələlər üzrə razılığa gələ bilərik. Ona görə də bu danışıq prosesi davam etdi. Biz 1999-cu ildə bir neçə dəfə görüşdük. Mən bundan ötrü iki dəfə Cenevrəyə getdim, sonra sərhəddə görüşdük. Demək olar ki, 1999-cu ilin oktyabr ayında mövqelərin xeyli yaxınlaşması mümkün oldu. Amma 1999-cu ildə Ermənistan parlamentindəki terror hadisəsindən sonra Ermənistan, kiçik də olsa, əldə edilmiş müəyyən razılaşmalardan imtina etdi.

İndi bu görüşlər başlayandan sonra Minsk qrupu da deyir, Minsk qrupunun həmsədrləri də deyir, ATƏT-də deyir, Avropa Şurası da deyir, iki gün bundan əvvəl Avropa Birliyinin başçıları burada idi, onlar da deyir ki, məsələni hər iki prezident həll etsin və nə cür həll etsələr, biz onunla razıyıq. İki prezidentin həll etməsi də çox çətinidir. Çünki bir prezidentin ölkəsinin torpaqları işğal olunubdur, bir milyon qaçqını vardır. O birisi prezidentin ölkəsinin böyük iqtisadi çətinlikləri var, amma ordusu Azərbaycanın torpaqlarını işğal altında saxlayıbdır.

Vilayət Quliyev burada məlumat verdi. Ancaq mən də bir neçə rəqəm demək istəyirəm. Bilirsiniz, 1993-cü ildən indiyə qədər mən 68 ölkənin prezidenti, dövlət başçısı ilə 485 görüş keçirmişəm. Mən ya rəsmi səfərdə olmuşam, ya onlar Azərbaycanda olublar. Görüşlərin bir çoxu beynəlxalq təşkilatlarda olduğumuz zaman keçirilibdir. Bilin, bütün bu görüşlərin hamısında, hətta Bruneyin sultanı ilə də görüşəndə mən bu məsələni ortaya atmışam, bu məsələni müzakirə etmişəm. Xahiş etmişəm ki, Azərbaycana kömək edilsin, Azərbaycana tərəf olsunlar.

Bu görüşlərin sayı məndə var. Məsələn, Amerika Birləşmiş Ştatlarının prezidenti, Xarici İşlər naziri ilə 18 dəfə bu məsələni müzakirə etmişəm. Fransanınkı ilə 16 dəfə, Rusiyanınkı ilə 28 dəfə, Türkiyənin rəhbərlərinin hamısı ilə dəfələrlə, 78 dəfə. Bunlarla vaxtınızı almaq istəmirəm.

Birləşmiş Millətlər Təşkilatının rəhbərliyi ilə, keçmiş baş katib Butros Qali ilə, indiki Koffi Annan ilə mən bu barədə on dəfə görüşlər keçirmişəm. Yadıңызdadır, Butros Qali gəlib burada çıxış etmişdir. Mən Birləşmiş Millətlər Təşkilatında üç dəfə zirvə görüşündə çıxış etmişəm. Mənim çıxışlarım dərc olunubdur. Hamısında Birləşmiş Millətlər Təşkilatını tənqid etmişəm ki, siz qəbul etdiyiniz qətnamələri yerinə yetirmisiniz. Onlar nə deyirlər? Onlar deyirlər ki, biz qətnamələri qəbul edirik, amma yerinə yetirmək mexanizminiz yoxdur. Mən onlara nə edim?

Mən NATO-da üç zirvə görüşündə - Vaşinqtonda, Madriddə, başqa yerdə çıxışlarımda bunu demişəm. NATO-nun baş katibləri ilə dörd dəfə görüşmüşəm. Bunu hamısına demişəm. ATƏT-in zirvə görüşlərində, -artıq bunu dedim, - Budapeştdə, Lissabonda və son dəfə İstanbulda.

Mətbuatda görürəm, yazırlar ki, guya İstanbul zirvə görüşündə məsələ həll olunmuşdur, filan olmuşdur. Yalan şeylərdir. Axı bilmədiyiniz şeyi niyə yazırsınız? Bilmədiyiniz şeyi niyə uydurursunuz? Orada heç bir məsələ həll olunmamışdı. Orada Amerikanın Xarici İşlər naziri Olbrayt, Fransanın, Rusiyanın, Türkiyənin Xarici İşlər nazirləri, ATƏT-in sədri, görək ki, Norveçin baş naziri idi və iki prezident məsələni müzakirə etdik və heç bir fikrə gələ bilmədik.

Biz Müstəqil Dövlətlər Birliyinin üzvüyük. Dövlət başçılarının o iclası olmayıb ki, mən bu məsələni qaldırmayım. Bizim dostlarımız, qardaşlarımız, başqa ölkələr Ermənistanın təcavüzkar olmasını dillərinə

gətirmirlər. Müstəqil Dövlətlər Birliyinin bəzi sənədlərində "separatizmlə mübarizə" sözü ortaya çıxır, Ermənistan buna etiraz edir. Amma mən təkid edirəm ki, "separatizmlə mübarizə" sözü yazılmalıdır. Bütün dövlət başçıları məndən xahiş edirlər ki, sən öz təklifini geri götür. O cümlədən bizim qardaşlarımız, Mərkəzi Asiya ölkələri.

İslam Konfransı Təşkilatının iki dəfə zirvə görüşü olubdur. Çıxış etmişəm, danışmışam. İqtisadi Əməkdaşlıq Təşkilatının - EKO-nun dörd dəfə zirvə görüşü olubdur. Türkdilli ölkələrin dövlət başçılarından beş zirvə görüşü olubdur. Nə qədər görüşlər keçirmişəm.

Onu da demək istəyirəm ki, Türkiyə - bizim dost, qardaş ölkəmiz - Ermənistanı təcavüzkar hesab edir və hər yerdə də bunu bəyan edir. İslam Konfransı Təşkilatı yeganə təşkilatdır ki, biz Ermənistanın Azərbaycana təcavüz etməsi formulasını qətnamələrdə yazıb bilirik və bu təcavüzə etiraz edə bilirik. İran bəyan edir ki, bəli, Ermənistan Azərbaycana təcavüz edibdir.

Amma bunlardan savayı dünyanın bir ölkəsi dilinə də gətirmir ki, Ermənistan Azərbaycana təcavüz edibdir. Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Təhlükəsizlik Şurasında dörd qətnamə qəbul edilibdir. Mən Vilayət Quliyevdən xahiş etdim ki, o qətnamələrə baxsın. Bu gün səhər mən də baxdım. O qətnamələrin dördündə də yazılıbdır ki, işğalçı ordu işğal olunmuş Azərbaycan torpaqlarından çıxmalıdır. Amma "Ermənistan" sözü yoxdur, yəni "Ermənistan silahlı qüvvələri" sözü yoxdur. Ancaq qətnamənin birində yazılıbdır ki, Ermənistandan tələb edilsin ki, Dağlıq Qarabağa təsir göstərsin. Reallıqda Ermənistan - Azərbaycan müharibəsidir. Reallıqda Ermənistan Azərbaycana təcavüz edibdir. Amma heç bir beynəlxalq təşkilatın sənədində, dediklərimdən savayı, hansısa bir dövlətin bəyanatında Ermənistanı heç kəs təcavüzkar saymır.

Biz deyirik, - bu formulunu insanların beyninə mən yeritmişəm, - Ermənistan- Azərbaycan Dağlıq Qarabağ münaqişəsi. Amma qalanları nə deyir - Dağlıq Qarabağ münaqişəsi. Çünki hamısı hesab edir ki, bu münaqişə iki ölkənin arasında deyil, Dağlıq Qarabağla Azərbaycan arasındadır. Mən dəfələrlə demişəm, əgər belə olsa, qoy, Ermənistan kənara çəkilsin. Biz onda Dağlıq Qarabağla nə danışıqlar aparırıq, nə edə bilərik, bu, öz işimizdir. Biz bunu çox tez müddətdə həll edə bilərik. Ancaq indi Dağlıq Qarabağ, Ermənistan bir ölkədir. Artıq 11 ildir bunlar bir ölkədir. Amma bu həqiqəti heç kəs tanımaq istəmir.

İndi hamı mənim Koçaryanla görüşüm barədə mənə müraciət edir. Siz nə bilim, güclü lidersiniz, iradəlisiniz, nə bilim filan, filan, filan. Siz Ermənistan da deyir, qoy, Ermənistan da bu məsələdə konstruktiv mövqe göstərsin, biz də göstərək. Onda həll edirik. Deyirlər ki, Ermənistan yazıqdır, Ermənistan kasıbdır, nə bilim, Ermənistanın iqtisadiyyatı ağırdır, belədir, elədir.

Böyük ölkələrdə, Amerikanın Konqresində, yaxud da başqa ölkələrin parlamentlərində Ermənistanı doğma münasibət vardır. Amma Azərbaycana yox. Baxmayaraq ki, biz təcavüzə məruz qalmış ölkəyik, onlar təcavüzkarlardır. Bunu elə Avropa Şurasına daxil olan zaman da gördük. Düzdür, müxalifət burada çalışdı ki, Azərbaycan rəhbərliyini, nə təhər deyərlər, yenə günahlandırın ki, bizdə demokratiya yoxdur, filan yoxdur. Ona görə bizi Avropa Şurasına qəbul etməyin.

Mən bunu açıqca demişəm və Strasburqda çıxış edəndə də dedim. Bütün Avropa Şurasının qarşısında dedim ki, dünyada ikili standartlardan əl çəkmək lazımdır. Bu gün də deyirəm ki, dünyada ikili standartlar mövcuddur.

Mən bir dəfə bir adamdan soruşdum: Ermənistanda, Azərbaycanda, Gürcüstanda seçkilər keçirilibdir. Bunların bir-birindən fərqi nədir? Düzünü deyir. Dedi, elə bir fərqi yoxdur. Dedim, siz nə üçün bizi günahlandırırırsınız ki, bizdə seçkilər pozulub, filan olub amma onları günahlandırmırsınız? Cavab vermirlər, bunların hamısının üstündən keçirlər. Mən hesab etmirəm ki, bizim ölkədə seçkilər pozulubdur. Eyni zamanda, hesab etmirəm ki, bizim ölkədə hər şey tamamilə idealdır. Hesab etmirəm. Dəfələrlə demişəm, hər şeyin bir mərhələsi var. Əgər o mərhələni götürsək, Ermənistan, Azərbaycan, Gürcüstan - biz hamımız eyni pillədəyik. Amma iqtisadi inkişafa görə biz həm Gürcüstandan, həm də Ermənistandan xeyli üstünük. Daxili sabitliyə görə biz xeyli üstünük. Ölkəyə nə lazımdır? Ölkəyə daxili siyasi sabitlik lazımdır. Ölkəyə iqtisadi inkişaf lazımdır. Amma bu məsələlər kənarda qalıb, bəziləri tutublar ki, demokratiya, demokratiya, demokratiya. Demokratiya deyən adamların özləri də, sadəcə, bundan sui-istifadə edirlər.

Mən demişəm və deyirəm, Azərbaycanda demokratiya var, demokratiya inkişaf edir və inkişaf edəcəkdir. Heç kəs bu məsələdən sui-istifadə etməsin. Heç kəs də Azərbaycana bu barədə öz müxtəlif imkanları ilə təsir edə bilməz. Bizim Azərbaycanın öz yolu var. Xalqımızın öz mentaliteti var. Heç kəs güman etməsin ki, burada, Azərbaycanda bu gün Fransadakı kimi demokratiya olacaqdır. Onun üçün çox illər yaşamaq lazımdır.

Mən bunu ona görə deyirəm ki, bu ikili standartları nəzərinizə çatdırım. Bu ikili standart da indi Ermənistan - Azərbaycan münaqişəsində tətbiq olunur: onlar yazıqdırlar, onları xilas etmək lazımdır. Sizin ölkənin təbii sərvətləri var, filanı var, həll edin. Nə cür həll edim? İndi siz də soruşursunuz. Nə cür həll edim?

Aparılan bütün bu danışıqlardan, Minsk qrupunun verdiyi təkliflərdən mənə bir şey aydındır ki, bunlar Dağlıq Qarabağa müstəqilliyə yaxın bir status verməklə məsələni həll etmək, yaxud da tamam müstəqillik

vermək istəyirlər. Minsk qrupunun bütün təkliflərindən bu görünür, başqa bir şey yox. Biz də buna razı olmamışıq və razı ola bilmərik.

Koçaryanla danışıqlarımızı açmaq istəmirəm. Ancaq bir şey aydındır ki, onlar bizim ərazimizi işğal ediblər və əsas məqsədləri odur ki, bir sözlə, Dağlıq Qarabağ bundan sonra heç bir formada Azərbaycan dövlətinin tabeliyində ola bilməz. Onların fikri budur.

Mən bu danışıqları aparıram və aparacağam. Fransanın prezidenti Şirak bir müddət öncə mənə telefon etdi. Çünki yanvarın 26-da orada biz - Koçaryanla mən təkbətək görüşmüşdük, sonra üçümüz birlikdə görüşmüşdük. Bir müddət bundan öncə mənə telefon etdi ki, Koçaryan yenidən Fransaya gəlmişdi. Siz buraya gələ bilərsiniz ki, təkbətək bir də görüşəsiniz. Mən etiraz etmədim. Martın 4-də Parisdə prezident Koçaryanla mənim təkbətək görüşüm olacaqdır və ayın 5-də də üç prezident - prezident Şirak, prezident Koçaryan, bir də Azərbaycan prezidenti görüşəcəkdir.

İndi kimsə deyə bilər ki, Fransa "soyqırımı" haqqında qərar qəbul edibdir. Niyə ora gedirsiniz, filan edirsiniz? Bunlar bir-birindən fərqli məsələlərdir. Bu məsələnin həll olunmasının ona dəxli yoxdur. Biz Fransanın ədalətsiz qərarına etirazımızı bildirmişik, bildiririk. Mən bunu prezident Şirakın üzünə demişəm. Amma eyni zamanda, Fransa Minsk qrupunun həmsədridir. Əgər hansısa bir fürsət varsa, burada nəyisə əldə etmək olarsa, biz bundan istifadə etməliyik və bundan imtina edə bilmərik. Ona görə də mən bu görüşə gedirəm. Nə olacaq, nə olmayacaq, deyə bilmərəm. Amma onu bildirmək istəyirəm ki, vəziyyət çox mürəkkəbdir.

Vilayət Quliyev burada dedi ki, Minsk qrupu öz fəaliyyətini dayandırır. Minsk qrupu öz fəaliyyətini dayandırmayıbdır. Məsələn, elə Minsk qrupunun həmsədrələrindən birinin, prezident Şirakın bu məsələ ilə məşğul olması onu göstərir ki, Minsk qrupunun həmsədrləri öz fəaliyyətini dayandırmayıblar. Minsk qrupunun həmsədrləri deyəndə, biz onların nümayəndələrini nəzərdə tuturuq, amma əsas dövlət başçılarıdır.

Məsələn, Rusiyanın prezidenti Vladimir Putin buraya gələndə mən onunla iki-üç saat təkbətək çox ətraflı söhbət etdim. Sonra telefon danışıqlarımız olubdur. Ona görə də indi Minsk qrupu öz fəaliyyətini dayandırmayıbdır. Mən dəfələrlə bəyan etmişəm ki, Minsk qrupu və onun həmsədrləri bilməlidirlər ki, Ermənistan və Azərbaycan prezidentlərinin bilavasitə görüşləri Minsk qrupunun fəaliyyəti ilə paralel getməlidir. Bu, onun fəaliyyətini əvəz etmir və etməyəcəkdir. Bunu dəfələrlə demişəm və yenə də deyirəm. Beləliklə, biz həm Minsk qrupunun fəaliyyətini gücləndirməliyik, həm də öz imkanlarımızdan hərtərəfli istifadə etməliyik.

Mən sizə vəziyyəti açdım. İndiyə qədər nə mümkündür, etmişəm. Təkcə mən yox, təbiidir ki, bizim müvafiq icra orqanlarımız bunda çox geniş iştirak edirlər. Milli Məclis iştirak edir. Ancaq təbiidir ki, danışıqların əsas hissəsi mənim üzərimə düşür. Eyni zamanda, bizim Xarici İşlər naziri də, Xarici İşlər nazirinin müavinləri də danışıqlar aparırlar. Başqa səviyyələrdə də danışıqlar gedir. Bizim parlament nümayəndələri ayrı-ayrı ölkələrə gedəndə bu məsələləri qaldırırlar. Yəni bunu biz hamımız edirik. Amma Minsk qrupu ilə əsas danışıqları, ya bizim icra orqanında işləyənlər, yaxud da bilavasitə mən aparıram.

Mənim məqsədim nədir? Vəziyyət belədir. Siz demisiniz ki, bunu Milli Məclisdə müzakirə edək. Kimsə deyir ki, gəlın komissiya yaradaq. Siz mənə deyın görüm, bu komissiya nə edəcəkdir, nəyə qadirdir, hansı təklifi verə bilər?

Azərbaycanın siyasi partiyaları, müxalifət, ya qeyri-müxalifət - hay-küy salmaq çətin bir iş deyildir. Daha bu hay-küylər keçib getdi. Seçkiabağı bəziləri çıxış edirdilər ki, bizim konsepsiyamız var. Konsepsiyanı ver! Günahlandırırırsınız ki, Azərbaycan prezidenti Heydər Əliyev 7 il müddətində bu məsələni həll edə bilməyibdir. Mən də sizə vəziyyət necədir, deyirəm. Siz deyirsiniz ki, həll edə bilərsiniz - konsepsiyanızı verin. Mənə vermirsiniz. Milli Məclisə verin. Milli Məclisə vermirsiniz, Minsk qrupuna verin, Minsk qrupuna vermirsiniz, Birləşmiş Millətlər Təşkilatına verin. Verin, verin və verin! Amma heç birinizdə nə bir konsepsiya var, nə bir təklif var, nə də bu məsələnin mürəkkəbliyi, dərinliyi haqqında təsəvvür var.

Ancaq buna baxmayaraq, mən bu gün bir daha müraciət edirəm. Milli Məclis üzvlərinə, bizim ictimaiyyətin nümayəndələrinə, xüsusən Azərbaycan cəmiyyətinin, necə deyirlər, qaymağı olan bizim alimlərə, mədəniyyət xadimlərinə, yazıçılara, bütün başqa ziyalılara müraciət edirəm. Bütün siyasi partiyalara, lap mənə düşmən münasibəti göstərən siyasi partiyalara müraciət edirəm - təkliflərinizi verin. Məni saymırsınız, saymayın. Minsk qrupuna verin. Parlamenti saymırsınız, saymayın. Bu, sizin öz işinizdir. Minsk qrupuna verin. Gətir, necə ki, televiziya da bəzi çıxış edənlər kağızı belə qoyurdular ki, bu, bizim bir konsepsiyamız, bu, o biri konsepsiyamız. Amma bu kağızda nə var, Allah bilir. İstəyirsən, o kağızı beş dəfə götür, qoy, de ki, bu, bir konsepsiya, iki konsepsiya, üç konsepsiya və s. Əgər bu məsələ ilə bağlı konsepsiya varsa, apar Minsk qrupuna ver. Mən şərait yaradım ki, Minsk qrupunun həmsədrləri sənənlə görüşsünlər. Yazılı şəkildə onlara ver, izah et ki, bax, məsələni bu yol ilə həll edin.

Ancaq bəzi bəyanatlar yayırlar ki, nə bilim, Dağlıq Qarabağa mədəni muxtariyyət verilməlidir. Dağlıq Qarabağa vilayət muxtariyyəti vermək olmaz və s. Gəlın, ağılla düşünək. Onlar 1923-cü ildə yaranmış bu vilayət muxtariyyətinə dözmədilər, 1988-ci ildə müharibəyə, təcavüzə başladılar, bir belə qan töküldü,

torpaqlarımızı işğal etdilər, indi bunları həmin vilayət muxtariyyətinə qaytarmaq olarmı? Mümkün olan şey deyil.

Bəziləri deyirlər ki, müharibə edin, güclü ordumuz olmalıdır. Azərbaycanın güclü ordusu var. Mən Təhlükəsizlik Şurasında bu məsələni bir neçə dəfə müzakirə etmişəm. Azərbaycanın güclü ordusu var. Müharibə etmək olar. Ancaq bu lazımdır mı? Kim müharibənin tərəfdarıdır, qoy, yazsın görək, bu müharibənin nəticəsində nə olacaqdır?

Birincisi, bizim Dağlıq Qarabağdan kənarda yeddi rayonumuz işğal altındadır. İnsanlar çadırlarda yaşayırlar. İşğal olunmuş hər bir rayonu azad etmək üçün nə qədər zaman lazım olacaq, nə qədər qan töküləcəkdir. İkincisi, indi dünya ictimaiyyətində müharibəni kim qəbul edəcəkdir? Üçüncüsü, əvvəldən dünya ictimaiyyətində fikir yaranıb ki, orada azərbaycanlılar erməniləri qırıblar. İndi də müharibəni biz başlasaq, deyəcəklər ki, bəli, azərbaycanlılar elə keçmişdəki kimi, indi də erməniləri qırmaq istəyirlər. Ancaq mən müharibədən qaçmıram. Əgər bizim cəmiyyətimizin hamısı belə qərara gəlsələr ki, bunu əsaslandırırsalar və müharibə istəyən adamlar konkret strategiyanı müəyyən etsələr ki, müharibə etmək lazımdır, müharibəni nə cür edək, buna bizim ordumuzun gücü var. Heç narahat olmayın.

Bəziləri deyir ki, yox, beş-on ilə güclü ordu yaradaq, ondan sonra başlayırıq. Bəziləri deyirlər ki, gəlin, məsələni donduraq. Nə qədər donduraq? Tutaq ki, məsələni beş il də dondurduq. Yazıq qaçqınlar beş il də çadırlarda yaşamalıdır?

Ondan sonra nə edəcəyik?

Bəzilərinə belə fikir var ki, Ermənistanda iqtisadiyyat çox ağır vəziyyətdədir, insanlar ölkəni tərk edir və s. Burada müəyyən həqiqət var. Ermənistanın iqtisadiyyatı ağır vəziyyətdədir. Amma Gürcüstanın iqtisadiyyatı ondan da ağır vəziyyətdədir. Bizim ölkənin iqtisadiyyatının yüksək olduğunu hamı, bütün dünya ekspertləri, nümayəndələr - elə iki gün bundan əvvəl Avropa Birliyinin rəhbərlərini qəbul edirdim, onlarda bütün məlumatlar var, - deyir. Nə qədər gözləyək ki, Ermənistanın iqtisadiyyatı dağılsın, Ermənistan tamamilə dağılsın, Dağlıq Qarabağ dağılsın, ondan sonra biz gedək bu yerləri tutaq? Nə qədər gözləyək? Əgər belə bir fikir varsa, gəlin, bunu da əsaslandırın. Yəni mən hər bir təklifə tam ciddiyyətlə, tam məsuliyyətlə baxmağa hazıram. Ona görə də mən bu məlumatları sizə verdim.

Bugünkü müzakirənin məqsədi təklifdən ibarət olmalıdır. Çıxış edənlərdən xahiş edirəm, nə tarixdən, nə kim günahkardır, günahkar deyil, bu nədən başımıza gəldi - bunlardan danışmasınlar, bunlar qalsın kənarda. Bu, sonranın işidir. Bu gün nə etmək lazımdır? İşğal olunmuş torpaqları azad etmək lazımdır. Heç olmasa, Dağlıq Qarabağın ətrafındakı işğal olunmuş rayonları azad etmək lazımdır.

Bəlkə də mən düşünmürdüm ki, bu qədər geniş danışacağam. Ancaq hər halda güman edirəm ki, bu məsələ o qədər mürəkkəb məsələdir ki, mənim bu barədə sizə ətraflı məlumat verməyimə ehtiyac var idi. Mən sizdən təkliflər gözləyirəm. Mən sizdən yardım gözləyirəm. Mən xalqımızın əlləşib, əl-ələ verib bu məsələni həll etməsini arzu edirəm. Sağ olun.

23 fevral 2001-ci il

**Xocalı soyqırımının ildönümü ilə əlaqədar Azərbaycan Respublikası
Prezidenti Heydər Əliyevin Azərbaycan xalqına müraciəti
(24 fevral 2001-ci il)**

Əziz həmvətənlər!

Bu gün biz xalqımızın və bəşəriyyətin tarixinə ən dəhşətli kütləvi terror hadisələrindən biri kimi daxil olmuş Xocalı faciəsinin qurbanlarının xatirəsini dərin hüzn və kədər hissi ilə yad edirik. 1992-ci il fevralın 26-da ən müasir silahlar və texnika ilə təchiz olunmuş Ermənistan hərbi birləşmələri keçmiş sovet ordusunun 366-cı alayının bilavasitə iştirakı ilə Azərbaycanın Xocalı şəhərini yerlə yeksan etdilər, yüzlərlə günahsız mülki əhaliyə - qadınlara, qocalara, uşaqlara amansızcasına divan tutdular. Xüsusi qəddarlığı ilə seçilən bu təcavüz aktı təkcə Xocalı əhalisinə deyil, bütövlükdə insanlığa qarşı misli görünməmiş cinayət idi. Əsrin əvvəllərindən başlayaraq təcavüzkar erməni millətçiləri tərəfindən azərbaycanlılara qarşı dəfələrlə soyqırımı aksiyaları törədilmişdir. Amma Xocalı soyqırımı bunların ən dəhşətliyi olmuşdur.

Lakin bunu da ayrıca qeyd etmək lazımdır ki, Xocalının qəhrəman müdafiəçiləri təpədən dırnağa qədər silahlanmış düşmən qarşısında titrəməmiş, özünü itirməmiş, qeyri-bərabər döyüşdə əsl qəhrəmanlıq və şücaət nümunələri göstərmişdilər.

Xocalı faciəsini xatırlayarkən faciənin törədilməsinə imkan yaradan, öz vəzifə borclarının yerinə yetirilməsinə cinayətkarcasına məsuliyyətsiz yanaşan Azərbaycanın o zamankı rəhbərliyinin miskinliyinin və cılızlığının da şahidi oluruq. Öz vətəndaşlarının təhlükəsizliyini və müdafiəsini təmin etməyə borclu olan hakimiyyət orqanları tam fəaliyyətsizlik və xalqın taleyinə biganəlik nümayiş etdirmiş, mühasirə vəziyyətində olan şəhəri və onun sakinlərini xilas etmək üçün heç bir iş görməmişlər.

Təəssüf ki, müasirlərimizin gözləri qarşısında baş verən bu ağır faciəyə, soyqırım aktına dünya ictimaiyyəti də biganə qalmış, ona prinsipial mənəvi-siyasi qiymət verməmişdir.

Bizim, bugünkü Azərbaycan rəhbərliyinin və ölkə vətəndaşlarının qarşısında dünya siyasi dairələri və beynəlxalq ictimaiyyət üçün Xocalı faciəsinin, Ermənistan-Azərbaycan münaqişəsi, Dağlıq Qarabağ probleminin obyektiv mənzərəsini yaratmaq, xalqımıza qarşı törədilən cinayətlərin xarakterini və miqyaslarını bütün çılpalığı ilə açıb göstərmək, məzlum, əzabkeş cildinə girmiş erməni millətçilərinin əsl simasını ifşa etmək vəzifələri durur. Bu, həm soyqırımı qurbanlarının xatirəsi önündə müqəddəs borcumuzdur, həm də insanlığa belə zidd hərəkətlərin dünya təcrübəsindən götürülməsi üçün zəruridir.

Xocalı soyqırımının qurbanlarının xatirəsini yad edərkən onların qarşısında hər birimizin vicdan və vətəndaşlıq borcu haqqında düşünürük. Bu borcu ödəməyin ən yaxşı yolu Xocalı qəhrəmanlarının uğrunda öz həyatlarını qurban verdikləri idealları yaşatmaq, müstəqil Azərbaycan dövlətini qorumaq, onun sərhədlərinin toxunulmazlığını, ərazi bütövlüyünü təmin etməkdir.

Bu milli matəm günündə Xocalı şəhidlərinin məsum xatirəsi önündə bir daha baş əyir, onların haqq işinə sədaqətimizi bildirir, soyqırımı qurbanlarına Allahdan rəhmət diləyir, onların ailələrinə, yaxınlarına və bütün xalqımıza başsağlığı verirəm

Heydər ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikası Prezidenti
24 fevral 2001-ci il

**Xocalı soyqırımının onuncu ildönümü ilə əlaqədar
Azərbaycan xalqına müraciət
(25 fevral 2002-ci il)**

Əziz həmvətənlər! Hörmətli soydaşlar!

Bu gün mən xalqımızın tarixində kədərli və faciəli bir səhifə olan Xocalı soyqırımını münasibətilə sizə müraciət edirəm. Bu qəddar və amansız soyqırımı aktı insanlığın tarixinə ən dəhşətli kütləvi terror hadisələrindən biri kimi daxil olmuşdur.

Xocalı faciəsi iki yüz ilə yaxın bir müddətdə erməni şovinist-millətçiləri tərəfindən azərbaycanlılara qarşı müntəzəm olaraq həyata keçirilən etnik təmizləmə və soyqırımı siyasətinin davamı və ən qanlı səhifəsidir. Bir sıra dövlətlərin hakim dairələri tərəfindən himayə olunan bu mənfur siyasət çar Rusiyası və Sovet hakimiyyəti dövründə ardıcıl davam etdirilmiş, SSRİ-nin süqutundan sonra xalqımızın doğma torpaqlarından qovulması, qaçqın və köçkünə çevrilməsi kütləvi qırğınlarla müşayiət olunmuşdur. Təcavüzkar erməni millətçilərinin və sərsəm "Böyük Ermənistan" ideoloqlarının etnik təmizləmə və soyqırımı siyasətinin nəticələrini bütövlükdə iki milyon azərbaycanlı müxtəlif vaxtlarda öz üzərində hiss etmişdir.

Azərbaycan müstəqillik əldə etdikdən sonra erməni separatçıların Dağlıq Qarabağda başladıkları təcavüzkar siyasət yüzlərlə kənd və qəsəbənin dağılması, on minlərlə günahsız insanın qanının axıdılması, yüz minlərlə insanın öz evindən, elindən didərgin salınması ilə nəticələnmişdir. Lakin Xocalı faciəsi bunların ən dəhşətliyi olmuşdur. Bütün bu qanlı hadisələrin qarşısının alınmamasında, o cümlədən Xocalı faciəsinin baş verməsində, şəhərin təpədən dırnağa qədər silahlanmış amansız düşmənlə üz-üzə müdafiəsiz qalmasında erməni qəsbkarları ilə bərabər, Azərbaycanın o zamankı rəhbərliyi, habelə hakimiyyət uğrunda hər cür yolverilməz vasitələrlə mübarizə aparan müxalifət qüvvələri də birbaşa məsuliyyət daşıyırlar. Əslində, o zaman respublikaya rəhbərlik edən şəxslər şəhərin müdafiəçilərinə təcili kömək göstərmək, faciə barədə dünya ictimaiyyətinə geniş məlumat vermək, beynəlxalq aləmə həyəcan təbili çalmaq əvəzinə, Xocalı dəhşətlərinin həqiqi miqyasını xalqdan gizlətməyə cəhd etmiş, tam fəaliyyətsizlik və xalqın taleyinə biganəlik nümayiş etdirmişlər. Hətta sonralar da Xocalı faciəsinin mahiyyətini açmaq, onun günahkarlarını ifşa etmək, dünya ictimai fikrinə çatdırmaq üçün heç bir iş görülməmiş, əksinə, bu faciə hakimiyyətlə müxalifətin qarşılıqlı ittihamları və siyasi mübarizəsi vasitəsinə çevrilmişdir.

Öz miqyasına və dəhşətlərinə görə dünya tarixində analoqu az olan Xocalı soyqırımı törətməkdə erməni şovinstləri və ideoloqları uzağadən məqsəd güdürdülər. Məqsəd Dağlıq Qarabağı və digər Azərbaycan torpaqlarını ələ keçirmək, xalqımızın müstəqillik və ərazi bütövlüyü uğrunda mübarizə əzmini qırmaq idi. Lakin mənfur düşmən öz niyyətlərinə çata bilmədi. Doğrudur, faciə bütün Azərbaycan xalqını sarsıtmış, Xocalı sakinlərinə sağalmaz yaralar, mənəvi zərbələr vurmuşdur. Lakin xocalılar, hətta amansız soyqırım günündə də özlərini əsl qəhrəman kimi aparmış, erməni-sovet hərbi birləşmələrinə qarşı qeyri-bərabər döyüşdə igidliklə vuruşmuş, düşmən qarşısında əyilməmiş, xalqımızın qəhrəmanlıq tarixinə şərəfli səhifələr yazmışlar.

Bu gün Azərbaycan hökuməti və xalqı qarşısında Xocalı soyqırımı və bütövlükdə ermənilərin Dağlıq Qarabağda törətdikləri vəhşiliklər haqqında həqiqətləri olduğu kimi, bütün miqyası və dəhşətləri ilə dünya dövlətlərinə, parlamentlərinə, geniş ictimaiyyətə çatdırmaq, bütün bunların əsl soyqırımı aktı kimi tanınmasına nail olmaq vəzifəsi durur. Bu, Xocalı şəhidlərinin ruhu qarşısında bizim vətəndaşlıq və insanlıq borcumuzdur. Digər tərəfdən, faciənin əsl beynəlxalq hüquqi-siyasi qiymət alması, onun ideoloqlarının, təşkilatçıların və icraçılarının layiqincə cəzalandırılması bütövlükdə insanlığa qarşı yönəlmiş belə qəddar aktların gələcəkdə təkrarlanmaması üçün mühüm şərtidir.

Hazırda Azərbaycan dövləti, vətəndaşlarımız, xaricdəki soydaşlarımız tərəfindən Xocalı faciəsi haqqında həqiqətlərin dünyaya çatdırılması, onun əsl soyqırımı aktı kimi tanınması istiqamətində mühüm addımlar atılır, kitablar yazılır, jurnalist tədqiqatları aparılır, Ayırı-ayrı ölkələrin parlamentlərində, beynəlxalq təşkilatlarda bu faciə müzakirəyə çıxarılır, dünya ictimaiyyətinin diqqəti bu məsələyə cəlb edilir. İndi məqsəd bu işi daha müntəzəm, ardıcıl və məqsədyönlü şəkildə aparmaqdan və faciəyə beynəlxalq hüquqi-siyasi qiymət verilməsinə nail olmaqdan ibarətdir.

Bu kədərli onuncu ildönümü günündə Xocalı şəhidlərinin əziz xatirəsini bir daha dərin hüznə yad edir, onlara Allahdan rəhmət diləyir, həlak olanların yaxınlarını, doğmalarını, bütün Azərbaycan xalqını bir daha əmin edirəm ki, haqq-ədalət yerini tapacaq, Xocalı şəhidlərinin və qəhrəmanlarının uğrunda mübarizə apardığı ideallar — azad və müstəqil Azərbaycan Respublikası daim yaşayacaqdır.

Heydər ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
25 fevral 2002-ci il

**Xocalı Soyqırımının 10-cu ildönümü ilə əlaqədar Azərbaycan
Respublikası Milli Məclisinin Bəyanatı
(26 fevral 2002-ci il)**

**Xocalı Soyqırımının 10-cu ildönümünün anılması ilə əlaqədar Azərbaycan Respublikası
Milli Məclisinin Bəyanatının təsdiq edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası
Milli Məclisinin Qərarı**

**Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisi qərara alır:
Xocalı soyqırımının 10-cu ildönümü ilə əlaqədar Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin
Bəyanatı təsdiq edilsin**

Xocalı soyqırımının 10-cu ildönümü bu günlər Azərbaycanda dərin hüzn içərisində qeyd edilir. Bu qəddar və amansız soyqırımı aktı insanlığın tarixinə dəhşətli terror hadisələrindən biri kimi daxil olmuşdur.

1992-ci il fevralın 26-da Ermənistan Respublikasının silahlı birləşmələri, Dağlıq Qarabağdakı yerli erməni yaraqlıları və keçmiş Sovet ordusunun 366-cı motoatıcı alayı Azərbaycanın ayrılmaz hissəsi olan Dağlıq Qarabağın Xocalı şəhərini sakinləri ilə birlikdə bütövlən məhv edərək insanlığa silinməz ləkə olan soyqırımı aktı törətmişlər. Cəmi bir neçə saat ərzində 613 nəfər dinc azərbaycanlı, o cümlədən 63 uşaq, 106 qadın, 70 qoca yalnız azərbaycanlı olduğuna görə qəddarcasına, dözülməz işgəncə verilməklə öldürülmüş, 487 nəfərə ağır xəsarət yetirilmiş, 1275 sakin - köməksiz qocalar, uşaqlar, qadınlar girov götürülərək aqlasığmaz zülmə, təhqirlərə və həqarətə məruz qoyulmuşlar. Erməni hərbciləri öldürdükləri insanların başlarının dərisini soymuş, müxtəlif əzalarını kəsmiş, körpə uşaqların gözlərini çıxarmış, hamilə qadınların qarınlarını yarmış, adamları diri-diri torpağa basdırmış və ya yandırmışlar.

Azərbaycan Respublikasının o dövrdəki prezidenti Ayaz Mütəllibovun və digər rəhbərlərinin cinayətkar səhlənkarlığı erməni millətçilərinin bu ağır cinayət əməlini törətməsinə şərait yaratmışdır. Hakimiyyətə müxalifətin qarşılıqlı ittihamları və siyasi mübarizəsi nəticəsində Xocalının müdafiəsi lazımı səviyyədə təşkil edilməmiş, şəhərin dinc əhalisinə heç bir köməklik göstərilməmişdir.

Xocalı şəhərində törədilmiş müdhiş cinayətin xarakteri və miqyası bu soyqırımı aktının BMT Baş Məclisinin 1948-ci il 9 dekabr tarixli 260 (III) sayılı qətnaməsi ilə qəbul edilmiş "Soyqırımı cinayətinin qarşısının alınması və cəzalandırılması haqqında" Konvensiyada ifadə olunmuş müddəalara tam uyğun gəldiyini sübut edir.

Bu kütləvi və amansız qırğın aktı Azərbaycanın dövlət müstəqilliyinə və ərazi bütövlüyünə qarşı çevrilmiş terror siyasətinin təzahürü olmaqla, təkcə azərbaycanlılara qarşı deyil, bütövlükdə insanlıq əleyhinə törədilmiş qəddar cinayət aktıdır. Erməni millətçiləri Xocalıda bu soyqırımı əməlini törədərkən doğma torpağını qəsbkarlara vermək istəməyən Azərbaycan xalqını qorxutmaq, onun mübarizə əzmini qırmaq və məhv etmək niyyəti güdmüşlər.

Təəssüf doğuran haldır ki, dövlətlər arasında sivil birgəyaşayış qaydalarının hakim olduğu XX əsrin sonlarında Ermənistan Respublikasının Azərbaycanın ərazi bütövlüyünə qəsd etməsinə, qonşu dövlətə torpaq iddialarını həyata keçirmək üçün işğalçılıq müharibəsi və etnik təmizləmə aparmasına, Xocalı soyqırımı kimi dəhşətli cinayətlər törətməsinə dünya birliyi biganə yanaşmış, təcavüzkarın cilovlanması üçün təsirli beynəlxalq tədbirlər görməmişdir. Qəsbkar dövlət olan Ermənistan ətrafında yaradılmış bu cəzasızlıq mühitinin nəticəsidir ki, indiyədək ölkəmizin ərazisinin 20 faizi, yəni Dağlıq Qarabağ və onun ətrafındakı 7 rayon Ermənistan silahlı qüvvələri tərəfindən işğal olunmuş, 1 milyondan çox azərbaycanlı yerindən-yurdundan didərgin salınmışdır. İşğal olunmuş torpaqların azad edilməsinə dair BMT Təhlükəsizlik Şurasının dörd qətnaməsinə (822, 853, 874 və 884 nömrəli qətnamələr), Avropa Şurası Parlament Assambleyasının, ATƏT-in Budapeşt, Lissabon və İstanbul sammitlərinin sənədlərinə məhəl qoymayan Ermənistan Respublikası Azərbaycanın ərazi bütövlüyünü tanımaqdan imtina edir. Dağlıq Qarabağ ərazisində təkcə Ermənistandan deyil, digər ölkələrdən də gələn terrorçuların hazırlanması, Azərbaycan xalqına qarşı yeni cinayətlərin təşkil edilməsi üçün düşərgələr yaradılmışdır. Burada narkotik vasitələrin dövriyyəsi və nəqlindən, silah alverindən əldə edilən gəlir terror məqsədləri üçün istifadə olunur.

Azərbaycan xalqına və digər qonşu dövlətlərə qarşı soyqırımı və terror Ermənistanda dövlət siyasəti səviyyəsinə qaldırılmışdır. Erməni millətçiliyinin məqsədlərinə nail olmaq üçün heç bir çirkin vasitədən çəkinməyən yerli və beynəlxalq terrorçu təşkilatların bu ölkədə sərbəst fəaliyyətinə hər cür şərait yaradılmışdır.

Son yüz ildən artıq bir dövrdə erməni xalqının bir neçə nəslə milli müstəsnaqlıq, Azərbaycan və digər xalqlara qarşı düşmənçilik ruhunda tərbiyə edilmişdir. Bu nifrət ideologiyasının törətdiyi faciəli nəticələr tarixdən yaxşı məlumdur.

XIX əsrin sonlarından etibarən böyük dövlətlərin himayəsindən istifadə edən erməni millətçiləri "Böyük Ermənistan" yaratmaq xülyasına düşmüş, iddia etdikləri əraziləri yerli sakinlərdən təmizləmək niyyəti ilə Qafqazda kütləvi terror aktları və qırğınlar törədərək, yüz minlərlə günahsız azərbaycanlıyı qətlə yetirmişlər. 1905-1907-ci illərdə İrəvanda və Zəngəzurda (müasir Ermənistan Respublikası ərazisində), Tiflisdə, Bakıda, Naxçıvanda, Gəncədə, Qarabağda, 1918-1920-ci illərdə Bakıda, Şamaxıda, Qubada, Muğanda, Lənkəranda dinc əhaliyə amansızcasına divan tutulmuşdur.

Azərbaycan xalqına qarşı düşmənçilik siyasəti Sovet hakimiyyəti illərində də davam etdirilmiş, SSRİ-nin ermənipərəst rəhbərliyinin köməyi ilə 1948-1953-cü illərdə, habelə 1988-1989-cu illərdə qısa bir vaxt içərisində Ermənistandan yarım milyona yaxın azərbaycanlı deportasiya edilmiş, yaxud qovulmuş, yüzlərlə azərbaycanlı milli mənsubiyyətinə görə öldürülmüşdür. Ermənilərin bu qanlı və avantürist siyasəti iki milyondan çox azərbaycanlının ayrı-ayrı vaxtlarda etnik təmizləmə və soyqırımı siyasətinə məruz qalması ilə nəticələnmişdir. Bu gün Ermənistanda bir nəfər də azərbaycanlı qalmamışdır. Erməni millətçiləri qarşılarına qoyduqları məqsədə nail olmuş, Ermənistanı monoetnik dövlətə çevirmişlər.

Azərbaycan xalqına qarşı soyqırımı və deportasiya siyasəti lap əvvəldən geniş miqyaslı informasiya müharibəsi ilə müşayiət olunmuşdur. Erməni "alimlərinin" söyləri ilə bütün Qafqazın tarixi saxtalaşdırılmış, ermənilərin tarixi şişirdilərək qədimləşdirilmiş, azərbaycanlılara qarşı kəskin mənəvi təcavüz kampaniyası aparılmışdır. Qafqazda baş verən hadisələr şüurlu surətdə təhrif olunmuş, dünya ictimaiyyətinin nəzərində "əzabkeş, məzlum və incidilmiş erməni xalqı" obrazı yaradılmışdır. Azərbaycan xalqına qarşı düşmənçilik və soyqırımı siyasətini pərdələmək, qonşu dövlətlərə ərazi iddialarına və bunun vasitəsi kimi seçdikləri işğalçılıq müharibəsinə, erməni beynəlxalq terrorizminə haqq qazandırmaq üçün erməni millətçiləri guya 1915-ci ildə ermənilərin soyqırımına məruz qaldıqları barədə uydurmaları ortaya atmışlar. Beləliklə, təcavüzkar və cinayətkar özünü təcavüzün və cinayətin qurbanı kimi qələmə verərək beynəlxalq ictimaiyyəti çaşdırmağa səy göstərmişdir.

Nə qədər qəribə olsa da, Xocalı faciəsi kimi real soyqırımına göz yuman bəzi ölkələrin parlamentləri "erməni soyqırımı" əfsanəsini müzakirə predmetinə çevirmiş, hətta tarixi həqiqətlərə etinasızlıq göstərərək bu barədə ədalətsiz qərarlar da qəbul etmişlər. Ermənistan-Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin sülh yolu ilə nizama salınması söylərinin Ermənistan tərəfindən indiyədək boş çıxarılmasının səbəblərindən biri də məhz budur.

Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisi hesab edir ki, dünya ictimaiyyəti, nəhayət, təcavüzkarı öz adı ilə çağırmalı, Ermənistan Respublikası tərəfindən işğal olunmuş Azərbaycan ərazilərinin azad edilməsinə, qaçqın və köçkünlərin doğma yurdlarına qaytarılmasına kömək göstərməlidir.

Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisi Birləşmiş Millətlər Təşkilatına, Avropada Təhlükəsizlik və Əməkdaşlıq Təşkilatına, Avropa Şurasına, Müstəqil Dövlətlər Birliyinə, digər beynəlxalq təşkilatlara, dünya ölkələrinin parlamentlərinə və hökumətlərinə müraciət edir ki, Ermənistan Respublikasının rəhbərliyi tərəfindən təşkil edilmiş və onun köməyi ilə Dağlıq Qarabağda hakimiyyəti qanunsuz zəbt etmiş erməni millətçiləri tərəfindən Azərbaycan xalqına qarşı törədilmiş Xocalı soyqırımını tanısınlar və pisləsinlər, Ermənistan-Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin beynəlxalq hüquq normaları və prinsipləri əsasında ədalətli həlli üçün əllərindən gələni əsirgəməsinlər.

Xocalı soyqırımı kimi dəhşətli cinayətlər cəzasız qalmamalıdır. Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisi bəyan edir ki, Azərbaycan dövləti mövcud imkanların hamısından istifadə edərək ərazi bütövlüyünün bərpasını təmin edəcək, Xocalı faciəsinin əsl beynəlxalq hüquqi-siyasi qiymət almasına, onun ideoloqlarının, təşkilatçılarının və icraçılarının layiqincə cəzalandırılmasına nail olacaqdır.

(Bəyanat Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin 2002-ci il 26 fevral tarixli iclasında qəbul edilmişdir.)

Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin sədri
M.Ələsgərov

Bakı şəhəri, 26 fevral 2002-ci il
N: 268-IIQR

**Xocalı qaçqınlarının Birləşmiş Millətlər Təşkilatına, Avropa Şurasına,
Avropa Təhlükəsizlik və Əməkdaşlıq Təşkilatına müraciəti
(15 fevral 2003-cü il)**

Dünyanın nüfuzlu beynəlxalq təşkilatları olan Birləşmiş Millətlər Təşkilatı, Avropa Şurası və Avropa Təhlükəsizlik və Əməkdaşlıq Təşkilatına müraciət etməkdə məqsədimiz 1992-ci ilin fevralında Azərbaycanın Dağlıq Qarabağ bölgəsində ermənilər tərəfindən törədilmiş Xocalı soyqırımı haqqında həqiqətləri dünya ictimaiyyətinin diqqətinə çatdırmaq və bu qanlı cinayətə hüquqi-siyasi qiymət verilməsinə nail olmaqdır.

Azərbaycanın tarixinə az-çox bələd olan hər bir şəxsə məlumdur ki, Qarabağın Dağlıq hissəsində yerləşən və eramızdan əvvəl 3-cü minillikdən mövcud olan Xocalı yurdumuzun qədim yaşayış məskənlərindən biridir. Xocalı şəhərinin ərazisində aparılmış arxeoloji qazıntılar zamanı əldə olunmuş eksponatlar, habelə nadir tarixi abidələr buna əyani sübutdur.

İrandan Azərbaycana köçmələrinin 150 illiyi münasibətilə 1978-ci ildə Dağlıq Qarabağda abidə ucaltmış ermənilər tarixi Azərbaycan torpaqları hesabına xəyali "Böyük Ermənistan" ideyasını reallaşdırmaq məqsədi ilə son iki əsrdə xarici havadarlarının köməyi ilə Azərbaycana qarşı ardıcıl işğalçılıq siyasətini həyata keçirmiş və bu məkrli məqsədə çatmaq üçün zaman-zaman dəhşətli terror, kütləvi qırğın, deportasiya və soyqırımı kimi bəşəri cinayətlərdən belə çəkinməmişlər.

Çoxsaylı tarixi sənədlər şahidlik edir ki, 1905-1907, 1918-1920, 1948-1953-cü illərdə Qafqazda öz tarixi torpaqlarında etnik təmizləmə və soyqırımı siyasətinə məruz qalan milyonlarla azərbaycanlı kütləvi surətdə qətlə yetirilmiş, dədə-baba yurdlarından zorla çıxarılmışdır. Nəhayət, 1988-ci ildən başlayaraq Azərbaycana qarşı əsassız ərazi iddiaları və erməni separatizmi yenidən baş qaldırmış, heç bir tarixi, siyasi, etnik əsası olmayan Dağlıq Qarabağ fitnəkarlığına rəvac verilmişdir. 1988-1989-cu illərdə Ermənistandan - öz tarixi-etnik torpaqlarından 250 mindən artıq azərbaycanlı son nəfərinə kimi deportasiya edilmiş, bu zaman yüzlərlə dinc sakin vəhşicəsinə qətlə yetirilmişdir. Nəticədə Ermənistan ermənilərin illərlə arzusunda olduqları monoetnik respublikaya çevrilmişdir.

1988-ci ildən başlayan əsassız Dağlıq Qarabağ münaqişəsi, Azərbaycan ərazilərində tüğyan edən erməni irticası və bu irticanın qurbanı olan günahsız Azərbaycan əhalisinin acı iztirabları təəssüf ki, keçmiş SSRİ rəhbərliyinin və sivil dünyanın biganə sükutu ilə qarşılandı. Belə vəziyyətdən ruhlanan və istifadə edən ermənilər azərbaycanlılara qarşı soyqırımı siyasətini və misli görünməmiş tarixi cinayətlərini bir-birinin ardınca həyata keçirməyə müvəffəq oldular. Azərbaycan ərazisinin 20 faizi, o cümlədən Dağlıq Qarabağdan kənarda yerləşən daha 7 rayon Ermənistan silahlı qüvvələri tərəfindən işğal olundu. 1 milyondan artıq azərbaycanlı öz dədə-baba ocaqlarından vəhşicəsinə qovuldu, on minlərlə adam qətlə yetirildi, şikəst edildi, girov götürüldü. Yüzlərlə yaşayış məskəni, minlərlə mədəniyyət, təhsil və səhiyyə müəssisəsi, tarix-mədəniyyət abidələri, məscidlər, müqəddəs sitayiş yerləri, qəbiristanlıqlar yerlə-yeksan edilərək misli görünməmiş erməni vandalizminə məruz qaldı.

Münaqişənin ilk illərində Qarabağın azərbaycanlılar yaşayan Kərkicahan, Meşəli, Quşçular, Qaradağlı, Ağdaban və digər kəndlərində erməni silahlı quldurlarının törətdikləri faciələr, nəhayət, Xocalı soyqırımı "məzlum və əzabkeş erməni" vicdanında əbədi qara ləkə kimi yaşayacaq tarixi cinayətlərdir.

1992-ci ilin fevralında isə XX əsrin ən dəhşətli faciələri hesab olunan Xatın, Xirosima, Naqasaki, Sonqmi kimi insan fəlakətləri sırasına Xocalı soyqırımı da əlavə olundu.

1992-ci il fevralın 25-dən 26-na keçən gecə erməni silahlı birləşmələri keçmiş SSRİ-yə məxsus olan və o dövrdə Dağlıq Qarabağın Xankəndi (Stepanakert) şəhərində yerləşən 366-cı sovet alayının bilavasitə iştirakı ilə 7 min nəfərə qədər azərbaycanlı əhalinin yaşadığı Xocalı şəhərinə 5 istiqamətdən hücum etdilər (hücum zamanı şəhərdə 3 minə yaxın adam qalmışdı). Həmin vaxta qədər Xocalı şəhəri 4 aydan artıq idi ki, erməni silahlı birləşmələri tərəfindən tam mühasirə vəziyyətində saxlanılır, əhali tibbi xidmət və ərzaq sarıdan ciddi əziyyət çəkirdi. Şəhərdə çoxlu sayda xəstə, yaralı, qoca, qadın və uşaq var idi.

Azğınlaşmış erməni quldurları özlərinin muzzdlu xarici havadarlarının köməyi ilə həmin gecə Xocalı şəhərini yerlə-yeksan etdilər. 366-cı alaya məxsus çoxsaylı ağır hərbi texnikanın köməyi ilə şəhər tamamilə dağıdıldı və yandırıldı. Əliyalın dinc mülki əhali dəhşətli qırğına məruz qaldı - uşaqlar, qadınlar, qocalar, xəstələr ağlasıgmaz vəhşiliklə məhv edildi. Ermənilər XX əsrin sonlarında sivilizasiyalı bəşəriyyət üçün üzüqaralığı olan növbəti tarixi cinayəti - Xocalı soyqırımını törətdilər. Bu vəhşi aksiyadan məqsəd şəhərin bütün əhalisini məhv etmək idi. Ancaq sırf təsadüflər nəticəsində Xocalının xeyli sakini sanki tarixə şahidlik etmək üçün sağ qaldı.

Ermənilərin Azərbaycan xalqına qarşı törətdiyi növbəti soyqırımı Xocalı faciəsi nəticəsində 613 nəfər məhv edildi. 1275 nəfər dinc sakin girov götürüldü. Onlardan 150 nəfərinin taleyi bu gün də məlum deyildir.

Faciə nəticəsində 1000-dən artıq dinc sakin müxtəlif dərəcəli güllə yarası alaraq şikəst olmuşdur. Qətlə yetirilənlərin 106 nəfəri qadın, 83 nəfəri azyaşlı uşaq, 70 nəfəri qocalar idi. Şikəst olanların 76 nəfəri yetkinlik yaşına çatmamış oğlan və qızlardır.

Bu hərbi-siyasi cinayət nəticəsində 6 ailə tamamilə məhv edilmiş, 25 uşaq hər iki valideynini, 130 uşaq isə valideynlərindən birini itirmişdir. Şəhid olanlardan 56 nəfəri xüsusi qəddarlıq və amansızlıqla diri-diri yandırılmış, başlarının dərisi soyulmuş, başları kəsilmiş, gözləri çıxarılmış, hamilə qadınların qarınları süngü ilə dəşik-dəşik edilmişdir.

Təsəvvür etmək belə çətinidir ki, tarixdə analoqu olmayan belə qəddarlıq və vəhşilik insan tərəfindən törədilmiş, XX əsrin sonunda, dünyanın gözü qarşısında baş vermişdir! Ancaq dünya bilib agah olmalıdır: təkcə azərbaycanlılara deyil, bütün sivil bəşəriyyətə qarşı yönəlmiş bu tarixi cinayətin müəllifi "əzabkeş və məzlum" ermənilərdir.

Artıq 11 ildir ki, qaçqınlıq həyatı yaşayan biz Xocalılar dünyanın bütün sülhsevər xalqlarına, beynəlxalq təşkilatlara ürək ağrısı ilə, eyni zamanda, böyük ümidlərlə müraciətlər edirik. Sizlərdən xahiş edirik ki, bizim başımıza gətirilən müsibətlərə, erməni hərbi təcavüzü nəticəsində düşər olduğumuz dərdlərə soyuq, laqeyd münasibət bəsləməyəsiniz. Biz inanırıq ki, dünyanın çox nüfuzlu beynəlxalq təşkilatları olan BMT, AŞ və ATƏT, sülhsevər qüdrətli ölkələr sivilizasiyalı bəşəriyyətə meydan oxuyan təcavüzkar bir dövləti - Ermənistanı haqq-ədalətə, beynəlxalq hüquq normalarına əməl etməyə məcbur edə bilməsinlər!

Biz əmin olduğumuzu bildiririk ki, dünya birliyi Ermənistan dövlətinin Azərbaycana qarşı hərbi təcavüzünü pisləyəcək, Azərbaycanın ərazi bütövlüyünün təmin olunmasına, bir milyondan artıq qaçqın-köçkünün öz doğma yurd-yuvasına qayıtmasına, Ermənistan-Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin tarixi-siyasi ədalət kontekstində və sülh yolu ilə həllinə kömək edəcəkdir.

2001-ci il sentyabrın 11-də ABŞ-da minlərlə günahsız insanın ölümünə səbəb olmuş dəhşətli terror aktlarını biz xocalılılar dərin kədər hissi ilə qarşıladıq. Bu ağır bəşəri faciə bizi, nə qədər ağır olsa da, 11 il əvvələ qaytardı. Çünki 11 il bundan əvvəl belə bir acı müsibəti biz və on minlərlə azərbaycanlı qaçqın-köçkün öz şəxsi taleyimizdə yaşamışıq və bu gün də çadırlarda, vaqonlarda, yeraltı qazmalarda, zirzəmilərdə ağır qaçqınlıq həyatı sürməkdəyik.

Biz - Xocalı soyqırımının möcüzə nəticəsində sağ qalmış şahidləri insanlığa qarşı yönəlmiş hər cür soyqırımı və terror aktını qətiyyətlə pisləyərək BMT-yə, AŞ-yə və ATƏT-ə, dünyanın bütün mütərəqqi ictimaiyyətinə böyük ümidlə növbəti müraciətimizi edir, Xocalı faciəsinə də hüquqi-siyasi qiymət verilməsi zərurətini bir daha beynəlxalq birliyin nəzərinə çatdırırıq.

XX əsrin ən dəhşətli müsibətlərindən birini yaşamış biz xocalılılar dünya xalqlarını sülh və əmin-amanlıq uğrunda birgə mübarizəyə səsləyirik. Biz dünyanın bütün beynəlxalq təşkilatları və sülhsevər, nüfuzlu dövlətləri qarşısında həyəcan təbili çalaraq hamını yer üzündə müharibə ocaqlarının söndürülməsi üçün səfərbər olmağa, sülh və əmin-amanlıq şəraitində yaşayan, gündən-günə çiçəklənən azad, xoşbəxt insan cəmiyyəti uğrunda mübarizəyə çağırırıq.

Bakı şəhəri, 15 fevral 2003-cü il

**Xocalı soyqırımının ildönümü ilə əlaqədar
Azərbaycan xalqına müraciət
(25 fevral 2003-cü il)**

Əziz həmvətənlər!
Hörmətli soydaşlar!

Bu gün mən sizə insanlığın tarixində ən qəddar və amansız kütləvi terror hadisələrindən biri olan Xocalı soyqırımını münasibəti ilə müraciət edirəm.

Xocalı faciəsi iki yüz ildən çox müddətdə davakar erməni millətçiləri tərəflindən xalqımıza qarşı aparılan etnik təmizləmə və soyqırımı siyasətinin qanlı səhifəsidir. Müxtəlif vaxtlarda fərqli şəkildə, xüsusi incəliklə yeridilən bu mənfur siyasət və düşmənçilik heç zaman dayanmamış, gah açıq qarşıdurma və qanlı toqquşmalar şəklini almış, gah da dövrün tələblərinə uyğun ideoloji forma ilə pərdələnmişdir.

15 il əvvəl təcavüzkar erməni şovinistlərinin irəli sürdüləri ərazi iddiaları azərbaycanlıların qədim torpaqlarından kütləvi deportasiyasına, çoxsaylı terror aktlarına və tammiqyaslı amansız müharibəyə səbəb oldu. Nəticədə on minlərlə insan həlak oldu, əlil vəziyyətinə düşdü, yüz minlərlə soydaşımız qaçqın və məcburi köçkünə çevrildi. Dağlıq Qarabağ və onun ətrafında olan 7 rayonumuz erməni hərbi birləşmələri tərəfindən işğal edildi. Lakin 1992-ci il fevralın 26-da qədim Xocalı şəhərinin misli görünməmiş qəddarlıqla məhv edilməsi bu faciələrin ən dəhşətlisi oldu. Erməni hərbi birləşmələri 366-cı sovet alayı ilə birlikdə qadınlara, uşaqlara, qocalara aman vermədən yüzlərlə insanı xüsusi vəhşiliklə qətlə yetirdi, onları hər b tarixində analoqu olmayan işgəncə verməklə öldürdü, təhqirlərə məruz qoydu. Öz amansız-lığına, vəhşiliyinə, kütləvililiyinə və törədilən cinayətlərin ağırlığına görə Xocalı faciəsi insanlığın tarixində qara ləkə kimi qalacaqdır.

Xocalı soyqırımını törətməkdə erməni şovinistlərinin məqsədi xalqımızı qorxutmaq, vahimə içində saxlamaq, onun mübarizə əzmini qırmaq, işğal faktı ilə barışmasına nail olmaq idi. Lakin düşmən öz məkrli niyyətlərinə çatı bilmədi. Xocalı müdafiəçiləri təpədən dırnağa qədər müasir silahlarla təchiz olunmuş düşmən qarşısında özünü itirmədi, əyilmədi, qəhrəmanlıq və rəşadət nümunələri göstərdi. Onlar qeyri-bərabər döyüşdə igidliklə vuruşaraq, əsl fədakarlıq və vətənpərvərlik nümayiş etdirdilər. Xocalı faciəsindən danışarkən o zaman Azərbaycana rəhbərlik edən şəxslərin və xalqa rəhbərliyə iddialı olan qüvvələrin siyasi və mənəvi məsuliyyətini ayrıca qeyd etmək lazımdır. Öz vəzifə borcuna görə vətəndaşların asayişini və təhlükəsizliyini qorumalı olan dövlət orqanları şəhərin müdafiəsini təşkil etmək üçün heç bir əməli tədbir görməmiş, şəhər sakinlərini taleyin ümidinə buraxmışdılar. Uzun müddət mühasirə şəraitində qalan, güclü düşmənlə mərdliklə vuruşan şəhərin müdafiəçilərinə heç bir kömək göstərilməmişdir. Respublikanın rəsmi rəhbərliyi baş vermiş ağır cinayət və soyqırım aktının miqyasları və ağırlığı haqqında dünya dövlətlərinə və beynəlxalq ictimaiyyətə məlumat vermək, həqiqəti çatdırmaq əvəzinə, real vəziyyəti gizlətməyə cəhd etmiş, tam fəaliyyətsizlik, məsuliyyətsizlik və xalqın taleyinə biganəlik nümayiş etdirmişdi. Sonradan da Xocalı soyqırımının mahiyyətini açmaq, onun təşkilatçılarını və icraçılarını ifşa etmək üçün heç bir iş görülməmişdir. Xalqımızın faciəsi, yüzlərlə insanın məhv olmuş həyatı o zamankı hakimiyyət və müxalifət tərəfindən yalnız siyasi mübarizədə qarşılıqlı ittihamlar üçün vasitə rolunu oynamışdır. 1994-cü ildən başlayaraq Azərbaycan hökuməti və parlamenti Xocalı soyqırımını və bütövlükdə erməni şovinist-millətçilərinin azərbaycanlılara qarşı törətdiyi cinayətlər haqqında həqiqətləri olduğu kimi bütün miqyası və dəhşətləri ilə dünya dövlətlərinə, parlamentlərinə, geniş ictimaiyyətə çatdırmaq, bütün bunların soyqırımı siyasəti kimi tanınmasına nail olmaq xətti yeridir. Bu, Xocalı şəhidlərinin, Vətən müdafiəçilərinin ruhu qarşısında bizim vətəndaşlıq və insanlıq borcumuz olmaqla bərabər, həm də faciənin beynəlxalq hüquqi-siyasi qiymət almasına, onun ideoloqlarının, təşkilatçıların və icraçıların layiqincə cəzalandırılmasına yönəlmişdir. Azərbaycanın dövlət rəhbərliyi Ermənistan-Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin beynəlxalq hüquq prinsiplərinə uyğun ədalətli həlli, ərazilərimizin işğaldan azad edilməsi üçün məqsədyönlü və ardıcıl iş aparır. Haqq-ədalət, beynəlxalq hüquq bizim tərəfimizdədir, zaman bizim xeyrimizə işləyir. Bu gün dövlətimiz və xalqımız iqtisadi, siyasi və mənəvi cəhətdən müqayisəolunmaz dərəcədə güclənib, müstəqil Azərbaycan dövləti dünya siyasətinin mühüm faktoruna çevrilib. İnanıram ki, Azərbaycanın dövlət müstəqilliyinin daha da möhkəmlənməsi, sərhədlərinin toxunulmazlığının və ərazi bütövlüyünün təmin edilməsi Xocalı şəhidlərinə və xalqımızın bütün qəhrəman övladlarına ucaldılan möhtəşəm abidə olacaqdır!

Bu milli matəm günündə Xocalı şəhidlərinin və qəhrəmanlarının müqəddəs ruhu qarşısında baş əyərək, Allahdan onlara rəhmət diləyir, onların yaxınlarına, bütün xalqımıza başsağlığı verirəm!

Heydər ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
Bakı şəhəri, 25 fevral 2003-cü il

**Xocalı faciəsi Ermənistan tərəfindən azərbaycanlılara qarşı yönələn
soyqırım siyasətinin nəticəsidir**

Fevralın 26-da səhər tezdən minlərlə adam Xətai rayonunda Xocalı soyqırımı şəhidlərinin xatirəsinə ucaldılmış "Vətən harayı" abidəsinin önünə toplaşmışdı. Xocalı soyqırımının 11-ci ildönümünə həsr olunmuş anma mərasimindəki transparentlarda "Tarix heç nəyi unutmur", "Həmvətənlər! Xocalı faciəsini bütün dünyaya bəyan edin!", "Xocalı soyqırımı beynəlxalq təşkilatlar tərəfindən tanınmalıdır!", "BMT, ATƏT, Avropa Şurası! erməni təcavüzünə son qoyun!" və digər şüarlar yazılmışdı.

Mərasimdə Milli Məclisin sədri Murtuz Ələsgərov, baş nazir Artur Rəsizadə, Azərbaycan Prezidenti İcra Aparatının rəhbəri Ramiz Mehdiyev, Avropa Şurası Parlament Assambleyası sədrinin müavini və Büro Üzvü İlham Əliyev, Bakı şəhər icra hakimiyyətinin başçısı Hacıbala Abutalıbov, Qafqaz Müsəlmanları İdarəsinin sədri Şeyxülislam Hacı Allahşükür Paşazadə, nazirlər, Milli Məclisin deputatları və digər rəsmi şəxslər iştirak edirdilər.

AzərTAc
27 fevral 2003-cü il

**Xocalı qaçqınlarının Birləşmiş Millətlər Təşkilatına, Avropa Şurasına,
Avropa Təhlükəsizlik və Əməkdaşlıq Təşkilatına müraciəti
(12 fevral 2004-cü il)**

Dünyanın nüfuzlu beynəlxalq təşkilatları olan Birləşmiş Millətlər Təşkilatı, Avropa Şurası və Avropa Təhlükəsizlik və Əməkdaşlıq Təşkilatına müraciət etməkdə məqsədimiz 1992-ci ilin fevralında Azərbaycanın Dağlıq Qarabağ bölgəsində ermənilər tərəfindən törədilmiş Xocalı soyqırımı haqqında həqiqətləri dünya ictimaiyyətinin diqqətinə çatdırmaq və bu qanlı cinayətə hüquqi-siyasi qiymət verilməsini tələb etməkdir.

Azərbaycanın tarixinə az-çox bələd olan hər bir şəxsə bəllidir ki, Qarabağın dağlıq hissəsində yerləşən və bizim eradan əvvəl 3-cü minillikdən üzübəri mövcud olan Xocalı azərbaycanlıların qədim yaşayış məskənlərindən biridir. Burada aparılmış arxeoloji qazıntılar zamanı əldə olunmuş nadir tapıntılar yuxarıda qeyd olunanlara əyani sübutdur.

İrandan Azərbaycana köçürülmələrinin 150 illiyinə Dağlıq Qarabağda 1978-ci ildə abidə ucaltmış ermənilər tarixi Azərbaycan torpaqları hesabına xəyali “böyük Ermənistan” ideyasını reallaşdırmaq məqsədi ilə son iki əsrdə xarici havadarlarının köməkliyi ilə Azərbaycana qarşı ardıcıl işğalçılıq siyasətini həyata keçirmiş və zaman-zaman bu məkrli məqsədə çatmaq üçün dəhşətli terror, kütləvi qırğın, deportasiya və soyqırımı kimi bəşəri cinayətlər törətmişlər.

Çoxsaylı tarixi sənədlər şahidlik edir ki, 1905-1907, 1918-1920, 1948-1953-cü illərdə Qafqazda öz tarixi-etnik ərazilərində etnik təmizləmə və soyqırımı siyasətinə məruz qalan milyonlarla azərbaycanlı kütləvi surətdə qətlə yetirilmiş, dədə-baba torpaqlarından deportasiya olunmuşdur.

Nəhayət, 1988-ci ildən başlayaraq Azərbaycana qarşı əsassız ərazi iddiaları və erməni separatizmi yenidən baş qaldırmış, heç bir tarixi, siyasi, etnik əsası olmayan Dağlıq Qarabağ fitnəkarlığına rəvac verilmişdir. Ermənistanda öz tarixi-etnik torpaqlarında yaşayan 250 mindən artıq azərbaycanlı 1988-1989-cu illərdə son nəfərinə kimi deportasiya edilmiş, bu zaman yüzlərlə dinc sakin vəhşicəsinə qətlə yetirilmişdir. Nəticədə Ermənistan ermənilərin illərlə arzusunda olduqları monoetnik respublikaya çevrilmişdir.

Təəssüf ki, 1988-ci ildən başlayan əsassız Dağlıq Qarabağ münaqişəsi, Azərbaycan ərazilərində meydan sulayan erməni irticası və bu irticanın qurbanı olan günahsız Azərbaycan əhalisinin acı ızdırabları keçmiş SSRİ rəhbərliyinin və sivil dünyanın biganə sükutu ilə qarşılandı. Belə vəziyyətdən ruhlanan və istifadə edən ermənilər azərbaycanlılara qarşı soyqırımı siyasətini və bir-birinin ardınca misli görünməmiş tarixi cinayətlərini həyata keçirməyə müvəffəq oldular. Azərbaycan ərazisinin 20 faizi, o cümlədən Dağlıq Qarabağın hüddudlarından kənarda yerləşən 7 rayon Ermənistan silahlı qüvvələri tərəfindən işğal olundu, 1 milyondan artıq azərbaycanlı öz dədə-baba ocaqlarından vəhşicəsinə qovuldu, on minlərlə adam qətlə yetirildi, şikəst edildi, girov götürüldü. Yüzlərlə yaşayış məskəni, minlərlə ictimai-mədəni binalar, təhsil və səhiyyə müəssisələri, tarixi-mədəniyyət abidələri, məscidlər, müqəddəs sitayiş yerləri, qəbiristanlıqlar yerlə-yeksan edilərək misli görünməmiş erməni vandalizminə məruz qaldı.

Münaqişənin ilk illərində Qarabağın azərbaycanlılar yaşayan Kərkicahan, Meşəli, Quşçular, Qaradağlı, Ağdaban və s. kəndlərində erməni silahlı quldurlarının törətdikləri faciələr, terror və kütləvi qırğınlar, nəhayət Xocalı soyqırımı “məzlum və əzabkeş erməni” vicdanında əbədi qara ləkə kimi yaşayacaq tarixi cinayətlərdir.

Acı təəssüf hissi ilə diqqətinizə çatdırırıq ki, XX əsrin ən dəhşətli faciələri hesab olunan Xatın, Xirosima, Naqasaki, Sonqmi kimi insan fəlakətləri sırasına 26 fevral 1992-ci ildə Xocalı soyqırımı da əlavə olunmuşdur.

1992-ci ilin fevral ayının 25-dən 26-na keçən gecə erməni silahlı birləşmələri keçmiş SSRİ-yə məxsus olan və o dövrdə Dağlıq Qarabağın Xankəndi (Stepanakert) şəhərində yerləşən 366-cı alayın bilavasitə iştirakı ilə Xocalı şəhərinə beş istiqamətdən hücum etdilər. (Hücum zamanı şəhərdə 3 minə yaxın adam qalmışdı). Həmin vaxta qədər Xocalı şəhəri artıq dörd aydan artıq idi ki, erməni silahlı birləşmələri tərəfindən tam mühasirə vəziyyətində saxlanılır, əhali tibbi xidmət və ərzaq sarıdan ciddi əziyyət çəkirdi. Şəhərdə çoxlu xəstə, yaralı, qoca, qadın və uşaq var idi. Azğınlaşmış erməni quldurları özlərinin muzdlu xarici havadarlarının köməyi ilə həmin gecə Xocalı şəhərini yerlə-yeksan etdilər. 366-cı alaya məxsus çoxsaylı ağır hərbi texnikanın köməyi ilə şəhər tamamilə dağıdıldı və yandırıldı. Əliyalın dinc əhali dəhşətli qətlə məruz qaldı – uşaqlar, qadınlar, qocalar, xəstələr ağılasıgmaz vəhşiliklə məhv edildi. Ermənilər XX əsrin sonlarında sivilizasiyalı bəşəriyyət üçün üzqaralığı olan növbəti tarixi cinayəti – Xocalı soyqırımını törətdilər. Bu vəhşi aksiyadan məqsəd şəhərin bütün əhalisini məhv etmək idi. Ancaq sırf təsadüf nəticəsində xeyli Xocalı sakini tarixə şahidlik etmək üçün sağ qaldı. Ermənilərin Azərbaycan xalqına qarşı törətdiyi növbəti genosid – Xocalı soyqırımı nəticəsində 613 nəfər məhv edildi, 1275 nəfər dinc sakin girov götürüldü. Onlardan 150 nəfərinin taleyi bu gün də məlum deyil. Faciə nəticəsində 1000-dən artıq dinc sakin müxtəlif dərəcəli güllə yarası alaraq şikəst olmuşdur. Qətlə

yetirilənlərin 106 nəfəri qadın, 83 nəfəri azyaşlı uşaq, 70 nəfəri ahlı qocalar idi. Şikəst olanların 76 nəfəri yetkinlik yaşına çatmamış uşaqlardır.

Bu hərbi-siyasi cinayət nəticəsində 6 ailə tamamilə məhv edilmiş, 25 uşaq hər iki valideynini, 130 uşaq isə valideynlərindən birini itirmişdir. Şəhid olanlardan 56 nəfəri xüsusi qəddarlıq və amansızlıqla diri-diri yandırılmış, başlarının dərisi soyulmuş, başları kəsilmiş, gözləri çıxarılmış, hamilə qadınların qarınları süngü ilə dəşik-dəşik edilmişdir.

Təsəvvür etmək belə çətindir ki, tarixdə analoqu olmayan belə qəddarlıq və vəhşilik insan tərəfindən törədilmiş, XX əsrin sonunda, dünyanın gözü qarşısında baş vermişdir! Ancaq dünya bilib ağah olmalıdır: təkcə azərbaycanlılara deyil, bütün bəşəriyyətə qarşı yönəlmiş bu tarixi cinayətin müəllifi “məzlum və əzabkeş” ermənilərdir.

Artıq 12 ildir ki, qaçqınlıq həyatı yaşayan biz xocalılılar dünyanın bütün sülhsevər xalqlarına, beynəlxalq təşkilatlara ürəkəğrısı ilə, eyni zamanda böyük ümidlərlə müraciət edirik. Sizlərdən xahiş edirik ki, bizim başımıza gətirilən müsibətlərə, erməni hərbi təcavüzü nəticəsində mübtəla olduğumuz dərdlərə soyuq, laqeyd münasibət bəsləməyəsiniz. Biz inanmırıq ki, dünyanın çox nüfuzlu beynəlxalq təşkilatları olan BMT, AŞ və ATƏT, sülhsevər qüdrətli ölkələr sivilizasiyalı beynəlxalq aləmə qarşı meydan sulayan təcavüzkar bir dövləti – Ermənistanı haqq-ədalətə, nizam-intizama əməl etməyə məcbur edə bilməsinlər!

Biz əmin olduğumuzu bildiririk ki, dünya birliyi Ermənistan dövlətinin Azərbaycana qarşı hərbi təcavüzünü pisləyəcək, Azərbaycanın ərazi bütövlüyünün təmin olunmasına, bir milyondan artıq qaçqının öz doğma yurd-yuvasına qayıtmasına, Ermənistan-Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin tarixi-siyasi ədalət kontekstində və sülh yolu ilə həllinə kömək edəcəkdir.

11 sentyabr 2001-ci ildə ABŞ-da minlərlə günahsız insanın kütləvi qırğınına səbəb olmuş dəhşətli terror faciəsini biz xocalılılar dərin kədər hissi ilə qarşıladıq. Bu ağır bəşəri faciə bizi, nə qədər ağırlı olsa da, 1992-ci ilin qanlı 26 fevral gününə qaytardı. Çünki ABŞ-da baş verən o acı müsibəti bizlər və on minlərlə azərbaycanlı qaçqın-köçkün öz şəxsi taleyimizdə yaşamışıq və bu gün də çadırlarda, vaqonlarda, zirzəmilərdə ağır və əzablı həyat yaşamaqdayıq.

XX əsrin ən dəhşətli müsibətlərindən birini yaşamış biz xocalılılar dünya xalqlarını sülh və əmin-amanlıq uğrunda birgə mübarizəyə səsləyirik. Biz dünyanın bütün beynəlxalq təşkilatları və sülhsevər, nüfuzlu dövlətlər qarşısında həyəcan təbili çalaraq, hamını yer üzündə müharibə ocaqlarının söndürülməsi üçün səfərbər olmağa, sülh və əmin-amanlıq şəraitində yaşayan, günbəgün çiçəklənən azad, xoşbəxt insan cəmiyyəti uğrunda mübarizəyə çağırırıq!

Biz – Xocalı soyqırımının möcüzə nəticəsində sağ qalmış şahidləri insanlığa qarşı yönəlmiş hər cür soyqırımı və terror aktını qətiyyətlə pisləyərək BMT-yə, AŞ-yə və ATƏT-ə, dünyanın bütün mütərəqqi ictimaiyyətinə böyük ümidlə növbəti müraciətimizi edir, Xocalı soyqırımına hüquqi-siyasi qiymət verilməsi zərurətini bir daha sivilizasiyalı beynəlxalq aləmin nəzərinə çatdırırıq.

**Müraciət Xocalı rayonu sakinlərinin
12 fevral 2004-cü il tarixli toplantısında qəbul olunmuşdur**

Bakı şəhəri, 12 fevral 2004-cü il.

**Xocalı soyqırımının ildönümü ilə əlaqədar
Azərbaycan xalqına müraciət
(24 fevral 2004-cü il)**

Əziz həmvətənlər!
Hörmətli soydaşlar!

Bu gün Sizə xalqımızın tarixində kədərli və faciəli bir səhifə, insanlığa qarşı ən qəddar və amansız kütləvi terror hadisələrindən olan Xocalı soyqırımını münasibətilə müraciət edirəm.

Xocalı faciəsi iki yüz ilə yaxın bir müddət ərzində erməni millətçilərinin və onların havadarlarının xalqımıza qarşı apardığı etnik təmizləmə və soyqırımını siyasətinin davamı və qanlı səhifəsi idi. Bu mənfur siyasət xalqımıza saysız-hesabsız müsibətlər və əzab-əziyyətlər gətirmişdir.

Ötən əsrin 80-ci illərinin ikinci yarısında təcavüzkar erməni millətçilərinin xalqımıza qarşı irəli sürdüyü yeni ərazi iddiaları azərbaycanlıların doğma torpaqlarından kütləvi surətdə zorla qovulmasına, çoxsaylı terror aktları ilə müşayiət olunan geniş miqyaslı amansız müharibəyə gətirib çıxardı. Nəticədə on minlərlə insan həlak oldu, yüz minlərlə soydaşımız qaçqın və məcburi köçkün vəziyyətinə düşdü. 1992-ci il fevralın 26-da Ermənistan hərbi birləşmələri tərəfindən qədim Xocalı şəhərinin misli görünməmiş qəddarlıqla məhv edilməsi, onun müdafiəçilərinə və dinc sakinlərə qanlı divan tutulması bu faciələrin ən dəhşətliyi idi. Yüzlərlə insan - qadın, uşaq, qoca xüsusi vəhşiliklə qətlə yetirildi və işgəncələrlə öldürüldü. Xocalı faciəsi öz qəddarlığına, kütləviliklərinə və törədilən cinayətlərin ağırlığına görə bəşəriyyətə qarşı ağır cinayətlər sırasına daxil olmuşdur.

Xocalı soyqırımını törətməklə erməni millətçiləri məkrli məqsədlər güdürdü: xalqımızı qorxutmaq, vahimə yaratmaq, onun mübarizə əzmini qırmaq, torpaqların işğalı faktı ilə barışmağa məcbur etmək. Lakin hiyləgər və amansız düşmən məqsədinə çata bilmədi. Xocalı müdafiəçiləri qəddar düşmənlə mübarizədə əyilmədilər, qəhrəmanlıqla vuruşaraq Vətənə sədaqət nümunəsi göstərdilər.

Xocalı faciəsindən danışarkən o zamankı rəsmi Azərbaycan rəhbərliyinin və ölkədə vəziyyətə ciddi təsir edən siyasi qüvvələrin acizliyini, səriştəsizliyini, xalqın taleyinə biganəliyini xüsusi qeyd etmək lazımdır. Dövlət rəhbərliyi xalqın qəzəbindən qorxaraq, hadisənin miqyasını kiçiltməyə cəhd etmiş, bu qanlı cinayət barədə beynəlxalq ictimaiyyətə operativ və ətraflı məlumat vermək üçün heç bir iş görməmişdi. O zamankı müxalifət isə faciədən xalqın narazılıq dalğası üzərində hakimiyyətə gəlmək üçün istifadə etdi. O zaman Azərbaycanda hökm sürən hərc-mərclik, hakimiyyətin nüfuzsuzluğu, lidersizlik bu qanlı fəlakətin baş verməsinə şərait yaratdı.

1994-cü ildən ümummilli liderimiz Heydər Əliyevin təşəbbüsü ilə Azərbaycan hökuməti və parlamenti erməni millətçilərinin azərbaycanlılara qarşı törətdiyi cinayətlər, o cümlədən Xocalı soyqırımını haqqında həqiqətləri bütün miqyası və dəhşətləri ilə dünya dövlətlərinə və beynəlxalq ictimaiyyətə çatdırmaq, bunların soyqırımını siyasəti kimi tanınmasına nail olmaq üçün inadlı və ardıcıl fəaliyyət göstərir. Məqsəd Xocalı faciəsinə beynəlxalq hüquqi-siyasi qiymət verilməsinə, onun təşkilatçıların, ideoloqlarının və icraçıların dünya ictimaiyyətinin gözündə ifşasına və cəzalandırılmasına nail olmaqdır. Bu, bir tərəfdən Xocalı müdafiəçilərinin və şəhidlərinin ruhu qarşısında bizim insanlıq və vətəndaşlıq borcumuzdur. Digər tərəfdən isə, insanlığa qarşı yönəlmiş bu cür qəddar cinayətlərin gələcəkdə təkrar olunmaması üçün mühüm şərtidir.

Hazırda Azərbaycan rəhbərliyi Ermənistan-Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin beynəlxalq hüquq normalarına uyğun, Azərbaycanın suverenliyi və ərazi bütövlüyü çərçivəsində həll olunması üçün ardıcıl fəaliyyət göstərir. Aparıcı dünya dövlətləri, nüfuzlu beynəlxalq təşkilatlar getdikcə daha artıq dərəcədə Azərbaycanın ədalətli mövqeyini qəbul edir, ərazilərimizin işğalı faktını etiraf edir, Ermənistandan Azərbaycan torpaqlarını azad etməyi tələb edirlər. Biz dövlətimizin iqtisadi, siyasi qüdrətinə və qazanılmış təcrübəyə arxalanaraq, problemin ədalətli həlli istiqamətində söylərimizi inadla davam etdirəcəyik.

Vətəndaşlarımız, soydaşlarımız unutmamalıdırlar ki, erməni millətçilərinin anti-Azərbaycan təbliğatı getdikcə daha incə, daha mənfur formalarda davam etdirilir, ərazi iddialarını əsaslandırmaq üçün yeni-yeni əsassız tezislər uydurulur. Buna görə də belə ideoloji təxribatlara qarşı ayıq olmalı, onları vaxtında ifşa etməliyik.

Hazırda Azərbaycan dövləti, vətəndaşlarımız, xaricdəki soydaşlarımız Xocalı həqiqətlərinin dünyaya çatdırılması, onun əsl soyqırımını aktı kimi tanınması istiqamətində ardıcıl tədbirlər görürlər. Belə tədbirlər hər il daha əhatəli və peşəkar səviyyədə keçirilməli, xaricdəki soydaşlarımız isə öz fəallığını daha da artırmalıdırlar.

Bu kədərli matəm günlərində Xocalı şəhidlərinin və qəhrəmanlarının əziz xatirəsini bir daha dərin hüznə yad edərək Allahdan rəhmət diləyir, onların yaxınlarına, bütün xalqımıza başsağlığı verirəm. Uğrunda çalışdığımız müstəqil, güclü, firavan Azərbaycan onların ruhu üçün ən böyük təsəlli olacaqdır.

İlham ƏLİYEV,
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
Bakı şəhəri, 24 fevral 2004-cü il.

**Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev
faciə qurbanlarının xatirəsini anma mərasimində iştirak etmişdir
(27 fevral 2004-cü il)**

On iki il əvvəl, 1992-ci il fevralın 25-dən 26-na keçən gecə Xocalı şəhərinin sakinləri keçmiş sovet ordusunun 366-cı alayının bilavasitə iştirakı ilə erməni qəsbkarları tərəfindən qəddarcasına qətlə yetirilmişlər. Xocalı faciəsi XX əsrdə misli görünməmiş soyqırımı hadisəsi kimi Azərbaycan xalqının qan yaddaşına yazılmışdır. Bu dəhşətli qırğın daim Azərbaycan torpaqlarına göz dikən ermənilərin məkrli niyyətlərinə çatmaq məqsədilə xalqımıza qarşı yeritdikləri soyqırımı siyasətinin daha bir qanlı səhifəsidir. Hər il bu müdhiş faciənin ildönümü ölkəmizdə və dünyanın müxtəlif dövlətlərində yaşayan soydaş-larımız tərəfindən ürək ağrısı ilə qeyd olunur. Bu günlər dünyanın bir çox ölkəsində Xocalı qurbanlarının əziz xatirəsi anılır, mitinqlər, piketlər keçirilir.

Xocalı soyqırımının 12-ci ildönümü ilə əlaqədar anma mərasimində iştirak etmək üçün fevralın 26-da şəhər tezdən minlərlə adam faciə qurbanlarının xatirəsinə Xətai rayonunda ucaldılmış "Vətən harayı" abidəsinin önünə toplaşmışdı. Onların bir çoxu "XX əsrin faciəsi heç vaxt unudulmayacaq", "Günahkarlar tarix qarşısında cavab verəcəklər" sözləri yazılmış transparantlarla gəlmişdi.

Azərbaycan Respublikasının prezidenti İlham Əliyev mərasimə iştirak etmişdir.

Dövlətimizin başçısı İlham Əliyev abidənin önünə əklil qoydu.

Müdafiə Nazirliyinin hərbi orkestrinin ifasında Azərbaycanın dövlət himni səsləndirildi.

Mərasimdə Milli Məclisin sədri Murtuz Ələsgərov, baş nazir Artur Rasizadə, Prezidentin icra Aparatının rəhbəri Ramiz Mehdiyev, Bakı Şəhər İcra Həkimliyyətinin başçısı Hacıbala Abutalıbov, nazirlər, komitə və şirkət rəhbərləri, Milli Məclisin deputatları və digər rəsmi şəxslər iştirak edirdilər.

* * *

Mərasim iştirakçıları Xocalı soyqırımının 12-ci ildönümü ilə əlaqədar Azərbaycan prezidentinin xalqımıza müraciətində ifadə olunan fikirləri vurğulayaraq bu faciənin bütün beynəlxalq təşkilatlar tərəfindən tanınmasının vacibliyini söylədilər. Belə bir inam ifadə olundu ki, Xocalı faciəsi qurban-larının qanı yerdə qalmayacaq, erməni cəlladlar öz layiqli cəzalarını alacaqlar.

Eyni zamanda vurğulandı ki, həmin dəhşətli gecədə Xocalının müdafiəçiləri təpədən-dırnağa qədər silahlanmış düşmən qarşısında əyilmədilər, qəhrəmanlıq və rəşadət nümunələri göstərərək son nəfəsədək vuruşdular.

Anma mərasiminin iştirakçıları abidənin önünə tər qərənfillər düzdülər.

Allah bütün şəhidlərimizə rəhmət eləsin!

AzərTAc
27 fevral 2004-cü il

**Xocalı faciəsi qurbanlarının xatirəsinə həsr olunmuş gecə keçirilmişdir.
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev xatirə gecəsində
iştirak etmişdir
(27 fevral 2004-cü il)**

Fevralın 26-da Müslüm Maqomayev adına Azərbaycan Dövlət Filarmoniyasında Xocalı faciəsi qurbanlarının xatirəsinə həsr olunmuş gecə keçirilmişdir.

Azərbaycan Respublikasının prezidenti İlham Əliyev və xanımı Mehriban Əliyeva xatirə gecəsində iştirak etmişlər. Mədəniyyət naziri Polad Bülbüloğlu gecədə çıxış edərək dedi ki, Xocalı faciəsi Azərbaycanın yeni tarixində ən ağır bir gündür. Xocalı soyqırımı Qarabağ dərində ən dəhşətli bir faciədir. Ölkəmizin şəhər və kəndlərində Xocalı faciəsi qurbanlarının xatirəsi hər il ehtiramla yad olunur. İllər ötsə də, xalqımız bu dəhşətli qırğını unutmayacaq, erməni cəlladlarının vəhşiliklərini daim bütün dünyaya bəyan edəcəkdir.

Sonra Xocalı soyqırımı qurbanlarının xatirəsi bir dəqiqəlik sükutla yad edildi.

Xatirə gecəsində dahi bəstəkar Volfqanq Amadey Motsartın "Rekviyem"i ifa olundu. Azərbaycanın xalq artisti, Dövlət mükafatları laureatı, professor Rauf Abdullayevin idarəsi ilə Üzeyir Hacıbəyov adına Azərbaycan Dövlət Simfonik Orkestrinin, habelə Azərbaycan Dövlət Xor Kapellasının və Akademik Opera və Balet Teatrının solistləri Əkrəm Poladov, Həsən Enani, Gülnaz İsmayılova və Səbinə Əsədovanın ifasında səslənən bu məşhur musiqi əsəri salona toplaşanlar tərəfindən diqqətlə qarşılandı.

AzərTAc
27 fevral 2004-cü il

**YAP Xocalı soyqırımını törədənlərin cəzalandırılmasını
beynəlxalq təşkilatlardan xahiş edir**

Yeni Azərbaycan Partiyasının (YAP) mərkəzi qərargahında Xocalı soyqırımının ildönümü ilə bağlı yığıncaq keçirilmişdir. Məşvərət Məclisində təmsil olunan siyasi partiyaların rəhbərləri, ictimai birliklərin və qeyri-hökumət təşkilatlarının nümayəndələri, habelə tanınmış ziyalılar yığıncaqda iştirak etmişlər.

YAP icra katibinin müavini, Milli Məclisin deputatı Mübariz Qurbanlı yığıncağı giriş sözü ilə açaraq bildirmişdir ki, ümummilli liderimiz Prezident Heydər Əliyev xalqımızın səsinə səs verərək Xocalı soyqırımına siyasi və hüquqi qiymət verilməsinə nail olmuşdur.

Çıxış edənlər Xocalı soyqırımının dəhşətlərindən, ermənilərin törətdikləri vəhşiliklərdən danışmışlar. Nətiqlər bildirmişlər ki, Xocalı erməni vəhşiliyinin və o vaxt Azərbaycana rəhbərlik edənlərin səhlənkarlığının, məsuliyyətsizliyinin, xalqın taleyinə biganəliklərinin qurbanı oldu. Qeyd edilmişdir ki, Xocalıda törədilən soyqırımını beynəlxalq aləmin diqqətində saxlamaq üçün respublikamızın bütün vətənpərvər qüvvələrinin səyləri birləşdirilməlidir.

Yığıncaq iştirakçıları adından Birləşmiş Millətlər Təşkilatına, Avropa Təhlükəsizlik və Əməkdaşlıq Təşkilatına və Avropa Şurası Parlament Assambleyasına müraciət qəbul olunmuşdur. Müraciətdə deyilir:

“1992-ci il fevral ayının 25-dən 26-na keçən gecə erməni silahlı birləşmələri Xankəndində yerləşən keçmiş SSRİ Silahlı Qüvvələrinə məxsus 366-cı alayın köməyi ilə Xocalı şəhərinə hücum edərək dinc əhaliyə amansız divan tutmuşdur. Yerlə-yeksan edilən Xocalı şəhərinin 613 nəfər sakini vəhşicəsinə qətlə yetirilmişdir. Qətlə yetirilənlərin 106 nəfəri qadın, 83 nəfəri azyaşlı uşaqdır. Öldürülən günahsız insanların 56 nəfəri xüsusi amansızlıq və qəddarlıqla qətlə yetirilmişlər. Faciədə 1000 nəfərdən çox sakin yaralanmış və şikəst olmuş, 1275 nəfər isə girov götürülmüşdür. Girovların 700 nəfəri hələ də erməni əsirliyindədir”.

Müraciətdə daha sonra deyilir:

“Beynəlxalq ictimaiyyətin bu qanlı hadisəyə vaxtında hüquqi və siyasi qiymət verməməsi təcavüzkarı daha da həvəsləndirmiş, nəticədə Ermənistan Azərbaycanın Dağlıq Qarabağ bölgəsi də daxil olmaqla 17 min kvadrat kilometr ərazisini (Azərbaycan ərazisinin 20 faizini) işğal etmiş, bir milyondan çox insan öz doğma torpaqlarından qovulmuşdur”.

Müraciət bu sözlərlə qurtarır:

“Yeni Azərbaycan Partiyası BMT, ATƏT və Avropa Şurasına üzv olan ölkələrə müraciət edərək Xocalı faciəsini Azərbaycan xalqına qarşı soyqırımı kimi qiymətləndirilməyi və bu hadisənin əsl mahiyyətinin dünya ictimaiyyətinə çatdırılmasını, günahkarların cəzalandırılmasına kömək göstərməyi xahiş edir”.

AzərTAc
25 Fevral, 2004-cü il

**Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası İnsan Hüquqları İnstitutunun
Ekspert Komissiyasının QƏTNAMƏSİ
(24 fevral 2000-ci il)**

**Xocalı faciəsi beynəlxalq cinayət olaraq Ermənistanın Azərbaycan xalqına qarşı
məqsədyönlü soyqırımı siyasətinin tərkib hissəsidir**

Bakı, 24 fevral 2000-ci il

Ermənistan-Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münaqişəsi dövründə Azərbaycan xalqına qarşı həyata keçirilmiş ən dəhşətli cinayətlərdən biri 1992-ci il fevralın 25-dən 26-na keçən gecə Azərbaycanın Dağlıq Qarabağ bölgəsindəki Xocalı şəhərində ermənilərin törətdiyi tarixdə insanlığa qarşı görünməmiş vəhşilikdir. Bir gecənin içində yüzlərlə günahsız insan xüsusi qəddarlıqla məhv edilib. Xocalı şəhərinin işğalının faciəli nəticələri bunlardır: 613 nəfər, o cümlədən 106 qadın və 63 uşaq qətlə yetirilib, 487 nəfər şikəst olub, 1275 adam əsir götürülüb, 150 nəfər itkin düşüb, şəhərin özü isə yerlə-yeksan edilib. Bu faciənin nəticəsində onlarca uşaq, qadın və qoca güllələnib. Ermənistanın silahlı qüvvələri və muzdlular bütöv ailələri məhv edib, insanları amansızcasına qətlə yetirmişlər: adamların dərisi soyulub, qulaqları kəsilib və başlarının dərisi soyulub çıxarılmışdır.

I. Xocalı soyqırımının beynəlxalq cinayət kimi səciyyəsi

Soyqırımın hüquqi məzmunu BMT Baş Məclisinin 9 dekabr 1948-ci il tarixli 260 (III) sayılı qətnaməsi ilə qəbul edilmiş soyqırımı cinayətinin qarşısının alınması və cəzalandırılması haqqında Konvensiya ilə müəyyən olunmuşdur və hər hansı milli, etnik, irqi, yaxud dini qrupu tam və ya qismən məhv etmək məqsədilə törədilən aşağıdakı hərəkətlərdən ibarətdir:

- bu cür qrup üzvlərinin öldürülməsi;
- belə qrup üzvlərinə ağır bədən xəsarəti, yaxud əqli pozğunluq yetirilməsi;
- hər hansı qrup üçün qəsdən onun tam, yaxud qismən fiziki məhvini nəzərdə tutan həyat şəraiti yaradılması;
- bu cür qrupda doğumun qarşısını almağa yönəldilmiş tədbirlərin görülməsi;
- uşaqların zorla bir insan qrupundan alınıb başqasına verilməsi.

Soyqırımı cinayəti üçün xüsusi niyyətin olması zəruri ünsür sayılır. Bu, soyqırımı cinayətini obyektiv cəhətinə görə oxşar beynəlxalq cinayətlərdən fərqləndirir. Soyqırımı cinayətini təşkil edən əməllərdən hər biri öz xarakterinə görə şüurlu, bilərəkdən və iradə ilə diktə olunan əməllərdir. Həmin əməllər heç bir halda təsadüfən və ehtiyatsızlıq nəticəsində törədilə bilməz. Eyni zamanda, həmin əməlləri törətmək niyyəti və onların mümkün nəticələrinin ümumən dərk edilməsi əməlin soyqırımı kimi tövsifi üçün kifayət deyildir. Burada cinayətkarın fikrinin xüsusi istiqamətini və ya əməlin neqativ nəticələri ilə bağlı əvvəlcədən mövcud olan konkret niyyəti ortaya çıxarmaq tələb olunur.

Qabaqcadan xüsusi olaraq düzəldilmiş pusqulardan qaçıb canını qurtarmaq istəyən azərbaycanlı mülki əhalinin avtomat, pulemyot və başqa silahlardan gülləboran edilməsi məhz soyqırımı niyyətini sübut edir.

Həmin cinayətin azərbaycanlı milli qrupuna qarşı yönəlməsi də danılmaz faktdır.

Soyqırımı cinayətini təhlil edərkən onun üç əsas ünsürünün mövcud olması aydınlaşır:

- tanınan milli, etnik, irqi və ya dini qrupun olması;
- bu cür qrupu tamamilə və ya qismən məhv etmək niyyətinin olması (*mens rea*);
- tanınan qrupla bağlı soyqırımı hərəkətlərindən hər hansı birinin törədilməsi (*actus reus*).

Deməli, soyqırımı aktu hökmən milli, etnik, irqi və ya dini qrupa qarşı yönəlməlidir. Başqa qrupa, məsələn, siyasi və ya sosial qrupa qarşı yönələn bu cür hərəkətlər soyqırımı kimi qiymətləndirilə bilməz.

"Soyqırımı" anlayışı qadağan olunmuş əməlin ümumi nəticələrinə dair konkret niyyətin olmasını tələb edir. Soyqırımı cinayətinin tövsifedici əlaməti kimi niyyət özündə bir neçə cəhəti birləşdirir:

- niyyət, təsadüfi, bu və ya digər konkret qrupa məxsus olan bir, yaxud bir neçə şəxsin deyil, qrupun məhv edilməsindən ibarət olmalıdır. Fərdin şəxsiyyət yox, məhz müəyyən qrupa mənsubluğu soyqırımı qurbanlarını təyin etmək üçün həlledici meyardır;

- niyyət, özü-özlüyündə, başqasından fərqlənən bir qrupun məhv edilməsindən ibarət olmalıdır. Soyqırımı bütöv insan qrupunun mövcudluğu hüququnu tanımaqdan imtinadır. Adamöldürmə (hemosid) isə ayrı-ayrı insan varlıqlarının yaşamaq hüququnu tanımaqdan imtina kimi səciyyələnir. Deməli, *actus reus* (qadağan olunmuş əməl) bir adamla məhdudlaşa bilər, lakin *mens rea* (niyyət) qrupun mövcudluğu əleyhinə yönəlməlidir;

- niyyət, qrupun "tamamilə və ya qismən" məhv edilməsindən ibarət olmalıdır;

- niyyət məhz, milli, etnik, irqi və ya dini qruplardan birinin məhv edilməsindən ibarət olmalıdır.

Soyqırımı cinayətinə görə məsuliyyətin ortaya çıxması üçün müəyyən qrupun tamamilə və ya qismən məhv edilməsindən ibarət son nəticənin əldə olunması tələb ki

mi qoyulmur. Bunun üçün həmin cinayətin obyektiv cəhətini təşkil edən əməllərdən hər hansı birinin müəyyən qrupun tamamilə və ya qismən məhv edilməsi niyyəti ilə törədilməsi kifayətdir.

Soyqırımı cinayətinin obyektiv cəhətinə aid olan məhvetmə anlayışı qrupun ən müxtəlif vasitələrlə cismən məhv olunmasını bildirir.

"Barcelona Traction Case" işi üzrə qərarında BMT-nin Beynəlxalq Məhkəməsi soyqırımı aktlarının qadağan olunması ilə bağlı öhdəlikləri **erga omnes** öhdəliklər adlandırılmışdır. Beynəlxalq Məhkəmə soyqırımı cinayətinin qarşısının alınması və cəzalandırılması haqqında Konvensiyanın əsasında duran prinsipləri beynəlxalq adət hüququnun bir hissəsi, bütün dövlətlər üçün məcburi xarakter daşıyan normalar kimi tanımışdır.

II. Xocalı soyqırımının beynəlxalq cinayət kimi tanınması üçün əsas verən hüquqi sənədlər

1. BMT Baş Məclisinin 9 dekabr 1948-ci il tarixli 260 (III) sayılı qətnaməsi ilə qəbul edilmiş Soyqırımı Cinayətinin Qarşısının Alınması və Cəzalandırılması Haqqında Konvensiya.

2. Nyürberq Hərbi Tribunalının Nizamnaməsi (Nizamnamədə birbaşa soyqırımı cinayəti göstərilməsə də, həmin cinayəti təşkil edən əməllər insanlıq əleyhinə cinayətlər və müharibə cinayətləri kimi nəzərdə tutulmuşdur).

3. Yuqoslaviya Beynəlxalq Cinayət Tribunalının Nizamnaməsi (mad. 4).

4. Ruanda Beynəlxalq Cinayət Tribunalının Nizamnaməsi (mad.I).

5. Beynəlxalq Cinayət Məhkəməsinin Statutu (mad. 6).

6. Azərbaycan Respublikasının Cinayət Məcəlləsi (mad. 103).

7. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin "Azərbaycanlıların soyqırımı haqqında" 26 mart 1998-ci il tarixli fərmanı.

III. Xocalı soyqırımının beynəlxalq hüquqi nəticələri

Beynəlxalq hüquq soyqırımı cinayəti ilə əlaqədar aşağıdakıları müəyyənləşdirmişdir:

1. Soyqırımı cinayəti törətmiş şəxslərin cinayət mühakiməsi və cəzalandırılması ləbəddür.

2. Soyqırımı cinayətinin təkcə icraçıları deyil, soyqırımı törətməyə sui-qəsd, soyqırımına birbaşa və açıq təhrikçilik, soyqırımında iştirak etmək də cinayət məsuliyyəti doğurur.

3. Soyqırımı cinayəti törətmiş şəxslərə universal yurisdiksiya prinsipi tətbiq olunmalıdır.

4. Soyqırımı cinayətini törətməkdə əmrin icrasına istinad, şəxsi cinayət məsuliyyətindən azad etmir.

5. Soyqırımı cinayətinin törədilməsinin qarşısının alınması üçün tədbir görməməyə görə rəhbər şəxs məsuliyyət daşıyır.

6. Soyqırımı cinayətlərinə cinayət məsuliyyətinə cəlbətmə müddətləri tətbiq edilmir.

7. Soyqırımı cinayətinə görə qanunun retroaktiv tətbiqinə yol verilir.

8. Soyqırımı cinayətini törətmiş şəxslər cinayət məsuliyyətinə cəlb edilməsi üçün tələb edən dövlətə verilməlidir.

Beləliklə, ermənilər tərəfindən Xocalı əhalisi olan etnik azərbaycanlılara qarşı törədilmiş bütün əməllər beynəlxalq hüquq sənədlərinə uyğun olaraq soyqırımı kimi qiymətləndirilir və beynəlxalq hüquq prinsiplərinə görə bəşəriyyətə qarşı cinayət saydır.

Rövşən Mustafayev,
siyasi elmlər doktoru, Ekspert Komissiyasının rəhbəri,
AMEA İnsan Hüquqları İnstitutunun direktoru

**Yuxarıda göstərilən sənəd üç dildə
xarici ölkələrdə yaşayan Azərbaycanlılarla İş Üzrə Dövlət Komitəsinin vasitəsilə
aşağıdakı təşkilatlara göndərilmişdir**

I ərazi şöbəsi

1. Rusiya Federasiyası

Ümumrusiya Azərbaycan Konqresi

Federal Milli Mədəni Muxtariyyət "AZERROS"

2. Qazaxıstan

Səfirlik

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin İşlər İdarəsi
PREZİDENT KİTABXANASI

Respublikası

"Xəzər" ictimai birliyi

"Turan" Konqresi

Səfirlik

3. Özbəkistan

Respublikası

Mədəniyyət Mərkəzləri Assosiasiyası

"Dostluq" cəmiyyəti

4. Tacikistan

Respublikası

5. Qırğızıstan

Respublikası

6. Gürcüstan

Respublikası

"Azəri" ictimai birliyi

Səfirlik

Gürcüstan Ziyalıları Birliyi

"Gürcüstan mənim Vətənimdir" cəmiyyəti

II ərazi şöbəsi

1. İsveç (Stokholm)

Nadir Hollenbrand - Azərbaycan naminə

Səməd Fərtaş - Azərbaycan dənəyi

2. Norveç

Məmməd Rza - Xəzər Yanar dənəyi

3. Finlandiya

Təranə Nəzərova - Azərbaycan-Finlandiya

Dostluq Cəmiyyəti

4. Danimarka

Kərim Rismankar - Azərbaycan Kültür Ocağı

5. Fransa

Səid İsmayilov - "Azərbaycan Evi"

Assosiasiyasının sədri

Mirvari Fətəliyeva - Azərbaycan-Fransa

Gənclik Assosiasiyasının sədri

Vazeh Əsgərov - Fransada Azərbaycanlı

Tələbələr Assosiasiyasının sədri

Ağasəlim Rəsulov - Azərbaycan-Fransa

Azad Mübadilələr Assosiasiyasının sədri

Fazil Zeynalov - Fransa-Azərbaycan Elm

və Təhsil İnkişafı Assosiasiyasının sədri

Osman Sarıyusif- "Fransa-Türk"

Federasiyasının sədri

6. İtaliya

Zaur Fərhadov - "Dostluq" Azərbaycan

Assosiasiyasının sədri

Nürəddin Hüseynov - "Azəri" cəmiyyətinin sədri

7. İspaniya

Hilal Məmmədov - "Azəri" Assosiasiyasının sədri

Cəlal Erkin - Azərbaycan Dostluq Cəmiyyəti

8. İsveçrə

Rəhim Sulduzlu - İsveçrə-Azərbaycan

Dostluq Cəmiyyətinin sədri

Fərhad Yıldız - Azərbaycan türkləri Kültür

dənəyinin sədr müavini

Lalə Mehmanova - İsveçrə-Azərbaycan

Əməkdaşlıq Cəmiyyətinin sədri

9. Ukrayna Respublikası

Oqtay Əfəndiyev - UAK-nın sədri

Murad Ömərov - Xarkov vilayəti,

Ukrayna-Azərbaycan Dostluq Cəmiyyətinin sədri

10. Belarus Respublikası

Natiq Bağirov - Belarus-Azərbaycan

İcmaları Konqresi

11. Moldova

Moldova Azərbaycanlıları Konqresi

Respublikası

12. Estoniya

Niyazi Hacıyev - Estoniya-Azərbaycan Mədəniyyət Mərkəzinin sədri

Respublikası

13. Litva Respublikası

Mahir Həməzəyev - Litva Azərbaycanlıları Cəmiyyəti

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin İşlər İdarəsi
PREZİDENT KİTABXANASI

14. Latviya Respublikası	Əlirza Hüseynov - "Azəri-Vəhdət"
15. Rumıniya Respublikası	Latviya-Azərbaycan dostluq cəmiyyətinin rəhbəri İqbal Hacıyev - Rumıniya-Azərbaycan Gəncləri və Mədəniyyət Assosiasiyasının Prezidenti
16. Çexiya Respublikası	Elşən Nəzərov - "Azəri-Çex" cəmiyyətinin sədri
17. Macarıstan Respublikası	Svetlana Abdullayeva - Macarıstan-Azərbaycan Dostluq Cəmiyyətinin sədri
18. Polşa Respublikası	Hicran Əliyeva - Azərbaycan Mədəniyyət və İnformasiya Mərkəzinin sədri
19. Bolqarıstan Respublikası	Balaqardaş Sultanov - Bolqarıstan-Azərbaycan Dostluq Cəmiyyətinin sədri
20. Böyük Britaniya və Şimali İrlandiya Krallığı	Tale Heydərov - Azərbaycan Cəmiyyətinin sədri
21. Belçika Krallığı	Bülənt Gürcəm - "Belçika-Azərbaycan Evi"nin sədri
22. Niderland Krallığı	Sahil Qasimov - "Azərbaycan Türk Kültür Mərkəzi"nin sədri Gülşən Kazımova - "Avropa Qafqaz Elm və Mədəniyyət Mərkəzi"nin sədri
23. Avstriya Respublikası	Elman Muradov - "Avstriya-Azərbaycan Akademik Birliyi"nin sədri
24. Almaniya Federativ Respublikası	Vahəddin Kaya - "Avropa Azərbaycanlıları Konqresi"nin prezidenti Başar Kömür - Mayns Azərbaycan Cəmiyyətinin sədri Nüsrət Dərbəstə - "Almaniya-Azərbaycan Cəmiyyətləri Federasiyası"nın sədri Nuridə Atəşi - "Nizami Gəncəvi adına Azərbaycan Mədəniyyəti İnstitutu"nın sədri

III ərazi şöbəsi

1. Kanada	Əkbər Məcidov - Kanada-Azərbaycan Assosiasiyaları Federasiyasının İcraçı direktoru İlham Axundov - Kanada-Azərbaycan Əməkdaşlıq Assosiasiyasının prezidenti, Kanada-Azərbaycan Assosiasiyaları Federasiyası İdarə Heyətinin üzvü, Hamilton Məsud Əliyev - Kvebek Azərbaycanlıları Assosiasiyasının prezidenti, Kanada-Azərbaycan Assosiasiyaları Federasiyası İdarə Heyətinin üzvü, Monreal Fərəc Əliyev - Kanada-Azərbaycan Assosiasiyaları Federasiyası İdarə Heyətinin üzvü, Toronto Hilal Zeynalov - Azərbaycan Ağsaqqallar Şurasının Sədri, Toronto Rorrtan İbrahimov - Kanada-Azərbaycan Assosiasiyaları Federasiyası İdarə Heyətinin üzvü, Toronto Mehman Məmmədov - Kanada-Azərbaycan Alyansı İdarə Heyətinin üzvü, Toronto Cavad Zərrin - Azərbaycan İcmaları Assosiasiyasının sədri, Kanada-Azərbaycan Assosiasiyaları Federasiyası İdarə Heyətinin üzvü, Toronto Murteza Paki - Azərbaycan Kültür Ocağı İdarə Heyətinin üzvü, Vankuver
-----------	---

2. Avstraliya

Əlirza Miyanalı - Odlar Yurdu radiosunun
prezidenti, Vankuver
Sadıx Təyyar - Qaflantı adına Azərbaycan-Kanada
Cəmiyyətinin sədri, Vankuver
Mikayıl Oyta - Avstraliya-Azərbaycan
Assosiasiyasının prezidenti, Sidney

“Dirçəliş”, 2004-cü il, № 96-97, səh. 49-55.

**Birləşmiş Millətlər Təşkilatının baş katibi cənab Kofi Annana Avropada Təhlükəsizlik və
Əməkdaşlıq Təşkilatının fəaliyyətdə olan sədri cənab Solomon Passiyə Avropa Şurasının
Parlament Assambleyasının sədri cənab Piter Şiderə
(25 fevral 2004-cü il)**

Bakı, 25 fevral 2004-cü il

Azərbaycan Respublikası dövlət müstəqilliyi əldə etdikdən sonra bir çox ağır və həlli vacib problemlərlə üzləşmişdir. Bunlardan ən başlıcası Ermənistanın ölkəmizə qarşı həyata keçirdiyi tarixi təcavüz və ilhaq siyasətinin ötən əsrin 80-ci illərinin sonu – 90-cı illərindən etibarən yeni vüsət alması və onun ağır nəticələridir. Təəssüf ki, erməni təcavüzünün yeni mərhələsi də əvvəllərdə olduğu kimi, qanlı cinayətlər və kütləvi qırğınlarla müşayiət olunmuş, Azərbaycan xalqına böyük maddi və mənəvi zərbələr vurulmuşdur. Ən dəhşətli cinayət isə ermənilərin azərbaycanlılara qarşı törətdiyi total soyqırım siyasətinin tərkib hissəsi olan Xocalı faciəsidir.

1992-ci il fevral ayının 25-dən 26-na keçən gecə erməni silahlı birləşmələri Xankəndində yerləşdirilən keçmiş Sovet İttifaqına məxsus 366-cı alayın köməyi ilə Xocalı şəhərinə hücum edərək dinc əhaliyə amansız divan tutmuşdur. Yerlə yeksan edilən Xocalı şəhərinin 613 nəfəri qətlə yetirilmişdir. Qətlə yetirilənlərin 106 nəfəri qadın, 83 nəfəri isə azyaşlı uşaqdır. 56 nəfər xüsusi amansızlıq və qəddarlıqla qətlə yetirilmişdir. Qanlı faciə zamanı 1000 nəfərdən çox şəhər sakini yaralanmış, şikəst edilmiş, 1275 nəfər isə girov götürülmüşdür. Onların 700 nəfəri hələ də erməni əsirliyindədir.

**BMT-nin Baş katibi cənab Koffi Annana Avropa Təhlükəsizlik və Əməkdaşlıq Təşkilatının fəaliyyətdə olan sədri cənab Solomon Passiyə Avropa Şurasının Baş katibi cənab Valter Şvimmerə Beynəlxalq Qırmızı Xaç və Qızıl Aypara Konfederasiyasının prezidenti xanım Hlin Bolbvinsbottirə ATƏT-in Minsk Qrupunun Rusiyalı həmsədri cənab Yuri Merzlyakova ATƏT-in Minsk Qrupunun ABŞ-dan olan həmsədri cənab Rudolf Perinaya ATƏT-in Minsk Qrupunun Fransalı həmsədri cənab Anri Jakolenə Avropa Şurasının Dağlıq Qarabağ üzrə məruzəçisi cənab Terri Devisə
(5 mart 2004-cü il)**

Bakı, 5 mart 2004-cü il

2004-cü il fevral ayının 26-da Azərbaycan Ordusunun giziri Əhmədov Rəşad Səmədulla oğlu Ermənistanla təmas xəttində vəzifə borcunu yerinə yetirərkən erməni silahlı birləşmələri tərəfindən Azərbaycanın işğal olunmuş ərazilərində basdırılmış minaya düşərək həlak olmuşdur. Bu, son altı ayda minaya düşərək həlak olan yeddinci Azərbaycan vətəndaşıdır.

Hamımızın gözü qarşısında insan faciəsinin tükürpərdən statistikaya çevrilməsindən artan narahatlığımızı ifadə edərək biz, Azərbaycan Respublikası Milli Məclisində təmsil olunan Yeni Azərbaycan, Ana Vətən, Sosial Rifah, Azərbaycan Naminə Alyans partiyaları Sizə müraciət edirik.

Beynəlxalq ictimaiyyətə məlumdur ki, Azərbaycan Respublikası istiqlalının ilk illərindən etibarən Ermənistanın əsasız ərazi iddiaları ilə üzləşmiş, bu dövlətin silahlı təcavüzü nəticəsində ölkəmiz ərazisinin 20 faizini itirmiş, 1 milyondan çox azərbaycanlı öz doğma yurd-yuvasından qovularaq qaçqın və köçkün vəziyyətinə salınmışdır. Müharibənin gedişində Ermənistan tərəfi bütün beynəlxalq normaları kobudcasına pozaraq, azərbaycanlılara qarşı misli görünməmiş soyqırım aktını – 613 nəfərin qətl, yüzlərlə insanın şikəst olması ilə nəticələnən Xocalı faciəsini törətmiş və bununla sivilizasiyalı dünyaya qarşı dəhşətli cinayət işlətməmişdir.

**NATO Parlament Assambleyasının sədri cənab Pyer Lelluşə
(27 dekabr 2004-cü il)**

Bakı, 27 dekabr 2004-cü il

Sizin Fransada nəşr edilən «Le Figaro» qəzetinin 21 dekabr 2004-cü il sayında Ana Palasio ilə birgə qələmə aldığınız məqalənizdə Azərbaycan – Ermənistan Dağlıq Qarabağ münaqişəsi ilə bağlı obyektivliyə söykənməyən və tamamilə Ermənistanın maraqlarına cavab verən fikirləriniz bizi təəssüfləndirir. Cənubi Qafqazda digər münaqişələrlə bağlı siz mövqeyinizi bildirərkən Gürcüstanın və Moldovanın ərazi bütövlüyünü bərpa etməyin zəruriliyindən bəhs etdiyiniz halda, Dağlıq Qarabağa gəldikdə onun üzərində Ermənistanın nəzarət etməsini təbii, hətta kompromis variant kimi qələmə verməyə çalışmağınız anlaşılmazdır.

Dağlıq Qarabağ münaqişəsi 1988-ci ildə Ermənistanın Azərbaycana qarşı əsassız ərazi iddiaları və açıq hərbi təcavüzü ilə başlamış və Azərbaycanın ərazilərinin 17 min km 2-nin (ölkə ərazisinin təxminən 20%-nin), o cümlədən 4,5 min km² –lik Dağlıq Qarabağın işğal ilə nəticələnmiş, 1 milyondan artıq vətəndaşımız öz ölkəsində qaçqın vəziyyətinə düşmüşdür. Həmçinin, qeyd etmək yerinə düşər ki, Ermənistanın azərbaycanlılara qarşı etnik təmizləmə və soyqırım siyasəti təkcə bu dövr ilə məhdudlaşmamış, ötən əsrin əvvəllərindən etibarən 1904-1905, 1918-1920, 1948-1953-cü illərdə intensiv və məqsədyönlü surətdə həyata keçirilmişdir. Ermənistanın təcavüzkar siyasəti bir sıra dəhşətli hərbi cinayətlərlə müşayiət olunmuş, tarixdə bəşəriyyətə qarşı ən rüsvayçı cinayətlərdən sayılan Xocalı soyqırımını törədilmiş, sayı 100 minlərlə ölçülən qaçqın ordusu yaranmış, Azərbaycan humanitar fəlakət qarşısında qoyulmuşdur. Ermənilər işğal etdikləri Azərbaycan ərazilərində azərbaycanlılara aid hər şeyi, o cümlədən maddi-mədəniyyət abidələrini yerlə-yeksan etməkdən belə çəkinməmişlər. Bu gün təcavüzkar Ermənistan işğal olunmuş Azərbaycan ərazilərindən beynəlxalq terror təşkilatları üçün sığınacaq, narkotik ticarət, qanunsuz silah və insan alveri üçün münasib məkan kimi istifadə edir. Bu barədə Azərbaycan tərəfində kifayət qədər dəlil və sübutlar vardır. Siz həmçinin öz məqalənizdə Ermənistanı blokadadan çıxarmağın vacibliyini qeyd edirsiniz. Halbuki, İran və Gürcüstanla ümumi sərhədləri və sıx iqtisadi münasibətləri olan Ermənistanın iqtisadi cəhətdən zəif inkişaf etməsi öz işğalçı siyasəti nəticəsində regional iqtisadi layihələrdən kənarda qalması və digər səbəblərlə izah olunmalıdır. Diqqətinizə bir faktı da çatdırmaq istərdik ki, Ermənistan Azərbaycanın Naxçıvan Muxtar Respublikasını artıq 16 ildir ki, tam blokada vəziyyətində saxlayır.

31 mart azərbaycanlıların soyqırımı günü münasibətilə
Azərbaycan xalqına müraciət
(30 mart 2004-cü il)

Əziz həmvətənlər!
Hörmətli soydaşlar!

Erməni millətçiləri tərəfindən xalqımıza qarşı aparılan soyqırımı və təcavüz siyasətinin iki yüz ildən artıq tarixi vardır. Bu siyasətin məqsədi azərbaycanlıları qədim torpaqlarından sıxışdırıb çıxarmaq, bu ərazilərdə erməni tarixçilərinin və ideoloqlarının uydurduğu "Böyük Ermənistan" dövləti yaratmaq idi. Öz mənfur və təhlükəli siyasətlərini gerçəkləşdirmək üçün onlar müxtəlif üsul və vasitələrdən, tarixin saxtalaşdırılmasından, siyasi təxribatlardan istifadə etmiş, dövlət səviyyəsində davakar millətçiliyi, separatizmi və qonşu xalqlara qarşı təcavüzü dəstəkləmişlər. Bu məqsədlə Ermənistanda və ayrı-ayrı xarici dövlətlərdə "milli-mədəni", dini, siyasi və hətta terrorçu təşkilatlar qurmuş, erməni diasporunun və lobbisinin imkanlarını səfərbər etmişlər.

XIX əsrin birinci rübündə Rusiya və İran arasında gedən müharibələrin nəticəsi kimi Azərbaycan torpaqlarının ikiye bölünməsi ilə Qarabağ ərazisinə İran və Türkiyədən ermənilərin məqsədli şəkildə kütləvi köçürülməsinə start verilmiş, burada demoqrafik vəziyyət süni surətdə dəyişdirilmişdir. 1905-ci ildə erməni millətçiləri tərəfindən azərbaycanlılara qarşı öz dogma yurdlarında kütləvi qırğınlar törədildi, yüzlərlə yaşayış məntəqəsi dağıdıldı. 1918-ci ildə Bakı Kommunası rəhbərlərinin himayəsi ilə Bakı quberniyasını azərbaycanlılardan təmizləmək məqsədi güdən mənfur plan həyata keçirildi. Nəticədə on minlərlə dinc insan məhv edildi, yaşayış məntəqələri, mədəniyyət abidələri, məscidlər və məktəblər dağıdıldı.

Azərbaycanlılara qarşı soyqırımı və deportasiya siyasəti millətlərin və xalqların bərabərliyi şüarını elan etmiş sovet hakimiyyəti dövründə incə və mərkəli metodlarla davam etdirilmiş, Azərbaycana münasibətdə çoxlu səhv və ədalətsiz qərarlar qəbul edilmişdir. 20-ci illərdə tarixi Azərbaycan ərazisi olan Zəngəzur heç bir əsas olmadan Ermənistanla verildi və beləliklə, Azərbaycanın qədim torpağı Naxçıvan Vətənimizin qalan hissəsindən ayrı salındı. Dağlıq Qarabağda erməni muxtariyyəti yaradıldı. SSRİ rəhbərliyinin volyuntarist qərarı ilə 1948-1953-cü illərdə ermənilər yüz minlərlə azərbaycanlıların öz ata-baba yurdlarından deportasiyasına nail oldular və faktiki olaraq Ermənistan Respublikası ərazisində monoetnik respublika yaratdılar.

80-ci illərin ikinci yarısında - bədnam "perestroyka" dövründə SSRİ-nin rəhbər dairələrinin bilavasitə təhriki və yardımı ilə erməni millətçilərinin xalqımıza qarşı təcavüz və cinayətlərinin yeni dalğası başlandı. Yığcam halda yaşayan 200 minə yaxın azərbaycanlı Ermənistan ərazisindən amansızlıqla qovuldu. Dağlıq Qarabağ və onun ətrafındakı yeddi rayon genişmiqyaslı hərbi əməliyyatlar nəticəsində azərbaycanlılardan təmizləndi və erməni hərbi birləşmələri tərəfindən işğal olundu. M.Qorbaçov başda olmaqla SSRİ rəhbərliyi təcavüzkarı cəzalandırmaq əvəzinə, 1990-cı ilin yanvarında Bakıya qoşun yeridərək, öz milli və vətəndaş haqqını tələb edən yüzlərlə insanı qətlə yetirdi. 1992-ci ildə ermənilər qədim Xocalı şəhərini misli görünməmiş amansızlıqla məhv etdi, onun dinc sakinlərini qəddar və amansız işgəncələrə və soyqırımına məruz qoydular.

Soyqırımı və deportasiya siyasəti xalqımıza ağır maddi və mənəvi zərbələr vurmuş, onun tarixi yaddaşında silinməz izlər buraxmışdır. Bütövlükdə, iki milyona yaxın azərbaycanlı başqa millətdən olan insanlara, qonşu xalqlara nifrət və təcavüz ideologiyası və psixologiyası üzərində qurulmuş mənfur erməni siyasətinin fəlakət və dəhşətlərini öz taleyində yaşamışdır.

Bu qədər xəyanət və zərbələrə məruz qalmasına baxmayaraq, xalqımız soyqırımı və deportasiya faktlarını uzun zaman ictimai müzakirəyə çıxarmamış, beynəlxalq aləmdə ifşa etməmiş, əslində, buna onun imkanı da olmamışdır. Yalnız ümummilli liderimiz Heydər Əliyevin Azərbaycanda ali hakimiyyətə qayıdışından sonra bu məsələyə prinsipial yanaşma nümayiş etdirilmiş, erməni millətçilərinin xalqımıza qarşı illərlə reallaşdırdığı soyqırımı və deportasiya siyasətinin mahiyyəti açıqlanmış və ifşa olunmuşdur. Azərbaycan Prezidenti Heydər Əliyevin 1998-ci il 26 mart tarixli Fərmanı ilə 31 mart azərbaycanlıların soyqırımı günü elan edilmiş, soyqırımı qurbanlarını anma tədbirlərinin keçirilməsinə, beynəlxalq miqyasda Azərbaycan haqiqətlərinin yayılmasına təkan verilmişdir. Məqsəd erməni millətçilərinin işğalçılıq və təcavüz siyasətini faktlar əsasında dünya ictimaiyyətinə və nüfuzlu beynəlxalq dairələrə çatdırmaq, törədilmiş hadisələrin bütöv xalqa qarşı planlı surətdə həyata keçirilən soyqırımı aktları kimi tanınmasına nail olmaq idi. Lakin uydurma "erməni soyqırımı" haqqında onilliklər boyu təbliğat-informasiya müharibəsi aparan və bundan öz ərazi iddialarını əsaslandırmaq və siyasi-hüquqi dividendlər əldə etmək üçün istifadə edən erməni millətçilərləndən fərqli olaraq, biz bu faktlardan başqa xalqlara düşmənçilik və nifrət hissləri aşılamaq üçün faydalanmaq istəmirik. Biz dövlətlər və xalqlararası münasibətlərdə beynəlxalq hüququn hamılıqla qəbul edilmiş prinsiplərinin, sivil birgəyaşayış normalarının ardıcıl surətdə tətbiq olunmasının tərəfdarıyıq.

Azərbaycan dövləti erməni təcavüzünün nəticələrinin aradan qaldırılması, respublikamızın ərazi bütövlüyünün və suverenliyinin təmin olunması, davakar erməni millətçiliyinin və ekspansiya siyasətinin ifşası, aparıcı dünya dövlətləri və nüfuzlu beynəlxalq dairələr tərəfindən ölkəmizin ədalətli mövqeyinin etiraf olunması və müdafiəsi istiqamətində ardıcıl və məqsədyönlü iş aparır. Dövlətimizin iqtisadi potensialı və siyasi qüdrəti artdıqca, beynəlxalq nüfuzu gücləndikcə onun ədalətli mövqeyini müdafiə edən dövlətlərin və siyasi dairələrin sayı da çoxalır. Azərbaycanın dövlət və hökumət rəhbərləri, parlament nümayəndələri Ermənistanın işğalçı siyasətini, terrorçuluğunu, tarix və mədəniyyət abidələrimizə, ekologiyamıza qarşı törətdiyi vandalizm və vəhşiliyi BMT-də, Avropa Şurası Parlament Assambleyasında, ATƏT-də, Avropa Birliyində müvəffəqiyyətlə ifşa edir. Bu işdə, eyni zamanda, ictimai təşkilatların, elmi-mədəni dairələrin, xüsusən xaricdəki Azərbaycan icmalarının üzərinə böyük və məsuliyyətli vəzifələr düşür. Azərbaycan həqiqətləri dünya ictimaiyyətinə daha tam, dolğun və ardıcıl çatdırılmalı, Ermənistanın işğalçı siyasəti, törətdiyi soyqırımı və təcavüz aktları ifşa olunmalıdır.

Bu gün Ermənistan rəhbərliyi beynəlxalq hüquq normalarına meydan oxuyur, cürbəcür siyasi, ideoloji təxribatlardan istifadə etməklə dünya ictimai fikrini çaşdırmağa, işğal faktını ört-basdır etməyə, unudurmağa, son nəticədə beynəlxalq aləmi mövcud realıqla barışdırmağa çalışır. Bu cür uzağı görməyən, təcavüzkar siyasət Ermənistan dövlətini və cəmiyyətini dərin iqtisadi, siyasi və mənəvi böhrana düşür etmişdir. Avantürist "Böyük dövlət" ideyasının girovuna çevrilmiş və çoxəsrlik qonşuları ilə uzunmüddətli münaqişə vəziyyətinə salınmış erməni xalqı bütün qlobal iqtisadi-enerji layihələrindən təcrid edilmiş və beləliklə, çox çətin vəziyyətlə üzləşmişdir. Əminəm ki, haqq-ədalətin yerini tapacağı, dünya ictimaiyyətinin və erməni xalqının Ermənistanın bugünkü işğalçı və təcavüzkar siyasətinə yox deyəcəyi, neçə illərdir ki, bütün Qafqazda yaşayan hər bir insana öz mənfi təsirini göstərmiş münaqişələrin beynəlxalq hüquq normaları əsasında həll olunacağı gün uzaqda deyildir.

Bir daha soyqırımı qurbanlarının əziz xatirəsini dərin hüzn və ehtiramla yad edir, Allahdan onlara rəhmət diləyir, xalqımıza səadət, ümummilli vəzifələrimizin həlli yolunda uğurlar arzulayıram.

İlham Əliyev,
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 30 mart 2004-cü il.

**Xocalı soyqırımını qurbanlarının beynəlxalq təşkilat və məhkəmələrə,
dünyanın dövlət və xalqlarına müraciəti
(28 yanvar 2005-ci il)**

İnsanlıq əleyhinə cinayət Xocalı... on beş il keçdi...

Biz - Xocalı soyqırımında vəhşicəsinə öldürülmüş insanların yaxın qohumları, Ermənistanın həyata keçirdiyi təcavüzkarlıq və etnik təmizləmə siyasətinin qurbanları - Sizə müraciət edərək diqqətinizi nə uşaqlara, nə qadınlara, nə də qocalara rəhm etməyən ermənilərə, Xocalının yüzlərlə sakinini yalnız azərbaycanlı olduqlarına görə qəddarlıqla qətlə yetirən erməni döyüşçülərinə cəlb etmək istəyirik.

Erməni silahlı qüvvələri hazırda Ermənistanın prezidenti olan R. Köçəryanın, Dağlıq Qarabağda təcavüzkar dövlətin yaratdığı işğalçı və separatçı rejimin rəhbəri A.Qukasyanın rəhbərliyi ilə 1992-ci ildə fevralın 25-dən 26-a keçən gecə Azərbaycan şəhəri Xocalıya hücum etdilər və şəhərin dinc sakinlərini kütləvi şəkildə qırmağa başladılar. 613 adam, o cümlədən 63 uşaq, 106 qadın, 70 qoca vəhşicəsinə öldürülmüş, 8 ailə tamamilə məhv edilmiş, 25 uşaq hər iki, 130 uşaq isə bir valideynini itirmiş, 487 adam, o cümlədən 76 uşaq ağır yaralanmışdı. 1275 adam əsir götürülmüş, onlardan 150-si itgin düşmüş hesab edilir.

Biz Sizdən bu dəhşətli faciəyə laqeyd qalmayıb, soyqırımına - təkcə xocalılılara deyil, bütövlükdə bəşəriyyətə qarşı yönəlmiş cinayətə qiymət verməyi və bu qanlı I cinayətin törədilməsində günahkar olan hər bir kəsin cəzalandırılmasını xahiş edirik.

Biz dünya ictimaiyyətini erməni cinayətkarlarının yalançı göz yaşlarına inanmamağa, onların hərəkətlərini Azərbaycan xalqına qarşı törədilmiş soyqırımını aktı kimi qınamağa çağırırıq.

Xocalı şəhərinin sağ qalan sakinləri
28 yanvar 2005-ci il

**Xocalı soyqırımının ildönümü münasibətilə
Azərbaycan xalqına müraciət
(23 fevral 2005-ci il)**

Əziz həmvətənlər!
Hörmətli soydaşlar!

Bu gün Sizə xalqımızın tarixində kədərli və ağrılı bir səhifə, insanlığa qarşı ən qəddar və amansız kütləvi terror hadisələrindən olan Xocalı soyqırımı ilə əlaqədar müraciət edirəm. 1992-ci il fevralın 26-da xalqımız öz taleyinin ən ağır və acılı anlarından birini yaşadı. Həmin gün qədim Azərbaycan şəhəri Xocalı erməni hərbi birləşmələri tərəfindən yer üzündən silindi. Heç bir hərbi zərurət olmadan yüzlərlə dinc sakin tarixdə analoqu olmayan işgəncələrlə öldürüldü, meyidləri təhqir olundu. Uşaqlar, qadınlar, qocalar, bütöv ailələr məhv edildi. XX əsrin sonunda təkcə Azərbaycan xalqına qarşı deyil, bütün insanlığa qarşı ən ağır cinayətlərdən biri baş verdi. Xocalı faciəsi öz ağırlığına, vəhşiliyinə və amansızlığına görə bəşəriyyətə qarşı törədilmiş cinayətlər sırasında xüsusi yer tutur.

Xocalı faciəsi təsadüfi hadisə deyildi. Bu, iki yüz ildən artıq müddətdə davakar erməni millətçilərinin Azərbaycan xalqına qarşı yürütdüyü soyqırımı və etnik təmizləmə siyasətinin tərkib hissəsi idi. Bu siyasət erməni diasporunun və lobbisinin imkanlarından istifadə edilməklə bütün dövrlərdə hərbi, iqtisadi, ideoloji və mədəni vasitələrlə aparılmışdır. Keçən əsrin 80-ci illərinin sonlarında isə Ermənistanın Azərbaycana qarşı ərazi iddiaları irimiqyaslı hərbi münaqişəyə gətirib çıxardı. Zaman-zaman davam etdirilən bu məkrli siyasət nəticəsində azərbaycanlılar əzəli torpaqlarından qovuldular, didərgin salındılar, yüz minlərlə insan qaçqın və məcburi köçkün vəziyyətinə düşdü.

Dəhşətli Xocalı faciəsini törətməklə ermənilər uzağa gedən taktiki məqsədlər güdürdülər. Bununla xalqımızı qorxutmaq, mübarizə əzmini qırmaq, onu tarixi torpaqlarımızın bir qisminin itirilməsi ilə barışmağa məcbur etmək istəyirdilər. Lakin hiyləgər düşmən məqsədlərinə çata bilmədi. Xalqımız öz dövlətinin suverenliyi və ərazi bütövlüyü uğrunda mübarizədə daha da mətinləşdi, qəhrəmanlıq və dəyanət nümayiş etdirdi.

Faciənin miqyasına və ağırlığına baxmayaraq, hakimiyyətdə olan qüvvələr o zaman bu qanlı cinayət barədə beynəlxalq təşkilatlara, dünya ictimaiyyətinə vaxtında lazımi məlumat verməmiş, həyəcan təbili çalmamış, əksinə, xalqın qəzəbindən və hakimiyyəti itirəcəklərindən qorxaraq əsl həqiqəti xalqdan gizlətmişlər. Muxalifətdə olan qüvvələr isə həmin dövrdə ümumxalq müsibətindən hakimiyyətə gəlmək üçün əlverişli vasitə kimi istifadə etmişdilər. Yalnız ümummilli liderimiz Heydər Əliyevin ali hakimiyyətə qayıdışından sonra bu qanlı cinayət siyasi-hüquqi qiymətini almış, onun dünya dövlətləri və beynəlxalq təşkilatlar tərəfindən soyqırımı kimi tanınması üçün tədbirlər görülmüşdür.

Hazırda Azərbaycan rəhbərliyi Ermənistan - Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin beynəlxalq hüquq normalarına uyğun həlli, ölkəmizin ərazi bütövlüyünün və suverenliyinin bərpası, qaçqın və məcburi köçkünlərin doğma torpaqlarına qaytarılması uğrunda ardıcıl səylər göstərir. Beynəlxalq təşkilatlar, aparıcı dövlətlər münaqişənin kökləri, səbəbləri və nəticələri barədə getdikcə daha artıq məlumatlandırılır, Azərbaycanın ədalətli mövqeyini etiraf edirlər. Bu gün Xocalı faciəsi dünyanın böyük dövlətlərinin parlamentlərində müzakirəyə çıxarılır, onun təfərrüatları ictimaiyyətə açıqlanır. Bir sıra beynəlxalq təşkilatlar, nüfuzlu dövlətlərin rəhbərləri, parlamentləri tərəfindən Ermənistanın işğalçı, təcavüzkar dövlət olduğu təsdiq edilir, ondan işğal etdiyi Azərbaycan ərazilərini geri qaytarmaq tələb olunur.

Xocalı faciəsindən keçən illərin təcrübəsi göstərdi ki, xalqımız, ölkə ictimaiyyəti ayıq-sayıq olmalı, dezinformasiya və təxribat sahəsində böyük təcrübəsi olan ermənilərin planlarını daim ifşa etməlidir. Ermənistan dövlətinin və erməni millətçilərinin Qafqaz bölgəsində həyata keçirdikləri etnik separatizmin, başqa xalqlara qarşı nifrət və terror ideologiyasının bəşəriyyət üçün təhlükəsi açıqlıb göstərilməlidir. Bu sahədə bizim görəcəyimiz işlər çoxdur. Azərbaycan həqiqətlərinin dünyaya çatdırılması daha səmərəli və ardıcıl aparılmalıdır. Xarici ölkələrdə getdikcə öz mövqelərini gücləndirən soydaşlarımız da bu işdə yaxından iştirak etməli, ermənilərin Azərbaycan torpaqlarında törətdikləri Xocalı soyqırımı kimi hadisələrə yaşadıkları dövlətlərdə lazımi qiymət verilməsinə çalışmalıdırlar. Düşünürəm ki, müstəqil, güclü və demokratik Azərbaycan dövlətinin mövcudluğu və getdikcə inkişaf etməsi Xocalı şəhidlərinin ruhuna təsəlli ola bilər.

Bir daha Xocalı qəhrəmanlarının və şəhidlərinin əziz xatirəsini dərin hüznə yad edir, onlara Allahdan rəhmət diləyərək, xalqımıza başsağlığı verirəm.

İlham ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
Bakı şəhəri, 23 fevral 2005-ci il

**Xocalı soyqırımının ildönümü ilə əlaqədar "Vətən harayı" abidəsinin önünə
Azərbaycan Prezidenti adından əklil qoyulmuşdur**

Fevralın 26-da Azərbaycanın dövlət və hökumət rəsmilərinin, respublika ictimaiyyəti nümayəndələrinin iştirakı ilə paytaxtın Xətai rayonundakı "Vətən harayı" abidəsinin önündə Xocalı soyqırımının 13-cü ildönümünə həsr olunmuş anma mərasimi keçirilmişdir.

Səsucaldanlardan ətrafa matəm musiqisi yayılırdı. Buraya toplaşmış minlərlə adam Xocalıda XX əsrin ən amansız cinayətlərindən birini törədən erməni faşistlərinin vəhşiliklərinin qurbanı olmuş yüzlərlə günahsız soydaşımızın xatirəsini sonsuz kədər hissi ilə növbəti dəfə yad etdilər. 1992-ci ilin ayazlı-şaxtalı, müdhiş fevral gecəsində törədilmiş soyqırımı, qaniçən erməni cəlladlarının körpələrə, əlsiz-ayaqsız qocalara qarşı görünməmiş qəddarlığı heç vaxt unudulmayacaq, bəşəri dəyərlərlə deyil, mağara sakinlərinə xas olan heyvani hisslərlə yaşayan erməni cəlladlarının vəhşiliyinin daha bir sübutu kimi insanlığın yaddaşında əbədi yaşayacaqdır.

Milli Məclisin Sədri Murtuz Ələsgərov, Baş nazir Artur Rəsizadə, Prezidentin icra Aparatının rəhbəri Ramiz Mehdiyev Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin adından "Vətən harayı" abidəsinin önünə əklil qoydular.

Milli Məclisin deputatları, nazirliklərin və dövlət komitələrinin, xarici ölkə səfirliklərinin nümayəndələri, paytaxt sakinləri abidə önünə tər qərənfillər düzdülər, şəhidlərin xatirəsinə ehtiramlarını bildirdilər.

AzərTAc
27 fevral 2005-ci il

Xocalı soyqırımı Türkiyə Böyük Millət Məclisində müzakirə olundu

TBMM ermənilərin həyata keçirdiyi soyqırımı pisləyən sənəd qəbul edib:

XX əsrin faciəsi haqda dolğun məlumatlar dünya ictimaiyyətinə çatdırıldıqca beynəlxalq təşkilatların Ermənistanı təzyiqləri artır.

Dünən Xocalı soyqırımı məsələsi Türkiyə Böyük Millət Məclisində müzakirəyə çıxarılıb. Azərbaycan parlamentinin nümayəndələri millət vəkili Nizami Cəfərov və Elman Məmmədov müzakirələrdə iştirak edib. İclasda Doğru Yol Partiyasının İqdir millət vəkili Dursun Akdemir çıxışında Ermənistandan 200 min azərbaycanlının qovulması, 7 min nəfər əhalisi olan Xocalı qəsəbəsində törədilən soyqırımı haqqında məlumat verib. DYP millət vəkili Xocalı soyqırımı zamanı 1500 nəfər məsum insanın qətlə yetirilməsini xatırladaraq, dünyanın aparıcı kütləvi informasiya vasitələrinin bu faciəyə susqunluqla yanaşmasını qınayıb. Dursun Akdemir parlament üzvlərinə soyqırımı faktını təsdiqləyən fotosəkilləri nümayiş etdirib. “Bu gün Ermənistanda bir nəfər olsun azərbaycanlı yoxdur. Amma Azərbaycanda minlərlə erməni yaşayır. Bütün hüquqları ayaqlar altında tapdalayan Ermənistan Azərbaycanın torpaqlarını işğal edib. Ermənilərin Xocalıda həyata keçirdiyi soyqırımı bütün dünyaya tanındılmalıdır. Mən sizləri əmin edirəm ki, ermənilər tökdükləri qanda boğulacaq”.

AKP Ankara millət vəkili Haluk İpək də çıxışında ermənilərin Xocalıda həyata keçirdiyi soyqırımın vəhşilik olduğunu deyib. “Ermənilər 366-cı polkun rus əsgərləri ilə birlikdə üç istiqamətdə Xocalıya daxil olaraq, müdafiəsiz insanları qətlə yetirib, Ağdama gedən Xocalı sakinlərini yollarda gülləboran edib. Bu vəhşiliklərə hüquqi qiymət verilməlidir. Unutmaq lazım deyil ki, Ermənistan ATƏT və BMT-nin qərarlarına məhəl qoymayaraq, Azərbaycan torpaqlarının 20 faizini hələ də işğal altında saxlayır”. Dinləmələrin sonunda parlament üzvləri Xocalı soyqırımını pisləyən sənəd qəbul edib.

Bundan əlavə dünən Azərbaycanda başlayan ATƏT-in Parlament Assambleyasında da Xocalı soyqırımı ilə bağlı məsələnin azərbaycanlı parlamentarilər tərəfindən müzakirəyə çıxarılacağı gözlənilir. İclasda, həmçinin ermənilərin işğalında olan Azərbaycan torpaqlarındakı vəziyyət və danışıqlar prosesinin gedişi ətrafında müzakirələrin olacağı gözlənilir. Azərbaycan hökuməti diplomatik nümayəndələr vasitəsilə Xocalı soyqırımını davamlı olaraq dünya ictimaiyyətinin diqqət mərkəzində saxlamaq niyyətindədir. Bu mənada diaspora təşkilatlarımız və xaricdə təhsil alan azərbaycanlı tələbələrin Xocalı soyqırımı ilə bağlı ayrı-ayrı ölkələrdə aksiya keçirməsi planlaşdırılıb. XYAİDK sədrinin birinci müavini Valeh Hacıyevdən aldığımız məlumata görə, bu gün belə bir aksiya Fransa paytaxtında keçiriləcək. Fransadakı Azərbaycanlı Tələbələr Assosiasiyasının soyqırım qurbanlarının xatirəsinə həsr olunmuş aksiyasında, həmçinin Azərbaycanın AŞ yanında daimi nümayəndəliyinin əməkdaşları da iştirak edəcək.

ANS-in verdiyi məlumata görə, dünən belə bir aksiya Gürcüstanın Ermənistanla sərhəd olan Sadaxlı kəndində də keçirilib. Ermənistan sərhədinin bir neçə metrliyində keçirilən aksiyada yüzlərlə soydaşımız iştirak edib. Aksiyalar bu gün və sabah Marneuli və Tbilisidə davam edəcək.

Rüfət Əhməd
“Mərkəz”, 25-02-2005

Türkiyə parlamenti Xocalı soyqırımını qınayan sənəd qəbul edib

«Men sizləri əmin edirəm ki, ermənilər tökdükləri qanda boğulacaq»

Türkiyə parlamentinin dünən keçirilən toplantısında Xocalı soyqırımı ilə bağlı dinləmələr keçirilib. Doğru Yol Partiyasının İqdir millət vəkili Dursun Akdemir iclasda çıxışında Ermənistandan 200.000 azərbaycanlının qovulması, 7.000 nəfər əhalisi olan Xocalı qəsəbəsində törədilən soyqırım haqqında məlumat verib. DYP millət vəkili Xocalı soyqırımı zamanı 1.500 nəfər məsum insanın qətlə yetirilməsini xatırladaraq, dünyanın aparıcı kütləvi informasiya vasitələrinin bu faciəyə susqunluqla yanaşmasını qınayıb. Dursun Akdemir parlament üzvlərinə soyqırım faktını təsdiqləyən fotosəkilləri nümayiş etdirib. «Bu gün Ermənistanda bir nəfər de olsun azərbaycanlı yoxdur. Amma Azərbaycanda minlərlə erməni yaşayır. Bütün hüquqları ayaqlar altında tapdalayan Ermənistan Azərbaycanın torpaqlarını işğal edib. Ermənilərin Xocalıda həyata keçirdiyi soyqırım bütün dünyaya tanındılmalıdır. Men sizləri əmin edirəm ki, ermənilər tökdükləri qanda boğulacaq». AKP Ankara millət vəkili Haluk İpek de çıxışında ermənilərin Xocalıda həyata keçirdiyi soyqırımın vəhşilik olduğunu deyib. «Ermənilər 366-cı polkun rus əsgərləri ilə birlikdə üç istiqamətdə Xocalıya daxil olaraq, müdafiəsiz insanları qətlə yetirib, Ağdama gədən Xocalı sakinlərini yollarda gülləboran edib. Bu vəhşiliklərə hüquqi qiymət verilməlidir. Unutmaq lazım deyil ki, Ermənistan ATET və BMT-nin qərarlarına məhəl qoymayaraq, Azərbaycan torpaqlarının 20 faizini hələ də işğal altında saxlayır». Dinləmələrin sonunda parlament üzvləri Xocalı soyqırımını pisləyən sənəd qəbul edib.

APA
23.02.2005

Xocalı soyqırımı
Türkiyə Böyük Millət Məclisində müzakirələr

Məxsusi "Dirçəliş - XXI əsr" jurnalı üçün

Redaksiyadan: Mövcud hər iş beynəlxalq qanunlar çərçivəsinə sığdığı kimi, qan tökülməsinin də tarazlığı qanunlar tərəfindən qorunur. Beynəlxalq qanunlar, qan tökülməsinə rəvac verən müharibələrdə ağ bayraq qaldırana, hospitallara, təcili yardım maşınlarına atəş açılmasına və vəhşicəsinə rəftar yolu ilə insan qətlinə yol vermir. Lakin ermənilər və onlara havadarlıq edənlərin Azərbaycanın Xocalı şəhərində törətdikləri beynəlxalq qanunların bütün məhdudluq çərçivələrini dağıtmış, heç bir ölçüyə sığmayan qətlə tətbiq etməklə tarixdə AG LƏKƏ qoymuşdur.

Azərbaycan xalqının, bütün azərbaycanlıların ömrünə qanla yazılmış bu qətl dünyaya soyqırımı aktı kimi qəbul etdirə bilmişikmi? Yaxın tarixi səhifələsək görərik ki, Xocalı faciəsi ilə bağlı Azərbaycanın harayına ilk səs verən və bu soyqırımın tanınması təşəbbüsü ilə ilk çıxış edən məhz Türkiyə dövləti olmuşdur. Qətlə 13 il keçmişdir və yenə də Türkiyə Azərbaycandan sonra ilk olaraq bu məsələni dövlət səviyyəsində qaldırdı Xocalı soyqırımı anım günü ərəfəsində sözügedən məsələ Türkiyə Böyük Millət Məclisində müzakirəyə çıxarıldı.

Millət vəkilləri Dursun Akdəmir və Haluk İpdyin TBMM-dəki çıxışlarını nəzərinizə çatdırırıq.

Dursun Akdəmir (İğdır) - Sayın Başkan, hörmətli sədr, dəyərli millət vəkilləri, Azərbaycanın Xocalı şəhərində ermənilər tərəfindən törədilən soyqırımın 13-cü dönmü münasibətilə söz almışam. Sözümə başlamazdan öncə hamınızı və Ali Məclisi sayğılarla salamlayıram.

Dəyərli millət vəkilləri, məsləkdaşlarım, 26 fevral Türk dünyası və Azərbaycan üçün acılı günlərdən biri olmaqla bərabər, eyni zamanda insanlıq tarixi üçün sözün əsl mənasında qara bir səhifədir. Ermənilərin Azərbaycanın Xocalı şəhərində etdikləri və insanlıq tarixinə qara bir ləkə olaraq düşən Xocalı soyqırımı bundan tam on üç il öncə, 26 fevral 1992-ci il tarixində gerçəkləşdirildi. Ermənilərin Qarabağ bölgəsində törətdikləri terrorlar və bu hərəkətlər vaxtı azəri türklərinə qarşı edilən qətlamları unutmaq və hətta, bu qətlamlardan xəbəri olanların və qohumlarını itirənlərin bu vəhşi olayları hafizələrindən silməsi mümkün deyildir. Ermənilər tərəfindən insanlıq tarixinə salınmış bu dəhşətli qara ləkə, insanlıq adına bir faciədir.

Sayın Başkan, möhtərəm millət vəkilləri, məsləkdaşlarım, Xocalıya edilən hücum əslində, ermənilərin tarixdə, Anadolu türklərinə qarşı etdikləri vəhşi hücumların bir bənzəri idi. Zənn, tarixi qaynaqlar (mənbələr) ermənilərin Sovetlər İttifaqı zamanından bəri Azərbaycan torpaqları üzərində cinayətləri olduğunu aşkara çıxarır və həqiqətlər dünya ictimaiyyətinə çatdırılmışdır.

Ermənilərin bu ərazilərə köçürülməsi siyasəti nəticəsində tarix boyu Azərbaycan torpaqları üzərində gərginlik və fəlakətlər əskik olmamışdır. Belə ki, bu fəlakətlərdən, Ermənistanın daha öncə etdikləri qırğınlardan qurtulan türklər təqib olunmuşlar, hətta 230 min türk zor gücünə Azərbaycana köçürülmüş, 1988-ci il noyabr ayının sonuna qədər Ermənistanda bir nəfər də türk qalmamışdır. Buna baxmayaraq, Azərbaycanda bu gün minlərlə erməni yaşamaqdadır.

Xocalıda ermənilər nə etdilər? O durumu qısaca anlatmaq, edilən haqsızlığın dərəcəsini göstərmək çox önəmlidir.

Dəyərli məsləkdaşlarım, 13 il öncə, Azərbaycanın Qarabağ bölgəsində 7 min əhalisi olan və coğrafi mahiyyəti etibarilə bölgə içində strateji əhəmiyyət kəsb edən Xocalı əhərini ələ keçirmək üçün 25 fevral gecəsi ağır silahlarla təchiz olunmuş Ermənistan silahlı qüvvələri və Xankəndidə yerləşən rus silahlı alayı hücumla keçmiş və 7 min əhalisi olan Xocalıda bir gecədə ən azı 1500 müdafiəsiz insanı - uşağı, qadını bütün insanlığı utandıracaq şəkildə qətlə yetirmişlər.

Arzu edərsinizsə, bir neçə fotosəkil - buradan seçə bilməyəcəksiniz - bu işgəncəni xatırlatmaq baxımından mətbuata və dünyaya göstərmək istəyirəm.

Dəyərli məsləkdaşlarım, Xocalı qətlində hər cür dəhşət yaşanmışdır. Ermənilər insafsızcasına və amansız bir şəkildə şəhidlərin gözlərini oyaq, başlarının dərilərini soyaraq, vücutlarının müxtəlif orqanlarını kəsərək öldürmüşlər. Hamilə qadınların qarınları yırtılmış, bəzi insanlar diri-diri torpağa basdırılmışdır.

Bu vəziyyəti fransız jurnalist Jan İv Yunet Xocalıda olarkən görmüş, elə o günlərdə dünya mətbuatına çatdırmışdı. Ondan başqa Rusiyanın "İzvestiya" qəzetinin müxbiri Vladimir Belıx, Azərbaycanda tibb elmləri professoru Yusifov o vaxt Xocalı soyqırımı ilə bağlı sənədlərlə dünya ictimaiyyətini tanış etmişdir.

Xocalı faciəsindən sonra Azərbaycanda vəziyyət daha da gərginləşdi.
(Mikrofon avtomatik cihaz tərəfindən bağlanır).

Başkan: Hörmətli Akdəmir, sözünüzü yekunlaşdırı bilirsinizmi?

Buyurun!

Dursun Akdəmir (davam edərək) Təşəkkür edirəm, hörmətli Başkan.

Azərbaycanda hakimiyyət dəyişikliyi oldu. 9 mayda 30 min əhalisi olan Şuşa, 19 mayda 60 min əhalisi olan Laçın ermənilər tərəfindən işğal edildi. Nəticədə, ermənilər Dağlıq Qarabağ bölgəsinin və ətrafının işğalını tamamilə gerçəkləşdirdilər.

Hörmətli Başkan, dəyərli millət vəkili, ermənilərin Azərbaycan türklərinə etdikləri qətlərin miqyasının çox böyük olmasına baxmayaraq, dünya ictimaiyyəti buna yetərincə diqqət yetirməmişdir.

Azərbaycan torpaqlarının 20%-inin itirilməsinə, 1 milyondan çox insanın yaşadığı yerindən, yurdundan məhrum edilməsinə baxmayaraq, Azərbaycana qarşı iqtisadi və hərbi sanksiyalar tətbiq edildi.

Hadisədən sonra ATƏT heyəti göndərildi. ATƏT heyəti 28 fevral 1992-ci il tarixindəki qərarında, bunun bir işğal olduğunu, beynəlxalq hüquq və ATƏT-ə üzv dövlətlərin qəbul etməyəcəyi şəkildə işğal edildiyini rəsmi olaraq bəyan etdi. Yenə BMT 1993-cü ilin 29 avqustunda Ermənistanın beynəlxalq hüquq normalarını sayə salmayan aqressiv siyasətini qınayan bir qərar verdi.

Bu gün Ermənistanda türk qalmamışdır. Azərbaycanda hələ də minlərlə erməni yaşamaqdadır. Hətta bu gün ABŞ Konqresində Den Burton Xocalı soyqırımı ilə Amerika Birləşmiş Ştatlarını tanış etmiş və dəstək almağa çalışmışdır. Bu da göstərir ki, Ermənistan və Azərbaycan arasında keçirilən görüşlərdə BMT və ATƏT-də Qarabağın Azərbaycana aid olduğu qəbul edilmiş və Ermənistanın bu bölgələri işğal etdiyinə qəbul edilməsinə baxmayaraq, bu beynəlxalq təşkilatlar tərəfindən Ermənistana heç bir sanksiya tətbiq edilməmişdir. Bu vəziyyətdə həmin beynəlxalq təşkilatlar Ermənistana müxtəlif səbəblər bəhanəsi ilə yardımlarını göstərməkdədirlər.

Dəyərli millət vəkili, məsləkdəşlərim, ən dəhşətli insanlıq cinayəti olan soyqırımı tətbiqini ermənilər Azərbaycan türklərinə qarşı etmişlər. Bunu bütün dünyaya biz, Türkiyə Böyük Millət Məclisi (BMM) olaraq, Türkiyə türkləri olaraq hayqırmalıyıq. Mən inanıram ki, insanlıq cinayəti olan bu qırğında ermənilər axıtdıqları qanda boğulacaqlar. Nə acı bir təsəllidir ki, XX əsrin sonlarında böyük haqsızlığa düşər olan türk milləti tarixin hər dönəmində zülmə məruz qalsa da, hər dildən, hər irqdən olan insana heç bir xeyir güdmədən qucaq açmış və onları zalımların əlindən qurtarmışdır.

Dəyərli məsləkdəşlərim, Yuxarı Qarabağ problemi Ermənistanın beynəlxalq hüququn "sərhədlərin güc yolu ilə dəyişdirməyin mümkünsüzlüyü və torpaq bütövlüyünə hörmət" prinsiplərini pozmasından irəli gələn və bütün beynəlxalq ictimaiyyəti maraqlandıracaq bir problemdir. Ermənilər hələ də beynəlxalq hüququ pozaraq Yuxarı Qarabağ və digər 6 Azərbaycan bölgəsini işğal altında tutmağı davam etməkdədir. Bu ixtilaf Azərbaycanda bir milyondan çox insanın öz ölkəsində köçkün vəziyyətinə düşməsinə səbəb olmuşdur. Azərbaycanın böyük problemlərindən biri bir milyondan çox qaçqının acınacaqlı həyatıdır. Ermənistan BMT Təhlükəsizlik Şurasının 822, 853, 874 və 884 sayılı qərarlarına zidd olaraq Azərbaycan torpaqlarının 20%-ini işğal altında saxlamaqdadır. Xocalı soyqırımının 13-cü ilində azərbaycanlı soydaşlarımızı tək qoymayaq. Onların bu haqlı fəryadını BMT-yə, Avropa Birliyinə bizlər çatdırmalıyıq. Bu işin, bu məclisin vəzifəsi olduğunu xatırlatmaq istəyirəm.

Bütün bu vəziyyət qarşısında Türkiyə Böyük Millət Məclisinin bir üzvü olaraq bu möhtəşəm binada Ermənistanın işğalçı, qətləşən və ölçülərə sığmayan siyasətini qınadığımı bütün dünyaya buradan eşitdirmək istəyirəm. Ermənistanın qonşularına düşmən və yaramaz siyasəti türk milləti və Türkiyə BMM tərəfindən mənfi qarşılanmaqdadır.

Türkiyə istər Avropa Təhlükəsizlik və Əməkdaşlıq Təşkilatı tərkibindəki Minsk qrupunun bir üzvü olaraq, istərsə Güney Qafqazda məsuliyyət daşması gərəkən bir güc olaraq Yuxarı Qarabağ probleminin həlli müddətinə, problemin əvvəlindən bu yana olduğu kimi müdaxilə etmə istəyində və qərarındadır. Əsasən, Türkiyə bu məqsədlə iki ölkənin xarici işlər nazirlərini görüşdürərək, dialoq şəraitini yaratması təşəbbüsünü uğurlu bir cəhd hesab edir. Türkiyə sülhsevər, adil və qanəedici həllin tapılması siyasətini yürütməkdədir.

Dəyərli məsləkdəşlərim, Yuxarı Qarabağ problemi Güney Qafqazda regional təhlükəsizlik və sabitliyin pozulmasına təsir göstərən inkaredilməz bir gerçəklikdir. Bu etibarla Azərbaycan xalqının qəbul edə biləcəyi sülhsevər bir həll variantına Türkiyənin dəstək verməyə hazır olduğu məlumdur. Millət vəkili olaraq, TBMM olaraq bu mövzuda daha aktiv olmağınızın gərəkliyini düşünürəm və bütün millətimiz adından azərbaycanlı soydaşlarımızın ağrı-acılarını buradan bölüşdürdüyümü bildirirəm.

Dəyərli məsləkdəşlərim, totalitar hakimiyyətlərin yerinə demokratik hakimiyyətlərin gəlməsini istəyən, demokratiyanı qorumağa çalışan bütün dövlətləri Qarabağ problemlərinin ədalətli şəkildə həll edilməsinə dəstək verməyə və bölgədə demokratiyanın bərqərar olmasına yardım etməyə çağırıram.

Dəyərli məsləkdəşlərim, erməni qəsbkarlığını və cinayətini burada hüsurunuzda qınayı, ədalətin və haqqın hakim olmasını diləyir və mənə bu mövzuda danışmağa imkan verən və tolerantlıq göstərən sayın Başkana və AH Heyətimizə saygılarımı çatdırıram.

Gündəmdən əlavə çıxış.

Azərbaycan Milli Məclisi tərəfindən elan edilmiş 26 fevral Matəm günü və Xocalı soyqırımı haqqında söz istəyən Ankara millət vəkili Haluk İpək bəyə aiddir.

Buyurun hörmətli İpək bəy.

Haluk İpək (Ankara) - Təşəkkür edirəm hörmətli Başkan.

Hörmətli Başkan, dəyərli millət vəkilləri, 26 fevral 1992-ci il tarixində ermənilər tərəfindən Azərbaycanda Xocalının əhalisinə qarşı edilən soy-qırımın 13-cü ildönümü ilə əlaqədar gündəmdən əlavə söz almışam, hamızı sayğı ilə salamlayıram.

Azərbaycan ilə Türkiyə bir millət, iki dövlət olaraq anılmaqda, tarix boyunca da ağrı- acılarını, sevinclərini birlikdə paylaşmaqdadırlar. Xocalı soyqırımı bu bir olan millətə və iki dövlətə böyük acılar vermişdir. Bu gün Türkiyə Böyük Millət Məclisində, həm müxalifətdə olan millət vəkilimizin, həm də mənim iqtidarı təmsil edərək bu soyqırımı xatırladığımız hadisəyə Türkiyə Cümhuriyyətinin nə qədər önəm verdiyini və diqqətlə izlədiyini göstərməsi baxımından çox vacibdir.

Doğrudan da, Azərbaycanla Ermənistanın 1991-ci ildə müstəqillik qazanmaları və 1992-ci ilin əvvəlində rus qoşunlarının Dağlıq Qarabağdan geri çəkilməsi ərəfəsində Ermənistan-Azərbaycan arasındakı ixtilaf müharibəyə çevrilmiş, Dağlıq Qarabağ erməniləri Ermənistan silahlı qoşunlarının köməyi ilə Azərbaycanın Laçın, Kəlbəcər, Ağdam, Füzuli, Qubadlı, Zəngilan və s. rayonlarından azərbaycanlı əhalisini sıxışdırıb çıxarmağa davam etmişlər.

Ancaq bu arada, insan haqları tapdanmış, insan ömrü heç nə sayılmış, insanın insana edə bilməyəcəyi dəhşətlər törədilmişdir. Bu dəhşətlərdən biri də Xocalı soyqırımıdır.

26 fevral 1992-ci il tarixində Xocalı şəhəri, gözlərini qan tutmuş erməni cəlladları tərəfindən yer üzündən silinmişdir. Xocalı xalqı tarixdə misli görünməmiş bir dəhşətlə üzləşmiş, gülləboran edilmiş, əsir alınmış, bir sözlə, şəhər bütünlüklə yox edilmişdir. Soyqırımda rus silahlı qüvvələrinin Dağlıq Qarabağda yerləşən 366-cı alayı və Ermənistan qoşunları da iştirak etmişlər.

Hörmətli Başkan, dəyərli millət vəkilləri, bu gün insan haqları mövzusu ümumi bir dəyər olaraq maneələri aşmış, bəşəri bir dəyər olmuşdur. Artıq insan haqları, insanlığın heç bir ayrı-seçkilik edilmədən əsas fəaliyyətini əhatə etmişdir.

Bu haqlardan ən önəmlilərindən birisi insanın yaşamaq haqqıdır. Bəzi qurumların zənn etdikləri, anladıkları kimi, insan haqları nostalji düşüncələrin təməl mənbəyi deyil. İnsan haqlarının fəlan həyata keçirilməsi və bu haqların pozulmasına qarşı kəsərli olmaq da insanlığın və insan olmağın bir dəyəridir. Ələlxüsus, Xocalıda insanlıq bu anlamda pis nümunə olmuş, insanlığın bu dəyərlərinə göz yumulmuşdur.

Fevralın 25-dən 26-na keçən gecə erməni silahlıları rus silahlı qüvvələrinin Dağlıq Qarabağda yerləşən 366-cı alayının iştirakı ilə Xocalıya hücum keçdikləri vaxt Xocalıda təxminən 160 nəfərlik azəri polisi və əsgəri vardı. Hücumdan əvvəl 3000-ə yaxın Xocalı sakini şəhəri tərk etmiş, ancaq sonradan şəhər mühasirəyə alındığına görə kimsə oradan çıxıb bilməmişdir. Tək çarə vertolyotlarla xalqı qurtarmaq idi, bunu da etmək mümkün olmamışdır. Erməni silahlı birləşmələri Xocalıya üç tərəfdən hücum edərək Əsgəran istiqamətini açıq qoymuşdular. Əsgəran onsuz da ermənilərin yerləşdikləri ərazi idi. Bu yol bilərəkdən açıq qoyulmuşdu. Şəhər saat 5 radələrində yuxudan oyanan Xocalı əhalisi - qadın, uşaq, qoca pərişan halda, soyuq və qarlı bir gündə yollara tökülürlər. Soyqırımı hələ Xocalı şəhərinin içərisində başlamışdı. Xocalı xalqı məyus bir halda şəhəri tərk edir, daha doğrusu, özlərini Azərbaycanın Ağdam şəhərinə çatdırmaq üçün dağlara doğru qaçmağa çalışırdılar. Əfsuslar ki, Ağdama çatmaq üçün ermənilərin nəzarətində olan ərazidən keçmək lazım gəlirdi.

(Mikrofon avtomatik cihaz tərəfindən bağlanır).

Başkan: Hörmətli İpək, fikrinizi tamamlaya bilərsiniz, - buyurun.

Haluk İpək (davam edir): Çətin şəraitdə qaçan Xocalı əhalisi üçün məşəqqətli yolboyu pusqular qurmuş erməni silahlı dəstələri qan tökməkdən doymaq bilmirdi. Ayaqyalın, yarıçılpaq əhalinin əksəriyyəti də qadınlar, uşaqlar, yaşlılar olmaqla qarın üstünə yığılaraq qalır, hərəkət edə bilmirdilər. Soyuqdan donan və uçuruma düşüb ölənlər də olurdu. Erməni silahlı dəstələri bu qaçan xalqın qabağını kəsərək, qalibiyyət hissi ilə etdikləri zülm mənzərələrini hüsurunuzda anladırıram - içim sızlayır və insanlığımdan utanıram, bütün bunları qəbul edə bilmirəm. Erməni silahlı dəstələrini, Böyük Məclisin bu sütunları arasında min dəfə lənətləyir və o gün bu qətləmlə ilə meydana gələn bu dəhşətli mənzərəni türk xalqının görməsi üçün, hadisələri burada şəkilləri ilə təkrar göstərmək istəyirəm. Burada qarnı deşilmiş, müdafiəsiz bir qadınımız son vəziyyətdə görünür. Yenə burada başı parçalanmış və tanınmaz hala gəlmiş bir azəri yurddaşımızın, mülki vətəndaşlarımızın vəziyyəti göz qabağındadır.

Yenə bir mülki vətəndaşımız mülki azəri xalqının buradakı şəkillərini ictimaiyyətin nəzərinə çatdırıram.

Hörmətli Başkan, dəyərli millət vəkilləri, bir az bundan qabaq anladığım məşəqqətli yoldan sonra Xocalı əhalisindən az sayda insan Ağdama çata bildi. Müxtəlif mənbələrə görə, Xocalı əhalisinin 613 mülki müdafiəsiz Azərbaycan vətəndaşı faciəli şəkildə işgəncələrə öldürüldü. Öldürülənlər arasında 63 uşaq, 106 qadın və çox sayda qoca var idi. 487 insan şikəst qaldı, yüzlərlə insan əsir alındı. Ancaq sonradan bu əsirlərdən 800 Azərbaycan vətəndaşı buraxıldı. 500-ə yaxın Xocalı sakini hələ də itkindir. Bu qətləmdə 8 ailənin bütün üzvləri öldürülmüşdür.

Hörmətli Başkan, dəyərli millət vəkilləri, Ermənistanın Azərbaycan torpaqlarının 20%-ni işğal altında saxlaması heç bir şəkildə qəbul edilməzdir. Bu pozuntular, qırğınlar, işğallar Azərbaycanda bir milyondan çox insan öz yurdundan və torpağından ayırmış, köçkün vəziyyətinə düşməsinə, yerlərindən, yurd-yuvalarından didərgin salınmasına səbəb olmuşdur. Azərbaycanın ən başlıca problem birdən biri, erməni işğalı nəticəsində yerlərini tərk etməyə məcbur olan bir milyondan çox insanı yerləşdirməkdir. Bu vəziyyət ölkənin iqtisadi və sosial inkişafı baxımından başlıca problem olaraq qalmaqdadır.

Ermənilər hələ də beynəlxalq hüququ açıqcasına ayaqlayaraq, Dağlıq Qarabağı və digər 6 Azərbaycan bölgəsini işğal altında saxlamaqdadırlar. İşğal altındakı Azərbaycan bölgələri Azərbaycan torpaqlarının təxminən 20%-ni təşkil edir. Ermənistan beynəlxalq hüququ sayə saymamaqdan əl çəkməlidir.

Bölgəyə göndərilən ATƏT heyətinin 28 fevral 1992-ci il tarixli qərarında bunun işğal olduğu, beynəlxalq hüquq və ATƏT ölkələrinin normalarının qəbul edilməz ölçüdə pozulduğu bildirilmişdir. Birləşmiş Millətlər Təşkilatı (BMT) isə əsas qətnaməsində işğalçıların dərhal və qeyd-şərtsiz işğal etdikləri bütün torpaqlardan çıxmalarının vacibliyini təkrar etmişdir. ATƏT-in Minsk qrupu 1996-cı ildə Ermənistanı qınayaraq, Azərbaycanın torpaq bü- tövlüyünə hörmətlə yanaşmasını istədiyi halda, həmin il BMT Dağlıq Qarabağın Azərbaycan torpağı olduğunu üçüncü dəfə təsdiq etmişdir.

Bütün bu qərarlara baxmayaraq, Ermənistan müdafiə naziri Sarkisyan 2001-ci ilin may ayında erməni parlamentində etdiyi çıxışında "işğal etdiyimiz torpaqlar var, bunda utanılacaq heç bir şey yoxdur, bu torpaqları təhlükəsizliyimizi təmin etmək üçün işğal etmişik. Bəlkə üslubum diplomatik deyil, ancaq həqiqət budur", - deyərək bildirmiş və işğalı ilk sözdən etiraf etmişdir.

Son olaraq Avropa Şurası Parlamenti Siyasi Komissiyasının üzvü David Atkinson bir raport hazırlamış və raport təşkilatda qəbul edilmişdir. Azərbaycan torpaqlarının mühüm bir hissəsinin hələ də Ermənistanın işğalı altında olduğunu bildirən Atkinson "hərbi müdaxilə və etnik düşmənçiliklər, fərqli etniklərin qovulmasına və nəticədə, monoetnik ərazilərin yaranmasına səbəb olmuşdur. Bu vəziyyət etnik təmizləmə anlayışına bənzəməkdədir", - demişdir.

Hörmətli Başkan, dəyərli məsləhətlər, çox keçmişdə, Qarsdan Xataya qədər uzanan sərhəd xəttində, bizanslıların şərqdən gələn müsəlman və türklərə qarşı bir sədd qurmaq məqsədilə yerləşdirdikləri ermənilər Səlcuqlar dövründə Alp Aslanın Anadoluya girişi zamanı Bizansdan gördükləri zülm səbəbindən türklərin Anadoluya girmələrinə də kömək etmişlər. Ancaq Qurtuluş savaşı zamanı Türkiyənin şimal-şərqindən osmanlıların və türkü arxadan vurmuşdular.

Bu gün Serb müqaviləsinin gizli stenoqrafiyalarının üzə çıxarıldığında eynən bu görünməkdədir. Anadoluda yaşayan müsəlman türk xalqı ilə Orta Asiyada yaşayan, Azərbaycan başda olmaqla bütün türk xalqının, bütün türk respublikalarının bağı... arada mütləq tampon bir xristian dövlət yaradaraq burada bir tampon bölgə qurulmalıdır deyilmişdir.

Həqiqətən, xəritəyə diqqətlə baxdıqda Ermənistan torpağı kiçik bir dil şəklində İrana qədər uzadılmış olduğunu görürük. Bu dil bilərəkdən Türkiyənin Azərbaycan və Orta Asiyaya olan pəncərəsinin bağlanması, Azərbaycanın və o biri türk respublikalarının qərbə pəncərələrinin bağlanması üçün Stalin zamanında quraşdırılmış, süni bir şəkildə cızılmışdır. Beləliklə, Qarabağ torpağının işğalı bu kiçik dil şəklində uzanan torpağın genişlənməsi, ortada bir jandarm qurulması və Türkiyənin Orta Asiyaya açılan pəncərəsinin burada bağlanması cəhdləridir. Yenə Azərbaycanın və digər türk respublikalarının qərbə olan pəncərəsinin bağlanması cəhdləridir. Ona görə bu qətləmlər hamımızı narahat etməlidir.

Başkan: Hörmətli İpək tamamlaya bilərsinizmi?

Haluk İpək (davam edir) - yekunlaşdırıram.

Ermənistanın qonşularına qarşı düşmənçəsinə, insanlıqla uzlaşmayan, müasirliyə sığmayan qəsbkar və faşist siyasətinin bir göstəricisi olaraq görünən bu qətləri nifrətlə qınayır, ölənlərə Allahdan rəhmət diləyirəm.

Türkiyə Cümhuriyyəti ATƏT nəzdindəki Minsk qrupunun bir üzvü olaraq, Cənubi Qafqazda regional güc siması ilə Dağlıq Qarabağ probleminin həlli istiqamətində, problemin başlanğıcından indiyədək bu istiqamətdəki siyasətinə davam edəcəkdir.

Mənbəsinə erməni işğalından alan Dağlıq Qarabağ problemi, Cənubi Qafqazda əmin-amanlığı mümkünə istiqamətə aparmaqdadır. Həlli, Türkiyənin dəstəyi ilə Azərbaycan xalqının qəbul edə biləcəyi barışçı bir həllə çatdırılmasıdır. Şərt, ermənilərin işğal etdikləri azəri torpaqlarından dərhal çıxmalarıdır. Türk milləti, Çin səddindən ta Vyanaya qədər gedən ərazidə bir sıra millətlərlə qarşılaşmış, ancaq qarşılaşdığı

millətlərin heç birinə zülm etməmişdir. Bilavasitə, əzilən millətləri öz müdafiəsi altına almışdır. Bu millət özünə edilən yaxşılıqları da, pislikləri də heç bir şəkildə unutmayacaqdır.

Erməni qatilləri tərəfindən öldürülən Xocalı xalqına rəhmət diləyir, onları yad edir, hamınıza hörmət və ehtiramlarımı bildirirəm.

“Dirçəliş”, fevral-mart 2005-ci il, № 84-85, səh. 50-58.

**Xocalı soyqırımının ildönümü ilə əlaqədar
Azərbaycan Demokrat Fırqəsinin müraciəti
(25 fevral 2005-ci il)**

13 il bundan öncə, fevral ayının 26-da axşam, Xankəndində yerləşən rus atıcı alayının köməyi ilə, erməni faşist yaraqlıları Xocalı şəhərinə qəflətən basqın edərək dinc və günahsız şəhər əhalisini, qoca və körpələri kütləvi şəkildə qırmağa başladılar. Şəhər od-alov içində yanaraq, bəşər tarixində misli görünməyən vəhşilik tarixə həkk oldu. Fərsət tapan əhali isə, qarlı-şaxtalı meşələrə üz tutdular.

Bəşəriyyəti nazisin taunundan "nicat verən" rus xalqının əsgər libası geymiş övladları, erməni faşistləri ilə çiyin-çiyinə duraraq, günahsız insanlara qarşı vəhşi əməliyyatda iştirak etdilər.

O günlərin vəhşiliklərini dünya ictimaiyyətinə çatdıran film kadrları insanı dəhşətə gətirir. Həmin kadrlara baxan hər bir insan öz-özündən soruşur, bu "insan" əməlidir mi!

Gülüstən və Türkəmənçay müharibəsindən sonra, Qafqaza köçürülən və Qarabağda yerləşdirilən ermənilər, azərbaycanlıların müqaviməti ilə üzləşməmişlər, lakin zəif naxələf olan ermənilər, azərbaycanlıların qonaqpərvərliyindən sui-istifadə etdilər. Qarabağda öz yerlərini möhkəmləndirərək, türk-müsəlmanlara düşmənçilik bəsləyən rus imperiyasının arxasına çevrildilər. Ruslar gələcəkdə öz mövqelərini daha da möhkəmləndirmək üçün, ermənilərin simasında xristian dilindən müsəlmanlara qarşı istifadə etmək məqsədilə, Qarabağa xüsusi status verdilər.

20-ci əsr Rusiya imperiyasının böhran keçirdiyi əsr idi. Bu əsrin birinci və ikinci on illiyində Rusiya imperiyasının əsas siyasəti, millətlərarası qarşı durma təşkil edirdi. "Qoy erməni- müsəlman bir-birini qırsın, bununla da rus imperiyasının Qafqazdakı mənafeyi toxunulmamış qalsın".

1905 və 1918-ci il erməni-müsəlman qarşıdurmasında, həmin illərdə ermənilərin müsəlmanlara qarşı cinayətlərinin arxasında rus imperiyası dayanırdı. Sovet dövründə erməni-müsəlman qarşıdurması bir qədər səngisə də, hiyləgər ermənilərin fərsət axtarması və vaxtı gəldikdə Azərbaycan torpaqlarını mənimsəməsi ideyası, Sovet dövlətinin dağılması ərəfəsində aqressiv şəkildə özünü göstərdi.

Uşaqlarını türklərə qarşı nifrət ruhunda tərbiyə edən ermənilər, fərsətdən istifadə etdilər və Azərbaycanın tarixi və müqəddəs ərazisi olan Qarabağın Ermənistanla birləşdirilməsi barədə rəsmi bəyanat verdilər. Bununla da erməni-Azərbaycan münasibətlərində üçüncü dövr başladı. Bu dövrdə rus "kommunist" hakim dairələri ermənilərə arxa durdu və onları Azərbaycana qarşı təcavüzə yardım etdi.

Ermənipərəst Qorbaçov, Qarabağa xüsusi status verdi və oranı idarə etmək üçün Volskini Qarabağ üzrə xüsusi qubernator təyin etdi. Volski Qarabağda öz qərargahını erməni bayrağı altında təşkil etdi.

Geniş miqyaslı müharibədə Ermənistanla yerləşən rus diviziyalarının köməyi ilə, Azərbaycan ərazisinin 20 faizi işğal edildi. Bir milyona yaxın azərbaycanlı ana yurdundan qovuldu.

Bu faciədən 13 il keçir, lakin dünya ictimaiyyəti oyanmaq istəmir. "zavallı" ermənilərin qayğısı ilə yaşayır. Həqiqət üzərindən pərdə asılır. Yuqoslaviyada, Əfqanıstanda və başqa yerlərdə əməliyyat aparan qərb alyansı Qarabağa arxadan baxır. "siz razılığa gəlin, biz sizin arxanızdayıq" deyən Minsk Qrupunun "fəaliyyəti" ancaq sadələşdirmə insanları aldada bilər.

Qərb dünyası bir tərəfdən alov saçıran müharibəyə əl atır, başqa tərəfdən ermənilərə yaşıl işıq göstərir və bu isə həqiqəti görmək istəməyən Minsk Qrupunu şirnikləndirir və ermənilərin işğal olunmuş ərazilərdə məskunlaşmalarına şərait yaradır. Təcavüzkar erməni Şuşada arxeoloji qazıntılar aparır. Bununla da Qarabağ ərazisini "qədim erməni" məskəni olmasını "sübuta" yetirməyə çalışır.

Bütün bunlara baxmayaraq, biz inanırıq ki, tarixi ədalətsizlik uzun çəkməyəcək. Azərbaycan xalqı erməni təcavüzünə son qoyacaq və Azərbaycanın suverenliyini və ərazi bütövlüyünü bərpa edəcəkdir. Qoy ermənipərəst Qərb və Rusiya buna şübhə ilə yanaşmasın.

Azərbaycan Demokrat Fırqəsi, Fırqəçi balalarını Qarabağ müharibəsi zamanı vətən uğrunda şəhid verdiyi kimi, bu gün də ana yurdunu işğalçılardan azad edilməsi uğrunda döyüşə hazırdır və inanır ki, İranda yaşayan çoxsaylı azərbaycanlılar da öz doğma bacı və qardaşlarının arxadaşlarıdır və bütün vasitələrdən istifadə edərək, Azərbaycan Respublikasının haqlı mövqeyini müdafiə edəcəklər.

**Azərbaycan Demokrat Fırqəsi
25 fevral 2005-ci il**

**Xocalı soyqırımı:
İnformasiya savaşında qalib gəlməliyə**

AMEA-nın Rəyasət Heyəti və İman Hüquqları İnstitutunun mövqeyi belədir.

Misli görünməmiş soyqırımı aktı kimi tarixdə qalacaq Xocalı soyqırımının 13 ili tamam oldu. Bir yeniyetmə ömrü uzunluqda olan bu zaman kəsiyi bir göz qırpmındaca ötüb. Bəlkə də ağrının-acının qədersizliyindəndir ki, bu uzunluqda zamanı hiss edə, görə bilməmişik.

Lakin Azərbaycan dünyası, Azərbaycan elitası bu ağrı-acını dünyaya qədərincə çatdırı bilibmi? Konkret olaraq "hə!", yaxud "yox!" cavabı vermək bir qədər tərəddüdlüdür. Lakin o təkzibedilməzdir ki, əgər dünya Xocalı soyqırımını yetərinə dərk etsəydi, Xocalı faciəsi bəşəriyyət tərəfindən də soyqırımı kimi tanınar, qəbul edilərdi.

AMEA İnsan Hüquqları İnstitutu da bu mövqedədir ki, Azərbaycan bu faciəni hələ ki, dünyaya lazımınca qəbul etdirə bilməyib. Odur ki, ağlayıb-sızlamayı, ünvansız müraciətləri, kampaniya xarakterli toplantıları, başqa sözlə, özümüz deyib-özümüz eşitməyi bir kənara qoyub, əməli iş, dəqiq deyilsə, konkret olaraq ünvanlı müraciətlərə keçmək zamanı yetişmişdir. Əks mövqeyi "illüziya, ən azı fəaliyyətsizlik" kimi dəyərləndirən İnsan Hüquqları İnstitutunun direktoru, siyasi elmlər doktoru Rövşən Mustafayevin bu yeni layihəsi AMEA-nın Rəyasət Heyəti tərəfindən rəğbətlə qarşılandı.

AMEA-nın İnsan Hüquqları İnstitutu AMEA-nın Rəyasət Heyəti ilə birgə fevralın 25-də Xocalı soyqırımı anım günü keçirmişdir. Tədbirdə çıxış edən AMEA-nın prezidenti, akademik Mahmud Kərimov bildirdi ki, layihənin qətnaməsi Xocalı soyqırımının beynəlxalq cinayət kimi tanınması üçün əsas verən BMT Baş Məclisinin 9 dekabr 1948-ci il 260 (III) sayılı qətnaməsi ilə qəbul edilmiş Konvensiyanın və digər beynəlxalq hüquqi sənədlərin fəlsəfəsinə tam uyğundur: "Mən Azərbaycanın elm mərkəzinin rəhbəri kimi bu təşəbbüsü bəyənir, sənədi Akademiyanın Rəyasət Heyəti üzvlərinin mühakiməsinə verməklə yanaşı, hamılıqla ona qoşulmağa, sənədin yayılmasında fəal iştirak etməyə çağırıram. Biz ümumxalq faciəsinin yeni məramı, yeni forma və məzmunu, ən vacibi isə şüurlara təsir edən yeni informasiya texnologiyalarına əsaslanan yeni metodla dünyaya çatdırılması yolunu seçdik. Azərbaycan xalqının, onun tərkib hissəsi olan ziyalılar ordusunun qan yaddaşından irəli gələn məram prinsipi, gələcək fəaliyyətimizdə istiqamətverici ruh olmalıdır. Cinayətkarlar nə qədər ki, ədalət mühakiməsinə verilməyib və layiqli cəzalarını almayıblar, bu fəaliyyət ardıcıl olaraq davam etdirilməlidir. İnanıram ki, üç dildə dünyanın müxtəlif guşələrinə, beynəlxalq təşkilatlarına, elm ocaqlarına yayılacaq həmin qətnamə Azərbaycan həqiqətlərinin dünya ictimaiyyətinə çatdırılmasında, erməni cinayətlərinə layiqli qiymət verilməsində və mühakiməsində mühüm rol oynayacaqdır".

Həmin qətnamənin mətnini diqqətinizə çatdırırıq.

“Dirçəliş”, fevral-mart 2005-ci il, № 84-85, səh. 59-63.

**Xocalı faciəsi beynəlxalq cinayət olaraq Ermənistanın Azərbaycan xalqına
qarşı məqsədyönlü soyqırımı siyasətinin tərkib hissəsidir
Q Ə T N A M Ə**

Ermənistan-Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münaqişəsi dövründə Azərbaycan xalqına qarşı həyata keçirilmiş ən dəhşətli cinayətlərdən biri 1992-ci il fevralın 25-dən 26-na keçən gecə Azərbaycanın Dağlıq Qarabağ bölgəsindəki Xocalı şəhərində ermənilərin törətdiyi tarixdə insanlığa qarşı görünməmiş vəhşilikdir. Bir gecənin içində yüzlərlə günahsız insan xüsusi qəddarlıqla məhv edilib. Xocalı şəhərinin işğalının faciəli nəticələri bunlardır: 613 nəfər, o cümlədən 106 qadın və 63 uşaq qətlə yetirilib, 487 nəfər şikəst olub, 1275 adam əsir götürülüb, 150 nəfər itkin düşüb, şəhərin özü isə yerlə-yeksan edilib. Bu faciənin nəticəsində onlarca uşaq, qadın və qoca güllənilib. Ermənistanın silahlı qüvvələri və muzdlular bütöv ailələri məhv edib, insanları amansızcasına qətlə yetirmişlər: adamların dərisi soyulub, qulaqları kəsilib və başlarının dərisi soyulub çıxarılmışdır.

1. Xocalı soyqırımının beynəlxalq cinayət kimi səciyyəsi

Soyqırımın hüquqi məzmunu BMT Baş Məclisinin 9 dekabr 1948-ci il tarixli 260 (III) sayılı qətnaməsi ilə qəbul edilmiş soyqırımı cinayətinin qarşısının alınması və cəzalandırılması haqqında Konvensiya ilə müəyyən olunmuşdur və hər hansı milli, etnik, irqi, yaxud dini qrupu tam və ya qismən məhv etmək məqsədilə törədilən aşağıdakı hərəkətlərdən ibarətdir:

- bu cür qrup üzvlərinin öldürülməsi;
- belə qrup üzvlərinə ağır bədən xəsarəti, yaxud əqli pozğunluq yetirilməsi;
- hər hansı qrup üçün qəsdən onun tam, yaxud qismən fiziki məhvinə nəzərdə tutan həyat şəraiti yaradılması;

- bu cür qrupda doğumun qarşısını almağa yönəldilmiş tədbirlərin görülməsi;
- uşaqların zorla bir insan qrupundan alınıb başqasına verilməsi.

Soyqırımı cinayəti üçün xüsusi niyyətin olması zəruri ünsür sayılır. Bu, soyqırımı cinayətini obyektiv cəhətinə görə oxşar beynəlxalq cinayətlərdən fərqləndirir. Soyqırımı cinayətini təşkil edən əməllərdən hər biri öz xarakterinə görə şüurlu, bilərəkdən və iradə ilə diktə olunan əməllərdir. Həmin əməllər heç bir halda təsadüfən və ehtiyatsızlıq nəticəsində törədilə bilməz. Eyni zamanda, həmin əməlləri törətmək niyyəti və onların mümkün nəticələrinin ümumən dərk edilməsi əməlin soyqırımı kimi tövsiyə üçün kifayət deyildir. Burada cinayətkarın fikrinin xüsusi istiqamətini və ya əməlin neqativ nəticələri ilə bağlı əvvəlcədən mövcud olan konkret niyyəti ortaya çıxarmaq tələb olunur.

Qabaqcadan xüsusi olaraq düzəldilmiş pusqulardan qaçıb canını qurtarmaq istəyən azərbaycanlı mülki əhalinin avtomat, pulemyot və başqa silahlardan gülləboran edilməsi məhz soyqırımı niyyətini sübut edir.

Həmin cinayətin azərbaycanlı milli qrupuna qarşı yönəlməsi də danılmaz faktdır.

Soyqırımı cinayətini təhlil edərkən onun üç əsas ünsürünün mövcud olması aydınlaşır:

- tanınan milli, etnik, irqi və ya dini qrupun olması;
- bu cür qrupu tamamilə və ya qismən məhv etmək niyyətinin olması (*mens rea*);
- tanınan qrupla bağlı soyqırımı hərəkətlərindən hər hansı birinin törədilməsi (*actus reus*).

Deməli, soyqırımı aktı hökmən milli, etnik, irqi və ya dini qrupa qarşı yönəlməlidir. Başqa qrupa, məsələn, siyasi və ya sosial qrupa qarşı yönələn bu cür hərəkətlər soyqırımı kimi qiymətləndirilə bilməz.

"Soyqırımı" anlayışı qadağan olunmuş əməlin ümumi nəticələrinə dair konkret niyyətin olmasını tələb edir. Soyqırımı cinayətinin tövsiyə edici əlaməti kimi niyyət özündə bir neçə cəhəti birləşdirir:

- niyyət, təsadüfi, bu və ya digər konkret qrupa məxsus olan bir, yaxud bir neçə şəxsin deyil, qrupun məhv edilməsindən ibarət olmalıdır. Fərdin şəxsiyyət yox, məhz müəyyən qrupa mənsubluğu soyqırımı qurbanlarını təyin etmək üçün həlledici meyardır;

- niyyət, özü-özlüyündə, başqasından fərqlənən bir qrupun məhv edilməsindən ibarət olmalıdır. Soyqırımı bütöv insan qrupunun mövcudluğu hüququnu tanımaqdan imtina. Adamöldürmə (*hemo-sid*) isə ayrı-ayrı insan varlıqlarının yaşamaq hüququnu tanımaqdan imtina kimi səciyyələnir. Deməli, *actus reus* (qadağan olunmuş əməl) bir adamla məhdudlaşa bilər, lakin *mens rea* (niyyət) qrupun mövcudluğu əleyhinə yönəlməlidir;

- niyyət, qrupun "tamamilə və ya qismən" məhv edilməsindən ibarət olmalıdır;
- niyyət məhz, milli, etnik, irqi və ya dini qruplardan birinin məhv edilməsindən ibarət olmalıdır.

Soyqırımı cinayətinə görə məsuliyyətin ortaya çıxması üçün müəyyən qrupun tamamilə və ya qismən məhv edilməsindən ibarət son nəticənin əldə olunması tələb kimi qoyulmur. Bunun üçün həmin cinayətin

obyektiv cəhətini təşkil edən əməllərdən hər hansı birinin müəyyən qrupun tamamilə və ya qismən məhv edilməsi niyyəti ilə törədilməsi kifayətdir.

Soyqırımı cinayətinin obyektiv cəhətinə aid olan məhvetmə anlayışı qrupun ən müxtəlif vasitələrlə cismən məhv olunmasını bildirir.

"Barcelona Traction Case" işi üzrə qərarında BMT-nin Beynəlxalq Məhkəməsi soyqırımı aktlarının qadağan olunması ilə bağlı öhdəlikləri erga omnes öhdəliklər adlandırmışdır. Beynəlxalq Məhkəmə soyqırımı cinayətinin qarşısının alınması və cəzalandırılması haqqında Konvensiyanın əsasında duran prinsipləri beynəlxalq adət hüququnun bir hissəsi, bütün dövlətlər üçün məcburi xarakter daşıyan normalar kimi tanımışdır.

II. Xocalı soyqırımının beynəlxalq cinayət kimi tanınması üçün əsas verən hüquqi sənədlər

1. BMT Baş Məclisinin 9 dekabr 1948-ci il tarixli 260 (III) sayılı qətnaməsi ilə qəbul edilmiş Soyqırımı Cinayətinin Qarşısının Alınması və Cəzalandırılması Haqqında Konvensiya.
2. Nürnberq Hərbi Tribunalının Nizamnaməsi (Nizamnamədə birbaşa soyqırımı cinayəti göstərilməsə də, həmin cinayəti təşkil edən əməllər insanlıq əleyhinə cinayətlər və müharibə cinayətləri kimi nəzərdə tutulmuşdur).
3. Yuqoslaviya Beynəlxalq Cinayət Tribunalının Nizamnaməsi (mad. 4),
4. Ruanda Beynəlxalq Cinayət Tribunalının Nizamnaməsi (mad.1).
5. Beynəlxalq Cinayət Məhkəməsinin Statutu (mad. 6).
6. Azərbaycan Respublikasının Cinayət Məcəlləsi (mad. 103).
7. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin "Azərbaycanlıların soyqırımı haqqında" 26 mart 1998-ci il tarixli fərmanı.

III. Xocalı soyqırımının beynəlxalq hüquqi nəticələri

Beynəlxalq hüquq soyqırımı cinayəti ilə əlaqədar aşağıdakıları müəyyənləşdirmişdir:

1. Soyqırımı cinayəti törətmiş şəxslərin cinayət mühakiməsi və cəzalandırılması ləbəddür.
2. Soyqırımı cinayətinin təkə icraçıları deyil, soyqırımı törətməyə sui-qəsd, soyqırımı birbaşa və açıq təhrikçilik, soyqırırmda iştirak etmək də cinayət məsuliyyəti doğurur.
3. Soyqırımı cinayəti törətmiş şəxslərə universal yurisdiksiya prinsipi tətbiq olunmalıdır.
4. Soyqırımı cinayətini törətməkdə əmrin icrasına istinad, şəxsi cinayət məsuliyyətindən azad etmir.
5. Soyqırımı cinayətinin törədilməsinin qarşısının alınması üçün tədbir görməməyə görə rəhbər şəxs məsuliyyət daşıyır.
6. Soyqırımı cinayətlərinə cinayət məsuliyyətinə cəlbətmə müddətləri tətbiq edilmir.
7. Soyqırımı cinayətinə görə qanunun retroaktiv tətbiqinə yol verilir.
8. Soyqırımı cinayətini törətmiş şəxslər cinayət məsuliyyətinə cəlb edilməsi üçün tələb edən dövlətə verilməlidir.

Beləliklə, ermənilər tərəfindən Xocalı əhalisi olan etnik azərbaycanlılara qarşı törədilmiş bütün əməllər beynəlxalq hüquq sənədlərinə uyğun olaraq soyqırımı kimi qiymətləndirilir və beynəlxalq hüquq prinsiplərinə görə bəşəriyyətə qarşı cinayət sayılır.

“Dirçəliş”, fevral-mart 2005-ci il, № 84-85, səh. 59-63.

Türkiyə parlamentində Xocalı soyqırımı müzakirə olunacaq

Milli Məclisin sədri Oqtay Əsədov jurnalistlərlə söhbətində bu fikri təsdiqlədi

Türkiyə Cümhuriyyətində rəsmi səfərdə olan Milli Məclisin sədri Oqtay Əsədov fevralın 12-də Vətənə qayıtmışdır. Binə hava limanında jurnalistlərə müsahibə verən O. Əsədov səfər təəssüratından danışmışdır. Qeyd etmişdir ki, səfər yüksək səviyyədə keçmişdir. Bir daha təsdiqləndi ki, Türkiyə–Azərbaycan iki dövlət, bir millətdir. Türkiyə Böyük Millət Məclisinin sədri Bülənd Arınc, Prezident Əhməd Necdət Sezər, Baş nazir Rəcəb Tayyib Ərdoğan və digər dövlət rəsmiləri ilə keçirilən görüşlərdə iki qardaş ölkə arasında əlaqələrin daha da möhkəmləndirilməsi, parlamentlərarası təcrübə mübadiləsi aparmaq barədə müzakirələr oldu. Həmçinin beynəlxalq qurumların tədbirlərində bir-birimizi bundan sonra da müdafiə etmək barədə ümumi razılıq əldə olundu.

O. Əsədov səfərin nəticələrindən məmnun qaldığını bildirdi və dedi ki, iki ölkə arasında əlaqələr sıx qırılmaz tellərlə bağlıdır. O, jurnalistləri maraqlandıran suallara da cavab verdi:

— Dövlət rəsmiləri ilə keçirdiyiniz görüşlərdə iqtisadi məsələlər də müzakirə olundumu?

— Sözsüz ki, iqtisadi məsələlər barədə fikir mübadiləsi oldu. Cənab Prezident də öz çıxışında deyib ki, Türkiyə–Azərbaycan əlaqələri siyasi cəhətdən xeyli inkişaf edib. Biz iqtisadi əlaqələrimizi də bu yüksəkliyə qaldırmalıyıq. İki ölkə arasındakı iqtisadi əlaqələr cəmi 530 milyon dollar həcmindədir. Əlbəttə, bu, bizi qane etmir. Ona görə də iqtisadi əlaqələrimizi daha da möhkəmləndirmək üçün müzakirələr aparıldı, təkliflər irəli sürüldü. Biz iqtisadi əlaqələrimizi daha da möhkəmləndirmək üçün bəzi qanunlara əlavə və dəyişikliklər etmək barədə də müzakirələr apardıq.

— Qarşıdan Xocalı soyqırımının ildönümü gəlir. Ermənilərin törətdikləri bu dəhşətli faciə barədə Türkiyə parlamentində hər hansı müzakirələr aparılacaqmı?

— Ümummilli liderimiz deyib ki, biz bir millət, iki dövlətik. Bizim sevincimiz də, dərdimiz də birdir. Ona görə də Türkiyə parlamentində Xocalı soyqırımının ildönümü ilə əlaqədar anım günü keçiriləcək, müzakirələr aparılacaq, həmçinin ermənilərin və onların havadarlarının törətdikləri dünyada analoqu olmayan bu faciəni əks etdirən sərgi nümayiş olunacaq. Həmin gün, yəni soyqırımın törədildiyi gün şəhidlərin xatirəsinin yad edilməsi ilə əlaqədar Ankarada məşəl alovlandırılacaq. Qardaş ölkədə Xocalı soyqırımının ildönümü dərin hüznə yad ediləcəkdir.

“Xalq qəzeti”, 14 fevral 2006-cı il

**Milli Məclisin deputatları Xocalı soyqırımının 14-cü ildönümü ilə əlaqədar
Türkiyədə keçiriləcək tədbirlərdə iştirak edəcəklər**

Milli Məclisin deputatları Qənirə Paşayeva, Elman Məmmədov və Həvvə Məmmədova Türkiyədə Xocalı soyqırımının 14-cü ildönümünə həsr olunmuş tədbirdə iştirak etmək üçün fevralın 22-dən Ankarada rəsmi səfərdə olacaqlar.

Fevralın 23-də Türkiyə Böyük Millət Məclisində deputatlarımızın iştirakı ilə Xocalı soyqırımına həsr olunmuş dinləmələr keçiriləcəkdir. Fevralın 24-də Ankaranın mərkəzində Xocalı faciəsi qurbanlarının xatirəsi naminə əbədi məşəlın açılışı olacaq, Türkiyə ictimaiyyəti və Azərbaycanın Türkiyədəki səfirliyinin nümayəndələri ilə birlikdə anma mərasimi keçiriləcəkdir. Mərasimdən sonra Ankaranın Esterqon abidəsində Milli Məclisin deputatlarının, Türkiyənin ictimai-siyasi xadimlərinin, bu ölkədə akkreditə olunmuş diplomatik korpusların nümayəndələrinin iştirakı ilə Heydər Əliyev Fondunun təşkil etdiyi "Xocalı soyqırım" adlı sərgi nümayiş etdiriləcəkdir. Sərgi ilə tanışlıqdan sonra Xocalı soyqırımına həsr olunmuş böyük tədbir keçiriləcək, Heydər Əliyev Fondunun hazırladığı "Xocalı soyqırımı" adlı sənədli film göstəriləcəkdir.

Tədbirdə Heydər Əliyev Fondunun prezidenti, YUNESKO-nun xoşməramlı səfiri, Milli Məclisin deputatı Mehriban Əliyevanın Xocalı soyqırımı ilə əlaqədar beynəlxalq ictimaiyyətə müraciəti səslənəcəkdir. Sonra Milli Məclisin deputatları, ölkəmizin Türkiyədəki fəvqəladə və səlahiyyətli səfiri və ictimaiyyətin nümayəndələri çıxış edəcəklər.

**Milli Məclisin mətbuat xidməti
“Azərbaycan”, 23 fevral 2006-cı il**

**Xocalı faciəsi qurbanlarının xatirəsi Türkiyə Böyük Millət Məclisində
anılmışdır**

AzərTAc-ın xüsusi müxbiri xəbər verir ki, fevralın 23-də Türkiyə Böyük Millət Məclisində Xocalı soyqırımını qurbanlarının xatirəsi anılmışdır. Qardaş ölkə parlamentinin ümumi iclasında Milli Məclisin deputatları Qənirə Paşayeva, Həvvə Məmmədova və Elman Məmmədovdan ibarət Azərbaycan nümayəndə heyəti iştirak etmişlər.

Türkiyə-Azərbaycan parlamentlərarası dostluq qrupunun sədri Haluk İpək iclasda çıxış edərək, Ermənistan-Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin ağır nəticələrindən və 1992-ci il fevralın 26-da Azərbaycanın Xocalı şəhərində ermənilər tərəfindən insanlığa qarşı törədilmiş ən qəddar qətləmədən ətraflı söhbət açmışdır. O, Xocalı faciəsi zamanı 613 azərbaycanlının öldürüldüyünün, uşaqların, qocaların və hamilə qadınların vəhşicəsinə qətlə yetirildiyinin erməni tarixçisi Davud Telyanın kitabında ətraflı təsvir olunduğunu bildirmiş və bu soyqırımının bütün türk dünyasının faciəsi olduğunu vurğulamışdır. Haluk İpək Xocalı qətləməsinin ermənilərin dövlət səviyyəsində apardıqları işğalçılıq və soyqırım siyasətinin məntiqi davamı olduğunu, habelə işğal altındakı Azərbaycan ərazilərində mədəni və tarixi abidələrin dağıdıldığını və talan edildiyini diqqətə çatdırmışdır. Haluk İpək Xocalı soyqırımını bütün dünyanın tanımasının zəruriliyini vurğulamışdır.

Türkiyə parlamentinin Ana Vətən Partiyasından olan deputatı Dursun Akdemir Xocalı qətləməsinə törətmiş ermənilərin gec-tez tarix və insanlıq qarşısında cavab verəcəklərini bildirmiş və demişdir ki, Ermənistan-Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münaqişəsi Azərbaycanın ərazi bütövlüyü və beynəlxalq hüququn prinsipləri əsasında həll olunmalıdır. O, hamını Heydər Əliyev Fondu və Azərbaycanın Türkiyədəki səfirliyi tərəfindən Ankaradakı Estraqon qalasında Xocalı soyqırımını ilə əlaqədar təşkil olunmuş sərgiyə dəvət etdi.

**AzərTAc
23 Fevral, 2006,**

**Xocalı faciəsi qurbanlarının qanı yerdə qalmayacaq, soyqırımını törədənlər
layiqli cəzalarını alacaqlar.**

**Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev faciə qurbanlarının
xatirəsini anma mərasimində iştirak etmişdir
(25 fevral, 2006-cı il)**

AzərTAc xəbər verir ki, fevralın 25-də Azərbaycanın dövlət və hökumət rəsmilərinin, respublika ictimaiyyəti nümayəndələrinin iştirakı ilə paytaxtın Xətai rayonundakı “Vətən harayı” abidəsinin önündə Xocalı soyqırımının 14-cü ildönümünə həsr olunmuş anma mərasimi keçirilmişdir.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev mərasimdə iştirak etmişdir.

Dövlətimizin başçısı abidənin önünə əklil qoydu.

Mərasimə toplaşanlar Xocalıda XX əsrin ən amansız cinayətlərindən birini törədən erməni faşistlərinin vəhşiliklərinin qurbanı olmuş yüzlərlə günahsız soydaşımızın xatirəsini dərin kədər hissi ilə yad etdilər.

On dörd il əvvəl, 1992-ci il fevralın 25-dən 26-na keçən gecə Azərbaycanın Xocalı şəhərinin sakinləri keçmiş sovet ordusunun 366-cı alayının bilavasitə iştirakı ilə erməni millətçiləri tərəfindən görünməmiş qəddarlıqla qətlə yetirilmişlər. Müdhiş fevral gecəsində törədilmiş soyqırım, qaniçən, təpədən-dırnağa qədər silahlanmış düşmənin körpələrə, əlsiz-ayaqsız qocalara qarşı amansızlığı bəşəri dəyərlərlə deyil, mağara sakinlərinə xas olan heyvani hisslərlə yaşayan erməni cəlladlarının vəhşiliyinin daha bir sübutu kimi insanlığın yaddaşından silinməyəcəkdir.

Hər il bu müdhiş faciənin ildönümü ölkəmizdə və dünyanın müxtəlif dövlətlərində yaşayan soydaşlarımız tərəfindən ürək ağrısı ilə qeyd olunur. Bu il də dünyanın bir çox ölkəsində Xocalı qurbanlarının əziz xatirəsi anılır, mitinqlər, piketlər keçirilir.

Anma mərasiminin iştirakçıları belə bir fikir vurğuladılar ki, XX əsrin bu dəhşətli qırğını daim Azərbaycan torpaqlarına göz dikən erməni millətçilərinin məkrli niyyətlərinə çatmaq məqsədi ilə xalqımıza qarşı yeritdikləri soyqırım siyasətinin daha bir qanlı səhifəsidir. Bu faciənin bütün beynəlxalq təşkilatlar tərəfindən tanınması vacibdir. Xalqımız əmindir ki, Xocalı faciəsi qurbanlarının qanı yerdə qalmayacaq, erməni cəlladlar öz layiqli cəzalarını alacaqlar.

Anma mərasiminin iştirakçıları abidənin önünə tər qərənfillər düzdülər.

Allah bütün şəhidlərimizə rəhmət eləsin!

Anma mərasimində Baş nazir Artur Rəsizadə, Milli Məclisin sədri Oqtay Əsədov, Prezidentin İcra Aparatının rəhbəri Ramiz Mehdiyev, nazirlər, komitə və şirkət rəhbərləri, Milli Məclisin deputatları və digər rəsmi şəxslər iştirak edirdilər.

**AzərTAc
25 Fevral, 2006-cı il**

**BMT-nin Təhlükəsizlik Şurasına
ATƏT-in fəaliyyətdə olan Sədrinə
Avropa Şurasının Parlament Assambleyasına
ABŞ Konqresinə
Böyük Britaniya Parlamentinə
Fransa Parlamentinə
Rusiya Dövlət Dumasına
Türkiyə Böyük Millət Məclisinə
Dünya ölkələri parlamentlərinə
MÜRACİƏT**

1992-ci il fevral ayının 25-dən 26-na keçən gecə Ermənistan silahlı qüvvələri və Dağlıq Qarabağın erməni əsilli separatçı terror dəstələri keçmiş SSRİ-nin Xankəndində yerləşən 366-cı moto-atıcı alayının bilavasitə iştirakı ilə Azərbaycan xalqına qarşı misli görünməmiş Xocalı soyqırımını törətmişlər. Ermənilər Xocalı əhalisinə vəhşicəsinə divan tutmuş, həmin hadisə zamanı yüzlərlə insan, o cümlədən qocalar, qadınlar və uşaqlar xüsusi amansızlıqla qətlə yetirilmiş, əsir və girov götürülmüş, şəhər yerlə-yeksan edilmişdir. Xocalı işğal olunarkən dinc əhaliyə şəhərdən çıxmaq üçün dəhliz qoymayan cinayətkarlar heç kimə aman verməmişdir. Hadisədən bir neçə gün sonra telereportyorlar tərəfindən lentə alınan dəhşətli kadrlar, yerli və xarici jurnalistlərin reportajları bütün dünyanı sarsıtmışdır. Əsas etibarilə qocalar, qadınlar və uşaqlardan ibarət olan onlarla meyidin alın dərisi soyulmuş, sifətləri güllələrlə və avtomat qundaqları ilə dağıdılmış, bədən əzaları kəsilmişdi. Vəhşicəsinə törədilən bu hadisə ermənilərin "öz müqəddəratını təyin etmə hüququ"nun əsil mahiyyətini göstərməkdədir.

Bu kütləvi və amansız insan qırğını erməni qəsbkarlarının Azərbaycanın dövlət müstəqilliyini, ərazi bütövlüyünü hədəfə almış, məqsədyönlü, irticaçı siyasətinin yeni bir mərhələsi olmaqla, ağlasığmaz qəddarlığı və qeyri-insani cəza üsulları ilə bəşər tarixində misilsiz vəhşilik və qara ləkə kimi qalacaqdır.

Min illərlə formalaşmış mənəvi-dini dəyərlərə, hər bədənliyyətinə və əxlaqına zidd olan, dinc əhaliyə qarşı yönəldilmiş Xocalı soyqırımı bəşəriyyətin ötən əsrin sonlarında ən böyük və ən dəhşətli faciəsidir. Xocalı hadisəsinin əks-sədası tarix boyu qulaqlarda səslənəcək soyqırım aktıdır. Həmçinin Xocalı faciəsi erməni millətçilərinin xalqımıza qarşı apardıqları etnik təmizləmə və soyqırımı siyasətinin qanlı səhifəsidir.

Xocalının zəbt olunması zamanı dinc azərbaycanlı sakinlərə qarşı ağlasığmaz vəhşilik törədənlər və Cenevrə konvensiyasının, "İnsan hüquqları haqqında ümumi bəyannamənin" 2, 3, 5, 9 və 17-ci maddələrinin, "Hərbi münaqişələr və fəvqəladə hallar zamanı qadın və uşaqların müdafiəsi haqqında" konvensiyanın, "Soyqırım cinayətlərinin qarşısının alınması və cəzalandırılması haqqında" konvensiyanın tələblərini kobud surətdə pozanlar indiyədək cəzalandırılmamışdır. Cəzasızlıq mühiti isə yeni cinayətlər üçün əsas yaratmaqdadır.

Ermənistan baş vermiş vəhşiliklərə görə çəkinmir, əksinə, azərbaycanlılara qarşı törədilmiş soyqırımı həyasızcasına haqq qazandırılır, bu faciəni törədənlər isə milli qəhrəman sayılırlar. Ermənistanda açıq anti-azərbaycan siyasəti yürüdüldür, yeni Azərbaycan torpaqlarının işğal olunması üçün dövlət miqyasında ideoloji əsaslar yaradılır. Saxtalaşdırılmış erməni tarixi gənc ermənilərin şovinst ruhda böyümələrinə zəmin yaratmaq üçün dövlət siyasəti səviyyəsinə qaldırılır.

Ermənistanı elementar hüquq normalarına əməl etməyə, reallıq hissini itirməməyə, məqbul həll variantları istiqamətində addımlar atmağa çağırırıq. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin də dəfələrlə bəyan etdiyi kimi, danışıqlar prosesi sonsuza qədər davam edə bilməz: «Biz azərbaycanlılara qarşı ermənilərin törətdiyi təcavüz və soyqırımının dünya dövlətlərinin parlamentləri, beynəlxalq təşkilatlar tərəfindən tanınmasına və pislənilməsinə çalışmalıyıq... Biz sülh şəraitində yaşamaq, ölkəmizi inkişaf etdirmək, tarixi ədalətin və həqiqətin bərpa olunmasını, işğal və soyqırım siyasəti həyata keçirənlərin tanınmasını və ifşa olunmasını istəyirik».

XXI əsrdə terrorçuluq Ermənistan dövlətçiliyinin strategiya və taktikasının bir nömrəli siyasətinə, metodologiyasından ideologiyasına çevrilib. Şübhə etmirik ki, yaxın illərdə bu məsələ beynəlxalq aləmin ən mötəbər kürsülərində açıqlanacaq, beynəlxalq terror təşkilatları sırasında Ermənistan terror təşkilatlarının adları və törətdikləri bəşəri cinayətlər sadalanacaqdır.

Hazırda Azərbaycan rəhbərliyi Ermənistan-Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin beynəlxalq hüquq normalarına uyğun həlli, ölkəmizin ərazi bütövlüyünün və suverenliyinin bərpası, qaçqın və məcburi köçkünlərin doğma torpaqlarına qaytarılması uğrunda ardıcıl səylər göstərir. Beynəlxalq təşkilatlar, aparıcı dövlətlər münaqişənin kökləri, səbəbləri və nəticələri barədə getdikcə daha artıq məlumatlandırılır, Azərbaycanın ədalətli mövqeyini etiraf edirlər. Bu gün Xocalı faciəsi dünyanın böyük dövlətlərinin

parlamentlərində müzakirəyə çıxarılır, onun təfərrüatları ictimaiyyətə açıqlanır. Bir sıra beynəlxalq təşkilatlar, nüfuzlu dövlətlərin rəhbərləri, parlamentləri tərəfindən Ermənistanın işğalçı, təcavüzkar dövlət olduğu tanınır, ondan işğal etdiyi Azərbaycan ərazilərini geri qaytarması tələb olunur.

Həyat, tarix, yaşadığımız illərin gerçəkliyi bizi bu qənaətə gətirir ki, Yer kürəsinin hansı səmtində, hansı ölkəsində yaşamağından, hansı dinə tapınmasından, hansı dildə danışmasından asılı olmayaraq, terrora məruz qalan hər bir xalqın ağrısı-acısı, düçar olduğu bəlalar dünyanın ən müxtəlif guşələrində məskunlaşmış bütün xalqların övladlarını ağrıtmalı, göynətməli və onlar da insanları və təbiəti soyqırma məruz qalmış xalqın dərdinə-oduna yanmalı, bu dəhşətli fəlakətin qarşısını almaq uğrunda mübarizədə birləşməlidirlər.

Nəzərinizə çatdırıq ki, 2006-cı il ərzində Azərbaycan ictimaiyyətinin onlarla aparıcı qeyri-hökumət təşkilatını özündə birləşdirən Azərbaycanda Vətəndaş Cəmiyyətinin İnkişafına Yardım Assosiasiyası Xocalı hadisələrinin soyqırım aktı kimi tanınmasını tələb edən 1 000 000 (bir milyon) Azərbaycan Respublikası vətəndaşının imzasını toplamışdır. Bunları nəzərə alaraq, Azərbaycanda Vətəndaş Cəmiyyətinin İnkişafına Yardım Assosiasiyası olaraq sizdən, bu misli görünməmiş faciənin, erməni vandalizminin bariz nümunəsi olan Xocalı soyqırımının genosid kimi tanınmasını xahiş edirik. Nəzərinizə çatdırırıq ki, terroru və təcavüzü dövlət siyasətinə çevirmiş bir dövlətin terror və bu tip genosidlərindən heç bir dövlət sığortalanmayıbdır. Bunun üçün də Xocalıda törədilmiş soyqırma gec də olsa hüquqi qiymətin verilməsi olduqca vacibdir. Bu Xocalıda yaxınlarını itirmiş, əlil olmuş yüzlərlə insana azacıq da olsa təskinlik olmaqla yanaşı, təcavüzü dəstəkləyən digər dövlətlərə də dərs olar.

Azərbaycanda Vətəndaş Cəmiyyətinin İnkişafına Yardım Assosiasiyası

“Xocalı soyqırımı: milyon imza – bir tələb” kitabından.

**Azərbaycan Respublikası Xarici İşlər Nazirliyinin
Bəyanatı
(2 mart 2006-cı il)**

1992-ci ilin fevral ayının 26-ı müasir Azərbaycan tarixinə faciəli və dəhşətli səhifələrdən biri kimi daxil olmuşdur. Məhz həmin gün Azərbaycanın erməni separatçılarının nəzarəti altında olan Dağlıq Qarabağ regionundakı hissələri azərbaycanlılardan ibarət Xocalı şəhərinin dinc əhalisinə qarşı xüsusi amansızlıqla kütləvi terror aktı həyata keçirmiş və nəticədə şəhər tamamilə yandırılmış, mülki əhali isə amansız vəhşiliklə məhv edilmişdir.

Hələ ötən əsrin əvvəllərində ermənilərin soyqırım siyasətinin hədəfinə çevrilmiş Azərbaycan xalqı 1918-ci ilin mart ayında Bakıda, Şamaxıda, Qarabağda, Naxçıvanda, Zəngəzurda və Azərbaycanın başqa əyalətlərində törədilmiş qırğınların, qanlı faciələrin qurbanı olmuşdur.

1992-ci il, fevralın 25-dən 26-a keçən gecə isə erməni silahlı birləşmələri, keçmiş SSRİ-yə məxsus olan və o dövrdə Dağlıq Qarabağın Xankəndi (Stepanakert) şəhərində yerləşən 366-cı alayın bilavasitə iştirakı ilə yeddi min nəfərə qədər azərbaycanlı əhalinin yaşadığı Xocalı şəhərinə beş istiqamətdən hücum etdilər. Ermənilər 366-cı alaya məxsus ağır hərbi texnikanın köməyi ilə Xocalı şəhərini yerlə-yeksan etdilər. Dinc mülki əhali - qadınlar, uşaqlar, qocalar və xəstələr ağılasığmaz vəhşiliklə qətlə yetirildi. Ermənilər XX əsrin ən dəhşətli tarixi cinayətlərindən biri olan Xocalı soyqırımını törətdilər.

Onların Azərbaycan xalqına qarşı törətdikləri bu növbəti soyqırım aktı nəticəsində 613 nəfər mülki əhali məhv edilmiş, 1275 nəfər girov götürülmüşdür. Faciə nəticəsində mindən artıq dinc sakin müxtəlif dərəcəli güllə yarası alaraq şikəst olmuşdur. Qətlə yetirilənlərin 106 nəfəri qadın, 83 nəfəri azyaşlı uşaq, 70 nəfəri ahl qocalar olmuşdur.

XX əsrin sonunda sivil dünyanın insan hüquqlarının aliliyinin qorunduğu bir vaxtda erməni vəhşiliyinin nəticəsi olan Xocalı soyqırımına dünya ictimaiyyətinin və beynəlxalq təşkilatların diqqətini cəlb etmək istiqamətində Azərbaycan Respublikasının Xarici Siyasət İdarəsi və səfirlikləri tərəfindən də mütəmadi olaraq tədbirlər həyata keçirilir.

İlk növbədə, aparılan işlər nəticəsində beynəlxalq ictimaiyyət Ermənistan-Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münaqişəsi və ermənilərin törətdikləri vəhşiliklər barədə daha geniş məlumatlandırılmışdır. Ölkəmizin xarici dövlətlərdə yerləşən bütün səfirlikləri tərəfindən Xocalı soyqırımının dəhşətlərini həmin ölkələrin ictimaiyyətinə çatdırılması istiqamətində bir sıra təbliğat xarakterli tədbirlər həyata keçirilmişdir. Eyni zamanda, dünyanın müxtəlif şəhərlərində məskunlaşmış azərbaycanlı icmaları da bu mühüm əhəmiyyət kəsb edən təbliğat işlərinə fəal qoşulmuş, bir sıra təşəbbüslər həyata keçirmişlər. Bu növ tədbirlərin həyata keçirilməsində əsas məqsəd isə, cəzalandırılmamış cinayət aktlarının yeni cinayətlərə yol açdığını nəzərə alaraq, Azərbaycan xalqına qarşı törədilmiş bu qırğınların təkrar olunmasının qarşısını almaqdır.

Bakı, 02 mart 2006-cı il

Xocalının beynəlxalq əks-sədası...

Soyqırımın 15-ci ildönümü ilə bağlı Türkiyə Böyük Millət Məclisində müzakirələr aparılacaq

Xocalı soyqırımının 15-ci ildönümü ilə bağlı fevralın 26-da Türkiyə Böyük Millət Məclisinin (TBMM) foyesində faciəni əks etdirən sərgi keçiriləcək.

Bu barədə APA-ya eksklüziv açıq-lamasında Azərbaycanın Türkiyədə-ki fəvqəladə və səlahiyyətli səfiri Zakir Həşimov məlumat verir.

Z.Həşimov bildirib ki, sərginin açılışında TBMM-in sədri Bülent Arıncın iştirakı gözlənilir. Səfirin sözlərinə görə, həmin gün TBMM-in iclası nəzərdə tutulmadığından Xocalı soyqırımı ilə bağlı çıxışlar Məclisin fevralın 27-dəki iclasında söyləniləcək, müzakirələr aparılacaq.

TBMM-in sədr müavini Sadiq Ya-kut, Türkiyə-Azərbaycan Parlamentlərarası Dostluq Qrupunun sədri, millət vəkili Haluk İpək və digər deputatlar Xocalı faciəsi ilə bağlı nitq söyləyəcəklər. Bütün bu tədbirlərlə bağlı razılıq Z.Həşimovun TBMM-in sədr müavini S.Yakutla görüşündə əldə olunub.

Azərbaycanın Türkiyədəki səfirliyi 26 Fevral - Xocalı soyqırımının 15-ci ildönümü münasibətilə silsilə tədbirlər həyata keçirəcək. Səfirliyin mətbuat katibi Gültəkin Həbibli APA-ya bildirib ki, Xocalı soyqırımı ilə bağlı Türkiyənin bir sıra qəzetində ("Cümhuriyyət", "Zaman", "Hürriyyət", "Milliyyət", "Milli qəzet", "Bu gün", "Akşam", "Sabah", "Türkiş Deyli Nyus", "Yeni Şəfəq", "Posta", "Star", "Ortadoğu", "Yeniçağ" qəzetləri, "Xalqın səsi", "First Business", "Kıpn Məktubu" jurnalları, habelə Ərzurum, Sivas, Çorum, Şaframbolu, Eskişehir, Antalya və Kəmərdə dərc olunan yerli qəzetlər) materiallar, müsahibələr, faciəni əks etdirən fotolar dərc etdiriləcək.

Bundan başqa, Türkiyənin TRT, "Kanal A", "Kanal TV 5", STV, CNN-Türk, "Avrasiya", "Başkent", "Kanal 7", "Ulusal Kanal" və "Türkmeneli" televiziya kanalları ilə görüşlər təyin edilib, Azərbaycanın Türkiyədəki səfiri Zakir Həşimovun müsahibələri ilə yanaşı, Xocalı faciə-sini əks etdirən, Heydər Əliyev Fondunun səfirliyə təqdim etdiyi CD-lərdəki canlı film nümayiş etdiriləcək. Fevralın 26-da həmin kanalların xəbərlər bülletenlərində faciə haqqında məlumatlar veriləcək. G.Həbibli bildirib ki, səfirlik türk və ingilis dillərində pressrelizlər hazırlayaraq, Türkiyə Xarici İşlər Nazirliyinə, xarici ölkələrin Ankarada akkreditə olunmuş səfərlərinə və diplomatik nümayəndəliklərə göndərəcək.

Ankaranın Keçiören rayonunda (Ankaranın Keçiören Bələdiyyəsi 9 mart 2005-ci ildə Xocalı soyqırımının tanınması haqqında rəsmi qərar qəbul edib) Xocalı soyqırımı qurbanlarının xatirəsinə ucaldılmış abidənin qarşısında matəm mərasimi keçiriləcək. Mitingdə Türkiyənin siyasət adamları, ictimai xadimləri iştirak edəcəklər. Mərasim Bakıda nəzərdə tutulan 1 dəqiqəlik sükut vaxtından (saat 17.00), bir az əvvəl başlayacaq və yerli vaxtla 15.00-da 1 dəqiqəlik sükutla Xocalı qurbanları yad ediləcək. Mərasimdə, həmçinin, hərbi və digər təhsil müəssisələrində oxuyan azərbaycanlı müdavim və tələbələr də iştirak edəcəklər. Ankara şəhərində azərbaycanlı tələbələrin, Türkiyənin qeyri-hökumət təşkilatlarının, ölkədə yaşayan soydaşlarımızın iştirakı ilə fevralın 24-də Ankaranın "Qızıl Ay" meydanında aksiya keçiriləcək, aksiyanın sonunda Türkiyə TBMM-ə, soyqırımın tanınması ilə bağlı BMT-yə müraciət qəbul olunacaq.

Aksiyada "Bir millət, iki dövlət", "Türkün Türkdən başqa dostu yoxdur", "Türk Türkə qardaşdır" şüarları yazılmış plakatlar qaldırılacaq. Fevralın 26-da isə Ankaranın Bilkent rayonunda simfonik orkestrin müşayiəti ilə matəm konserti və sərgi təşkil olunacaq. Mərasimə ölkədə fəaliyyət göstərən səfirlik və nümayəndəliklərin rəhbərləri və əməkdaşları, Türkiyə XİN-in əməkdaşları, soydaşlarımız, səfirliyin əməkdaşları, Türkiyədə fəaliyyət göstərən qeyri-hökumət təşkilatlarının nümayəndələri qatılacaqlar.

Fevralın 26-da Xocalı soyqırımının 15-ci ildönümü ilə bağlı Azərbaycanın diaspor təşkilatları tərəfindən dünyanın bir çox ölkəsində aksiyalar keçiriləcək. Bu barədə APA-ya Xarici Ölkələrdə Yaşayan Azərbaycanlılarla İş üzrə Dövlət Komitəsinin mətbuat xidmətindən məlumat daxil olub.

Xocalı soyqırımının ildönümü münasibətilə Azərbaycanın Benilüks ölkələrində, Almaniyada, İsveçdə, Böyük Britaniyada, Danimarkada, Fransada, İslandiya, İsveçrədə və dünyanın digər ölkələrində yerləşən diaspor təşkilatları tərəfindən anım mərasimləri və etiraz aksiyaları keçiriləcək. Aksiyalarda ermənilərin Xocalıda törətdikləri soyqırımı aktı həmin ölkələrin ictimaiyyətinə çatdırılacaq.

“Ayna”, 16 fevral 2007-ci il

**Azərbaycan Yazıçılar Birliyi Xocalı soyqırımının ildönümü ərəfəsində
bəyanat yaymışdır**

AzərTAc xəbər verir ki, Azərbaycan Yazıçılar Birliyi Xocalı soyqırımının ildönümü ərəfəsində bəyanat yaymışdır.

Bəyanatda xatırladılır ki, Azərbaycan dövləti, xalqımız, ölkənin müxtəlif ictimai-siyasi qüvvələri, qeyri-hökumət təşkilatları XX əsrin ən böyük cinayət aktına-Ermənistanın azərbaycanlılara qarşı apardığı soyqırımı siyasətinə siyasi və hüquqi qiymət verilməsi ilə əlaqədar beynəlxalq qurumlara, dünya dövlətlərinə dəfələrlə müraciət etmişlər. Bu müraciətlərdə vurğulanmışdır ki, dünyada baş verən hadisələrə, xüsusən də soyqırımı siyasəti kimi vəhşiliyə ikili standartlarla yanaşmaq həm növbəti cinayətlərin cəzasız qalacağına inam yaradır, həm də bumeranqa çevrilir.

Sənəddə təəssüflə qeyd olunur ki, bəzi ölkələrdə Xocalı soyqırımının vəhşi təşəbbüskarları və icraçılarından biri olan Zori Balayan erməni xalqının görkəmli publisisti, yazıçısı kimi təqdim edilmişdir. Bəyanat müəllifləri Z.Balayanın 1996-cı ildə çapdan çıxmış “Ruhumuzun salnaməsi” əsərindən onun özünün türk uşağına qarşı vəhşiliyini təsvir edən parçanı sitat gətirmişlər.

Bəyanat “Dünya nə vaxta qədər 1915-ci ilin uydurma erməni soyqırımı haqqında hay-küyləri dinləyərək zori balayanların bu gerçəkdən törətdikləri vəhşiliklərə göz yumacaq” sualı ilə bitir.

AzərTAc
17 fevral 2007-ci il

Xocalı soyqırımı TBMM Rəyasət Heyətində müzakirə olundu

"Bu cinayəti işlədənlər tarix qarşısında mütləq cavab verəcəklər"

Dünən Türkiyə Böyük Millət Məclisinin (TBMM) Rəyasət Heyətində Xocalı soyqırımının 15-ci ildönümü ilə bağlı anım mərasimi keçirilib. Nevzat Pakdilin sədrliyi ilə açılan toplantıda çıxış edən Ana Vətən Partiyası İqdir millət vəkili Dursun Akdemir soyqırımının həyata keçirildiyi 26 fevral 1992-ci il tarixinin Türk dünyası və Azərbaycan xalqı üçün acılı günlərdən biri olmasıyla yanaşı, insanlıq tarixinin də qara günü olduğunu söyləyib: "Xocalı qətləmi insanlıq tarixinin qaranlıq səhifəsində yer aldı. Bu cinayəti işlədənlər tarix qarşısında mütləq cavab verəcəklər. Birləşmiş Millətlər Təşkilatına üzv ölkələr əgər sülh istəyirlərsə Xocalı soyqırımı ilə bağlı üzərilərinə düşənləri həyata keçirməlidirlər. Əks təqdirlə bu qətləmə ortaq olacaqlar". Cümhuriyyət Xalq Partiyasından (CHP) millət vəkili Yücel Altuntaş Xocalı soyqırımının XXI əsrin üzqarası olduğunu bildirib. Bu günə qədər bu qətləmə nə Türkiyənin, nə də başqa ölkələrin yetərli təkpi göstərmədiyini önə çəkən Altuntaş "Eyni hadisə başqa ölkələrdə olsaydı, Avropanın qınağı beləmi olacaqdı" sualını dilə gətirib. Toplantıda daha sonra çıxış edən millət vəkilləri Ensar Ögüt, Fəxri Kəskin və digərləri Xocalı soyqırımını pisləyən fikirlər səsləndiriblər.

“Xalq cəbhəsi”, 22 fevral 2007-ci il

**Xocalı soyqırımı – 15. Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin bəyanatı
(14 fevral 2007-ci il)**

Xocalı faciəsi ildönümü ərəfəsində bir daha vurğulamağa ehtiyac var ki, Azərbaycan dövləti, xalqımız, ölkənin müxtəlif ictimai-siyasi qüvvələri, qeyri-dövlət təşkilatları XX əsrin ən böyük cinayət aktına - Ermənistanın azərbaycanlılara qarşı apardığı soyqırım siyasətinə siyasi və hüquqi qiymət verilməsi ilə əlaqədar beynəlxalq qurumlara, dünya dövlətlərinə dəfələrlə müraciət ediblər.

Ermənistanın işğalçılıq siyasətinin timsalında haqsızlığa haqq donu geyindirilməsinə, cinayətə bəraət qazandırılmasına imkan verilməmə-sini xahiş etmişik. Onu da xüsusi vurğulamışıq ki, dünyada baş verən hadisələrə xüsusən də soyqırımı siyasəti kimi vəhşiliyi ikili standartlarla yanaşmaq həm növbəti cinayətlərin cəzasız qalacağına inam yaradır, həm də bumeranqa çevrilir.

Müraciətlərimiz vaxtı bizdən fakt istənilibdir, təqdim etdiyimiz faktlara isə inamsız yanaşılıbdir. Hətta bəzi ölkələrdə Xocalı soyqırımının vəhşi təşəbbüskarlari və icraçılarından biri olan Zori Balayan erməni xalqının görkəmli publisisti, yazıçısı kimi təqdim olunubdur. Bizim təqdim etdiyimiz faktlara inanmayanlar heç olmasa, qaniçənliyi ilə qürrələnən Z. Balyana inansınlar. Z. Balyan 1996-cı ildə nəşr olunmuş "Ruhumuzun canlanması" əsərində (bax: "Exo", 9 fevral 2007) söz sahibi bir yana, normal insana yaraşmayan "qəhrəmanlığı" ilə fəxr edir. Vəhşiliyini igidlik kimi qiymətləndirən Z. Balayan yazır ki, "Biz Xaçaturla ələ keçirdiyimiz evə girərkən əsgərlərimiz 13 yaşlı bir türk uşağını pəncərəyə mismarlamışdılar. Türk çox şəs-küy salmasın deyər. Xaçatur uşağın anasının kəsilmiş döşünü onun ağzına soxdu. Daha sonra 13 yaşındakı türkə onların atalarının bizim uşaqlara etdiklərini etdim. Başından, sinəsindən və qarnından dərisini soydum. Saata baxdım, türk uşağı yeddi dəqiqən sonra qan itirməkdən öldü. İlk sənətim həkimlik olduğuna görə humanist idim, buna görə də türk uşağına etdiyim bu əməllərə görə özümü xoşbəxt saymadım. Amma ruhum xalqımın bir faizinin belə qisasını aldığı üçün sevinəndən qürurlanırdı. Xaçatur daha sonra ölmüş türk uşağının cəsədini hissə-hissə doğradı və bu türklə eyni kökdən olan itlərə atdı. Axşam eyni şeyi daha üç türk uşağına etdik".

Belə bir işi görmək nə qədər amansız canilikdirsə, caniliklə fəxr etmək bir o qədər alçaqlıqdır, ən faciəlisi isə yalnız türklərə deyil, dünyaya meydan oxumaqdır. Vaxtilə Xocalı soyqırımına biganə qalanların sonrakı illərdəki fəaliyyətlərində normaya çevrilmiş ikili standartlar bizdə əminlik yaradır ki, Z. Balayan kimi qatilin dünyaya meydan oxumasını bəlkə elə ağızdolusu humanizmdən, demokratiyadan, insan haqlarından ... danışanlar şərait yaradır, imkan verirlər.

Biz Xocalı dərini yaşamışıq, bu ağrımız heç vaxt unudulmayacaq. Z. Balayanların əsl adını – vəhşi və yırtıcı adını vermək üçün özündən gətirdiyimiz elə bir sitat yetər. Dünya nə vaxta qədər 1915-ci ilin uydurma erməni soyqırımı haqqında hay-küyləri dinləyəcək. Zori Balayanların bu gerçəkdən törətdikləri vəhşiliklərə göz yumacaq.

**Azərbaycan Yazıçılar Birliyi
14 fevral 2007-ci il**

**Xocalı soyqırımının 15-ci ildönümü münasibətilə Xocalı qaçqınlarının Birləşmiş
Millətlər Təşkilatına, Avropa Şurasına, Avropa Təhlükəsizlik və Əməkdaşlıq Təşkilatına
Müraciəti
(19 fevral 2007-ci il)**

Biz - 1992-ci ilin fevralında Azərbaycanın Dağlıq Qarabağ bölgəsində ermənilər tərəfindən törədilmiş dəhşətli Xocalı soyqırımının möcüzə nəticəsində sağ qalmış şahidləri Birləşmiş Millətlər Təşkilatına, Avropa Şurasına, Avropada Təhlükəsizlik və Əməkdaşlıq Təşkilatına, eyni zamanda, dünyanın bütün mütərəqqi ictimaiyyətinə böyük ümidlərlə növbəti dəfə müraciət edir, Xocalı soyqırımına hüquqi-siyasi qiymət verilməsi zərurətini bir daha sivilizasiyalı beynəlxalq aləmin nəzərinə çatdırırıq.

İrandan Azərbaycana köçmələrinin 150 illiyinə Dağlıq Qarabağda 1978-ci ildə abidə ucaltmış ermənilər tarixi Azərbaycan torpaqları hesabına xəyali "böyük Ermənistan" ideyasını reallaşdırmaq məqsədilə son iki əsrdə xarici havadarlarının köməyi ilə Azərbaycan xalqına qarşı ardıcıl işğalçılıq siyasəti həyata keçirmiş və bu məkrli məqsədə çatmaq üçün zaman-zaman terror, kütləvi qırğın, deportasiya və soyqırımı kimi bəşəri cinayətlər törətmişlər.

Çoxsaylı tarixi sənədlər şahidlik edir ki, 1905-1907, 1918-1920, 1948-1953-cü illərdə Qafqazda öz tarixi-etnik ərazilərində etnik təmizləmə və soyqırımı siyasətinə məruz qalan milyonlarla azərbaycanlı dədə-baba torpaqlarından deportasiya olunmuş, kütləvi surətdə qətlə yetirilmişdir.

Nəhayət, 1988-ci ildən başlayaraq, Azərbaycana qarşı əsassız ərazi iddiaları və erməni separatizmi yenidən baş qaldırmış, heç bir tarixi, siyasi, etnik əsası olmayan Dağlıq Qarabağ fitnəkarlığına rəvac verilmişdir. İndiki Ermənistan ərazisində öz tarixi-etnik torpaqlarında yaşayan 250 mindən artıq azərbaycanlı 1988-1989-cu illərdə son nəfərinə kimi deportasiya edilmiş, bu zaman yüzlərlə dinc sakin vəhşicəsinə qətlə yetirilmişdir. Nəticədə Ermənistan ermənilərin illərlə arzusunda olduqları monoetnik respublikaya çevrilmişdir.

Təəssüf ki, 1988-ci ildən başlayan əsassız Dağlıq Qarabağ münaqişəsi, Azərbaycan ərazilərində meydan sulayan erməni irticası və bu irticanın qurbanı olan günahsız Azərbaycan əhalisinin acı iztirabları keçmiş SSRİ rəhbərliyinin və sivilizasiyalı dünyanın biganə sükutu ilə qarşılandı. Belə vəziyyətdən ruhlanan və istifadə edən ermənilər Azərbaycanda bir-birinin ardınca qanlı cinayətlər törətməyə müvəffəq oldular. Azərbaycan ərazisinin 20 faizi, o cümlədən Dağlıq Qarabağ inzibati-ərazi bölgəsinə daxil olmayan 7 rayon Ermənistan silahlı qüvvələri tərəfindən işğal edildi, 1 milyondan artıq azərbaycanlı öz dədə-baba yurdlarından vəhşicəsinə qovuldu, on minlərlə adam qətlə yetirildi, şikəst edildi, girov götürüldü. Yüzlərlə yaşayış məskəni, minlərlə ictimai-mədəni tikili, evlər, təhsil və səhiyyə müəssisələri, tarix-mədəniyyət abidələri, muzeylər, məscidlər, müqəddəs sitayiş yerləri, qəbiristanlıqlar yerlə-yeksan edilərək, misli görünməmiş erməni vandalizminə məruz qaldı.

Təkcə XX əsrin 90-cı illərinin əvvəllərində Qarabağın Kərkicahan, Meşəli, Quşçular, Qaradağlı, Ağdaban və s. kimi azərbaycanlılar yaşayan kəndlərində erməni silahlı quldurlarının törətdikləri kütləvi qırğınlar, Bakıda və digər şəhərlərimizdə həyata keçirilmiş ağır terror aksiyaları, nəhayət, Xocalı soyqırımı "məzlum və əzabkeş" erməni vicdanında əbədi qara ləkə kimi yaşayacaq tarixi cinayətlərdir. Acı təəssüf hissi ilə diqqətinizə çatdırırıq ki, XX əsrin ən dəhşətli faciələri hesab olunan Xatın, Xirosima, Naqasaki, Sonqmi kimi insan fəlakətləri sırasına 26 fevral 1992-ci ildə törədilmiş Xocalı soyqırımı da əlavə olunmuşdur.

1992-ci ilin fevral ayının 25-dən 26-na keçən gecə erməni silahlı birləşmələri keçmiş SSRİ-yə məxsus olan və o dövrdə Dağlıq Qarabağın Xankəndi (Stepanakert) şəhərində yerləşən 366-cı alayın bilavasitə iştirakı ilə yeddi min nəfərə qədər azərbaycanlı əhalisi olan Xocalı şəhərinə 5 istiqamətdən hücum etdilər (hücum zamanı şəhərdə 3 minə yaxın adam qalmışdı). Həmin vaxta qədər Xocalı şəhəri artıq dörd aydan çox idi ki, erməni silahlı birləşmələri tərəfindən tam mühasirə vəziyyətində saxlanılır, əhali tibbi xidmət və ərzaq sarıdan ciddi əziyyət çəkirdi. Şəhərdə çoxlu sayda xəstə, yaralı, qoca, qadın və uşaq var idi.

Azğınlaşmış erməni quldurları 366-cı alaya məxsus çoxsaylı ağır hərbi texnikanın köməyi ilə həmin gecə Xocalı şəhərini yerlə-yeksan etdilər. Əliyalın dinc mülki əhali kütləvi qətlə məruz qaldı - uşaqlar, qadınlar, qocalar, xəstələr ağılasığmaz vəhşiliklə məhv edildi. Ermənilər XX əsrin sonlarında sivilizasiyalı bəşəriyyət üçün üzqaralığı olan növbəti tarixi cinayəti - Xocalı soyqırımını törətdilər. Bu vəhşi aksiyadan məqsəd şəhərin bütün əhalisini məhv etmək idi. Ancaq sırf təsadüflər nəticəsində Xocalının xeyli sakini sanki tarixə şahidlik etmək üçün sağ qaldı. Xocalı soyqırımı nəticəsində 613 nəfər məhv edildi, 1275 nəfər dinc sakin girov götürüldü. Onlardan 150 nəfərinin taleyi bu gün də məlum deyildir. Faciə nəticəsində 1000-dən artıq dinc sakin müxtəlif dərəcəli güllə yarası alaraq şikəst olmuşdur. Qətlə yetirilənlərin 106 nəfəri qadın, 83 nəfəri azyaşlı uşaq, 70 nəfəri ahıl qocalar idi. Şikəst olanların 76 nəfəri yetkinlik yaşına çatmamış oğlanlar və qızlardır.

Bu hərbi-siyasi cinayət nəticəsində 6 ailə tamamilə məhv edilmiş, 25 uşaq hər iki valideynini, 130 uşaq isə valideynlərindən birini itirmişdir. Şəhid olanlardan 56 nəfəri xüsusi qəddarlıq və amansızlıqla diri-diri yandırılmış, başlarının dərisi soyulmuş, bədən əzaları və başları kəsilmiş, gözləri çıxarılmış, hamilə qadınların qarnı süngü ilə dəşik-dəşik edilmişdir. Təsəvvür etmək belə çətindir ki, tarixdə analoqu olmayan belə qəddarlıq və vəhşilik insan tərəfindən törədilmiş, XX əsrin sonunda, dünyanın gözü qarşısında baş vermişdir! Ancaq dünya bilib agah olmalıdır: təkcə azərbaycanlılara deyil, bütün sivilizasiyalı bəşəriyyətə qarşı yönəlmiş bu tarixi cinayətin müəllifi "məzlum və əzabkeş" ermənilərdir. Artıq 15 ildir ki, qaçqınlıq həyatı yaşayan biz xocalılar dünyanın bütün sülhsevər xalqlarına, beynəlxalq təşkilatlara ürək ağrısı ilə, eyni zamanda, böyük ümidlərlə müraciət edirik. Biz inanmırıq ki, dünyanın çox nüfuzlu beynəlxalq təşkilatları olan BMT, AŞ və ATƏT, sülhsevər qüdrətli ölkələr beynəlxalq hüquqa və bəşəri dəyərlərə məhəl qoymayan təcavüzkar bir dövləti - Ermənistanı haqq-ədalətə, qonşu dövlətlərlə sivilizasiyalı münasibətlərə məcbur edə bilməsinlər! İşğal edilmiş Azərbaycan torpaqlarından erməni silahlı qüvvələrinin qeyd-şərtsiz çıxarılması barədə BMT Təhlükəsizlik Şurasının 4 qətnaməsinin indiyədək yerinə yetirilməməsi, ilk növbədə, həmin təşkilatın nüfuzuna ciddi zərərdir.

Biz əmin olduğumuzu bildiririk ki, dünya birliyi Ermənistan dövlətinin Azərbaycana qarşı hərbi təcavüzünü pisləyəcək, Azərbaycanın ərazi bütövlüyünün təmin olunmasına, bir milyondan artıq qaçqın-köçkünün öz doğma yurd-yuvasına qayıtmasına, Ermənistan-Azərbaycan, Dağlıq-Qarabağ münaqişəsinin ədalətli və sülh yolu ilə həllinə kömək edəcəkdir.

**Müraciət 2007-ci il fevralın 19-da
Xocalı qaçqınlarının Bakı şəhərində keçirilən toplantısında
qəbul olunmuşdur.**

“Azərbaycan”, 25 fevral 2007-ci il

**Xocalı soyqırımının 15-ci ildönümü münasibətilə
Azərbaycan xalqına müraciət
(23 fevral 2007-ci il)**

Əziz həmvətənlər!
Hörmətli soydaşlar!

Sizə xalqımızın tarixində kədərli və faciəli bir səhifə, insanlığa qarşı ən qəddar və amansız kütləvi terror hadisələrindən biri olan Xocalı soyqırımının 15-ci ildönümü ilə əlaqədar müraciət edirəm. 1992-ci il fevralın 26-da qədim Azərbaycan şəhəri Xocalı erməni hərbi birləşmələri tərəfindən vəhşicəsinə dağıdıldı, onun müdafiəçilərinə və sakinlərinə amansız divan tutuldu. Yüzlərlə dinc sakin görünməmiş işgəncələrlə öldürüldü, uşaqlar, qadınlar, qocalar, bütöv ailələr məhv edildi, onların meyitləri təhqir olundu. XX əsrin sonunda dünyanın gözü qarşısında baş vermiş belə kütləvi qırğın hadisəsi öz amansızlığına və qəddarlığına görə təkcə Azərbaycan xalqına qarşı deyil, bütövlükdə bəşəriyyətə və insanlığa qarşı törədilmiş cinayət idi.

Bu gün artıq heç kimə sirr deyil ki, Xocalı faciəsi davakar erməni millətçilərinin yüzilliklər boyu türk və Azərbaycan xalqlarına qarşı apardığı soyqırımı və etnik təmizləmə siyasətinin qanlı səhifəsi idi. Ayrı-ayrı dövrlərdə böyük dövlətlərin maraqları çərçivəsində cərəyan edən bu siyasət bütün məqbul və qeyri-məqbul vasitələrlə - siyasi, iqtisadi, hərbi, terror və ideoloji yolla davam etdirilmiş, soydaşlarımız yaşayış yerlərindən sıxışdırılmış, tarixi Azərbaycan əraziləri zaman-zaman ermənilər tərəfindən zəbt edilmiş və ələ keçirilmişdir. XX əsrin 80-ci illərinin sonlarında isə Ermənistanın Azərbaycana yeni ərazi iddiaları genişmiqyaslı hərbi münaqişəyə gətirib çıxardı. Bu məkrli siyasət nəticəsində Azərbaycan Respublikası ərazisinin 20 faizi erməni hərbi birləşmələri tərəfindən işğal edildi, on minlərlə insan həlak oldu və yaralandı, yüz minlərlə soydaşımız ev-eşiyindən didərgin salındı, qaçqın və məcburi köçkün vəziyyətinə düşdü.

Xocalı qırğını törətməklə erməni millətçiləri hiyləgər siyasi və taktiki məqsədlər güdürdülər. Onlar bununla xalqımızın mübarizə əzmini qırmaq, onu tarixi torpaqlarımızın işğalı faktı ilə barışmağa məcbur etmək istəyirdilər. Lakin düşmənin niyyətləri baş tutmadı, xalqımız öz dövlətinin suverenliyi və ərazi bütövlüyü uğrunda mübarizədə yüksək iradə və qəhrəmanlıq nümunəsi göstərdi.

Xocalı faciəsi həm də ölkədaxili hakimiyyət mübarizələrinin dövlətimiz üçün nə qədər təhlükəli və fəlakətli nəticələr verdiyini göstərdi. O zaman həm Azərbaycanın rəsmi rəhbərliyi, həm də ölkədə vəziyyətə təsir etmək imkanı olan siyasi qüvvələr xalqın taleyinə tam biganəlik nümayiş etdirdilər. Dövlət rəhbərliyi bu dəhşətli cinayət haqqında dünya ictimaiyyətinə tam və operativ məlumat vermək üçün heç bir addım atmadı, müxalifət isə qanlı faciədən xalqın narazılıq dalğası üzərində hakimiyyətə gəlmək məqsədi ilə istifadə etdi.

Yalnız ümummillə lider Heydər Əliyevin ali hakimiyyətə qayıdışından sonra Xocalı faciəsi özünün əsl siyasi-hüquqi qiymətini aldı, soyqırımı haqqında həqiqətlərin dünya dövlətlərinə və beynəlxalq ictimaiyyətə çatdırılması üçün təsirli tədbirlər görüldü.

Azərbaycan hökuməti erməni şovinst millətçilərinin azərbaycanlılara qarşı törətdiyi cinayətlər, o cümlədən Xocalı soyqırımı haqqında həqiqətlərin dünya ictimaiyyətinə çatdırılması, onun soyqırımı kimi tanınması üçün məqsədyönlü və ardıcıl fəaliyyət göstərir. Biz həm də, erməni millətçilərindən fərqli olaraq, bu məsələdən hər hansı siyasi, maliyyə, ərazi və başqa dividendlər qazanmaq məqsədi güdmürük. Məqsədimiz tarixi ədalətin bərpasına nail olmaq, cinayətkarları ifşa etmək və onları dünya ictimaiyyətinin mühakiməsinə verməkdir. Ona görə də erməni şovinst millətçilərinin regionda həyata keçirdikləri etnik separatizmin, başqa xalqlara qarşı nifrət və terror ideologiyasının dünya üçün təhlükəsi açılib göstərməlidir. Bu, qəhrəman Xocalı şəhidlərinin ruhu qarşısında bizim vətəndaşlıq və insanlıq borcumuzdur.

Hazırda Azərbaycan dövləti və cəmiyyəti öz inkişafında quruculuq və yüksəliş dövrünü yaşamaqdadır. Respublikamız iqtisadi inkişaf templərinə görə dünyada lider mövqelərə çıxmışdır. Ölkəmiz regional və beynəlxalq enerji-kommunikasiya layihələrinin əsas iştirakçısı və təşəbbüsçüsüdür. Regionların sosial-iqtisadi inkişafı Dövlət proqramı, digər sosial və infrastruktur layihələri uğurla reallaşdırılır. Dövlətimizin iqtisadi və hərbi qüdrəti, beynəlxalq nüfuzu günü-gündən artır, insanlarımızın vətənpərvərliyi, milli mənlilik şüuru güclənir. Bir sıra beynəlxalq təşkilatlar, nüfuzlu dövlətlərin rəhbərləri, parlamentləri Ermənistanın işğalçı dövlət olduğunu qəbul edir, ondan işğal etdiyi Azərbaycan ərazilərini azad etməyi tələb edirlər. Təcavüzkar Ermənistan özünü bütün regional layihələrdən kənarda qoymuş, hərtərəfli təcrid vəziyyətinə düşmüşdür. Bütün bunlar və mövcud vəziyyət qarşıda duran vəzifələrin yerinə yetirilməsində, o cümlədən Ermənistan-Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin beynəlxalq hüquq normalarına uyğun, ədalətli həlli istiqamətində bizim başlıca arqumentlərimizdir, gücümüzün və uğurlarımızın əsasıdır.

Bu gün dövlətin rəsmi qurumları ilə yanaşı, bütün vətəndaşlarımız, soydaşlarımız, geniş ictimaiyyət Ermənistan-Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münaqişəsi, azərbaycanlılara qarşı həyata keçirilmiş soyqırımı siyasəti

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin İşlər İdarəsi
PREZİDENT KİTABXANASI

haqqında həqiqətlərin və faktların dünya parlamentlərinə, beynəlxalq ictimaiyyətə çatdırılması üçün ardıcıl və davamlı fəaliyyət göstərməlidir. Bu istiqamətdə görülən işləri razılıqla qeyd etməklə yanaşı, onu da bildirmək istərdim ki, tədbirlər daha əhatəli, planlı şəkildə aparılmalı və əlaqələndirilməlidir. Bu işdə Azərbaycan və türk diaspor təşkilatlarının yeni yaradılan birliyi, fəaliyyətinin əlaqələndirilməsi böyük əhəmiyyətə malik ola bilər. Biz mübarizədə öz gücümüzə, potensialımıza, beynəlxalq hüquqa, dünya azərbaycanlılarının həmrəyliyinə arxalanırıq.

Hörmətli həmvətənlər və soydaşlar! Əziz Xocalı sakinləri!

Bu kədərli anım günlərində Xocalı şəhidlərinin və qəhrəmanlarının əziz xatirəsini ehtiramla yad edərək, Allahdan onlara rəhmət diləyir, yaxınlarına, bütün xalqımıza dərin hüznə başsağlığı verirəm.

İlham Əliyev
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 23 fevral 2007-ci il.

**Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev faciə qurbanlarının
xatirəsini anma mərasimində iştirak etmişdir
(26 fevral 2007-ci il)**

On beş il əvvəl, 1992-ci il fevralın 25-dən 26-na keçən gecə Xocalı şəhərinin sakinləri keçmiş sovet ordusunun 366-cı alayının bilavasitə iştirakı ilə erməni qəsbkarları tərəfindən qəddarcasına qətlə yetirilmişlər. Xocalı faciəsi XX əsrin ən dəhşətli soyqırımlarından biri kimi Azərbaycan xalqının qan yaddaşına yazılmışdır. Bu dəhşətli qırğın daim Azərbaycan torpaqlarına göz dikən ermənilərin xəstə təfəkkürdən doğan niyyətlərinə çatmaq məqsədi ilə xalqımıza qarşı yeritdikləri məkrli siyasətin daha bir qanlı səhifəsidir. Hər il bu müdhiş faciənin ildönümü ölkəmizdə və dünyanın müxtəlif dövlətlərində yaşayan soydaşlarımız tərəfindən ürək ağrısı ilə qeyd olunur. Bu günlər dünyanın bir çox ölkəsində Xocalı qurbanlarının əziz xatirəsi anılır, mitinqlər, piketlər keçirilir.

15 il əvvəl Xocalı şəhərində törədilmiş qırğın zamanı 613 nəfər qəddarlıqla qətlə yetirilmişdir. Onların 83-ü uşaq, 106-sı qadın, 70-i qoca idi. Şəhərdə 8 ailə tamamilə məhv edilmiş, 25 uşaq hər iki valideynini, 130 uşaq isə valideynlərindən birini itirmişdir. Həmin dəhşətli hadisədə 487 nəfər yaralanmış, 1275 nəfər girov götürülmüş, 150 nəfər itkin düşmüşdür. Onların çoxunun aqibəti indiyədək məlum deyildir. O vaxtın qiymətləri ilə dövlətin və əhalinin əmlakına 5 milyard rubl dəyərində ziyan dəymişdir.

Xocalı soyqırımının 15-ci ildönümü ilə əlaqədar Azərbaycan Prezidentinin xalqımıza müraciətində vurğulanır ki, bu faciə davakar erməni millətçilərinin yüzilliklər boyu türk və Azərbaycan xalqlarına qarşı apardığı soyqırımı və etnik təmizləmə siyasətinin qanlı səhifəsi, öz amansızlığına və qəddarlığına görə həm də bəşəriyyətə və insanlığa qarşı törədilmiş cinayət idi. Bununla onlar Azərbaycan xalqının mübarizə əzmini qırmaq, onu tarixi torpaqlarımızın işğalı faktı ilə barışmağa məcbur etmək istəyirdilər. Lakin onların bu niyyətləri baş tutmadı.

Xocalı faciəsi qurbanlarının qanı yerdə qalmayacaq, erməni cəlladlar öz layiqli cəzalarını alacaqlar. Azərbaycan hökuməti erməni millətçilərinin xalqımıza qarşı törətdikləri cinayətlər, o cümlədən Xocalı faciəsi haqqında həqiqətlərin dünya ictimaiyyətinə çatdırılması, onun soyqırımı kimi tanınması üçün məqsədyönlü və ardıcıl fəaliyyət göstərir. Bu, Xocalı şəhidləri qarşısında bizim vətəndaşlıq və insanlıq borcumuzdur.

Xocalı soyqırımının 15-ci ildönümü ilə əlaqədar anma mərasimində iştirak etmək üçün fevralın 26-da şəhər tezdən Azərbaycan paytaxtının minlərlə sakini faciə qurbanlarının xatirəsinə ucaldılmış “Vətən harayı” abidəsinin önünə toplaşmışdı.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev anma mərasimində iştirak etmişdir.

Abidənin yanında fəxri qarovul dəstəsi düzülmüşdü.

Dövlətimizin başçısı İlham Əliyev abidənin önünə əklil qoydu.

Mərasimdə Baş nazir Artur Rəsizadə, Milli Məclisin sədri Oqtay Əsədov, Prezidentin İcra Aparatının rəhbəri Ramiz Mehdiyev, digər dövlət və hökumət nümayəndələri, Milli Məclisin deputatları, nazirlər, komitə və şirkət rəhbərləri, ölkəmizdə fəaliyyət göstərən diplomatik korpusun və beynəlxalq təşkilatların təmsilçiləri, paytaxt ictimaiyyətinin nümayəndələri, habelə Xocalı qırğınından xilas ola bilmiş sakinlər iştirak edirdilər.

Anma mərasiminin iştirakçıları abidənin önünə tər qızılğüllər, qərənfillər düzdülər.

Allah bütün şəhidlərimizə rəhmət eləsin!

AzərTAc
26 fevral 2007-ci il

**Xocalı soyqırımının 15 illiyi ilə əlaqədar Azərbaycan Respublikası
Milli Məclisinin Bəyanatı
(27 fevral 2007-ci il)**

Bu il fevralın 26-da Azərbaycanın Dağlıq Qarabağ bölgəsindəki Xocalı şəhərində azərbaycanlıların soyqırımının 15 ili tamam olur. Bu hüznü günərdə Azərbaycan xalqı davakar erməni millətçilərinin vəhşiliyinin qurbanı olmuş günahsız insanların əziz xatirəsini ehtiramla yad edir.

Xocalı Azərbaycan xalqı ucun qəddarlıq və cəzasızlıq rəmzinə çevrilmişdir. Dinc əhalinin vəhşicəsinə kütləvi qırğını bütün insanlığa qarşı ən ağır cinayətlərdən biri olmaqla, XX əsrin Xatın, Lidice, Babi Yar kimi dəhşətli faciələri ilə bir sırada dayanır.

Xocalı soyqırımı Azərbaycan Respublikasının Dağlıq Qarabağ bölgəsini zəbt etmək məqsədi ilə Ermənistan Respublikasının apardığı işğalçılıq müharibəsinin gedişində dinc azərbaycanlı əhaliyə qarşı törədilmiş soyqırımı cinayətlərinin miqyasına görə ən dəhşətlisidir. Bundan əvvəl azərbaycanlılar yaşayan İmarət Qərvənd, Tuğ, Səlakətin, Axullu, Xocavənd, Cəmilli, Nəbilər, Meşəli, Həsənabad, Kərkicahan, Qaybalı, Malibəyli, Yuxarı və Aşağı Quşçular, Qaradağlı kəndlərinin işğalı zamanı həmin yaşayış məntəqələri əhalisinin bir hissəsi xüsusi amansızlıqla qətlə yetirilmişdi.

Dağlıq Qarabağda Şuşadan sonra azərbaycanlıların yaşadıkları ikinci böyük yaşayış məntəqəsi olan Xocalı Ermənistan hərbi birləşmələrinin növbəti hədəfi idi. Şəhərdə 7 min nəfərədək adam yaşayırdı.

Ermənistan Respublikasındakı ata-baba torpaqlarından zorla qovulub didərgin salınmış azərbaycanlıların bir hissəsi və 1989-cu ildə Fərqanədən qovulmuş məhsəti türklərinin 54 ailəsi də burada məskunlaşmışdı.

Xocalı şəhərinin yer üzündən silinməsi və əhalisinin kütləvi surətdə qətlə yetirilməsi planı qabaqcadan hazırlanmışdı. Davakar erməni millətçiləri kütləvi informasiya vasitələrində, mitinqlərdə azərbaycanlıların kütləvi məhvini təşkil etməyə çağırışlar edirdilər.

1991-ci ilin noyabr ayından şəhər blokadaya alınmışdı; Xocalının xarici aləmlə əlaqəsi ancaq radiotelefon və mülki vertolyotlar vasitəsilə həyata keçirilirdi. 1992-ci il yanvarın 28-də "Azərbaycan Hava Yolları" Dövlət Konserinə məxsus Mİ-8 markalı mülki vertolyot Dağlıq Qarabağ səmasında erməni hərbi birləşmələri tərəfindən vurulmuş, vertolyotun sərnəşinləri olan 47 azərbaycanlı həlak olmuşdu. Bundan sonra şəhərlə hava əlaqəsi də kəsilmişdi. Yanvarın 2-dən şəhərə elektrik enerjisi verilməsinin qarşısı alınmışdı. Şəhəri yalnız atıcı silahları olan yerli özünümüdafiə dəstələri qoruyurdular. Əlbəttə, bu qüvvələr ən müasir hərbi texnika ilə təchiz edilmiş, əvvəlcədən xüsusi hazırlıq keçmiş silahlı birləşmələrə müqavimət göstərməyə qadir deyildilər.

Fevralın ikinci yarısından başlayaraq Xocalı Ermənistan silahlı birləşmələri tərəfindən tam mühasirəyə alınmışdı. Dinc sakinlərin dəstələr halında və ya təklikdə mühasirədən çıxmaq ucun göstərdiyi bütün cəhdlərin qarşısı alınır.

1992-ci il fevralın 25-dən 26-na keçən gecə Xocalıya hücum başlandı. Hücumda Ermənistan Respublikasının hərbi birləşmələri, Dağlıq Qarabağdakı erməni terrorçu dəstələri və keçmiş sovet ordusunun Xankəndidə yerləşən 366-cı motoatıcı alayı iştirak edirdi. Heç bir hərbi zərurət olmadan şəhər bir necə saatin içərisində yerlə-yeksan edildi. Xocalı sakini olan 613 nəfər dinc azərbaycanlı, o cümlədən 63 uşaq, 106 qadın işgəncə ilə öldürüldü. 8 ailə bütünlüklə məhv edildi. 487 nəfər şikəst edildi. 1275 sakin - qocalar, uşaqlar, qadınlar girov götürülərək ağılasıgmaz təhqirlərə, zülmə və həqarətə məruz qaldılar. Girov götürülənlərdən 150 nəfərin, o cümlədən 68 qadının və 26 uşağın taleyi bu günədək məlum deyildir.

Beləliklə, son yüz ildən artıq dövrdə erməni xalqının bir necə nəslinin milli müstəsnalıq, Azərbaycan xalqına qarşı düşmənçilik ruhunda tərbiyə edilməsi nəticə etibarilə XX əsrin sonlarında sivil dünyanın gözü qarşısında Xocalı soyqırımı kimi qanlı faciənin baş verməsinə gətirib çıxarmışdır.

Xocalı şəhərində törədilmiş müdhiş cinayətlərin xarakteri və miqyası bu soyqırımı aktının BMT Baş Məclisinin 1948-ci il 9 dekabr tarixli 260 (III) sayılı qətnaməsi ilə qəbul edilmiş "Soyqırımı cinayətinin qarşısının alınması və cəzalandırılması haqqında" Konvensiyada ifadə olunmuş tərifi tam uyğun gəldiyini sübut edir. Qabaqcadan planlaşdırılmış kütləvi və amansız qırğın aktı həmin ərazidə yaşayan insanları məhz azərbaycanlı olduqlarına görə tamamilə məhv etmək niyyəti ilə törədilmişdir. Azğınlaşmış cəlladlar insanların başlarının dərisini soymuş, müxtəlif əzalarını kəşmiş, körpə uşaqların gözlərini çıxarmış, hamilə qadınların qarınlarını yarmış, adamları diri-diri torpağa basdırmış və ya yandırmış, cəsədlərin bir qismini minalamışlar. Yanan şəhərdən qaçıb xilas olmaq istəyən insanlara aman verilməmiş, dinc sakinləri yollarda, meşələrdə pusqu quran erməni hərbciləri xüsusi amansızlıqla qətlə yetirmişlər. Məlum olduğu kimi, məhdud coğrafi zonada oxşar əməllərin törədilməsi keçmiş Yuqoslaviya ucun Beynəlxalq Cinayət Tribunalı tərəfindən soyqırımı aktı kimi təvsiif edilmişdir. Xocalı şəhərinə hücum əməliyyatına 366-cı alayın zabitləri Seyran Ohanyan (hazırda - işğal edilmiş Dağlıq Qarabağ bölgəsində Ermənistan Respublikasının yaratdığı oyuncaq qurumun "müdafiə naziri"),

Yevgeni Nabokix, Valeri Citcyan rəhbərlik etmişlər. Dinc əhaliyə qarşı soyqırımını cinayətlərində fəal iştirak etmiş alayın hərbi qulluqçularının, habelə digər şəxslərin bir qisminin adları bu gün Azərbaycan tərəfinə məlumdur.

Xocalı şəhərində hərbi əməliyyatdan sonra 366-cı alayın cinayətdə iştirakının izlərini itirmək ucun alay tələm-tələsik Dağlıq Qarabağdan çıxarılıb Gürcüstana aparılmış, bu zaman hərbi texnikanın böyük hissəsi erməni birləşmələrinə təhvil verilmiş və azərbaycanlı əhaliyə qarşı sonrakı cinayət əməllərində istifadə edilmişdir.

Xocalı sakinlərinə qarşı soyqırımını aktı Dağlıq Qarabağ bölgəsinin işğalı zamanı Ermənistan Respublikasının həyata keçirdiyi etnik təmizləmə siyasətinin yeni bir mərhələsini təşkil etmişdir. Bu dəhşətli cinayət əməlinin məqsədi doğma torpağının müdafiəsinə qalxmış dinc əhalini qorxudub onun mübarizə əzmini qırmaq, eyni zamanda, ölkədə siyasi vəziyyəti qarışdıraraq Azərbaycan torpaqlarının işğalını asanlaşdırmaq olmuşdur. Bununla birlikdə, bəzi xarici dövlətlərdən böyük miqdarda hərbi yardım alan Ermənistan Respublikasının silahlı qüvvələri Xocalı faciəsindən sonra tezliklə özünə gələ bilməyən Azərbaycanın Dağlıq Qarabağ bölgəsinin işğalını qısa müddətdə başa çatdırmış və ətraf rayonların zəbt edilməsi planlarının icrasına başlamışdır.

Xocalı şəhərində dinc əhaliyə vəhşicəsinə divan tutmuş erməni hərbiçilərini və onların havadarlarını təmizə çıxarmaq ucun aparılan təbliğat kampaniyası bu gün də ara vermir. İddia olunur ki, guya Xocalıya hücum şəhərdəki "atəş nöqtələri"ni məhv etmək məqsədi ilə həyata keçirilmiş, bu zaman dinc əhaliyə qarşı heç bir zorakılıq əməlinə yol verilməmişdir. Üzdənirəq təbliğatçıların dediklərindən az qala belə çıxır ki, guya Xocalıda azərbaycanlılar bir-birini, sonra da özlərini işgəncə ilə qətlə yetirmişlər. Bəzən onların həyasızlığı elə həddə çatır ki, Xocalı şəhərində lentə alınmış və ya təsvirləri götürülmüş qanlı qırğın səhnələrini beynəlxalq ictimaiyyətə azərbaycanlıların ermənilərə qarşı cinayət əməlləri kimi təqdim edirlər.

Yalançı erməni təbliğatının miqyası ildən-ilə daha da genişləndirilir. Erməni millətçiləri qonşu dövlətlərə, o cümlədən Azərbaycan Respublikasına qarşı ərazi iddialarına haqq qazandırmaq, bunun vasitəsi kimi seçdikləri işğalçılıq, soyqırımını və dövlət terrorizmi siyasətini pərdələmək ucun hər vasitədən istifadə edərək, guya 1915-ci ildə ermənilərin soyqırımına məruz qaldıqları barədə uydurmaların beynəlxalq səviyyədə qəbul olunmasına cəhdlər göstərirlər. Həm də bu cəhdlər bir sıra hallarda müəlliflərinə çirkli siyasi "dividendlər" gətirir. Xocalı faciəsi kimi real soyqırımını aktına göz yuman ayrı-ayrı dövlətlərin parlamentlərinin təsir altına düşərək, yaxud siyasi konyunkturaya əsaslanaraq "erməni soyqırımını" əfsanəsini müzakirə mövzusunə çevirməsi, hətta bu barədə əsassız və ədalətsiz aktlar qəbul etməsi yalnız təəssüf hissi doğurur.

Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisi hesab edir ki, Xocalı soyqırımını unudulmamalı, dünya birliyi tərəfindən beynəlxalq hüquqi qiymətini almalıdır. Faciənin ideoloqları, təşkilatçıları və icraçıları yaxalanaraq layiq olduqları cəzalara cətdirilməlidirlər.

Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisi Birləşmiş Millətlər Təşkilatına, Avropada Təhlükəsizlik və Əməkdaşlıq Təşkilatına, Avropa Şurasına, Avropa İttifaqına, İslam Konfransı Təşkilatına, Müstəqil Dövlətlər Birliyinə, digər beynəlxalq təşkilatlara, dünya ölkələrinin parlamentlərinə və hökumətlərinə müraciət edir ki, erməni millətçiləri tərəfindən Azərbaycan xalqına qarşı törədilmiş Xocalı soyqırımını tanısinlər və pisləsinlər, gələcəkdə bu cür cinayətlərin baş verməsinin qarşısını almaq ucun təsirli tədbirlər görsünlər, Ermənistan-Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin beynəlxalq hüququn hamılıqla qəbul olunmuş norma və prinsiplərinə, xüsusən onların arasında təməl rolunu oynayan dövlətlərin ərazi bütövlüyü prinsipinə əsasən sülh yolu ilə həllinə kömək göstərsinlər.

Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisi Azərbaycanın işğal olunmuş ərazilərinin dərhal və qeyd şərtsiz azad edilməsi barədə BMT Təhlükəsizlik Şurasının 1993-cü ildə qəbul etdiyi 822, 853, 874 və 884 nömrəli qətnamələrin həyata keçirilməsini tələb edərək, ATƏT-in Budapeşt, Lissabon və İstanbul sammitlərinin qərarları və yekun sənədləri, Avropa Şurası Parlament Assambleyasının 1416 nömrəli qətnaməsi əsasında Dağlıq Qarabağ problemini həll etməyə çağırır.

Azərbaycan parlamenti erməni tərəfini sülh prosesində konstruktiv mövqe tutmağa, silahlı qüvvələrini işğal olunmuş torpaqlardan geri çəkməyə, Azərbaycan Respublikasının ərazi bütövlüyünü tanımağa çağırır.

Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisi Azərbaycan xalqının suveren iradəsini ifadə edərək bir daha bildirir ki, Azərbaycan Respublikası öz ərazisinin bir hissəsində suverenliyinin qəsb edilməsinə, əzəli torpaqlarının quldurcasına zəbt edilməsinə və qoparılmasına heç zaman razı ola bilməz və mövcud imkanların hamısından istifadə edərək ərazi bütövlüyünün bərpasını təmin edəcək, Xocalı faciəsinin əsl beynəlxalq hüquqi siyasi qiymət almasına, onun ideoloqlarının, təşkilatçılarının və icraçılarının cəzalandırılmasına nail olacaqdır.

**Xocalı soyqırımının 15 illiyi ilə əlaqədar
Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin
QƏRARI
(27 fevral 2007-ci il)**

1992-ci il fevralın 25-dən 26-na keçən gecə Azərbaycan Respublikasının Dağlıq Qarabağ bölgəsindəki Xocalı şəhərində azərbaycanlılara qarşı soyqırımı aktı törədilmişdir. Təkcə Azərbaycan xalqına qarşı deyil, həm də bütün insanlığa qarşı yönəlmiş bu müdhiş cinayətin iştirakçı-ları məlumdur. Bunlar Ermənistan Respublikası silahlı qüvvələrinin bölmələri, Dağlıq Qarabağdakı erməni terrorçu dəstələri və keçmiş sovet ordusunun Xankəndi şəhərində yerləşən 366-cı motoatıcı alayının şəxsi heyətinin üzvləridir.

Əvvəlcə Xocalı toplardan və digər hərbi texnikadan şiddətli atəşə tutularaq darmadağın edilmişdir. Şəhər ərazisində yanğınlar başlanmışdır. Sonra piyada qüvvələr bir neçə istiqamətdən şəhərə girmişlər, Sağ qalmış sakinlərə vəhşicəsinə divan tutulmuşdur. 613 nəfər dinc azərbaycanlı, o cümlədən 63 uşaq, 106 qadın işgəncə ilə öldürülmüşdür. 8 ailə bütünlüklə məhv edilmişdir. 487 nəfər şikəst edilmişdir. 1275 sakin — qocalar, uşaqlar, qadınlar girov götürülərək ağılasıgmaz təhqirlərə, zülmə və həqarətə məruz qalmışlar. Girov götürülənlərdən 150 nəfərin, o cümlədən 68 qadının və 26 uşağın taleyi bu günədək məlum deyildir.

Mühasirədən çıxmağı bacarmış dinc sakinləri yollarda, meşələrdə pusqu quran erməni hərbiçiləri xüsusi amansızlıqla qətlə yetirmişlər. Azğınlaşmış cəlladlar insanların başlarının dərisini soymuş, müxtəlif əzalarını kəsmiş, körpə uşaqların gözlərini çıxarmış, hamilə qadınların qarınlarını yarmış, adamları diri-diri torpağa basdırmış və ya yandırmış, cəsədlərin bir qismini minalamışlar.

Xocalı şəhərinə hücum əməliyyatına 366-cı alayın ikinci taqımının komandiri Seyran Ohanyan, üçüncü taqımının komandiri Yevgeni Nabokix, birinci taqımının qərargah rəisi Valeri Çitçyan rəhbərlik etmişlər. Əməliyyata alayın 90-dan çox tankı, piyada döyüş maşını və digər hərbi texnikası cəlb edilmişdi. Dinc əhaliyə qarşı soyqırımı cinayətlərində alayın hərbi qulluqçularından Slavik Arutyunyan, Andrey İsxanyan, Sergey Beqlaryan, Movses Akopyan, Qriqori Kisebekyan, Vaçik Mirzoyan, Vaçaqan Ayriyan, Aleksandr Ayrapetyan və başqaları, erməni silahlı birləşmələrinin üzvlərindən Karo Petrosyan, Vitali Balasanyan, Seyran Tumasyan, Valerik Qriqoryan və digərləri fəal iştirak etmişlər. Dinc əhaliyə qəddarcasına divan tutanlar arasında Xankəndi şəhər daxili işlər şöbəsinin rəisi işləmiş Armo Abramyanın, Əsgəran rayon daxili işlər şöbəsinin rəisi işləmiş Mavrik Qukasyanın, onun müavini Şaqen Barseqyanın, Dağlıq Qarabağda erməni xalq cəbhəsinin sədri olmuş Vitali Balasanyanın, Xankəndi şəhər həbsxanasının rəisi işləmiş Serjik Koçaryanın və başqa şəxslərin də olduğu müəyyən edilmişdir.

Bu gün cinayətkarlardan 30 nəfərinin adları Azərbaycanın istintaq orqanlarına məlumdur. Xocalı soyqırımı zamanı mayor rütbəsində olan S.Ohanyan indi general paqonları gəzdirir və işğal edilmiş Dağlıq Qarabağ bölgəsində Ermənistan Respublikasının yaratdığı oyuncaq qurumun "müdafiə naziridir". Cinayətin bir sıra digər iştirakçıları da oyuncaq qurumda və Ermənistan Respublikasının dövlət orqanlarında müxtəlif vəzifələr tuturlar.

Xocalı şəhərində hərbi əməliyyatdan sonra 366-cı alayın cinayətdə iştirakının izlərini itirmək üçün alay tələm-tələsik Dağlıq Qarabağdan çıxarılıb Gürcüstana aparılmış, bu zaman hərbi texnikanın böyük hissəsi, yəni 9 tank, 4 zirehli transportyor, 70 piyada döyüş maşını, 4 "Strel-10" raket qurğusu, 8 top, 57 minaatan və digər silah-sursat erməni birləşmələrinə təhvil verilmiş və azərbaycanlı əhaliyə qarşı sonrakı cinayət əməllərində istifadə edilmişdir.

Xocalı faciəsi son yüz ildən artıq dövrdə davakar erməni millətçilərinin azərbaycanlılara qarşı həyata keçirdikləri soyqırımı və etnik təmizləmə siyasətinin yeni bir səhifəsi olmuşdur. XIX əsrin sonlarından etibarən çar Rusiyasının və digər dövlətlərin gizli və açıq himayəsindən istifadə edən erməni millətçiləri "böyük Ermənistan", yaratmaq xülyasına düşmüş, ələ keçirmək istədikləri əraziləri yerli sakinlərdən təmizləmək niyyəti ilə müxtəlif dövrlərdə Şərqi Anadoluda və Cənubi Qafqazda soyqırımı və terror aktları törədərək, 2 milyona qədər günahsız türkü və azərbaycanlı vəhşicəsinə qətlə yetirmişlər. 1905-1907-ci illərdə, habelə 1918-1920-ci illərdə Naxçıvanda, Bakıda, Gəncədə, Şamaxıda, Qubada, Lənkəranda, Qarabağda, Muğanda və Azərbaycanın digər yerlərində, habelə Tiflisdə dinc azərbaycanlı əhali soyqırımına məruz qalmışdır. Qeyd etmək yerinə düşər ki, 1918-ci ildə Ermənistan Respublikasının yaradılması elan edilərkən onun ərazisi 9,8 min kvadrat kilometr olmuşdur. Əslində bu süni dövlət qurumu Azərbaycanın əzəli torpaqlarında, yəni keçmiş İrəvan xanlığının (çar Rusiyası dövründə İrəvan quberniyasının) ərazisində təşkil edilmişdir. Sonralar İrəvanda, Göyçədə və Zəngəzurda törədilən kütləvi qırğınlar nəticəsində bölgənin demoqrafik vəziyyəti erməni əhalinin xeyrinə dəyişdirilmiş, azərbaycanlılardan təmizlənen yeni ərazilər Ermənistan Respublikasına qatılmışdır. Ermənistanda

və Azərbaycanda sovet hakimiyyəti qurulduqdan sonra bolşevik rejiminin əli ilə Azərbaycan torpaqlarının daha bir hissəsi Ermənistanın tərkibinə daxil edilmiş, nəticədə onun sahəsi 30 min kvadrat kilometrə çatdırılmışdır. Ermənistan ərazisində qalan, ata-baba torpaqlarında yığcam halda yaşayan yüz minlərlə azərbaycanlıya muxtariyyət verilmədiyi halda, Azərbaycan ərazisində ermənilər üçün qondarma "Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayəti" təşkil edilmişdir. Beləliklə, davakar erməni millətçilərinin Azərbaycana qarşı gələcək ərazi iddiaları üçün zəmin yaradılmış, Cənubi Qafqazda baş verəcək yeni faciələrin əsası qoyulmuşdur.

Davakar erməni millətçilərinin azərbaycanlılara qarşı soyqırımı cinayətlərinin cəzasız qalması, bu cinayətlərə heç bir siyasi-hüquqi qiymət verilməməsi sovet hakimiyyəti dövründə də xalqımıza qarşı düşmənçilik siyasəti yeridilməsinə gətirib çıxarmışdır. SSRİ rəhbərliyinin köməyi ilə Ermənistan SSR-in hakim dairələri 1948-1953-cü illərdə Ermənistandan yüz minlərlə azərbaycanlının deportasiya edilməsinə nail olmuşlar.

1988-ci ildə keçmiş SSRİ mərkəzi hökumətinin ermənipərəst siyasətindən istifadə edən davakar erməni millətçiləri Ermənistan ərazisində etnik təmizləməni başa çatdırmaq niyyəti ilə azərbaycanlıların yaşadıkları rayon və kəndlərə basqınlar etməyə, azərbaycanlıları doğma torpaqlarından qovmağa başladılar. Cinayət əməllərinə əsas yaratmaq üçün SSRİ xüsusi xidmət orqanlarının birbaşa iştirakı və təşkilatçılığı ilə Azərbaycanın Sumqayıt şəhərində məlum fitnəkarlıq törədildi. Əvvəlcədən hazırlanmış plana əsasən bu hadisələr bəhanə gətirilərək, qısa müddət ərzində Ermənistandan 250 minə yaxın azərbaycanlı kriminal ünsürlərlə əl-bir olan hakimiyyət orqanlarının nümayəndələri və silahlı quldurlar tərəfindən qovulub qaçqın salındı. Bu zaman yüzlərlə azərbaycanlı vəhşicəsinə qətlə yetirildi.

Ermənistan ərazisinin azərbaycanlılardan təmizlənməsini başa çatdırdıqdan sonra Azərbaycanın əzəli torpağı olan Dağlıq Qarabağı Ermənistana ilhaq etmək üçün fəal döyüş əməliyyatlarına başlandı. Qarşı duran tərəflərin qüvvələri heç də bərabər deyildi. Nizami ordusunu təşkil etməyə macal tapmamış əliyalın azərbaycanlı əhali əvvəlcədən xüsusi hazırlıq keçmiş erməni silahlı birləşmələri, xarici ölkələrdən gətirilmiş mızdlu dəstələr və keçmiş sovet ordusunun tör-töküntüləri ilə üz-üzə dayanmışdı. Nəticədə Azərbaycan Respublikası ərazisinin 20 faizi, yəni Dağlıq Qarabağ bölgəsi və onun ətrafındakı daha yeddi rayon — Laçın, Kəlbəcər, Ağdam, Füzuli, Cəbrayıl, Qubadlı, Zəngilan rayonları işğal olunmuş, 18 mindən çox azərbaycanlı qətlə yetirilmiş, 20 mindən çox dinc sakin yaralanmış, 50 mindən çox adam əlil olmuşdur. 4750 adam əsir və itkin düşmüş, girov götürülmüşdür. 877 şəhər, kənd və qəsəbə qarət edilmiş, dağıdılmış və yandırılmışdır. Ermənistan ərazisindən və Azərbaycanın işğal edilmiş bölgəsindən qovulub didərgin salınmış azərbaycanlıların sayı 1 milyondan çoxdur.

Erməni təcavüzkarları işğal olunmuş ərazilərdə Azərbaycanın mədəni-tarixi irsini təşkil edən obyektləri xüsusi qəddarlıqla məhv etmişlər. Ələ keçirdikləri ərazilərdə onlar vandalizm aktları törədərək, 500-ə qədər tarixi və 100-dən çox arxeoloji abidəni, 22 muzeyi və 4 rəsm qalereyasını, tarixi əhəmiyyətli 9 sarayı qarət etmiş və yandırmış, 44 məbədi və 9 məscidi təhqir etmişlər. Dağıdılan və yandırılan 927 kitabxanada 4,6 mil-yon kitab və misilsiz əlyazma məhv edilmişdir.

XX əsrin əvvəllərində azərbaycanlıların məruz qaldıqları fəlakətlərin əsrin sonlarında yenidən təkrar olunmasının bir çox səbəbləri vardır. Əlbəttə, başlıca səbəb 1920-ci ildə Azərbaycanda və Ermənistanda sovet hakimiyyətinin qurulması, yeni nəsillərin saxta beynəlmiləçilik ruhunda tərbiyə olunması, "xalqlar dostluğu"nın tərənnüm edilməsi olmuşdur. Azərbaycan xalqının başına gətirilmiş faciələri unudurmaq üçün sovet ideoloqları xalqımızın xeyirxahlıq, alicənablıq, rəhmədillik, sülhsevərlik, düşmənçiliyi unutmaq kimi yüksək mənəvi keyfiyyətlərindən məharətlə istifadə etmişlər.

Lakin davakar erməni millətçiləri Azərbaycan xalqına nifrət hissini sovet hakimiyyəti illərində də yaddan çıxarmamışlar. Ümumiyyətlə, son yüz ildən artıq dövrdə erməni xalqının bir neçə nəslə milli müstəsnaqlıq, Azərbaycan xalqına qarşı düşmənçilik ruhunda tərbiyə edilmişdir. Erməni "alim"lərinin söyləri ilə bölgənin tarixi saxtalaşdırılmış, ermənilərin tarixi şişirdilərək qədimləşdirilmiş, azərbaycanlılara qarşı kəskin mənəvi təcavüz kampaniyası aparılmışdır. Cənubi Qafqazda baş verən hadisələr bilərəkdən təhrif edilmiş, dünya ictimaiyyətinin nəzərində "əzabkeş və məzlum" erməni xalqı obrazı yaradılmışdır.

Qonşu dövlətlərə, o cümlədən Azərbaycan Respublikasına qarşı ərazi iddialarına haqq qazandırmaq, bunun vasitəsi kimi seçdikləri işğalçılıq, soyqırımı və dövlət terrorizmi siyasətini pərdələmək üçün davakar erməni millətçiləri guya 1915-ci ildə ermənilərin soyqırımına məruz qaldıqları barədə uydurmalara rəvac vermişlər. Beləliklə, təcavüzkar və cinayətkar özünü təcavüzün və cinayətin qurbanı kimi qələmə verərək beynəlxalq ictimaiyyəti çaşdırmağa cəhdlər göstərmişdir. Təəssüf ki, Xocalı faciəsi kimi real soyqırımına göz yuman ayrı-ayrı dövlətlərin parlamentləri bir sıra hallarda yalançı erməni təbliğatının təsiri altına düşərək, yaxud siyasi konyunkturaya əsaslanaraq "erməni soyqırımı" əfsanəsini müzakirə mövzusunə çevirmiş, hətta bu barədə əsassız və əda-lətsiz aktlar qəbul etmişlər.

Davakar erməni millətçilərinin azğın təbliğat kampaniyasına qarşı mütəşəkkil müqavimət Azərbaycan xalqının ümummilli lideri Heydər Əliyev hakimiyyətə qayıtdıqdan sonra başlanmışdır. "Azərbaycanlıların

soyqırımı haqqında" Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 1998-ci il 26 mart tarixli Fərmanı tarixi həqiqətlərin üzə çıxmasına və öz yerini tutmasına təkan vermişdir. Bu mühüm sənəddə tariximizdə ilk dəfə olaraq azərbaycanlılara qarşı törədilmiş kütləvi qırğınların — soyqırımlarının rəsmən adı çəkilmiş, Cənubi Qafqaz miqyasında xalqımıza qarşı aparılmış etnik düşmənçilik siyasətinin kökləri açılmışdır. "Böyük Ermənistan" xülyasını həyata keçirməyin əsas yolunu tarix boyu bu ərazilərin yerli sakinləri olmuş azərbaycanlıların məhv edilməsində, köçürülməsində, onların tarix və mədəniyyət abidələrinin dağıdılmasında, yer adlarının dəyişdirilməsində görmüş davakar erməni millətçilərinin mənfur fəaliyyətinə siyasi qiymət verilmişdir. Fərmana əsasən 31 mart günü son yüz ildən artıq dövrdə davakar erməni millətçilərinin xalqımıza qarşı törətdikləri vəhşiliklərin qurbanı olmuş günahsız insanların xatirəsinə ehtiram əlaməti olaraq azərbaycanlıların soyqırımı günü elan edilmişdir.

Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisi bu məsələ ilə əlaqədar dəfələrlə xüsusi bəyanatlar və müraciətlər qəbul etmiş, beynəlxalq təşkilatlardan, dünya ölkələrinin parlamentlərindən və hökumətlərindən XIX-XX əsrlərdə erməni millətçiliyinin və onun havadarlarının azərbaycanlılara qarşı törətdikləri soyqırımı cinayətlərini tanımağı, gələcəkdə bu cür cinayətlərin cəzasız qalmasının qarşısını almaqdan ötrü təsirli beynəlxalq hüquq mexanizmlərinin yaradılması işini tezliklə başa çatdırmağı, azərbaycanlılara qarşı yeni soyqırımı cinayətlərinə yol verilməməsi üçün Ermənistan-Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin dinc yolla ədalətli həllinə kömək göstərməyi xahiş etmişdir. Milli Məclisin müvafiq qərarına əsasən 26 fevral Xocalı soyqırımı günü elan edilmiş və bu barədə beynəlxalq təşkilatlara məlumat verilmişdir.

Xocalı şəhidlərinin xatirəsinin, əbədləşdirilməsi üçün dövlət tərəfindən bir sıra tədbirlər görülmüşdür. Bakı şəhərində, ölkəmizin digər şəhər və rayonlarında Xocalı qurbanlarına abidələr ucaldılmış, Xocalı faciəsi haqqında məlumatlar orta məktəb proqramlarına daxil edilmişdir.

Məlum olduğu kimi, Ermənistan—Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin sülh yolu ilə həll edilməsi üçün ATƏT-in Minsk qrupunun vasitəçiliyi ilə danışıqlar aparılır. Erməni tərəfi sülh arzusunda olduğunu göstərməyə çalışsa da, münaqişənin dinc vasitələrlə həllini çətinləşdirən bəyanatlara və hərəkətlərə yol verir, o cümlədən "erməni soyqırımı" haqqında əfsanənin daha çox ölkədə yayılmasına cəhdlər göstərir. Xocalı şəhərində dinc əhaliyə vəhşicəsinə divan tutanların təmizə çıxarılması üçün iddia olunur ki, guya Xocalıda erməni hərbiçiləri tərəfindən dinc əhaliyə qarşı heç bir zorakılıq əməlinə yol verilməmişdir. Faciənin yara-ları hələ qaysaq bağlamamış vəhşilik əməlini unutturmağa cəhdlər göstərilir. Üzdənirəq təbliğatçıların həyasızlığı ildən-ilə daha da artır, Xocalı soyqırımı haqqında həqiqətlərin dünya birliyinə çatmasına yol verməmək üçün yeni-yeni yalanlar uydurulur.

Davakar erməni millətçilərinin və onların havadarlarının Azərbaycan xalqına qarşı törədilmiş faciələri, o cümlədən Xocalı soyqırımının ört-basdır etmək və unutdurmaq, qondarma "erməni soyqırımı"nı qəbul etdirmək üçün beynəlxalq miqyasda apardıqları təbliğat kampaniyasının qarşısının alınması sahəsində göstərilən səylərin artırılması indiki dövrün ən aktual vəzifələrindən biridir. Bu sahədə parlamentin hər bir üzvünün də üzərinə vəzifələr düşür.

Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisi yuxarıda şərh edilənləri nəzərə alaraq, **qərara alır:**

1. Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin deputatlarına bir vəzifə olaraq tapşırılsın ki, xarici ölkələrə səfərlər zamanı, o cümlədən beynəlxalq təşkilatların tədbirlərində iştirak edərkən son yüz ildə azərbaycanlıların məruz qaldıqları soyqırımı aktları, o cümlədən Xocalı faciəsi haqqında həqiqətlərin daha geniş yayılmasını təmin etsinlər, bu məqsədlə Milli Məclisin xarici ölkələrin parlamentləri ilə əlaqələr üzrə işçi qruplarının imkanlarından dolğun və səmərəli istifadə etsinlər.

2. Ermənistan Respublikasının ölkəmizə silahlı təcavüzü, ölkəmizin Dağlıq Qarabağ bölgəsini və ətraf rayonların işğal etməsi gedişində azərbaycanlılara qarşı törədilmiş soyqırımı aktları, xüsusən Xocalı faciəsi ilə bağlı materialların toplanılması, öyrənilməsi, ümumiləşdirilməsi və yayılması məqsədi ilə Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisi yanında informasiya-tədqiqat mərkəzi yaradılsın.

3. Azərbaycan Respublikasının hüquq mühafizə orqanlarına tövsiyə edilsin ki, Xocalı şəhərində soyqırımı aktının törədilməsində iştirak etmiş şəxslərin hamısının müəyyən edilməsi, onların cinayət məsuliyyətinə cəlb olunması üçün görülən tədbirləri gücləndirsinlər.

4. Azərbaycan Respublikasının müvafiq dövlət və qeyri-dövlət qurumlarına, o cümlədən qeyri-hökumət təşkilatlarına tövsiyə edilsin ki, Ermənistan—Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münaqişəsi ilə bağlı məlumatların geniş yayılması, yalançı erməni təbliğatının ifşa edilməsi üçün səylərini birləşdirdirsinlər.

Oqtay ƏSƏDOV,
Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin sədri
Bakı şəhəri, 27 fevral 2007-ci il

**Xocalı soyqırımının 15 illiyi ilə əlaqədar
Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin bəyanatı
(28 fevral 2007-ci il)**

Bu il fevralın 26-da Azərbaycanın Dağlıq Qarabağ bölgəsindəki Xocalı şəhərində azərbaycanlıların soyqırımının 15 ili tamam olur. Bu hüznü günərdə Azərbaycan xalqı davakar erməni millətçilərinin vəhşiliyinin qurbanı olmuş günahsız insanların əziz xatirəsini ehtiramla yad edir.

Xocalı Azərbaycan xalqı üçün qəddarlıq və cəzasızlıq rəmzinə çevrilmişdir. Dinc əhalinin vəhşicəsinə kütləvi qırğını bütün insanlığa qarşı ən ağır cinayətlərdən biri olmaqla, XX əsrin Xatın, Lidiçə, Babi Yar kimi dəhşətli faciələri ilə bir sırada dayanır.

Xocalı soyqırımı Azərbaycan Respublikasının Dağlıq Qarabağ bölgəsini zəbt etmək məqsədi ilə Ermənistan Respublikasının apardığı işğalçılıq müharibəsinin gedişində dinc azərbaycanlı əhaliyə qarşı törədilmiş soyqırımı cinayətlərinin miqyasına görə ən dəhşətlisidir. Bundan əvvəl azərbaycanlılar yaşayan İmarət Qərvənd, Tuğ, Səlakətin, Axullu, Xocavənd, Cəmilli, Nəbilər, Meşəli, Həsənabad, Kərkicahan, Qaybalı, Malıbəyli, Yuxarı və Aşağı Quşçular, Qaradağlı kəndlərinin işğalı zamanı həmin yaşayış məntəqələri əhalisinin bir hissəsi xüsusi amansızlıqla qətlə yetirilmişdi.

Dağlıq Qarabağda Şuşadan sonra azərbaycanlıların yaşadıkları ikinci böyük yaşayış məntəqəsi olan Xocalı Ermənistan hərbi birləşmələrinin növbəti hədəfi idi. Şəhərdə 7 min nəfərədək adam yaşayırdı. Ermənistan Respublikasındakı ata-baba torpaqlarından zorla qovulub didərgin salınmış azərbaycanlıların bir hissəsi və 1989-cu ildə Fərqanədən qovulmuş məhsəti türklərinin 54 ailəsi də burada məskunlaşmışdı.

Xocalı şəhərinin yer üzündən silinməsi və əhalisinin kütləvi surətdə qətlə yetirilməsi planı qabaqcadan hazırlanmışdı. Davakar erməni millətçiləri kütləvi informasiya vasitələrində, mitinqlərdə azərbaycanlıların kütləvi məhvini təşkil etməyə çağırışlar edirdilər.

1991-ci ilin noyabr ayından şəhər blokadaya alınmışdı; Xocalının xarici aləmlə əlaqəsi ancaq radiotelefon və mülki vertolyotlar vasitəsilə həyata keçirilirdi. 1992-ci il yanvarın 28-də “Azərbaycan Hava Yolları” Dövlət Konserninə məxsus Mİ-8 markalı mülki vertolyot Dağlıq Qarabağ səmasında erməni hərbi birləşmələri tərəfindən vurulmuş, vertolyotun sənişinləri olan 47 azərbaycanlı həlak olmuşdu. Bundan sonra şəhərlə hava əlaqəsi də kəsilmişdi. Yanvarın 2-dən şəhərə elektrik enerjisi verilməsinin qarşısı alınmışdı. Şəhəri yalnız atıcı silahları olan yerli özünümüdafie dəstələri qoruyurdular. Əlbəttə, bu qüvvələr ən müasir hərbi texnika ilə təchiz edilmiş, əvvəlcədən xüsusi hazırlıq keçmiş silahlı birləşmələrə müqavimət göstərməyə qadir deyildilər.

Fevralın ikinci yarısından başlayaraq Xocalı Ermənistan silahlı birləşmələri tərəfindən tam mühasirəyə alınmışdı. Dinc sakinlərin dəstələr halında və ya təklikdə mühasirədən çıxmaq üçün göstərdiyi bütün cəhdlərin qarşısı alınır.

1992-ci il fevralın 25-dən 26-na keçən gecə Xocalıya hücum başlandı. Hücumda Ermənistan Respublikasının hərbi birləşmələri, Dağlıq Qarabağdakı erməni terrorçu dəstələri və keçmiş sovet ordusunun Xankəndidə yerləşən 366-cı motoatıcı alayı iştirak edirdi. Heç bir hərbi zərurət olmadan şəhər bir neçə saatin içərisində yerlə-yeksan edildi. Xocalı sakini olan 613 nəfər dinc azərbaycanlı, o cümlədən 63 uşaq, 106 qadın işgəncə ilə öldürüldü. 8 ailə bütünlüklə məhv edildi. 487 nəfər şikəst edildi. 1275 sakin – qocalar, uşaqlar, qadınlar girov götürülərək ağılasıgmaz təhqirlərə, zülmə və həqarətə məruz qaldılar. Girov götürülənlərdən 150 nəfərin, o cümlədən 68 qadının və 26 uşağın taleyi bu günədək məlum deyildir.

Beləliklə, son yüz ildən artıq dövrdə erməni xalqının bir neçə nəslinin milli müstəsnaqlıq, Azərbaycan xalqına qarşı düşmənçilik ruhunda tərbiyə edilməsi nəticə etibarilə XX əsrin sonlarında sivil dünyanın gözü qarşısında Xocalı soyqırımı kimi qanlı faciənin baş verməsinə gətirib çıxarmışdır.

Xocalı şəhərində törədilmiş müdhiş cinayətlərin xarakteri və miqyası bu soyqırımı aktının BMT Baş Məclisinin 1948-ci il 9 dekabr tarixli 260 (III) sayılı qətnaməsi ilə qəbul edilmiş “Soyqırımı cinayətinin qarşısının alınması və cəzalandırılması haqqında” Konvensiyada ifadə olunmuş tərifi tam uyğun gəldiyini sübut edir. Qabaqcadan planlaşdırılmış kütləvi və amansız qırğın aktı həmin ərazidə yaşayan insanları məhz azərbaycanlı olduqlarına görə tamamilə məhv etmək niyyəti ilə törədilmişdir. Azgınlaşmış cəlladlar insanların başlarının dərisini soymuş, müxtəlif əzalarını kəsmiş, körpə uşaqların gözlərini çıxarmış, hamilə qadınların qarınlarını yarmış, adamları diri-diri torpağa basdırmış və ya yandırmış, cəsədlərin bir qismini minalamışlar. Yanan şəhərdən qaçıb xilas olmaq istəyən insanlara aman verilməmiş, dinc sakinləri yollarda, meşələrdə pusqu quran erməni hərbiçiləri xüsusi amansızlıqla qətlə yetirmişlər. Məlum olduğu kimi, məhdud coğrafi zonada oxşar əməllərin törədilməsi keçmiş Yuqoslaviya üçün Beynəlxalq Cinayət Tribunalı tərəfindən soyqırımı aktı kimi təsvif edilmişdir.

Xocalı şəhərinə hücum əməliyyatına 366-cı alayın zabitləri Seyran Ohanyan (hazırda – işğal edilmiş Dağlıq Qarabağ bölgəsində Ermənistan Respublikasının yaratdığı oyuncaq qurumun “müdafiə naziri”), Yevgeni Nabokix, Valeri Çitçyan rəhbərlik etmişlər. Dinc əhaliyə qarşı soyqırımı cinayətlərində fəal iştirak etmiş alayın hərbi qulluqçularının, habelə digər şəxslərin bir qisminin adları bu gün Azərbaycan tərəfinə məlumdur.

Xocalı şəhərində hərbi əməliyyatdan sonra 366-cı alayın cinayətdə iştirakının izlərini itirmək üçün alay tələm-tələsik Dağlıq Qarabağdan çıxarılıb Gürcüstana aparılmış, bu zaman hərbi texnikanın böyük hissəsi erməni birləşmələrinə təhvil verilmiş və azərbaycanlı əhaliyə qarşı sonrakı cinayət əməllərində istifadə edilmişdir.

Xocalı sakinlərinə qarşı soyqırımı aktı Dağlıq Qarabağ bölgəsinin işğalı zamanı Ermənistan Respublikasının həyata keçirdiyi etnik təmizləmə siyasətinin yeni bir mərhələsini təşkil etmişdir. Bu dəhşətli cinayət əməlinin məqsədi doğma torpağının müdafiəsinə qalxmış dinc əhalini qorxudub onun mübarizə əzmini qırmaq, eyni zamanda, ölkədə siyasi vəziyyəti qarışdıraraq Azərbaycan torpaqlarının işğalını asanlaşdırmaq olmuşdur. Bununla birlikdə, bəzi xarici dövlətlərdən böyük miqdarda hərbi yardım alan Ermənistan Respublikasının silahlı qüvvələri Xocalı faciəsindən sonra tezliklə özünə gələ bilməyən Azərbaycanın Dağlıq Qarabağ bölgəsinin işğalını qısa müddətdə başa çatdırmış və ətraf rayonların zəbt edilməsi planlarının icrasına başlamışdır.

Xocalı şəhərində dinc əhaliyə vəhşicəsinə divan tutmuş erməni hərbcilərini və onların havadarlarını təmizə çıxarmaq üçün aparılan təbliğat kampaniyası bu gün də ara vermir. İddia olunur ki, guya Xocalıya hücum şəhərdəki “atəş nöqtələri”ni məhv etmək məqsədi ilə həyata keçirilmiş, bu zaman dinc əhaliyə qarşı heç bir zorakılıq əməlinə yol verilməmişdir. Üzdənirəq təbliğatçıların dediklərindən az qala belə çıxır ki, guya Xocalıda azərbaycanlılar bir-birini, sonra da özlərini işgəncə ilə qətlə yetirmişlər. Bəzən onların həyasızlığı elə həddə çatır ki, Xocalı şəhərində lentə alınmış və ya təsvirləri götürülmüş qanlı qırğın səhnələrini beynəlxalq ictimaiyyətə azərbaycanlıların ermənilərə qarşı cinayət əməlləri kimi təqdim edirlər.

Yalançı erməni təbliğatının miqyası ildən-ilə daha da genişləndirilir. Erməni millətçiləri qonşu dövlətlərə, o cümlədən Azərbaycan Respublikasına qarşı ərazi iddialarına haqq qazandırmaq, bunun vasitəsi kimi seçdikləri işğalçılıq, soyqırımı və dövlət terrorizmi siyasətini pərdələmək üçün hər vasitədən istifadə edərək, guya 1915-ci ildə ermənilərin soyqırımına məruz qaldıqları barədə uydurmaların beynəlxalq səviyyədə qəbul olunmasına cəhdlər göstərirlər. Həm də bu cəhdlər bir sıra hallarda müəlliflərinə çirkli siyasi “dividendlər” gətirir. Xocalı faciəsi kimi real soyqırımı aktına göz yuman ayrı-ayrı dövlətlərin parlamentlərinin təsir altına düşərək, yaxud siyasi konyunkturaya əsaslanaraq “erməni soyqırımı” əfsanəsini müzakirə mövzusunə çevirməsi, hətta bu barədə əsassız və ədalətsiz aktlar qəbul etməsi yalnız təəssüf hissi doğurur.

Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisi hesab edir ki, Xocalı soyqırımı unudulmamalı, dünya birliyi tərəfindən beynəlxalq hüquqi qiymətini almalıdır. Faciənin ideoloqları, təşkilatçıları və icraçıları yaxalanaraq layiq olduqları cəzalara cətdirilməlidirlər.

Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisi Birləşmiş Millətlər Təşkilatına, Avropada Təhlükəsizlik və Əməkdaşlıq Təşkilatına, Avropa Şurasına, Avropa İttifaqına, İslam Konfransı Təşkilatına, Müstəqil Dövlətlər Birliyinə, digər beynəlxalq təşkilatlara, dünya ölkələrinin parlamentlərinə və hökumətlərinə müraciət edir ki, erməni millətçiləri tərəfindən Azərbaycan xalqına qarşı törədilmiş Xocalı soyqırımını tanısinlar və pisləsinlər, gələcəkdə bu cür cinayətlərin baş verməsinin qarşısını almaq üçün təsirli tədbirlər görsünlər, Ermənistan–Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin beynəlxalq hüququn hamılıqla qəbul olunmuş norma və prinsiplərinə, xüsusən onların arasında təməl rolunu oynayan dövlətlərin ərazi bütövlüyü prinsipinə əsasən sülh yolu ilə həllinə kömək göstərsinlər.

Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisi Azərbaycanın işğal olunmuş ərazilərinin dərhal və qeyd-şərtsiz azad edilməsi barədə BMT Təhlükəsizlik Şurasının 1993-cü ildə qəbul etdiyi 822, 853, 874 və 884 nömrəli qətnamələrin həyata keçirilməsini tələb edərək, ATƏT-in Budapeşt, Lissabon və İstanbul sammitlərinin qərarları və yekun sənədləri, Avropa Şurası Parlament Assambleyasının 1416 nömrəli qətnaməsi əsasında Dağlıq Qarabağ problemini həll etməyə çağırır.

Azərbaycan parlamenti erməni tərəfini sülh prosesində konstruktiv mövqe tutmağa, silahlı qüvvələrini işğal olunmuş torpaqlardan geri çəkməyə, Azərbaycan Respublikasının ərazi bütövlüyünü tanımağa çağırır.

Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisi Azərbaycan xalqının suveren iradəsini ifadə edərək bir daha bildirir ki, Azərbaycan Respublikası öz ərazisinin bir hissəsində suverenliyinin qəsb edilməsinə, əzəli torpaqlarının quldurcasına zəbt edilməsinə və qoparılmasına heç zaman razı ola bilməz və mövcud imkanların hamısından istifadə edərək ərazi bütövlüyünün bərpasını təmin edəcək, Xocalı faciəsinin əsl beynəlxalq hüquqi-siyasi qiymət almasına, onun ideoloqlarının, təşkilatçılarının və icraçılarının cəzalandırılmasına nail olacaqdır.

**Bəyanat Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin
2007-ci il 27 fevral tarixli iclasında qəbul edilmişdir.**

“Azərbaycan”, 28 fevral 2007-ci il

**İslam Konfransı Təşkilatı Mədəni və Sosial Məsələlər üzrə
Komissiyası Xocalı faciəsinə dair qətnamə qəbul etmişdir**

İslam Konfransı Təşkilatının yüksək səviyyəli ekspertlər qrupu olan Mədəni və Sosial Məsələlər üzrə İslam Komissiyasının martın 6-da Ciddədə işini tamamlamış iclasında qəbul olunan qətnamədə 1992-ci ilin fevralında baş vermiş Xocalı faciəsi erməni silahlı qüvvələrinin azərbaycanlı dinc əhaliyə qarşı kütləvi qırğını kimi qiymətləndirilmişdir.

Xarici İşlər Nazirliyinin mətbuat mərkəzindən bildirmişlər ki, qətnamə İslam Konfransı Təşkilatının dialoq və əməkdaşlıq uğrunda Gənclər Forumu tərəfindən irəli sürülmüş və üzv ölkələr tərəfindən yekdilliklə qəbul edilmişdir.

Sənədə əsasən, foruma qətnamənin müddəalarından irəli gələn əməli işlərin görülməsi tapşırılmışdır.

“Xalq qəzeti”, 8 mart 2007-ci il

**31 Mart Azərbaycanlıların soyqırımı günü münasibətilə
Azərbaycan xalqına müraciət
(29 mart 2007-ci il)**

Əziz həmvətənlər!
Hörmətli soydaşlar!

31 Mart Azərbaycanlıların soyqırımı günü ümummilli liderimiz Heydər Əliyevin təşəbbüsü ilə 1998-ci ildən bəri Azərbaycan Respublikasında hər il dövlət səviyyəsində qeyd edilir. Bu tarix bilavasitə 1918-ci il martın sonunda erməni silahlı birləşmələrinin azərbaycanlılara qarşı törətdiyi qırğınlar və talanlarla bağlı olsa da, onun xronologiyası çox genişdir. İki yüz ilə yaxın bir müddətdə erməni millətçilərinin xalqımıza qarşı hərbi, siyasi, ideoloji və başqa vasitələrlə yürütdüyü siyasətin məqsədi azərbaycanlıları öz doğma torpaqlarından sıxışdırıb çıxarmaq, fiziki cəhətdən məhv etməklə yeni ərazilər ələ keçirmək, mifik “böyük Ermənistan” dövləti yaratmaq idi. XIX əsrin əvvəllərində Qarabağa və Zəngəzura İrandan və Osmanlı imperiyasından çoxlu sayda erməni ailələrinin köçürülməsi, 1905-ci və 1918-ci illərdə erməni hərbi dəstələrinin Qafqazın müxtəlif bölgələrində həyata keçirdiyi kütləvi qətlər və talanlar, 1948-1953-cü illərdə soydaşlarımızın Ermənistan Respublikası ərazisindəki ata-baba yurdlarından deportasiya edilməsi, 1988-ci ildən başlayaraq Dağlıq Qarabağı Azərbaycandan qoparmaq məqsədi güdən genişmiqyaslı müharibə və onun bu gün də davam edən acı nəticələri, 1992-ci ilin Xocalı faciəsi - bunlar təcavüzkar erməni millətçilərinin azərbaycanlılara qarşı planlı surətdə həyata keçirdiyi soyqırımı siyasətinin qanlı səhifələridir. Bu məkrli siyasət nəticəsində tarixi Azərbaycan torpaqları zaman-zaman ermənilər tərəfindən qəsb edilmiş, yüz minlərlə soydaşımız qaçqın və məcburi köçkün vəziyyətinə düşmüş, on minlərlə insan həlak olmuşdur. Hazırda Azərbaycan Respublikası ərazisinin 20 faizi erməni hərbcilərinin işğalı altındadır.

Azərbaycan hökuməti və vətəndaşları, xaricdə yaşayan soydaşlarımız qarşısında bu gün bir-biri ilə sıx bağlı olan iki mühüm vəzifə durur: ərazilərimizin işğaldan azad olunmasına, məcburi köçkünlərin öz doğma yerlərinə qaytarılmasına nail olmaq və azərbaycanlıların soyqırımı haqqında həqiqətləri dünya ictimaiyyətinə çatdırmaq, hiyləgər erməni təbliğatının saxta tezislərini ifşa etmək. Bu vəzifələrin həlli üçün biz işğalçı Ermənistanla qarşı siyasi, hüquqi, iqtisadi, ideoloji təzyiq vasitələrindən istifadə etməli, bütün daxili və xarici imkanlardan bəhrələnməliyik. Ermənistan iqtisadi və hərbi potensial baxımından bizimlə rəqabət aparmaq gücündə deyildir. Beynəlxalq təşkilatlarda, dünya parlamentlərində Azərbaycan həqiqətləri getdikcə daha çox təsdiqini tapır, Ermənistan işğalçı dövlət adlandırılır, ondan qəsb etdiyi əraziləri azad etmək tələb olunur.

Lakin nəzərə almalıyıq ki, qarşımızda ideoloji təxribatlar və dezinformasiya sahəsində “zəngin təcrübəyə”, bir sıra ölkələrdə təsirli lobbilyə və mütəşəkkil diaspora malik olan rəqib dayanır. Erməni şovinist millətçiləri öz məqsədlərinə çatmaq üçün heç bir çirkin vasitədən çəkinmir, diqqəti işğal faktından yayındırmaq üçün daim yeni saxta ideyalar uydururlar. İnformasiya və əks-təbliğat işimizi quran zaman bu amilləri nəzərə almalıyıq. Müxtəlif ölkələrdə soydaşlarımızın keçirdiyi tədbirlər daha əzəmətli və davamlı olmalı, dünya ictimaiyyətinin və siyasi dairələrin diqqətini cəlb etməlidir. Həm də bu işlər türk və bizimlə həmrəy olan digər diaspor təşkilatlarının fəaliyyəti ilə əlaqələndirilməlidir. Bu günlərdə Bakıda keçirilən Azərbaycan və türk diaspor təşkilatlarının I forumu göstərdi ki, biz birgə fəaliyyət göstərdikdə daha güclü oluruq.

Əminəm ki, insanlarımızın vətənpərvərliyi, mütəşəkkilliyi və Azərbaycan rəhbərliyinin məqsədyönlü fəaliyyəti, siyasi iradəsi sayəsində biz qarşımızda duran bütün problemlərin həllinə, o cümlədən ərazi bütövlüyü və suverenliyimizin bərpasına, xalqımıza qarşı əsl soyqırımı siyasəti həyata keçirənlərin, başqa xalqlara düşmənçilik və nifrət ideologiyasının daşıyıcılarının ifşa edilməsinə nail olacağıq.

Əziz həmvətənlər! Hörmətli soydaşlar!

Bu kədərli anım günlərində soyqırımı qurbanlarının əziz xatirəsini dərin hüzn və ehtiramla yad edir, Allahdan onlara rəhmət, xalqımıza rifah və səadət diləyirəm.

İlham Əliyev
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
Bakı şəhəri, 29 mart 2007-ci il.

Azərbaycan xalqına:
TÜSİAB - Azərbaycan Türk Sənayeçi və İş Adamları Beynəlxalq Cəmiyyəti

1992-ci il fevralın 25-dən 26-na keçən gecə Xocalı şəhərində ermənilər tərəfindən insanlıq tarixinin ən dəhşətli hadisəsi gerçəkləşdirilmişdir. Bu gün soyqırım iddialarıyla Türkiyəni əsassız günahlandıran ermənilər SSRİ-nin Xankəndidə yerləşən 366-cı motoatıcı alayının şəxsi heyətinin və texnikasının bilavasitə iştirakı ilə Azərbaycanın Qarabağ ərazisində 7 min əhalisi olan və coğrafi mövqe baxımından bölgə üçün strateji əhəmiyyəti olan müdafiəsiz Xocalı şəhərini zəbt edərək Azərbaycan xalqına qarşı soyqırım gerçəkləşdirmişlər.

Müdafiəsiz Xocalıda o gecə 83-ü uşaq, 106-sı qadın olmaqla 613 nəfər vəhşiliklə qətlə yetirilmiş, insanların çoxu işgəncə ilə öldürülmüşdür. 487 nəfər ağır yaralanmış və 1275 nəfər əsir alınmış, qalan əhali isə bir çətinliklə canını qurtara bilmişdir. 130 uşaq yetim qalmışdır. Ermənilər insanları xüsusi işgəncələrlə gözlərini oyaraq, başlarının dərisini soyaraq və vücudlarının fərqli orqanlarını kəsərək öldürmüşlər. Balaca uşaqların gözləri oyulmuş, hamilə qadınların qarınları deşilmiş və soydaşlarımız diri-diri torpağa basdırılmışdır. Şəhidlərin bir çoxunun cəsədləri yandırılmışdır.

Ermənilərin Xocalıda Azərbaycan türkünə qarşı gerçəkləşdirdikləri bu qətlə 9 dekabr 1948-ci ildə Birləşmiş Millətlər Təşkilatı (BMT) tərəfindən qəbul edilən Soyqırım Sözləşməsinin 2-ci maddəsində yer alan "milli, etnik, irqi və ya dini bir qrupu qismən, yaxud tamamilən yox etmə" kimi göstərilən soyqırım kəlməsi ilə uyğun gəlir.

Ancaq bu gün dünya dövlətləri dəlillərin olmasına baxmayaraq, Xocalı soyqırımına lazımi qiymət vermirlər. Günahkarlar aradan 16 il keçməsinə baxmayaraq, beynəlxalq hüquqa görə cəzalandırılmamışlar.

Xocalı qətləminə 16 il keçməsinə baxmayaraq, bu mövzuda üzərinə böyük öhdəliklər düşən BMT və digər beynəlxalq qurumların gərəkli dəstəyi vermədikləri görülməkdədir. Eyni vəziyyət BMT Təhlükəsizlik Şurasının 822, 853, 874 və 884 sayılı qərarlarında və Avropa Şurası Parlament Assambleyasının 25 yanvar 2005-ci il tarixli 1416 sayılı qərarında da göstərilirdi kimi, Ermənistanın Azərbaycan torpaqlarını hələ də işğal altında saxlaması üçün də keçərlidir.

TÜSİAB olaraq Türkiyə, Azərbaycan və bütövlükdə dünya xalqlarını, əlaqədar təşkilatları, cavabdeh qurumları Ermənistanın Azərbaycan torpaqlarındakı işğalını dayandırması, Xocalı soyqırımının əsl adının qoyulması və günahkarların cəzalandırılması üçün hərəkət etməyə çağırırıq.

Xocalı soyqırımı Azərbaycan tarixinə ən dəhşətli və faciəli səhifələrdən biri kimi daxil olmuşdur. TÜSİAB olaraq, Azərbaycan xalqının bu acısını bölüşür, Xocalıda şəhid düşən bütün soydaşlarımızı ehtiramla xatırlayır, onlara Allahdan rəhmət diləyirik.

“Xalq qəzeti”, 26 fevral 2008-ci il

Xocalı soyqırımı bəşəriyyətə qarşı törədilmiş ən ağır cinayətdir
Azərbaycan Respublikasının İnsan Hüquqları üzrə Müvəkkilinin (Ombudsmanın)
Xocalı soyqırımının 16-cı ildönümü ilə əlaqədar bəyanatı
(22 fevral 2008-ci il)

Erməni millətçiləri tərəfindən tarix boyu Azərbaycan xalqına qarşı qanlı cinayətlər, terror aktları, soyqırım törədilmişdir. Çoxsaylı tarixi sənədlər sübut edir ki, erməni millətçiləri hələ 1905–1907-ci, 1918–1920-ci, 1948–1953-cü illərdə Qafqazda öz tarixi ərazilərində etnik təmizləmə və soyqırımı siyasətinə məruz qalan yüz minlərlə azərbaycanlıni kütləvi surətdə qətlə yetirmiş, öz torpaqlarından deportasiya etmişlər. Bu il işğalçı Ermənistanın xalqımıza qarşı təcavüzünün 20 ili tamam olur. Yürüdülmən siyasət nəticəsində Azərbaycanın əzəli torpaqlarının 20 faizi zəbt edilmiş, 20 mindən çox soydaşımız həlak olmuş, 50 mindən artıq adam yaralanmış, əlil və şikəst olmuşdur. Bir çox Azərbaycan hərbiçisi əsir düşmüş, dinc əhali girov götürülmüşdür. Bir milyondan artıq həmvətənimiz qaçqına və məcburi köçkünə çevrilmişdir. 1988-ci ilin fevralından ermənilərin Dağlıq Qarabağın Ermənistanla birləşdirilməsi çağırışları ilə başlanan nümayişlərinə heç bir siyasi qiymət verməyən keçmiş SSRİ rəhbərliyi tərəfindən zəruri tədbirlər görülməməsi qısa müddət ərzində Dağlıq Qarabağ ərazisində və ətraf rayonlarda azərbaycanlıların yurd yerlərinin yandırılması, əhalisinin qətlə yetirilməsi ilə nəticələndi. Erməni millətçiləri Kərkicahan, Malıbəyli, Quşçular, Qaradağlı kəndlərində qətliaamlar törətdilər.

Düz 16 il bundan əvvəl, fevralın 25-dən 26-na keçən gecə Xocalı şəhərində erməni silahlı birləşmələrinin keçmiş sovet ordusunun 366-cı motoatıcı alayı ilə birgə törətdiyi cinayət müharibələr tarixində bənzəri olmayan hadisələrdəndir. Xankəndində yerləşdirilmiş, şəxsi heyətində erməni zabıtlərin də olduğı bu alayın çoxsaylı ağır texnikası üç istiqamətdə şəhərə yeridildi, yaşayış evləri dağıdıldı və yandırıldı. Şəhəri tərk etmək məcburiyyətində qalan dinc əhali Naxçıvanı kəndi yaxınlığında erməni silahlıları ilə qarşılaşdı və əsl soyqırım baş verdi. Qadınlər, qocalar, əlillər, uşaqlar xüsusi amansızlıqla qətlə yetirildi. Soyqırımı törədənələr Xocalı sakinlərini misli görünməmiş qəddarlıqla öldürmüş, diri-diri yandırmış, başlarının dərisini soymuş, gözlərini çıxarmışdılar. Erməni təcavüzkarlarının Azərbaycan xalqına qarşı törətdikləri növbəti genosid – Xocalı soyqırımı 613 nəfərin, o cümlədən 106 qadının, 63 azyaşlı uşağın, 70 qocanın həyatına son qoydu, 487 nəfər şikəst oldu, 1275 dinc sakin əsir götürüldü, 150 nəfər itkin düşdü.

Bu soyqırım aktı nəticəsində bəzi ailələr bütünlüklə məhv edilmiş, mülki əhali görünməmiş qəddarlıqla qətlə yetirilmiş, əsir götürülənlərə amansız işgəncə verilmişdir. Bu zaman soydaşlarımızın əsas insan hüquqları, ən başlıcası isə yaşamaq hüququ kütləvi şəkildə pozulmuşdur.

Qeyd olunmalıdır ki, münaqişə başlanandan bu günədək itkin düşmüş 4354 Azərbaycan vətəndaşından 783 nəfərinin əsir və girov kimi Ermənistanla və işğal edilmiş ərazilərdə saxlanılması barədə əsaslı məlumatlar mövcuddur. Ermənistanın təcavüzünə məruz qalmış Azərbaycan çox böyük itkilərlə, o cümlədən əsir və itkin düşmüş, girov götürülmüş şəxslərin taleyi ilə bağlı problemlərlə üzləşmişdir. Ermənistan tərəfi və separatçı Dağlıq Qarabağ rejimi beynəlxalq hüquq normalarını kobud şəkildə pozaraq, bu şəxsləri hələ də beynəlxalq təşkilatlardan gizlədir.

Xocalı soyqırımı zamanı yol verilmiş zorakılıq əməllərinin qabaqcadan düşünülmüş qaydada, milli əlamətinə görə insanların tamamilə və ya qismən məhv edilməsi niyyətilə törədilməsi beynəlxalq və dövlətdaxili hüquqa əsasən məhz genosiddir. Bu vəhşilik və vandalizm aktı Xatın və Sonqmi faciələri ilə eyni səviyyədə qiymətləndirilməli, insanlığa qarşı törədilən qanlı cinayət öz layiqli qiymətini almalıdır.

Beynəlxalq hüquqa görə, genosid sülh və bəşəriyyət əleyhinə yönələn əməldir və ən ağır beynəlxalq cinayətlərdən biri hesab olunur. BMT Baş Məclisinin 1946-cı il 11 dekabr tarixli 96 (I) saylı qətnaməsində qeyd olunur ki, genosid, insan qruplarının yaşamaq hüququnu tanımaqla insan mənliyini təhqir edir, bəşəriyyəti insanlar tərəfindən yaradılan maddi və mənəvi dayaqlardan məhrum edir. Belə bədnam əməllər BMT-nin məqsəd və vəzifələrinə tam ziddir. BMT Baş Məclisinin 9 dekabr 1948-ci il tarixli 260 (III) saylı qətnaməsi ilə qəbul edilmiş və 1951-ci ildə qüvvəyə minən Genosid cinayətinin qarşısının alınması və cəzalandırılması haqqında Konvensiyada genosid cinayətinin hüquqi əsası təsbit olunmuşdur. Konvensiyaya qoşulan dövlətlər sülh, yaxud müharibə dövründə törədilməsindən asılı olmayaraq, genosidin beynəlxalq hüquq normalarını pozan cinayət olduğunu təsdiq edərək, onun qarşısının alınması və səbəbkarlarının cəzalandırılması üçün tədbirlər görməyi öhdələrinə götürmüşlər.

Ermənistanın Azərbaycana qarşı təcavüzü zamanı həmin konvensiyada təsbit olunmuş genosid cinayətinin bütün əməlləri tətbiq olunmuşdur. Bu işğalçı ölkənin yürütdüyü terrorçuluq siyasəti uzun illərdir ki, dünya ictimaiyyətinin gözü qarşısında baş verir. Halbuki beynəlxalq hüquq normalarına, BMT-nin və ATƏT-in prinsiplərinə görə, dövlətlərin sərhədlərinin toxunulmazlığına hörmət edilməlidir, ərazi bütövlüyünün və

suverenliyin pozulması yolverilməzdir. BMT Təhlükəsizlik Şurası Azərbaycanın işğal olunmuş torpaqlarının qeyd-şərtsiz azad edilməsi barədə dörd qətnamə qəbul etsə də, işğalçı Ermənistan bunları hələ də yerinə yetirmir.

Azərbaycan tərəfi bu münaqişənin sülh yolu ilə həllinə daim səy göstərir. Ümummilli liderimiz Heydər Əliyev Xocalı soyqırımının əsl mahiyyətini açıqlamış, 1994-cü ilin fevralında Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisi Xocalı soyqırımına hüquqi-siyasi qiymət vermişdir.

Prezident İlham Əliyev dünyanın nüfuzlu tribunalarından səslənən çıxışlarında terrorla mübarizə aparan beynəlxalq birliyin bu məsələdə ikili standartlara yol verməsinə qətiyyətlə etirazını bildirmişdir. Dövlət başçımız Avropa Şurasında ilk dəfə olaraq Ermənistanın təcavüzkar tərəf kimi tanınmasına nail olmuş, bu dövlətin Dağlıq Qarabağı və Azərbaycanın daha 7 rayonunu işğal altında saxlaması faktı AŞPA-nın rəsmi sənədlərində öz əksini tapmışdır.

Hazırda Xocalı faciəsi dünyanın böyük dövlətlərinin parlamentlərində müzakirəyə çıxarılır, bir sıra nüfuzlu beynəlxalq təşkilatlar tərəfindən Ermənistan təcavüzkar dövlət kimi tanınır, işğal edilmiş Azərbaycan ərazilərini geri qaytarmaq tələb olunur.

Məlum olduğu kimi, ötən il 1918-ci ilin mart-may aylarında Qubada ermənilərin xüsusi qəddarlıqla törətdikləri kütləvi insan qətlərini aşkarlayan faktlar üzə çıxarılmışdır. Tikinti ilə əlaqədar qazıntı işləri aparıldığı zaman iki iri quyuda tapılmış saysız-hesabsız insan sümükləri erməni vandalizmini təsdiqləyən əyani nümunələr, faktlardır. Artıq bunların 1918-ci ildə erməni silahlı birləşmələrinin Qubaya basqını zamanı qəddarlıqla qətlə yetirilmiş yerli sakinlərə məxsus olduğu müəyyən edilmişdir.

Tarixi olayların aşkar olunmasında Quba məzarlığı ilə bağlı üzə çıxmış həqiqətləri dünya ictimaiyyətinin nəzərinə çatdırmaq son dərəcə önəmlidir. Bu faktlar uydurma “erməni soyqırımı” əfsanəsini bir daha ifşa edərək yeni tarixin ermənilər tərəfindən saxtalaşdırılmasını sübut edir.

Təəssüf ki, insan hüquqlarının kütləvi və kobud şəkildə pozulması ilə nəticələnmiş Xocalı soyqırımına hələ də beynəlxalq miqyasda hüquqi qiymət verilməmiş, terrorçu əməllərə qarşı qəti tədbirlər görülməmişdir.

Dünya birliyinə, mötəbər beynəlxalq qurumlara və dünya xalqlarına müraciət edərək Azərbaycana qarşı aparılan uzunmüddətli erməni təcavüzünə, terror siyasətinə, kütləvi şəkildə insan hüquqlarının pozulmasına son qoyulacağına, bu münaqişənin sülh və danışıqlar yolu ilə aradan qaldırılmasına dəstək veriləcəyinə, zəbt olunmuş torpaqların qaytarılacağına, yüz minlərlə qaçqın və məcburi köçkünlərin öz yurdlarına dönəcəyinə, onların konstitusion hüquqlarının bərpa ediləcəyinə inanırıq. Ümid edirik ki, ölkəmizə qarşı təcavüzü, Xocalı soyqırımını törədən erməni terrorçuları və onların havadarları cinayət məsuliyyətinə cəlb ediləcək, işğalçı Ermənistan dövlətinə qarşı səlahiyyətli beynəlxalq qurumlar tərəfindən sanksiyalar tətbiq olunacaqdır.

Elmira SÜLEYMANOVA

*Azərbaycan Respublikasının İnsan Hüquqları üzrə Müvəkkili
(Ombudsman)*

22 fevral 2008-ci il

Bəyanat BMT-nin Baş Katibinə, BMT-nin İnsan Hüquqları üzrə Ali Komissarına, ATƏT-ə, Avropa Şurasına, Beynəlxalq və Avropa Ombudsmanlar İnstitutlarına, Asiya Ombudsmanlar Assosiasiyasına, Beynəlxalq Sülh Bürosuna, Universal Sülh Federasiyasına, Azərbaycan Respublikasının xarici ölkələrdəki və xarici ölkələrin respublikamızdakı səfirliklərinə, ombudsmanlara və Azərbaycan diasporu təşkilatlarına göndərilmişdir.

**Xocalı faciəsi erməni millətçilərinin Azərbaycan xalqına qarşı apardığı soyqırımı və
etnik təmizləmə siyasətinin qanlı səhifəsidir.**

**Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev faciə qurbanlarının xatirəsini
anma mərasimində iştirak etmişdir
(26 fevral 2008-ci il)**

On altı il əvvəl, 1992-ci il fevralın 25-dən 26-na keçən gecə Azərbaycan xalqının tarixinə qara hərflərlə yazılmışdır. Həmin gecə erməni silahlı dəstələri hələ SSRİ dövründə Xankəndi şəhərində yerləşmiş, zabıt və gizirlərinin xeyli hissəsi ermənilərdən ibarət olan 366-cı motoatıcı alayının zirehli texnikası və hərbiçilərinin köməyi ilə Xocalı şəhərini yerlə-yeksan etmişlər. Xatın, Liditsa, Oradur soyqırımları kimi, Xocalı faciəsi də insanlıq tarixinin qanlı səhifəsidir.

Erməni təcavüzkarların Azərbaycan xalqına qarşı törətdikləri bu növbəti kütləvi qırğın 613 nəfərin, o cümlədən 106 qadının, 83 uşağın, 70 qocanın həyatına son qoydu. 1275 dinc sakin əsir götürüldü, onlardan 150 nəfərin taleyi hələ də məlum deyildir.

Erməni cəlladlarının törətdikləri bu vəhşilik və vandalizm aktı bəşəriyyətin əsl soyqırımı kimi tanındığı faciələrlə eyni səviyyədə qiymətləndirilməlidir. Dünyanın sülhsevər insanları, sivil dövlətləri, nüfuzlu beynəlxalq təşkilatları, beynəlxalq ictimaiyyət bu acı həqiqəti bilməli, insanlığa qarşı törədilən bu cinayət öz hüquqi qiymətini almalıdır.

Bu faciə davakar erməni millətçilərinin yüzilliklər boyu türk və Azərbaycan xalqlarına qarşı apardığı soyqırımı və etnik təmizləmə siyasətinin qanlı səhifəsi, öz amansızlığına və qəddarlığına görə həm də bəşəriyyətə və insanlığa qarşı törədilmiş cinayət idi. Sanki möcüzə sayəsində salamat qalmış sakinlərin, jurnalistlərin, hüquq müdafiəçilərinin yazdıqları materiallar, habelə Heydər Əliyev Fondunun sifarişi ilə buraxılmış nəşrlərdəki onlarca, yüzlərcə fakt bunu təsdiq edir. Ermənilər bu dəhşətli qırğınla Azərbaycan xalqının mübarizə əzmini qırmaq, onu tarixi torpaqlarımızın işğalı faktı ilə barışmağa məcbur etmək istəyirdilər. Lakin onların bu niyyətləri baş tutmadı.

Hər il bu müdhiş faciənin ildönümü ölkəmizdə və dünyanın müxtəlif dövlətlərində yaşayan soydaşlarımız tərəfindən ürək ağrısı ilə qeyd olunur.

Bu günlər dünyanın bir çox ölkəsində Xocalı qurbanlarının əziz xatirəsi anılır, mitinqlər, piketlər keçirilir. Aksiyalar zamanı ermənilərin vəhşiliklərini əks etdirən məlumat vərəqələri paylanır, faciəni əks etdirən fotosəkillər, həmçinin Heydər Əliyev Fondunun təqdim etdiyi materiallar nümayiş etdirilir. Bundan əlavə, dünya ölkələrinin nüfuzlu qəzetlərində faciəyə həsr olunmuş məqalələr çap olunur, televiziya və radio kanallarında verilişlər hazırlanır. Beynəlxalq ictimaiyyətin məlumatlandırılması və Xocalı hadisələrinə hüquqi-siyasi qiymətin verilməsi məqsədi ilə xarici ölkələrin parlamentlərinə, dövlət qurumlarına, beynəlxalq təşkilatlara, nüfuzlu KİV-lərə müraciət ünvanlanır. Ulu öndər Heydər Əliyev demişdir: “Xocalı soyqırımı qurbanlarının xatirəsini yad edərkən onların qarşısında hər birimiz vicdan və vətəndaşlıq borcu haqqında düşünrük. Bu borcu ödəməyin ən yaxşı yolu Xocalı qəhrəmanlarının uğrunda öz həyatlarını qurban verdikləri idealları yaşatmaq, müstəqil Azərbaycan dövlətini qorumaq, onun sərhədlərinin toxunulmazlığını, bütövlüyünü təmin etməkdir”.

Xocalı soyqırımının 16-cı ildönümü ilə əlaqədar anma mərasimində iştirak etmək üçün fevralın 26-da şəhər tezdən Azərbaycan paytaxtının minlərlə sakini Xətai rayonunda faciə qurbanlarının xatirəsinə ucaldılmış abidənin önünə toplaşmışdı.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev anma mərasimində iştirak etmişdir.

Abidənin yanında fəxri qarovul dəstəsi düzülmüşdü.

Dövlətimizin başçısı İlham Əliyev abidənin önünə əklil qoydu.

Sonra Prezident İlham Əliyevə abidənin ucaldığı parkda aparılmış yenidənqurma işləri haqqında məlumat verildi.

Mərasimdə Baş nazir Artur Rəsizadə, Milli Məclisin sədri Oqtay Əsədov, Prezidentin İcra Aparatının rəhbəri Ramiz Mehdiyev, digər dövlət və hökumət nümayəndələri, Milli Məclisin deputatları, nazirlər, komitə və şirkət rəhbərləri, ölkəmizdə fəaliyyət göstərən diplomatik korpusun təmsilçiləri, habelə Xocalı qırğımından xilas ola bilmiş sakinlər iştirak edirdilər.

Anma mərasiminin iştirakçıları abidənin önünə tər qızılğüllər, qərənfillər düzdülər.

Allah bütün şəhidlərimizə rəhmət eləsin!

**Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti Xocalı faciəsi qurbanlarının xatirəsinin
Macarıstanda, 1956-cı il Macarıstan hadisələri qurbanlarının xatirəsinin
Azərbaycanda əbədiləşdirilməsi haqqında
Qərar № 140
(19 iyun 2008-ci il)**

Bakı şəhəri, 19 iyun 2008-ci il

Azərbaycan Respublikası Xarici İşlər Nazirliyinin təklifini nəzərə alaraq, Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti **qərara alır**:

1. Hacıqabul Rayon İcra Hakimiyyəti Azərbaycan Respublikasının Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi ilə birlikdə:

1.1. 1956-cı il Macarıstan hadisələri qurbanlarının xatirəsinə Hacıqabul rayon mərkəzində, Xocalı faciəsi qurbanlarının xatirəsinə isə Macarıstanın Hodmezovaşarey şəhərində abidənin ucaldılmasını təmin etsin.

1.2. Nəzərə alınsın ki, Hacıqabul rayon mərkəzində abidənin qoyulması ilə bağlı bütün xərclər Macarıstan tərəfindən ödənilir.

2. Bu qərar imzalandığı gündən qüvvəyə minir.

***Azərbaycan Respublikasının Baş naziri
A. RASI-ZADƏ***

**Xocalı soyqırımının 17-ci ildönümü ilə əlaqədar Xocalı məcburi köçkünlərinin
Birləşmiş Millətlər Təşkilatına, Avropa Şurasına, Avropada Təhlükəsizlik və
Əməkdaşlıq Təşkilatına
M Ü R A C İ Ə T İ
(17 fevral 2009-cu il)**

Biz - 1992-ci il fevralın 26-da Azərbaycanın Dağlıq Qarabağ bölgəsinin Xocalı şəhərində erməni millətçiləri tərəfindən törədilmiş soyqırımının möcüzə nəticəsində sağ qalmış şahidləri Birləşmiş Millətlər Təşkilatına, Avropa Şurasına, Avropada Təhlükəsizlik və Əməkdaşlıq Təşkilatına, eyni zamanda, dünyanın bütün mütərəqqi ictimaiyyətinə növbəti dəfə böyük ümidlərlə müraciət edir, Xocalı soyqırımına hüquqi-siyasi qiymət verilməsinin zəruriliyini bir daha sivilizasiyalı beynəlxalq aləmin nəzərinə çatdırırıq. İrandan Azərbaycana köçmələrinin 150 illiyi münasibətilə 1978-ci ildə Dağlıq Qarabağda abidə ucaltmış ermənilərin millətçi və ekstremist dairələri tarixi Azərbaycan torpaqları hesabına xəyali “Böyük Ermənistan” ideyasını reallaşdırmaq məqsədi ilə son iki əsrdə xarici havadarlarının köməyi ilə Azərbaycana qarşı ardıcıl işğalçılıq siyasətini həyata keçirmiş və məkrli niyyətlərinə çatmaq üçün zaman-zaman çoxsaylı terror aksiyaları və kütləvi qırğınlar, deportasiya və soyqırımı kimi bəşəri cinayətlər törətmişlər.

Çoxsaylı tarixi sənədlər şahidlik edir ki, 1905-1907, 1918-1920, 1948-1953-cü illərdə Qafqazda öz tarixi-etnik ərazilərində etnik təmizləmə və soyqırımı siyasətinə məruz qalan azərbaycanlılar kütləvi surətdə qətlə yetirilərək, dədə-baba torpaqlarından deportasiya olunmuşlar.

1988-ci ildən Ermənistanın Azərbaycana qarşı əsassız ərazi iddiaları yenidən baş qaldırmış, heç bir tarixi, siyasi, etnik əsası olmayan Dağlıq Qarabağ fitnəkarlığına rəvac verilmişdir. Ermənistanda öz tarixi-etnik torpaqlarında yaşayan 250 mindən artıq azərbaycanlı 1988-1989-cu illərdə son nəfərinə kimi deportasiya edilmiş, bu zaman yüzlərlə dinc sakin vəhşicəsinə qətlə yetirilmişdir. Nəticədə Ermənistan ermənilərin illərlə arzusunda olduqları monoetnik dövlətə çevrilmişdir.

Artıq 20 ilə yaxındır ki, Azərbaycan ərazisinin 20 faizi, o cümlədən Dağlıq Qarabağ inzibati-ərazi bölgüsünə daxil olmayan və 1990-cı illərin əvvəllərində bütünlüklə azərbaycanlıların yaşadığı 7 rayon Ermənistan silahlı qüvvələrinin işğalı altındadır. 1 milyondan artıq azərbaycanlı öz əzəli yurdlarından vəhşicəsinə qovulmuş, on minlərlə adam qətlə yetirilmiş, şikəst edilmişdir. Ermənistanın və Dağlıq Qarabağın həbs düşərgələrində qeyri-insani təhqir və işgəncələrdən əziyyət çəkən 4500-dən çox azərbaycanlı əsir, girov və itkin düşmüş insanın taleyi hələ də məlum deyildir. İşğal zonasında yüzlərlə şəhər və kənd, minlərlə ictimai-mədəni tikili, təhsil və səhiyyə müəssisələri, tarix-mədəniyyət abidələri, muzeylər, məscidlər, müqəddəs sitayiş yerləri, qəbiristanlıqlar yerlə-yeksan edilərək, misli görünməmiş vandalizmə məruz qalmışdır. İyirminci əsrin 90-cı illərinin əvvəllərində Qarabağın azərbaycanlılar yaşayan Kərkicahan, Meşəli, Quşçular, Qaradağlı, Ağdaban və sair kəndlərində erməni silahlı quldurlarının törətdikləri kütləvi qırğınlar, Bakıda və digər şəhərlərimizdə həyata keçirilən qanlı terror aksiyaları, nəhayət, Xocalı soyqırımı “məzlum və əzabkeş ermənilərin” vicdanında əbədi qara ləkə kimi qalacaq tarixi cinayətlərdir.

Acı təəssüf hissi ilə diqqətinizə çatdırırıq ki, XX əsrin ən dəhşətli faciələri hesab olunan Xatın, Xirosima, Naqasaki, Sonqmi kimi insan fəlakətləri sırasına 1992-ci ildə törədilmiş Xocalı soyqırımı da əlavə olunmuşdur. Həmin il fevral ayının 25-dən 26-na keçən gecə erməni silahlı birləşmələri keçmiş SSRİ-yə məxsus olan və o dövrdə Dağlıq Qarabağın Xankəndi (Stepanakert) şəhərində yerləşən 366-cı alayın bilavasitə iştirakı ilə vaxtilə yeddi min nəfərə qədər azərbaycanlı əhalinin yaşadığı Xocalı şəhərinə 5 istiqamətdən hücum etdilər (hücum zamanı şəhərdə 3 minə yaxın adam qalmışdı). Həmin vaxta qədər Xocalı şəhəri artıq dörd aydan çox idi ki, erməni silahlı birləşmələri tərəfindən tam mühasirə vəziyyətində saxlanılır, əhali tibbi xidmət və ərzaq sarıdan ciddi əziyyət çəkirdi. Şəhərdə çox sayda xəstələr, yaralılar, qocalar, qadınlar və uşaqlar var idi. Həmin gecə Xocalı şəhəri yerlə-yeksan olundu. Əliyalın dinc mülki əhali kütləvi qırğına məruz qaldı - uşaqlar, qadınlar, qocalar, xəstələr ağılasıgmaz vəhşiliklə məhv edildi. Erməni millətçiləri XX əsrin sonlarında sivilizasiyalı bəşəriyyət üçün üzqaralığı olan növbəti tarixi cinayəti - Xocalı soyqırımını törətdilər. Bu vəhşi aksiyada məqsəd şəhərin bütün əhalisini məhv etmək idi. Ancaq sırf təsadüflər nəticəsində xocalılıların bir hissəsi sanki tarixə şahidlik etmək üçün sağ qaldı.

Xocalı soyqırımı nəticəsində 613 nəfər məhv edildi, 1275 nəfər dinc sakin girov götürüldü. Onlardan 155 nəfərinin taleyi bu gün də məlum deyildir. Faciə nəticəsində 487 dinc sakin müxtəlif dərəcəli güllə yarası alaraq şikəst oldu. Qətlə yetirilənlərin 106 nəfəri qadın, 63 nəfəri azyaşlı uşaq, 70 nəfəri qocalar idi. Şikəst olanların 76 nəfəri yetkinlik yaşına çatmamış oğlan və qızlardır.

Bu hərbi-siyasi cinayət nəticəsində 8 ailə tamamilə məhv edilmiş, 25 uşaq hər iki valideynini, 130 uşaq isə valideynlərindən birini itirmişdir. Şəhid olanlardan 56 nəfəri xüsusi qəddarlıq və amansızlıqla diri-diri

yandırılmış, başlarının dərisi soyulmuş, başları kəsilmiş, gözləri çıxarılmış, hamilə qadınların qarnı süngü ilə dəşik-dəşik edilmişdir.

Təsəvvür etmək belə çətindir ki, tarixdə analoqu olmayan belə qəddarlıq və vəhşilik insan tərəfindən həyata keçirilmiş, XX əsrin sonunda, dünyanın gözü qarşısında baş vermişdir! Ancaq dünya bilib agah olmalıdır: təkcə azərbaycanlılara deyil, bütövlükdə bəşəriyyətə qarşı törədilmiş bu tarixi cinayətin müəllifi özünü bütün dünyaya “əzabkeş və məzlum millət” obrazında təqdim edən davakar erməni millətçiliyidir. Artıq 17 ildir ki, məcburi köçkün həyatı yaşayan biz xocalılılar dünyanın bütün sülhsevər xalqlarına, beynəlxalq təşkilatlara ürək ağrısı ilə, eyni zamanda, böyük ümidlərlə müraciət edirik. Biz inanırıq ki, dünyanın çox nüfuzlu beynəlxalq təşkilatları olan BMT, AŞ və ATƏT, sülhsevər qüdrətli ölkələr beynəlxalq hüquqa və bəşəri dəyərlərə məhəl qoymayan təcavüzkar bir dövləti - Ermənistanı haqq-ədalət prinsipləri ilə yaşamağa, qonşu dövlətlərlə normal münasibətlər qurmağa sövq edəcəkdir!

İşğal edilmiş Azərbaycan torpaqlarından erməni silahlı qüvvələrinin qeyd-şərtsiz çıxarılması barədə BMT Təhlükəsizlik Şurasının 4 qətnaməsinin indiyədək icra edilməməsi, ilk növbədə, həmin təşkilatın nüfuzuna ciddi zərbdır.

Biz əmin olduğumuzu bildiririk ki, dünya birliyi Ermənistanın Azərbaycana qarşı hərbi təcavüzünü pisləyəcək, Azərbaycanın ərazi bütövlüyünün təmin edilməsi, bir milyondan artıq qaçqın-köçkünün öz doğma yurd-yuvasına qayıtması, Ermənistan-Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin sülh və danışıqlar yolu ilə həll olunması üçün ədalətli və obyektiv mövqe nümayiş etdirəcəkdir.

Bakı şəhəri, 17 fevral 2009-cu il.

“Xalq qəzeti”.-2009.-25 fevral .-N 44.-S.2.

**Azərbaycan Respublikasının İnsan Hüquqları üzrə Müvəkkilinin (Ombudsmanın)
Xocalı soyqırımının 17-ci ildönümü ilə əlaqədar
BƏYANATI
(23 fevral 2009-cu il)**

Bəşər tarixinin ən qanlı səhifələrindən olan Xocalı soyqırımından 17 il ötür. Bu dəhşətli hadisənin növbəti ildönümü günlərində faciəni törədənlərin məkrli xislətini bir daha açıb göstərmək, erməni vandalizmini, Azərbaycan həqiqətlərini dünya ictimaiyyətinə çatdırmaq böyük aktuallıq və önəm kəsb edir.

Erməni millətçiləri tərəfindən həyata keçirilən uzun illik təcavüz və etnik təmizləmə siyasətinin məqsədi azərbaycanlıları tarixi torpaqlarından qovmaq, həmin ərazilərdə "böyük Ermənistan" dövləti yaratmaq olmuşdur. Çoxsaylı tarixi sənədlər sübut edir ki, erməni millətçiləri tərəfindən hələ 1905-1907-ci, 1918-1920-ci, 1948-1953-cü illərdə Qafqazda yüz minlərlə azərbaycanlı öz torpaqlarından deportasiya olunmuşdur.

1988-ci ilin fevralından işğalçı Ermənistanın ölkəmizə qarşı növbəti təcavüzü, Dağlıq Qarabağın Ermənistanla birləşdirilməsi çağırışlarına və nümayişlərə keçmiş SSRİ rəhbərliyinin heç bir siyasi qiymət verməməsi nəticəsində Dağlıq Qarabağ və ətraf yeddi rayon daxil olmaqla Azərbaycanın əzəli torpaqlarının 20 faizi zəbt edilmişdir. 20 mindən çox soydaşımız həlak olmuş, 50 mindən artıq adam yaralanmış, əlil və şikəst olmuş, bir çox Azərbaycan hərbcisi əsir düşmüş, dinc əhali girov götürülmüş, bir milyon həmvətənimiz öz yurdunda ağır qaçqın və məcburi köçkün həyatı yaşamaqdadır.

1992-ci il fevralın 25-dən 26-na keçən gecə Xocalı şəhərində erməni silahlı birləşmələrinin keçmiş sovet ordusunun 366-cı motoatıcı alayı ilə birgə törətdiyi cinayət istər Qarabağ müharibəsi, istərsə də dünya müharibələri tarixində dəhşətli nəticələrinə görə analoqu olmayan hadisələrdəndir. Xankəndidə yerləşdirilmiş, şəxsi heyətində erməni zabitlərin də olduğu bu alayın çoxsaylı ağır texnikası üç isti-qamətdə şəhərə yeridilmiş, yaşayış evləri və şəhərin sosial infrastrukturu dağıdılmış və yandırılmışdır. Vahimə içərisində şəhəri tərk etmək məcburiyyətində qalan dinc əhali Naxçıvanı kəndi yaxınlığında erməni silahlıları ilə qarşılaşmış və qətlə yetirilmişlər. Qadınlar, qocalar, əlillər, uşaqlar xüsusi amansızlıqla öldürülmüş, soyqırımı törədənlər Xocalı sakinlərini misli görünməmiş qəddarlıqla diri-diri yandırmış, başlarının dərisini soymuş, gözlərini çıxarmışlar. Erməni təcavüzkarlarının Azərbaycan xalqına qarşı törətdikləri Xocalı soyqırımı adları bəlli olan 613 nəfərin, o cümlədən 106 qadının, 63 azyaşlı uşağın, 70 qocanın həyatına son qoymuş, 487 nəfər şikəst olmuş, 1275 dinc sakin əsir götürülmüş, 150 nəfər itkin düşmüşdür.

Bu soyqırımı aktı nəticəsində bəzi ailələr bütünlüklə məhv edilmiş, mülki əhali görünməmiş vəhşiliklə qətlə yetirilmiş, əsir götürülənlərə amansız işgəncələr verilmişdir. Bu zaman soydaşlarımızın əsas insan hüquqları, ən başlıcası isə təməl hüquq olan yaşamaq hüququ kütləvi şəkildə, kobudcasına pozulmuşdur.

Beynəlxalq hüquqa görə, genosid sülh və bəşəriyyət əleyhinə yönələn əməldir və ən ağır beynəlxalq cinayətlərdən biri hesab olunur. BMT Baş Məclisinin 1946-cı il 11 dekabr tarixli 96 (I) sayılı qətnaməsində qeyd olunur ki, genosid, insan qruplarının yaşamaq hüququnu tanımaqla insan mənliliyini təhqir edir, bəşəriyyəti insanlar tərəfindən yaradılan maddi və mənəvi dayaqlardan məhrum edir. Belə bədnam əməllər BMT-nin məqsəd və vəzifələrinə tam ziddir.

BMT Baş Məclisinin 9 dekabr 1948-ci il tarixli 260 (III) sayılı qətnaməsi ilə qəbul edilmiş və 1951-ci ildə qüvvəyə minən Genosid cinayətinin qarşısının alınması və cəzalandırılması haqqında Konvensiyada genosid cinayətinin hüquqi əsası təsbit olunmuşdur. Konvensiyaya qoşulan dövlətlər sülh, yaxud müharibə dövründə törədilməsindən asılı olmayaraq, genosidin beynəlxalq hüquq normalarını pozan cinayət olduğunu təsdiq edərək, onun qarşısının alınması və səbəbkarlarının cəzalandırılması üçün tədbirlər görməyi öhdələrinə götürmüşlər.

Xocalı soyqırımı zamanı yol verilmiş cinayət əməllərinin qabaqcadan düşünülmüş qaydada, milli əlamətinə görə insanların tamamilə və ya qismən məhv edilməsi niyyəti ilə törədilməsi beynəlxalq və dövlətdaxili hüquqa əsasən məhz genosid olduğunu sübut edir. Bu vəhşilik və vandalizm aktı Xatın və Sonqmi faciələri kimi qiymətləndirilməli, insanlığa qarşı törədilən qanlı cinayət öz layiqli qiymətini al-malıdır.

Eyni zamanda Ermənistanın Azərbaycana qarşı təcavüzü zamanı adı çəkilən Konvensiyada təsbit olunmuş genosid cinayətinin əsasını təşkil edən bütün əməllər tətbiq olunmuşdur. Bu işğalçı ölkənin yürütdüyü soyqırımı siyasəti uzun illərdir ki, dünya ictimaiyyətinin gözü qarşısında baş verir. Halbuki beynəlxalq hüququn ümumtənzim edilmiş normalarına görə, dövlətlərin sərhədlərinin toxunulmazlığına hörmət edilməlidir, ərazi bütövlüyünün və suverenliyin pozulması yolverilməzdir.

İşğal edilmiş Dağlıq Qarabağ və ətraf rayonlar Azərbaycan ərazisinin ayrılmaz tərkib hissəsidir, bunu beynəlxalq hüquq, o cümlədən BMT Təhlükəsizlik Şurasının məlum 822, 853, 874 və 884 sayılı Qətnamələri, BMT Baş Məclisinin "Azərbaycanın işğal olunmuş ərazilərində vəziyyət" adlı 14 mart 2008-ci il tarixli

Qətnaməsi, Avropa Şurası Parlament Assambleyasının Azərbaycan ərazilərinin erməni hərbi qüvvələri tərəfindən işğal edildiyini və Dağlıq Qarabağ regionunun separatçı qüvvələr tərəfindən idarə olunmasını təsdiq edən 1416 və 1690 sayılı Qətnamələri bir daha sübut edir.

Qeyd olunmalıdır ki, erməni tərəfi zəbt olunmuş Qarabağ ərazilərini azad etmədiklərini, əsasən, xalqların öz müqəddəratını təyinetmə prinsipi ilə əlaqələndirməyə cəhd göstərir. Bu, beynəlxalq hüququn ümumtənzim prinsipi olmaqla, bir sıra beynəlxalq hüquqi sənədlərdə, o cümlədən BMT Nizamnaməsində, müstəmləkə ölkələrinə və xalqlarına müstəqillik verilməsi haqqında 1960-cı il Bəyannaməsində, İnsan Hüquqları haqqında 1966-cı il Beynəlxalq Paktlarında, Helsinki Yekun Aktında, habelə BMT Beynəlxalq Məhkəməsinin bir sıra qərarlarında öz əksini tapmışdır.

Xüsusilə vurğulanmalıdır ki, göstərilən prinsipin kontekstində və ümumiyyətlə, beynəlxalq hüquqa görə, "xalq" anlayışı hər hansı milli və ya etnik qrupu deyil, məhz dövlətin bütün əhalisini ehtiva edir. Yalnız xalq bütövlükdə bu hüququn daşıyıcısıdır. Beləliklə, xalqın bir hissəsi, o cümlədən milli azlıqlar belə bir hüquqa malik deyillər ki, bu da beynəlxalq hüquqda birmənalı olaraq qəbul edilmişdir. Həmçinin bu hüququn həyata keçirilməsi hər hansı bir dövlətin ərazilərinin zəbt olunması və ya sərhədlərinin dəyişdirilməsinə əsas ola bilməz. Azərbaycan Respublikasının ayrılmaz tərkib hissəsi olan Dağlıq Qarabağda yaşayan ermənilər məhz milli azlıq statusuna malik olduqlarından, beynəlxalq hüquqa əsasən, adı çəkilən hüquq onlara şamil edilə bilməz.

Erməni təcavüzü bütövlükdə Cənubi Qafqazda sülhyaratma, sabitlik və inkişaf proseslərinə mənfi təsir göstərir. Azərbaycanda müxtəliflik, tolerantlıq, milli, dini dözümlülük prinsiplərinə hörmət mühitində on minlərlə erməni yaşadığı halda, beynəlxalq hüquq normaları pozan Ermənistan monomilli dövlət yaratmış və orada yaşayan 200 mindən çox azərbaycanlı dinc əhali, o cümlədən ahıllar, qadınlar, uşaqlar, əlillər işgəncələrə, insan ləyaqətini alçaldan rəftar və cəzalara məruz qalaraq, vətəndaşı olduqları bu dövlətin ərazisindən etnik təmizləmə nəticəsində kütləvi surətdə zorla qovulmuşlar.

Azərbaycan tərəfi bu münaqişənin sülh yolu ilə həllinə daim səy göstərir. Ümummilli liderimiz Heydər Əliyev Xocalı soyqırımının əsl mahiyyətini açıqlamış, 1994-cü ilin fevralında Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisi Xocalı soyqırımına hüquqi-siyasi qiymət vermişdir. Prezident İlham Əliyev Avropa Şurasında ilk dəfə olaraq Ermənistanın təcavüzkar tərəf kimi tanınmasına nail olmuş, bu dövlətin Dağlıq Qarabağı və Azərbaycanın daha 7 rayonunu işğal altında saxlaması faktı AŞPA-nın rəsmi sənədlərində öz əksini tapmışdır. ATƏT-in Minsk qrupunun münaqişənin sülh yolu ilə həlli istiqamətində vasitəçi kimi uzun illik fəaliyyəti hələlik bir nəticə verməmişdir.

Hazırda Xocalı soyqırımı dünyanın bir sıra dövlətlərinin parlamentlərində müzakirəyə çıxarılır, nüfuzlu beynəlxalq təşkilatlar tərəfindən Ermənistan təcavüzkar dövlət kimi tanınır, işğal edilmiş Azərbaycan ərazilərinin geri qaytarılması, ərazi bütövlüyünün bərpa olunması tələb olunur.

Təəssüf ki, insan hüquqlarının kütləvi və kobud şəkildə pozulması ilə nəticələnmiş Xocalı soyqırımına hələ də beynəlxalq miqyasda hüquqi qiymət verilməmiş, terrorçu əməllərə qarşı qəti tədbirlər görülməmişdir.

Dünya birliyinə, aidiyyəti beynəlxalq təşkilatlara müraciət edərək Azərbaycana qarşı aparılan uzunmüddətli erməni təcavüzünə, terror siyasətinə, kütləvi şəkildə insan hüquqlarının pozulmasına son qoyulacağına, bu münaqişənin sülh və danışıqlar yolu ilə aradan qaldırılmasına dəstək veriləcəyinə, zəbt olunmuş torpaqların qaytarılacağına, yüz minlərlə qaçqın və məcburi köçkünlərin öz yurdlarına dönəcəyinə, onların konstitusion hüquqlarının bərpa ediləcəyinə inanırıq.

Ölkəmizə qarşı təcavüzü, Xocalı soyqırımını törədən erməni terrorçuları və onların havadarları cinayət məsuliyyətinə cəlb edilməlidir. Beynəlxalq təşkilatların məlum münaqişənin həllinə yönəlmiş səyləri ikili standartlara yol vermədən, beynəlxalq hüquq norma və prinsiplərinə tam uyğun həyata keçirilməli, Ermənistan işğalçı, təcavüzkar siyasətdən, ərazi iddialarından əl çəkərək, bu münaqişə ilə bağlı qəbul edilmiş beynəlxalq sənədlərin müddəalarını yerinə yetirməli, Azərbaycanın ərazi bütövlüyü tam bərpa olunmalı, azərbaycanlı qaçqın və məcburi köçkünlərin pozulmuş hüquqları bərpa edilərək öz doğma yurdlarına dönməli, əsir və girovlar azad olunmalı, Ermənistan dövlətinə qarşı səlahiyyətli beynəlxalq qurumlar tərəfindən sanksiyalar tətbiq edilməlidir.

Elmira SÜLEYMANOVA,
Azərbaycan Respublikasının
İnsan Hüquqları üzrə Müvəkkil
(Ombudsman).

23 fevral 2009-cu il.

Bəyanat BMT-nin baş katibi, baş katibin müavini, Uşaqlar və silahlı münaqişələr üzrə xüsusi nümayəndəsi, BMT-nin İnsan Hüquqları üzrə AH Komissarı, ATƏT, Avropa Şurası, Beynəlxalq və Avropa Ombudsmanlar İnstitutları, Asiya Ombudsmanlar Assosiasiyası, Beynəlxalq Sülh Bürosu, Universal Sülh Federasiyası, müxtəlif ölkələrin ombudsmanları, Azərbaycan Respublikasının xarici ölkələrdəki, xarici ölkələrin respublikamızdakı səfirlikləri və Azərbaycanın diaspor təşkilatlarına ünvanlanmışdır.

“Respublika”.-2009.-26 fevral.-N 45.-S.4.

**Xocalı soyqırımını bütün bəşəriyyətə qarşı yönəlmiş cinayətdir
Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev faciə qurbanlarının xatirəsini
anma mərasimində iştirak etmişdir
(26 fevral 2009-cu il)**

Bakı, 26 fevral (AzərTAç). On yeddi il əvvəl, 1992-ci il fevralın 25-dən 26-na keçən gecə Azərbaycanın Xocalı şəhərində bəşəriyyət tarixində törədilmiş Xatın, Liditsa, Soqmi, Babi Yar, Salaspils, Oradur faciələri ilə bir sırada duran Xocalı soyqırımını baş vermişdir. Azərbaycanın tarixinə qanlı hərflərlə yazılmış həmin gecə erməni silahlı dəstələri hələ SSRİ dövründə Xankəndi şəhərində yerləşmiş, şəxsi həyatının xeyli hissəsi ermənilərdən ibarət olan 366-cı motoatıcı alayın zirehli texnikasının və hərbiçilərinin köməyi ilə qədim Xocalı şəhərini yerlə-yeksan etmişlər.

Bu qanlı gecədə erməni təcavüzkarlarının törətdikləri vəhşilik yaddaşlardan heç zaman silinməyəcəkdir. Çünki həmin gecə baş verənlər təkcə Azərbaycan xalqına qarşı soyqırım deyildi, bəşəriyyətə, insanlığa qarşı törədilmiş qanlı cinayət idi. “Böyük Ermənistan” dövləti yaratmaq kimi xəstə xülyanın əsiri olmuş erməni millətçilərinin xalqımıza qarşı törətdikləri bu növbəti kütləvi qırğın 613 nəfərin, o cümlədən 106 qadının, 63 uşağın, 70 qocanın həyatına son qoydu. Bu faciə zamanı 1275 dinc sakin əsir götürüldü, onlardan 155 nəfərinin taleyi hələ də məlum deyildi.

Buna baxmayaraq, o zamankı Azərbaycan hakimiyyəti bu dəhşətli hadisəyə siyasi qiymət verilməsi, qanlı qırğın barədə obyektiv məlumatların dünya ictimaiyyətinə çatdırılması üçün heç bir iş görmədi. Yalnız ümummilli lider Heydər Əliyev xalqın təkidli tələbi ilə hakimiyyətə gəldikdən sonra bu qanlı faciəyə ilk dəfə hüquqi-siyasi qiymət verildi. Ulu öndər bununla bağlı demişdir: “Xocalı soyqırımını XX əsrin ən böyük insan faciələrindən biridir. Xocalıda misli görünməmiş qəddarlıqla törədilmiş bu insan qırğınının Yer kürəsinin hər hansı bir guşəsində baş verməsinin qarşısını almaq üçün Xocalı soyqırımını həqiqətləri dünya ictimaiyyətinə hərtərəfli çatdırılmalı və humaniz ideallarına sədaqət nümayiş etdirən bütün insanların bu faciəyə öz qəti, birmənalı mövqelərini bildirmələri üçün ciddi və məqsədyönlü iş aparılmalıdır”.

Azərbaycan dövləti dünya dövlətlərinin, sülhsevər insanların, nüfuzlu beynəlxalq təşkilatların Xocalı qırğını barədə həqiqəti bilməsi, insanlığa qarşı törədilmiş bu cinayətin beynəlxalq səviyyədə də öz hüquqi qiymətini alması istiqamətində məqsədyönlü tədbirlər görür.

Hər il bu müdhiş faciənin ildönümü ölkəmizdə, dünyanın müxtəlif dövlətlərində yaşayan soydaşlarımız və digər dost xalqların nümayəndələri tərəfindən ürək ağrısı ilə qeyd olunur.

Bu günlərdə dünyanın bir çox ölkəsində Xocalı qurbanlarının əziz xatirəsi anılır, mitinqlər, piketlər keçirilir, ermənilərin vəhşiliklərini əks etdirən fotosəkillər, filmlər, həmçinin Heydər Əliyev Fondunun hazırladığı materiallar nümayiş etdirilir. Dünya ölkələrinin nüfuzlu qəzetlərində faciəyə həsr olunmuş məqalələr çap olunur, televiziya və radio kanallarında verilişlər hazırlanır. Beynəlxalq ictimaiyyətin məlumatlandırılması və Xocalı hadisələrinə hüquqi-siyasi qiymətin verilməsi məqsədi ilə xarici ölkələrin parlamentlərinə, dövlət qurumlarına, beynəlxalq təşkilatlara, nüfuzlu KİV-lərə müraciətlər ünvanlanır.

Həmin tədbirlərdə və müraciətlərdə vurğulanır ki, bu faciə davakar erməni millətçilərinin yüzilliklər boyu türk və Azərbaycan xalqlarına qarşı apardığı soyqırımını və etnik təmizləmə siyasətinin qanlı səhifəsidir. Ermənilər bu dəhşətli qırğını törətməklə Azərbaycan xalqının mübarizə əzmini qırmaq, onu tarixi torpaqlarımızın işğalı faktı ilə barışmağa məcbur etmək istəyirdilər. Lakin onların bu niyyətləri baş tutmadı. Hazırda Cənubi Qafqazın iqtisadi güc mərkəzinə çevrilmiş, dünyada mövqeyini daha da möhkəmləndirmiş, hərbi qüdrətini təmin etmiş Azərbaycan dövləti düşməni tapdağı altında olan torpaqlarını istənilən yolla azad edəcək, şəhidlərimizin qanı yerdə qalmayacaqdır.

Xocalı soyqırımının 17-ci ildönümü ilə əlaqədar anma mərasimində iştirak etmək üçün fevralın 26-da səhər tezdən Azərbaycan paytaxtının minlərlə sakini Xətai rayonunda faciə qurbanlarının xatirəsinə ucaldılmış abidənin önünə toplaşmışdı.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev anma mərasimində iştirak etmişdir.

Abidənin yanında fəxri qarovul dəstəsi düzülmüşdü.

Prezident İlham Əliyev abidənin önünə əkil qoydu, faciə qurbanlarının xatirəsinə ehtiramını bildirdi. Mərasimdə Baş nazir Artur Rəzizadə, Milli Məclisin sədri Oqtay Əsədov, Prezidentin İcra Aparatının rəhbəri Rəmiş Mehdiyev, digər dövlət və hökumət nümayəndələri, Milli Məclisin deputatları, nazirlər, komitə və şirkət rəhbərləri, dini konfessiyaların başçıları, habelə qırğından xilas ola bilmiş Xocalı sakinləri iştirak edirdilər. Anma mərasiminin iştirakçıları abidənin önünə tər qızılgüllər, qərənfillər düzdülər.

Allah bütün şəhidlərimizə rəhmət eləsin!

**Azərbaycan Respublikası Prezidenti Administrasiyası rəhbərinin sərəncamı ilə
"Xocalı soyqırımının on səkkizinci ildönümünün keçirilməsinə dair tədbirlər planı"
təsdiq edilmişdir**

"Xocalı soyqırımının on səkkizinci ildönümünün keçirilməsinə dair tədbirlər planı" təsdiq edilmişdir

Tədbirlər planında Xətai rayonunda, Naftalan şəhərində Xocalı soyqırımı qurbanlarının xatirəsinə ucaldılmış abidələrin önünə əklil qoyulması, Xocalı sakinlərinin dünya dövlətlərinə, xalqlarına və beynəlxalq təşkilatlara müraciətinin yayılması, Azərbaycan Respublikasının xarici ölkələrdəki səfirliklərində, nümayəndəliklərində və diaspor təşkilatlarında bu dəhşətli hadisə ilə bağlı mətbuat konfranslarının, anma mərasimlərinin və s. keçirilməsi, xarici KİV və teleradio kanallarında materialların hazırlanması və yayılması nəzərdə tutulmuşdur.

Sənədə əsasən, idarə və təşkilatlarda, teatr-konsert müəssisələrində, sərgi salonlarında, ali və orta təhsil ocaqlarında xatirə gecələri, foto-rəsm sərgiləri, şahidlərlə görüşlər və s. keçiriləcək, milli azadlıq uğrunda mübarizəyə həsr olunmuş sənədli və bədii filmlər nümayiş etdiriləcəkdir.

Rəsmi dövlət strukturları rəhbərlərinin, Milli Məclisin deputatlarının və ziyalıların iştirakı ilə xocalılıların müvəqqəti məskunlaşdıqları şəhər və rayonlarda şəhid ailələrinə yardım göstəriləcəkdir.

İldönümü ərəfəsində internet şəbəkəsində Xocalı soyqırımını əks etdirən məlumatlar yeniləşdiriləcək, ölkə televiziya və radiolarında, kütləvi informasiya vasitələrində bu soyqırımı ilə bağlı materiallar veriləcəkdir.

Fevralın 26-da saat 17. 00-da bütün ölkə ərazisində şəhid xocalılıların xatirəsi bir dəqiqəlik sükutla yad ediləcək, həmin gün təhsil müəssisələrində ilk dərslər bu faciəyə həsr olunacaqdır.

"Azərbaycan".-2010.-10 fevral.-N 31.-S.1.

Azərbaycan Ombudsmanının Xocalı soyqırımı ilə əlaqədar bəyanatı

Azərbaycan Ombudsmanı Elmira Süleymanova Xocalı soyqırımının 18-ci ildönümü ilə əlaqədar bəyanat verib.

Ombudsman Aparatının mətbuat xidmətindən APA.az-a verilən məlumata görə, bəyanat BMT-nin Baş Katibi, Baş katibin müavini, Uşaqlar və silahlı münaqişələr üzrə xüsusi nümayəndəsi, BMT-nin İnsan Hüquqları üzrə Ali Komissarı, ATƏT, Avropa Şurası, Beynəlxalq və Avropa Ombudsmanlar İnstitutları, Asiya Ombudsmanlar Assosiasiyası, Beynəlxalq Sülh Bürosu, Universal Sülh Federasiyası, müxtəlif ölkələrin ombudsmanları, Azərbaycanın xarici ölkələrdəki, xarici ölkələrin respublikamızdakı səfirlikləri və Azərbaycanın diaspor təşkilatlarına ünvanlanıb. Bəyanatda bildirilir ki, Xocalı faciəsi iki yüz ilə yaxın bir müddətdə erməni millətçilərinin və onların havadarlarının Azərbaycan xalqına qarşı apardığı etnik təmizləmə və soyqırımı siyasətinin daha bir dəhşətli nümunəsidir”.

Ombudsman xatırladı ki, Ermənistan tərəfindən Dağlıq Qarabağ və ətraf yeddi rayon daxil olmaqla Azərbaycanın əzəli torpaqlarının 20 faizi zəbt edilib, 20 mindən çox soydaşımız həlak olub, 50 mindən artıq adam yaralanıb, əlil və şikəst olub, dinc əhali girov götürülüb, bir milyon həmvətənimiz öz yurdunda ağır qaçqın və məcburi köçkün həyatı yaşamaqdadır: “1992-ci il fevralın 25-dən 26-na keçən gecə Xocalı şəhərində erməni silahlı birləşmələrinin keçmiş sovet ordusunun 366-cı motoatıcı alayı ilə birgə törətdiyi cinayət nəticəsində qadınlar, qocalar, əlillər, uşaqlar xüsusi amansızlıqla öldürülüb, misli görünməmiş qəddarlıqla diri-diri yandırılıb, başlarının dərisini soyulub, gözləri çıxarılıb. Erməni təcavüzkarlarının Azərbaycan xalqına qarşı törətdikləri Xocalı soyqırımı adları bəlli olan 613 nəfərin, o cümlədən 106 qadının, 63 azyaşlı uşağın, 70 qocanın həyatına son qoyub, 487 nəfər şikəst olub, 1275 dinc sakin əsir götürülüb, 150 nəfər itkin düşüb”.

E. Süleymanova bəyan edib ki, Xocalı soyqırımı zamanı yol verilmiş cinayət əməllərinin qabaqcadan düşünülmüş qaydada, milli əlamətinə görə insanların tamamilə və ya qismən məhv edilməsi niyyəti ilə törədilməsi beynəlxalq və dövlətdaxili hüquqa əsasən məhz genosid olduğunu sübut edir. Həmin qətləmin Xatın və Sonqmi faciələri kimi qiymətləndirilməlidir: “Təəssüf ki, insan hüquqlarının kütləvi və kobud şəkildə pozulması ilə nəticələnmiş Xocalı soyqırımına hələ də beynəlxalq miqyasda hüquqi qiymət verilməyib, terrorçu əməllərə qarşı qəti tədbirlər görülməyib. Xocalı soyqırımını törədən erməni terrorçuları və onların havadarları tezliklə cinayət məsuliyyətinə cəlb edilməlidir. Beynəlxalq təşkilatların məlum münaqişənin həllinə yönəlmiş səyləri ikili standartlara yol vermədən, beynəlxalq hüquq norma və prinsiplərinə tam uyğun həyata keçirilməli, Ermənistan işğalçı, təcavüzkar siyasətdən, ərazi iddialarından əl çəkərək, bu münaqişə ilə bağlı qəbul edilmiş beynəlxalq sənədlərin müddəalarını yerinə yetirməli, Azərbaycanın ərazi bütövlüyü tam bərpa olunmalı, azərbaycanlı qaçqın və məcburi köçkünlərin pozulmuş hüquqları bərpa edilərək onlar öz doğma yurdlarına dönməli, əsir və girovlar azad olunmalı, Ermənistan dövlətinə qarşı səlahiyyətli beynəlxalq qurumlar tərəfindən sanksiyalar tətbiq edilməlidir”.

AzərTAc
23 fevral 2010-cu il

Allahşükür Paşazadə dünya ictimaiyyətini Xocalı hadisələrini soyqırımını kimi tanımağa çağırır

Qafqaz Müsəlmanları İdarəsinin sədri, Şeyxülislam Hacı Allahşükür Paşazadə Xocalı soyqırımının 18-ci ildönümü münasibətilə dünya xalqlarına, dövlət başçılarına, parlamentlərə və beynəlxalq təşkilatlara müraciət edib.

QMİ-nin mətbuat xidmətindən APA-ya verilən məlumata görə, müraciətdə bildirilir: “Azərbaycan Respublikasının milyonlarla vətəndaşının iradə və hisslərini ifadə edərək, dinindən, dilindən, irqindən və milli mənsubiyyətindən asılı olmayaraq bütün dünya ictimaiyyətinə, dövlət rəhbərlərinə, parlamentlərə və beynəlxalq təşkilatlara üz tuturam. Hesab edirəm ki, cahanda elə bir xalq, elə bir din olar bilməz ki, ümumbəşəri mənəvi dəyərləri inkar etsin, zor, qətl, təcavüz kimi qeyri-humanist əməllərə haqq qazandırsın, qanlı cinayətlərə bəraət versin.

Bəşəriyyət insanlığa qarşı cinayətləri daima nifrətlə damğalamış, insan sifətini itirmiş qatillərin əməllərini həmişə lənətləyib. Lakin təəssüflə qeyd olunmalıdır ki, dünya tarixinin qanlı səhifələrindən birini təşkil edən, Xatın, Lidise kimi bəşəri müsibətlərlə bir sırada duran Azərbaycan şəhəri Xocalının faciəsi hələ də tarixin mühakiməsinə verilməyib, bu, misli görünməmiş soyqırımını faktı layiqli siyasi qiyməti almayıb.

Bəşəriyyətin qan yaddaşında ikili standartlar yolverilməzdir, lakin artıq 18 ildir ki, barəsində aləmə car çəkdiyimiz Xocalı faciəsi bu günədək dünya səviyyəsində qınaq obyektinə çevrilməyib, onun baiskarları lənətlənməyib. 1992-ci il fevralın 26-da Xocalının 10 mindən artıq dinc, silahsız, müdafiəsiz əhalisinin erməni quldurlarının amansız basqınına məruz qalması, 613 nəfərin qətlə yetirilməsi, qocalara, uşaqlara, hamilə qadınlara belə rəhm olunmaması, 1275 nəfərin əsir götürülərək ağır işgəncələrə məruz qalması, meyitlərin üzərində təhqiramiz həqarətlər edilməsi kimi vəhşiliklərə biganə qalmaq bəşəriyyətə baş ucalığı gətirə bilməz”.

Müraciətdə qeyd olunur ki, bütün dünya hər bir cinayətkarın, terrorçunun milli və dini mənsubiyyətindən asılı olmayaraq məsuliyyətə cəlb olunmalı və beynəlxalq hüquq qarşısında cavab verməli olduğunu sözdə etiraf edir: “Lakin acı reallıq ondan ibarətdir ki, erməni ekstremistləri törətdikləri cinayətlərə görə hələ də cəza almayıb, heç bir beynəlxalq qurumun, hətta BMT-nin qətnamələrinə məhəl qoymadıqları halda onlara qarşı heç bir sanksiya tətbiq olunmayıb. Azərbaycana qarşı zaman-zaman törətdiyi vəhşiliklər cəzasız qaldığına görə, ərazimizin 20 faizini işğal etmiş, milyonlarla azərbaycanlının doğma yurdlarından didərgin salmış erməni ekstremistləri öz təcavüzkarlıq planlarından əl çəkməyib, qəsb etdiyi torpaqlarda vandalizm aktları həyata keçirərək mədəniyyət abidələrini, məscid və qəbiristanlıqları xarabalığa çevirib, maddi və mənəvi terror gerçəkləşdirib, tarixi sənəd və əşyaları mənimləyərək özününküləşdirib. Bəs görəsən, tarix boyu yüz minlərlə dinc azərbaycanlı qətlə yetirmiş erməni terrorçuları daha nələr törətməlidirlər ki, dünya onları cinayətkar kimi damğalasın?! Görəsən nə vaxtadək ədalətə deyil, erməni lobbisinin maraqlarına üstünlük veriləcək?!

Qəsbkar siyasət yeridən erməni ekstremistləri cəzasız qalmalarından ruhlanaraq, qəsb etdikləri torpaqları işğal altında saxlayır, atəşkəsi mütəmadi olaraq pozmağa cəhd edir, sülh danışıqları prosesində konstruktivlik görüntüsü yaradaraq beynəlxalq ictimai rəyi aldadır və problemin həllinə bilərəkdən yubadır. Dünya ictimaiyyəti sayıq olmalı, erməni ekstremistlərinin məkrli təbliğatına uymamalı özgə torpaqlarına göz dikən terrorçu dövlətin törətdiyi insan əxlaqına, beynəlxalq hüquqa zidd qanlı qırğını öz adı ilə çağırmalıdır.

Mən, din xadimi olaraq, bütün dünya xalqlarına sülh, səadət, əmin-amanlıq və rifah diləyirəm. Üzümü dünya ölkələrinin dövlət başçalarına, parlamentlərinə, xalqlarına və beynəlxalq təşkilatlarına tutaraq, Azərbaycana qarşı erməni ekstremistlərinin təcavüzünə və vəhşiliklərinə prinsiplial hüquqi qiymət verməyə, xalqımızın faciəsinə biganə qalمامağa, Xocalı müsibətini insanlığa qarşı soyqırımını aktı kimi tanımağa çağırıram.

O Bir Olan Yaradan müqəddəs dəyər olan insan həyatına edilən qəsdə göz yumulmasını heç zaman bağışlamaz. Rəbbimiz qarşısında, bəşəriyyət qarşısında vicdan naminə müqəddəs borcumuz ədalətin zəfər çalmasına nail olmaqdır.

Qoy, Uca Yaradan hamımıza savab əməllərdə və ədalətli olmaqla yardımçı olsun!”

APA
23 fevral 2010-cu il

**Səfir Aqşin Mehdiyev Xocalı soyqırımının
ildönümü münasibətilə BMT baş katibinə müraciət edib**

Azərbaycanın BMT yanında daimi nümayəndəsi Aqşin Mehdiyev təşkilatın baş katibi Pan Gi Muna Xocalı soyqırımının növbəti ildönümü ilə bağlı məktub ünvanlanıb.

APA-nın məlumatına görə, məktubda deyilir ki, Ermənistanla Azərbaycan arasında davam edən münaqişə nəticəsində Azərbaycanın demək olar ki, beşdə bir hissəsi işğal olunub, əhalinin səkkizdə biri qaçqın və məcburi köçkün vəziyyətinə düşüb. Münaqişənin gedişində ən ağır beynəlxalq cinayətlər - hərbi cinayətlər və insanlığa qarşı cinayətlər, soyqırımı törədilib. 1992-ci il fevralında Xocalı şəhərinin azərbaycanlı əhalisinə qarşı öz qəddarlığı ilə görünməmiş divan tutulub. Şəxsi heyətinin əksəriyyəti milliyətcə ermənilərdən ibarət olan keçmiş SSRİ-nin 366-cı motoatıcı alayının dəstəyi ilə Xocalıda törədilmiş soyqırımı nəticəsində 613 nəfər öldürülüb, onlar arasında 106 qadın, 63 uşaq, 70 qoca olub. Xocalı faciəsi zamanı 1000 nəfər yaralanıb, 1275 nəfər girov götürülüb, bu günə kimi 150 nəfər barədə məlumat yoxdur. Baş vermiş cinayət zamanı erməni hərbciləri vəhşiliklər törədib, qətlə yetirdikləri insanların başının dərisini soyub, başları kəsib, hamilə qadınların qarnını süngü ilə yarıb, ölümlərin cəsədlərini təhqir ediblər.

Aqşin Mehdiyev öz məktubunda Ermənistanın hazırkı prezidenti Serj Sərkisyanın britaniyalı jurnalist Tomas de Vaala dediyi sözləri sitat gətirib: "... Xocalıya kimi azərbaycanlılar elə bilirdilər ki, ermənilər dinc əhaliyə əl qaldırmırlar. Biz bu stereotipi sındırdıq". Diplomat Markar Melkonyanın kitabından da sitat gətirib: "Xocalının bəzi sakinləri 6 mil ərazini keçib, demək olar ki, təhlükəsizlik əraziyə çatmışdılar. Lakin erməni əsgərləri onlara çatdılar və onları doğradılar". Bu faktlar onu göstərir ki, Xocalı əhalisi üzərində qəsdən törədilmiş qırğın onların kütləvi qırğını məqsədi daşıyıb, onların yeganə günahı onların azərbaycanlı olması olub. Xocalı gələcək işğal və etnik təmizləmə üçün bir platsdarm kimi seçilmişdi. Bu cinayətə görə Ermənistanın məsuliyyət daşdığını söyləyən diplomat bildirir ki, cinayətkarın cəzalandırılması sülhün təmin olunması, ədalətin bərpası, barışığın əldə olunması və qurbanların haqqının müdafiəsi üçün vacibdir".

Aqşin Mehdiyev bu məktubu Baş Assambleyanın gündəliyinin 14 və 18-ci bəndlərinin və Təhlükəsizlik Şurasının sənədi kimi yayılmasını xahiş edib.

**AzərTAc
23 fevral 2010-cu il**

**Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev Xocalı faciəsi qurbanlarının
xatirəsini anma mərasimində iştirak etmişdir
(26 fevral 2010-cu il)**

Bakı, 26 fevral (AzərTAc). 1992-ci il fevralın 25-dən 26-na keçən gecə Azərbaycanın Xocalı şəhərində bəşəriyyət tarixində törədilmiş ən qanlı faciələr ilə bir sırada duran Xocalı soyqırımının baş verməsindən on səkkiz il ötür.

Azərbaycanın tarixinə qanlı hərflərlə yazılmış həmin gecə erməni silahlı dəstələri hələ SSRİ dövründə Xankəndi şəhərində yerləşmiş, şəxsi heyətinin xeyli hissəsi ermənilərdən ibarət olan 366-cı motoatıcı alayın zirehli texnikasının və hərbcilərinin köməyi ilə qədim Xocalı şəhərini yerlə-yeksan etmişlər.

Bu qanlı gecədə erməni təcavüzkarlarının törətdikləri vəhşilik yaddaşlardan heç zaman silinməyəcəkdir. Çünki həmin gecə baş verənlər təkcə Azərbaycan xalqına qarşı soyqırımı deyildi, bəşəriyyətə, insanlığa qarşı törədilmiş qanlı cinayət idi. Buna baxmayaraq, o zamankı Azərbaycan hakimiyyəti bu dəhşətli hadisəyə siyasi qiymət verilməsi, qanlı qırğın barədə obyektiv məlumatların dünya ictimaiyyətinə çatdırılması üçün heç bir iş görmədi.

Yalnız ümummilli lider Heydər Əliyev xalqın təkidli tələbi ilə hakimiyyətə gəldikdən sonra bu qanlı faciəyə ilk dəfə hüquqi-siyasi qiymət verildi.

Azərbaycan dövləti dünya dövlətlərinin, sülhsevər insanların, nüfuzlu beynəlxalq təşkilatların Xocalı qırğını barədə həqiqəti bilməsi, insanlığa qarşı törədilmiş bu cinayətin beynəlxalq səviyyədə də öz hüquqi qiymətini alması istiqamətində məqsədyönlü tədbirlər görür.

Hər il bu müdhiş faciənin ildönümü ölkəmizdə, dünyanın müxtəlif dövlətlərində yaşayan soydaşlarımız və digər dost xalqların nümayəndələri tərəfindən ürək ağrısı ilə qeyd olunur.

Bu günlərdə dünyanın bir çox ölkəsində Xocalı qurbanlarının əziz xatirəsi anılır, mitinqlər, piketlər keçirilir, ermənilərin vəhşiliklərini əks etdirən fotoşəkillər, filmlər, həmçinin Heydər Əliyev Fondunun hazırladığı materiallar nümayiş etdirilir. Dünya ölkələrinin nüfuzlu qəzetlərində faciəyə həsr olunmuş məqalələr çap olunur, televiziya və radio kanallarında verilişlər hazırlanır.

2009-cu ilin fevralında İslam Konfransı Təşkilatının Gənclər Forumunun mədəniyyətlərarası dialoq üzrə baş əlaqələndiricisi Leyla xanım Əliyevanın təşəbbüsü ilə irəli sürülmüş “Xocalıya ədalət” kampaniyası ötən bir il ərzində uğurla davam etmiş, bu aksiyaya dünyanın əksər ölkələrində könüllülər qoşulmuşdur. Azərbaycan xalqı qəti əmindir ki, hazırda Cənubi Qafqazın iqtisadi güc mərkəzinə çevrilmiş, dünyada mövqeyini daha da möhkəmləndirmiş, hərbi qüdrətini təmin etmiş dövlətimiz düşmən tapdağı altında olan torpaqlarını istənilən yolla azad edəcək, şəhidlərimizin qanı yerdə qalmayacaqdır.

Azərbaycan paytaxtının minlərlə sakini Xocalı soyqırımının 18-ci ildönümü ilə əlaqədar anma mərasimində iştirak etmək üçün fevralın 26-da səhər tezdən Xətai rayonunda faciə qurbanlarının xatirəsinə ucaldılmış abidənin önünə toplaşmışdı.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev anma mərasimində iştirak etmişdir.

Abidənin yanında fəxri qarovul dəstəsi düzülmüşdü.

Prezident İlham Əliyev abidənin önünə əklil qoydu, faciə qurbanlarının xatirəsinə ehtiramını bildirdi. Baş nazir Artur Rəsizadə, Milli Məclisin sədri Oqtay Əsədov, Prezident Administrasiyasının rəhbəri Ramiz Mehdiyev, Azərbaycanın birinci xanımı, Heydər Əliyev Fondunun prezidenti, YUNESKO-nun və İSESKO-nun xoşməramlı səfiri, Milli Məclisin deputatı Mehriban Əliyeva abidənin önünə gül dəstələri qoydular. Mərasimdə dövlət və hökumət nümayəndələri, Milli Məclisin deputatları, nazirlər, komitə və şirkət rəhbərləri, dini konfessiyaların başçıları, habelə qırğından xilas ola bilmiş Xocalı sakinləri iştirak edirdilər.

Anma mərasiminin iştirakçıları abidənin önünə tər qızılğüllər, qərənfillər düzdülər.

Allah bütün şəhidlərimizə rəhmət eləsin!

**AzərTAc.
26 fevral 2010-cu il**

**Xocalı hadisələri ilə əlaqədar Ermənistan tərəfindən BMT-nin Baş katibinə
ünvanlanmış məktuba Azərbaycanın BMT yanında Daimi Nümayəndəliyinin cavabı**

Azərbaycanın BMT yanında Daimi Nümayəndəliyi Xocalı hadisələri ilə əlaqədar Ermənistanın BMT yanındakı Daimi Nümayəndəliyi tərəfindən bu təşkilatın Baş katibinə ünvanlanmış məktuba cavab məktubunun mətnini yaymışdır.

Cavab məktubunda Ermənistan silahlı qüvvələri tərəfindən dinc sakinlərə amansızcasına divan tutulması xatırladılır, bu dəhşətli faciənin şahidi olmuş xarici ölkələrin KİV nümayəndələrinin, eləcə də həmin faciədə iştirak etmiş erməni hərbi qulluqçularının və ziyalıların nümayəndələrinin söylədikləri fikirlər verilmişdir.

AzərTAc Azərbaycanın BMT yanında Daimi Nümayəndəliyinin məktubunun tam mətnini təqdim edir.

**Azərbaycanın Birləşmiş Millətlər Təşkilatı yanında Daimi Nümayəndəsinin
Baş katibə ünvanlanmış 10 mart 2010-cu il tarixli məktubu**

Sizin diqqətinizi Ermənistanın BMT yanında Daimi Nümayəndəsinin A/64/680-S/2010/102 nömrəli sənəddə yer almış məktubuna cəlb etmək istərdim. Mənim 2010-cu il 8 fevral tarixli məktubuma (A/64/658-S/2010/78) cavab olması iddia edilən bu məktub Xocalı şəhərinin azərbaycanlı sakinlərinə qanlı divan tutulmasının on səkkizinci ildönümü ilə əlaqədar sizin adınıza ünvanlanmışdır. Bu məktub bir daha göstərir ki, Ermənistan tərəfi Azərbaycana qarşı təcavüzün gedişində törədilmiş ağır cinayətlərə görə məsuliyyətdən yaxa qurtarmaq üçün məkrli və hiddətləndirici saxtalaşdırmalara əl atır.

Ermənistan tərəfi belə bir faktı nəzərə almır ki, 1992-ci il fevralın 25-dən 26-na keçən gecə Xocalı sakinlərinin qəddarlıqla qətlə yetirilməsinə görə onun məsuliyyəti çoxsaylı müstəqil mənbələr və faciənin şahidləri tərəfindən, habelə Ermənistanın yüksək vəzifəli şəxslərinin çıxışlarında və açıq mənbələrdə etiraf edilmiş və sənədlərlə təsdiqlənmişdir.

Məsələn, Ermənistan Respublikasının daimi nümayəndəsi Xocalı sakinlərinin qırılmasına görə məsuliyyəti mübahisəsiz etiraf etmiş (Thomas de Wall, Black Garden, Armenia and Azerbaijan through Peace and War (New York and London: New York University Press, 2003), p. 172) onun ölkəsinin o vaxtkı müdafiə naziri, indiki prezident Serj Sarkisyanın sözlərini, habelə erməni əsgərlərinin Xocalı sakinlərini necə qətlə yetirməsi barədə ətraflı məlumat vermiş daha bir erməni müəllifin açıq etiraflarından (Markar Melkonian, My Brother 's Road. An American 's Fateful Journey to Armenia (London and New York: I.B. Tauris, 2005), pp. 213-214) da yan keçmişdir.

Ermənistan Respublikasının daimi nümayəndəsi Xocalıda baş vermiş hadisələrin şərhində siyasi motivləri üstün tutan əsassız bəyanatlara istinad edir. Həmin bəyanatlardan belə çıxır ki, guya "yerli mülki əhalinin hərbi əməliyyat zonasından təxliyə olunmasına azərbaycanlılar özləri maneçilik törətmiş" və "bu cür genişmiqyaslı mülki itkilərdən" daxili siyasi məqsədlər naminə istifadə etmək istəyən "azərbaycanlı könüllülər şəhəri tərk etməyə çalışanları güllələmişlər". Təsədüfi deyildir ki, bu cür dəhşətli ittihamlar Ermənistan tərəfin təqdim etməyə çalışdığı vəziyyətə diametral əks vəziyyəti təsdiq edən sübutlar qarşısında dərhal oyuncaq ev kimi dağılır.

Erməni təbliğatı öz həyasız ittihamlarını təsdiqləmək üçün hər hansı vasitə tapmaq cəhdlərində ən iyrənc üsullardan istifadə etməkdən belə çəkinmir. Məsələn, Ermənistan Respublikasının daimi nümayəndəsi "Helsinki Uotç" təşkilatının 1992-ci ildə dərc edilmiş məruzəsinin məzmunundan sui-istifadə edərkən, görünür, unutmuşdur ki, bu qeyri-hökumət hüquq müdafiə təşkilatı Ermənistan tərəfinin həmin təşkilatın mövqeyini kobud şəkildə təhrif etməsinə rəsmi münasibət bildirmişdir. "Hyuman Rayts Uotç/Helsinki" hüquq müdafiə təşkilatının icraçı direktoru tərəfindən Ermənistanın xarici işlər nazirinə ünvanlanmış, mətni aşağıda verilən 1997-ci il 24 mart tarixli məktubunu şərh etməyə ehtiyac yoxdur. Həmin məktubda deyilir:

"Mən "Hyuman Rayts Uotç/Helsinki" (keçmiş "Helsinki Uotç") hüquq müdafiə təşkilatının icraçı direktoru kimi, Dağlıq Qarabağdakı Xocalı şəhərinin dinc azərbaycanlı sakinlərinə 1992-ci ildə tutulmuş qanlı divan barədə Xarici İşlər Nazirliyinin 3 mart tarixli bəyanatına münasibət bildirmək istəyirəm. Nazirlik öz bəyanatında iddia edir ki, dinc sakinlərin qətlə yetirilməsinə görə Azərbaycan Xalq Cəbhəsi məsuliyyət daşıyır. Bu halda sabiq prezident Ayaz Mütəllibovun müsahibəsinə, habelə ağılasığmaz da olsa bizim təşkilatın 1992-ci ildə dərc olunmuş məruzəsinə istinad edilir.

Nazirliyin bəyanatında deyilir: "...Azərbaycan Xalq Cəbhəsinin könüllü döyüşçüləri yerli mülki əhalinin Qarabağ erməniləri tərəfindən məxsusi olaraq mülki əhalinin oradan gətməsi üçün açıq saxladıqları dağ aşırımlarından keçməklə hərbi əməliyyat zonasından təxliyə edilməsinə fəal əngəl törətmiş və əslində buna mane olmuşdur. Bu məsələ ilə əlaqədar Helsinki Uotç qeyri-hökumət təşkilatının 1992-ci ilin sentyabrında dərc

olunmuş məruzəsində bir azərbaycanlı qadının sözləri sitat gətirilir. Həmin qadın bildirmişdir ki, ermənilər azərbaycanlı mülki əhaliyə ağ bayraq qaldıraraq şəhəri tərk etmələrini təklif etmişlər. Əslində isə azərbaycanlı könüllülər şəhəri tərk etməyə çalışanları güllələmişlər".

Bizim məruzədə həqiqətən deyilirdi ki, Xocalı sakinlərinin çoxuna qarşıdakı hərbi əməliyyat barədə əvvəlcədən xəbərdarlıq edilmişdi, çünki erməni qoşunları Xocalıdakı könüllülərin o vaxtkı rəhbəri Əlif Hacıyevə ultimatum vermiş, o da öz növbəsində mülki əhalini xəbərdar etmişdi. Bizim tədqiqatlar, habelə insan hüquqlarının müdafiəsi üzrə Memorial mərkəzin araşdırmaları göstərir ki, könüllülər mülki əhalinin Xocalıdan qaçan ayrı-ayrı iri qrupları ilə birlikdə geri çəkilmişlər. Bizim məruzədə qeyd edilirdi ki, azərbaycanlı silahlı könüllülərin əynində forma vardı və buna görə də onlar kombatan hesab edilə bilər. Buna görə hətta özləri dinc sakinləri müdafiə etmək niyyətində olsalar belə, onları təhlükəyə məruz qoyurdular.

Bununla belə, biz mülki əhalinin həlak olmasına görə birbaşa məsuliyyəti Qarabağdakı erməni qoşunlarının üzərinə qoyuruq. Bundan əlavə, istər bizim məruzədə, istərsə də Memorial mərkəzin məruzəsində azərbaycanlı qüvvələrin Azərbaycan sakinlərinin qaçmasına mane olduqlarını və ya onları güllələdiklərini təsdiqləyən hər hansı sübut yoxdur (kursiv bizimdir).

Biz hökumət və qeyri-hökumət təşkilatlarının bizim məruzələrdən istifadə etməsini alqışlayırıq. Bununla bərabər, ümid edirik ki, bizim 1992-ci il üçün məruzənin məzmunu bundan sonra təhrif olunmuş şəkildə şərh edilməyəcəkdir". (Hüquq müdafiə təşkilatının icraçı direktorunun məktubunun tam mətni həmin təşkilatın veb-saytında yerləşdirilmişdir:

<http://www.hrw.org/en/news/1997/03/23/response-armenian-government-letter-town-khojaly-nagorno-karabakh>)

Başqa sözlə, "Human Rights Watch" hüquq müdafiə təşkilatı birmənalı şəkildə bəyan etmişdir ki, erməni silahlıları Xocalıda dinc sakinlərin qətlə yetirilməsinə görə birbaşa məsuliyyət daşıyırlar. Təşkilat ümid etdiyini bildirmişdir ki, onun məruzəsi bundan sonra təhrif olunmuş şəkildə şərh edilməyəcəkdir. Lakin erməni təbliğatı əvvəlki kimi təkzib edilmiş arqumentlərdən istifadə etməkdə və cəzasızlıq təsəvvürü yaymaqda ısrarlıdır.

Bundan əlavə, Ermənistan Respublikasının daimi nümayəndəsinin məktubu bir daha göstərir ki, erməni tərəfi Ermənistanla Azərbaycan arasında münaqişənin indiki mərhələsinin başlanmasına gətirib çıxarmış hadisələrin xronologiyasına münasibətdə "unutqanlıq" nümayiş etdirir. Məsələn, erməni tərəfi belə bir faktın üstündən sükutla keçir ki, Azərbaycanın bəzi şəhərlərində, o cümlədən 1988-ci il fevralın 26-28-də Sumqayıtda baş vermiş hadisələrdən əvvəl Dağlıq Qarabağın Azərbaycandan birtərəfli şəkildə ayrılmasına nail olmaq məqsədilə bir sıra hüquqazidd bəyanatlar və qərarlar qəbul edilmiş, 1987-ci ilin axırlarında Xankəndidə (sovet dövründə bu şəhər Stepanakert adlanırdı) və Ermənistanda azərbaycanlılara hücumlar edilmiş, nəticədə xeyli azərbaycanlı qaçqına və daxili köçkünə çevrilmiş və bu şəxslər başqa yerlərlə yanaşı, Sumqayıta üz tutmuşdu. Onu da xatırlatmaq zəruridir ki, Sumqayıtda iğtişaşlar ərəfəsində, yəni 1988-ci il fevralın 22-də Xankəndi-Ağdam avtomobil yolu üzərindəki Əsgəran yaşayış məntəqəsi yaxınlığında ermənilər dinc nümayiş keçirən azərbaycanlılara atəş açmış, nəticədə iki nəfər azərbaycanlı gənc həlak olmuşdur.

Sumqayıtda baş vermiş hadisələri ermənilərə qarşı "talan" və ya onlara "qanlı divan tutulması" kimi qələmə verməyə çalışan erməni təbliğatı, eyni zamanda, həmin hadisələrin həqiqi səbəblərinin üzə çıxarılması üçün böyük əhəmiyyət kəsb edən bir sıra halları ümumiyyətlə, yada salmamağı üstün tutur. Belə ki, 1988-ci il fevralın 26-28-də Sumqayıtda 26 nəfər erməni və azərbaycanlı sakin qətlə yetirilmişdir. Bununla əlaqədar qeyd etmək lazımdır ki, həmin hadisələrdə aparıcı simalardan biri milliyyətçə erməni olan Sumqayıt sakini, ermənilərə qarşı qətlər və zorakılıq aktları törədilməsində bilavasitə iştirak etmiş Eduard Qriqoryan olmuşdur. Azərbaycan SSR Ali Məhkəməsinin Cinayət İşləri üzrə Kollegiyasının 1989-cu il 22 dekabr tarixli qərarı ilə Qriqoryan 12 il həbs cəzasına məhkum edilmişdir. Məhkəmə Qriqoryanı Sumqayıtda iğtişaşların təşkilatçılarından biri hesab etmişdir. Şahidlərin və zərərçəkənlərin ifadələrində göstərilir ki, Qriqoryanın əlində ermənilərin yaşadığı mənzillərin siyahısı olmuş və o, üç nəfər başqa erməni ilə birlikdə ermənilərdən qisas almağa çağırmış və bu işdə şəxsən iştirak etmişdir. Qriqoryanın əməllərinin qurbanları (onlar hamısı ermənilərdir) onu Sumqayıtdakı zorakılığın təşkilatçılarından və fəal iştirakçılarından biri adlandırmışlar.

Ermənistan Respublikasının daimi nümayəndəsinin sözlərinə görə, "Azərbaycan öz müstəqilliyini elan edəndən dərhal sonra ittiham olunmuş qatilləri azad etmiş və kütləvi informasiya vasitələrində onları açıq-aşkar milli qəhrəmanlar kimi alqışlamışdır".

Ermənistan tərəfi bu cür məsuliyyətsiz və əsassız ittihamlar irəli sürməkdənsə, onu yada salmalı idi ki, Ermənistanın hüquq-mühafizə orqanları 1987-1989-cu illərdə azərbaycanlı əhalinin Ermənistandan zorla deportasiya edilməsi zamanı 216 nəfər azərbaycanlının qəddarcasına öldürülməsində təqsirkar olan şəxslərə qarşı heç bir cinayət işi qaldırmamışlar.

Sumqayıtda və Azərbaycanın bəzi başqa şəhərlərində baş vermiş, erməni təbliğatına genişmiqyaslı antiazərbaycan kampaniyasına başlamaq və sonradan Azərbaycana qarşı təcavüzə bəraət qazandırmaq üçün bəhanə kimi lazım olan hadisələr əslində əvvəlcədən planlaşdırılmış və hazırlanmışdır. Qeyd etmək lazımdır ki,

Sumqayıtda iğtişaşlar başlandıdan bir neçə gün əvvəl erməni ailələrindən bir neçəsi şəhəri tələsik tərk etmişdir. Sonradan məlum olmuşdur ki, həmin ailələrin başçıları Azərbaycana qarşı müharibə başlanmasına görə ciddi məsuliyyət daşmalı olan təşkilatla - "Krunk" komitəsi ilə sıx əlaqədə imiş. İğtişaşların başlanması haqqında bütün dünyada sürətlə yayılmış yeganə film hadisələrin başlanmasından 24 saat əvvəl Ermənistandan Sumqayıta məxsusi bu məqsədlə gəlmiş peşəkar briqada tərəfindən çəkilmişdir.

Bundan əlavə, kənardan ciddi dəstək olmadan Sumqayıt hadisələrini idarə etmək çətin olardı. "Tayms" qəzeti yazırdı ki, DTK rəhbərliyi Kremlin nüfuzunu və hakimiyyətini zəiflətməyə çalışır, bu məqsədlə Sovet İttifaqının müxtəlif şəhərlərində, o cümlədən Sumqayıtda və Bakıda yerli əhəlinin narazılığından dəlil kimi istifadə etməklə provokasiyalar təşkil edirdi. (Vladimir Kryuchkov. Hardline Soviet Communist who became head of the KGB and led a failed plot to overthrow Mikhail Gorbachev, Times Online, 30 November 2007, available at;).

Dağlıq Qarabağın və ona bitişik Azərbaycan rayonlarının işğal edilməsi və həmin ərazilərdə etnik təmizləmələr Ermənistan Respublikası tərəfindən onun beynəlxalq hüquq üzrə öhdəliklərinin hiddətləndirici dərəcədə pozulması demək olduğu beynəlxalq səviyyədə etiraf edildiyinə baxmayaraq, erməni təbliğatı Azərbaycana qarşı təcavüzü əvvəlki kimi yenə də Dağlıq Qarabağ əhalisinin öz müqəddəratını təyin etmək hüququnu həyata keçirmək barədə dinc tələbi kimi qələmə verir.

Azərbaycan Respublikasının hökuməti dəfələrlə bəyan etmişdir və mən bunu bir daha bəyan etməyə müvəkkil olunmuşam ki, Ermənistanın təyini - müqəddərat prinsipinin tətbiq edilməsi barədə iddiaları beynəlxalq hüquqa ziddir. Bu, beynəlxalq hüququn əsas normalarının, o cümlədən ən ağır beynəlxalq cinayətlərə aid olan, habelə güc tətbiq olunmasını qadağan edən normaların pozulmasının nəticələrini qəbul etməyə bərabər olardı.

Bu məktubun Baş Məclisin gündəliyinin 14-cü və 18-ci bəndləri üzrə sənəd və Təhlükəsizlik Şurasının sənədi kimi yayılmasına görə minnətdar olaram.

Aqşin Mehdiyev,
səfir, daimi nümayəndə

“Azərbaycan”.-2010.-31 mart.-N 66.-S.5.

**"Xocalı soyqırımının on doqquzuncu ildönümünün keçirilməsinə dair tədbirlər planı"
təsdiq edilmişdir**

Azərbaycan Respublikası Prezident Administrasiyası rəhbərinin sərəncamı ilə "Xocalı soyqırımının on doqquzuncu ildönümünün keçirilməsinə dair tədbirlər planı" təsdiq edilmişdir.

Tədbirlər planında Xətai rayonunda, Naftalan şəhərində Xocalı soyqırımı qurbanlarının xatirəsinə ucaldılmış abidələrin önünə əklil qoyulması, Xocalıdan olan məcburi köçkünlərin dünya dövlətlərinə, xalqlarına və beynəlxalq təşkilatlara müraciətinin yayılması, Azərbaycanın xarici ölkələrdəki səfirliklərində, nümayəndəliklərində və diaspor təşkilatlarında bu dəhşətli hadisə ilə bağlı mətbuat konfranslarının, anma mərasimlərinin və s. keçirilməsi, xarici KİV və teleradio kanallarında Xocalı soyqırımına həsr olunmuş materialların hazırlanması və yayılması nəzərdə tutulur.

Sənədə əsasən, idarə və təşkilatlarda, teatr-konsert müəssisələrində, sərgi salonlarında, ali və orta təhsil ocaqlarında xatirə gecələri, foto-rəsm sərgiləri, şahidlərlə görüşlər və s. keçiriləcək, milli azadlıq uğrunda mübarizəyə həsr olunmuş sənədli və bədii filmlər nümayiş etdiriləcək.

Rəsmi dövlət strukturları rəhbərlərinin, Milli Məclisin deputatlarının (millət vəkillərinin) və ziyalıların iştirakı ilə xocalılıların müvəqqəti məskunlaşdığı şəhər və rayonlarda (Bakı, Sumqayıt, Gəncə, Mingəçevir, Şəki, Naftalan, Goranboy, Bərdə, Sabirabad, Göyçay, Zaqatala, Oğuz, Balakən) şəhid ailələrinə yardım göstəriləcək.

İldönümü ərəfəsində internet şəbəkəsinə Xocalı soyqırımını əks etdirən məlumatlar daxil ediləcək və müntəzəm yeniləşdiriləcək, ölkə televiziya və radiolarında, kütləvi informasiya vasitələrində bu soyqırımla bağlı materiallar veriləcək.

Fevralın 25-də təhsil müəssisələrində ilk dərslər bu faciəyə həsr olunacaq, ayın 26-da saat 17.00-da bütün ölkə ərazisində Xocalı soyqırımı qurbanlarının xatirəsi bir dəqiqəlik sükutla yad ediləcək.

"Xalq qəzeti".-2011.-3 fevral.-№20.-S. 2.

**Xocalı soyqırımının 19-cu ildönümü münasibətilə Xocalı əhalisinin dünya dövlətlərinə,
Birləşmiş Millətlər Təşkilatına, Avropa Şurasına, Avropada Təhlükəsizlik və
Əməkdaşlıq Təşkilatına
(3 fevral 2011-ci il)**

Biz - 1992-ci il fevralın 26-da Azərbaycanın Dağlıq Qarabağ bölgəsinin Xocalı şəhərində erməni millətçiləri tərəfindən törədilmiş soyqırımının möcüzə nəticəsində sağ qalmış şahidləri Birləşmiş Millətlər Təşkilatına, Avropa Şurasına, Avropada Təhlükəsizlik və Əməkdaşlıq Təşkilatına, eyni zamanda, dünyanın bütün mütərəqqi ictimaiyyətinə növbəti dəfə böyük ümidlərlə müraciət edir, Xocalı soyqırımına hüquqi-siyasi qiymət verilməsi zərurətini bir daha sivilizasiyalı beynəlxalq aləmin nəzərinə çatdırırıq.

İrəndən Azərbaycana köçmələrinin 150 illiyi münasibətilə 1978-ci ildə Dağlıq Qarabağda abidə ucaltmış ermənilərin millətçi və ekstremist dairələri tarixi Azərbaycan torpaqları hesabına xəyali "böyük Ermənistan" ideyasını reallaşdırmaq məqsədi ilə son iki əsrdə xarici havadarlarının köməyi ilə Azərbaycana qarşı işğalçılıq siyasətini ardıcıl şəkildə həyata keçirmiş, bu məkrli məqsədə çatmaq üçün zaman-zaman çoxsaylı terror aksiyaları və kütləvi qırğınlar, deportasiya və soyqırımı kimi bəşəri cinayətlər törətmişlər.

Çoxsaylı tarixi sənədlər şahidlik edir ki, 1905-1907, 1918-1920, 1948-1953-cü illərdə Qafqazda öz tarixi ərazilərində etnik təmizləmə və soyqırımı siyasətinə məruz qalan yüz minlərlə azərbaycanlı kütləvi surətdə qətlə yetirilmiş və dədə-baba torpaqlarından didərgin salınmışdır.

1988-1989-cu illərdə Ermənistanda öz tarixi-etnik torpaqlarında yaşayan 250 mindən artıq azərbaycanlı son nəfərinə kimi deportasiya edilmiş, bu qanlı aksiya zamanı yüzlərlə günahsız insan - qocalar, qadınlar, uşaqlar vəhşicəsinə qətlə yetirilmişdir. Nəticədə Ermənistan erməni millətçilərinin illərlə arzusunda olduqları monoetnik dövlətə çevrilmişdir.

1988-ci ildən etibarən Ermənistanın Azərbaycana qarşı əsassız ərazi iddiaları yenidən baş qaldırmış, bu məqsədlə Dağlıq Qarabağda heç bir tarixi, siyasi, etnik əsası olmayan erməni separatizminə rəvac verilmişdir. Artıq 20 ilə yaxındır ki, Azərbaycan torpaqlarının 20 faizi, o cümlədən Dağlıq Qarabağ inzibati-ərazi bölgəsinə daxil olmayan və 1990-cı illərin əvvəllərində bütünlüklə, azərbaycanlıların yaşamış olduqları 7 rayon Ermənistan silahlı qüvvələrinin işğalı altındadır.

1 milyondan artıq azərbaycanlı öz əzəli yurdlarından vəhşicəsinə qovulmuş, on minlərlə adam qətlə yetirilmiş və şikəst edilmişdir. İndiyədək erməni girovluğundan 1400-ə yaxın azərbaycanlı azad edilsə də, Ermənistanın və Dağlıq Qarabağın həbs düşərgələrində ağılasız təhqir və işgəncələrdən əziyyət çəkən 4 mindən artıq Azərbaycan vətəndaşının taleyi hələ də qeyri-müəyyən olaraq qalmaqdadır. İşğal zonasında yüzlərlə şəhər və kənd, minlərlə ictimai-mədəni tikili, təhsil və səhiyyə müəssisələri, tarixi- mədəniyyət abidələri, muzeylər, məscidlər, müqəddəs sitayiş yerləri, qəbiristanlıqlar yerlə yeksan edilərək misli görünməmiş vandalizmə məruz qalmışdır.

İyirminci əsrin 90-cı illərinin əvvəllərində Qarabağın Kərkicahan, Meşəli, Quşçular, Qaradağlı, Ağdaban və s. kimi azərbaycanlılar yaşayan kəndlərində erməni silahlıların törətdikləri kütləvi qırğınlar, Bakıda və digər şəhərlərimizdə həyata keçirilmiş qanlı terror aksiyaları, nəhayət, Xocalı soyqırımı "məzlum və əzabkeş erməni" vicdanında əbədi qara ləkə kimi yaşayacaq tarixi cinayətlərdir.

Acı təəssüf hissi ilə diqqətinizə çatdırırıq ki, XX əsrin ən dəhşətli faciələri hesab olunan Xatın, Xirosima, Naqasaki, Sonqmi kimi insan fəlakətləri sırasına 1992-ci il fevralın 26-da törədilmiş Xocalı soyqırımı da əlavə olunmuşdur.

1992-ci ilin fevral ayının 25-dən 26-na keçən gecə erməni silahlı birləşmələri keçmiş SSRİ-yə məxsus olan və o dövrdə Dağlıq Qarabağın Xankəndi (Stepanakert) şəhərində yerləşən 366-cı alayın bilavasitə iştirakı ilə yeddi min nəfərə qədər azərbaycanlı əhalinin yaşadığı Xocalı şəhərinə 5 istiqamətdən hücum etdilər (hücum zamanı şəhərdə 3 minə yaxın adam qalmışdı). Həmin vaxta qədər Xocalı şəhəri artıq dörd aydan çox idi ki, tam mühasirə vəziyyətində saxlanılır, əhali tibbi xidmət və ərzaq sarıdan ciddi əziyyət çəkirdi. Şəhərdə çoxlu sayda xəstələr, yaralılar, qocalar, qadınlar və uşaqlar var idi.

Həmin gecə Xocalı şəhəri yerlə yeksan edildi. Əliyalın dinc mülki əhali kütləvi qətlə məruz qaldı - uşaqlar, qadınlar, qocalar, xəstələr ağılasız vəhşiliklə məhv edildi. Erməni millətçiləri XX əsrin sonlarında sivilizasiyalı bəşəriyyət üçün üzqaralığı olan növbəti tarixi cinayəti - Xocalı soyqırımını törətdilər. Bu vəhşi aksiyada məqsəd şəhərin bütün əhalisini məhv etmək idi. Ancaq sırf təsadüflər nəticəsində xeyli Xocalı sakini tarixə şahidlik etmək üçün sağ qaldı.

Xocalı soyqırımı nəticəsində 613 nəfər məhv edildi, 1275 nəfər dinc sakin girov götürüldü. Onlardan 150 nəfərinin taleyi bu gün də məlum deyil. Faciə nəticəsində 1000-dən artıq dinc sakin müxtəlif dərəcəli güllə

yarası alaraq şikəst oldu. Qətlə yetirilənlərin 106 nəfəri qadın, 83 nəfəri azyaşlı uşaq, 70 nəfəri ahıl qoca idi. Şikəst olanların 76 nəfəri yetkinlik yaşına çatmamış oğlanlar və qızlardır.

Bu hərbi-siyasi cinayət nəticəsində 8 ailə tamamilə məhv edilmiş, 25 uşaq hər iki valideynini, 130 uşaq isə valideynlərindən birini itirmişdir. Şəhid olanlardan 56 nəfəri xüsusi qəddarlıq və amansızlıqla diri-diri yandırılmış, başlarının dərisi soyulmuş, başları kəsilmiş, gözləri çıxarılmış, hamilə qadınların qarnı süngü ilə dəşik-dəşik edilmişdir.

Təsəvvür etmək belə çətindir ki, tarixdə analoqu olmayan bu cür qəddarlıq və vəhşilik insan tərəfindən həyata keçirilmiş, XX əsrin sonunda, dünyanın gözü qarşısında baş vermişdir! Ancaq dünya bilib agah olmalıdır: təkcə azərbaycanlılara qarşı deyil, bütövlükdə bəşəriyyətə qarşı törədilmiş bu tarixi cinayətin təşkilatçısı özünü bütün dünyaya "əzabkeş və məzlum" millət obrazında təqdim edən davakar erməni millətçiliyidir.

Artıq 19 ildir ki, məcburi köçkünlük həyatı yaşayan biz xocalılilar dünyanın bütün sülhsevər xalqlarına, beynəlxalq təşkilatlara ürək ağrısı ilə, eyni zamanda böyük ümidlərlə müraciət edirik. İnənirəm ki, nüfuzlu beynəlxalq təşkilatlar olan BMT, AŞ və ATƏT, sülhsevər qüdrətli ölkələr beynəlxalq hüquqa və bəşəri dəyərlərə məhəl qoymayan təcavüzkar bir dövləti - Ermənistanı haqq-ədalət prinsipləri ilə yaşamağa və qonşu dövlətlərlə sivil münasibətlər qurmağa məcbur edəcəkdir!

İşğal edilmiş Azərbaycan torpaqlarından erməni silahlı qüvvələrinin qeyd-şərtsiz çıxarılması barədə BMT Təhlükəsizlik Şurasının 4 qətnaməsinin bugünədək icra edilməməsi, ilk növbədə, həmin təşkilatın nüfuzuna ciddi zərbə və beynəlxalq aləmə meydan oxumaqdır.

Biz münaqişənin nizama salınmasında Azərbaycan dövlətinin haqlı və ədalətli mövqeyini, eyni zamanda, aparıcı dünya dövlətlərinin və beynəlxalq təşkilatların sülhəratma səylərini dəstəkləməklə, Ermənistanın beynəlxalq hüququn təməl prinsiplərinə zidd olan təcavüzkar siyasi xəttini təkcə regionda deyil, bütün dünyada sülh və əmin-amanlıq üçün ciddi təhlükə hesab edirik. Bu, labüd gerçəkliyə mütərəqqi beynəlxalq ictimaiyyət laqeyd qalmamalıdır.

Bir daha əmin olduğumuzu bildiririk ki, dünya birliyi tərəfindən ədalətli və obyektiv mövqe nümayiş etdiriləcək, Ermənistanın Azərbaycana qarşı hərbi təcavüzünə birmənalı qiymət verilərək ölkəmizin ərazi bütövlüyü təmin olunacaq, bir milyondan artıq qaçqın və məcburi köçkün öz dədə-baba yurdlarına qayıdacaqdır.

Müraciət Xocalı məcburi köçkünlərinin Goranboy rayonunun Aşağı Ağcakənd qəsəbəsində keçirilmiş ümumi toplantısında qəbul olunmuşdur.

**Azərbaycan Respublikası,
3 fevral 2011-ci il**

QMİ sədri, həmçinin beynəlxalq təşkilatlara da müraciət ünvanlayıb

Qafqaz Müsəlmanları İdarəsinin (QMİ) sədri, Şeyxülislam Hacı Allahşükür Paşazadə Xocalı soyqırımının 19-cu ildönümü ilə bağlı dünya dini liderlərinə və beynəlxalq təşkilatlara müraciət edib.

APA-nın məlumatına görə, müraciətdə qeyd olunub ki, Qafqazın qanlı terror qurbanı - Azərbaycan şəhəri Xocalının faciəsi hələ də tarixin mühakiməsinə verilməyib, bu misli görünməmiş soyqırımı faktı dünya ictimaiyyəti tərəfindən qətiyyətlə pislənməyib, layiqli siyasi qiymətini almayıb: “Biz bir daha dünya ictimaiyyətinə xatırlatmaq istərdik ki, 19 il bundan əvvəl 26 fevral tarixində Xocalının 10 mindən artıq dinc, silahsız, müdafiəsiz əhalisi amansız basqına məruz qalıb, yüzlərlə insan qətlə yetirilib, qadınlara, qocalara, uşaqlara belə rəhm olunmayıb, meyitlərin üstündə eybəcər, təhqiramiz həqarətlər edilib. Ermənistanın Azərbaycana qarşı törətdiyi vəhşiliklərə biganəlik terrorizmi ruhlandırmaq kimi qiymətləndirilməlidir. Ermənistan qəsbkarları öz təcavüzkarlıq planlarını genişləndirərək Azərbaycan ərazisinin 20 faizini işğal edib, minlərlə dinc əhalini girov aparıb, qəsb etdiyi torpaqlarda yaşayış məntəqələrini, məscid və qəbiristanlıqları xarabalığa çevirib, bütün maddi və mənəvi abidələri məhv ediblər”.

QMİ sədri müraciətində bildirib ki, erməni ekstremistləri elədikləri cinayətlərə görə hələ də cəza almayıb, məsuliyyətə cəlb olunmayıblar: “BMT-nin Azərbaycan torpaqlarının işğalına dair qəbul etdiyi qətnamələrdə erməni qoşunlarının qəsb olunmuş ərazilərdən çıxarılması tələbinin öz əksini tapmasına baxmayaraq, Ermənistan hələ də təcavüzkar siyasətindən əl çəkmək istəmir. Dünyaya car çəkdiyimiz Xocalı faciəsinin tanınması istiqamətində aparılan işlərin miqyası genişləndikcə tarixin mühakiməsinin ədalətli qərar verəcəyinə ümidlərimiz də artır. Biz bu hüznü günün növbəti ildönümündə bir daha bütün dünya ictimaiyyətinə müraciət edərək Azərbaycan xalqının faciəsinə biganə qalmamağa, Xocalıda törədilmiş faciəni əsl soyqırımı kimi qiymətləndirərək prinsipial hüquqi və siyasi qiymət verməyə, Qarabağ münaqişəsinin ədalətli həlində bizə dəstək olmağa, haqq səsə səs verməyə çağırırıq. Qoy Rəbbimiz doğrunu yanlışdan seçməkdə bizlərə yardımçı olsun və üstümüzdən mərhəmətini əsirgəməsin! Amin!”

APA
15 fevral 2011-ci il

**Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev faciə qurbanlarının xatirəsini
anma mərasimində iştirak etmişdir
(26 fevral 2011-ci il)**

**Xocalı faciəsi erməni millətçilərinin Azərbaycan xalqına qarşı apardığı soyqırımı siyasətinin qanlı
səhifəsidir**

Bakı, 26 fevral (AzərTAc). On doqquz il əvvəl - 1992-ci il fevralın 25-dən 26-na keçən gecə erməni təcavüzkarları Azərbaycanın Xocalı şəhərində bəşəriyyət tarixində ən qanlı faciələrlə bir sırada duran Xocalı soyqırımını törətmişlər.

Azərbaycan paytaxtının minlərlə sakini Xocalı soyqırımının 19-cu ildönümü ilə əlaqədar anma mərasimində iştirak etmək üçün fevralın 26-da səhər tezdən Xətai rayonunda faciə qurbanlarının xatirəsinə ucaldılmış abidənin önünə toplaşmışdı.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev anma mərasimində iştirak etmişdir.

Abidənin yanında fəxri qarovul dəstəsi düzülmüşdü.

Prezident İlham Əliyev abidənin önünə əklil qoydu, faciə qurbanlarının xatirəsinə ehtiramını bildirdi. Baş nazir Artur Rəsizadə, Milli Məclisin sədri Oqtay Əsədov, Prezident Administrasiyasının rəhbəri Ramiz Mehdiyev, Azərbaycanın birinci xanımı, Heydər Əliyev Fondunun prezidenti, YUNESKO-nun və İSESKO-nun xoşməramlı səfiri, Milli Məclisin deputatı Mehriban Əliyeva abidənin önünə gül dəstələri qoydular. Mərasimdə dövlət və hökumət nümayəndələri, Milli Məclisin deputatları, nazirlər, komitə və şirkət rəhbərləri, dini konfessiyaların başçıları, habelə qırğından xilas ola bilmiş Xocalı sakinləri iştirak edirdilər. Anma mərasiminin iştirakçıları abidənin önünə tər qızılğüllər, qərənfillər düzdülər.

Sonra dövlətimizin başçısı abidənin yerləşdiyi parkda görülmüş abadlıq və yenidənqurma işləri ilə tanış oldu.

X X X

Xocalı soyqırımının 19-cu ildönümünün qeyd olunması bir daha sübut edir ki, həmin qanlı gecədə erməni təcavüzkarlarının törətdikləri vəhşilik və cinayətin dəhşətləri yaddaşlardan heç zaman silinməyəcəkdir. Çünki Xocalıda baş verənlər təkcə Azərbaycan xalqına qarşı soyqırımı deyil, bəşəriyyət, insanlıq əleyhinə törədilmiş qanlı cinayət idi. “Böyük Ermənistan” dövləti yaratmaq kimi xəstə xülyanın əsiri olmuş erməni millətçilərinin xalqımıza qarşı törətdikləri bu növbəti kütləvi qırğın 613 nəfərin, o cümlədən 106 qadının, 63 uşağın, 70 qocanın həyatına son qoymuşdur. Bir gecədə 8 ailə tamamilə məhv edilmiş, 25 uşaq hər iki valideynini itirmişdir. Faciə zamanı 487 nəfər yaralanmış, 1275 dinc sakin əsir götürülmüş, 155 nəfər itkinin taleyi hələ də məlum deyildir. Soyqırımı zamanı 56 nəfər xüsusi qəddarlıqla öldürülmüş, 3 nəfər diri-diri yandırılmış, başlarının dərisi soyulmuş, bədən əzaları və başları kəsilmiş, gözləri çıxarılmış, hamilə qadınların qarnı süngü ilə deşik-deşik edilmişdi. Bu əməllərin qabaqcadan düşünülmüş qaydada, milli əlamətinə görə insanların tamamilə və ya qismən məhv edilməsi niyyəti ilə törədilməsi Xocalı faciəsinin beynəlxalq hüquqa əsasən məhz soyqırımı olduğunu təsdiq edir.

Dünyanın sülhsevər insanları, sivil dövlətləri, nüfuzlu beynəlxalq təşkilatları, beynəlxalq ictimaiyyət bu acı həqiqəti bilməli, insanlığa qarşı törədilən bu cinayət öz hüquqi qiymətini almalıdır. Buna baxmayaraq, o zamankı Azərbaycan hakimiyyəti bu dəhşətli hadisəyə siyasi qiymət verilməsi, qanlı qırğın barədə obyektiv məlumatların dünya ictimaiyyətinə çatdırılması üçün heç bir iş görməmişdir.

Lakin xalqımızın ümummilli lideri Heydər Əliyevin hakimiyyətə qayıdışından sonra bu qanlı faciəyə ilk dəfə olaraq hüquqi-siyasi qiymət verilmişdir. 1994-cü ildə ulu öndər Heydər Əliyevin təşəbbüsü ilə Azərbaycan parlamenti 26 fevralı Xocalı soyqırımı günü kimi qəbul etmişdir.

Bu gün artıq Azərbaycan hökuməti erməni millətçilərinin xalqımıza qarşı törətdikləri cinayətlər, o cümlədən Xocalı faciəsi haqqında həqiqətlərin dünya ictimaiyyətinə çatdırılması, onun soyqırımı kimi tanınması üçün məqsədyönlü və ardıcıl fəaliyyət göstərir. Bu, Xocalı şəhidləri qarşısında bizim vətəndaşlıq və insanlıq borcumuzdur.

Hər il bu müdhiş faciənin ildönümü ölkəmizdə, dünyanın müxtəlif dövlətlərində yaşayan soydaşlarımız və digər dost xalqların nümayəndələri tərəfindən ürəkağrısı ilə qeyd olunur. Bu il dünyanın 60-dək ölkəsində Xocalı faciəsi qurbanlarının əziz xatirəsi anılır, mitinqlər, piketlər keçirilir, ermənilərin vəhşiliklərini əks etdirən fotoşəkillər, filmlər nümayiş olunur. Dünya ölkələrinin nüfuzlu qəzetlərində faciəyə həsr olunmuş məqalələr çap olunur, televiziya və radio kanallarında verilişlər hazırlanır.

Faciə ilə bağlı həqiqətlərin dünya ictimaiyyətinə çatdırılmasında Heydər Əliyev Fondunun da xüsusi xidmətləri vardır. Fond Xocalı soyqırımının dünya ictimaiyyətinə çatdırılması və erməni vəhşiliklərini əks etdirən materialların beynəlxalq təşkilatlar qarşısında nümayiş etdirilməsi məqsədi ilə xarici ölkələrdə bir sıra tədbirlər həyata keçirir. Heydər Əliyev Fondu soyqırımı ilə bağlı 100-dək materialın xaricdə sərgisini təşkil etmişdir. Fondun həyata keçirdiyi “Qarabağ həqiqətləri” silsiləsi və işğal olunan ərazilərdə mədəni-tarixi abidələrin dağıdılması ilə bağlı ingilis dilində nəşr olunan kitab və bukletlər də xaricdə yayımlanmışdır. Fondun soyqırımı haqqında ingilis dilində hazırladığı film də disk şəklində xarici ölkələrdə nümayiş etdirilir. Heydər Əliyev Fondunun vitse-prezidenti Leyla xanım Əliyevanın təşəbbüsü ilə fəaliyyətə başlamış “Xocalıya ədalət” beynəlxalq kampaniyası uğurla davam etmiş, bu aksiyaya dünyanın əksər ölkələrində könüllülər qoşulmuşdur. Kampaniyanın əsas məqsədi Xocalı qətliamının insanlığa qarşı törədilmiş ən böyük cinayət kimi beynəlxalq ictimaiyyət tərəfindən tanınmasıdır. Kampaniyanın eyniadlı saytının birinci səhifəsində dünya liderlərinə, beynəlxalq təşkilatlara ünvanlanan petisiyanı 150 mindən çox insan imzalamışdır. Beynəlxalq hüquqa görə, soyqırımı sülh və bəşəriyyət əleyhinə yönələn əməldir və ən ağır beynəlxalq cinayət sayılır. BMT Baş Məclisinin 1948-ci il 9 dekabr tarixli 260 sayılı qətnaməsi ilə qəbul edilən və 1961-ci ildən qüvvəyə minən konvensiyada soyqırımı cinayətinin hüquqi əsası təsvir edilmişdir. Ermənistanın Azərbaycana qarşı təcavüzü zamanı həmin konvensiyada təsbit edilən soyqırımı cinayətini təşkil edən bütün əməllər tətbiq olunmuşdur. Bu işğalçı ölkənin terrorçuluq siyasəti uzun illərdir dünya ictimaiyyətinin gözü qarşısında baş verir. Halbuki beynəlxalq hüquq normalarına, BMT və ATƏT-in prinsiplərinə görə dövlətlərin sərhədlərinin toxunulmazlığına hörmət edilməlidir. Ərazi bütövlüyünün və suverenliyin pozulması yolverilməzdir. BMT Təhlükəsizlik Şurası Azərbaycanın işğal olunan torpaqlarının qeyd-şərtsiz azad olunması haqqında 4 qətnamə qəbul etsə də, işğalçı Ermənistan bunları hələ ki, yerinə yetirmir.

Ancaq xalqımız, o cümlədən Azərbaycanın 48 rayonunda məskunlaşan xocalılılar Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin ədalətli həlli, işğal olunmuş torpaqlarımızın azad edilərək ölkəmizin ərazi bütövlüyünün bərpası ümidi ilə yaşayır və bu günün uzaqda olmadığına inanırlar.

AzərTAc
26 fevral 2011-ci il.

**Azərbaycanın BMT yanında Daimi Nümayəndəliyindən AzərTAc-a bildirmişlər ki,
ölkəmizin BMT yanında daimi nümayəndəsi, səfir Aqşin Mehdiyev
Xocalı qətləmini ilə bağlı BMT-nin baş katibinə məktub ünvanlamışdır.
Məktub BMT-yə üzv dövlətlərin nümayəndəliklərinə də göndərilmişdir**

Məktubda vurğulanır: “Keçmiş SSRİ-nin 366-cı motoatıcı alayının iştirakı ilə erməni silahlı birləşmələri tərəfindən törədilmiş bu qətləmi onu göstərir ki, ən ağır beynəlxalq cinayətlərə görə cəzasızlığa son qoyulması təkcə fərdi cinayət məsuliyyəti baxımından deyil, həm də sülh, ədalət, barışıq və zərərçəkmişlərin hüquqları baxımından çox vacibdir”.

A.Mehdiyev qeyd etmişdir ki, hərbi cinayətlər, insanlığa qarşı cinayətlər və soyqırımı kimi dəhşətli beynəlxalq cinayətlər Ermənistanın Azərbaycana qarşı davam edən təcavüzü nəticəsində törədilmişdir. Şəhərin işğal olunması nəticəsində yüzlərlə azərbaycanlı, o cümlədən qadınlar, uşaqlar və yaşlı insanlar öldürülmüş, minlərlə dinc sakin yaralanmış və girov götürülmüş, bir çoxu itkin düşmüş, şəhər isə yerlə-yeksan olmuşdur.

Məktubda bildirilir ki, Xocalıda ağlasığmaz vəhşiliklər törədilmişdir. Hamilə qadınların başları kəsilərək süngüdən keçirilmiş, cəsədlər isə tanınmaz hala salınmışdır. Bu faktlar onu sübut edir ki, Xocalı sakinlərinə qarşı törədilmiş qırğının məqsədi onları azərbaycanlı olduqları üçün məhv etmək idi. Xocalı sonrakı təcavüz, işğal və etnik təmizləmə üçün meydan kimi seçilmişdi.

Ermənistan rəsmiləri azərbaycanlılara qarşı törədilmiş vəhşilikləri millətin və ölkənin müasir tarixə yolunu açan şanlı qələbə kimi qələmə verirlər. Azərbaycan hökuməti dəfələrlə qeyd etmişdir ki, Xocalı soyqırımı və Ermənistanın Azərbaycana təcavüzü nəticəsində törədilmiş digər dəhşətli cinayətlərə görə Ermənistan beynəlxalq hüquq qarşısında məsuliyyət daşımalı və bu cinayətlərin törədilməsində iştirak edənlər, onlarla əlbir olanlar fərdi cinayət məsuliyyətinə cəlb olunmalıdır.

“Xalq qəzeti”.-2011.-8 mart.-N 53.-S.1.

**Xocalı soyqırımının iyirminci ildönümü haqqında
Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Sərəncamı
(17 yanvar 2012-ci il)**

Azərbaycan xalqının tarixinə 1992-ci il fevralın 25-dən 26-na keçən gecə Xocalı faciəsi kimi daxil olmuşdur. Ermənistan silahlı qüvvələri bütün beynəlxalq hüquq normalarına zidd olaraq, keçmiş sovet ordusunun Xankəndi şəhərində yerləşən 366-cı motoatıcı alayının şəxsi heyətinin iştirakı ilə yatan şəhərə hücum edərək azərbaycanlılara qarşı soyqırım aktını törətmişlər.

Bu hərbi təcavüz zamanı Xocalı ağır hərbi texnikadan şiddətli atəşlər nəticəsində darmadağın edilmiş, dinc sakinlərə amansızcasına divan tutulmuşdur. Bir neçə saat ərzində 613 soydaşımız, o cümlədən 106 qadın, 63 uşaq və 70 qoca xüsusi qəddarlıqla qətlə yetirilmiş, meyitlər üzərində təhqiredici hərəkətlərə yol verilmişdir. Həmin kütləvi qırğın həyata keçirilərkən 8 ailənin həyatına son qoyulmuş, 25 uşaq hər iki valideynindən, 130 uşaq isə valideynlərinin birindən məhrum edilmiş, 487 dinc Xocalı sakini ağır yaralanmış və 1275 nəfər girov götürülmüşdür. Girov götürülənlərdən 150 nəfərin taleyi indiyədək məlum deyil.

Qanlı Xocalı qırğını törətməklə Dağlıq Qarabağın hüddudlarından kənara çıxan Ermənistan Azərbaycana qarşı genişmiqyaslı təcavüzə başladı. Ermənistan–Azərbaycan Dağlıq Qarabağ münaqişəsi zamanı 20 min vətəndaşımız öldürüldü, 50 min nəfərdən çox adam yaralandı və əlil oldu, ölkəmizin ərazisinin 20 faizi işğal edildi. Xalqımız misli görünməyən humanitar fəlakətlə üz-üzə qaldı.

Birləşmiş Millətlər Təşkilatı Təhlükəsizlik Şurasının, Avropa Parlament Assambleyasının və bir sıra beynəlxalq qurumların Ermənistan–Azərbaycan Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin nizamlanması və problemin ölkəmizin ərazi bütövlüyü çərçivəsində obyektiv həllini tapmasına dair qətnamə və qərarlarına baxmayaraq, bu günə qədər ATƏT-in Minsk qrupu çərçivəsində aparılan danışıqlar heç bir nəticə verməmişdir.

Azərbaycanlılara qarşı erməni şovinst dairələrinin XIX-XX əsrlərdə mərhələ-mərhələ həyata keçirdiyi etnik təmizləmə siyasətinin tərkib hissəsi olan Xocalı soyqırımı haqqında həqiqətlər dünya ictimaiyyətinə, xarici ölkələrin parlamentlərinə çatdırılmalı, Azərbaycan xalqının və ümumən insanlığın əleyhinə yönəldilmiş bu son dərəcə ağır hərbi cinayət beynəlxalq miqyasda öz hüquqi-siyasi qiymətini almalıdır.

Xocalı soyqırımı zamanı qətlə yetirilmiş həmvətənlərimizin xatirəsini faciənin iyirminci ildönümü ərəfəsində dərin hüznə bir daha yad edərək və Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 109-cu maddəsinin 32-ci bəndini rəhbər tutaraq qərara alıram:

1. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Administrasiyası Xocalı soyqırımının iyirminci ildönümü ilə bağlı tədbirlər planı hazırlayıb onun həyata keçirilməsini təmin etsin.

İlham Əliyev
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 17 yanvar 2012-ci il.

**Dünya xalqlarına, dövlət başçılarna, parlamentlərə və beynəlxalq təşkilatlara
M Ü R A C İ Ə T**

O bir olan Yaradanın adı ilə!

Artıq 20-ci ildir ki, Azərbaycan Respublikasının milyonlarla vətəndaşının iradə və hisslərini ifadə edərək, dinindən, dilindən, irqindən və milli mənsubiyyətindən asılı olmayaraq bütün dünya ictimaiyyətinə, planetimizin taleyi üçün məsuliyyət daşıyan dünya liderlərinə, dövlət rəhbərlərinə, parlamentlərə və beynəlxalq təşkilatlara üz tutur, ısrarla müraciət edirik. Çünki əminik ki, dünyada elə bir xalq, elə bir din ola bilməz ki, ümumbəşəri mənəvi dəyərləri inkar etsin, zor, qətl, təcavüz kimi qeyri-humanist əməllərə haqq qazandırsın, qanlı cinayətlərə bəraət versin.

Bəşəriyyət insanlığa qarşı cinayətləri daima nifrətlə damğalamış, insan sifətini itirmiş qatillərin əməllərini hər zaman lənətləmişdir. Bəşər övladının qan yaddaşında ikili standartlar yolverilməzdir. Lakin artıq iyirmi ildir ki, barəsində aləmə car çəkdiyimiz, dünya tarixinin qanlı səhifələrindən birini təşkil edən Xocalı faciəsi bu günədək beynəlxalq səviyyədə tam olaraq qınaq obyektinə çevrilməmiş, onun baskarları layiqli cəzalarını almamışlar. 1992-ci il fevralın 26-da Xocalının 10 mindən artıq dinc, silahsız, müdafiəsiz əhalisinin erməni quldurlarının amansız basqınına məruz qalması, 613 nəfərin xüsusi qəddarlıqla qətlə yetirilməsi, qocalara, uşaqlara, hamilə qadınlara belə rəhm olunmaması, 1275 nəfərin əsir götürülərək ağır işgəncələrə məruz qalması, meyitlərin üzərində təhqiramiz həqarətlər edilməsi kimi vəhşiliklərə biganə qalmaq bəşəriyyətə başucalığı gətirmir. Lakin təəssüf və təəccüb doğuran fakt odur ki, əksər dünya dövlətləri və beynəlxalq təşkilatlar misli görünməmiş bu cinayətin üzərindən hələ də sükutla keçirlər.

Acı reallıq ondan ibarətdir ki, zaman-zaman törətdikləri cinayətlərə görə hələ də cəza almamış, heç bir beynəlxalq qurumun, hətta BMT-nin qətnamələrinə məhəl qoymadıqları halda heç bir sanksiya ilə üzləşməmiş erməni ekstremistləri ərazimizin 20 faizini işğal etmiş, milyonlarla azərbaycanlıyı doğma yurdlarından didərgin salmış, qəsb etdikləri torpaqlarda vandalizm aktları həyata keçirərək mədəniyyət abidələrimizi, məscid və qəbiristanlıqlarımızı xarabalığa çevirmiş, maddi və mənəvi terror gerçəkləşdirmiş, tarixi sənəd və əşyaları mənimsəyərək özünüküləşdirmişlər. Xocalıda törədilən məqsədyönlü soyqırımı aktı isə bütün bu vəhşiliklərin kulminasiya nöqtəsi olmuşdur. Ən yeni tarixin bu qanlı faciəsinin - Xocalı soyqırımının canlı şahidləri, tarixi sübutları, vizual dəlilləri mövcuddur.

Təəssüf doğuran haldır ki, müasir dünyada əsl soyqırımları ilə deyil, soyqırımı kimi qələmə verilən tarixi cəhətdən sübuta yetirilməyən hadisələrlə bağlı qayğılananların şahidi oluruq. Beynəlxalq aləmdə saxta soyqırımların tanınması, soyqırımı törətmişlərin "soyqırımı qurbanları" kimi qələmə verilməsi yönündə meyillər bizi narahat edir. Yaxın tarixdə - 1992-ci ildə Azərbaycan xalqının yaşadığı Xocalı qətləminə hüquqi-siyasi qiymət verilməsi ilə bağlı illərdir etdiyimiz müraciətlərimizin gözlənilən nəticə verməməsinə rəğmən, biz inanırıq ki, dünya soyqırımlara məruz qalmış Azərbaycan xalqının səsinə biganə qalmayacaq, onun haqq işinin zəfər çalmasına, tarixi ədalətin bərpasına yardımçı olacaqdır. Ümidvarıq ki, Xocalıda törədilmiş soyqırımı ilə bağlı Azərbaycan həqiqətlərinin ısrarla dünyaya yayılması yalançı təbliğat qurmaq məqsədilə informasiya plagiatından belə çəkinməyən erməni təcavüzkarlarının əsl simasının açılmasına yardım göstərəcəkdir.

Biz, din xadimləri olaraq, bütün dünya xalqlarına sülh, səadət, əmin-amanlıq, rifah diləyir və hər kəsə xatırlatmağı vacib sayırıq ki, Rəbbimiz qarşısında vicdan naminə müqəddəs borcumuz ədalətin bərqərarına nail olmaqdır. Bu gün bizim həmvətənlərimiz Uca Yaradanın köməyi ilə bəşəriyyətdən ədalətli mövqə nümayişini gözləyirlər. Bəşəriyyət bu gün haqq-ədalətə səs verməsə, sabah nahaq və rəzalətin qurbanı ola bilər. Odur ki, üzümüzü bir daha dünya ölkələrinin dövlət başçılarna, parlamentlərinə, dini liderlərinə, ictimai və dini təşkilatlarına tutaraq, Azərbaycan xalqına qarşı erməni ekstremistlərinin təcavüzünə və vəhşiliklərinə prinsipial hüquqi qiymət verməyə, Xocalı müsibətini soyqırımı aktı kimi tanımağa çağırırıq.

Qoy Uca Yaradan hamımıza savab əməllərdə, düzgünü yanlışdan seçməkdə və ədalətli olmaqda yardımçı olsun! Amin!

Şeyxulislam Allahşükür

PAŞAZADƏ,

Qafqaz Müsəlmanları İdarəsinin sədri

Aleksandr İŞEİN,

Rus Pravoslav Kilsəsi Bakı və Azərbaycan yeparxiyasının

Yepiskopu Semyon İXİİLOV,

Azərbaycandakı Dağ Yəhudiləri İcmasının başçısı

Vladimir FEKETE,

Roma Katolik Kilsəsinin Azərbaycandakı ordinarisi

“Xalq qəzeti”.-2012.-22 fevral.-N 42.-S.4.

Xocalı soyqırımının 20-ci ildönümü ilə əlaqədar Xocalı əhalisinin dünya xalqlarına, Birləşmiş Millətlər Təşkilatına, Avropa Şurasına, Avropada Təhlükəsizlik və Əməkdaşlıq Təşkilatına müraciəti
(6 fevral 2012-ci il)

Biz - 1992-ci il fevralın 26-da Azərbaycanın Dağlıq Qarabağ bölgəsinin Xocalı şəhərində erməni millətçilərinin həyata keçirdiyi kütləvi qətləmin möcüzə nəticəsində sağ qalmış şahidləri Birləşmiş Millətlər Təşkilatına, Avropa Şurasına, Avropada Təhlükəsizlik və Əməkdaşlıq Təşkilatına, eyni zamanda, dünya xalqlarına faciənin 20-ci ildönümündə növbəti dəfə müraciət edir, bütün mütərəqqi ictimaiyyəti, qəlbində insan sevgisi olan hər kəsi bəşəriyyətə qarşı törədilmiş bu soyqırımı cinayətinə biganə qalmamağa çağırırıq.

Son iki əsrdə erməni millətçi və ekstremist dairələri xarici havadarlarının köməyi ilə tarixi Azərbaycan torpaqları hesabına xəyali "Böyük Ermənistan" ideyasını reallaşdırmaq məqsədi ilə Azərbaycana qarşı ardıcıl işğalçılıq siyasəti həyata keçirmiş, bu məkrli məqsədə çatmaq üçün zaman-zaman amansız terror aksiyaları və kütləvi qırğınlar, deportasiya və soyqırımı kimi cinayətlər törətmişlər.

Çoxsaylı tarixi sənədlər şahidlik edir ki, 1905-1907-ci, 1918-1920-ci, 1948-1953-cü illərdə Qafqazda öz tarixi ərazilərində etnik təmizləmə və soyqırımı siyasətinə məruz qalan yüz minlərlə azərbaycanlı kütləvi surətdə qətlə yetirilmiş və dədə-baba torpaqlarından didərgin salınmışdır. 1988-1989-cu illərdə Ermənistanda öz tarixi-etnik torpaqlarında yaşayan 250 mindən artıq azərbaycanlı son nəfərinədək deportasiya edilmiş, bu qanlı aksiya zamanı yüzlərlə günahsız insan - qocalar, qadınlar, uşaqlar vəhşicəsinə qətlə yetirilmişdir. Nəticədə Ermənistan erməni millətçilərinin illərlə arzusunda olduqları monoetnik dövlətə çevrilmişdir.

1988-ci ildən etibarən Ermənistanın Azərbaycana qarşı əsassız ərazi iddiaları yenidən baş qaldırmış, bu məqsədlə Dağlıq Qarabağda heç bir tarixi və siyasi əsası olmayan erməni separatizminə rəvac verilmişdir ki, bu da bölgədə qanlı etnik qarşıdurmalara və kütləvi insan fəlakətlərinə səbəb olmuşdur.

Azərbaycan torpaqlarının 20 faizi, o cümlədən Dağlıq Qarabağ inzibati-ərazi bölgüsünə daxil olmayan və 1990-cı illərin əvvəllərində bütünlüklə azərbaycanlıların yaşadığı 7 rayon hələ də Ermənistan silahlı qüvvələrinin işğalı altındadır. Münaqişə nəticəsində 1 milyondan artıq azərbaycanlı öz əzəli yurdlarından vəhşicəsinə qovulmuş, on minlərlə adam qətlə yetirilmiş və şikəst edilmişdir. İndiyədək erməni girovluğundan 1400-ə yaxın azərbaycanlı azad edilsə də, Ermənistanın və Dağlıq Qarabağın həbs düşərgələrində ağılasız təhqir və işgəncələrdən əziyyət çəkən 4 mindən artıq Azərbaycan vətəndaşının taleyi hələ də qeyri-müəyyən olaraq qalmaqdadır. İşğal zonasında yüzlərlə şəhər və kənd, minlərlə ictimai-mədəni tikili, təhsil və səhiyyə müəssisələri, tarixi-mədəniyyət abidələri, muzeylər, məscidlər, müqəddəs sitayiş yerləri, qəbiristanlıqlar yerlə-yeksan edilərək misli görünməmiş vandalizmə məruz qalmışdır.

Erməni silahlıları iyirminci əsrin 90-cı illərinin əvvəllərində Qarabağın Kərkicahan, Meşəli, Quşçular, Qaradağlı, Ağdaban və s. kimi azərbaycanlılar yaşayan qəsəbə və kəndlərində mülki əhaliyə qarşı kütləvi qırğınlar törətmiş, Bakıda və digər şəhərlərimizdə çoxsaylı qanlı terror aksiyaları həyata keçirmişlər.

1992-ci il fevralın 25-dən 26-na keçən gecə erməni silahlı birləşmələri keçmiş SSRİ-yə məxsus olan və o dövrdə Dağlıq Qarabağın Xankəndi şəhərində yerləşən 366-cı alayın bilavasitə iştirakı ilə yeddi min nəfərə qədər azərbaycanlı əhalinin yaşadığı Xocalı şəhərinə 5 istiqamətdən hücum etdilər (hücum zamanı şəhərdə 3 minə yaxın adam qalmışdı). Həmin vaxta qədər Xocalı şəhəri artıq dörd aydan çox idi ki, tam mühasirə vəziyyətində saxlanılır, əhali tibbi xidmət və ərzaq sarıdan ciddi əziyyət çəkirdi. Şəhərdə çox sayda xəstələr, yaralılar, qocalar, qadınlar və uşaqlar var idi.

Həmin gecə Xocalı şəhəri yerlə-yeksan edildi. Əliyalın dinc mülki əhali kütləvi qətləmə məruz qaldı - uşaqlar, qadınlar, qocalar, xəstələr ağılasız vəhşiliklə məhv edildi. Erməni millətçiləri XX əsrin sonlarında sivilizasiyalı bəşəriyyət üçün üzqaralığı olan növbəti tarixi cinayəti - Xocalı soyqırımını törətdilər. Bu vəhşi aksiyalar məqsəd şəhərin bütün əhalisini məhv etmək idi. Ancaq sırf təsadüflər nəticəsində Xocalının xeyli sakini tarixə şahidlik etmək üçün sağ qaldı.

Xocalı soyqırımını nəticəsində 613 nəfər məhv edilmiş, 1000-dən artıq dinc sakin müxtəlif dərəcəli güllə yarası alaraq şikəst olmuş, 1275 nəfər girov götürülmüşdür. Onlardan 150 nəfərinin taleyi bu gün də məlum deyildir. Qətlə yetirilənlərin 106 nəfəri qadın, 63 nəfəri uşaq, 70 nəfəri qocalar idi. Şikəst olanların 76 nəfəri yetkinlik yaşına çatmamış oğlan və qızlardır.

Bu hərbi-siyasi cinayət nəticəsində 8 ailə tamamilə məhv edilmiş, 25 uşaq hər iki valideynini, 130 uşaq isə valideynlərindən birini itirmişdir. Şəhid olanlardan 56 nəfəri xüsusi qəddarlıq və amansızlıqla diri-diri yandırılmış, başlarının dərisi soyulmuş, başları və digər bədən əzaları kəsilmiş, gözləri çıxarılmış, hamilə qadınların qarnı süngü ilə dəşik-dəşik edilmişdir.

Təsəvvür etmək belə çətin ki, tarixdə analoqu olmayan bu cür qəddarlıq və vəhşilik XX əsrin sonunda, dünyanın gözü qarşısında baş vermişdir! Ancaq dünya bilib agah olmalıdır: təkə azərbaycanlılara qarşı deyil,

bütövlükdə bəşəriyyətə qarşı törədilmiş bu tarixi cinayətin təşkilatçısı özünü bütün dünyaya "əzabkeş və məzlum millət" obrazında təqdim edən davakar erməni millətçiləridir.

Acı təəssüf hissi ilə diqqətinizə çatdırırıq ki, XX əsrin ən dəhşətli faciələri hesab olunan Xatın, Xirosima, Naqasaki, Sonqmi, Liditse kimi insan fəlakətləri sırasına Xocalı soyqırımını da əlavə olunmuşdur.

Artıq 20 ildir ki, məcburi köçkünlük həyatı yaşayan biz xocalılar dünyanın bütün sülhsevər xalqlarına və dövlətlərinə ürəkaçırısı ilə, eyni zamanda, böyük ümidlərlə müraciət edirik. İnanırıq ki, nüfuzlu beynəlxalq təşkilatlar olan BMT, AŞ və ATƏT, sülhsevər qüdrətli ölkələr beynəlxalq hüquqa və bəşəri dəyərlərə məhəl qoymayan təcavüzkar bir dövləti - Ermənistanı haqq-ədalət prinsipləri ilə yaşamağa və qonşu dövlətlərlə sivil münasibətlər qurmağa məcbur edəcəkdir!

İşğal edilmiş Azərbaycan torpaqlarından erməni silahlı qüvvələrinin qeyd-şərtsiz çıxarılması barədə BMT Təhlükəsizlik Şurasının 4 qətnaməsinin bu gündək icra edilməməsi, ilk növbədə, həmin təşkilatın nüfuzuna ciddi zərbə və Ermənistanın beynəlxalq aləmə meydan oxumasıdır.

Biz münacişinin nizamə salınmasında Azərbaycan dövlətinin haqlı və ədalətli mövqeyini, eyni zamanda, aparıcı dünya dövlətlərinin və beynəlxalq təşkilatların sülhəratma səylərini dəstəkləməklə, Ermənistanın beynəlxalq hüququn təməl prinsiplərinə zidd olan təcavüzkar siyasi xəttinin təkcə regionda deyil, bütün dünyada sülh və əmin-amanlıq üçün ciddi təhlükə olduğunu bir daha bəyan edirik. Bu labüd gerçəkliyə mütərəqqi beynəlxalq ictimaiyyət laqeyd qalmamalıdır.

Təəssüf ki, təcavüzkarın dəstəklənməsi, tarixi gerçəkliyə və müasir siyasi proseslərə ikili standartlar mövqeyindən yanaşma halları günümüzün acı reallığıdır. Bu günlərdə qondarma "erməni soyqırımını"nı inkara görə cəza qanunu qəbul etmiş Fransa Senatının insan haqlarına və demokratiyaya zidd yanlış addımını qətiyyətlə pisləyir, bu yolda olan bəzi dövlətləri və siyasətçiləri qərəzli siyasi ambisiyalara uymamağa, uzaq tarixin əsl həqiqətlərini təhrif və təftiş etməkdənsə, yaxın tariximizin ən qanlı səhifəsinə - Xocalı soyqırımına diqqət yetirməyə dəvət edir, hər kəsi narahat dünyamızın gələcək taleyi naminə haqqın və ədalətin yanında olmağa çağırırıq.

Bir daha əmin olduğumuzu bildiririk ki, xalqımızın, o cümlədən biz xocalıların haqq səsi, nəhayət ki, dünya birliyi tərəfindən eşidiləcək, Ermənistanın Azərbaycana qarşı hərbi təcavüzünə və əsassız torpaq iddialarına birmənalı şəkildə yox deyiləcək, Xocalı soyqırımına obyektiv hüquqi-siyasi qiymət veriləcəkdir.

Müraciət Xocalı məcburi köçkünlərinin Goranboy rayonunun Aşağı Ağcakənd qəsəbəsində keçirilmiş ümumi toplantısında qəbul edilmişdir.

Azərbaycan Respublikası
06 fevral 2012-ci il

“Azərbaycan”.-2012.-22 fevral.-N 42.-S.4.

**Azərbaycan Respublikasının İnsan Hüquqları üzrə Müvəkkilinin (Ombudsmanın)
Xocalı soyqırımının 20-ci ildönümü ilə əlaqədar
BƏYANATI
(22 fevral 2012-ci il)**

Ermənistanın Azərbaycana qarşı işğalçılıq və soyqırımı siyasətinin tərkib hissəsi olan beynəlxalq hüququn norma və prinsiplərinin, insan hüquq və azadlıqlarının kütləvi şəkildə kobudcasına pozulması ilə nəticələnən, bəşər tarixinin ən qanlı səhifələrindən olan Xocalı soyqırımından 20 il ötür. Bu faciə erməni millətçilərinin və onların havadarlarının Azərbaycan xalqına qarşı iki yüz il davam edən etnik təmizləmə və soyqırımı siyasətinin daha bir dəhşətli nümunəsidir.

1988-ci ilin fevralından bu işğalçı dövlətin Dağlıq Qarabağın Ermənistana birləşdirilməsi çağırışlarına keçmiş sovet rəhbərliyinin heç bir siyasi qiymət verməməsi nəticəsində Dağlıq Qarabağ və ətraf yeddi rayon daxil olmaqla Azərbaycanın əzəli torpaqlarının 20 faizi Ermənistan silahlı qüvvələri tərəfindən zəbt edilmişdir. 20 mindən çox soydaşımız həlak olmuş, 50 mindən artıq adam yaralanmış, əlil və şikəst olmuş, bir çox Azərbaycan hərbiçisi əsir düşmüş, dinc əhali girov götürülmüşdür. Xalqımız misli görünməyən humanitar fəlakətlə üz-üzə qalmış, belə ki, bir milyon soydaşımız ağır qaçqın və öz vətəninə məcburi köçkün həyatı yaşamaqdadır.

1992-ci il fevralın 25-dən 26-na keçən gecə Azərbaycanın Xocalı şəhərində erməni silahlı birləşmələrinin keçmiş sovet ordusunun Xankəndidəki 366-cı motoatıcı alayı ilə birgə törətdiyi cinayət istər Qarabağ müharibəsi, istərsə də dünya müharibələri tarixində dəhşətli nəticələrinə görə analoqu olmayan hadisələrdəndir. Şəxsi heyətdə erməni zabitlərin də olduğu bu alayın çoxsaylı ağır texnikası üç istiqamətdə şəhərə yeridilmiş, yaşayış evləri və şəhərin sosial infrastrukturunu tamamilə dağıdılmış və yandırılmışdır. Dinc əhaliyə şəhərdən çıxmaq üçün dəhliz belə verməyən cinayətkarlar vahimə içərisində şəhəri tərk etmək məcburiyyətində qalan insanları amansızcasına qətlə yetirmişlər.

Erməni təcavüzkarlarının Azərbaycan xalqına qarşı törətdikləri Xocalı soyqırımı zamanı bir neçə saat ərzində adları bəlli olan 613 nəfərin, o cümlədən 106 qadının, 63 azyaşlı uşağın, 70 qocanın həyatına son qoyulmuş, 487 dinc sakin ağır yaralanaraq şikəst olmuş, 1275 nəfər əsir və girov götürülmüşdür. İtkin düşmüş 150 nəfərin taleyi indiyədək məlum deyildir. Həmin kütləvi qırğın həyata keçirilərkən 8 ailə bütünlüklə məhv edilmiş, 25 uşaq hər iki valideynindən, 130 uşaq isə valideynlərinin birindən məhrum edilmiş, mülki əhali görünməmiş vəhşiliklə qətlə yetirilmiş, əsir və girov götürülənlərə amansız işgəncələr verilmişdir. Qadınlar, qocalar, əlillər, uşaqlar misli görünməmiş qəddarlıqla öldürülmüş, soyqırımı törədənlər Xocalı sakinlərini diri-diri yandırmış, başlarının dərisini soymuş, gözlərini çıxarmışlar. Bu zaman soydaşlarımızın əsas insan hüquqları, ən başlıcası isə təməl hüquq olan yaşamaq hüququ kütləvi şəkildə, kobudcasına pozulmuşdur.

Beynəlxalq səviyyədə heç bir sanksiyaya məruz qalmayan erməni qəsbkarlarının törətdikləri bu kütləvi insan qırğını Azərbaycanın dövlət müstəqilliyini, suverenliyini, ərazi bütövlüyünü hədəfə almış məqsədyönlü siyasətinin yeni bir mərhələsi kimi, ağlasığmaz qəddarlığı və qeyri-insani cəza üsulları ilə bəşər tarixində oxşarı olmayan vəhşilik, birmənalı olaraq, genosid kimi dəyərləndirilməlidir.

Xocalı soyqırımı zamanı yol verilmiş cinayət əməllərinin qabaqcadan düşünülmüş qaydada, milli əlamətinə görə insanların tamamilə və ya qismən məhv edilməsi niyyəti ilə törədilməsi beynəlxalq, həmçinin dövlətdaxili hüquqa əsasən məhz genosiddir və həmin vəhşilik, vandalizm aktı insanlığa qarşı törədilən qatı cinayət kimi öz layiqli qiymətini almalıdır. Ermənistanın Azərbaycana qarşı təcavüzü zamanı adicəkilən Konvensiyada təsbit olunmuş genosid cinayətinin əsasını təşkil edən bütün mənfur əməllər tətbiq olunmuşdur. Bu işğalçı ölkənin yürütdüyü soyqırımı siyasəti uzun illərdir ki, dünya ictimaiyyətinin gözü qarşısında baş verir. Halbuki beynəlxalq hüququn ümumtənzimləşmiş normalarına görə, dövlətlərin sərhədlərinin toxunulmazlığına hörmət edilməlidir, ərazi bütövlüyünün və suverenliyin pozulması yolverilməzdir. Genosid cinayətinin qarşısının alınması və cəzalandırılması haqqında Konvensiya və digər müvafiq beynəlxalq hüquqi aktlar Xocalı faciəsinin soyqırımı kimi tanınmasına hüquqi əsas verir.

İşğal edilmiş Dağlıq Qarabağ və yeddi ətraf rayon Azərbaycan ərazisinin ayrılmaz tərkib hissəsidir. Bunu beynəlxalq hüquq, o cümlədən BMT Təhlükəsizlik Şurasının məlum 822, 853, 874 və 884 sayılı qətnamələri, BMT Baş Məclisinin "Azərbaycanın işğal olunmuş ərazilərində vəziyyət" adlı 14 mart 2008-ci il tarixli qətnaməsi, Avropa Şurası Parlament Assambleyasının Azərbaycan ərazilərinin erməni hərbi qüvvələri tərəfindən işğal edildiyini və Dağlıq Qarabağ regionunun separatçı qüvvələr tərəfindən idarə olunmasını təsdiq edən 1416 sayılı qətnaməsi və 1690 sayılı tövsiyəsi bir daha sübut edir.

Azərbaycanın bu yaxınlarda BMT-nin Təhlükəsizlik Şurasına qeyri-daimi üzv seçilməsi ölkəmizin həyatında əlamətdar hadisədir, müstəqilliyinin bərpasının 20-ci ildönümünü qeyd etmiş respublikamızın beynəlxalq imicinin daha da yüksəlməsinin, dünya birliyindəki yerinin möhkəmlənməsinin bir daha təsdiqidir.

Bütün bunlara baxmayaraq, Azərbaycan tərəfi Ermənistan–Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin sülh yolu ilə həllinə daim səy göstərir. Ümummilli liderimiz Heydər Əliyev Xocalı soyqırımının əsl mahiyyətini

açıqlamışdır. 1994-cü ilin fevralında Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisi Xocalı soyqırımına hüquqi-siyasi qiymət vermişdir.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyev “Xocalı soyqırımının iyirminci ildönümü haqqında” sərəncam imzalamışdır. Sərəncamda göstərilir ki, BMT Təhlükəsizlik Şurasının, Avropa Şurası Parlament Assambleyasının və bir sıra beynəlxalq qurumların Ermənistan–Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin nizamlanması və problemin ölkəmizin ərazi bütövlüyü çərçivəsində obyektiv həllini tapmasına dair qətnamə və qərarlarına baxmayaraq, bu günə qədər ATƏT-in Minsk qrupu çərçivəsində danışıqlar heç bir nəticə verməmişdir.

Ölkə Prezidenti bu günlərdə keçirilmiş Münxen Təhlükəsizlik Konfransı çərçivəsində ABŞ Dövlət katibi Hillari Klintonla, digər rəsmi şəxslərlə, habelə Soçi şəhərində Azərbaycan, Rusiya və Ermənistan prezidentlərinin birgə görüşlərində Ermənistan–Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin sülh yolu ilə həlli istiqamətində fikir mübadiləsi aparmış, bununla bağlı birgə söylərin artırılmasının zəruriliyi vurğulanmışdır.

Xalqların, bütün tərəqqipərvər bəşəriyyətin, sülhə, əmin-amanlığa, inkişafa can atdığı hazırkı dövrdə Ermənistan dövləti, təəssüf ki, bu gün də etnik təmizləmə, terror, zorakılıq siyasəti yürüdü, bununla da bütövlükdə Cənubi Qafqazda, Avropa məkanında sülhyaratma və sabitlik proseslərinə mənfi təsir göstərir.

AŞPA-da qəbul olunmuş 1416 sayılı qətnamədə Avropanın bütün ölkələrini əhatə edən bu qurum tərəfindən Ermənistan işğalçı dövlət kimi tanınmışdır. Bu sənəddə birmənalı olaraq, Ermənistandan öz hərbi qüvvələrini işğal etdiyi Azərbaycan ərazilərindən çıxarması, bir milyon azərbaycanlı qaçqın və məcburi köçkünün öz doğma torpaqlarına qayıtmasına imkan yaratması tələb olunmuşdur. Təəssüf ki, adıçəkilən qətnamənin icrasında heç bir irəliləyiş yoxdur, Ermənistan tərəfi qarşısına qoyulmuş tələbləri həyata keçirmir.

Hazırda Xocalı faciəsi beynəlxalq səviyyədə, bir sıra dövlətlərin parlamentlərində müzakirəyə çıxarılır, nüfuzlu beynəlxalq təşkilatlar tərəfindən Ermənistan təcavüzkar dövlət kimi tanınır, işğal edilmiş Azərbaycan ərazilərinin geri qaytarılması, ərazi bütövlüyünün bərpa olunması tələb olunur. Bu günlərdə Avropalı millət vəkillərinin Xocalı soyqırımı ilə bağlı imzaladığı sənəd Avropa Şurası Parlament Assambleyasının (AŞPA) Bəyanatı kimi qəbul edilmiş və bu qurumun sədri Jan-Klod Minyon tərəfindən elan olunaraq, deputatlar arasında yayılmışdır. AŞPA-nın Bəyanatında deyilir ki, Xocalı soyqırımı Azərbaycan tarixinin və ümumiyyətlə insanlıq tarixinin ən qanlı və dəhşətli səhifələrindən biridir. Bu amansız və qəddar soyqırımı bəşəriyyət tarixində törədilmiş qeyri-insani və ən kütləvi xarakterli aktlardan biridir.

Ötən il noyabrın 4-də Meksika Senatında, dekabrın 8-də isə bu ölkənin Deputatlar Palatasında qərarlar qəbul edilmişdir. Həmin sənədlərdə Xocalı soyqırımından uzun müddət ötməsinə baxmayaraq, hələ də ədalətə nail olunmadığı vurğulanmış, eyni zamanda Azərbaycan ərazilərinin Ermənistan tərəfindən işğal edildiyi, azərbaycanlı qaçqın və məcburi köçkünlərin öz əvvəlki yaşayış yerlərinə qayıtmasının vacibliyi qeyd edilmişdir.

ABŞ Konqresində Tennesi ştatının demokratik təmsilçisi Stiv Koen Xocalı qırğınının 20-ci ildönümü ilə bağlı bəyanatla çıxış etmiş, bu faciəni anmağa çağırmış, Xocalı şəhəri əhalisinin bir qisminin hücum ərazisindən çıxmaq istəyərkən işğəncələrlə öldürüldüyünü qeyd etmiş, ermənilər tərəfindən qadınlara, uşaqlara və yaşlı insanlara qarşı zorakılığı və işğəncələri “təsviredilməz” adlandırmışdır. ABŞ Konqresinin Nümayəndələr Palatasında Azərbaycan üzrə işçi qrupunun həmsədri Dən Boren bu hadisə ilə bağlı verdiyi bəyanatda qeyd etmişdir ki, “Xocalı şəhəri Ermənistan-Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münaqişəsi ərzində Azərbaycan mənşəli əhalinin ən böyük qırğına məruz qaldığı məkandır. Yeddi min əhalisi olan Xocalıya hücumdan sonra bu şəhər tamamilə yerlə-yeksan edilmiş, yüzlərlə insan vəhşicəsinə qətlə yetirilmiş və yaralanmışdır. Xocalı faciəsi bəşəriyyətə qarşı cinayətdir”.

İslam Əməkdaşlıq Təşkilatı Parlament İttifaqı (İÖT Pİ) İslam Konfransı Təşkilatının (İKT) Gənclər Forumunun “Xocalıya ədalət!” kampaniyasını bir daha dəstəkləmişdir. Adı çəkilən kampaniya hazırda dünyanın 35-dən çox ölkəsində həyata keçirilməkdədir və məramı beynəlxalq ictimaiyyəti qanlı faciə ilə bağlı məlumatlandırmaq, həmin soyqırımına siyasi-hüquqi qiymət verilməsini təmin etməkdir.

Azərbaycan Respublikasının Dağlıq Qarabağ münaqişəsini sülh yolu ilə həll etmək istiqamətində söyləri dəstəklənir. Bu il fevralın 1-də Pakistan İslam Respublikasının Senati “Pakistan-Azərbaycan münasibətləri” ilə bağlı dinləmələrdən sonra Azərbaycan Respublikası ərazisinin 20 faizinin işğalı və ermənilər tərəfindən törədilmiş Xocalı soyqırımı ilə bağlı yekdilliklə qətnamə qəbul etmişdir.

Koreya Respublikası Milli Assambleyasının sədri Pak Hi Te Ermənistan-Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münaqişəsinə toxunaraq, ölkəsinin Azərbaycanın regiona sülh gətirmək cəhdlərini və bu istiqamətdə fəaliyyətini dəstəklədiyini bildirmiş, Koreya parlamentinin Xocalı soyqırımını araşdıracağını vurğulamışdır.

Türkiyə parlamentinin millət vəkili Sinan Oğan XX əsrin ən ağır cinayətlərindən biri olan Xocalı soyqırımının tanınması üçün Böyük Millət Məclisinə qanun layihəsi təqdim olunduğunu, bu qətləmin qurbanlarının xatirəsinə Ankarada abidə ucaldılması və mərkəzi küçələrdən birinin “Xocalı” adlandırılması təkliflərinin parlamentdə müzakirə ediləcəyini bildirmişdir.

Təəssüf hissi ilə qeyd olunmalıdır ki, bu günlərdə Fransa Senatının uydurma “erməni soyqırımı”nın inkarına görə cinayət məsuliyyətini nəzərdə tutan qanununun qəbulu ilə bağlı atdığı addım beynəlxalq hüquq normalarının pozulması ilə yanaşı, insan hüquqlarına tamamilə zidd bir hərəkətdir. Bu qanunun ifadə azadlığını məhdudlaşdırdığını dünyanın ən nüfuzlu beynəlxalq təşkilatları da etiraf edir və bu sənədə qarşı çıxırlar. Hər

kəsin fərqli düşünmək və danışmaq hüququnu tanıyan Fransa Senatının bu qərarı fundamental insan hüquq və azadlıqları ilə kəskin ziddiyyət təşkil edir.

Siyasi mübarizə məqsədləri ilə tarixin təhrif olunması tamamilə yolverilməzdir. Təsadüfi deyil ki, AŞPA “erməni soyqırımı” ilə bağlı qərarı tənqid etmiş, bu qurumun yeni sədri Jan-Klod Minyon Fransa Senatında qondarma “erməni soyqırımı”nı inkar edənlərə cəza verilməsini nəzərdə tutan qanun layihəsinin müzakirəyə çıxarılmasının qəti əleyhinə olduğunu bildirmişdir. O, fransalı deputat olaraq, Fransa Milli Assambleyasının bir qrup deputatı tərəfindən irəli sürülmüş bu təklifin tamamilə əleyhinə olduğunu, tarixi yazmağın deputatların deyil, tarixçilərin işi olduğunu vurğulamışdır. AŞPA sədri az sonra Fransa Senatında qəbul edilmiş həmin qanunun qüvvədən düşməsi üçün bu ölkənin Konstitusiyaya Şurasına göndərilən müraciəti imzalamışdır. O, rəhbərlik etdiyi qurumun Azərbaycan ilə əlaqələrinə, ölkəmizlə AŞ arasında qarşılıqlı inama böyük önəm verdiyini vurğulamışdır.

Fransada artıq 72 senator bununla bağlı Konstitusiyaya Şurasına müraciət etmişdir və dünya ictimaiyyəti bu məhkəmənin bir ay ərzində həmin qanunun Konstitusiyaya uyğun olub-olmaması barədə rəyini gözləyir. Yeri gəlmişkən, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti “erməni soyqırımı”nın inkar edilməsinə cəza nəzərdə tutan məlum qanunun müzakirəsi zamanı ədalətli mövqə nümayiş etdirərək bu günlərdə respublikamıza səfər etmiş, öz ölkəsinin Konstitusiyaya Şurasına müraciət ünvanlamış Fransa-Qafqaz dostluq qrupunun sədr müavini, Fransa-Azərbaycan İşçi Qrupunun rəhbəri, senator xanım Natali Qulenin və onun başçılıq etdiyi parlament nümayəndə heyətinin üzvləri olan senatorlarla görüşündə həmin qanunun tarixi təhrif etdiyini, demokratiya və söz azadlığına zidd olduğunu, yalan və saxta məlumatlara əsaslandığını vurğulamışdır.

Avropa Şurasının Baş katibi T.Yaqland və AŞ İnsan hüquqları üzrə komissarı T.Hammarberq Fransa Senatı tərəfindən məlum məsələyə düzgün yanaşmadığını, qəbul edilmiş qanunun söz azadlığını məhdudlaşdırdığını bildirmişlər.

Azərbaycanın müxtəlif ölkələrdə fəaliyyət göstərən diaspor qurumları daha sıx təşkilatlanaraq dünyanın müxtəlif ölkələrində Xocalını anım günləri, bu qanlı faciə mövzusunda dəyirmi masalar, debatlar, xatirə konfransları təşkil etməkdədirlər.

Dünya ictimaiyyəti qəbul edir ki, Azərbaycan tərəfi haqlıdır, onun ərazisi işğal olunub, Azərbaycana məxsus olan Dağlıq Qarabağ güc yolu ilə onun nəzarətindən çıxarılıb və ölkəmizin ərazi bütövlüyünün bərpasını dəstəkləyir. Xocalı soyqırımına hələ də beynəlxalq miqyasda hüquqi qiymət verilməməsi, terrorçu əməllərə qarşı qəti tədbirlər görülməməsi hiddət və təəssüf hissi doğurur.

İkili standartlara yol vermədən beynəlxalq təşkilatlar məlum münaqişənin həllinə yönəlmiş səylərini beynəlxalq hüquq norma və prinsiplərinə tam uyğun olaraq daha da artırmalı, səlahiyyətli beynəlxalq qurumlar tərəfindən bu faciə genosid aktı kimi tanınmalı, Ermənistan dövlətinə qarşı sanksiyalar tətbiq edilməlidir. Bu işğalçı dövlət ərazi iddialarından əl çəkərək, münaqişə ilə bağlı qəbul edilmiş beynəlxalq sənədlərin müddəalarını yerinə yetirməli, Azərbaycanın ərazi bütövlüyü bərpa olunmalı, azərbaycanlı əsir və girovlar azad olunmalı, pozulmuş hüquqları bərpa edilməklə qaçqın və məcburi köçkünlər öz doğma yurdlarına qayıtmalıdır.

Elmira Süleymanova,
Azərbaycan Respublikasının
İnsan Hüquqları üzrə Müvəkkili
(Ombudsman).

22 fevral 2012-ci il

Bəyanat BMT-nin Baş Katibinə, BMT-nin Təhlükəsizlik Şurasına, BMT-nin İnsan Hüquqları üzrə Ali Komissarına, Avropa Komissiyasına, Avropa Şurasına, ATƏT-ə, Beynəlxalq və Avropa Ombudsmanlar İnstitutlarına, Asiya Ombudsmanlar Assosiasiyasına, Beynəlxalq Sülh Bürosuna, Universal Sülh Federasiyasına, müxtəlif ölkələrin ombudsmanlarına, Azərbaycan Respublikasının xarici ölkələrdəki və xarici ölkələrin respublikamızdakı səfirliklərinə, Azərbaycanın diaspor təşkilatlarına ünvanlanmışdır.

“Respublika”.-2012.-23 fevral.-N 43.-S.4.

**Xocalı soyqırımının 20-ci ildönümü ilə əlaqədar Azərbaycan xalqına
müraciət
(23 fevral 2012-ci il)**

Əziz həmvətənlər!

XX əsrin ən dəhşətli və qanlı faciələrindən hesab edilən Xocalı soyqırımının 20 ili tamam olur. 1992-ci il fevralın 25-dən 26-na keçən gecə erməni hərbi birləşmələri keçmiş sovet ordusunun Xankəndi şəhərində yerləşən 366-cı motoatıcı alayının iştirakı ilə aylarla mühasirədə saxlanılan Xocalıya hücum edərək, bir gecənin içində şəhəri yerlə yeksan etmişdir. Bu qanlı aksiya zamanı dinc əhaliyə amansızlıqla divan tutulmuş, 613 nəfər qətlə yetirilmiş, meyitlər təhqir olunmuş, 1275 nəfər girov götürülmüşdür. Onlardan 150 nəfərin taleyi hələ də məlum deyil. Qətlə yetirilənlərin 63 nəfəri uşaq, 106 nəfəri qadın, 70 nəfəri ahıl və qoca idi. Hərbi təcavüz nəticəsində 8 ailə tamamilə məhv edilmişdir.

Son iki əsrdə erməni millətçiləri tarixi Azərbaycan torpaqları hesabına mifik “Böyük Ermənistan” ideyasını gerçəkləşdirmək məqsədilə dəfələrlə xalqımıza qarşı terror, kütləvi qırğın, deportasiya və etnik təmizləmə kimi başəri cinayətlər törətmişlər. XX əsrin sonunda dünyanın gözü qarşısında baş verən, qəddarlığı və amansızlığı ilə fərqlənən Xocalı soyqırımı isə bu təcavüzkar siyasətin ən qanlı səhifəsi idi. Bu ağır cinayətə görə siyasi-hüquqi məsuliyyət birbaşa Ermənistanın o zamankı və indiki rəhbərliyinin, Dağlıq Qarabağdakı separatçı rejimin üzərinə düşür.

Azərbaycan dövləti erməni faşistlərinin törətdiyi Xocalı faciəsi haqqındakı həqiqətlərin dünya ictimaiyyətinə çatdırılması və beynəlxalq aləmdə soyqırımı kimi tanınması istiqamətində iyirmi ilə yaxındır ki, məqsədyönlü və sistemli iş aparır. Son illərdə “Xocalıya ədalət” beynəlxalq kampaniyası çərçivəsində soydaşlarımızı təmsil edən çoxsaylı vətəndaş cəmiyyəti institutları, gənclər təşkilatları və diaspor qurumları bu sahədə hakimiyyət strukturları ilə birgə səmərəli fəaliyyət göstərirlər. Artıq yalan və saxtakarlıq üzərində qurulmuş erməni təbliğat maşınının iç üzü ifşa olunur və dünya ictimai fikri Xocalı həqiqətlərini qəbul etməyə başlayır. İslam Əməkdaşlıq Təşkilatı Parlament İttifaqı bu faktı “insanlığa qarşı törədilmiş kütləvi cinayət” hadisəsi kimi tanımış və üzv dövlətləri həmin faciəyə müvafiq siyasi-hüquqi qiymət verməyə çağırmışdır. Pakistan və Meksikanın parlamentlərində bu qətləmin soyqırımı aktı kimi tanınması barədə qətnamə qəbul edilmişdir.

Azərbaycan Respublikası hazırda dünya təhlükəsizlik sistemində və beynəlxalq terrorizmə qarşı mübarizədə mühüm rol oynayır. Harada baş verməsindən asılı olmayaraq, biz hər cür irqi ayrı-seçkiliyi, etnik və dini zəmində düşmənçiliyi bütövlükdə bəşər cəmiyyətinə qarşı cinayət hesab edirik. Dövlətimiz bundan sonra da Xocalı soyqırımına, Azərbaycan torpaqlarının Ermənistan tərəfindən işğalına obyektiv qiymət verilməsi və tarixi-hüquqi ədalətin bərpası üçün öz fəaliyyətini davam etdirəcək, bütün siyasi və hüquqi vasitələrlə belə hallara qarşı barışmaz mübarizə aparacaqdır.

Xocalı soyqırımını törətməkdə düşmənin məqsədi Azərbaycan xalqını sarsıtmaq, suverenlik və ərazi bütövlüyü uğrunda mübarizədən çəkəndirmək və torpaqlarımızı zorla ələ keçirmək olsa da, bu ağır faciə xalqımızı daha da mətinləşdirmiş, qəhrəman oğul və qızlarımızı müqəddəs Vətən və milli dövlətçiliyimiz naminə qətiyyətli və mütəşəkkil mübarizəyə səfərbər etmişdir.

Bu ümummilli hüzn günündə bir daha Xocalı faciəsinin günahsız qurbanlarının əziz xatirəsini ehtiramla yad edir, bütün şəhidlərimizə Allahdan rəhmət diləyirəm. Sizi əmin etmək istəyirəm ki, Xocalı soyqırımını həyata keçirənlər gec-tez ədalət məhkəməsi qarşısında cavab verərək layiqli cəzalarını alacaq, şəhidlərimizin qanı yerdə qalmayacaqdır.

İlham Əliyev
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
Bakı şəhəri, 23 fevral 2012-ci il.

Xalq qəzeti”.-2012.- 24 fevral.-№ 44.-S.1.

**Xocalı soyqırımının 20 illiyi ilə əlaqədar
Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin
QƏRARI
(24 fevral 2012-ci il)**

1992-ci il fevralın 25-dən 26-na keçən gecə Azərbaycan Respublikasının Dağlıq Qarabağ bölgəsindəki Xocalı şəhərində törədilmiş soyqırımı aktının 20 ili tamam olur. Bu kədərli günlərdə Azərbaycan xalqı qəsbkar erməni millətçilərinin vəhşiliyinin qurbanı olmuş günahsız insanların əziz xatirəsini dərin hüznə bir daha yad edir.

Xocalı şəhərində əhalinin vəhşicəsinə kütləvi qırğını Dağlıq Qarabağ bölgəsinin işğalı üçün həyata keçirilən hərbi təcavüz zamanı doğma torpağının müdafiəsinə qalxmış xalqımızı sarsıtmaq və onun mübarizə əzmini qırmaq niyyəti ilə törədilmişdir. Təkcə Azərbaycan xalqına qarşı deyil, həm də bütün insanlığa qarşı yönəlmiş dəhşətli cinayət əməli nəticəsində 613 nəfər dinc azərbaycanlı milli mənsubiyyətinə görə vəhşicəsinə qətlə yetirilmiş, 487 nəfər şikəst edilmiş, 1275 sakin girov götürülərək amansız işgəncələrə məruz qalmışdır. Girov götürülənlərdən 150 nəfərin, o cümlədən 68 qadının və 26 uşağın taleyi bu günədək məlum deyildir.

Xocalı şəhərində törədilmiş cinayətlərin xarakteri və miqyası bu soyqırımı aktının BMT Baş Məclisinin 1948-ci il 9 dekabr tarixli 260 (III) sayılı qətnaməsi ilə qəbul edilmiş "Soyqırımı cinayətinin qarşısının alınması və cəzalandırılması haqqında" Konvensiyada ifadə olunmuş tərifi tam uyğun gəldiyini sübut edir. Qabaqcadan planlaşdırılmış kütləvi və amansız qırğın aktı həmin ərazidə yaşayan insanları məhz azərbaycanlı olduqlarına görə tamamilə məhv etmək niyyəti ilə törədilmişdir. Azğınlaşmış cəlladlar insanların başlarının dərisini soymuş, müxtəlif əzalarını kəsmiş, körpə uşaqların gözlərini çıxarmış, hamilə qadınların qarınlarını yarmış, adamları diri-diri torpağa basdırmış və ya yandırmış, cəsədlərin bir qismini minalamışlar. Yanan şəhərdən qaçıb xilas olmaq istəyən insanlara aman verilməmiş, dinc sakinləri yollarda, meşələrdə pusqu quran erməni hərbciləri xüsusi amansızlıqla qətlə yetirmişlər. Məlum olduğu kimi, məhdud coğrafi zonada oxşar əməllərin törədilməsi keçmiş Yuqoslaviya üçün Beynəlxalq Cinayət Tribunalı tərəfindən soyqırımı aktı kimi təsvif edilmişdir.

İnsanlığın ortaq vicdanında qara ləkə olan Xocalı soyqırımının təşkilatçıları Ermənistan Respublikasının siyasi və dövlət rəhbərliyi, birbaşa icraçıları isə Ermənistan silahlı qüvvələrinin bölmələri, Dağlıq Qarabağdakı erməni terrorçu dəstələri və keçmiş sovet ordusunun Xankəndi şəhərində yerləşən 366-cı motoatıcı alayının şəxsi heyətinin üzvləridir. İndiyədək Azərbaycan Respublikasının istintaq orqanları cinayətkarlardan 39 nəfərinin adlarını müəyyən edə bilmişlər. Soyqırımı cinayətinin digər iştirakçılarının müəyyən edilməsi üçün açılmış cinayət işinin təhqiqatı hazırda davam etdirilir.

Xocalı faciəsi qəsbkar erməni millətçilərinin Cənubi Qafqazda və Şərqi Anadoluda azərbaycanlılara və türklərə qarşı həyata keçirdikləri qəsbkarlıq, soyqırımı və etnik təmizləmə siyasətinin yeni qanlı səhifəsi olmuşdur. Son iki yüz ildən artıq bir dövrdə mərhələ-mərhələ həyata keçirilən bu siyasət 2 milyona qədər günahsız azərbaycanlının və türkün vəhşicəsinə qətlə yetirilməsinə, çar Rusiyasının süqutundan sonra Azərbaycanın əzəli torpaqlarında, yəni keçmiş İrəvan xanlığının (sonrakı İrəvan quberniyasının) ərazisində Ermənistan Respublikasının yaradılmasına, azərbaycanlılara məxsus olan əlavə 20,2 min kvadratkilometr ərazinin də bu süni dövlət qurumuna qatılmasına, sovet dövründə Azərbaycan ərazisində ermənilər üçün qondarma "Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayəti"nin təşkil edilməsinə, 1948-1953-cü və 1988-1993-cü illərdə 1,5 milyon nəfər azərbaycanlının Ermənistan Respublikasından və keçmiş Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayətindən deportasiya edilməsinə və qovulmasına, Azərbaycan Respublikası ərazisinin 20 faizinin, yəni Dağlıq Qarabağ bölgəsinin və onun ətrafındakı daha yeddi rayonun - Laçın, Kəlbəcər, Ağdam, Füzuli, Cəbrayıl, Qubadlı, Zəngilan rayonlarının işğal olunmasına gətirib çıxarmışdır.

Təkcə son işğalçılıq müharibəsinin gedişində Ermənistan silahlı qüvvələri tərəfindən 18 mindən çox azərbaycanlı qətlə yetirilmiş, 20 mindən çox dinc sakin yaralanmış, 50 mindən çox adam əlil olmuşdur. 4750 adam əsir və itkin düşmüş, girov götürülmüşdür. 877 şəhər, kənd və qəsəbə qarət edilmiş, dağıdılmış və yandırılmışdır. Erməni təcavüzkarları işğal olunmuş ərazilərdə Azərbaycanın tarixi-mədəni irsini təşkil edən obyektləri xüsusi qəddarlıqla məhv etmişlər. Ələ keçirdikləri ərazilərdə onlar vandalizm aktları törədərək, 500-ə qədər tarixi və 100-dən çox arxeoloji abidəni, 22 muzeyi və 4 rəsm qalereyasını, tarixi əhəmiyyətli 9 sarayı qarət etmiş və yandırmış, 44 məbədi və 9 məscidi təhqir etmişlər. Dağıdılan və yandırılan 927 kitabxanada 4,6 milyon kitab və misilsiz əlyazma məhv edilmişdir.

XIX əsrin sonlarından başlayaraq azərbaycanlıların və türklərin məruz qaldıqları fəlakətlərin bir çox səbəbləri vardır. İlk səbəblərdən biri bəzi kənar qüvvələrin Cənubi Qafqaz və Şərqi Anadolu ərazisində müəyyən niyyətlərini həyata keçirmək üçün erməni millətçiliyinə rəvac verməsi və ondan bir alət kimi istifadə

etməsi olmuşdur. Çirkin geosiyasi oyunlarda onlar üçün ayrılan rol uyğun görən erməni millətçilərinin qonşu xalqların torpaqları hesabına "böyük Ermənistan" yaratmaq xülyasına düşməsi bölgədə bu gün də davam edən faciələrin əsasını qoymuşdur. Son yüz ildən artıq dövrdə erməni xalqının bir neçə nəslə milli müstəsnaqlıq, Azərbaycan və türk xalqlarına qarşı düşmənçilik ruhunda tərbiyə edilmişdir. Erməni "alim"lərinin söyləri ilə bölgənin tarixi saxtalaşdırılmış, ermənilərin tarixi şişirdilərək qədimləşdirilmiş, azərbaycanlılara və türklərə qarşı kəskin mənəvi təcavüz kampaniyası aparılmışdır. Cənubi Qafqazda və Şərqi Anadoluda baş verən hadisələr bilərəkdən təhrif edilmiş, dünya ictimaiyyətinin nəzərində "əzabkeş və məzlum" erməni xalqı obrazı yaradılmışdır.

Qonşu dövlətlərə, o cümlədən Azərbaycan Respublikasına qarşı ərazi iddialarına haqq qazandırmaq, bunun vasitəsi kimi seçdikləri qəsbkarlıq, soyqırımı və etnik təmizləmə siyasətini pərdələmək üçün erməni millətçiləri guya 1915-ci ildə ermənilərin soyqırımına məruz qaldıqları barədə uydurmalara istinad edirlər. Beləliklə, təcavüzkar və cinayətkar özünü təcavüzün və cinayətin qurbanı kimi qələmə verərək beynəlxalq ictimaiyyəti çaşdırmağa cəhdlər göstərir. Təəssüf ki, Xocalı faciəsi kimi həqiqi soyqırımına göz yuman ayrı-ayrı dövlətlərin parlamentləri bir sıra hallarda yalançı erməni təbliğatının təsiri altına düşərək, yaxud siyasi konyunkturaya əsaslanaraq "erməni soyqırımı" əfsanəsini müzakirə mövzusunə çevirmiş, hətta bu barədə əsassız və ədalətsiz aktlar qəbul etmişlər.

Erməni millətçiliyinə qarşı mütəşəkkil müqavimət Azərbaycan xalqının ümummilli lideri Heydər Əliyev hakimiyyətə qayıtdıqdan sonra qurulmuşdur. "Azərbaycanlıların soyqırımı haqqında" Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 1998-ci il 26 mart tarixli fərmanı tarixi həqiqətlərin üzə çıxmasına və öz yerini tutmasına təkan vermişdir. Bu mühüm sənəddə tariximizdə ilk dəfə olaraq azərbaycanlılara qarşı törədilmiş kütləvi qırğınların - soyqırımlarının rəsmən adı çəkilmiş, Cənubi Qafqaz miqyasında xalqımıza qarşı aparılmış etnik düşmənçilik siyasətinin kökləri açılmışdır. "Böyük Ermənistan" xülyasını həyata keçirməyin əsas yolunu tarix boyu bu ərazilərin yerli sakinləri olmuş azərbaycanlıların məhv edilməsində, köçürülməsində, onların tarix və mədəniyyət abidələrinin dağıdılmasında, yer adlarının dəyişdirilməsində görən erməni millətçilərinin mənfur fəaliyyətinə siyasi qiymət verilmişdir. Fərmana əsasən 31 mart günü son yüz ildən artıq dövrdə erməni millətçilərinin xalqımıza qarşı törətdikləri vəhşiliklərin qurbanı olmuş günahsız insanların xatirəsinə ehtiram əlaməti olaraq azərbaycanlıların soyqırımı günü elan edilmişdir.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyev azərbaycanlıların soyqırımı ilə əlaqədar dəfələrlə xalqa müraciət etmiş, Xocalı faciəsini insanlığa qarşı ən qəddar və amansız kütləvi terror hadisələrindən biri kimi qiymətləndirmişdir. Dövlət başçısının sərəncamı ilə bu il Xocalı soyqırımının 20-ci ildönümü qeyd edilir.

Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisi bu məsələ ilə əlaqədar xüsusi bəyanatlar və müraciətlər qəbul etmiş, beynəlxalq təşkilatlardan, dünya ölkələrinin parlamentlərindən və hökumətlərindən XIX-XX əsrlərdə erməni millətçiliyinin və onun havadarlarının azərbaycanlılara qarşı törətdikləri soyqırımı cinayətlərini tanımağı, gələcəkdə bu cür cinayətlərin cəzasız qalmasının qarşısını almaqdan ötrü təsirli beynəlxalq hüquq mexanizmlərinin yaradılması işini tezliklə başa çatdırmağı, azərbaycanlılara qarşı yeni soyqırımı cinayətlərinə yol verilməməsi üçün Ermənistan-Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin dinc yolla ədalətli həllinə kömək göstərməyi xahiş etmişdir. Milli Məclisin 1994-cü il 24 fevral tarixli qərarına əsasən 26 fevral Xocalı soyqırımı günü elan edilmiş və bu barədə beynəlxalq təşkilatlara məlumat verilmişdir. Heydər Əliyev Fondunun təşkilatçılığı ilə "Xocalıya ədalət!" kampaniyası çərçivəsində görülmə işlər ildən-ilə daha da genişlənir.

Xocalı soyqırımının dünya miqyasında tanınması üçün görülmə tədbirlər öz nəticəsini verməkdədir. İslam Əməkdaşlıq Təşkilatı Parlament İttifaqının, Meksika və Pakistan parlamentlərinin müvafiq qərarlarında Xocalıda törədilmiş kütləvi qətlərin soyqırımı aktı olduğu təsdiq edilmişdir.

Xocalı şəhidlərinin xatirəsinin əbədləşdirilməsi üçün dövlət tərəfindən bir sıra tədbirlər görülmüşdür. Bakı şəhərində, ölkəmizin digər şəhər və rayonlarında Xocalı qurbanlarına abidələr ucaldılmış, Xocalı faciəsi haqqında məlumatlar orta məktəb proqramlarına daxil edilmişdir.

Məlum olduğu kimi, Ermənistan-Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin sülh yolu ilə həll edilməsi üçün ATƏT-in Minsk qrupunun vasitəçiliyi ilə danışıqlar aparılır. Erməni tərəfi sülh arzusunda olduğunu göstərməyə çalışsa da, münaqişənin dinc vasitələrlə həllini çətinləşdirən bəyanatlara və hərəkətlərə yol verir, o cümlədən "erməni soyqırımı" haqqında əfsanənin daha çox ölkədə yayılmasına cəhdlər göstərir.

Erməni millətçilərinin və onların havadarlarının Azərbaycan xalqına qarşı törədilmiş faciələri, o cümlədən Xocalı soyqırımını ört-basdır etmək və unudurmaq, qondarma "erməni soyqırımı"nı qəbul etdirmək üçün beynəlxalq miqyasda apardıqları təbliğat kampaniyasının qarşısının alınması sahəsində göstərilən söylərin artırılması indiki dövrün ən aktual vəzifələrindən biridir. Bu sahədə parlamentin hər bir üzvünün də üzərinə vəzifələr düşür.

Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisi yuxarıda şərh edilənləri nəzərə alaraq **qərara alır**:

1. 1992-ci il fevralın 25-dən 26-na keçən gecə Ermənistan Respublikasının hərbi birləşmələri, Dağlıq Qarabağdakı erməni silahlı dəstələri və keçmiş sovet ordusunun 366-cı motoatıcı alayı tərəfindən Xocalı

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin İşlər İdarəsi
PREZİDENT KİTABXANASI

şəhərində azərbaycanlıların kütləvi qırğınının Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin 1994-cü il 24 fevral, 1995-ci il 24 fevral və 2007-ci il 27 fevral tarixli qərarları ilə soyqırımını (genosid) cinayəti kimi qiymətləndirilməsi bir daha təsdiq edilsin.

2. Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin deputatlarına bir vəzifə olaraq tapşırılsın ki, xarici ölkələrə səfərlər zamanı, o cümlədən beynəlxalq təşkilatların tədbirlərində iştirak edərkən son yüz ildən artıq dövrdə azərbaycanlıların məruz qaldıqları soyqırımını aktları, o cümlədən Xocalı faciəsi haqqında həqiqətlərin daha geniş yayılmasını təmin etsinlər, bu məqsədlə Milli Məclisin xarici ölkələrin parlamentləri ilə əlaqələr üzrə işçi qruplarının imkanlarından dolğun və səmərəli istifadə etsinlər.

3. Azərbaycan Respublikasının hüquq-mühafizə orqanlarına tövsiyə edilsin ki, Xocalı şəhərində soyqırımını aktının törədilməsində iştirak etmiş şəxslərin hamısının müəyyən edilməsi, onların cinayət məsuliyyətinə cəlb olunması üçün görülən tədbirləri gücləndirsinlər.

4. Azərbaycan Respublikasının müvafiq dövlət və qeyri-dövlət qurumlarına, o cümlədən qeyri-hökumət təşkilatlarına tövsiyə edilsin ki, Ermənistan-Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münaqişəsi ilə bağlı məlumatların geniş yayılması, yalançı erməni təbliğatının ifşa edilməsi üçün səylərini birləşdirdinlər.

O.ƏSƏDOV,
Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin Sədri
Bakı şəhəri, 24 fevral 2012-ci il

“Azərbaycan”.-2012.-25 fevral.-N 45.-S.2.

**Xocalı soyqırımının 20-ci ildönümü ilə əlaqədar Bakıda ümumxalq yürüşü keçirilmişdir
Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev yürüşdə iştirak etmişdir
(26 fevral 2012-ci il)**

Bakı, 26 fevral (AzərTAc). Fevralın 26-da Bakıda XX əsrin ən dəhşətli və qanlı faciələrindən biri olan Xocalı soyqırımının 20-ci ildönümü ilə əlaqədar ümumxalq yürüşü keçirilmişdir.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev yürüşdə iştirak etmişdir.

Paytaxtın Azadlıq meydanından başlayan, 60 mindən çox insanın iştirak etdiyi ümumxalq yürüşü Xocalı faciəsi qurbanlarının xatirəsini ehtiramla yad etmək və erməni faşistləri tərəfindən insanlığa qarşı törədilmiş bu vəhşi cinayəti yenidən dünya ictimaiyyətinin diqqətinə çatdırmaq məqsədi daşıyırdı.

Ön sırasında Prezident İlham Əliyevin olduğu yürüş iştirakçıları “Azadlıq” meydanından Xocalı soyqırımının qurbanlarının xatirəsinə Bakının Xətai rayonunda ucaldılmış abidəyə doğru hərəkətə başladılar. Bu izdihamlı yürüşün keçdiyi prospekt və küçələr boyu əllərində qanlı qırğının günahsız qurbanlarının - xüsusi qəddarlıqla qətlə yetirilmiş uşaqların, qadınların və qocaların portretləri, 20 il bundan əvvəl baş vermiş hadisələrin dəhşətli səhnələrini əks etdirən fotosəkillər, faciənin təqsirkarlarından cavab tələb etmək, onları cəzalandırmaq çağırışları, bu soyqırımına beynəlxalq səviyyədə obyektiv siyasi-hüquqi qiymət vermək barədə çağırışlar və soyqırımı qurbanlarının adları, soyadları yazılmış transparantlar, “Dünya Xocalı soyqırımını tanımalıdır!”, “Xocalıya ədalət!”, “Xocalını unutmayın”, “Rədd olsun erməni faşizmi!” və s. sözlər yazılmış plakatlar tutan gənclər düzülmüşdür. Eyni məzmunlu transparantlar və plakatlar yürüş iştirakçılarının əllərində də var idi.

İnsanların hüznü çöhrələrinə baxanda görünürdü ki, ötən 20 il Xocalının dinc sakinlərinə qanlı divan tutulmasının dəhşətlərini yaddaşlardan silməmişdir. Bircə gecədə yerlə yeksan edilmiş bu Azərbaycan şəhərinin adı indi Xatın, Liditse və Sonqmi ilə qoşa çəkilir.

Bütövlükdə bu ümumxalq yürüşünü Azərbaycanın Xocalı soyqırımı ilə bağlı apardığı genişmiqyaslı işin kulminasiya nöqtəsi hesab etmək olar. Dünya Xocalı qırğını haqqında əsl həqiqəti bilməli, başa düşməlidir ki, XX əsrin sonunda bütün sivil bəşəriyyətin gözləri qarşısında törədilmiş bu vəhşiliyə laqeydlilik, yüzlərlə dinc insanın ölümündə təqsirkar olanların cəzalandırılmaması belə faciələrin planetin hər bir nöqtəsində təkrarlanmasına gətirib çıxara bilər. Bu yürüş həm də Azərbaycan xalqının sıx birliyini, onun öz şəhidlərinin xatirəsinə ehtiramını, işğal altındakı torpaqların azad olunması və ölkənin ərazi bütövlüyünün bərpası üçün əlindən gələni etmək əzmini nümayiş etdirdi.

Xocalı soyqırımı qurbanlarının abidəsinin yanında fəxri qarovul dəstəsi və tər çiçəklər düzülmüşdü. Prezident İlham Əliyev Xocalı soyqırımı abidəsinin önünə əklil qoydu, faciə qurbanlarının xatirəsini ehtiramla yad etdi.

Baş nazir Artur Rəsizadə, Milli Məclisin sədri Oqtay Əsədov, Prezident Administrasiyasının rəhbəri Ramiz Mehdiyev, Azərbaycanın birinci xanımı Mehriban Əliyeva, Heydər Əliyev Fondunun vitse-prezidenti Leyla xanım Əliyeva abidənin önünə tər çiçəklər qoydular.

Dövlət və hökumət rəsmiləri, Milli Məclisin deputatları, nazirlər, komitə və şirkətlərin rəhbərləri, diplomatik korpusun nümayəndələri, dini konfessiyaların başçıları, habelə qırğından xilas ola bilmiş Xocalı sakinləri də abidənin önünə güllər düzdülər.

Ümumxalq yürüşündə iştirak edən insanlar abidə önündə soyqırımı qurbanlarının xatirəsini hüznə yad edərək, “Xocalıya ədalət”, “Xocalını unutmayın”, “Xocalı - əsrin soyqırımı” şüarlarını səsləndirmişlər.

X X X

1992-ci il fevralın 25-dən 26-na keçən gecə Dağlıq Qarabağın Xocalı şəhərində ermənilərin törətdikləri dəhşətli hadisələr Azərbaycanın tarixinə qanlı hərfələrlə yazılmışdır. O gecə silahlı erməni dəstələri keçmiş sovet ordusunun Xankəndidə yerləşən 366-cı motoatıcı alayının ağır texnikası və şəxsi heyətinin köməyi ilə Azərbaycanın bu qədim şəhəri üzərinə hücum etmiş və onun dinc əhalisinə amansızcasına divan tutmuşlar. Aylarla blokadada qalaraq zəifləmiş Xocalı şəhərinin müdafiəçiləri sayca onlardan qat-qat çox olan, təcəndirənə qədər silahlanmış ermənilərin hücumunu dəf edə bilməmişlər. Xocalı soyqırımının qanlı statistikası belədir: Hücum zamanı şəhərdə olmuş 3 min nəfərdən 613-ü, o cümlədən 106 qadın, 63 uşaq və 70 qoca xüsusi qəddarlıqla öldürülmüş, 487 nəfər, o cümlədən 76 uşaq ağır yaralanmış, 1275 nəfər girov götürülmüş və insanı alçaldan işgəncələrə məruz qalmışdır, 150 nəfərin taleyi hələ də məlum deyildir. 8 ailə tamamilə məhv edilmişdir. Bu rəqəmlər insanı dəhşətə gətirir. Həmin insanlar yalnız etnik mənsubiyyətlərinə - azərbaycanlı olduqlarına görə amansızcasına öldürülmüş, işgəncələrə məruz qalmış və şikəst edilmişlər.

Ermənilərin bu cəza tədbiri hərtərəfli planlaşdırılmış və yeganə bir məqsədlə törədilmişdir – dinc sakinləri milli mənsubiyyət əlamətinə görə qismən və ya tamamilə məhv etmək. Beynəlxalq hüquqa görə belə hərəkətlər “soyqırımı” anlayışına uyğundur və dünya ictimaiyyəti tərəfindən bu cür tanınmalıdır.

Faciənin 20-ci ildönümü ilə əlaqədar Prezident İlham Əliyevin Azərbaycan xalqına müraciətində vurğulandığı kimi, XX əsrin sonunda bütün dünyanın gözü qarşısında törədilmiş, qəddarlığı və amansızlığı ilə fərqlənən Xocalı soyqırımı erməni millətçilərinin təcavüzkar siyasətinin ən qanlı səhifəsi olmuşdur. Dövlət başçısının müraciətində deyilir: “Bu ağır cinayətə görə siyasi-hüquqi məsuliyyət birbaşa Ermənistanın o zamankı və indiki rəhbərliyinin, Dağlıq Qarabağdakı separatçı rejimin üzərinə düşür”.

Xocalı haqqında həqiqətin dünyada bilinməsi, bu faciənin xalqımıza qarşı soyqırımı aktı kimi tanınması üçün Azərbaycan dövləti bütün zəruri addımları atır. Bu sahədə məqsədyönlü fəaliyyət ümummilli lider Heydər Əliyev Azərbaycanda siyasi hakimiyyətə qayıdandan sonra başlanmışdır. Ulu öndərin təşəbbüsü ilə Xocalı soyqırımına siyasi-hüquqi qiymət verilmiş, fevralın 26-sı “Xocalı soyqırımı günü” elan edilmişdir. 2009-cu ildə Heydər Əliyev Fondunun vitse-prezidenti, İslam Konfransı Gənclər Forumunun mədəniyyətlərarası dialoq üzrə baş əlaqələndiricisi Leyla xanım Əliyevanın təşəbbüsü ilə başlanmış “Xocalıya ədalət” beynəlxalq kampaniyası bu istiqamətdə təbliğat işini daha da fəallaşdırmışdır. Faciə ilə əlaqədar dəhşətli faktlar bu kampaniya çərçivəsində aparılan işlər sayəsində geniş beynəlxalq ictimaiyyətə çatdırılmış, planetin bütün guşələrində milyonlarla insan erməni millətçilərinin əsl simasına bələd olmuş, bilmişlər ki, onlar öz sərəm ideyalarını həyata keçirmək naminə heç nədən, o cümlədən uşaqları qətlə yetirməkdən çəkinmirlər. İslam Əməkdaşlıq Təşkilatı Parlament İttifaqı ermənilərin Xocalıda törətdiyi mənfur əməlləri “insanlığa qarşı kütləvi cinayət” kimi tanımış və üzv dövlətləri bu faciəyə lazımi siyasi-hüquqi qiymət verməyə çağırmışdır. Pakistan və Meksika parlamentləri də bu qırğının soyqırımı aktı kimi tanınması haqqında qətnamələr qəbul etmişlər. Bu il Heydər Əliyev Fondunun dəstəyi ilə dünyanın 100 nöqtəsində Xocalı soyqırımının qurbanlarının xatirəsini anma mərasimləri keçirilir. Bu aksiyaların iştirakçılarına Fond tərəfindən hazırlanmış, Qarabağın və Ermənistan-Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin tarixindən bəhs edən materiallar, bukletlər, fotoalbomlar və kitablar paylanılır.

Aksiyalar çərçivəsində ermənilərin vəhşiliklərindən bəhs edən sənədli filmlər nümayiş etdirilir, uşaq rəsmləri sərgiləri təşkil olunur. Qardaş Türkiyədə, Böyük Britaniyada və bir sıra digər Avropa dövlətlərində, müsəlman ölkələrinin çoxunda keçirilmiş anım tədbirləri ictimaiyyət arasında böyük əks-səda doğurmuşdur. Prezident İlham Əliyevin Azərbaycan xalqına müraciətində deyilir: “Xocalı soyqırımını törətməkdə düşmənin məqsədi Azərbaycan xalqını sarsıtmaq, suverenlik və ərazi bütövlüyü uğrunda mübarizədən çəkəndirmək və torpaqlarımızı zorla ələ keçirmək olsa da, bu ağır faciə xalqımızı daha da mətinləşdirmiş, qəhrəman oğul və qızlarımızı müqəddəs Vətən və milli dövlətçiliyimiz naminə qətiyyətli və mütəşəkkil mübarizəyə səfərbər etmişdir”.

Dövlətimizin başçısı əmin olduğunu bildirmişdir ki, Xocalı soyqırımını həyata keçirənlər gec-tez ədalət məhkəməsi qarşısında cavab verərək layiqli cəzalarını alacaq, şəhidlərimizin qanı yerdə qalmayacaqdır.

X X X

Fevralın 26-da bütün gün ərzində Xocalı soyqırımı qurbanlarının abidəsi önünə insan axını davam etmişdir. Yüz minlərlə insan soyqırımı abidəsini ziyarət etdi. Abidənin önünə tər çiçəklər qoyuldu, şəhidlərin ruhuna dualar oxundu. Mərasim iştirakçıları ümidvardırlar ki, Azərbaycanın haqq səsi eşidiləcək, ermənilərin mənfur əməlləri beynəlxalq səviyyədə qınaq obyektinə çevriləcək, Xocalı qırğınının təqsirkarları haqlı cəzalarına çatacaq, Azərbaycan xalqı işğal altındakı bütün torpaqlarını yağlı düşməndən tezliklə azad edəcək və ölkəmizin ərazi bütövlüyü bərpa olunacaqdır.

AzərTAc
26 fevral 2012-ci il

**«Xocalı soyqırımının iyirmi birinci ildönümünün keçirilməsinə dair tədbirlər planı»
təsdiq edilmişdir**

Azərbaycan Respublikası Prezidenti Administrasiyası rəhbərinin sərəncamı ilə "Xocalı soyqırımının iyirmi birinci ildönümünün keçirilməsinə dair tədbirlər planı" təsdiq edilmişdir.

Tədbirlər planında Xətai rayonunda, Naftalan şəhərində Xocalı soyqırımı qurbanlarının xatirəsinə ucaldılmış abidələrin önünə əklil qoyulması, Azərbaycan Respublikasının xarici ölkələrdəki səfirliklərində, nümayəndəliklərində və diaspor təşkilatlarında bu dəhşətli hadisə ilə bağlı mətbuat konfranslarının, anım mərasimlərinin və s. keçirilməsi, xarici KİV və teleradio kanallarında Xocalı soyqırımına həsr olunmuş materialların yayılması nəzərdə tutulmuşdur.

Sənədə əsasən, idarə və təşkilatlarda, teatr-konsert müəssisələrində, sərgi salonlarında, ali və orta təhsil ocaqlarında xatirə gecələri, foto-rəsm sərgiləri, şahidlərlə görüşlər və s. keçiriləcək, milli azadlıq uğrunda mübarizəyə həsr olunmuş sənədli və bədii filmlər nümayiş etdiriləcəkdir.

Rəsmi dövlət strukturları rəhbərlərinin, Milli Məclisin deputatlarının və ziyalıların iştirakı ilə xocalılıların müvəqqəti məskunlaşdıqları şəhər və rayonlarda (Bakı, Sumqayıt, Gəncə, Mingəçevir, Şəki, Naftalan, Goranboy, Bərdə, Sabirabad, Göyçay, Zaqatala, Oğuz, Balakən) şəhid ailələrinə yardım göstəriləcəkdir.

İldönümü ərəfəsində internet şəbəkəsinə Xocalı soyqırımını əks etdirən məlumatlar daxil ediləcək, ölkə mətbuatında, televiziya və radiolarında, kütləvi informasiya vasitələrində bu soyqırımı ilə bağlı materiallar veriləcəkdir.

Fevralın 25-də təhsil müəssisələrində ilk dərslər bu faciəyə həsr olunacaq, ayın 26-da saat 17.00-da bütün ölkə ərazisində Xocalı soyqırımı qurbanlarının xatirəsi bir dəqiqəlik sükutla yad ediləcəkdir.

AzərTAc
14 fevral 2013-cü il

**Ombudsman Elmira Süleymanova Xocalı soyqırımının
21-ci ildönümü ilə əlaqədar bəyanat verib**

Azərbaycan Respublikasının İnsan Hüquqları üzrə Müvəkkili (Ombudsman) Elmira Süleymanova Xocalı soyqırımının 21-ci ildönümü ilə əlaqədar bəyanat verib.

Ombudsman Aparatının mətbuat xidmətindən APA-ya daxil olan bəyanatda bildirilir ki, 1992-ci il fevralın 25-dən 26-na keçən gecə Azərbaycanın Xocalı şəhərində erməni silahlı birləşmələrinin keçmiş sovet ordusunun Xankəndindəki 366-cı motoatıcı alayı ilə birgə törətdiyi cinayət istər Qarabağ müharibəsi, istərsə də dünya müharibələri tarixində dəhşətli nəticələrinə görə analoqu olmayan hadisələrdəndir. Xocalı soyqırımı zamanı adları bəlli olan 613 nəfərin, o cümlədən 106 qadın, 63 azyaşlı uşaq, 70 qocanın həyatına son qoyulub, 487 dinc sakin ağır yaralanaraq şikəst olub, 1275 nəfər əsir və girov götürülüb. İtkin düşmüş 150 nəfərin taleyi indiyədək məlum deyil: “Soyqırımı törədənlər Xocalı sakinlərini diri-diri yandırıb, başlarının dərisini soyub, gözlərini çıxarıblar. Bu zaman soydaşlarımızın əsas insan hüquqları, ən başlıcası isə təməl hüquq olan yaşamaq hüququ kütləvi şəkildə, kobudcasına pozulub. Beynəlxalq səviyyədə heç bir sanksiyaya məruz qalmayan erməni qəsbkarlarının törətdikləri bu kütləvi insan qırğını ağlasığmaz qəddarlığı və qeyri-insani cəza üsulları ilə əsl vəhşilik, birmənalı olaraq, genosid faktıdır”.

Ombudsman daha sonra bəyan edib ki, dünya ictimaiyyəti ölkəmizin ərazi bütövlüyünün bərpasını dəstəkləyir və qəbul edir ki, Azərbaycanın ərazisi işğal olunub, Dağlıq Qarabağ güc yolu ilə onun nəzarətindən çıxarılıb. Xocalı soyqırımına hələ də beynəlxalq miqyasda hüquqi qiymət verilməməsi, terrorçu əməllərə qarşı qəti tədbirlər görülməməsi hiddət və təəssüf hissi doğurur. Beynəlxalq təşkilatlar ikili standartlara yol vermədən məlum münaqişənin həllinə yönəlmiş söylərini beynəlxalq hüquq norma və prinsiplərinə tam uyğun olaraq daha da artırmalı, səlahiyyətli beynəlxalq qurumlar tərəfindən bu hadisə genosid aktı kimi tanınmalı, Ermənistan dövlətinə qarşı sanksiyalar tətbiq edilməlidir. Bu işğalçı dövlət ərazi iddialarından əl çəkərək, münaqişə ilə bağlı qəbul edilmiş beynəlxalq sənədlərin müddəalarını yerinə yetirməli, Azərbaycanın ərazi bütövlüyü bərpa olunmalı, azərbaycanlı əsir və girovlar azad olunmalı, pozulmuş hüquqları bərpa edilməklə qaçqın və məcburi köçkünlər öz doğma yurdlarına qayıtmalıdır.

Bəyanat BMT-nin baş katibinə, BMT-nin Təhlükəsizlik Şurasına, BMT-nin İnsan Hüquqları üzrə Ali Komissarına, Avropa Komissiyasına, Avropa Şurasına, ATƏT-ə, Beynəlxalq və Avropa Ombudsmanlar İnstitutlarına, Asiya Ombudsmanlar Assosiasiyasına, Beynəlxalq Sülh Bürosuna, Universal Sülh Federasiyasına, müxtəlif ölkələrin ombudsmanlarına, Azərbaycan Respublikasının xarici ölkələrdəki və xarici ölkələrin respublikamızdakı səfirliklərinə, Azərbaycanın diaspor təşkilatlarına ünvanlanıb.

“525-ci qəzet”.-2013.-19 fevral.-№31.-S.4.

**Xocalı soyqırımının 21-ci ildönümü ilə əlaqədar Xocalı əhalisinin dünya xalqlarına,
Birləşmiş Millətlər Təşkilatına, Avropa Şurasına, Avropada Təhlükəsizlik və
Əməkdaşlıq Təşkilatına müraciəti
(18 fevral 2013-cü il)**

Bakı, 20 fevral (AzərTAc). Biz – 1992-ci il fevralın 26-da Azərbaycanın Dağlıq Qarabağ bölgəsinin Xocalı şəhərində erməni millətçilərinin həyata keçirdiyi kütləvi qətləmin möcüzə nəticəsində sağ qalmış şahidləri Birləşmiş Millətlər Təşkilatına, Avropa Şurasına, Avropada Təhlükəsizlik və Əməkdaşlıq Təşkilatına, eyni zamanda, dünya xalqlarına faciənin 21-ci ildönümündə növbəti dəfə müraciət edir, bütün mütərəqqi ictimaiyyəti, qəlbində insan sevgisi olan hər kəsi bəşəriyyətə qarşı törədilmiş bu soyqırımı cinayətinə biganə qalmamağa çağırırıq.

Son iki əsrdə erməni millətçi və ekstremist dairələri xarici havadarlarının köməyi ilə tarixi Azərbaycan torpaqları hesabına xəyali “Böyük Ermənistan” ideyasını reallaşdırmaq məqsədi ilə Azərbaycana qarşı ardıcıl işğalçılıq siyasəti həyata keçirmiş, bu məkrli məqsədə çatmaq üçün zaman-zaman amansız terror aksiyaları və kütləvi qırğınlar, deportasiya və soyqırımı kimi cinayətlər törətmişlər.

Çoxsaylı tarixi sənədlər şahidlik edir ki, 1905-1907-ci, 1918-1920-ci, 1948-1953-cü illərdə Qafqazda öz tarixi ərazilərində etnik təmizləmə və soyqırımı siyasətinə məruz qalan yüz minlərlə azərbaycanlı kütləvi surətdə qətlə yetirilmiş və dədə-baba torpaqlarından didərgin salınmışdır. 1988-1989-cu illərdə Ermənistanda öz tarixi-etnik torpaqlarında yaşayan 250 mindən artıq azərbaycanlı son nəfərinə kimi deportasiya edilmiş, bu qanlı aksiya zamanı yüzlərlə günahsız insan – qocalar, qadınlar, uşaqlar vəhşicəsinə qətlə yetirilmişdir. Nəticədə Ermənistan erməni millətçilərinin illərlə arzusunda olduqları monoetnik dövlətə çevrilmişdir.

1988-ci ildən etibarən Ermənistanın Azərbaycana qarşı əsassız ərazi iddiaları yenidən baş qaldırmış, bu məqsədlə Dağlıq Qarabağda heç bir tarixi və siyasi əsası olmayan erməni separatizminə rəvac verilmişdir ki, bu da bölgədə qanlı etnik qarşıdurmalara və kütləvi insan fəlakətlərinə səbəb olmuşdur.

Azərbaycan torpaqlarının 20 faizi, o cümlədən Dağlıq Qarabağ inzibati-ərazi bölgüsünə daxil olmayan və 1990-cı illərin əvvəllərində bütünlüklə azərbaycanlıların yaşadığı 7 rayon hələ də Ermənistan silahlı qüvvələrinin işğalı altındadır. Münaqişə nəticəsində 1 milyondan artıq azərbaycanlı öz əzəli yurdlarından vəhşicəsinə qovulmuş, on minlərlə adam qətlə yetirilmiş və şikəst edilmişdir. İndiyədək erməni girovluğundan 1400-ə yaxın azərbaycanlı azad edilsə də, Ermənistanın və Dağlıq Qarabağın həbs düşərgələrində ağılasız təhqir və işgəncələrdən əziyyət çəkən 4 mindən artıq Azərbaycan vətəndaşının taleyi hələ də qeyri-müəyyən olaraq qalmaqdadır. İşğal zonasında yüzlərlə şəhər və kənd, minlərlə ictimai-mədəni tikili, təhsil və səhiyyə müəssisələri, tarixi-mədəniyyət abidələri, muzeylər, məscidlər, müqəddəs sitayiş yerləri, qəbiristanlıqlar yerlə-yeksan edilərək misli görünməmiş vandalizmə məruz qalmışdır.

Erməni silahlıları iyirminci əsrin 90-cı illərinin əvvəllərində Qarabağın Kərkicahan, Meşəli, Quşçular, Qaradağlı, Ağdaban və s. kimi azərbaycanlılar yaşayan qəsəbə və kəndlərində mülki əhaliyə qarşı kütləvi qırğınlar törətmiş, Bakıda və digər şəhərlərimizdə çoxsaylı qanlı terror aksiyaları həyata keçirmişlər. 1992-ci il fevralın 25-dən 26-na keçən gecə erməni silahlı birləşmələri keçmiş SSRİ-yə məxsus olan və o dövrdə Dağlıq Qarabağın Xankəndi şəhərində yerləşən 366-cı alayın şəxsi heyəti və hərbi texnikasının bilavasitə iştirakı ilə yeddi min nəfərə qədər azərbaycanlı əhalinin yaşadığı Xocalı şəhərinə 5 istiqamətdən hücum etdilər (hücum zamanı şəhərdə 3 minə yaxın adam qalmışdı). Həmin vaxta qədər Xocalı şəhəri artıq dörd aydan çox idi ki, tam mühasirə vəziyyətində saxlanılır, əhali tibbi xidmət və ərzaq sarıdan ciddi əziyyət çəkirdi. Şəhərdə çox sayda xəstələr, yaralılar, qocalar, qadınlar və uşaqlar var idi.

Həmin gecə Xocalı şəhəri yerlə-yeksan edildi. Əliyalın dinc mülki əhali kütləvi qətləmə məruz qaldı - uşaqlar, qadınlar, qocalar, xəstələr ağılasız vəhşiliklə məhv edildi. Erməni millətçiləri XX əsrin sonlarında sivil bəşəriyyət üçün üzqaralığı olan növbəti tarixi cinayəti - Xocalı soyqırımını törətdilər. Bu vəhşi aksiyada məqsəd şəhərin bütün əhalisini məhv etmək idi. Ancaq sırf təsadüflər nəticəsində xeyli Xocalı sakini tarixə şahidlik etmək üçün sağ qaldı.

Xocalı soyqırımı nəticəsində 613 nəfər məhv edilmiş, 1000-dən artıq dinc sakin müxtəlif dərəcəli güllə yarası alaraq şikəst olmuş, 1275 nəfər girov götürülmüşdür. Onlardan 150 nəfərinin taleyi bu gün də məlum deyildir. Qətlə yetirilənlərin 106 nəfəri qadın, 63 nəfəri uşaq, 70 nəfəri qoca idi. Şikəst olanların 76 nəfəri yetkinlik yaşına çatmamış oğlan və qızlardır.

Bu hərbi-siyasi cinayət nəticəsində 8 ailə tamamilə məhv edilmiş, 25 uşaq hər iki valideynini, 130 uşaq isə valideynlərindən birini itirmişdir. Şəhid olanlardan 56 nəfəri xüsusi qəddarlıq və amansızlıqla diri-diri yandırılmış, başlarının dərisi soyulmuş, başları və digər bədən əzaları kəsilmiş, gözləri çıxarılmış, hamilə qadınların qarnı süngü ilə dəşik-dəşik edilmişdir.

Təsəvvür etmək belə çətindir ki, tarixdə bənzəri olmayan bu cür qəddarlıq və vəhşilik XX əsrin sonunda, dünyanın gözü qarşısında baş vermişdir! Ancaq dünya bilib agah olmalıdır: təkcə azərbaycanlılara qarşı deyil, bütövlükdə bəşəriyyətə qarşı törədilmiş bu tarixi cinayətin təşkilatçısı özünü bütün dünyaya “əzabkeş və məzlum xalq” obrazında təqdim edən davakar erməni millətçiliyidir.

Acı təəssüf hissi ilə diqqətinizə çatdırırıq ki, XX əsrin ən dəhşətli faciələri hesab olunan Xatın, Xirosima, Naqasaki, Sonqmi, Liditse kimi insan fəlakətləri sırasına Xocalı soyqırımı da əlavə olunmuşdur. Artıq 21 ildir ki, qaçqınlıq həyatı yaşayan biz xocalılıqlar dünyanın bütün sülhsevər xalqlarına və dövlətlərinə ürəkağrısı ilə, eyni zamanda, böyük ümidlərlə müraciət edirik. İnanırıq ki, nüfuzlu beynəlxalq təşkilatlar olan BMT, AŞ və ATƏT, sülhsevər qüdrətli ölkələr beynəlxalq hüquqa və bəşəri dəyərlərə məhəl qoymayan təcavüzkar bir dövləti - Ermənistanı haqq-ədalət prinsipləri ilə yaşamağa və qonşu dövlətlərlə sivil münasibətlər qurmağa məcbur edəcəkdir!

İşğal edilmiş Azərbaycan torpaqlarından erməni silahlı qüvvələrinin qeyd-şərtsiz çıxarılması barədə BMT Təhlükəsizlik Şurasının 4 qətnaməsinin bu günədək icra edilməməsi, ilk növbədə, həmin təşkilatın nüfuzuna ciddi zərbə və Ermənistanın beynəlxalq aləmə meydan oxumasıdır.

Biz münafiqliyin nizamı salınmasında Azərbaycan dövlətinin haqlı və ədalətli mövqeyini, eyni zamanda, aparıcı dünya dövlətlərinin və beynəlxalq təşkilatların sülhyaratma söylərini dəstəkləməklə, Ermənistanın beynəlxalq hüququn təməl prinsiplərinə zidd olan təcavüzkar siyasi xəttinin təkcə regionda deyil, bütün dünyada sülh və əmin-amanlıq üçün ciddi təhlükə olduğunu bir daha bəyan edirik. Bu labüd gerçəkliyə mütərəqqi beynəlxalq ictimaiyyət laqeyd qalmamalıdır.

Təəssüf ki, təcavüzkarın dəstəklənməsi, tarixi faktlara və müasir gerçəkliyə ikili standartlar mövqeyindən yanaşma halları günümüzün acı reallığıdır. Bununla belə, artıq erməni yalanları dünya miqyasında ifşa olunmaqda, beynəlxalq aləm Azərbaycan həqiqətlərini görüb etiraf etməkdədir. Son illərdə bir sıra sülhsevər dünya dövlətlərinin parlamentləri və nüfuzlu beynəlxalq təşkilatlar tərəfindən Xocalı soyqırımı insanlığa qarşı cinayət kimi qiymətləndirilmiş və tanınmışdır. Ümid edirik ki, bu proses və “Xocalıya ədalət” kampaniyası öz haqlı sonluğuna qədər davam edəcəkdir.

Bir daha dünya birliyini narahat zamanəmizin gələcək taleyi naminə haqqın və ədalətin yanında olmağa dəvət edir, Ermənistanın Azərbaycana qarşı hərbi təcavüzünə və əsassız torpaq iddialarına birmənalı şəkildə yox deməyə, xalqımıza qarşı törədilmiş silsilə cinayətlərə, o cümlədən Xocalı soyqırımına obyektiv hüquqi-siyasi qiymət verməyə çağırırıq.

Müraciət Xocalı məcburi köçkünlərinin Goranboy rayonunun Aşağı Ağcakənd qəsəbəsində keçirilmiş ümumi toplantısında qəbul edilmişdir.

Azərbaycan Respublikası
18 fevral 2013-cü il.

AzərTAc
20 fevral 2013-cü il.

Xocalı soyqırımının iyirmi birinci ildönümünün keçirilməsi barədə

**Azərbaycan Respublikası təhsil nazirinin əmri
(18 fevral 2013-cü il)**

Xocalı soyqırımının iyirmi birinci ildönümünün təhsil müəssisələrində qeyd olunması məqsədilə

ƏMR EDİRƏM:

1. Xocalı soyqırımının iyirmi birinci ildönümünün keçirilməsi ilə əlaqədar Təhsil Nazirliyinin tədbirlər planı təsdiq edilsin (əlavə olunur).
2. Naxçıvan MR təhsil naziri, Bakı Şəhəri üzrə Təhsil İdarəsinin, Gəncə Şəhər Təhsil İdarəsinin, rayon, şəhər təhsil şöbələrinin müdirləri, ali, orta ixtisas, ilk peşə-ixtisas təhsili və nazirliyin birbaşa tabeliyində olan digər təhsil müəssisələrinin rəhbərləri tədbirlər planının icrasını təmin etsinlər.
3. İctimaiyyətlə əlaqə şöbəsi (B.Hüseynzadə) əmrin "Azərbaycan müəllimi" qəzetində dərc olunmasını və tədbirlər planı ilə birlikdə nazirliyin İnternet sahifəsində yerləşdirilməsini təmin etsin.
4. Ümumi şöbə (X. Fərəcov) əmr və tədbirlər planının çoxaldılıb yerlərə göndərilməsini təmin etsin.
5. Əmrin icrasına nəzarəti öz üzərimə götürürəm.

Misir MƏRDANOV,
Azərbaycan Respublikasının təhsil naziri
18 fevral 2013-cü il

“Azərbaycan müəllimi”.-2013.-22 fevral.-№7.-S.2.

**Dünya xalqlarına, dövlət başçılarına, parlamentlərə və
beynəlxalq təşkilatlara müraciət**

O Bir Olan Yaradanın adı ilə!

Artıq 21-ci ildir ki, Azərbaycan Respublikasının milyonlarla vətəndaşının iradə və hisslərini ifadə edərək dinindən, dilindən, irqindən və milli mənsubiyyətindən asılı olmayaraq bütün dünya ictimaiyyətinə, planetimizin taleyi üçün məsuliyyət daşıyan dünya liderlərinə, dövlət rəhbərlərinə, parlamentlərə və beynəlxalq təşkilatlara üz tutur, ısrarla müraciət edirəm. Çünki əminəm ki, cahanda elə bir xalq, elə bir din ola bilməz ki, ümumbəşəri mənəvi dəyərləri inkar etsin, zor, qətl, təcavüz kimi qeyri-humanist əməllərə haqq qazandırsın, qanlı cinayətlərə bəraət versin.

Bəşəriyyət insanlığa qarşı cinayətləri daim nifrətlə damğalamış, insan sifətini itirmiş qatillərin əməllərini hər zaman lənətləmişdir. Lakin təəssüflə qeyd olunmalıdır ki, dünya tarixinin qanlı səhifələrindən birini təşkil edən, Azərbaycan şəhəri Xocalının insanlıq adına ləkə olan faciəsi hələ də tarixin mühakiməsinə verilməmiş, bu misli görünməmiş soyqırımı faktı layiqli siyasi qiymətini almamışdır. Bu gün mənim həmvətənlərimin ədalətə ümidləri Allahın mərhəmətinə və bəşəriyyətin düzgün münasibətinə bağlıdır.

Bəşər övladının qan yaddaşında ikili standartlar yolverilməzdir, lakin artıq iyirmi bir ildir ki, barəsində aləmə car çəkdiyimiz Xocalı faciəsi bugünədək beynəlxalq səviyyədə qınaq obyektinə çevrilməmiş, onun baiskarları lənətlənməmişdir. 1992-ci il fevralın 26-da bütöv bir şəhərin - minlərlə dinc, silahsız, müdafiəsiz Xocalı sakininin erməni quldurlarının qəfil və amansız basqınına məruz qalması, 613 nəfərin xüsusi qəddarlıqla qətlə yetirilməsi, qocalara, uşaqlara, hamilə qadınlara belə rəhm olunmaması, 1275 nəfərin əsir götürülərək ağır işgəncələrə məruz qalması, meyitlərin üzərində təhqiramiz həqarətlər edilməsi kimi vəhşiliklərə biganə qalmaq bəşəriyyətə başucalığı gətirə bilməz. Lakin təəssüf və təəccüb doğuran fakt odur ki, bəşəriyyət ədalət çağırışlarımıza laqeyd yanaşır, beynəlxalq təşkilatlar bu misli görünməmiş cinayətin üzərindən hələ də sükutla keçirlər.

Acı reallıq ondan ibarətdir ki, zaman-zaman törətdikləri cinayətlərə görə hələ də cəza almamış, heç bir beynəlxalq qurumun, hətta BMT-nin qətnamələrinə məhəl qoymadıqları halda heç bir sanksiya ilə üzləşməmiş erməni ekstremistləri ərazimizin 20 faizini işğal etmiş, milyonlarla azərbaycanlıyı doğma yurdlarından didərgin salmış, qəsb etdikləri torpaqlarda vandalizm aktları həyata keçirərək mədəniyyət abidələrimizi, məscid və qəbiristanlıqlarımızı xarabalığa çevirmiş, maddi və mənəvi terror gerçəkləşdirmiş, tarixi sənəd və əşyaları mənimləyərək özünüküləşdirmişlər. Xocalıda törədilən məqsədyönlü soyqırımı aktı isə bütün bu vəhşiliklərin kulminasiya nöqtəsi olmuşdur.

Mən dünya ictimaiyyətini sayıq olmağa, erməni ekstremistlərinin məkrli təbliğatına uymamağa, özgə torpaqlarına göz dikən terrorçu dövlətin törətdiyi insan əxlaqına, beynəlxalq hüquqa zidd qanlı qırğını öz adı ilə çağırmağa səsləyirəm. Artıq 21 ildir ki, Xocalı qurbanlarının ahı Qarabağın dağlarında dolaşır. Hər bir sülhsevər insanın borcu bu işdə bizə həmrəy olmaqdır. Bəşəriyyət bu gün haqqa-ədalətə səs verməsə, sabah daha ağır rəzalətin qurbanı ola bilər.

Təəssüf doğuran haldır ki, müasir dünyada əsl deyil, qondarma soyqırımlarla bağlı qayğılananların şahidi oluruq. Beynəlxalq aləmdə, bir çox hallarda, saxta soyqırımlarının tanınması, soyqırımı törədənlərin "soyqırımı qurbanları" kimi qələmə verilməsi yönündə meyillər bizi narahat edir. Yaxın tarixdə - 1992-ci ildə Azərbaycan xalqının yaşadığı Xocalı qətləminə hüquqi-siyasi qiymət verilməsi ilə bağlı illərdir etdiyimiz müraciətlərimiz, şükürlər olsun ki, artıq nəticələrini verməkdədir. Biz inanırıq ki, dünya soyqırımlarına məruz qalmış Azərbaycan xalqının səsinə bundan sonra da biganə qalmayacaq, onun haqq işinin zəfər çalmasına, tarixi ədalətin bərpasına yardımçı olacaqdır. Ümidvarıq ki, Azərbaycan həqiqətlərinin ısrarla dünyaya yayılması, "Xocalıya ədalət" kampaniyası qəsbkar dövlət olan Ermənistanın əsl simasının açılmasına yardım göstərəcəkdir. Artıq dünyanın bir neçə dövlətinin Xocalı soyqırımını tanıması bu ümidlərimizi daha da artırır.

Mən, din xadimi olaraq, bütün dünya xalqlarına sülh, səadət, əmin-amanlıq və rifah diləyirəm. Hər kəsə xatırlatmağı vacib sayıram ki, Rəbbimiz və bəşəriyyət qarşısında vicdan naminə müqəddəs borcumuz ədalətin bərqərarına nail olmaqdır. Odur ki, üzümü bir daha dünya ölkələrinin dövlət başçılarına, parlamentlərinə, xalqlarına və beynəlxalq təşkilatlara tutaraq onları Azərbaycan xalqına qarşı erməni ekstremistlərinin təcavüzünə və vəhşiliklərinə prinsipial hüquqi qiymət verməyə, Xocalı müsibətini insanlığa qarşı soyqırımı aktı kimi tanımağa çağırıram.

Qoy, Uca Yaradan hamımıza savab əməllərdə, düzgünü yanlışdan seçməkdə və ədalətli olmaqda yardımçı olsun! Amin!

Şeyxülislam Allahşükür PAŞAZADƏ
"Xalq qəzeti".-2013.-23 fevral.-N 42.-S.3.

**Xocalı faciəsi erməni millətçilərinin Azərbaycan xalqına qarşı
apardığı soyqırımı siyasətinin qanlı səhifəsidir
Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev faciə qurbanlarının xatirəsini anma mərasimində
iştirak etmişdir
(26 fevral 2013-cü il)**

Bakı, 26 fevral (AzərTAc). 1992-ci il fevralın 25-dən 26-na keçən gecə erməni təcavüzkarları Azərbaycanın Xocalı şəhərində bəşəriyyət tarixində ən qanlı faciələrlə bir sırada duran soyqırımı törətmişlər. Azərbaycan paytaxtının minlərlə sakini Xocalı soyqırımının 21-ci ildönümü ilə əlaqədar anma mərasimində iştirak etmək üçün fevralın 26-da səhər tezdən Xətai rayonunda faciə qurbanlarının xatirəsinə ucaldılmış abidənin önünə toplaşmışdı.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev anma mərasimində iştirak etmişdir. Abidənin yanında fəxri qarovul dəstəsi düzülmüşdü.

Prezident İlham Əliyev abidənin önünə əklil qoydu, faciə qurbanlarının xatirəsinə ehtiramını bildirdi. Baş nazir Artur Rəsizadə, Milli Məclisin sədri Oqtay Əsədov, Prezident Administrasiyasının rəhbəri Ramiz Mehdiyev, Azərbaycanın birinci xanımı, Heydər Əliyev Fondunun prezidenti Mehriban Əliyeva abidənin önünə gül dəstələri qoydular.

Mərasimdə dövlət və hökumət nümayəndələri, Milli Məclisin deputatları, nazirlər, komitə və şirkət rəhbərləri, dini konfessiyaların başçıları, habelə qırğından xilas ola bilmiş Xocalı sakinləri iştirak edirdilər. Anma mərasiminin iştirakçıları abidənin önünə tər qızılğüllər, qərənfillər düzdülər.

Sonra dövlətimizin başçısına abidənin yerləşdiyi parkda və onun ətrafında görülmüş abadlıq və yenidənqurma işləri barədə məlumat verildi.

X X X

Xocalı soyqırımının 21-ci ildönümünün qeyd olunması bir daha sübut edir ki, həmin qanlı gecədə erməni təcavüzkarlarının törətdikləri vəhşilik və cinayətin dəhşətləri yaddaşlardan heç zaman silinməyəcəkdir. Çünki Xocalıda baş verənlər təkcə Azərbaycan xalqına qarşı soyqırımı deyil, bəşəriyyət, insanlıq əleyhinə törədilmiş qanlı cinayətdir. “Böyük Ermənistan” dövləti yaratmaq kimi xəstə xülyanın əsiri olmuş erməni millətçilərinin xalqımıza qarşı törətdikləri bu növbəti kütləvi qırğın 613 nəfərin, o cümlədən 106 qadının, 63 uşağın, 70 qocanın həyatına son qoymuşdur. Bir gecədə 8 ailə tamamilə məhv edilmiş, 25 uşaq hər iki valideynini itirmişdir. Faciə zamanı 487 nəfər yaralanmış, 1275 dinc sakin əsir götürülmüş, 155 nəfər itkinin taleyi hələ də məlum deyildir. Soyqırımı zamanı 56 nəfər xüsusi qəddarlıqla öldürülmüş, 3 nəfər diri-diri yandırılmış, başlarının dərisi soyulmuş, bədən əzaları və başları kəsilmiş, gözləri çıxarılmış, hamilə qadınların qarnı süngü ilə deşik-deşik edilmişdi. Bu əməllərin qabaqcadan düşünülmüş qaydada, milli əlamətinə görə insanların tamamilə və ya qismən məhv edilməsi niyyəti ilə törədilməsi Xocalı faciəsinin beynəlxalq hüquqa əsasən məhz soyqırımı olduğunu təsdiq edir.

Dünyanın sülhsevər insanları, sivil dövlətləri, nüfuzlu beynəlxalq təşkilatları, beynəlxalq ictimaiyyət bu acı həqiqəti bilməli, insanlığa qarşı törədilən bu cinayət öz hüquqi qiymətini almalıdır. Buna baxmayaraq, o zamankı Azərbaycan hakimiyyəti bu dəhşətli hadisəyə siyasi qiymət verilməsi, qanlı qırğın barədə obyektiv məlumatların dünya ictimaiyyətinə çatdırılması üçün heç bir iş görməmişdir.

Lakin xalqımızın ümummilli lideri Heydər Əliyevin hakimiyyətə qayıdışından sonra bu qanlı faciəyə ilk dəfə olaraq hüquqi-siyasi qiymət verilmişdir. 1994-cü ildə ulu öndər Heydər Əliyevin təşəbbüsü ilə Azərbaycan parlamenti 26 fevralı Xocalı soyqırımı günü kimi qəbul etmişdir.

Məhz o dövrdən başlayaraq dünya azərbaycanlıları və Azərbaycan hökuməti erməni millətçilərinin xalqımıza qarşı törətdikləri cinayətlər, o cümlədən Xocalı faciəsi haqqında həqiqətlərin beynəlxalq ictimaiyyətə çatdırılması, onun soyqırımı kimi tanınması üçün məqsədyönlü və ardıcıl fəaliyyət göstərir. Bu, Xocalı şəhidləri qarşısında bizim vətəndaşlıq və insanlıq borcumuzdur.

Hər il bu müdhiş faciənin ildönümü ölkəmizdə, dünyanın müxtəlif dövlətlərində yaşayan soydaşlarımız və dost xalqların nümayəndələri tərəfindən ürəkağrısı ilə qeyd olunur. Bu il dünyanın müxtəlif ölkələrində Xocalı faciəsi qurbanlarının əziz xatirəsi anılır, mitinqlər, piketlər keçirilir, ermənilərin vəhşiliklərini əks etdirən fotoşəkillər, filmlər nümayiş olunur. Dünya ölkələrinin nüfuzlu qəzetlərində faciəyə həsr olunmuş məqalələr çap olunur, televiziya və radio kanallarında verilişlər hazırlanır.

Faciə ilə bağlı həqiqətlərin dünya ictimaiyyətinə çatdırılmasında Heydər Əliyev Fondunun da xüsusi xidmətləri vardır. Xocalı faciəsinin 21-ci ildönümü ilə bağlı Heydər Əliyev Fondunun və Heydər Əliyev Mərkəzinin birgə layihəsi çərçivəsində Azərbaycan həqiqətlərini, Ermənistan-Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ

münaqişəsinin əsl mahiyyətini beynəlxalq ictimaiyyətə çatdırmaq istiqamətində mühüm işlər görülmüşdür. Xocalı soyqırımının ildönümü ərəfəsində dünyanın 25 ölkəsində keçiriləcək aksiyalara dəstək məqsədi ilə xüsusi hazırlanmış ekspozisiya və ingilis dilində bukletlər göndərilmişdir. Azərbaycanın xaricdəki diplomatik nümayəndəlikləri vasitəsilə ABŞ, Cənubi Afrika Respublikası, Koreya Respublikası, Belarus, Çexiya, Fransa, Gürcüstan, İndoneziya, İsveç, İngiltərə, İsrail, İordaniya, Kanada, Qətər, Qazaxıstan, Özbəkistan və Yaponiyada təqdim olunan 17 ekspozisiya və nəşrlərlə yanaşı, Avstriya, Birləşmiş Ərəb Əmirlikləri, İtaliya, İran, İspaniya, Macarıstan, Səudiyyə Ərəbistanı, Türkiyə və Türkmənistan ictimaiyyəti də Xocalıda ermənilərin azərbaycanlılara qarşı həyata keçirdiyi qanlı cinayət və vandalizm aktları barədə geniş məlumat əldə etmişdir. Heydər Əliyev Fondunun həyata keçirdiyi “Qarabağ həqiqətləri” silsiləsi və işğal olunan ərazilərdə mədəni-tarixi abidələrin dağıdılması ilə bağlı ingilis dilində nəşr olunan kitab və bukletlər də xaricdə yayımlanmışdır. Heydər Əliyev Fondunun vitse-prezidenti Leyla xanım Əliyevanın təşəbbüsü ilə fəaliyyət göstərən “Xocalıya ədalət” beynəlxalq kampaniyası çərçivəsində dünya ölkələrində mitinqlər, yürüşlər və tədbirlər təşkil olunmuşdur. Kampaniyanın əsas məqsədi Xocalı qətliamının insanlığa qarşı törədilmiş ən böyük cinayət kimi beynəlxalq ictimaiyyət tərəfindən tanınmasıdır.

Yalan və saxtakarlıq üzərində qurulmuş erməni təbliğat maşının iç üzünü artıq ifşa olunur. Artıq dünya ictimaiyyəti Xocalı həqiqətlərini qəbul etməyə başlayır. Xocalı faciəsinin soyqırımı olması faktı dünyanın bir çox ölkələrinin və beynəlxalq təşkilatların qərarlarında, qətnamələrində əksini tapır. Artıq Pakistan, Meksika, Kolumbiya, Çexiya və Rumıniya parlamentləri, eləcə də ABŞ-ın altı ştatı Xocalı soyqırımını tanımışdır. Xalqımız, o cümlədən Azərbaycanın 48 rayonunda məskunlaşan xocalılılar Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin ədalətli həlli, işğal olunmuş torpaqlarımızın azad edilərək ölkəmizin ərazi bütövlüyünün bərpası ümidi ilə yaşayır və bu günün uzaqda olmadığına inanırlar. Xalqımız inanır ki, Xocalı soyqırımının günahkarları layiqli cəzalarını alacaqlar. Çünki bu dəhşətli cinayət cəzasız qala bilməz.

AzərTAc
26 fevral 2013-cü il

**Xocalı soyqırımının iyirmi ikinci ildönümünün keçirilməsinə dair tədbirlər planı»
təsdiq edilmişdir**

Azərbaycan Respublikası Prezidenti Administrasiyası rəhbərinin sərəncamı ilə "Xocalı soyqırımının iyirmi ikinci ildönümünün keçirilməsinə dair tədbirlər planı" təsdiq edilmişdir.

AzərTAc xəbər verir ki, tədbirlər planında Bakının Xətai rayonunda, Goranboy rayon mərkəzində və Ağcakənd qəsəbəsində Xocalı soyqırımı qurbanlarının xatirəsinə ucaldılmış abidələrin önünə əklil qoyulması mərasimlərinin keçirilməsi, ictimaiyyət nümayəndələri tərəfindən Şəhidlər xiyabanının ziyarət edilməsi, Azərbaycan Respublikasının xarici ölkələrdəki səfirliklərində, nümayəndəliklərində və diaspor təşkilatlarında bu soyqırımı ilə bağlı mətbuat konfranslarının, anma mərasimlərinin və s. tədbirlərin təşkili, xarici və yerli KİV-lərdə, teleradio kanallarında, internet şəbəkəsində qanlı qırğını əks etdirən məlumatların yayılması, mütəmadi olaraq yenilənməsi nəzərdə tutulmuşdur.

Sənədə əsasən, idarə və təşkilatlarda, teatr-konsert müəssisələrində, sərgi salonlarında, ali və orta məktəblərdə xatirə gecələri, foto-rəsm sərgiləri, şəhidlərlə görüşlər keçiriləcək, milli azadlıq uğrunda mübarizəyə həsr olunmuş sənədli və bədii filmlər nümayiş etdiriləcəkdir.

Xocalılıların müvəqqəti məskunlaşdıqları şəhər və rayonlarda (Bakı, Sumqayıt, Gəncə, Mingəçevir, Şəki, Goranboy, Bərdə, Sabirabad, Göyçay, Zaqatala, Oğuz, Balakən) rəsmi dövlət strukturları rəhbərlərinin, Milli Məclisin deputatlarının və ziyalıların iştirakı ilə şəhid ailələrinə yardımlar göstəriləcəkdir.

Fevralın 25-də təhsil müəssisələrində ilk dərslər bu faciəyə həsr olunacaq, ayın 26-da saat 17-də bütün ölkə ərazisində Xocalı soyqırımı qurbanlarının xatirəsi bir dəqiqəlik sükutla yad ediləcəkdir.

“Xalq qəzeti”. -2014.-2 fevral.-N 22.-S.2.

**Azərbaycan Ombudsmanı Xocalı soyqırımının 22-ci ildönümü ilə bağlı
bəyanat ünvanlamışdır**

Azərbaycan Respublikasının insan hüquqları üzrə müvəkkili (Ombudsman) Elmira Süleymanova Xocalı soyqırımının 22-ci ildönümü ilə əlaqədar BMT-nin baş katibinə, Təhlükəsizlik Şurasına, insan hüquqları üzrə ali komissarına, Avropa Komissiyasına, Avropa Şurasına, ATƏT-ə, beynəlxalq və Avropa ombudsmanlar institutlarına, Asiya Ombudsmanlar Assosiasiyasına, Beynəlxalq Sülh Bürosuna, Universal Sülh Federasiyasına, müxtəlif ölkələrin insan hüquqları üzrə müvəkillərinə, Azərbaycanın xarici ölkələrdəki və xarici dövlətlərin respublikamızdakı səfirliklərinə, Azərbaycanın diaspor təşkilatlarına ünvanlamışdır.

Bəyanatda deyilir ki, 1992-ci il fevralın 25-dən 26-na keçən gecə Azərbaycanın Xocalı şəhərində erməni silahlı birləşmələrinin keçmiş sovet ordusunun Xankəndidəki 366-cı motoatıcı alayı ilə birgə törətdiyi cinayət istər Qarabağ müharibəsi, istərsə də dünya müharibələri tarixində dəhşətli nəticələrinə görə analoqu olmayan hadisələrdəndir. Şəxsi heyətində erməni zabitlərin də olduğu bu alayın çoxsaylı ağır texnikası şəhərə yeridilmiş, yaşayış evləri və şəhərin sosial infrastrukturu tamamilə dağıdılmış və yandırılmışdır. Cinayətkarlar vahimə içərisində şəhəri tərk etmək məcburiyyətində qalan dinc insanları amansızcasına qətlə yetirmişlər.

Qeyd edilir ki, Xocalı soyqırımı zamanı adları bəlli olan 613 nəfərin, o cümlədən 106 qadın, 63 azyaşlı uşaq, 70 qocanın həyatına son qoyulmuş, 487 dinc sakin ağır yaralanaraq şikəst olmuş, 1275 nəfər əsir və girov götürülmüşdür. İtkin düşmüş 150 nəfərin taleyi indiyədək məlum deyildir. Həmin kütləvi qırğın həyata keçirilərkən 8 ailə bütünlüklə məhv edilmiş, 25 uşaq hər iki valideynindən, 130 uşaq isə valideynlərinin birindən məhrum edilmiş, mülki əhali görünməmiş vəhşiliklə qətlə yetirilmiş, əsir və girov götürülənlərə amansız işgəncələr verilmişdir. Bu zaman soydaşlarımızın əsas insan hüquqları, ən başlıcası isə təməl hüquq olan yaşamaq hüququ kütləvi şəkildə, kobudcasına pozulmuşdur.

Bəyanatda bildirilir ki, heç bir sanksiyaya məruz qalmayan erməni qəsbkarlarının törətdikləri bu kütləvi insan qırğını ağılasığmaz qəddarlığı və qeyri-insani cəza üsulları ilə əsl vəhşilik, birmənalı olaraq genosid faktıdır. Beynəlxalq hüquqa görə, genosid sülh və bəşəriyyət əleyhinə yönələn əməldir və ən ağır beynəlxalq cinayətlərdən hesab olunur. BMT Baş Məclisinin 1946-cı il 11 dekabr tarixli 96 (I) sayılı qətnaməsində qeyd olunur ki, genosid insan qruplarının yaşamaq hüququnu pozmaqla insan məniyyətini təhqir edir, bəşəriyyəti insanlar tərəfindən yaradılan maddi və mənəvi dəyərlərdən məhrum edir. Belə əməllər BMT-nin məqsəd və vəzifələrinə, ümumbəşəri dəyərlərə tamamilə ziddir.

Genosid cinayətinin hüquqi əsası BMT Baş Məclisinin 1948-ci il 9 dekabr tarixli 260 (III) sayılı qətnaməsi ilə qəbul edilmiş "Genosid cinayətinin qarşısının alınması və cəzalandırılması haqqında" Konvensiyada müəyyən edilmişdir. Həmin Konvensiyaya qoşulan dövlətlər sülh, yaxud müharibə dövründə törədilməsindən asılı olmayaraq, genosidin beynəlxalq hüquq normalarını pozan cinayət olduğunu təsdiq edərək onun qarşısının alınması və səbəbkarlarının cəzalandırılması üçün tədbirlər görməyi öhdələrinə götürmüşlər.

Xocalı soyqırımı zamanı baş vermiş cinayət əməllərinin qabaqcadan düşünülmüş qaydada, milli əlamətinə görə insanların kütləvi şəkildə məhv edilməsi niyyəti ilə törədilməsi beynəlxalq, həmçinin dövlətdaxili hüquqa əsasən məhz genosiddir və həmin vandalizm aktı insanlığa qarşı törədilən qatı cinayət kimi öz layiqli qiymətini almalıdır. Ermənistanın Azərbaycana qarşı təcavüzü zamanı adıçəkilən Konvensiyada təsbit olunmuş genosid cinayətinin əsasını təşkil edən bütün əməllər tətbiq olunmuşdur.

Bəyanatda bildirilir ki, işğal edilmiş Dağlıq Qarabağ və yeddi ətraf rayon Azərbaycan ərazisinin ayrılmaz tərkib hissəsidir. Bunu beynəlxalq hüquq, o cümlədən BMT Təhlükəsizlik Şurasının məlum 822, 853, 874 və 884 sayılı qətnamələri, BMT Baş Məclisinin "Azərbaycanın işğal olunmuş ərazilərində vəziyyət" adlı 2008-ci il 14 mart tarixli qətnaməsi, AŞ PA-nın Azərbaycan ərazilərinin erməni hərbi qüvvələri tərəfindən işğal edildiyini və Dağlıq Qarabağ regionunun separatçı qüvvələr tərəfindən idarə olunmasını təsdiq edən 2005-ci il tarixli 1416 sayılı qətnaməsi və 2009-cu il tarixli 1690 sayılı tövsiyəsi bir daha sübut edir.

Avropa Parlamentinin Dağlıq Qarabağla bağlı 2013-cü il 23 oktyabr tarixli qətnaməsi də beynəlxalq birliyin ölkəmizin haqlı mövqeyini dəstəkləməsini və işğal faktını tanımasını təsdiqləyir. Həmin sənəddə ilk dəfə olaraq, Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin BMT Təhlükəsizlik Şurasının məlum qətnamələri əsasında həllinin vacibliyi qeyd olunmuş və işğalçı qüvvələrin zəbt edilmiş Azərbaycan ərazilərindən dərhal, qeyd-şərtsiz və tam çıxarılması tələb edilmişdir. Təəssüf ki, bununla bağlı heç bir tədbir görülməmişdir. Məhz beynəlxalq qətnamələrə əhəmiyyət verməyən Ermənistanın qeyri-konstruktiv mövqeyi səbəbindən münaqişə hələ də həll olunmamışdır.

Qeyd edilir ki, ümummilli lider Heydər Əliyev Xocalı soyqırımının əsl mahiyyətini açıqlamışdır. Hələ 1994-cü ilin fevralında Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisi Xocalı soyqırımına hüquqi-siyasi qiymət vermişdir.

Prezident İlham Əliyev Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin yalnız Azərbaycanın ərazi bütövlüyü çərçivəsində həllini tapmasının, zəbt edilmiş Azərbaycan torpaqlarından işğalçı qüvvələrin çıxarılmasının zəruriliyini daim qətiyyətlə vurğulayır.

Bəyanatda bildirilir ki, "Xocalı soyqırımının iyirmi ikinci ildönümünün keçirilməsinə dair tədbirlər planı" təsdiq edilmiş, bu hadisə ilə bağlı mətbuat konfranslarının, anım mərasimlərinin keçirilməsi, xarici KİV-lərdə faciəyə həsr olunmuş materialların yayılması, təhsil ocaqlarında xüsusi dərslərin təşkili nəzərdə tutulmuşdur.

ABŞ-ın Qərbi Virciniya ştatının qanunverici orqanının Nümayəndələr Palatasında Xocalı faciəsi ilə bağlı qətnamə qəbul edilmişdir. Qətnamədə Xocalıda törədilmiş cinayətlərin 1988-ci ildən Azərbaycanın Dağlıq Qarabağ regionunda erməni hərbi qüvvələri tərəfindən həyata keçirilən təcavüzün tərkib hissəsi olduğu qeyd edilir. Bundan əvvəl isə Kaliforniya, Massaçusets, Texas, Nyu-Cersi, Meyn, Nyu-Meksika, Arkanzas, Corciya, Oklahoma, Tennesi, Pensilvaniya, Konnektikut, Florida, Missisipi ştatlarının qanunverici orqanlarında da müvafiq qətnamələr qəbul olunmuş, Xocalıda qırğın törədənlərin məsuliyyətə cəlb olunması tələb edilmişdir.

Artıq Kanada, Meksika, Kolumbiya, Peru, Pakistan, Bosniya və Herseqovina, Rumıniya, Çexiya və İordaniyanın parlamentləri də Xocalı soyqırımını tanımışlar.

Müxtəlif ölkələrdə səfirliklər, nümayəndəliklər, diaspor təşkilatları və icmalar tərəfindən Xocalı soyqırımına həsr olunmuş çoxsaylı tədbirlər keçirilir.

Avropa Azərbaycanlıları Konqresi Xocalı soyqırımının ildönümü və işğal nəticəsində bir milyondan artıq qaçqın və məcburi köçkünlə bağlı Almaniya Bundeşına müraciət ünvanlamışdır. Müraciətdə Alman Bundeşından münaqişənin beynəlxalq hüquq normaları çərçivəsində həll edilməsinə, habelə tərəflərin müvafiq BMT qətnamələri, AŞ PA və ATƏT-in qərarlarına əməl etməsinə yardımçı olması xahiş olunur.

İslam Əməkdaşlıq Təşkilatının Gənclər Forumunun dünyanın 40-dan çox ölkəsində həyata keçirdiyi "Xocalıya ədalət" kampaniyasının məramı da beynəlxalq ictimaiyyəti bu qanlı hadisə ilə bağlı ətraflı məlumatlandırmaqdır.

Bəyanatda deyilir: "Xocalı soyqırımına hələ də beynəlxalq miqyasda hüquqi qiymət verilməməsi, terror əməllərinə qarşı qəti tədbirlər görülməməsi qəzəb və təəssüf hissi doğurur. Beynəlxalq təşkilatlar ikili standartlara yol vermədən, beynəlxalq hüququn norma və prinsiplərinə uyğun olaraq bu münaqişənin həllinə yönəlmiş səylərini daha da artırmalı, bu hadisə səlahiyyətli beynəlxalq qurumlar tərəfindən genosid aktı kimi tanınmalı, cinayət törədənlərə sanksiyalar tətbiq edilməlidir.

Bir daha bəyan edirik ki, Xocalı faciəsi beynəlxalq hüquq normalarına əsasən soyqırımıdır. Ermənistan münaqişə ilə bağlı qəbul edilmiş beynəlxalq sənədlərin müddəalarını yerinə yetirməli, Azərbaycanın ərazi bütövlüyü bərpa olunmalı, azərbaycanlı əsir və girovlar azad edilməli, qaçqın və məcburi köçkünlərin pozulmuş hüquqları bərpa olunmalı, onlar öz doğma yurdlarına qayıtmalıdır".

"Azərbaycan".-2014.-12 fevral.-N 30.-S.3.

**“Xocalıya ədalət” kampaniyasının keçirilməsi ilə bağlı tədbirlər haqqında
Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Sərəncamı
(13 fevral 2014-cü il)**

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 109-cu maddəsinin 32-ci bəndini rəhbər tutaraq **qərara alıram**:

1. Beynəlxalq səviyyədə keçirilən “Xocalıya ədalət” kampaniyasının əhəmiyyətini nəzərə alaraq, Azərbaycan Respublikasının 2014-cü il dövlət büdcəsində nəzərdə tutulmuş Azərbaycan Respublikası Prezidentinin ehtiyat fondundan Azərbaycan Respublikasının Gənclər və İdman Nazirliyinə 1,0 (bir) milyon manat ayrılısın.
2. Azərbaycan Respublikasının Maliyyə Nazirliyi bu Sərəncamın 1-ci hissəsində nəzərdə tutulan məbləğdə maliyyələşməni müəyyən olunmuş qaydada təmin etsin.
3. Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti bu Sərəncamdan irəli gələn məsələləri həll etsin.

İlham Əliyev
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 13 fevral 2014-cü il.

**Xocalı faciəsi əsrlər boyu Azərbaycan xalqına qarşı törədilmiş soyqırımı siyasətinin
ən qanlı səhifəsidir**
Prezident İlham Əliyev faciə qurbanlarının xatirəsini anma mərasimində iştirak etmişdir
(26 fevral 2014-cü il)

Bakı, 26 fevral (AzərTAc). İyirmi iki il əvvəl - 1992-ci il fevralın 25-dən 26-na keçən gecə erməni təcavüzkarları Azərbaycanın Xocalı şəhərində bəşəriyyət tarixində ən qanlı faciələrlə bir sırada duran soyqırımı törətmişlər.

Azərbaycan paytaxtının minlərlə sakini Xocalı soyqırımının 22-ci ildönümü ilə əlaqədar anma mərasimində iştirak etmək üçün fevralın 26-da səhər tezdən Xətai rayonunda faciə qurbanlarının xatirəsinə ucaldılmış abidənin önünə toplaşmışdı.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev anma mərasimində iştirak etmişdir.

Abidənin yanında fəxri qarovul dəstəsi düzülmüşdü.

Prezident İlham Əliyev abidənin önünə əklil qoydu, faciə qurbanlarının xatirəsinə ehtiramını bildirdi. Baş nazir Artur Rəsizadə, Milli Məclisin sədri Oqtay Əsədov, Prezident Administrasiyasının rəhbəri Ramiz Mehdiyev, Azərbaycanın birinci xanımı, Heydər Əliyev Fondunun prezidenti Mehriban Əliyeva abidənin önünə gül dəstələri qoydular.

Mərasimdə dövlət və hökumət nümayəndələri, Milli Məclisin deputatları, nazirlər, komitə və şirkət rəhbərləri, dini konfessiyaların başçıları, habelə qırğından xilas ola bilmiş Xocalı sakinləri iştirak edirdilər. Anma mərasiminin iştirakçıları abidənin önünə tər qızılğullar, qərənfillər düzdülər.

X X X

Azərbaycanın tarixinə qanlı hərflərlə yazılmış həmin gecə erməni silahlı dəstələri hələ SSRİ dövründə Xankəndi şəhərində yerləşmiş, şəxsi həyatının xeyli hissəsi ermənilərdən ibarət olan 366-cı motoatıcı alayın zirehli texnikasının və hərbiçilərinin köməyi ilə qədim Xocalı şəhərini yerlə-yeksan etmişlər. Erməni təcavüzkarlarının Azərbaycan xalqına qarşı törətdiyi növbəti kütləvi qırğın nəticəsində 613 nəfər, o cümlədən 106 qadın, 63 uşaq, 70 qoca amansızlıqla qətlə yetirilmiş, 487 nəfər şikəst olmuş, 1275 dinc sakin əsir götürülmüş, 155 nəfərin taleyi isə hələ də məlum deyildir. Bu soyqırımı aktı nəticəsində 8 ailə tamamilə məhv edilmiş, 25 uşaq hər iki valideynini itirmişdir.

Xocalı faciəsi 200 ilə yaxın bir müddətdə erməni millətçilərinin və onların havadarlarının Azərbaycan xalqına qarşı apardığı etnik təmizləmə və soyqırımı siyasətinin davamıdır. Soyqırımı zamanı 56 nəfər xüsusi qəddarlıqla öldürülmüş, 3 nəfər diri-diri yandırılmış, başlarının dərisi soyulmuş, bədən əzaları və başları kəsilmiş, gözləri çıxarılmış, hamilə qadınların qarnı süngü ilə yarılmışdır. Bu əməllərin qabaqcadan düşünülmüş qaydada, milli əlamətinə görə insanların tamamilə və ya qismən məhv edilməsi niyyəti ilə törədilməsi Xocalı faciəsinin beynəlxalq hüquqa əsasən məhz soyqırımı olduğunu təsdiq edir.

İnsanlığa qarşı törədilmiş bu cinayət aktı beynəlxalq aləm tərəfindən öz hüquqi qiymətini almalıdır. Azərbaycan dövləti erməni millətçilərinin xalqımıza qarşı törətdiyi cinayətlər, o cümlədən Xocalı soyqırımı haqqında həqiqətlərin dünya ictimaiyyətinə çatdırılması, onun soyqırımı kimi tanınması üçün məqsədyönlü və ardıcıl fəaliyyət göstərir. Prezident İlham Əliyev Xocalı faciəsini təcavüzkar erməni millətçilərinin yüzilliklər boyu Azərbaycan xalqına qarşı apardığı soyqırımı və etnik təmizləmə siyasətinin qanlı səhifəsi kimi qiymətləndirmişdir.

Bu qanlı gecədə erməni təcavüzkarlarının törətdikləri vəhşilik yaddaşlardan heç zaman silinməyəcəkdir. Çünki həmin gecə baş verənlər təkcə Azərbaycan xalqına qarşı soyqırımı deyildi, bəşəriyyətə, insanlığa qarşı törədilmiş qanlı cinayət idi. Buna baxmayaraq, o zamankı Azərbaycan hakimiyyəti bu dəhşətli hadisəyə siyasi qiymət verilməsi, qanlı qırğın barədə obyektiv məlumatların dünya ictimaiyyətinə çatdırılması üçün heç bir iş görməmişdi.

Yalnız ümummillə lider Heydər Əliyev xalqın təkidli tələbi ilə yenidən hakimiyyətə gəldikdən sonra bu qanlı faciəyə hüquqi-siyasi qiymət verilmişdir. 1994-cü ildə ulu öndər Heydər Əliyevin təşəbbüsü ilə Azərbaycan parlamenti 26 fevralı Xocalı soyqırımı günü kimi elan etmişdir.

Hər il bu müdhiş faciənin ildönümü ölkəmizdə, dünyanın müxtəlif dövlətlərində yaşayan soydaşlarımız və digər dost xalqların nümayəndələri tərəfindən ürəkəğrısı ilə qeyd olunur.

Bu günlərdə dünyanın bir çox ölkəsində Xocalı qurbanlarının əziz xatirəsi anılır, mitinqlər, piketlər keçirilir, ermənilərin vəhşiliklərini əks etdirən fotoşəkillər, filmlər, materiallar nümayiş etdirilir. Dünya ölkələrinin nüfuzlu qəzetlərində faciəyə həsr olunmuş məqalələr çap olunur, televiziya və radio kanallarında verilişlər yayımlanır.

Faciə ilə bağlı həqiqətlərin dünya ictimaiyyətinə çatdırılmasında Heydər Əliyev Fondunun da xüsusi xidmətləri vardır. Fondun vitse-prezidenti, Dialoq və Əməkdaşlıq uğrunda İslam Konfransı Gənclər Forumunun Mədəniyyətlərarası Dialoq üzrə baş əlaqələndiricisi Leyla Əliyevanın təşəbbüsü ilə fəaliyyət göstərən “Xocalıya ədalət!” kampaniyası uğurla davam edir. Kampaniyanın məqsədi Xocalı qətliamının insanlığa qarşı törədilmiş ən böyük cinayət kimi beynəlxalq ictimaiyyət tərəfindən tanınmasıdır.

Görülən işlərin nəticəsidir ki, yalan və saxtakarlıq üzərində qurulmuş erməni təbliğat maşınının iç üzünü ifşa olunur. Artıq dünya ictimaiyyəti Xocalı həqiqətlərini qəbul etməyə başlayır. Xocalı faciəsinin soyqırımı olması faktı dünyanın bir çox ölkələrinin və beynəlxalq təşkilatların qərarlarında, qətnamələrində əksini tapır. Kanada, Meksika, Kolumbiya, Peru, Pakistan, Bosniya və Herseqovina, Rumıniya, Çexiya, İordaniya və Honduras parlamentləri, eləcə də ABŞ-ın Massaçusets, Texas, Nyu-Cersi, Men, Nyu-Meksiko, Arkanzas, Corciya, Oklahoma, Tennesi, Pensilvaniya, Qərbi Virciniya, Konnektikut, Florida, Missisipi ştatlarının qanunverici orqanları və İslam Əməkdaşlıq Təşkilatı Xocalı soyqırımını tanımışlar.

Beynəlxalq hüquqa görə, soyqırımı sülh və bəşəriyyət əleyhinə yönələn əməldir və ən ağır beynəlxalq cinayət sayılır. BMT Baş Məclisinin 1948-ci il 9 dekabr tarixli 260 sayılı qətnaməsi ilə qəbul edilən və 1961-ci ildən qüvvəyə minən Konvensiyada soyqırımı cinayətinin hüquqi əsası təsvir edilmişdir. Ermənistanın Azərbaycana qarşı təcavüzü zamanı həmin Konvensiyada təsbit edilən soyqırımı cinayətinə aid bütün əməllər tətbiq olunmuşdur. Bu işğalçı ölkənin terrorçuluq siyasəti uzun illərdir dünya ictimaiyyətinin gözü qarşısında baş verir. Halbuki beynəlxalq hüquq normalarına, BMT və ATƏT-in prinsiplərinə görə, dövlətlərin sərhədlərinin toxunulmazlığına hörmət edilməlidir. Ərazi bütövlüyünün və suverenliyin pozulması yolverilməzdir. BMT Təhlükəsizlik Şurası Azərbaycanın işğal olunmuş torpaqlarının qeyd-şərtsiz azad edilməsi haqqında 4 qətnamə qəbul etsə də, işğalçı Ermənistan bunları hələ ki, yerinə yetirmir.

Xocalı soyqırımını törətməklə erməni millətçiləri Azərbaycan xalqını qorxutmaq, vahimə yaratmaq, onun mübarizə əzmini qırmaq, torpaqlarının işğalı faktı ilə barışmağa məcbur etmək kimi məkrli məqsədlər güdmüşdür. Amma hiyləgər və amansız düşmənin niyyətləri baş tutmadı, xalqımız dövlətin suverenliyinin müdafiəsində yüksək qəhrəmanlıq nümunəsi göstərdi.

Azərbaycan xalqı qəti əmindir ki, hazırda Cənubi Qafqazın iqtisadi güc mərkəzinə çevrilmiş, dünyada mövqeyini daha da möhkəmləndirmiş, hərbi qüdrətini təmin etmiş dövlətimiz düşmən tapdağı altında olan torpaqlarını istənilən yolla azad edəcək, şəhidlərimizin qanı yerdə, günahkarlar isə cəzasız qalmayacaqdır.

AzərTAc
26 fevral 2014-cü il

**“Xocalı soyqırımının iyirmi üçüncü ildönümünün keçirilməsinə dair tədbirlər planı”
təsdiq edilib
(3 fevral 2015-ci il)**

Azərbaycan Respublikası Prezidenti Administrasiyası rəhbərinin sərəncamı ilə “Xocalı soyqırımının iyirmi üçüncü ildönümünün keçirilməsinə dair tədbirlər planı” təsdiq edilib.

Tədbirlər planında Bakının Xətai rayonunda, Goranboy rayon mərkəzində və Ağcakənd qəsəbəsində Xocalı soyqırımı qurbanlarının xatirəsinə ucaldılmış abidələrin önünə əklil qoyulması mərasimlərinin keçirilməsi, Azərbaycan Respublikasının xarici ölkələrdəki səfirliklərində, nümayəndəliklərində və diaspor təşkilatlarında bu soyqırımı ilə bağlı tədbirlərin (mətbuat konfranslarının, anma mərasimlərinin və s.) təşkili, xarici və yerli kütləvi informasiya vasitələri, o cümlədən teleradio kanallarında, internet şəbəkəsində Xocalı soyqırımına həsr olunan materialların yayılması nəzərdə tutulub.

Sənədə əsasən, ölkədə fəaliyyət göstərən dini konfessiya və qurumlar tərəfindən Xocalı soyqırımı qurbanlarının xatirəsinə həsr olunan anma mərasimləri təşkil ediləcək, idarə və təşkilatlarda, teatr-konsert müəssisələrində, sərgi salonlarında, ali və orta məktəblərdə xatirə gecələri, foto-rəsm sərgiləri, şahidlərlə görüşlər keçiriləcək, milli azadlıq uğrunda mübarizəyə həsr olunan sənədli və bədii filmlər nümayiş etdiriləcək.

Xocalıların müvəqqəti məskunlaşdıqları şəhər və rayonlarda (Bakı, Sumqayıt, Gəncə, Mingəçevir, Şəki, Goranboy, Bərdə, Sabirabad, Göyçay, Zaqatala, Oğuz, Balakən) dövlət qurumları rəhbərlərinin, Milli Məclisin deputatlarının və ziyalıların iştirakı ilə şəhid ailələrinə yardımlar göstəriləcək.

Fevralın 26-da təhsil müəssisələrində ilk dərslər bu faciəyə həsr olunacaq, həmin gün saat 17.00-da bütün ölkə ərazisində Xocalı soyqırımı qurbanlarının xatirəsi bir dəqiqəlik sükutla yad ediləcək, respublikanın şəhər və rayonlarında, kənd və qəsəbələrində Azərbaycanın dövlət bayraqları endiriləcək.

“Xalq qəzeti”.-2015.-3 fevral.-N 25.-S.2.

**Azərbaycan Ombudsmanı Xocalı soyqırımının 23-cü ildönümü ilə bağlı
bəyanat yayıb
(19 fevral 2015-ci il)**

Bakı, 19 fevral, AzərTAc.

Azərbaycan Respublikasının insan hüquqları üzrə müvəkkili (Ombudsman) Elmira Süleymanova Xocalı soyqırımının 23-cü ildönümü ilə əlaqədar bəyanat verib.

Ombudsman Aparatından AzərTAc-a daxil olan bəyanatda deyilir ki, Ermənistanın Azərbaycana qarşı işğalçılıq və soyqırımı siyasətinin tərkib hissəsi olan, beynəlxalq hüququn norma və prinsiplərinin, insan hüquq və azadlıqlarının kütləvi şəkildə, kobudcasına pozulması ilə müşayiət olunan Xocalı soyqırımından 23 il ötür. Bu faciə erməni millətçilərinin və onların havadarlarının Azərbaycan xalqına qarşı uzun müddət davam edən etnik təmizləmə və soyqırımı siyasətinin daha bir dəhşətli nümunəsidir.

Bəyanatda qeyd edilir ki, 1992-ci il fevralın 25-dən 26-na keçən gecə Azərbaycanın Xocalı şəhərində erməni silahlı birləşmələrinin keçmiş sovet ordusunun Xankəndindəki 366-cı motoatıcı alayı ilə birgə törətdiyi cinayət beynəlxalq hüquq baxımından məhz soyqırımı kimi qiymətləndirilməlidir. Şəxsi heyətdə erməni zabitlərin də olduğu bu alayın çoxsaylı ağır texnikası şəhərə yeridilib, yaşayış evləri və sosial infrastruktur tamamilə dağıdılıb və yandırılıb. Cinayətkarlar vahimə içərisində şəhəri tərk etmək məcburiyyətində qalan dinc insanları amansızcasına qətlə yetiriblər.

Beynəlxalq hüquqa əsasən, genosid ən ağır cinayətlərdəndir və bunun hüquqi əsasları bir sıra sənədlərdə öz əksini tapıb. BMT Baş Məclisinin 1946-cı il 11 dekabr tarixli qətnaməsində qeyd olunur ki, genosid insan qruplarının yaşamaq hüququnu pozmaqla insan məniyyətini təhqir edir, bəşəriyyəti insanlar tərəfindən yaradılan maddi və mənəvi dəyərlərdən məhrum edir. Belə əməllər BMT-nin məqsəd və vəzifələrinə, ümumbəşəri dəyərlərə tamamilə ziddir.

Genosid cinayətinin əlamətləri BMT Baş Məclisinin 1948-ci il 9 dekabr tarixli qətnaməsi ilə qəbul edilmiş “Genosid cinayətinin qarşısının alınması və cəzalandırılması haqqında” Konvensiyada müəyyən edilib. Xocalı soyqırımı zamanı baş vermiş cinayət əməllərinin qabaqcadan düşünülmüş qaydada, milli əlamətinə görə insanların kütləvi şəkildə məhv edilməsi niyyəti ilə törədilməsi onun genosid aktı olduğunu sübut edir. Ermənistanın Azərbaycana qarşı təcavüzü zamanı adı çəkilən Konvensiyada təsbit olunmuş genosid cinayətini təşkil edən bütün əməllər tətbiq olunub. Beynəlxalq hüquq normalarına görə, soyqırımı törətmiş şəxslərin cinayət mühakiməsi və cəzalandırılması labüddür. Lakin təəssüf ki, Azərbaycanda dinc əhaliyə qarşı belə dəhşətli soyqırımı aktları həyata keçirilməsinə baxmayaraq, bu faktlar, o cümlədən Xocalı soyqırımı beynəlxalq aləmdə hələ də öz qiymətini almayıb.

Bəyanatda vurğulanır ki, Ermənistan tərəfindən işğal olunmuş Dağlıq Qarabağ və onun ətrafındakı yeddi rayon Azərbaycan ərazisinin ayrılmaz tərkib hissəsidir. Bunu beynəlxalq hüquq, o cümlədən BMT Təhlükəsizlik Şurasının 822, 853, 874 və 884 sayılı qətnamələri, BMT Baş Məclisinin “Azərbaycanın işğal olunmuş ərazilərində vəziyyət” adlı 2008-ci il 14 mart tarixli Qətnaməsi, AŞPA-nın Azərbaycan ərazilərinin erməni hərbi qüvvələri tərəfindən işğal edildiyini və Dağlıq Qarabağ regionunun separatçı qüvvələr tərəfindən idarə olunmasını təsdiq edən 2005-ci il tarixli 1416 sayılı qətnaməsi və 1690 sayılı tövsiyəsi bir daha sübut edir. İşğal nəticəsində bir milyondan artıq insan qaçqın və məcburi köçkün vəziyyətinə düşüb. Onların əsas hüquq və azadlıqları kütləvi şəkildə kobudcasına pozulub.

Ermənistan Avropa Şurasına üzv qəbul olunarkən Parlament Assambleyasının 221 sayılı rəyi əsasında öz üzərinə bir sıra öhdəliklər götürüb. Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin həllinə münasibətdə Ermənistan öz üzərinə münaqişəni yalnız dinc yollarla nizamlamaq üçün sözləri davam etdirmək, beynəlxalq və yerli mübahisələri qonşulara qarşı güc tətbiqi ilə hər hansı hədələməyə yol vermədən, dinc vasitələrlə və beynəlxalq hüququn prinsipləri əsasında həll etmək öhdəliyini götürüb. Lakin Ermənistan qeyri-konstruktiv mövqe nümayiş etdirərək, bu öhdəliklərə əməl etmir, regionda sülhün bərqərar olmasına və davamlı inkişaf proseslərinə maneçilik törədir, atəşkəs rejimini mütəmadi olaraq pozur.

Bəyanatda bildirilir ki, Avropa Parlamentinin Dağlıq Qarabağla bağlı 2013-cü il 23 oktyabr tarixli qətnaməsi də beynəlxalq birliyin ölkəmizin haqlı mövqeyini dəstəkləməsini və işğal faktını tanımasını təsdiqləyir. Həmin sənəddə ilk dəfə olaraq, Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin BMT Təhlükəsizlik Şurasının məlum qətnamələri əsasında həllinin vacibliyi bildirilib və işğalçı qüvvələrin zəbt olunmuş Azərbaycan ərazilərindən dərhal, qeyd-şərtsiz və tam çıxarılması tələb edilib. Təəssüf ki, bununla bağlı da heç bir tədbir görülməyib və Azərbaycanın zəbt olunmuş əzəli torpaqları hələ də işğal altında saxlanılır.

Azərbaycan xalqının ümummilli lideri Heydər Əliyev Xocalı soyqırımının əsl mahiyyətini açıqlamış və 1994-cü ilin fevralında Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisi Xocalı soyqırımına hüquqi-siyasi qiymət vermişdi. Prezident İlham Əliyev bu münaqişənin yalnız ölkəmizin ərazi bütövlüyü çərçivəsində həllini

tapmasının, zəbt edilmiş Azərbaycan torpaqlarından işğalçı qüvvələrin çıxarılmasının zəruriliyini daim qətiyyətlə vurğulayır.

Azərbaycan Ombudsmanı mötəbər beynəlxalq tədbirlərdə çıxış edərkən Azərbaycan həqiqətlərinin çatdırılması və təbliğinə mühüm yer verir. Ötən ilin martında BMT-nin İnsan Hüquqları Şurasının Cenevrədə keçirilmiş “Genosid cinayətinin qarşısının alınması və cəzalandırılmasına dair Konvensiya”nın 65-ci ildönümünə həsr edilmiş 25-ci sessiyasında müvəkkilin genosidin qarşısının alınması üzrə bəyanatı qurumun rəsmi sənədləri sırasında qeydiyyatda alınıb, internet sahifəsində yerləşdirilib və 250 nüsxədə çap edilərək iştirakçılara paylanıb.

Son vaxtlar bütün dünyada haqq işimizin beynəlxalq hüquq müstəvisində təbliği və tanınması istiqamətində müəyyən canlanma duyulur, Xocalıda törədilmiş qanlı qətlə etiraf olunur. ABŞ-ın Kaliforniya, Massaçusets, Texas, Nyu-Cersi, Meyn, Nyu-Meksika, Arkanzas, Corciya, Oklahoma, Tennesi, Pensilvaniya, Konnektikut, Florida və Missisipi ştatlarının qanunverici orqanlarında da müvafiq qətnamələr qəbul olunub, Xocalıda soyqırımını törədənlərin məsuliyyətə cəlb olunması tələb edilib. Vest Virciniya ştatının qanunverici orqanının Nümayəndələr Palatasında Xocalı faciəsi ilə bağlı qətnamə qəbul edilib. Qətnamədə Xocalıda törədilmiş cinayətlərin 1988-ci ildən Azərbaycanın Dağlıq Qarabağ regionunda erməni hərbi qüvvələri tərəfindən həyata keçirilən təcavüzün tərkib hissəsi olduğu deyilir.

Artıq Kanada, Meksika, Kolumbiya, Peru, Pakistan, Bosniya və Herseqovina, Rumıniya, Çexiya, Sudan, İordaniya və Hondurasın parlamentləri də Xocalı soyqırımını tanıyıb.

İslam Əməkdaşlıq Təşkilatı Ermənistanı təcavüzkar, Xocalı faciəsini isə soyqırımı kimi tanıyan ilk beynəlxalq təşkilatdır. Bu təşkilatın Gənclər Forumunun mədəniyyətlərarası dialoq üzrə baş əlaqələndiricisi Leyla Əliyevanın təşəbbüsü ilə başlamış, dünyanın 40-dan çox ölkəsində həyata keçirilən “Xocalıya ədalət!” beynəlxalq təbliğat və məlumatlandırma kampaniyasının məramı da beynəlxalq ictimaiyyəti bu qanlı hadisə ilə bağlı ətraflı məlumatlandırmaqdır.

Amerikalı siyasi icmalçı Raul Loveri Kontreras “The Hill” qəzetində Xocalı faciəsi ilə bağlı dərc edilmiş məqaləsində yazır: “23 il əvvəl erməni silahlı dəstələri müstəqilliyini yenidən elan etmiş, hələ nizami ordusu olmayan Azərbaycana hücum edərək, ölkə ərazisinin bir hissəsini işğal etmiş, bir milyona yaxın etnik azərbaycanlıyı öz doğma yurdlarından qovmuş və Xocalı şəhərinin dinc sakinlərinə qarşı qırğın törətmişlər. Qocaların, qadınların və uşaqların qətlə yetirilməsinin, onların cəsədlərinin eybəcər hala salınması kimi dəhşətli faciənin şahidləri olmuş amerikalı və avropalı jurnalistlər vaxtilə həmin qanlı hadisəni təsvir etmişlər. Bu faciəyə yalnız bir ad vermək olar: soyqırımı”.

“Müddətin hərbi cinayətlərə və bəşəriyyətə qarşı cinayətlərə tətbiq edilməməsi haqqında” 1968-ci il 26 noyabr tarixli Konvensiya imkan verir ki, törədilmə vaxtından asılı olmayaraq, soyqırımı cinayəti törətmiş məsul şəxslər istənilən vaxt cinayət məsuliyyətinə cəlb olunsunlar.

Ombudsmanın bəyanatında deyilir: “İkili standartlara yol vermədən, beynəlxalq hüquq norma və prinsiplərinə uyğun olaraq, bu hadisə xüsusi beynəlxalq komissiya tərəfindən araşdırılmalı, səlahiyyətli beynəlxalq qurumlar tərəfindən genosid aktı kimi tanınmalı, cinayət törədənlərə qarşı sanksiyalar tətbiq edilməlidir. Nüfuzlu beynəlxalq qurumları birmənalı mövqe nümayiş etdirərək, bir daha bu soyqırımını pisləməyə, onu törədənlərin layiq olduqları cəzanı tezliklə alması üçün səyləri artırmağa çağırıram.

Bir daha bəyan edirik ki, Ermənistan münəqişə ilə bağlı qəbul edilmiş beynəlxalq sənədlərin müddəalarını yerinə yetirməli, Azərbaycanın ərazi bütövlüyü bərpa olunmalı, azərbaycanlı əsir və girovlar azad edilməli, qaçqın və məcburi köçkünlərin pozulmuş hüquqları bərpa olunmalı, onlar öz doğma yurdlarına qayıtmalı, günahsız, dinc insanları məhv edən cinayətkarlar tezliklə ədalət məhkəməsi qarşısında cavab verməli və cəzalandırılmalıdır”.

Bəyanat BMT-nin Baş Katibinə, BMT-nin Təhlükəsizlik Şurasına, BMT-nin İnsan Hüquqları üzrə Ali Komissarına, Avropa Komissiyasına, Avropa Şurasına, ATƏT-ə, Beynəlxalq və Avropa Ombudsmanlar İnstitutlarına, Asiya Ombudsmanlar Assosiasiyasına, Beynəlxalq Sülh Bürosuna, Universal Sülh Federasiyasına, müxtəlif ölkələrin ombudsmanlarına, Azərbaycanın xarici ölkələrdəki və xarici ölkələrin respublikamızdakı səfirliklərinə, Azərbaycanın diaspor təşkilatlarına ünvanlanıb.

AzərTAc
19 fevral 2015-ci il

**Xocalı soyqırımını ilə əlaqədar dünya ictimaiyyətinə müraciət
(23 fevral 2015-ci il)**

Qafqaz Müsəlmanları İdarəsinin sədri şeyxülislam Allahşükür Paşazadə, Bakı və Azərbaycan arxiyepiskopu Aleksandr, Bakı Dağ Yəhudiləri dini icmasının sədri Milix Yevdayev, Azərbaycandakı Katolik kilsəsinin baş keşişi ordinarı Vladimir Fekete Xocalı soyqırımının 23-cü ildönümü ilə əlaqədar dünya dini liderlərinə, parlamentlərə, beynəlxalq təşkilatlara və İnsan Hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsinə müraciət ünvanlayıblar.

Qafqaz Müsəlmanları İdarəsindən AzərTAC-a verilən məlumata görə, bu müraciətin milyonlarla azərbaycanlının iradə və hissləri ifadə edilərək, dini, dili, irqi və milli mənsubiyyətinə görə fərq qoymadan bütün dünya ictimaiyyətinə Azərbaycan şəhəri Xocalıda dinc əhaliyə qarşı törədilmiş soyqırımının 23-cü ildönümü ərəfəsində edildiyi diqqətə çatdırılır. Müraciətdə deyilir:

“Elə bir xalq, elə bir din ola bilməz ki, ümumbəşəri mənəvi dəyərlərə zidd olan zorakılıq, qətl, təcavüz kimi qeyri-insani cinayət əməllərinə haqq qazandırsın.

Tarixi gerçəklik ondan ibarətdir ki, 1992-ci il fevralın 25-dən 26-na keçən gecə minlərlə dinc, silahsız, müdafiəsiz Xocalı sakinləri erməni işğalçılarının qəfil və amansız basqınına məruz qalıb. 613 nəfər xüsusi qəddarlıqla qətlə yetirilib, qocalara, uşaqlara, hamilə qadınlara belə rəhm olunmayıb. Nəticə etibarilə, Xocalı şəhəri yer üzündən silinib, onun 150 nəfər sakini itkin düşüb, 1275 nəfəri əsir götürülərək ağır işgəncələrə məruz qalıb, amansızcasına qətlə yetirilmiş insanların meyitləri üzərində ağla sığmayan vəhşiliklər törədilib.

Zaman-zaman Azərbaycan xalqına qarşı etnik təmizləmə, maddi və mənəvi terror gerçəkləşdirmiş erməni ekstremistləri ərazimizin 20 faizini işğal edib, bir milyondan artıq azərbaycanlını doğma yurdlarından didərgin salıb, qəsb etdikləri Qarabağ torpaqlarında vandalizm aktları həyata keçirərək tarixi, dini və mədəniyyət abidələrimizi məhv ediblər. Xocalıda dinc əhaliyə qarşı həyata keçirdikləri məqsədyönlü soyqırımını aktı isə onların törətdikləri vəhşiliklərin kulminasiya nöqtəsi olub.

Lakin təəssüflər olsun ki, iyirmi ildən artıq müddət keçməsinə baxmayaraq, BMT Təhlükəsizlik Şurasının erməni qəsbkarlarının zəbt olunmuş Azərbaycan ərazilərindən qeyd-şərtsiz çıxarılmasını tələb edən 4 məlum qətnaməsinin şərtləri bu günədək yerinə yetirilməyib, erməni terrorçuları törətdikləri cinayətlərə görə hələ də cəza almayıblar. Belə cəzasızlıq isə, öz növbəsində, analoji cinayətlərin təkrarlanmasına rəvac verir”.

Müraciətdə qeyd edilir ki, bu gün artıq dünyanın bir sıra dövlətləri və beynəlxalq təşkilatları Xocalı faciəsini soyqırımını aktı kimi tanıyıb. Azərbaycan dövlətinin haqqın və tarixi ədalətin bərpası yönündə apardığı məqsədyönlü siyasət, dünya azərbaycanlılarının və ictimai təşkilatların dəstəyi ilə həyata keçirilən tədbirlər, o cümlədən “Xocalıya ədalət!” kampaniyası Azərbaycan həqiqətlərinin beynəlxalq səviyyədə yayılmasında, qəsbkarın əsl simasının açılmasında önəmli rol oynayır.

Bütün bunların fəvqündə, beynəlxalq müstəvidə tarixi faktlara əsaslanmayan bəzi hadisələrin üzərindən bir əsrin keçməsinə baxmayaraq, işğalçı Ermənistan dövləti tərəfindən siyasiləşdirilərək soyqırımını kimi təlqin olunması meylləri hələ də davam etməkdədir. Heç bir tarixi həqiqətə söykənməyən uydurma erməni soyqırımının tanınılması cəhdləri, özlərini “soyqırımı qurbanları” kimi qələmə vermələri, ildönümlərinin qeyd edilməsi tarixin siyasi məqsədlərlə saxtalaşdırılmasından başqa bir şey deyil. Bu saxta iddialara havadarlıq edənlər bilməlidirlər ki, həqiqət gec-tez qalib gələcək və ədalət öz yerini tutacaq.

Müraciətdə bildirilir: “Biz, Azərbaycanda yaşayan müxtəlif konfessiyadan olan din xadimləri Vətənimiz Azərbaycanın ayrılmaz parçası olan Qarabağda, o cümlədən Xocalıda şəhid olmuş insanların xatirəsini əziz tutur, bütün dünya xalqlarına sülh, səadət və rifah diləyirik. Hər birimizin Rəbbimiz qarşısında, bəşəriyyət qarşısında müqəddəs borcumuz ədalətin bərqərarına nail olmaqdır. Buna görə də üzümüzü bir daha dünyanın dini liderlərinə, parlamentlərinə, beynəlxalq təşkilatlara və İnsan Hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsinə tutaraq, Ermənistanın Azərbaycana qarşı təcavüzünə son qoyulmasına, cinayətkar əməllərə prinsipial siyasi, hüquqi qiymət verilərək günahkarların cəzalandırılmasına və Xocalıda törədilən kütləvi qırğının soyqırımını aktı kimi tanınmasına çağırırıq”.

“Azərbaycan”.-2015.-24 fevral.-N 43.-S.7.

**Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev Xocalı faciəsi qurbanlarının xatirəsini anma mərasimində
iştirak edib
(26 fevral 2015-ci il)**

Bakı, 26 fevral, AZƏRTAC

İyirmi üç il əvvəl - 1992-ci il fevralın 25-dən 26-na keçən gecə erməni təcavüzkarları Azərbaycanın Xocalı şəhərində bəşəriyyət tarixində ən qanlı faciələrlə bir sırada duran soyqırımını törədiblər.

Azərbaycan paytaxtının minlərlə sakini Xocalı soyqırımının 23-cü ildönümü ilə əlaqədar anma mərasimində iştirak etmək üçün fevralın 26-da şəhər tezdən Xətai rayonunda faciə qurbanlarının xatirəsinə ucaldılmış abidənin önünə toplaşmışdı.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev anma mərasimində iştirak edib.

Abidənin yanında fəxri qarovul dəstəsi düzülmüşdü.

Prezident İlham Əliyev abidənin önünə əklil qoydu, faciə qurbanlarının xatirəsinə ehtiramını bildirdi.

Baş nazir Artur Rəsizadə, Milli Məclisin sədri Oqtay Əsədov, Türkiyənin ölkəmizdə səfərdə olan xarici işlər naziri Mövlud Çavuşoğlu abidənin önünə gül dəstələri qoydular.

Mərasimdə dövlət və hökumət nümayəndələri, Milli Məclisin deputatları, nazirlər, komitə və şirkət rəhbərləri, dini konfessiyaların başçıları, habelə qırğından xilas ola bilmiş Xocalı sakinləri iştirak etdirdilər.

Anma mərasiminin iştirakçıları abidənin önünə tər qızılğüllər, qərənfillər düzdülər.

X X X

Azərbaycanın tarixinə qanlı hərflərlə yazılmış həmin gecə erməni silahlı dəstələri hələ SSRİ dövründə Xankəndi şəhərində yerləşmiş, şəxsi heyətinin xeyli hissəsi ermənilərdən ibarət olan 366-cı motoatıcı alayın zirehli texnikasının və hərbiçilərinin köməyi ilə qədim Xocalı şəhərini yerlə-yeksan etdilər.

Erməni təcavüzkarlarının Azərbaycan xalqına qarşı törətdiyi növbəti kütləvi qırğın nəticəsində 613 nəfər, o cümlədən 106 qadın, 63 uşaq, 70 qoca amansızlıqla qətlə yetirildi, 487 nəfər şikəst oldu, 1275 dinc sakin əsir götürüldü, 155 nəfərin taleyi isə hələ də məlum deyil. Bu soyqırımını aktı nəticəsində 8 ailə tamamilə məhv edildi, 25 uşaq hər iki valideynini itirdi. Hər il dünya azərbaycanlıları və ədaləti uca tutanlar Xocalı faciəsi qurbanlarının xatirəsini yad edirlər.

Xocalı faciəsi 200 ilə qədər bir müddətdə erməni millətçilərinin və onların havadarlarının Azərbaycan xalqına qarşı apardıqları etnik təmizləmə və soyqırımını siyasətinin davamıdır. Soyqırımını zamanı 56 nəfər xüsusi qəddarlıqla öldürülüb, 3 nəfər diri-diri yandırılıb, başlarının dərisi soyulub, bədən əzaları və başları kəsilib, gözləri çıxarılıb, hamilə qadınların qarnı süngü ilə yarılib. Bu əməllərin qabaqcadan düşünülmüş qaydada, milli əlamətinə görə insanların tamamilə və ya qismən məhv edilməsi niyyəti ilə törədilməsi beynəlxalq hüquqa əsasən Xocalı faciəsinin məhz soyqırımını olduğunu təsdiq edir.

İnsanlığa qarşı törədilmiş bu cinayət aktı beynəlxalq aləm tərəfindən öz hüquqi qiymətini almalıdır. Azərbaycan dövləti erməni millətçilərinin xalqımıza qarşı törətdiyi cinayətlər, o cümlədən Xocalı faciəsi haqqında həqiqətlərin dünya ictimaiyyətinə çatdırılması, onun soyqırımını kimi tanınması üçün məqsədyönlü və ardıcıl iş aparır. Prezident İlham Əliyev Xocalı faciəsini təcavüzkar erməni millətçilərinin yüzilliklər boyu Azərbaycan xalqına qarşı apardığı soyqırımını və etnik təmizləmə siyasətinin qanlı səhifəsi kimi qiymətləndirib.

Erməni təcavüzkarlarının törətdikləri bu vəhşilik yaddaşlardan heç zaman silinməyəcək. Bu, təkcə Azərbaycan xalqına qarşı soyqırımını deyildi, bəşəriyyətə, insanlığa qarşı törədilmiş qanlı cinayət idi. Buna baxmayaraq, o zamankı Azərbaycan hakimiyyəti bu dəhşətli hadisəyə siyasi qiymət verilməsi, qanlı qırğın barədə obyektiv məlumatların dünya ictimaiyyətinə çatdırılması üçün heç bir əsaslı iş görmədi. Yalnız ümummilli lider Heydər Əliyev xalqın təkidli tələbi ilə yenidən hakimiyyətə gəldikdən sonra həmin qanlı faciəyə hüquqi-siyasi qiymət verildi. 1994-cü ildə ulu öndər Heydər Əliyevin təşəbbüsü ilə Azərbaycan parlamenti 26 fevralı Xocalı soyqırımını günü kimi elan etdi.

Hər il bu müdhiş faciənin ildönümü respublikamızda və dünyanın müxtəlif ölkələrində ürək ağrısı ilə qeyd olunur. Faciə ilə bağlı həqiqətlərin dünya ictimaiyyətinə çatdırılmasında Heydər Əliyev Fondunun prezidenti Mehriban Əliyeva böyük xidmətlər göstərib. Fondun vitse-prezidenti Leyla Əliyevanın təşəbbüsü ilə “Xocalıya ədalət!” kampaniyası çərçivəsində də hər il silsilə tədbirlər reallaşdırılır. Həyata keçirilən ardıcıl və kompleks tədbirlərin məntiqi nəticəsi olaraq yalan və saxtakarlıq üzərində qurulmuş erməni təbliğat maşınının iç üzünü ifşa olunur. Artıq Xocalı faciəsinin soyqırımını olması faktı dünyanın bir çox ölkələrinin və beynəlxalq təşkilatların qərarlarında, qətnamələrində əksini tapır. Kanada, Meksika, Kolumbiya, Peru, Pakistan, Bosniya və Herseqovina, Rumıniya, Çexiya, İordaniya, Honduras və digər ölkələrin parlamentləri, eləcə də ABŞ-in bir sıra ştatlarının qanunverici orqanları və İslam Əməkdaşlıq Təşkilatı Xocalı soyqırımını tanıyıb. Beynəlxalq hüquqa

görə, soyqırımı sülh və bəşəriyyət əleyhinə yönələn əməldir və ən ağır beynəlxalq cinayət sayılır. BMT Baş Məclisinin 1948-ci il 9 dekabr tarixli 260 sayılı qətnaməsi ilə qəbul edilən və 1961-ci ildən qüvvəyə minən Konvensiyada soyqırımı cinayətinin hüquqi əsası təsvir edilib. Ermənistanın Azərbaycana qarşı təcavüzü zamanı həmin Konvensiyada təsbit edilən soyqırımı cinayətinə aid bütün əməllər tətbiq olunub.

Xalqımız qəti əmindir ki, ədalət mütləq yerini tutacaq, Xocalı faciəsi soyqırımı kimi tanınacaq, eləcə də hazırda Cənubi Qafqazın iqtisadi güc mərkəzinə çevrilən, beynəlxalq aləmdə mövqeyini daha da möhkəmləndirən, hərbi qüdrəti ilə seçilən Azərbaycan düşmən tapdağı altında olan torpaqlarını azad edəcək, şəhidlərimizin qanı yerdə qalmayacaq, günahkarlar isə layiqli cəzalarını alacaqlar.

AZƏRTAC
26 fevral 2015-ci il

**Xocalı soyqırımının 24-cü ildönümünün keçirilməsinə dair Tədbirlər Planı təsdiq edilib
(3 fevral 2016-cı il)**

Bakı, 3 fevral, **AZƏRTAC**

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Administrasiyası rəhbərinin sərəncamı ilə “Xocalı soyqırımının iyirmi dördüncü ildönümünün keçirilməsinə dair tədbirlər planı” təsdiq edilib.

AZƏRTAC xəbər verir ki, tədbirlər planında Bakının Xətai rayonunda, Goranboy rayon mərkəzində və Ağcakənd qəsəbəsində Xocalı soyqırımı qurbanlarının xatirəsinə ucaldılmış abidələrin önünə əklil qoyulması mərasimlərinin keçirilməsi, Azərbaycan Respublikasının xarici ölkələrdəki səfirliklərində, nümayəndəliklərində və diaspor təşkilatlarında bu soyqırımı ilə bağlı tədbirlərin (mətbuat konfranslarının, anım mərasimlərinin və s.) təşkili, xarici və yerli kütləvi informasiya vasitələri, o cümlədən teleradio kanallarında, internet şəbəkəsində qanlı qırğını əks etdirən materialların yayılması və mütəmadi olaraq yenilənməsi nəzərdə tutulub.

Sənədə əsasən, ölkədə fəaliyyət göstərən dini konfessiya və qurumlar tərəfindən Xocalı soyqırımı qurbanlarının xatirəsinə həsr olunan anım mərasimləri təşkil ediləcək, idarə və təşkilatlarda, teatr-konsert müəssisələrində, sərgi salonlarında, ali və orta məktəblərdə xatirə gecələri, foto-rəsm sərgiləri, şahidlərlə görüşlər keçiriləcək, milli azadlıq uğrunda mübarizəyə həsr olunan sənədli və bədii filmlər nümayiş etdiriləcək.

Xocalıların müvəqqəti məskunlaşdıqları şəhər və rayonlarda (Bakı, Sumqayıt, Gəncə, Mingəçevir, Şəki, Goranboy, Bərdə, Sabirabad, Göyçay, Zaqatala, Oğuz, Balakən) dövlət qurumları rəhbərlərinin, Milli Məclisin deputatlarının və ziyalıların şəhid ailələri ilə görüşləri təşkil ediləcək.

Fevralın 26-da təhsil müəssisələrində ilk dərslər bu faciəyə həsr olunacaq, həmin gün saat 17.00-da bütün ölkə ərazisində Xocalı soyqırımı qurbanlarının xatirəsi bir dəqiqəlik sükutla yad ediləcək, respublikanın şəhər və rayonlarında, kənd və qəsəbələrində Azərbaycanın dövlət bayraqları endiriləcək.

AZƏRTAC
3 fevral 2016-cı il

**Milli Məclisdə “Xocalı soyqırımı beynəlxalq hüquq müstəvisində”
mövzusunda ictimai müzakirə keçirilib
(17 fevral 2016-cı il)**

Fevralın 17-də Milli Məclisdə “Xocalı soyqırımı beynəlxalq hüquq müstəvisində” mövzusunda ictimai müzakirə keçirilib.

AZƏRTAC xəbər verir ki, tədbirdə Milli Məclisin deputatları ilə yanaşı, dövlət qurumlarının, qeyri-hökumət təşkilatlarının nümayəndələri, alimlər iştirak ediblər.

Milli Məclis sədrinin müavini Bahar Muradova tədbirdə çıxış edərək deyib ki, bəşəriyyət və insanlıq əleyhinə dəhşətli cinayətlərdən biri olan Xocalı soyqırımının törədilməsindən 24 il keçir. İnsanlığın bir qismi Xocalı soyqırımını günün hadisəsi kimi qəbul edir, bir qismi yolverilməz olduğunu düşünür, əksəriyyəti isə görməzlikdən gəlirdi, lakin bu faciənin ən ağır təfərrifatını Azərbaycan xalqı yaşadı. Bu illər ərzində belə cinayətlə, faciə ilə üzləşməyə layiq olmadığımızı düşündük. Çünki Azərbaycan inkişafının bütün mərhələlərində sülhsevər, dinc, digər etnik qruplarla, müxtəlif din daşıyıcıları ilə eyni mühiti, ərazini, mədəniyyəti bölüşür. Bu müddət ərzində müstəqil dövlət kimi bütün dünyaya öz sözünü layiqincə çatdıra bildi. Ona görə də özünə qarşı belə cinayəti qəbul etmədi və bundan sonra da etməyəcək. Bu, nə insanlığa, nə bəşəriyyətə, nə də humanist adət-ənənələrə və qaydalara sığır.

Milli Məclis sədrinin müavini bildirib ki, Azərbaycan dövləti ötən müddətdə həm hökumət, həm parlament, həm də vətəndaş cəmiyyəti səviyyəsində Xocalı soyqırımı, eləcə də Dağlıq Qarabağ problemi ilə bağlı həqiqətləri dünya ictimaiyyətinə çatdırmaq istiqamətində hərtərəfli fəaliyyət göstərib. Hər il Xocalı soyqırımı əfəsinə istər ölkə daxilində, istərsə də xaricdə keçirilən tədbirlər daha da intensivləşir. Belə tədbirlər keçirilməklə bu cinayəti törədənlərin ədalət mühakiməsi qarşısında dayanması tələb edilir. Gec-tez bu hadisənin baş verəcəyinə inanırıq. Ona görə də bütün lazımi addımlar atılır.

Bahar Muradova vurğulayıb ki, Azərbaycanın həyatının bütün istiqamətlərinə obyektiv və dövlətçilik mövqeyindən münasibət yalnız ulu öndər Heydər Əliyev tərəfindən göstərilib. Ümummilli lider Heydər Əliyev hakimiyyətə qayıtdıqdan sonra beynəlxalq qurumlara ilk dəfə olaraq Xocalı soyqırımı ilə bağlı məktubla müraciət edildi. 1994-cü ildə bu faciə soyqırımı adlandırıldı. Qəbul edilən müvafiq sənədlərdən sonra bu məsələnin heç də ayrılıqda baş verən hadisə olmadığını, Azərbaycana qarşı erməni millətçilərinin dəyirmanına su tökən beynəlxalq dairələrin məqsədyönlü, ardıcıl, müəyyən hədəflərə söykənən fəaliyyəti olduğunu, Xocalı soyqırımının da məhz bu fəaliyyətin ən dəhşətli nəticələrindən biri olduğunu sübut etdik. Azərbaycanın artan nüfuzu imkan verdi ki, bu məsələlər daha geniş miqyasda dünyanın bütün qitələrini əhatə etsin. Hazırda heç kəs inkar edə bilməz ki, Xocalı soyqırımı baş verməyib. Xocalı soyqırımı beynəlxalq hüquq müstəvisində indiyə kimi araşdırılmağa say göstərilərsə də, buna hüquqi baxışlar hələ də bizim istədiyimiz səviyyədə deyil.

Prezident Administrasiyasının hüquq mühafizə orqanları ilə iş şöbəsinin insan hüquqlarının müdafiəsi məsələləri sektorunun müdiri Çingiz Əsgərov bildirib ki, Xocalı faciəsi insanlıq əleyhinə törədilmiş cinayətlərin açıq-aşkar nümunəsidir. Bu cinayətləri törətmiş şəxslərin beynəlxalq hüquqi məsuliyyətə cəlb edilməsinə nail olmaq üçün müxtəlif vasitələrdən istifadə etmək mümkündür. Həmin vasitələrə yol açmaq üçün ilk növbədə ölkənin daxilində Azərbaycan Respublikası Prokurorluğu tərəfindən cinayət işi başlanılıb, insanlıq əleyhinə cinayət törətməkdə şübhəli bilinən şəxslər müəyyən edilib və axtarısa verilib. Müəyyən edilmiş şəxslərin Azərbaycanda mühakimə olunması üçün obyektiv əngəllər olsa da, istintaq zamanı əldə edilmiş məlumatlar, işin faktiki halları beynəlxalq müstəvidə çıxış etmək üçün möhkəm bünövrəni təşkil edir.

Müasir dünyada insan hüquqlarının pozulmasına yol vermiş şəxslərin və dövlətlərin məsuliyyətə cəlb edilməsinin iki mümkün üsulu var: birincisi, universal yurisdiksiyanı tanıyan dövlətlərin məhkəmələrinə, ikincisi isə beynəlxalq məhkəmələrə müraciət etmək. Xocalı soyqırımı ilə əlaqədar hər iki imkan araşdırılıb və müvafiq tədbirlər artıq həyata keçirilib.

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin sərəncamları ilə təsdiq olunmuş insan hüquqlarının müdafiəsi sahəsində Dövlət Proqramı, insan hüquqlarının müdafiəsi üzrə Milli Fəaliyyət Planı və insan hüquq və azadlıqlarının müdafiəsinin səmərəliliyini artırmaq sahəsində Milli Fəaliyyət Proqramında Ermənistanın Azərbaycana qarşı təcavüzü nəticəsində qaçqın və məcburi köçkün düşmüş şəxslərin hüquqlarının kütləvi şəkildə pozulması faktının dünya ictimaiyyətinə çatdırılması və onlara dəyən zərərin Ermənistan tərəfindən ödənilməsi məqsədilə beynəlxalq təşkilatlarda məsələnin qaldırılması barədə müvafiq dövlət orqanlarına tapşırıqlar verilib.

Azərbaycan Respublikası Avropa İnsan Hüquqları Konvensiyasına qoşulduqdan dərhal sonra vətəndaşların Avropa İnsan Haqları Məhkəməsinə müraciət etməsi imkanları təhlil edilərək zəruri tədbirlərin hədləri müəyyənləşdirilib. Bunun üçün ölkəmizdə fəaliyyət göstərən gənc hüquqşünaslar da cəlb edilib. Məsələn, Azərbaycan Hüquqşünaslar Konfederasiyasının üzvləri tam təmənnasız olaraq minlərlə qaçqın və məcburi

köçkün ailələri ilə görüşlər keçirib, söhbətlər aparıblar. Nəticədə Ermənistana qarşı yüzlərlə ərizə Avropa Məhkəməsinə təqdim edilib. Bu ərizələrdə nəinki erməni təcavüzü nəticəsində insanların mülki hüququnun pozulması, həmçinin şəxsi və ailə həyatının toxunulmazlığı, ayrı-seçkiliyin qadağan edilməsi məsələsi qaldırılıb. Bundan əlavə, Xocalı sakinlərinin ərizələrində Avropa Konvensiyasının 2-ci və 3-cü maddələri rəhbər tutularaq erməni quldurları tərəfindən onların işgəncələrə məruz qalması, yaxın qohumlarının öldürülməsi məsələləri əksini tapıb. Bu ərizələrdə Ermənistan dövləti cavabdeh kimi çıxış edir. Amma təəssüflər olsun ki, hazırda Avropa Məhkəməsində və Avropa Şurasında xoşagəlməz hadisələrin şahidi oluruq. Avropa qitəsinin sakinlərinin hüquq və azadlıqlarını qorumaq vəzifəsi olan Avropa Məhkəməsi hüquqdan uzaqlaşaraq siyasi gündəliyi olan quruma çevrilir. Təşkilatın iştirakçı dövlətlərdə müstəqil məhkəmə sisteminin fəaliyyətini tələb edən qurum hazırda müstəqil məhkəmə xüsusiyyətini itirməkdədir. Məhz buna görə minlərlə azərbaycanlı qaçqın və məcburi köçkünün ərizələri on ildən artıqdır ki, baxılmamış qalır. Azərbaycan xalqına xəyanət edənlərin, öz şəxsi maraqlarını vətəndən yüksək tutanların ərizələri isə prioritet qaydasında altı, yeddi ay ərzində baxılır.

Milli Məclis Aparatının inzibati və hərbi qanunvericilik şöbəsinin müdiri Nizami Səfərov bildirib ki, Xocalı soyqırımı beynəlxalq cinayətlər tarixinin ən qara səhifələrindən biri olaraq, erməni millətçilərinin son 200 ildə Azərbaycan xalqına qarşı həyata keçirdiyi etnik təmizləmə siyasətinin məntiqi nəticəsidir. Bu misli görünməyən cinayətin mümkün olması və onu törətmiş şəxslərin bu günə qədər cəzasızlığı beynəlxalq miqyasda ikili standartların və ədalətsizliyin hökm sürməsinin bariz nümunəsidir. Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev bu faktı öz çıxışlarında və bəyanatlarında dəfələrlə vurğulayıb. Əgər beynəlxalq birlik İkinci Dünya müharibəsinin dəhşətlərindən düzgün nəticə çıxarsaydı müxtəlif coğrafi məkanlarda soyqırımı, hərbi cinayətlər, insanlıq əleyhinə cinayətlər baş verməzdi. Hər bir halda insanlığın əsaslarını sarsıdan bu cür əməllər törətmiş şəxslər layiq olduğu cəzanı alacaqlar.

Qeyd edilib ki, Haaqa Məhkəməsində bir çox hadisələrlə bağlı məhkəmə fəaliyyət göstərsə də, təəssüf ki, Xocalı soyqırımını araşdırma biləcək hüquqi orqan yoxdur. Orada bir nəfərin ölümü ilə bağlı məhkəmə orqanı var, amma belə kütləvi soyqırımı hadisəsi ilə bağlı yoxdur. Bu isə beynəlxalq ikili standartların nəticəsidir.

Xocalı faciəsi zamanı Azərbaycan qanunvericiliyində soyqırımı ilə bağlı müddəa nəzərdə tutulmamışdı. Bu, yalnız 1999-cu ildə Cinayət Məcəlləsində öz əksini tapdı. BMT-nin soyqırımı ilə bağlı müvafiq konvensiyaları ratifikasiya edilərək Cinayət Məcəlləsinə köçürüldü. Amma beynəlxalq hüquqi sənədlər imkan verir ki, hətta soyqırımı törədilən zaman milli qanunvericilikdə bu soyqırımı törədənin məsuliyyətə cəlb edilməsi ilə bağlı müddəa olmasa da, cinayət işi qaldırıla bilər.

Hərbi Prokurorluğun xüsusi istintaq şöbəsinin rəisi Rauf Məmmədov deyib ki, 1992-ci il fevralın 25-dən 26-na keçən gecə Xocalıda törədilən vəhşiliklərə bağlı cinayət işi həmin il fevralın 27-də o vaxt mövcud olan Qarabağ Rayonlararası Prokurorluğu tərəfindən başlanılıb. Həmin cinayət işinin istintaqı ilə bağlı 2002-ci il dekabrın 18-də Baş Prokurorluq, Daxili İşlər Nazirliyi və keçmiş Milli Təhlükəsizlik Nazirliyinin birgə istintaq-əməliyyat qrupu yaradılıb. Bütün cinayət işləri bir icraatda birləşdirilib.

2005-ci ilin mayında cinayət işinin istintaqına nəzarət Respublika Hərbi Prokurorluğuna həvalə olunduqdan sonra həmin ilin iyulunda cinayət işləri sülh və insanlıq əleyhinə və müharibə cinayətlərinə tövsiyə edilərək, hazırda Respublika Hərbi Prokurorluğunun xüsusi istintaq şöbəsində istintaq edilir.

Xocalı soyqırımı ilə bağlı 39 nəfərin cinayət məsuliyyətinə cəlb edilməsi üçün məhkəmələr tərəfindən barələrində həbs qətimkan tədbiri seçilib və həmin şəxslər axtarısa verilib. Həmin cinayətləri törətməkdə şübhəli bilinən 231 nəfərin tam anket məlumatlarının müəyyən edilməsi və onların gizləndiyi yerlərin müəyyənəndirilməsi məqsədilə istintaq-əməliyyat tədbirləri davam etdirilir.

İctimai müzakirədə çıxış edən Milli Məclisin deputatları və QHT nümayəndələri Xocalı soyqırımının dəhşətlərindən bəhs edərək bildiriblər ki, dünya ictimaiyyətinin bu soyqırımını tanımamağa mənəvi haqqı yoxdur. Xocalı soyqırımının erməni millətçilərinin zaman-zaman Azərbaycanda törətdikləri qanlı cinayətlərin ən dəhşətliyi olduğu diqqətə çatdırılıb. Bildirilib ki, Xocalı soyqırımının dünya birliyi tərəfindən tanınması məsələsində səylər daha da artırılmalı, imkanlar geniş şəkildə səfərbər edilməlidir. Xaricdə Xocalı faciəsi ilə bağlı tədbirlər keçirilərkən auditoriya düzgün seçilməlidir. Xocalı faciəsi auditoriyaya hissi və emosional formada çatdırılmalıdır. Bu istiqamətdə Azərbaycan ədəbiyyatı və kino sənayesinin üzərinə böyük vəzifələr düşür.

Çıxışlarda Heydər Əliyev Fondunun vitse-prezidenti Leyla Əliyevanın təşəbbüsü ilə uğurla həyata keçirilən "Xocalıya ədalət!" beynəlxalq təbliğat-təşviqat kampaniyası çərçivəsində görülən işlərin önəmi qeyd edilib, soyqırımını törədənlərin gec-tez öz layiqli cəzalarını alacaqlarına əminlik ifadə olunub.

**Azərbaycan ombudsmanı Xocalı soyqırımının 24-cü ildönümü ilə bağlı bəyanat yayıb
(22 fevral 2016-cı il)**

1992-ci il fevralın 25-dən 26-na keçən gecə Azərbaycanın Xocalı şəhərində erməni silahlı birləşmələrinin keçmiş sovet ordusunun Xankəndidəki 366-cı motoatıcı alayı ilə birgə törətdiyi cinayət qəddarlığına görə analoqu olmayan hadisələrdəndir. Azərbaycana qarşı təcavüzkar siyasətin tərkib hissəsi olan, beynəlxalq hüququn norma və prinsiplərinin, insan hüquq və azadlıqlarının kütləvi şəkildə kobudcasına pozulması ilə nəticələnən Xocalı soyqırımı erməni ekstremistlərinin və onların havadarlarının Azərbaycan xalqına qarşı uzun illər davam edən etnik təmizləmə və soyqırımı siyasətinin daha bir dəhşətli nümunəsidir.

Bu fikirlər Azərbaycan Respublikasının insan hüquqları üzrə müvəkkilinin (Ombudsman) Xocalı soyqırımının 24-cü ildönümü ilə əlaqədar yaydığı bəyanatda yer alıb.

Bəyanatda qeyd edilir ki, Xocalı soyqırımı zamanı adları bəlli olan 613 nəfərin, o cümlədən 106 qadın, 63 azyaşlı uşaq, 70 qocanın həyatına son qoyulub, 1000-dən çox dinc sakin ağır yaralanaraq əlil olub, 1275 nəfər girov götürülüb, onların 150-nin taleyi indiyədək məlum deyil. Həmin kütləvi qırğın həyata keçirilərkən 8 ailə bütünlüklə məhv edilib, 25 uşaq hər iki valideynindən, 130 uşaq isə valideynlərinin birindən məhrum olunub, əsir və girov götürülənlərə amansız işgəncələr verilib. Bu zaman soydaşlarımızın əsas insan hüquqları, ən başlıcası isə təməl hüquq olan yaşamaq hüququ kütləvi şəkildə pozulub.

Erməni qəsbkarları tərəfindən törədilən bu kütləvi insan qırğını ağlasığmaz qəddarlığı və işgəncələri ilə birmənalı olaraq genosid faktıdır. Belə ki, beynəlxalq hüquqa əsasən genosid ən ağır cinayətlərdəndir. Genosidin hüquqi əsası bir sıra sənədlərdə öz əksini tapıb. BMT Baş Məclisinin 1946-cı il 11 dekabr tarixli 96 (I) sayılı qətnaməsində qeyd olunur ki, genosid insan qruplarının yaşamaq hüququnu pozmaqla insan məniyyətini təhqir edir, bəşəriyyəti insanlar tərəfindən yaradılan maddi və mənəvi dəyərlərdən məhrum edir, BMT-nin məqsəd və vəzifələrinə, ümumbəşəri dəyərlərə tamamilə ziddir və sivil dünya tərəfindən pislənir.

Genosid cinayətinin əlamətləri BMT Baş Məclisinin 1948-ci il 9 dekabr tarixli 260 (III) sayılı qətnaməsi ilə qəbul olunub, genosid cinayətinin qarşısının alınması və cəzalandırılması haqqında Konvensiyada müəyyən edilib. Xocalı soyqırımı zamanı baş vermiş cinayət əməllərinin qabaqcadan düşünülmüş qaydada, milli əlamətinə görə insanların kütləvi şəkildə, məhv edilməsi niyyəti ilə törədilməsi onun genosid aktı olduğunu sübut edir. Azərbaycana qarşı təcavüz zamanı həmin konvensiyada təsbit olunmuş genosid cinayətini təşkil edən bütün əməllər tətbiq olunub. Təəssüf ki, Azərbaycanda dinc əhaliyə qarşı belə dəhşətli soyqırımı aktları həyata keçirilməsinə baxmayaraq, bu faktlar, o cümlədən Xocalı soyqırımı beynəlxalq aləmdə hələ də öz lazımı qiymətini almayıb, bu hadisəni planlaşdırənlər, təşkil edənlər və törədənlər məsuliyyətə cəlb edilməyib, layiqli cəzalarını almayıb və bu istiqamətdə hər hansı bir tədbir görülməyib.

Bildirilir ki, işğal edilmiş Dağlıq Qarabağ və yeddi ətraf rayon Azərbaycan ərazisinin ayrılmaz tərkib hissəsidir. Bunu beynəlxalq hüquq, o cümlədən BMT Təhlükəsizlik Şurasının 1993-cü il tarixli 822, 853, 874 və 884 sayılı qətnamələri, BMT Baş Məclisinin “Azərbaycanın işğal olunmuş ərazilərində vəziyyət” adlı 2008-ci il 14 mart tarixli qətnaməsi, AŞPA-nın Azərbaycan ərazilərinin erməni hərbi qüvvələri tərəfindən işğal edildiyini və Dağlıq Qarabağ regionunun separatçı qüvvələr tərəfindən idarə olunmasını təsdiq edən 2005-ci il tarixli 1416 sayılı qətnaməsi və 1690 sayılı tövsiyəsi bir daha sübut edir. İşğal nəticəsində bir milyondan artıq azərbaycanlı qaçqın və məcburi köçkün vəziyyətinə düşərək əsas hüquqları kobudcasına pozulub.

Ermənistan Avropa Şurasına üzv qəbul olunarkən Parlament Assambleyasının 221 sayılı rəyi əsasında öz üzərinə bir sıra öhdəliklər götürüb. Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin həllinə münasibətdə Ermənistan öz üzərinə münaqişəni yalnız dinc yollarla nizamlamaq üçün səyləri davam etdirmək, beynəlxalq və yerli mübahisələri, qonşulara qarşı güc tətbiqi ilə hər hansı hədələməyə yol vermədən, dinc vasitələrlə və beynəlxalq hüququn prinsipləri əsasında həll etmək öhdəliyini götürüb. Lakin erməni tərəfi qeyri-konstruktiv mövqe nümayiş etdirərək, bu öhdəliklərə əməl etmir, regionda sülhün bərqərar olmasına maneçilik törədir, atəşkəs rejimini mütəmadi olaraq pozur.

Avropa Parlamentinin Dağlıq Qarabağla bağlı 2013-cü il 23 oktyabr tarixli qətnaməsi də beynəlxalq birliyin ölkəmizin haqlı mövqeyini dəstəkləməsini və işğal faktını tanımasını təsdiqləyir. Həmin sənəddə bir daha Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin BMT Təhlükəsizlik Şurasının məlum qətnamələri əsasında həllinin vacibliyi qeyd olunur və işğalçı qüvvələrin zəbt olunmuş Azərbaycan ərazilərindən dərhal, qeyd-şərtsiz və tam çıxarılması tələb edilir. Təəssüf ki, bununla bağlı da heç bir tədbir görülməyib və Azərbaycanın zəbt olunmuş əzəli torpaqları hələ də işğal altında saxlanılır.

Qeyd edilir ki, ümummilli lider Heydər Əliyev Xocalı soyqırımının əsl mahiyyətini açıqlayıb, hələ 1994-cü ilin fevralında Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisi Xocalı soyqırımına hüquqi-siyasi qiymət verib. Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev Ermənistan-Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin yalnız

ölkəmizin ərazi bütövlüyü çərçivəsində həllini tapmasının, zəbt edilmiş Azərbaycan torpaqlarından işğalçı qüvvələrin çıxarılmasının zəruriliyini daim qətiyyətlə vurğulayır.

Bəyanatda deyilir: “Azərbaycan həqiqətlərinin, o cümlədən Xocalı faciəsi ilə bağlı məlumatların dünya ictimaiyyətinə çatdırılması qarşımızda duran mühüm vəzifələrdəndir. İştirak etdiyimiz çoxsaylı beynəlxalq konfranslardakı və digər tədbirlərdəki çıxışlarımızda xalqımızın məruz qaldığı soyqırımları, terror hadisələri, habelə Xocalı soyqırımı barədə ətraflı məlumatlar verilib, bununla bağlı bəyanatlarımız nüfuzlu beynəlxalq təşkilatlara və müxtəlif ölkələrin ombudsmanlarına ünvanlanıb.

Heydər Əliyev Fondunun vitse-prezidenti Leyla Əliyevanın təşəbbüsü ilə başlanmış “Xocalıya ədalət!” beynəlxalq kampaniyası Xocalı soyqırımı haqqında həqiqətlərin dünyaya yayılması, bu faciənin Azərbaycan xalqına qarşı soyqırımı aktı kimi tanınması üçün həyata keçirilən məqsədyönlü fəaliyyət istiqamətlərindən biridir.

Azərbaycan Respublikası Prezidenti Administrasiyası rəhbərinin müvafiq Sərəncamı ilə “Xocalı soyqırımının iyirmi dördüncü ildönümünün keçirilməsinə dair tədbirlər planı” təsdiq edilib və bu istiqamətdə müvafiq işlər görülməkdədir”.

Bildirilir ki, son vaxtlar bütün dünyada haqlı tələblərimizə dəstək məsələsində müəyyən canlanma müşahidə edilir, Xocalıda törədilmiş qanlı qətləmə beynəlxalq hüquq normalarına uyğun olaraq qiymətləndirilir.

Artıq Meksika, Kolumbiya, Peru, Pakistan, Bosniya və Herseqovina, Rumıniya, Çexiya, Sudan, İordaniya, Honduras, Qvatemala və Panamanın parlamentləri də Xocalı soyqırımını beynəlxalq hüquq normaları müstəvisindən tanıyıblar.

Bir müddət əvvəl Sloveniya Respublikasının Milli Şurası Ermənistan-Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münaqişəsi ilə bağlı qərar qəbul edib. Qərarla Milli Şura Sloveniya Respublikası Hökumətinə bu münaqişənin sülh yolu ilə nizamlanmasına yönəlik səylər çərçivəsində BMT-nin münaqişə ilə bağlı müvafiq qətnamələrini dəstəkləməyi təklif edib. Həmin sənəddə Ermənistan silahlı qüvvələri tərəfindən Xocalı şəhərində törədilmiş soyqırımının bəşəriyyətə qarşı cinayət olduğu vurğulanır.

Habelə ABŞ-ın Massaçusets, Texas, Nyu-Cersi, Meyn, Nyu-Meksika, Arkanzas, Corciya, Oklahoma, Tennesi, Pensilvaniya, Konnektikut, Florida, Missisipi, Vest Virciniya, İndiana, Yuta, Nebraska, Havay, Montana və Arizona ştatlarının qanunverici orqanlarında da müvafiq qətnamələr qəbul olunub, Xocalıda soyqırımını törədənlərin məsuliyyətə cəlb olunması tələb edilib.

İslam Əməkdaşlıq Təşkilatı Ermənistanı təcavüzkar, Xocalı faciəsini isə soyqırımı kimi tanıyan ilk beynəlxalq təşkilatdır. Bu təşkilatın Gənclər Forumunun dünyanın 40-dan çox ölkəsində həyata keçirdiyi “Xocalıya ədalət!” kampaniyasının məramı da beynəlxalq ictimaiyyəti bu qanlı hadisə ilə bağlı ətraflı məlumatlandırmaqdır.

Xocalı soyqırımına hələ də beynəlxalq miqyasda hüquqi qiymət verilməməsi qəzəb və təəssüf hissi doğurur. İkili standartlara yol vermədən, beynəlxalq hüququn norma və prinsiplərinə uyğun olaraq, bu hadisə xüsusi beynəlxalq komissiya tərəfindən araşdırılmalı, səlahiyyətli beynəlxalq qurumlar tərəfindən genosid aktı kimi tanınmalı, cinayət törədənlərə qarşı sanksiyalar tətbiq edilməlidir.

Ombudsman nüfuzlu beynəlxalq qurumları birmənalı mövqe nümayiş etdirərək, bir daha bu soyqırımını pisləməyə, onu törədənlərin ədalətli cəzalarını tezliklə alması üçün səyləri artırmağa çağırıb.

“Bir daha bəyan edirik ki, Ermənistan münaqişə ilə bağlı qəbul edilmiş beynəlxalq sənədlərin tələblərini yerinə yetirməli, Azərbaycanın ərazi bütövlüyü bərpa olunmalı, azərbaycanlı əsir və girovlar azad edilməli, qaçqın və məcburi köçkünlərin pozulmuş hüquqları bərpa olunmalı, onlar öz doğma yurdlarına qayıtmalı, habelə günahsız, dinc insanları məhv edən cinayətkarlar tezliklə ədalət məhkəməsi qarşısında cavab verməli və cəzalandırılmalıdır”, - deyərək bəyanatda vurğulanır.

Bəyanat BMT-nin baş katibinə, Təhlükəsizlik Şurasına, insan hüquqları üzrə ali komissara, Avropa Komissiyasına, Avropa Şurasına, ATƏT-ə, beynəlxalq və Avropa ombudsmanlar institutlarına, Asiya Ombudsmanlar Assosiasiyasına, Beynəlxalq Sülh Bürosuna, müxtəlif ölkələrin ombudsmanlarına, Azərbaycanın xarici ölkələrdəki və xarici ölkələrin ölkəmizdəki səfirliklərinə, Azərbaycanın diaspor təşkilatlarına ünvanlanıb.

AZƏRTAC
22 fevral 2016-cı il

**Prezident İlham Əliyev Xocalı faciəsi qurbanlarının xatirəsini anma mərasimində
iştirak edib
(26 fevral 2016-cı il)**

İyirmi dörd il əvvəl erməni təcavüzkarları Azərbaycanın Xocalı şəhərində bəşəriyyət tarixində ən qanlı faciələrlə bir sırada duran soyqırımı törətdilər. Bu kütləvi qırğın nəticəsində 613 nəfər, o cümlədən 106 qadın, 63 uşaq, 70 qoca amansızlıqla qətlə yetirildi, 487 nəfər şikəst oldu, 1275 dinc sakin girov götürüldü, onlardan 150 nəfərin taleyi isə hələ də məlum deyil. Bu soyqırımı aktı nəticəsində 8 ailə tamamilə məhv edildi, 25 uşaq hər iki valideynini itirdi. Hər il dünya azərbaycanlıları və ədaləti uca tutanlar Xocalı faciəsi qurbanlarının xatirəsini yad edirlər.

Azərbaycan paytaxtının minlərlə sakini Xocalı soyqırımının 24-cü ildönümü ilə əlaqədar anma mərasimində iştirak etmək üçün fevralın 26-da səhər tezdən Xətai rayonunda faciə qurbanlarının xatirəsinə ucaldılmış abidənin önünə toplaşmışdı.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev və xanımı Mehriban Əliyeva anma mərasimində iştirak etdilər.

Abidənin yanında fəxri qarovul dəstəsi düzülmüşdü.

Prezident İlham Əliyev abidənin önünə əklil qoydu, faciə qurbanlarının xatirəsinə ehtiramını bildirdi.

Baş nazir Artur Rəsizadə, Milli Məclisin sədri Oqtay Əsədov, Prezident Administrasiyasının rəhbəri Ramiz Mehdiyev, Azərbaycanın birinci xanımı, Heydər Əliyev Fondunun prezidenti Mehriban Əliyeva abidənin önünə gül dəstələri qoydular.

Mərasimdə dövlət və hökumət nümayəndələri, Milli Məclisin deputatları, nazirlər, komitə və şirkət rəhbərləri, dini konfessiyaların başçıları, habelə qırğından xilas ola bilmiş Xocalı sakinləri iştirak edirdilər.

Anma mərasiminin iştirakçıları abidənin önünə tər güllər düzdülər.

X X X

1992-ci il fevralın 25-dən 26-na keçən gecə baş verən Xocalı soyqırımı bəşər tarixində ən qanlı faciələrdən biridir. Azərbaycanın tarixinə qanlı hərflərlə yazılmış həmin gecədə erməni silahlı dəstələri hələ SSRİ dövründən Xankəndi şəhərində yerləşən, şəxsi heyətinin xeyli hissəsi ermənilərdən ibarət olan 366-cı motoatıcı alayın zirehli texnikasının və hərbiçilərinin köməyi ilə qədim Xocalı şəhərini yerlə-yeksan etdilər.

Xocalı faciəsi 200 ilə qədər bir müddətdə erməni millətçilərinin və onların havadarlarının Azərbaycan xalqına qarşı apardıqları etnik təmizləmə və soyqırımı siyasətinin davamıdır. Soyqırımı zamanı 56 nəfər xüsusi qəddarlıqla öldürülüb, 3 nəfər diri-diri yandırılıb, başlarının dərisi soyulub, bədən əzaları kəsilib, gözləri çıxarılıb, hamilə qadınların qarnı süngü ilə yarılıb. Bu əməllərin qabaqcadan düşünülmüş qaydada, milli əlamətinə görə insanların tamamilə və ya qismən məhv edilməsi niyyəti ilə törədilməsi beynəlxalq hüquqa əsasən Xocalı faciəsinin məhz soyqırımı olduğunu təsdiq edir.

İnsanlığa qarşı törədilmiş bu cinayət aktı beynəlxalq aləm tərəfindən öz ədalətli hüquqi qiymətini almalıdır. Azərbaycan dövləti erməni millətçilərinin xalqımıza qarşı törətdiyi cinayətlər, o cümlədən Xocalı soyqırımı haqqında həqiqətlərin dünya ictimaiyyətinə çatdırılması, onun soyqırımı kimi tanınması üçün məqsədyönlü və ardıcıl iş aparır. Prezident İlham Əliyev Xocalı faciəsini təcavüzkar erməni millətçilərinin yüzilliklər boyu Azərbaycan xalqına qarşı apardığı soyqırımı və etnik təmizləmə siyasətinin qanlı səhifəsi kimi qiymətləndirib.

Erməni təcavüzkarlarının törətdikləri bu vəhşilik yaddaşlardan heç zaman silinməyəcək. Belə ki, bu, təkcə Azərbaycan xalqına qarşı soyqırımı deyildi, bəşəriyyətə, insanlığa qarşı törədilmiş qanlı cinayət idi. Buna baxmayaraq, o zamankı Azərbaycan hakimiyyəti bu dəhşətli hadisəyə siyasi qiymət verilməsi, qanlı qırğın barədə obyektiv məlumatların dünya ictimaiyyətinə çatdırılması üçün heç bir əsaslı iş görmədi. Yalnız ümummilli lider Heydər Əliyev xalqın təkidli tələbi ilə yenidən hakimiyyətə gəldikdən sonra həmin qanlı faciəyə hüquqi-siyasi qiymət verildi. 1994-cü ildə ulu öndər Heydər Əliyevin təşəbbüsü ilə Azərbaycan parlamenti 26 fevralı Xocalı soyqırımı günü kimi elan etdi.

Hər il bu müdhiş faciənin ildönümü respublikamızda və dünyanın müxtəlif ölkələrində ürəkağrısı ilə qeyd olunur. Faciə ilə bağlı həqiqətlərin dünya ictimaiyyətinə çatdırılmasında Heydər Əliyev Fondu, xüsusilə, Fondun prezidenti Mehriban Əliyeva böyük xidmətlər göstərib. Fondun vitse-prezidenti Leyla Əliyevanın təşəbbüsü ilə “Xocalıya ədalət!” kampaniyası çərçivəsində də hər il silsilə tədbirlər reallaşdırılır. Həyata keçirilən ardıcıl və kompleks tədbirlərin məntiqi nəticəsi olaraq yalan və saxtakarlıq üzərində qurulmuş erməni təbliğat maşınının iç üzünü ifşa olunur. Artıq Xocalı faciəsinin soyqırımı olması faktı dünyanın bir çox ölkələrinin və beynəlxalq təşkilatların qərarlarında, qətnamələrində əksini tapır. Meksika, Kolumbiya, Peru, Pakistan,

Bosniya və Herseqovina, Rumıniya, Çexiya, İordaniya, Honduras, Qvatemala, Panama, Sudan parlamentləri, eləcə də, ABŞ-ın 21 ştatının qanunverici orqanları və İslam Əməkdaşlıq Təşkilatı Xocalı soyqırımını tanıyan və pisləyən sənədlər qəbul ediblər. Beynəlxalq hüquqa görə, soyqırımı sülh və bəşəriyyət əleyhinə yönələn əməldir və ən ağır beynəlxalq cinayət sayılır. BMT Baş Məclisinin 1948-ci il 9 dekabr tarixli 260 sayılı qətnaməsi ilə qəbul edilən və 1961-ci ildən qüvvəyə minən Konvensiyada soyqırımı cinayətinin hüquqi əsası təsbit edilib. Ermənistanın Azərbaycana qarşı təcavüzü zamanı həmin Konvensiyada təsbit edilən soyqırımı cinayətinə aid bütün əməllər tətbiq olunub.

Xalqımız qəti əmindir ki, ədalət mütləq yerini tutacaq, Xocalı faciəsi soyqırımı kimi tanınacaq, eləcə də, hazırda Cənubi Qafqazın iqtisadi güc mərkəzinə çevrilən, beynəlxalq aləmdə mövqeyini daha da möhkəmləndirən, hərbi qüdrəti ilə seçilən Azərbaycan düşmən tapdağı altında olan torpaqlarını azad edəcək, şəhidlərimizin qanı yerdə qalmayacaq, günahkarlar isə layiqli cəzalarını alacaqlar.

AZƏRTAC
26 fevral 2016-cı il

Xocalı soyqırımı ilə bağlı qanun hazırlanır

Sarkisyan cinayət məsuliyyətinə cəlb edilə bilər

Anar Bayramoğlu

Dünən Milli Məclisin, “Qüdrətli Azərbaycan Namına” İctimai Birliyinin və Azərbaycan Prezidenti yanında Qeyri-hökumət təşkilatlarına Dövlət Şurasının birgə hazırladığı “Soyqırım və etnik təmizləmə cinayətlərinin dünya səviyyəsində tanınmasının hüquqi aspektlərinin öyrənilməsi” layihəsinin təqdimatı keçirilib.

Təqdimatda parlamentin sədr müavini Bahar Muradova deyib ki, Milli Məclis Xocalı soyqırımı ilə bağlı qanun layihəsi hazırlayır. O bildirib ki, yeni qanun layihəsi Xocalı soyqırımının törədilməsinin 25 illiyi ilə bağlıdır. Milli Məclis rəsmisinin sözlərinə görə, nəzərdə tutulan qanun layihəsi Xocalı faciəsinin 25 illiyində ictimaiyyətə təqdim ediləcək.

Milli Məclisin Hüquq siyasəti və dövlət quruculuğu komitəsinin sədri Əli Hüseynli də qanun layihəsinin hazırlanmasının vacib olduğunu vurğulayıb.

Qanun layihəsində beynəlxalq cinayətləri törədənlərin ekstradisiyası məsələsi də təsbit olunacaq

Təqdimatda Xocalı soyqırımı ilə bağlı hazırlanacaq qanun layihəsinin təsnifatı açıqlanıb. Milli Məclis Aparatının İnzibati və hərbi qanunvericilik şöbəsinin müdiri Nizami Səfərov bildirib ki, layihə parlament tərəfindən 3 ay müddətinə hazırlanıb təqdim olunacaq: “Azərbaycanın qanunvericilik sistemində belə bir qanun mövcud deyil. Biz beynəlxalq təcrübəyə nəzər salmışıq. Bu qanunun fundamental bazası var. Bu da ilk növbədə inkişaf etmiş dövlətlərdə mövcud olan qanunların, beynəlxalq cinayət tribunallarının və məhkəmə presedentlərinin öyrənilməsindən ibarətdir. Beynəlxalq cinayət deyərkən təcavüz, insanlıq əleyhinə cinayətlər, hərbi cinayətlər, soyqırım və hələ beynəlxalq cinayət kimi heç bir sənəddə adı keçməyən etnik təmizləmədən bəhs olunur. Qanun layihəsində bunu təsbit edəcəyik”. N. Səfərovun sözlərinə görə, etnik təmizləmə cinayəti dünyanın heç bir ölkəsinin qanunvericiliyində əksini tapmayıb: “Biz bunun hüquqi bazasının əldə edilməsinə artıq çox yaxınlaşmışıq və bu qanun layihəsində ortaya qoyacağıq. Bundan başqa, qanun layihəsində beynəlxalq cinayətləri törədənlərin ekstradisiyası məsələsi də təsbit olunacaq, onların ikinci dövlətə, yaxud beynəlxalq tribunala verilməsi əksini tapacaq. Hətta qanun layihəsində o da əks olunacaq ki, yuxarıda göstərilənlər baş tutmayacağı təqdirdə Azərbaycanın bununla bağlı hansı cinayət təqiblərini həyata keçirməsi və sair mümkün ola bilər”.

“Xocalı faciəsini törədənlər hələ də azadlıqda gəzir”

“Xocalı soyqırımına qiymət verilməsi üçün biz mütləq 3 mərhələdən keçməliyik”.

Bu sözləri deputat Azay Quliyev deyib. Avropa Parlamentinin 2009-cu ildə 11 noyabrı

Yugoslaviyada törədilən Srebrenitsa soyqırımı qurbanlarının xatirəsi günü kimi tarixə salıldığını və bununla bağlı qətnamə qəbul etdiyini deyən A. Quliyevin sözlərinə görə, Xocalı faciəsinə hüquqi qiymətin verilməsi bu gün üçün çox mühüm olan məsələdir: “Təəssüflər olsun ki, biz bu gün hələ də Xocalı soyqırımı məsələsində ədalət axtarıq. Srebrenitsada baş verən soyqırımı dünya ictimaiyyəti hüquqi qiymətini verdi. Bu hadisəni törədənlər hazırda cəzasını çəkməkdədirlər. Amma Xocalı faciəsini törədənlər hələ də azadlıqda gəzir, Xocalı şəhəri isə erməni işğalçıların işğalı altındadır. Ona görə də cəmiyyət üçün ən mühüm məsələ budur, biz necə edək ki, Xocalı faciəsinə hüquqi qiymətin verilməsinə nail olaq?! Soyqırımı qiymət verilməsi üçün biz mütləq 3 mərhələdən keçməliyik”. Azaq Quliyev qeyd edib ki, bunun üçün ilk mərhələdə dünya ictimaiyyəti müfəssəl şəkildə məlumatlandırılmalıdır: “İkinci mərhələ beynəlxalq təşkilatlar və ayrı-ayrı ölkələrin parlamentləri tərəfindən həmin cinayətə siyasi qiymətin verilməsi, müvafiq qətnamələrin qəbul edilməsidir.

Üçüncü mərhələ isə faciəyə hüquqi qiymətin verilməsi, bu cinayəti törədənlərin ədalət mühakiməsinə cəlb olunmasıdır. Mən deyim ki, biz 1-ci mərhələ üzrə xeyli işlər görmüşük. Xocalı faciəsinin dünyaya tanınması istiqamətində Heydər Əliyev Fondunun çox böyük rolu var. Xüsusilə Heydər Əliyev Fondunun vitse-prezidenti Leyla Əliyevanın təşəbbüsü ilə həyata keçirilən “Xocalıya ədalət beynəlxalq kampaniyası” öz müsbət nəticəsini verməkdədir. Bunun nəticəsidir ki, biz bir neçə ölkənin parlamentində və ayrı-ayrı beynəlxalq təşkilatlarda Xocalı soyqırımına ədalətli qiymətin verilməsinə nail ola bilmişik. Əlbəttə ki, bu işlər davam etdirilməlidir”.

“Biz MOSSAD sistemi yaratmalıyıq”

“Azərbaycanın xüsusi xidmət, kəşfiyyat və əks-kəşfiyyat orqanları Xocalı soyqırımını törədənlərdən heç olmasa birini, hətta Ermənistanın özündə olsa belə, ələ keçirib Bakıya gətirməlidirlər”. Bunu isə millət vəkili Fazil Mustafa səsləndirib. Deputat bildirib ki, Rusiyada yaşayan və oranın vətəndaşı olan Xocalı qatillərini ələ keçirib Bakıya gətirə bilmərik: “Çünki Azərbaycan Rusiya ilə baş-başa gələ bilməz. Amma məhz Ermənistanın özündə olan Xocalı qatillərini ələ keçirmək üçün xüsusi xidmət orqanlarındakı kəşfiyyatçılarımız, xüsusi kadrlarımız İrəvanda olsa belə, qatil erməniləri ələ keçirib Bakıya gətirməlidir. Əgər biz 1 nəfər Xocalı qatilini tutub, Bakıda mühakimə etsək, bu, əsl əməli iş olar”. F. Mustafa deyib ki, Azərbaycan özünün hərbi və mülki xüsusi xidmət sahəsində yeni MOSSAD sistemini qurmalıdır: “Biz MOSSAD yaratmağı düşünməliyik. Düşmənlə elə bir vəziyyətdəyik ki, bizə MOSSAD kimi sistem lazımdır. Nəhayət, praktiki işlərə keçməyin zamanıdır. Mən bu cür düşünürəm”.

“Soyqırım törədənləri yalnız Azərbaycan özü cəzalandırmalıdır”

Millət vəkili Qüdrət Həsənzadə hesab edir ki, Azərbaycan BMT Təhlükəsizlik Şurasına Xocalı soyqırımını ilə bağlı müraciət etməlidir. Onun sözlərinə görə, indiyə qədər Azərbaycanın Xocalı soyqırımını ilə əlaqədar beynəlxalq cinayət məhkəməsinə müraciət etməməsi düzgün olmayıb: “Mənim üçün hələ də qaranlıqdır ki, Azərbaycan niyə Beynəlxalq Cinayət Məhkəməsinin yurisdiksiyasını qəbul etmir? Azərbaycanın bu quruma qoşulmamasının səbəbləri bəlli deyil. Mütləq BMT Təhlükəsizlik Şurasına müraciət edilməlidir. Biz BMT TŞ sədri olduq, bu məsələ gündəmə gəlmədi. Mövcud qanunvericiliyimiz imkan verir ki, qiyabi məhkəmə keçirilsin. Bundan sonra sənədlər BMT baş katibinə təqdim olunmalıdır. Azərbaycan mütləq bu addımı atmalıdır. Soyqırım törədənləri yalnız Azərbaycan özü cəzalandırmalıdır. Biz reallıqları bilirik. Dünyada çox təəssüf ki, islamofobiya var. Ona görə də Azərbaycan özünə müttəfiqlər tapmalıdır. Azərbaycan Qoşulmayanlar Hərəkatının üzvüdür. Amma Azərbaycan bu barədə də ciddi şəkildə düşünməli, özünə hərbi-siyasi müttəfiqlər tapmalıdır”.

Q. Həsənzadə təklif edib ki, qiyabi məhkəmələr qurulmalı və qəbul olunan qərarlar Xarici İşlər Nazirliyi vasitəsilə BMT baş katibinə təqdim edilməlidir.

“Beynəlxalq Cinayət Məhkəməsi yarandığı müddətdən bu günə qədər çox təəssüf ki, ona bəslənən ümidləri doğrultmur”

Parlamentin İnzibati və hərbi qanunvericilik şöbəsinin müdiri Nizami Səfərov isə deputata cavabında bildirib ki, Azərbaycan 1997-ci ildə Beynəlxalq Cinayət Məhkəməsinin Romadakı toplantısında iştirak edib, ancaq sənədə imza atmayıb və onu ratifikasiya etməyib: “Mən açıq deməliyəm ki, bu məhkəmə yarandığı müddətdən bu günə qədər çox təəssüf ki, ona bəslənən ümidləri doğrultmur. Bu gün Beynəlxalq Cinayət Məhkəməsindəki işlərin hamısı Afrika ilə bağlıdır. Hətta belə fikir var ki, bu, regional xarakter daşıyan məhkəmədir və ancaq Afrika üçün yaradılıb. Bir neçə dövlət artıq məhkəməyə müraciət edib ki, onun nizamnaməsində iştirak etməyəcək. Bir sıra məhkəmə qərarları isə siyasi xarakter daşıyır”. Xocalıda törədilən soyqırımla bağlı beynəlxalq tribunalın yaradılmasına gəldikdə, N. Səfərov deyib ki, bu imkan həmişə mümkündür: “Belə cinayətlər törədildikdə bu kimi orqanlar yaradıla bilər. Amma mütləq Təhlükəsizlik Şurasının razılığı olmalıdır. Yəni nəzəri cəhətdən bunu da istisna etmək olmaz”.

“...Ermənistanın rəhbərliyi məhkəməyə çağırılmalıdır”

“Biz konkret tələb qoymalıyıq ki, Avropanın bütün layihələrində iştirak edən, maliyyəsindən bəhrələnən və işğalçılıq siyasətini davam etdirən Ermənistanın rəhbərliyi məhkəməyə çağırılmalıdır”. Milli Məclisin AŞ PA-dakı nümayəndə heyətinin rəhbəri, deputat Səməd Seyidov belə düşünür. O xatırladı ki, hazırda Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin həlli üçün danışıqlar prosesi gedir: “Biz bu gün şəhidlər veririk. Dağlıq Qarabağa bağlı qeyri-konstruktiv mövqedən çıxış edən Ermənistan bu gün beynəlxalq təşkilatların fəal üzvlərindən biridir. Görün, nə dərəcədə çətinlik var. Avropanın bütün layihələrində iştirak edən, maliyyəsindən bəhrələnən və işğalçılıq siyasətini qoruyan ölkə məhkəməyə çağırılmalıdır. Biz heç nədə gecikməmişik”. S. Seyidovun fikrincə, gələcəkdə Azərbaycanın torpaqları danışıqlar prosesi, yaxud başqa bir yolla qaytarıldıqdan sonra mütləq bütün cinayətkarları məhkəməyə vermək lazımdır: “Amma bu gün reallıqdan çıxış edərək bildirim ki, BMT-nin 4 qətnaməsinin icrası ilə bağlı problemlər yaşadığımız bir halda beynəlxalq cinayət məhkəməsinə müraciət etmək və orada siyasi məsələləri tamamilə neytrallaşdırıb ədalət axtarmaq çox çətin və mürəkkəb bir məsələdir”.

**Xocalı soyqırımının iyirmi beşinci ildönümü haqqında
Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Sərəncamı
(24 yanvar 2017-ci il)**

Bəşər tarixinə Xocalı soyqırımını kimi daxil olan qanlı faciədən 25 il ötür. 1992-ci il fevralın 25-dən 26-na keçən gecə Ermənistan silahlı qüvvələri bütün beynəlxalq hüquq normalarını pozaraq Xocalı üzərinə ağır hərbi texnika yeritmiş, yerlə yeksan etdikləri şəhərin dinc əhalisinə misli görünməmiş qəddarlıqla divan tutmuşlar. Həmin hərbi-siyasi təcavüz zamanı 613 həmvətənimiz, o cümlədən 106 qadın, 63 uşaq və 70 qoca həlak olmuş, 487 dinc sakin ağır yaralanmış, 1275 nəfər isə girov götürülmüşdür.

Xocalı faciəsini törətməklə Azərbaycana qarşı hərbi təcavüzün miqyasını daha da genişləndirən və Dağlıq Qarabağın hüddudlarından kənara çıxaraq Laçın, Kəlbəcər, Ağdam, Cəbrayıl, Füzuli, Qubadlı, Zəngilan rayonlarını işğal edən Ermənistanın apardığı etnik təmizləmə siyasəti nəticəsində 20 min soydaşımızın həyatına son qoyulmuş, 50 mindən çox insan yaralanmış və əlil olmuş, torpaqlarımızın 20 faizi işğala məruz qalmışdır.

BMT-nin Təhlükəsizlik Şurasının dörd qətnaməsinə, Avropa Parlament Assambleyasının, İslam Əməkdaşlıq Təşkilatının, Qoşulmama Hərəkatının və eləcə də digər beynəlxalq qurumların qərarlarına baxmayaraq, Ermənistan–Azərbaycan Dağlıq Qarabağ münaqişəsi beynəlxalq hüquq normalarına uyğun, ölkəmizin ərazi bütövlüyü çərçivəsində öz həllini bu günədək tapmamışdır.

2016-cı ilin aprel ayında növbəti dəfə atəşkəs rejimini pozan Ermənistanın təxribatına cavab olaraq Azərbaycan ordusu tərəfindən torpaqlarımızın bir qisminin işğalçılardan azad edilməsi ölkəmizin ərazi bütövlüyünü hərbi yolla bərpa etmək üçün bizim kifayət qədər hərbi gücümüz, iqtisadi potensialımız və siyasi iradəmiz olduğunu bir daha sübuta yetirmiş, beynəlxalq ictimaiyyətə mövcud status-kvonun qəbul edilməzliyini nümayiş etdirərək işğalçı qüvvələrin torpaqlarımızdan çıxarılması tələbini yenidən gündəmə gətirmişdir.

Geniş vüsət almış “Xocalıya ədalət” kampaniyası çərçivəsində gerçəkləşdirilən tədbirlərin nəticəsi olaraq dünyanın bir sıra ölkələrində bu soyqırımla bağlı müvafiq qərarlar qəbul edilsə də, belə ağır hərbi cinayət beynəlxalq miqyasda hələ ki, öz hüquqi qiymətini almamışdır.

Xocalı faciəsinin iyirmi beşinci ildönümü ərəfəsində şəhidlərin xatirəsini dərin hüznə yad edərək və Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 109-cu maddəsinin 32-ci bəndini rəhbər tutaraq **qərara alıram**:

1. Azərbaycan Respublikası Prezidenti Administrasiyası Xocalı soyqırımının iyirmi beşinci ildönümü ilə bağlı tədbirlər planını hazırlayıb onun həyata keçirilməsini təmin etsin.

İlham Əliyev
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 24 yanvar 2017-ci il.

Xocalı soyqırımının 25-ci ildönümünün keçirilməsinə dair tədbirlər planı təsdiq edilib
(27 yanvar 2017-ci il)

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Administrasiyası rəhbərinin sərəncamı ilə “Xocalı soyqırımının iyirmi beşinci ildönümünün keçirilməsinə dair tədbirlər planı” təsdiq edilib.

AZƏRTAC xəbər verir ki, tədbirlər planı Azərbaycan Respublikası Prezidentinin “Xocalı soyqırımının iyirmi beşinci ildönümü haqqında” 2017-ci il 24 yanvar tarixli Sərəncamının icrasını təmin etmək məqsədilə hazırlanıb.

Tədbirlər planında Bakının Xətai rayonunda, Goranboy rayon mərkəzində və Ağcakənd qəsəbəsində Xocalı soyqırımı qurbanlarının xatirəsinə ucaldılmış abidələrin önünə əklil qoyulması mərasimlərinin keçirilməsi, ictimaiyyət nümayəndələri tərəfindən Şəhidlər xiyabanının ziyarət edilməsi, Xocalı köçkünlərinin beynəlxalq ictimaiyyətə müraciəti, Azərbaycan Respublikasının xarici ölkələrdəki səfirliklərində, nümayəndəliklərində və diaspor təşkilatlarında bu soyqırımı ilə bağlı tədbirlərin (mətbuat konfranslarının, anım mərasimlərinin və s.) təşkili, xarici və yerli kütləvi informasiya vasitələri, o cümlədən teleradio kanallarında, internet şəbəkəsində qanlı qırğın əks etdirən materialların yayılması və mütəmadi olaraq yenilənməsi nəzərdə tutulub.

Sənədə əsasən, ölkədə fəaliyyət göstərən dini konfessiya və qurumlar tərəfindən Xocalı soyqırımı qurbanlarının xatirəsinə həsr olunan anım mərasimləri təşkil ediləcək, idarə və təşkilatlarda, teatr-konsert müəssisələrində, sərgi salonlarında, ali və orta məktəblərdə xatirə gecələri, foto-rəsm sərgiləri, şahidlərlə görüşlər keçiriləcək, milli azadlıq uğrunda mübarizəyə həsr olunan sənədli və bədii filmlər nümayiş etdiriləcək.

Xocalıların müvəqqəti məskunlaşdıqları şəhər və rayonlarda (Bakı, Sumqayıt, Gəncə, Mingəçevir, Şəki, Goranboy, Bərdə, Sabirabad, Göyçay, Zaqatala, Oğuz, Balakən) dövlət qurumları rəhbərlərinin, Milli Məclisin deputatlarının və ziyalıların şəhid ailələri ilə görüşləri təşkil ediləcək.

Fevralın 26-da təhsil müəssisələrində ilk dərslər Xocalı soyqırımına həsr olunacaq, həmin gün saat 17.00-da bütün ölkə ərazisində Xocalı soyqırımı qurbanlarının xatirəsi bir dəqiqəlik sükutla yad ediləcək, respublikanın şəhər və rayonlarında, kənd və qəsəbələrində Azərbaycanın dövlət bayraqları endiriləcək.

Xalq qəzeti. -2017.- 28 yanvar. -№ 19.- S.4.

**Azərbaycanın Xarici İşlər Nazirliyi Xocalı soyqırımının
25-ci ildönümü ilə bağlı bəyanat yayıb**
(24 fevral 2017-ci il)

Azərbaycanın Xarici İşlər Nazirliyi Xocalı soyqırımının 25-ci ildönümü ilə bağlı bəyanat yayıb. Bu barədə AZƏRTAC-a Xarici İşlər Nazirliyinin mətbuat xidmətindən məlumat verilib.

Bəyanatda deyilir: “Fevralın 26-da Xocalı soyqırımının 25-ci ildönümü tamam olur. 1991-ci ilin oktyabr ayından etibarən şəhər Ermənistan silahlı qüvvələri tərəfindən tam mühasirəyə alınmışdı. 1992-ci il fevralın 25-dən 26-na keçən gecə kütləvi artilleriya zərbələrinin ardınca Xocalı şəhərinə müxtəlif istiqamətlərdən hücum edildi. Nəticədə Ermənistan silahlı qüvvələri keçmiş Sovet Sosialist Respublikaları İttifaqının (SSRİ) 366 sayılı motoatıcı alayının köməyi ilə Xocalının işğalını həyata keçirdilər. İşğalçılar Xocalını darmadağın etdilər və xüsusi amansızlıqla onun dinc əhalisinin qırğınına həyata keçirdilər. Nəticədə 106-sı qadın, 63-ü uşaq və 70-i yaşlı olmaqla, 613 mülki şəxs öldürüldü, 1000 nəfər yaralandı və 1275 nəfər əsir götürüldü. İndiyə qədər Xocalının 150 sakini itkin hesab olunur. Sadəcə azərbaycanlı olduqları üçün Xocalının mülki əhalisinin məqsədli şəkildə qırğını həyata keçirildi.

Ermənistan silahlı qüvvələri tərəfindən sakinlərin kütləvi öldürülməsi, dərilərinin soyulması, başlarının kəsilməsi, hamilə qadınların süngülərə keçirilməsi və cansız bədənlərin eybəcər hala salınması Azərbaycan Respublikasının hüquq-mühafizə orqanları, Ermənistandan da daxil olmaqla çoxsaylı müstəqil mənbələr, yerli və beynəlxalq kütləvi informasiya vasitələri və bu faciənin şahidləri tərəfindən əsaslı şəkildə sənədləşdirilib.

Öz müqəssirliyini utanmadan etiraf edən Ermənistanın o dövrdəki müdafiə naziri və hazırkı prezidenti Serj Sarkisyan Britaniya jurnalisti Tomas de Vaala müsahibəsində deyib: “Xocalıdan qabaq azərbaycanlılar düşünürdü ki, ermənilər mülki əhaliyə əl qaldıra bilməyən xalqdır. Biz bu stereotipi sındırdıq”.

Ermənistan tərəfindən Azərbaycana qarşı başlatılan müharibənin səbəbləri və nəticələrinin ümumi qiymətləndirilməsi qəti şəkildə sübut edir ki, Xocalının mülki əhalisinin və müdafiəçilərinin məqsədli şəkildə qırğını ayrıca və təsadüfi hərəkət olmayıb, əksinə Ermənistanın geniş yayılmış və sistemli şəkildə həyata keçirilmiş mənfur və amansız etnik təmizləmə siyasətinin tərkib hissəsi olub.

Azərbaycan Respublikasına qarşı davam edən təcavüzün fonunda Ermənistan tərəfindən törədilmiş müharibə cinayətləri, insanlıq əleyhinə cinayətlər və soyqırımı insan hüquqları və beynəlxalq humanitar hüququn, xüsusilə 1949-cu il Cenevrə konvensiyalarının, Soyqırımı Cinayətinin Qarşısının alınması və Cəzalandırılması haqqında Konvensiyanın, Mülki və Siyasi Hüquqlar haqqında Beynəlxalq Paktın, İqtisadi, Sosial və Mədəni Hüquqlar haqqında Beynəlxalq Paktın, İşgəncələrə və Digər Qəddar, Qeyri-insani, yaxud Ləyaqəti Alçaldan Davranış və Cəza növlərinə qarşı Konvensiyanın, İrqi ayrı-seçkiliyin bütün formalarının Ləğv edilməsi haqqında beynəlxalq Konvensiyanın, Uşaq Hüquqları haqqında Konvensiyanın və İnsan Hüquqlarının və Əsas Azadlıqların müdafiəsi haqqında Konvensiyanın ciddi şəkildə pozulmasıdır.

Dövlət kimi Ermənistan Respublikasının məsuliyyəti ilə yanaşı, beynəlxalq cinayət hüququna əsasən silahlı münaqişənin gedişində, eləcə də Xocalıda törədilmiş bu kimi əməllər beynəlxalq cinayət hesab olunur və ona görə də bu əməllərin törədilməsində iştirak etmiş şəxslər, onlarla əlbir olan və onlara kömək edənlər də fərdi qaydada məsuliyyət daşıyırlar.

Avropa İnsan Hüquqları Məhkəməsinin 2010-cu il 22 aprel tarixli qərarında Xocalıda törədilmiş cinayətə münasibətdə hücumda iştirak edənlərin davranışını müharibə cinayətləri və ya insanlıq əleyhinə cinayətlərə bərabər tutulan hərəkətlər kimi qiymətləndirərək mühüm nəticəyə gəlir.

15-dən çox dövlətin milli qanunvericilik orqanı, həmçinin İslam Əməkdaşlıq Təşkilatı Xocalıda dinc əhalinin qırğınına ən kəskin şəkildə pislənilməsi və Xocalı faciəsinin soyqırımı və insanlıq əleyhinə cinayət aktı kimi tanınmasına dair çoxsaylı qətnamə və qərarlar qəbul ediblər.

Azərbaycan Respublikası beynəlxalq ictimaiyyətin Ermənistan tərəfindən Xocalıda törədilmiş soyqırımı və insanlıq əleyhinə cinayət hərəkətlərinə münasibətdə həqiqət və ədalətin bərpasına dair həmrəyliyi yüksək qiymətləndirir.

Xocalı soyqırımı öz hüquqi qiymətini almalıdır. Azərbaycan Respublikası əmindir ki, milli səviyyədə, həmçinin mövcud beynəlxalq hüquq çərçivəsində görülən davamlı tədbirlər cəzasızlığa son qoyulmasına və Ermənistanın Azərbaycana qarşı təcavüzü fonunda törədilmiş ağır cinayətlərə görə məsuliyyət daşıyan şəxslərin ədalət məhkəməsinə gətirilməsinə xidmət edəcək.

Xocalı Soyqırımının 25-ci ildönümünü anaraq, Azərbaycan Respublikası beynəlxalq ictimaiyyəti Ermənistan tərəfindən Xocalıda uşaqlar, qadınlar və yaşlılar da daxil olmaqla, mülki azərbaycanlı əhaliyə qarşı törədilmiş insanlıq əleyhinə cinayətləri və soyqırımı aktını pisləməyə və tanımağa çağırır”.

Xalq qəzeti.-2017.-24 fevral.-№42.-S.6.

Milli Məclis Xocalı soyqırımının 25 illiyi ilə əlaqədar Qərar qəbul edib
(24 fevral 2017-ci il)

Fevralın 24-də Xocalı soyqırımının 25-ci ildönümü ilə əlaqədar Milli Məclisin xüsusi iclası keçirilib.

AZƏRTAC xəbər verir ki, əvvəlcə Xocalı soyqırımı qurbanlarının xatirəsi bir dəqiqəlik sükutla yad olundu.

Bütün şəhidlərimizə rəhmət diləyən parlamentin spikeri Xocalı faciəsinin 25 illiyi ilə əlaqədar çıxışında bu soyqırımını xalqımıza qarşı həyata keçirilən qəsbkarlıq, etnik təmizləmə siyasətinin yeni qanlı səhifəsi adlandırdı. Qeyd olundu ki, bu siyasətin 200 ilə yaxın tarixi var. Onun təşkilatçıları bölgədə öz maraqlarını həyata keçirməyə çalışan bəzi kənar qüvvələr, icraçıları isə erməni şovinistləridir.

Sədr bildirdi ki, müəyyən dövrə qədər erməni şovinistləri havadarlarının dəstəyindən istifadə edərək öz niyyətlərinə qismən nail ola bilib, bu niyyətlə yüz minlərlə günahsız azərbaycanlı qətlə yetirilib. Azərbaycanın əzəli torpaqlarında erməni dövləti qurulub, Qarabağda ermənilərə əsassız olaraq muxtariyyət verilib. Bir milyondan artıq soydaşımız öz əzəli dədə-baba torpağından qovulub. 25 ildir ki, Azərbaycan ərazisinin 20 faizi, yəni, Dağlıq Qarabağ bölgəsi və onun ətrafındakı yeddi rayon – Laçın, Kəlbəcər, Ağdam, Füzuli, Cəbrayıl, Qubadlı, Zəngilan rayonları işğal altındadır.

Milli Məclisin sədri vurğuladı ki, Xocalı soyqırımından əvvəl azərbaycanlıların yaşadığı kəndlərdə əhalinin böyük bir hissəsi xüsusi amansızlıqla qətlə yetirilib. Təkcə Qaradağlı kəndində 80 nəfərdən çox dinc azərbaycanlı işgəncə ilə öldürülüb. Onlarla adam girov götürülüb, kənd isə yandırılaraq yox edilib. Xocalı soyqırımı öz miqyasına görə bu cinayətlərin ən dəhşətlisidir.

Müstəqil Azərbaycan dövləti ulu öndər Heydər Əliyev hakimiyyətə qayıtdıqdan sonra Xocalı faciəsinə siyasi-hüquqi qiymət verib. Azərbaycan Prezidentinin Fərmanı və Milli Məclisin Qərarı ilə Xocalı faciəsi soyqırımı kimi qiymətləndirilib. Hər il fevralın 26-sı saat 17-də 1 dəqiqəlik sükut elan olunur. Bununla yanaşı, XX əsrdə erməni vəhşiliyinin qurbanı olmuş günahsız insanların xatirəsinə ehtiram əlaməti olaraq 31 mart Azərbaycanlıların Soyqırımı Günü elan edilib. Sədr əminliyini bildirdi ki, Prezident İlham Əliyevin həyata keçirdiyi siyasətin gücünə arxalanaraq ölkəmizin ərazi bütövlüyünü bərpa edəcəyik, Xocalı soyqırımı kimi faciələr bir daha təkrar olunmayacaq.

Sonra spiker Xocalı soyqırımının dünya miqyasında tanınması üçün həyata keçirilən tədbirlərdə Milli Məclisin iştirakından danışdı. Qeyd olundu ki, İslam Əməkdaşlıq Təşkilatı Parlament İttifaqının, Meksika, Pakistan, Çexiya, Peru, Kolumbiya, Panama, Honduras, Sudan, Qvatemala və Cibuti parlamentlərinin müvafiq sənədlərində Xocalıda törədilmiş kütləvi qətlərin soyqırımı aktı olduğu təsdiq edilib. Rumıniya, Bosniya və Herseqovina, Serbiya, İordaniya, Sloveniya, Şotlandiya parlamentləri, eləcə də Amerika Birləşmiş Ştatlarının 23 ştatının icra və qanunvericilik orqanları Xocalı faciəsini qətlə kimi qiymətləndirərək qətiyyətlə pisləyiblər. Doqquz il bundan əvvəl Heydər Əliyev Fondunun vitse-prezidenti Leyla Əliyevanın təşəbbüsü ilə başlanmış “Xocalıya ədalət!” beynəlxalq kampaniyasını Milli Məclisin deputatları fəal surətdə dəstəkləyirlər. Beynəlxalq tədbirlərdə deputatlarımız Azərbaycan həqiqətlərinin, o cümlədən Xocalı faciəsinin tanınması məsələsini diqqət mərkəzində saxlayırlar. Hər il deputatlarımız dünyanın müxtəlif ölkələrində Xocalı faciəsi qurbanlarının anım mərasimlərində iştirak edirlər. Bu ölkələrin coğrafiyası ildən-ilə daha da genişlənir. Bu günlərdə Milli Məclisin deputatları Türkiyədə, Gürcüstanda, Qazaxıstanda, Fransada, Belçikada, İsraildə, Bosniya və Herseqovinada, Avstraliyada Xocalı faciəsinə həsr olunan tədbirlərə qatılıblar. Fevralın 17-də Milli Məclisdə “Xocalı soyqırımı beynəlxalq hüquq müstəvisində” mövzusunda ictimai müzakirələr keçirilib. Milli Məclis faciənin 25-ci ildönümünə həsr olunmuş broşür hazırlayıb çap edib. Xocalı soyqırımı ilə bağlı sənədlər toplusu nəşrə hazırlanır və bu günlərdə işıq üzü görəcək.

Sədr çıxışının sonunda bildirdi ki, Azərbaycan öz ərazisinin bir hissəsinin qəsb edilməsi ilə heç vaxt barışa bilməz. Xalqımız Xocalı soyqırımını və digər faciələri heç zaman unutmayacaq, bu faciələr bizim qan yaddaşımdan silinməyəcək. Bu vəhşiliyi törətmiş cinayətkarlar Azərbaycan xalqı qarşısında cavab verəcək, layiq olduqları cəzalarına çatacaqlar. Azərbaycan işğal altındakı torpaqlarının azad edilməsinə gec-tez nail olacaq, Dağlıq Qarabağ üzərində suverenliyini bərpa edəcək.

Sonra Milli Məclis sədrinin birinci müavini, müdafiə, təhlükəsizlik və korrupsiya ilə mübarizə komitəsinin sədri Ziyafət Əsgərov məruzə ilə çıxış etdi. O qeyd etdi ki, Xocalı soyqırımının üstündən 25 il keçsə də, onun vurduğu yaralar hələ də göynəyir və heç zaman unudula bilməz. Azərbaycan xalqı üçün qəddarlıq və cəzasızlıq rəmzinə çevrilmiş Xocalı soyqırımı insanlığa qarşı ən ağır cinayətlərdən biridir. Dinc əhalinin vəhşicəsinə kütləvi qırğını XX əsrin Xatın, Lidiçe, Babi Yar kimi dəhşətli faciələri ilə müqayisə etmək olar.

Birinci vitse-spiker bildirdi ki, Dağlıq Qarabağda Şuşadan sonra Xocalı şəhəri Ermənistan hərbi birləşmələrinin növbəti hədəfi idi. Burada Ermənistan Respublikasındakı ata-baba torpaqlarından zorla qovulub

didərgin salınmış azərbaycanlıların bir hissəsi və 1989-cu ildə Fərzanədən qovulmuş Axısxa türklərinin 54 ailəsi məskunlaşmışdı. Xocalı şəhərinin yer üzündən silinməsi və əhalisinin kütləvi surətdə qətlə yetirilməsi planı Ermənistanın siyasi və hərbi rəhbərliyi tərəfindən qabaqcadan hazırlanmışdı. Hakimiyyət dairələrinin təhrik etdikləri davakar erməni şovinistləri Ermənistanın kütləvi informasiya vasitələrində, Yerevanda və Xankəndidə keçirilən mitinqlərdə azərbaycanlıların kütləvi məhvini təşkil etməyə çağırışlar edirdilər. Məqsəd Dağlıq Qarabağ bölgəsinin işğalı üçün həyata keçirilən hərbi təcavüz zamanı doğma torpağının müdafiəsinə qalxmış Azərbaycan xalqını qorxutmaq və onun mübarizə əzmini qırmaq idi.

1991-ci ilin noyabr ayından şəhər blokadaya alınmışdı, Xocalının xarici aləmlə əlaqəsi ancaq radiotelefon və mülki vertolyotlar vasitəsilə həyata keçirilirdi. Fevralın ikinci yarısından başlayaraq Xocalı Ermənistan silahlı birləşmələri tərəfindən tam mühasirəyə alındı. Dinc sakinlərin ikibir-üçbir və ya təklikdə mühasirədən çıxmaq üçün göstərdiyi cəhdlərin də qarşısı alınır.

1992-ci il fevralın 25-dən 26-na keçən gecə Xocalıya hücum başlandı. Hücumda Ermənistan Respublikasının hərbi birləşmələri, Dağlıq Qarabağdakı erməni terrorçu dəstələri və keçmiş sovet ordusunun Dağlıq Qarabağda yerləşən 366-cı motoatıcı alayı iştirak edirdi. Heç bir hərbi zərurət olmadan şəhər bir neçə saatın içərisində yerlə-yeksan edildi. Xocalı sakini olan 613 nəfər dinc azərbaycanlı, o cümlədən 63 uşaq, 106 qadın işgəncə ilə öldürüldü, 8 ailə bütünlüklə məhv edildi, 487 nəfər şikəst edildi, 1275 sakin – qocalar, uşaqlar, qadınlar girov götürülərək ağılasıgmaz təhqirlərə, zülmə və həqarətə məruz qaldılar. Mühasirədən çıxıb xilas olmağa çalışan dinc sakinləri yollarda, meşələrdə pusqu quran erməni hərbiçiləri xüsusi amansızlıqla qətlə yetiriblər. Azğınlaşmış cəlladlar insanların başlarının dərisini soyub, müxtəlif əzalarını kəsib, körpə uşaqların gözlərini çıxarıb, hamilə qadınların qarınlarını yarıb, adamları diri-diri torpağa basdırıb və ya yandırıb, cəsədlərin bir qismini minalayıblar.

Ziyafət Əsgərov onu da vurğuladı ki, Xocalı şəhərində hərbi əməliyyatdan sonra 366-cı alayın cinayətdə iştirakının izlərini itirmək üçün alay tələm-tələsik Dağlıq Qarabağdan çıxarılıb Gürcüstana aparılıb, bu zaman hərbi texnikanın böyük bir hissəsi erməni birləşmələrinə təhvil verilib və azərbaycanlı əhaliyə qarşı sonrakı cinayət əməllərində istifadə edilib. Onun fikrincə, çar Rusiyasının Cənubi Qafqazda apardığı müstəmləkəçilik siyasətinin tərkib hissələrindən biri bölgənin demoqrafik vəziyyətinin dəyişdirilməsindən ibarət idi. İşğal olunmuş ərazilərdə öz dayaqlarını möhkəmləndirmək üçün çar Rusiyası İrandan və Osmanlı imperiyasından xristian ermənilərin Cənubi Qafqaza köçürülməsinə dair irimiqyaslı və uzunmüddətli planın həyata keçirilməsinə başlamışdı. Türkmənçay müqaviləsinə İranda yaşayan ermənilərin işğal olunmuş Azərbaycan torpaqlarına kütləvi surətdə köçürülməsi barədə ayrıca bir maddənin daxil edilməsi çar hökumətinin bu məsələyə nə qədər ciddi əhəmiyyət verdiyinə dəlalət edir. Təkcə 1829–1831-ci illərdə keçmiş İrəvan və Naxçıvan xanlıqlarının ərazisinə İrandan 40 minə yaxın erməni köçürülüb. 1828–1829-cu illərin Rusiya–Türkiyə müharibəsi nəticəsində imzalanmış Ədirnə müqaviləsinin 13-cü maddəsinə əsasən, 1831-ci ilin aprel ayınadək Ərzurumdan, Ərdəhandan, Qarsdan, Bəyaziddən və Osmanlı imperiyasının digər yaşayış məntəqələrindən 100 minədən çox erməni gətirilib Azərbaycan torpaqlarında yerləşdirilib. XIX əsrin sonlarında isə artıq erməni şovinistləri məskunlaşdıqları ərazilərdə “Böyük Ermənistan” yaratmaq xülyasına düşdülər. Olə keçirmək istədikləri ərazilərdən yerli sakinləri sıxışdırıb çıxarmaq üçün də etnik təmizləməni bir vasitə olaraq seçdilər.

Tarixi faktlara əsaslanaraq çıxışını davam etdirən Ziyafət Əsgərov dedi ki, 1905–1907-ci illərdə İrəvanda və Zəngəzurda, Tiflisdə, Bakıda, Naxçıvanda, Gəncədə, Qarabağda, 1914-cü ildə Ərzurumda, Qarsda və digər yerlərdə dinc əhaliyə amansızcasına divan tutuldu. 1918–1920-ci illərdə İrəvanda, Dərələyəzdə və Zəngəzurda, Tiflisdə, Naxçıvanda, Bakıda, Gəncədə, Şamaxıda, Qubada, Lənkəranda, Qarabağda, Muğanda və Azərbaycanın digər yerlərində azərbaycanlı əhali yenidən soyqırımına məruz qaldı. 1918-ci ilin mart soyqırımı zamanı təkcə Azərbaycanın paytaxtı Bakı şəhərində 30 mindən çox dinc əhali qətlə yetirildi. İrəvan şəhərində və onun ətrafında 132 min azərbaycanlı məhv edildi. Erməni cəza dəstələrinin vəhşilikləri nəticəsində o vaxtkı İrəvan quberniyasının azərbaycanlı əhalisinin sayı 1916-cı ildəki 375 min nəfərdən 1922-ci ildə cəmi 70 min nəfərə enib. Ermənistanda və Azərbaycanda sovet hakimiyyəti qurulduqdan sonra bolşevik rejiminin əli ilə Azərbaycan torpaqlarının daha bir hissəsi, o cümlədən Zəngəzur Ermənistanın tərkibinə daxil edildi, nəticədə onun ərazisi 9,8 min kvadratkilometrdən 30 min kvadratkilometrə çatdırıldı. Ermənistan ərazisində qalan, ata-baba torpaqlarında yığcam halda yaşayan yüz minlərlə azərbaycanlıya muxtariyyət verilmədiyi halda, Azərbaycan ərazisində ermənilər üçün qondarma “Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayəti” təşkil edildi. Beləliklə, erməni millətçilərinin Azərbaycana qarşı gələcək ərazi iddiaları üçün yeni meydan yaradıldı, Cənubi Qafqazda baş verəcək və indiyədək davam edən yeni faciələrin əsası qoyuldu.

Erməni millətçilərinin azərbaycanlılara qarşı soyqırımı cinayətlərinin cəzasız qalması, bu cinayətlərə heç bir siyasi-hüquqi qiymət verilməməsi sovet hakimiyyəti dövründə də bizim xalqımıza qarşı düşmənçilik siyasəti yeridilməsinə gətirib çıxarıb. SSRİ rəhbərliyinin köməyi ilə Ermənistan SSR-in hakim dairələri 1948–1953-cü illərdə yüz minlərlə azərbaycanlının deportasiya edilməsinə nail oldular.

1988-ci ildə keçmiş SSRİ mərkəzi hökumətinin, şəxsən Mixail Qorbaçovun ermənipərəst siyasətindən istifadə edən erməni millətçiləri Ermənistan ərazisində etnik təmizləmə aparmaq niyyəti ilə azərbaycanlıların elliklə yaşadıkları rayon və kəndlərə silahlı basqınlar etməyə, azərbaycanlıları ata-baba yurdlarından qovmağa başladılar. Bu arada SSRİ xüsusi xidmət orqanlarının birbaşa iştirakı və təşkilatçılığı ilə Azərbaycanın Sumqayıt şəhərində məlum fitnəkarlıq əməli törədildi. Əvvəlcədən hazırlanmış plana əsasən bu hadisələr bəhanə gətirilərək, qısa müddət ərzində Ermənistandan 250 minə yaxın azərbaycanlı kriminal ünsürlərlə əlbir olan hakimiyyət orqanlarının nümayəndələri və silahlı quldurlar tərəfindən qovulub qaçqın salındı. Bu zaman yüzlərlə azərbaycanlı vəhşicəsinə qətlə yetirildi. Erməni millətçiləri insanların müxtəlif bədən üzvlərini kəsməklə, gözlərini çıxarmaqla, azyaşlı uşaqları dəmir boruların içinə doldurub hər iki ucunu lehimləməklə insana nifrət ideologiyasının baniləri olan ata-babalarının əməllərini özlərinə layiq şəkildə davam etdirmiş oldular.

Milli Məclis sədrinin birinci müavini bildirdi ki, Ermənistan ərazisinin azərbaycanlılardan təmizlənməsini başa çatdırdıqdan sonra Azərbaycanın əzəli torpağı olan Dağlıq Qarabağı Ermənistana ilhaq etmək üçün fəal döyüş əməliyyatlarına başlandı. Qarşı duran tərəflərin qüvvələri heç də bərabər deyildi. Nizami ordusunu təşkil etməyə macal tapmamış əliyalın azərbaycanlı əhali əvvəlcədən xüsusi hazırlıq keçmiş erməni silahlı birləşmələri, xarici ölkələrdən gətirilmiş muzdlu dəstələr və keçmiş sovet ordusunun tör-töküntüləri ilə üz-üzə dayanmışdı. Nəticədə Azərbaycan Respublikası ərazisinin 20 faizi, yəni, Dağlıq Qarabağ bölgəsi və onun ətrafındakı daha yeddi rayon – Laçın, Kəlbəcər, Ağdam, Cəbrayıl, Füzuli, Qubadlı, Zəngilan rayonları işğal olunub, 20 minə yaxın azərbaycanlı qətlə yetirilib, 20 mindən çox dinc sakin yaralanıb, 50 mindən çox adam əlil olub. Dörd mindən çox adam əsir və itkin düşüb, girov götürülüb. 877 şəhər, kənd və qəsəbə qarət edilib, dağıdılıb və yandırılıb. Ermənistan ərazisindən və Azərbaycanın işğal edilmiş bölgəsindən qovulub didərgin salınmış azərbaycanlıların sayı 1 milyon nəfərdən çoxdur.

Sədrin birinci müavini qeyd etdi ki, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev azərbaycanlıların soyqırımı ilə əlaqədar dəfələrlə xalqa müraciət edib, Xocalı faciəsini insanlığa qarşı ən qəddar və amansız kütləvi terror hadisələrindən biri kimi qiymətləndirib. Dövlət başçısının 2017-ci il 24 yanvar tarixli Sərəncamı ilə bu il Xocalı soyqırımının 25-ci ildönümü qeyd edilir. Ulu öndərimiz Heydər Əliyevin təşəbbüsü ilə Milli Məclisin müvafiq Qərarına əsasən 1994-cü il fevralın 24-də Xocalı soyqırımına siyasi qiymət verilib və 26 fevral Xocalı soyqırımı günü elan edilib. Bu barədə beynəlxalq təşkilatlara məlumat verilib.

Birinci vitse-spiker dedi: “Bu gün hər kəsə aydındır ki, Azərbaycan Respublikası öz ərazisinin bir hissəsində suverenliyinin qəsb edilməsinə, əzəli torpaqlarının quldurcasına zəbt edilməsinə və qoparılmasına heç zaman razı ola bilməz və mövcud imkanların hamısından istifadə edərək ərazi bütövlüyünün bərpasına nail olacaq. Əminəm ki, Ermənistan da öz qonşusuna qarşı düşmənçilik siyasətinin perspektivsiz olduğunu anlamağa məcbur olacaq, tarix boyu heç zaman ona məxsus olmamış Azərbaycan torpaqlarını ya xoşluqla, ya da zor gücünə geri qaytaracaq. Xocalı şəhidlərinin, digər şəhidlərimizin qanı yerdə qalmayacaq, Azərbaycan xalqına qarşı törədilmiş soyqırımı cinayətlərinin ideoloqları, təşkilatçıları və icraçıları öz cəzalarına çatacaqlar”.

Sonra iclasda Xocalı soyqırımının dünyada tanınması ilə bağlı müzakirələr aparıldı. Otuzdan çox deputat çıxış edərək XX əsrin ən dəhşətli faciəsi – Xocalı soyqırımının dünyada tanınması, bu soyqırımını törədənlərin ədalət mühakiməsinə çıxarılması və layiqli cəzalarını almaları üçün birgə söylərin artırılması, eləcə də qondarma “erməni soyqırımı”nı tanıyan və bununla əlaqədar xüsusi qanun və qərar qəbul edən dövlətlərə qarşı layiqli cavab verilməsi ilə bağlı fikirlərini bildirdilər.

Çıxışlarda qeyd olundu ki, Xocalı soyqırımının səbəbkarları ilə bağlı Azərbaycan məhkəmələri konkret adlar çəkərək onlar barəsində qərar qəbul etməlidirlər. Bununla bağlı beynəlxalq ictimaiyyət məlumatlandırılmalı və beləliklə, hüquqi presedent yaradılmalıdır.

Çıxışlarda Xocalı soyqırımı ilə bağlı çap olunmuş kitab, açıqca, broşür və digər məlumatların əhəmiyyətindən danışıldı. Bildirildi ki, Xocalı soyqırımının dünyada tanınmasında, beynəlxalq ictimaiyyətin məlumatlandırılmasında və təbliğat işlərində çox işlər görüldü və görülməkdə davam edir.

İclasın sonunda Milli Məclis Sədrinin müavini, insan hüquqları komitəsinin sədri Bahar Muradova Xocalı soyqırımının 25 illiyi ilə əlaqədar Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin Qərarının mətnini oxudu.

Sənəd səsə qoyularaq qəbul edildi.

Xocalı soyqırımının 25 illiyi ilə əlaqədar Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin Qərarı
(24 fevral 2017-ci il)

1992-ci il fevralın 25-dən 26-na keçən gecə Azərbaycan Respublikasının Dağlıq Qarabağ bölgəsindəki Xocalı şəhərində törədilmiş soyqırımı aktının 25 ili tamam olur. Xocalı Azərbaycan xalqı üçün qəddarlıq və cəzasızlıq rəmzinə çevrilmişdir. Dinc əhalinin vəhşicəsinə kütləvi qırğını insanlığa qarşı ən ağır cinayətlərdən biri olmaqla, XX əsrin Xatın, Lidiçə, Babi Yar kimi dəhşətli faciələri ilə bir sırada dayanır.

Xocalı soyqırımı Ermənistan Respublikasının Azərbaycana qarşı işğalçılıq müharibəsinin gedişində dinc azərbaycanlı əhaliyə qarşı törədilmiş soyqırımı cinayətlərinin ən dəhşətlisidir. Bundan əvvəl Azərbaycanın Ermənistanla həmsərhəd Qazax rayonunun Bağanis Ayrım kəndinin, Dağlıq Qarabağda azərbaycanlılar yaşayan İmarət Qərvənd, Tuğ, Səlakətin, Axullu, Xocavənd, Cəmilli, Nəbilər, Meşəli, Həsənaşad, Kərkicahan, Qaybalı, Malıbəyli, Yuxarı və Aşağı Quşçular, Qaradağlı kəndlərinin, eləcə də Xocalı faciəsindən təqribən ay yarım sonra Kəlbəcər rayonunun Ağdaban kəndinin işğalı zamanı həmin yaşayış məntəqələri əhalisinin bir hissəsi qabaqcadan hazırlanmış plan əsasında xüsusi amansızlıqla qətlə yetirilmişdir. Təkcə bunu qeyd etmək kifayətdir ki, Qaradağlı kəndində 80 nəfərdən çox, Ağdaban kəndində 67 nəfər dinc azərbaycanlı, o cümlədən uşaqlar, qadınlar və qocalar işgəncə verilərək qəddarcasına öldürülmüş, onlarca adam girov götürülmüş, itkin düşmüş, kəndlər isə yandırılaraq yer üzündən silinmişdir.

Xocalı şəhərində əhalinin vəhşicəsinə kütləvi qırğını Dağlıq Qarabağ bölgəsinin işğalı üçün həyata keçirilən hərbi təcavüz zamanı doğma torpağının müdafiəsinə qalxmış xalqımızı sarsıtmaq və onun mübarizə əzmini qırmaq niyyəti ilə törədilmişdir. Dəhşətli cinayət əməli nəticəsində 613 nəfər dinc azərbaycanlı milli mənsubiyyətinə görə vəhşicəsinə qətlə yetirilmiş, 487 nəfər şikəst edilmiş, 1275 sakin girov götürülərək amansız işgəncələrə məruz qalmışdır. Girov götürülənlərdən 150 nəfərin, o cümlədən 68 qadının və 26 uşağın taleyi bugünədək məlum deyildir.

Xocalı şəhərində törədilmiş cinayətlərin xarakteri və miqyası bu soyqırımı aktının BMT Baş Məclisinin 1948-ci il 9 dekabr tarixli 260 (III) sayılı qətnaməsi ilə qəbul edilmiş “Soyqırımı cinayətinin qarşısının alınması və cəzalandırılması haqqında” Konvensiyada ifadə olunmuş tərifi tam uyğun gəldiyini sübut edir. Qabaqcadan planlaşdırılmış kütləvi və amansız qırğın aktı həmin ərazidə yaşayan insanları məhz azərbaycanlı olduqlarına görə tamamilə məhv etmək niyyəti ilə törədilmişdir. Azğınlaşmış cəlladlar insanların başlarının dərisini soymuş, müxtəlif əzalarını kəsmiş, körpə uşaqların gözlərini çıxarmış, hamilə qadınların qarınlarını yarmış, adamları diri-diri torpağa basdırmış və ya yandırmış, cəsədlərin bir qismini minalamışlar. Yanan şəhərdən qaçıb xilas olmaq istəyən insanlara aman verilməmiş, dinc sakinləri yollarda, meşələrdə pusqu quran erməni hərbciləri xüsusi amansızlıqla qətlə yetirmişlər. Məlum olduğu kimi, məhdud coğrafi zonada oxşar əməllərin törədilməsi keçmiş Yuqoslaviya üçün Beynəlxalq Cinayət Tribunalı tərəfindən soyqırımı aktı kimi tövsif edilmişdir.

Xocalı soyqırımının təşkilatçıları Ermənistan Respublikasının siyasi və dövlət rəhbərliyi, birbaşa icraçıları isə Ermənistan silahlı qüvvələrinin bölmələri, Dağlıq Qarabağdakı erməni terrorçu dəstələri və keçmiş sovet ordusunun Xankəndi şəhərində yerləşən 366-cı motoatıcı alayının şəxsi heyətinin üzvləridir. Bu dəhşətli cinayətin üstündən 25 il keçməsinə baxmayaraq, onun təşkilatçıları və icraçıları məlum səbəblər üzündən indiyədək cəzasız qalırlar.

Xocalı faciəsi erməni şovinistlərinin Cənubi Qafqazda azərbaycanlılara qarşı qəsbkarlıq, təcavüz, soyqırımı və etnik təmizləmə siyasətinin yeni qanlı səhifəsi olmuşdur. Bu siyasət son iki yüz ilə yaxın dövrdə mərhələ-mərhələ həyata keçirilmişdir.

XIX əsrdə Rusiya-İran və Rusiya-Türkiyə müharibələrinin nəticələrini, o cümlədən Azərbaycanın çar Rusiyası tərəfindən ilhaqını təsbit edən müqavilələrə əsasən Cənubi Qafqaza yüz minlərcə erməni köçürülmüş, həm də din birliyi əsasında onlara yerli əhali ilə müqayisədə böyük hüquq və imtiyazlar verilmiş, bütün bunlar azərbaycanlı əhalinin hər vasitə ilə sıxışdırılmasına gətirib çıxarmışdır. “Daşnak” və “Hnçak” kimi erməni millətçi partiyalarının fəaliyyətə başlamasından və fanatik erməni kütlələrini şovinist ideyalar ətrafında birləşdirməsindən sonra bu proses daha da sürətlənmişdir.

Birinci rus inqilabının başlandığı 1905-ci ildə silahlanmış mütəşəkkil erməni dəstələri Cənubi Qafqazda ilk dəfə olaraq etnik zəmində soyqırımı cinayəti törətmişlər. 1905-1907-ci illərdə onlar Bakıda, Tiflisdə, İrəvanda, Naxçıvanda, Gəncədə, Qarabağda, Zəngəzurda kütləvi şəkildə azərbaycanlılara divan tutmuş, şəhər və kəndləri yandırmış, uşaqları, qadınları, qocaları misilsiz qəddarlıqla öldürmüşlər. Erməni vəhşiliyindən sağ qurtara bilən on minlərcə azərbaycanlı doğma yurd-yuvasını tərk etməyə məcbur olmuşdur.

Ermənilərin Azərbaycan xalqına qarşı soyqırımı siyasəti çar Rusiyasında mərkəzi hakimiyyətin süqut etdiyi, keçmiş imperiyanın dərəbəylilik və anarxiya şəraitində yaşadığı 1918-ci ildə geniş vüsət almışdır. Bu dövrdə soyqırımı daha mütəşəkkil şəkildə və daha böyük bir qəddarlıqla həyata keçirilmişdir. 1918-ci ilin mart-aprel aylarında Bakıda, Şamaxıda, Qubada, Muğanda, Lənkəranda ermənilər 50 mindən çox azərbaycanlıyı qətlə yetirmiş, evlərini talan etmiş, on minlərcə adamı yurdu-yuvasından didərgin salmışlar. Təkcə Bakıda 30 minə yaxın soydaşımız xüsusi amansızlıqla qətlə yetirilmişdir. Azərbaycanın tarixi torpaqlarına daxil olan İrəvan şəhərində və onun ətrafında 132 min azərbaycanlı məhv edilmişdir. Erməni cəza dəstələrinin törətdikləri vəhşiliklər nəticəsində

ovaxtkı İrəvan quberniyasının azərbaycanlı əhalisinin sayı 1916-cı ildəki 375 min nəfərdən 1922-ci ildə cəmi 70 min nəfərə enmişdir. Qeyd etmək lazımdır ki, 1918-ci ilin qanlı hadisələri zamanı Gəncədə, Oğuzda, Qubada və Azərbaycanın digər bölgələrində azərbaycanlılarla birlikdə 3 minə qədər yəhudi də erməni quldur dəstələri tərəfindən vəhşicəsinə qətlə yetirilmişdir.

Azərbaycan xalqına qarşı soyqırımı və etnik təmizləmə siyasəti çar Rusiyasının süqutundan sonra Azərbaycanın əzəli torpaqlarında Ermənistan Respublikasının yaradılmasına, azərbaycanlılara məxsus olan əlavə 20,2 min kvadratkilometr ərazinin də bu süni dövlət qurumuna qatılmasına, sovet dövründə Azərbaycan ərazisində ermənilər üçün qondarma “Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayəti”nin təşkil edilməsinə, 1948-1953-cü və 1988-1993-cü illərdə 1,5 milyon nəfər azərbaycanlının Ermənistan Respublikasından və keçmiş Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayətindən deportasiya edilməsinə və qovulmasına, Azərbaycan Respublikası ərazisinin 20 faizinin, yəni Dağlıq Qarabağ bölgəsinin və onun ətrafındakı daha yeddi rayonun - Laçın, Kəlbəcər, Ağdam, Füzuli, Cəbrayıl, Qubadlı, Zəngilan rayonlarının işğal olunmasına gətirib çıxarmışdır.

Təkcə son işğalçılıq müharibəsinin gedişində Ermənistan Silahlı Qüvvələri tərəfindən 20 minə yaxın azərbaycanlı qətlə yetirilmiş, 20 mindən çox dinc sakin yaralanmış, 50 mindən çox adam əlil olmuşdur. 4750 adam əsir və itkin düşmüş, girov götürülmüşdür. 877 şəhər, kənd və qəsəbə qarət edilmiş, dağıdılmış və yandırılmışdır. Erməni təcavüzkarları işğal olunmuş ərazilərdə Azərbaycanın tarixi-mədəni irsini təşkil edən obyektləri xüsusi qəddarlıqla məhv etmişlər. Ələ keçirdikləri ərazilərdə onlar vandalizm aktları törədərək 500-ə qədər tarixi və 100-dən çox arxeoloji abidəni, 22 muzeyi və 4 rəsm qalereyasını, tarixi əhəmiyyətli 9 sarayı qarət etmiş və yandırmış, 44 məbədi və 9 məscidi təhqir etmişlər. Dağıdılan və yandırılan 927 kitabxanada 4,6 milyon kitab və misilsiz əlyazma məhv edilmişdir.

Son iki yüz ilə yaxın dövrdə Azərbaycan xalqının məruz qaldıqları fəlakətlərin bir çox səbəbləri vardır. Əsas səbəblərdən biri kənar qüvvələrin müəyyən siyasi niyyətlərini həyata keçirmək üçün erməni millətçiliyinə rəvac verməsi və ondan bir alət kimi istifadə etməsi olmuşdur. Çirkin geosiyasi oyunlarda onlar üçün ayrılan rolu uyğun görən erməni millətçilərinin qonşu xalqların torpaqları hesabına “böyük Ermənistan” yaratmaq xülyasına düşməsi bölgədə bu gün də davam edən faciələrin əsasını qoymuşdur. Son yüz ildən artıq dövrdə erməni xalqının bir neçə nəslə milli müstəsnaqlıq, Azərbaycan xalqına qarşı düşmənçilik ruhunda tərbiyə edilmişdir. Erməni “alim”lərinin söyləri ilə bölgənin tarixi saxtalaşdırılmış, ermənilərin tarixi şişirdilərək qədimləşdirilmiş, azərbaycanlılara qarşı kəskin mənəvi təcavüz kampaniyası aparılmışdır. Cənubi Qafqazda baş verən hadisələr bilərəkdən təhrif edilmiş, dünya ictimaiyyətinin nəzərində “əzabkeş və məzlum” erməni xalqı obrazı yaradılmışdır.

Erməni millətçiliyinə qarşı mütəşəkkil müqavimət Azərbaycan xalqının ümummilli lideri Heydər Əliyev hakimiyyətə qayıtdıqdan sonra qurulmuşdur. “Azərbaycanlıların soyqırımı haqqında” Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 1998-ci il 26 mart tarixli fərmanı tarixi həqiqətlərin üzə çıxmasına və öz yerini tutmasına təkan vermişdir. Bu mühüm sənəddə tariximizdə ilk dəfə olaraq azərbaycanlılara qarşı törədilmiş kütləvi qırğınların - soyqırımlarının rəsmən adı çəkilmiş, Cənubi

Qafqaz miqyasında xalqımıza qarşı aparılmış etnik düşmənçilik siyasətinin kökləri açılmışdır. “Böyük Ermənistan” xülyasını həyata keçirməyin əsas yolunu tarixboyu bu ərazilərin yerli sakinləri olmuş azərbaycanlıların məhv edilməsində, köçürülməsində, onların tarix və mədəniyyət abidələrinin dağıdılmasında, yer adlarının dəyişdirilməsində görən erməni millətçilərinin mənfur fəaliyyətinə siyasi qiymət verilmişdir. Fərmana əsasən 31 mart günü son yüz ildən artıq dövrdə erməni millətçilərinin xalqımıza qarşı törətdikləri vəhşiliklərin qurbanı olmuş günahsız insanların xatirəsinə ehtiram əlaməti olaraq azərbaycanlıların soyqırımı günü elan edilmişdir.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab

İlham Əliyev azərbaycanlıların soyqırımı ilə əlaqədar dəfələrlə xalqa müraciət etmiş, Xocalı faciəsini insanlığa qarşı ən qəddar və amansız kütləvi terror hadisələrindən biri kimi qiymətləndirmişdir. Dövlət başçısının sərəncamı ilə bu il Xocalı soyqırımının 25-ci ildönümü qeyd edilir.

Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisi bu məsələ ilə əlaqədar xüsusi bəyanatlar və müraciətlər qəbul etmiş, beynəlxalq təşkilatlardan, dünya ölkələrinin parlamentlərindən və hökumətlərindən XIX-XX əsrlərdə erməni millətçiliyinin və onun havadarlarının azərbaycanlılara qarşı törətdikləri soyqırımı cinayətlərini tanımağı, gələcəkdə bu cür cinayətlərin cəzasız qalmasının qarşısını almaqdan ötrü təsirli beynəlxalq hüquq mexanizmlərinin yaradılması işini tezliklə başa çatdırmağı, azərbaycanlılara qarşı yeni soyqırımı cinayətlərinə yol verilməməsi üçün Ermənistan-Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin dinc yolla ədalətli həllinə kömək göstərməyi xahiş etmişdir. Milli Məclisin 1994-cü il 24 fevral tarixli qərarına əsasən, 26 fevral Xocalı soyqırımı günü elan edilmiş və bu barədə beynəlxalq təşkilatlara məlumat verilmişdir. Heydər Əliyev Fondunun təşkilatçılığı ilə “Xocalıya ədalət!” kampaniyası çərçivəsində görülən işlər ildən-ilə daha da genişlənir.

Xocalı soyqırımının dünya miqyasında tanınılması sahəsində sistemli işin nəticəsidir ki, İslam Əməkdaşlığı Təşkilatı Parlament İttifaqının, Meksika, Pakistan, Çexiya, Peru, Kolumbiya, Panama, Honduras, Sudan, Qvatemala və Cibuti parlamentlərinin müvafiq sənədlərində Xocalıda törədilmiş kütləvi qətlərin soyqırımı aktı olduğu təsdiq edilmişdir. Rumıniya, Bosniya və Herseqovina, Serbiya, İordaniya, Sloveniya, Şotlandiya parlamentləri, eləcə də Amerika Birləşmiş Ştatlarının 22 ştatının icra və qanunvericilik orqanları Xocalı faciəsini qətlə kimi qiymətləndirərək qətiyyətlə pisləmişlər.

Xocalı şəhidlərinin xatirəsinin əbədiləşdirilməsi üçün dövlət tərəfindən bir sıra tədbirlər görülmüşdür. Bakı şəhərində, ölkəmizin digər şəhər və rayonlarında Xocalı qurbanlarına abidələr ucaldılmış, Xocalı faciəsi haqqında məlumatlar orta məktəb proqramlarına daxil edilmişdir.

Məlum olduğu kimi, Ermənistan-Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münaqişəsi uzun illərdir ki, mötəbər beynəlxalq təşkilatların əsas müzakirə mövzularından biridir. Həmin təşkilatların qəbul etdikləri sənədlər münaqişənin nizama salınmasının hüquqi bazasının ayrılmaz hissəsini təşkil edir.

BMT Təhlükəsizlik Şurasının 1993-cü ildə qəbul etdiyi 822, 853, 874 və 884 nömrəli qətnamələrdə, eləcə də BMT Baş Məclisinin 2008-ci ildə qəbul etdiyi 62/243 nömrəli qətnamədə Azərbaycan Respublikasının suverenliyi, ərazi bütövlüyü və sərhədlərinin toxunulmazlığı birmənalı şəkildə təsdiqlənmiş və Ermənistan silahlı qüvvələrinin işğal etdikləri Azərbaycan ərazilərindən dərhal və qeyd-şərtsiz çıxarılması tələb edilmişdir. Avropa Parlamentinin və Avropa Şurası Parlament Assambleyasının müxtəlif illərdə qəbul etdikləri qətnamələrdə də Ermənistan silahlı qüvvələrinin işğal olunmuş bütün ərazilərdən çıxarılması tələb edilmiş, yurdlarından didərgin düşmüş şəxslərin öz torpaqlarına geri dönməsi hüququ təsdiq edilmişdir.

Münaqişənin sülh yolu ilə nizama salınması üçün vasitəçilik səyləri göstərən ATƏT-in Minsk qrupunun həmsədr ölkələrinin dövlət başçıları dəfələrlə bəyan etmişlər ki, status-kvo qəbul edilməzdir, dəyişməlidir və məsələ tezliklə öz həllini tapmalıdır. Həmsədrlərin irəli sürdüyü və Azərbaycan tərəfindən qəbul edilmiş Madrid prinsipləri də münaqişənin nizama salınmasına yönəlmişdir. Təəssüf ki, münaqişənin həll edilməsi üçün bugünədək göstərilən beynəlxalq səylər Ermənistanın qeyri-konstruktiv və pozucu mövqeyi üzündən heç bir səmərə verməmişdir.

Hər kəsə aydın olmalıdır ki, vəziyyətin bu cür qalması, münaqişənin nizama salınmaması nəinki Cənubi Qafqaz regionunda, həm də bütün dünyada sülh və sabitlik üçün təhlükə törədir. Bunu ötən ilin aprel ayının əvvəllərində cəbhə xəttində baş vermiş hadisələr bir daha sübut edir. Ermənistan silahlı qüvvələri növbəti silahlı təxribata əl ataraq cəbhə xətti boyunca yerləşən yaşayış məntəqələrini güclü

atəşə tutmuşlar. Azərbaycan silahlı qüvvələri dinc sakinlərin təhlükəsizliyini təmin etmək üçün cavab tədbirləri görməyə məcbur olmuşlar. Genişmiqyaslı hərbi əməliyyatlar çoxsaylı insan tələfatına və dağıntılara gətirib çıxarmışdır. Ermənistan silahlı qüvvələrinin bu cür təxribatları indiyədək davam edir.

Digər tərəfdən, erməni tərəfi Azərbaycana qarşı çirkin əməllərinə haqq qazandırmaq üçün heç bir fitnəkarlıqdan çəkinmir, iştirakçısı olduğu Avrasiya İqtisadi Birliyi, Kollektiv Təhlükəsizlik Müqaviləsi Təşkilatı kimi qurumların üzvlərini öz təxribatlarına cəlb etməyə çalışır. Erməni millətçiləri və onların havadarları Azərbaycan xalqına qarşı törədilmiş faciələri, o cümlədən Xocalı soyqırımını ört-basdır etmək və unudurmaq, qondarma “erməni soyqırımı”nı qəbul etdirmək üçün beynəlxalq miqyasda apardıqları təbliğat kampaniyasını daha da genişləndirirlər.

Ermənistan-Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin sülh yolu ilə həllini çətinləşdirən bu cür fəaliyyətin qarşısının alınması üçün göstərilən səylərin artırılması indiki dövrün ən aktual vəzifələrindən biridir. Bu sahədə parlamentin hər bir üzvünün də üzərinə vəzifələr düşür.

Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisi yuxarıda şərh edilənləri nəzərə alaraq qərara alır:

1. 1992-ci il fevralın 25-dən 26-na keçən gecə Ermənistan Respublikasının hərbi birləşmələri, Dağlıq Qarabağdakı erməni silahlı dəstələri və keçmiş sovet ordusunun 366-cı motoatıcı alayı tərəfindən Xocalı şəhərində azərbaycanlıların kütləvi qırğınının Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin 1994-cü il 24 fevral, 1995-ci il 24 fevral, 2007-ci il 27 fevral və 2012-ci il 24 fevral tarixli qərarları ilə soyqırımı (genosid) cinayəti kimi qiymətləndirilməsi bir daha təsdiq edilsin.

2. Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin deputatlarına bir vəzifə olaraq tapşırılsın ki, xarici ölkələrə səfərlər zamanı, o cümlədən beynəlxalq təşkilatların tədbirlərində iştirak edərkən son yüz ildən artıq dövrdə azərbaycanlıların məruz qaldıqları soyqırımı aktları, o cümlədən Xocalı faciəsi haqqında həqiqətlərin daha geniş yayılmasını təmin etsinlər, bu məqsədlə Milli Məclisin xarici ölkələrin parlamentləri ilə əlaqələr üzrə işçi qruplarının imkanlarından dolğun və səmərəli istifadə etsinlər.

3. Azərbaycan Respublikasının hüquq mühafizə orqanlarına tövsiyə edilsin ki, Xocalı şəhərində soyqırımı aktının törədilməsində iştirak etmiş şəxslərin müəyyən edilməsi və cinayət məsuliyyətinə cəlb olunması üçün görülən tədbirləri davam etdirdirsinlər.

4. Azərbaycan Respublikasının müvafiq dövlət və qeyri-dövlət qurumlarına, o cümlədən qeyri-hökumət təşkilatlarına tövsiyə edilsin ki, Ermənistan-Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münaqişəsi ilə bağlı məlumatların geniş yayılması, yalançı erməni təbliğatının ifşa edilməsi üçün səylərini birləşdirdirsinlər.

5. Xarici ölkələrin parlamentlərinə, beynəlxalq parlament təşkilatlarına müraciət edilsin ki, 1992-ci il fevralın 25-dən 26-na keçən gecə Azərbaycan Respublikasının Dağlıq Qarabağ bölgəsindəki Xocalı şəhərində azərbaycanlıların kütləvi qırğınını soyqırımı cinayəti kimi tanısinlər.

Oqtay ƏSƏDOV,
Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin Sədri

Bakı şəhəri, 24 fevral 2017-ci il

Azərbaycan.-2017.-25 fevral.-№43.-S.5.

Xocalı soyqırımının 25-ci ildönümü ilə əlaqədar Bakıda ümumxalq yürüşü keçirilir:
Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev və Birinci vitse-prezident Mehriban Əliyeva yürüşdə iştirak
ediblər
(26 fevral 2017-ci il)

XX əsrdə bəşər tarixinə Xocalı soyqırımı kimi daxil olan qanlı faciənin 25-ci ildönümü ilə əlaqədar fevralın 26-da Bakıda ümumxalq yürüşü keçirilib.

AZƏRTAC xəbər verir ki, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev və Birinci vitse-prezident xanım Mehriban Əliyeva yürüşdə iştirak ediblər.

Paytaxtın Azadlıq meydanından başlayan və 40 mindən çox insanın iştirak etdiyi ümumxalq yürüşünün məqsədi Xocalı soyqırımı qurbanlarının xatirəsini ehtiramla yad etmək, erməni faşistləri tərəfindən insanlığa qarşı törədilmiş bu vəhşi cinayəti yenidən dünya ictimaiyyətinin diqqətinə çatdırmaqdır.

Ön sırasında Prezident İlham Əliyevin və Birinci vitse-prezident xanım Mehriban Əliyevanın olduqları yürüş iştirakçıları Xocalı soyqırımı qurbanlarının xatirəsinə Bakının Xətai rayonunda ucaldılmış abidəyə doğru hərəkətə başladılar.

Ümumxalq yürüşünün iştirakçıları əllərində qanlı qırğının günahsız qurbanlarının - xüsusi qəddarlıqla qətlə yetirilmiş uşaqların, qadınların və qocaların portretləri, 25 il bundan əvvəl törədilmiş hadisələrin dəhşətli səhnələrini əks etdirən fotoşəkillər, faciənin təqsirkarlarından cavab tələb etmək, onları cəzalandırmaq, bu soyqırımına beynəlxalq səviyyədə siyasi-hüquqi qiymət vermək barədə çağırışlar və soyqırımı qurbanlarının adları, soyadlarının əks olunduğu Azərbaycan, rus, ingilis, fransız dillərində plakatlar və transparantlar tutmuşdular. Marşrut boyunca yolların kənarlarındakı monitorlarda, binaların fasadlarında və balkonlarında "Dünya Xocalı soyqırımını tanımalıdır!", "Xocalıya ədalət!", "Xocalını unutmayın!", "Rədd olsun erməni faşizmi!", "Xocalı – XX əsrin soyqırımı", "Cinayətkarlar cəzasız qalmayacaqlar!", "Xocalı soyqırımı – 25 il" və s. çağırışlar və şüarlar nümayiş etdirilirdi.

İnsanların hüznü çöhrələrinə baxanda görünürdü ki, ötən 25 il Xocalının dinc sakinlərinə qanlı divan tutulmasının dəhşətlərini yaddaşlardan silə bilməyib. Bircə gecədə yerlə-yeksan edilmiş bu Azərbaycan şəhərinin adı indi Xatın, Liditse və Sonqmi ilə qoşa çəkilir.

Bütövlükdə bu ümumxalq yürüşü Azərbaycanın Xocalı soyqırımı ilə bağlı apardığı genişmiqyaslı işin növbəti mərhələsidir. Dünya Xocalı qırğını haqqında əsl həqiqəti bilməli, başa düşməlidir ki, XX əsrin sonunda bütün sivil bəşəriyyətin gözü qarşısında törədilmiş bu vəhşiliyə laqeydlilik, yüzlərlə dinc insanın ölümündə təqsirkar olanların cəzalandırılmaması belə faciələrin planetin hər bir nöqtəsində təkrarlanmasına gətirib çıxara bilər. Bu yürüş həm də Azərbaycan xalqının sıx birliyini, onun öz şəhidlərinin xatirəsinə ehtiramını, işğal altındakı torpaqların azad olunması və ölkənin ərazi bütövlüyünün bərpası üçün əlindən gələni etmək əzmini nümayiş etdirdi.

Xocalı soyqırımı qurbanlarının abidəsinin ətrafında fəxri qarovul dəstəsi və tər çiçəklər düzülmüşdü.

Prezident İlham Əliyev Xocalı soyqırımı abidəsinin önünə əklil qoydu, faciə qurbanlarının xatirəsini ehtiramla yad etdi.

Birinci vitse-prezident xanım Mehriban Əliyeva, Baş nazir Artur Rasi-zadə, Milli Məclisin sədri Oqtay Əsədov, Prezident Administrasiyasının rəhbəri Ramiz Mehdiyev, Heydər Əliyev Fondunun vitse-prezidenti Leyla Əliyeva, Arzu Əliyeva, Heydər Əliyev abidənin önünə tər güllər qoydular.

Dövlət və hökumət rəsmiləri, Milli Məclisin deputatları, nazirlər, komitə və şirkətlərin rəhbərləri, diplomatik korpusun nümayəndələri, dini konfessiyaların başçıları, habelə qırğından xilas ola bilmiş Xocalı sakinləri də abidənin önünə güllər düzdülər.

X X X

1992-ci il fevralın 25-dən 26-na keçən gecə Azərbaycanın Xocalı şəhərində ermənilərin törətdikləri dəhşətli hadisələr xalqımızın tarixinə qanlı hərfələrlə yazılıb. O gecə silahlı erməni dəstələri keçmiş sovet ordusunun Xankəndidə yerləşən 366-cı motoatıcı alayının ağır texnikası və şəxsi heyətinin köməyi ilə Azərbaycanın bu qədim şəhəri üzərinə hücum edib və onun dinc əhalisinə amansızcasına divan tutublar.

Xocalı soyqırımının qanlı statistikasını belədir: Hücum zamanı şəhərdə olmuş 3 min nəfərdən 613-ü, o cümlədən 106 qadın, 63 uşaq və 70 qoca xüsusi qəddarlıqla öldürülüb, 487 nəfər, o cümlədən 76 uşaq ağır yaralanıb, 1275 nəfər girov götürülüb və insanı alçaldan işgəncələrə məruz qalıb, 197 nəfərin taleyi hələ də məlum deyildir. Səkkiz ailə tamamilə məhv edilib. Həmin insanlar yalnız etnik mənsubiyyətlərinə - azərbaycanlı olduqlarına görə amansızcasına öldürülüb, işgəncələrə məruz qalıb və şikəst ediliblər.

Ermənilərin bu cəza tədbiri hərtərəfli planlaşdırılıb və yeganə bir məqsədlə törədilib – dinc sakinləri milli mənsubiyyət əlamətinə görə qismən və ya tamamilə məhv etmək. Beynəlxalq hüquqa görə belə hərəkətlər “soyqırımı” anlayışına uyğundur və dünya ictimaiyyəti tərəfindən bu cür tanınmalıdır.

Qəddarlığı və amansızlığı ilə fərqlənən Xocalı soyqırımı erməni millətçilərinin təcavüzkar siyasətinin ən qanlı səhifələrindən biridir. “Xocalı soyqırımının iyirmi beşinci ildönümü haqqında” Azərbaycan Prezidentinin 2017-ci il 24 yanvar tarixli Sərəncamında deyilir: “Xocalı faciəsini törətməklə Azərbaycana qarşı hərbi təcavüzün miqyasını daha da genişləndirən və Dağlıq Qarabağın hüduqlarından kənara çıxaraq Laçın, Kəlbəcər, Ağdam, Cəbrayıl, Füzuli, Qubadlı, Zəngilan rayonlarını işğal edən Ermənistanın apardığı etnik təmizləmə siyasəti nəticəsində 20 min soydaşımızın həyatına son qoyulmuş, 50 mindən çox insan yaralanmış və əlil olmuş, torpaqlarımızın 20 faizi işğala məruz qalmışdır”.

Xocalı haqqında həqiqətlərin dünyaya çatdırılması, bu faciənin xalqımıza qarşı soyqırımı aktı kimi tanınması üçün Azərbaycan dövləti bütün zəruri addımları atır. Bu sahədə məqsədyönlü fəaliyyət ümummilli lider Heydər Əliyev Azərbaycanda siyasi hakimiyyətə qayıdandan sonra başlanıb. Ulu Öndərin təşəbbüsü ilə Xocalı soyqırımına siyasi-hüquqi qiymət verilib, fevralın 26-sı “Xocalı Soyqırımı Günü” elan edilib. 2008-ci ildə Heydər Əliyev Fondunun vitse-prezidenti Leyla Əliyevanın təşəbbüsü ilə başlanmış “Xocalıya ədalət!” beynəlxalq kampaniyası bu istiqamətdə təbliğat işini daha da fəallaşdırıb. Faciə ilə əlaqədar dəhşətli faktlar bu kampaniya çərçivəsində aparılan işlər sayəsində geniş beynəlxalq ictimaiyyətə çatdırılıb, planetin bütün guşələrində milyonlarla insan erməni millətçilərinin əsl simasına bələd olub, biliblər ki, ermənilər öz sərsəm ideyalarını həyata keçirmək naminə heç nədən, o cümlədən uşaqları belə qətlə yetirməkdən çəkinmirlər. Xocalı soyqırımının dünya miqyasında tanınması istiqamətində aparılan sistemli işin nəticəsidir ki, İslam Əməkdaşlıq Təşkilatı Parlament İttifaqının, Meksika, Pakistan, Çexiya, Peru, Kolumbiya, Panama, Honduras, Sudan, Qvatemala və Cibuti parlamentlərinin müvafiq sənədlərində Xocalıda törədilmiş kütləvi qətlərin soyqırımı aktı olduğu təsdiq edilib. Rumıniya, Bosniya və Herseqovina, Serbiya, İordaniya, Sloveniya, Şotlandiya parlamentləri, eləcə də ABŞ-ın 22 ştatının icra və qanunvericilik orqanları Xocalı faciəsini qətlə kimi qiymətləndirərək qətiyyətlə pisləyiblər.

Hər il olduğu kimi, bu il də Heydər Əliyev Fondunun dəstəyi ilə dünyanın müxtəlif ölkələrində Xocalı soyqırımı qurbanlarının xatirəsini anma mərasimləri keçirilib. Bu aksiyaların iştirakçılarında Fond tərəfindən hazırlanmış, Qarabağın və Ermənistan-Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin tarixindən bəhs edən materiallar, bukletlər, fotoalbomlar və kitablar paylanılıb. Aksiyalar çərçivəsində ermənilərin vəhşiliklərindən bəhs edən sənədli filmlər nümayiş etdirilib, rəsm sərgiləri təşkil olunub. Qardaş Türkiyədə, ABŞ-da, Almaniya, Avstriya, Belçikada, Gürcüstanda, Hollandiyada keçirilən mitinqlər, bir sıra ölkələrdə anım tədbirləri, konfranslar, sərgilər, müsabiqələr ictimaiyyət arasında böyük əks-səda doğurub.

Bu yürüş həm də dünya ictimaiyyətinə bir mesajdır ki, Azərbaycan öz torpaqlarında ikinci erməni dövlətinin yaradılmasına imkan verməyəcək, ərazi bütövlüyünü bərpa edəcək. Hər kəsə aydın olmalıdır ki, Xocalı soyqırımını törədənərin cəzasız qalması, münaqişənin nizama salınmaması nəinki Cənubi Qafqaz regionunda, həm də bütün dünyada sülh və sabitlik üçün təhlükə törədir. Bunu ötən il aprel ayının əvvəllərində cəbhə xəttində baş vermiş hadisələr bir daha sübut edir. Ermənistan silahlı qüvvələri növbəti təxribatlara əl ataraq, cəbhə xətti boyunca yerləşən yaşayış məntəqələrini güclü atəşə tutdular. Azərbaycan Silahlı Qüvvələri dinc sakinlərin təhlükəsizliyini təmin etmək üçün cavab tədbirləri görməyə məcbur oldu. Genişmiqyaslı hərbi əməliyyatlar nəticəsində Azərbaycan torpaqlarının bir hissəsini işğalçılardan təmizlədi. Xalqımızın, dövlətimizin, ordumuzun mübarizə əzminin yenilməzliyini təsdiq edən bu qələbə sübut etdi ki, torpaqlarımız yağı düşməndən azad ediləcək, şəhidlərimizin qanı yerdə qalmayacaq.

X X X

Fevralın 26-da bütün gün ərzində Xocalı soyqırımı qurbanlarının abidəsi önünə insan axını davam etdi. On minlərlə insan soyqırımı abidəsini ziyarət etdi. Abidənin önünə tər çiçəklər qoyuldu, şəhidlərin ruhuna dualar oxundu.

Xalq qəzeti.-2017.-28 fevral.- № 45.-S.4-5.

Ombudsman Xocalı soyqırımının 26-cı ildönümü ilə əlaqədar bəyanat yayıb *(12 fevral 2018-ci il)*

Azərbaycan Respublikasının insan hüquqları üzrə müvəkkili (Ombudsman) Xocalı soyqırımının 26-cı ildönümü ilə əlaqədar bəyanat yayıb. Bu barədə AZƏRTAC-a Ombudsman Aparatından məlumat verilib.

Bəyanatda deyilir ki, 1992-ci il fevralın 25-dən 26-na keçən gecə Azərbaycanın Xocalı şəhərində erməni silahlı birləşmələrinin keçmiş sovet ordusunun Xankəndindəki 366-cı motoatıcı alayı ilə birgə törətdiyi cinayət beynəlxalq hüquq baxımından məhz soyqırımı kimi qiymətləndirilməlidir. Bu alayın çoxsaylı ağır texnikası qəfildən şəhərə yeridilib, cinayətkarlar şəhəri tərk etmək məcburiyyətində qalan dinc azərbaycanlıları amansızcasına qətlə yetirib, yaşayış evləri və sosial infrastruktur tamamilə dağıdılıb və yandırılıb.

Xocalı soyqırımı zamanı 613 nəfər soydaşımızın, o cümlədən 106 qadın, 63 uşaq, 70 qocanın həyatına son qoyulub, yüzlərlə dinc sakin ağır yaralanıb, 1275 nəfər girov götürülüb. Həmin kütləvi qırğın həyata keçirilərkən 8 ailə bütünlüklə məhv edilib, 25 uşaq hər iki valideynini, 130 uşaq isə valideynlərinin birini itirib, əsir və girov götürülənlərə amansız işgəncələr verilib. Bu zaman insanların əsas hüquqları, ən başlıcası, yaşamaq hüququ kütləvi şəkildə pozulub.

Bu faciə erməni millətçilərinin və onların havadarlarının Azərbaycan xalqına qarşı uzun müddət məqsədyönlü şəkildə davam etdirilən etnik təmizləmə və soyqırımı siyasətini bir daha təsdiq edib, məqsədi soydaşlarımızı öz tarixi torpaqlarından qovmaq və əzəli Azərbaycan ərazilərində “böyük Ermənistan” dövləti yaratmaq olub. Bu hadisələr sırasında 100 illiyini qeyd etdiyimiz, 31 mart 1918-ci il tarixdə azərbaycanlılara qarşı törədilən, dünya tarixində özünün ağır nəticələri ilə seçilən soyqırımı da xüsusi yer tutur.

Xocalı soyqırımını törətməklə hərbi təcavüzün miqyasını daha da genişləndirən və ölkəmizin ayrılmaz tərkib hissəsi olan Dağlıq Qarabağ və ətraf yeddi rayonu işğal edən Ermənistanın apardığı etnik təmizləmə siyasəti nəticəsində torpaqlarımızın 20 faizi işğala məruz qalıb, 20 min soydaşımızın həyatına son qoyulub, bir milyondan çox soydaşımız qaçqın və məcburi köçkün vəziyyətinə düşüb, onların hüquqları kütləvi şəkildə kobudcasına pozulub. Bu işğal zamanı erməni millətçiləri və terrorçuları Xocalı şəhərindən başqa, Azərbaycanın Kərkicahan, Malıbəyli, Quşçular, Qaradağlı, Ağdaban kəndlərində və digər yaşayış məntəqələrində də kütləvi qırğınlar törədiblər.

Bəyanatda deyilir ki, Ümummilli liderimiz Heydər Əliyevin 1994-cü ildə Xocalı soyqırımını ilə bağlı xüsusi müraciəti olub, həmin ilin fevralında Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisi Xocalı soyqırımına hüquqi-siyasi qiymət verib.

İşğal edilmiş Dağlıq Qarabağ və yeddi ətraf rayonun Azərbaycan Respublikasının ayrılmaz tərkib hissəsi olduğunu beynəlxalq hüquq, o cümlədən BMT Təhlükəsizlik Şurasının 1993-cü il tarixli məlum 822, 853, 874 və 884 sayılı qətnamələri, BMT Baş Məclisinin “Azərbaycanın işğal olunmuş ərazilərində vəziyyət” adlı 2008-ci il 14 mart tarixli qətnaməsi, AŞPA-nın 2005-ci il tarixli 1416 sayılı qətnaməsi və 1690 sayılı tövsiyəsi, Avropa Parlamentinin Dağlıq Qarabağla bağlı 2013-cü il 23 oktyabr tarixli qətnaməsi bir daha sübut edir. Lakin erməni tərəfi hər zaman olduğu kimi, qeyri-konstruktiv mövqe nümayiş etdirərək, atəşkəs rejimini mütəmadi olaraq pozur, regionda sülhün bərqərar olmasına maneçilik törədir.

Ermənistanın mülki əhaliyə qarşı yönəlmiş soyqırımı siyasəti bu gün də davam etdirilir, dinc əhalinin, o cümlədən uşaqların qətlə yetirilməsi ilə nəticələnir.

Azərbaycan tərəfi 30 ilə yaxın davam edən bu təcavüzə son qoyulmasına, sülhün bərqərar edilməsinə mütəmadi olaraq səylər göstərir. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev münafişinin beynəlxalq hüququn norma və prinsiplərinə uyğun olaraq, ölkəmizin ərazi bütövlüyü çərçivəsində həll edilməsinin, zəbt olunmuş Azərbaycan torpaqlarından işğalçı qüvvələrin çıxarılmasının zəruriliyi ilə bağlı ədalətli mövqeyini dəfələrlə nüfuzlu beynəlxalq qurumların, o cümlədən BMT Baş Məclisinin tribunallarından bəyan edib.

Hər il olduğu kimi, bu il də həmin soyqırımının dünya ictimaiyyətinin diqqətinə çatdırılması məqsədilə müvafiq Sərəncamla “Xocalı soyqırımının iyirmi altıncı ildönümünün keçirilməsinə dair tədbirlər planı” təsdiq edilib və icra olunur.

Bəyanatda vurğulanır ki, Heydər Əliyev Fondunun vitse-prezidenti Leyla Əliyevanın təşəbbüsü ilə bir çox ölkələrdə və şəhərlərdə həyata keçirilən “Xocalıya ədalət!” beynəlxalq təbliğat kampaniyası Xocalı faciəsinin dünyaya soyqırımı aktı kimi tanınmasında mühüm rol oynayır.

İslam Əməkdaşlıq Təşkilatı Ermənistanı təcavüzkar, Xocalı faciəsini isə soyqırımı kimi tanıyan ilk beynəlxalq təşkilatdır.

Artıq Meksika, Kolumbiya, Peru, Pakistan, Bosniya və Herseqovina, Rumıniya, Çexiya, Sudan, İordaniya, Honduras, Qvatemala, Panama, Sloveniya, Cibuti və Paraqvay parlamentləri Xocalı soyqırımını beynəlxalq hüquq normalarına əsaslanaraq tanıyıblar.

ABŞ-ın 22 ştatı - Massaçusets, Texas, Nyu-Cersi, Meyn, Nyu-Meksika, Arkanzas, Corciya, Oklahoma, Tennesi, Pensilvaniya, Konnektikut, Florida, Missisipi, Vest Virciniya, İndiana, Yuta, Nebraska, Havay, Montana, Arizona, Aydaho və Nevada ştatlarının qanunverici orqanlarında da müvafiq qətnamələr qəbul olunub.

Xocalıda erməni qəsbkarları tərəfindən törədilən bu kütləvi insan qırğını genosid faktıdır və insanlığa qarşı ən ağır cinayətlərdəndir. Belə ki, BMT Baş Məclisinin 1946-cı il 11 dekabr tarixli 96 (I) sayılı qətnaməsində göstərilir ki, genosid insan qruplarının yaşamaq hüququnu pozmaqla yanaşı, BMT-nin məqsəd və vəzifələrinə, ümumbəşəri dəyərlərə tamamilə ziddir və dünya birliyi tərəfindən pislənir.

Genosid cinayətinin əlamətləri BMT Baş Məclisinin 1948-ci il 9 dekabr tarixli 260 (III) sayılı qətnaməsi ilə qəbul olunmuş "Genosid cinayətinin qarşısının alınması və cəzalandırılması haqqında" Konvensiyada müəyyən edilib. Xocalı soyqırımı zamanı baş vermiş cinayət əməllərinin qabaqcadan düşünülmüş qaydada, milli əlamətinə görə insanların kütləvi şəkildə məhv edilməsi niyyəti ilə törədilməsi onun genosid aktı olduğunu sübut edir. Azərbaycana qarşı təcavüz zamanı bu Konvensiyada təsbit olunmuş genosid cinayətini təşkil edən bütün əməllər tətbiq olunub. Lakin təəssüf ki, tarix boyu azərbaycanlılara qarşı törədilən soyqırımı aktları, o cümlədən Xocalı soyqırımı beynəlxalq aləmdə hələ də öz hüquqi-siyasi qiymətini almayıb, bu beynəlxalq cinayəti təşkil edənlər və törədənlər məsuliyyətə cəlb edilməyib, onlara layiq olduqları cəzalar verilməyib və bu məqsədlə hər hansı bir tədbir görülməyib.

"Həmin faciə zamanı qətlə yetirilənlərin, şəhidlərimizin əziz xatirəsini dərin hüznlə yad edərək, yuxarıda qeyd olunanları, habelə beynəlxalq hüququn norma və prinsiplərini rəhbər tutaraq, bildirirəm ki, bu hadisə xüsusi beynəlxalq komissiya tərəfindən araşdırılmalı, səlahiyyətli beynəlxalq qurumlar tərəfindən genosid aktı kimi tanınmalı, cinayət törədənlərə qarşı cəza tədbirləri tətbiq edilməlidir. Hər bir dövləti, beynəlxalq təşkilatları bir daha bu soyqırımını ədalət naminə tanımağa, onu törədənlərin cəzalandırılması üçün həmrəyliyə və səyləri artırmağa çağırıram.

26 il əvvəl törədilmiş Xocalı soyqırımına beynəlxalq miqyasda hüquqi-siyasi qiymət verilməli, Ermənistan münaqişə ilə bağlı qəbul olunmuş məlum beynəlxalq sənədlərin qərarlarına riayət etməli, Azərbaycanın ərazi bütövlüyü, qaçqın və məcburi köçkün soydaşlarımızın pozulmuş hüquqları bərpa olunmalı, azərbaycanlı əsir və girovlar azad edilməli, onlar öz doğma yurdlarına qayıtmalı, habelə günahsız, dinc insanları qətlə yetirən cinayətkarlar tezliklə ədalət məhkəməsi qarşısında cavab verməli və cəzalandırılmalıdır", - deyərək ombudsman bəyanatda qeyd edir.

Xalq qəzeti.-2018.-13 fevral.-№33.-S.4.

Xocalı soyqırımının 26-cı ildönümünün keçirilməsinə dair tədbirlər planı təsdiq edilib
(12 fevral 2018-ci il)

Azərbaycan Respublikası Prezidenti Administrasiyasının rəhbəri Ramiz Mehdiyevin sərəncamı ilə “Xocalı soyqırımının iyirmi altıncı ildönümünün keçirilməsinə dair tədbirlər planı” təsdiq edilib.

AZƏRTAC xəbər verir ki, tədbirlər planında Bakının Xətai rayonunda, Goranboy rayon mərkəzində və Ağcakənd qəsəbəsində Xocalı soyqırımı qurbanlarının xatirəsinə ucaldılmış abidələrin önünə əklil qoyulması mərasimlərinin keçirilməsi, ictimaiyyət nümayəndələri tərəfindən Şəhidlər xiyabanının ziyarət edilməsi, Azərbaycanın xarici ölkələrdəki səfirliklərində, nümayəndəliklərində, konsulluqlarında və diaspor təşkilatlarında soyqırımı ilə bağlı tədbirlərin (mətbuat konfranslarının, anım mərasimlərinin və s.) təşkili, xarici və yerli kütləvi informasiya vasitələri, o cümlədən teleradio kanallarında qanlı qırğın əks etdirən materialların yayılması və internet şəbəkəsində mütəmadi olaraq yenilənməsi nəzərdə tutulub.

Bundan başqa, ölkəmizdə fəaliyyət göstərən dini konfessiya və qurumlar tərəfindən Xocalı soyqırımı qurbanlarının xatirəsinə həsr olunan anım mərasimləri təşkil ediləcək, idarə və təşkilatlarda, təhsil və mədəniyyət müəssisələrində xatirə gecələri, foto-rəsm sərgiləri, şahidlərlə görüşlər keçiriləcək, Azərbaycanın ərazi bütövlüyü uğrunda mübarizəyə həsr olunan sənədli və bədii filmlər göstəriləcək.

Xocalılıların müvəqqəti məskunlaşdıqları şəhər və rayonlarda (Bakı, Sumqayıt, Gəncə, Mingəçevir, Şəki, Goranboy, Bərdə, Sabirabad, Göyçay, Zaqatala, Oğuz, Balakən) dövlət qurumları rəhbərlərinin, Milli Məclisin deputatlarının və ziyalıların şəhid ailələri ilə görüşləri təşkil olunacaq.

Fevralın 26-da təhsil müəssisələrində ilk dərslər Xocalı soyqırımına həsr olunacaq, həmin gün saat 17.00-da bütün ölkə ərazisində Xocalı soyqırımı qurbanlarının xatirəsi bir dəqiqəlik sükutla yad ediləcək, Xocalı soyqırımı günü ilə əlaqədar respublikanın şəhər və rayonlarında, kənd və qəsəbələrində Azərbaycanın dövlət bayraqları endiriləcək.

Azərbaycan.-2018.-13 fevral.-№33.-S.2.

Qafqaz Müsəlmanları İdarəsi Xocalı soyqırımını ilə əlaqədar dünya dini liderlərinə, beynəlxalq təşkilatlara müraciət edib
(15 fevral 2018-ci il)

Qafqaz Müsəlmanları İdarəsi (QMI) Xocalı soyqırımının 26-cı ildönümü ilə əlaqədar dünya dini liderlərinə, parlamentlərə, beynəlxalq təşkilatlara və İnsan Hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsinə müraciət edib.

QMİ-dən AZƏRTAC-a daxil olan müraciətdə bildirilir ki, Uca Allah insan həyatını müqəddəs dəyər olaraq səciyyələndirir və Yer üzündə bir günahsız insanın ölümünü bütün bəşərin öldürülməsi qədər ağır günah olaraq qəbul edir. Tarixi fakt ondan ibarətdir ki, 1992-ci il fevralın 25-dən 26-na keçən gecə erməni işğalçıları öz havadarlarının köməyi ilə Xocalı şəhərinə qəfil silahlı basqın edib və oranın dinc, silahsız əhəlisinə qarşı amansız kütləvi qırğın törədiblər. Ermənistan silahlı quldurlarının təcavüz etdiyi həmin gecə qocalar, uşaqlar, hamilə qadınlar da daxil olmaqla 613 nəfər xüsusi qəddarlıqla qətlə yetirilib. Xocalı şəhəri yerlə yeksan edilib, əhalinin 150 nəfəri itkin düşüb, 1275 nəfər əsir götürülərək ağır işgəncələrə məruz qalıb, vəhşicəsinə qətlə yetirilmiş dinc sakinlərin cəsədlərinin üzərində ağlasığmaz təhqiramiz hərəkətlər edilib. Mahiyyəti etibarilə Xocalı faciəsi – Holokost, Hernika, Xatın soyqırımları kimi insanlığa qarşı törədilmiş cinayətlərlə eynidir. Ermənistanın Azərbaycana təcavüzü nəticəsində Azərbaycan xalqı öz doğma torpaqlarında etnik təmizləmə, maddi və mənəvi terrora məruz qalıb, erməni ekstremistləri ərazimizin 20 faizini işğal edib, bir milyondan artıq azərbaycanlıyı doğma yurdlarından didərgin salıb, zəbt etdikləri Qarabağ torpaqlarında vandalizm aktları həyata keçirərək tarixi, dini və mədəniyyət abidələrimizi məhv ediblər. Xocalıda məqsədyönlü soyqırımı aktı isə erməni vəhşiliklərinin kulminasiya nöqtəsidir.

Müraciətdə qeyd edilir ki, iyirmi altı il müddət keçməsinə baxmayaraq, erməni terrorçuları törətdikləri cinayətlərə görə hələ də cəza almayıb, Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Təhlükəsizlik Şurasının 4 məlum qətnaməsinin tələbləri bu günədək yerinə yetirilməyib. Azərbaycanın beynəlxalq ictimaiyyətə mütəmadi müraciətlərinə obyektiv yanaşan dünyanın bir sıra dövlətləri və beynəlxalq təşkilatlar Xocalı soyqırımını tanısa da, təəssüf ki, bu dəhşətli cinayətə etinasız yanaşanlar da var. Bu gün dünyada baş verən zorakılıq halları, terrorizm və ekstremizm kimi cinayətlərin təməlinə bəzi dövlətlərin, təşkilatların və dini liderlərin problemlərə münasibətindəki ikili standartlar, rasizm, antisemitizm, ksenofobiya, islamofobiya kimi təhlükəli meyillər dayanır. Bu yanaşma səbəbindən törədilən qətlamlar, o cümlədən Xocalı faciəsi layiqli qiymətini almadıqca yeni-yeni bəşəri cinayətlərə, humanitar fəlakətlərə yol açılır, dünyanın müxtəlif bölgələrində soyqırımlarının təkrarlanmasına, terrorizm, ekstremizm, separatçılıq üçün zəmin yaranır.

Bildirilir ki, Azərbaycanın üzləşdiyi bu təcavüz və onun nəticəsində yaranmış bir milyondan artıq qaçqın və məcburi köçkün probleminə biganə münasibət bəslənməsi, erməni ekstremistlərinin soydaşlarımızı öz doğma yurd-yuvalarından didərgin salmalarına görə məsuliyyətə cəlb edilməmələri nəticəsində erməni tərəfi təxribatlarından nəinki əl çəkmir, öz dədə-baba yurdlarında uyuyan qohumlarının qəbrini ziyarət edən vətəndaşlarımızı əsir, girov götürərək onlara qarşı olmazın işgəncələr tətbiq edir, cəsədlərin qaytarılması məsələsində belə beynəlxalq konvensiyalara əməl etməkdən boyun qaçırır. Əvəzində, heç bir tarixi həqiqətə söykənməyən uydurma erməni soyqırımının tanındılması cəhdləri, soyqırımı törədənlərin özlərini “soyqırımı qurbanları” kimi qələmə vermələri, ildönümlərinin qeyd edilməsi tarixin siyasi məqsədlərlə saxtalaşdırılmasından başqa bir şey deyil.

Vurğulanır ki, bu gün Azərbaycan dövlətinin haqqın və tarixi ədalətin bərpası yönündə apardığı məqsədyönlü siyasət, dünya azərbaycanlılarının və ictimai təşkilatların dəstəyi ilə həyata keçirilən tədbirlər, o cümlədən “Xocalıya ədalət!” kampaniyası Azərbaycan həqiqətlərinin beynəlxalq səviyyədə yayılmasında, qəsbkarın əsl simasının açılmasında önəmli rol oynayır.

“Biz, Azərbaycan dindarları ölkəmizin ərazi bütövlüyünün Ali Baş Komandanımızın rəhbərliyi ilə bərpası yönündə səylərin uğurla nəticələnməsinə inanır və onun üçün dualar edir, Vətənimizin ayrılmaz hissəsi olan Qarabağda torpaqlarımızın azad olması uğrunda həlak olmuş bütün şəhidlərin, o cümlədən Xocalı şəhidlərinin əziz xatirəsini daim uca tuturuq. Bütün dünya xalqlarına sülh, səadət, əmin-amanlıq və rifah diləyən hər birimizin Rəbbimiz qarşısında, bəşəriyyət qarşısında vicdan naminə müqəddəs borcumuz ədalətin bərqərarına nail olmaqdır. Dünyanın dini liderlərinə, parlamentlərə, beynəlxalq təşkilatlara və İnsan hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsinə bir daha müraciət edərək, onları Azərbaycan xalqına qarşı erməni ekstremistlərinin təcavüzünə və vəhşiliklərinə prinsipial siyasi, hüquqi qiymət verməyə, Xocalıda törədilən cinayəti soyqırımı aktı kimi tanımağa çağırırıq.

Qoy Uca Yaradan hamımıza savab əməllərdə, həqiqəti yanlışdan seçməkdə və ədalətli olmaqda yardımçı olsun! AMİN!”, - deyə müraciətdə qeyd edilir.

Azərbaycan.-2018.-16 fevral.-№36.-S.6.

**Xarici İşlər Nazirliyi və Baş Prokurorluq Xocalı soyqırımının 26-cı ildönümü ilə əlaqədar
birgə bəyanat yayıb**
(23 fevral 2018-ci il)

Xarici İşlər Nazirliyi və Baş Prokurorluq Xocalı soyqırımının 26-cı ildönümü ilə əlaqədar birgə bəyanat yayıb.

Baş Prokurorluqdan AZƏRTAC-a daxil olan bəyanatda deyilir ki, Ermənistan Respublikası 1980-ci illərin sonlarından Azərbaycanın Dağlıq Qarabağ regionunda aqressiv separatizmi və dövlət səviyyəsində terrorizmi açıq dəstəkləməsinə, Azərbaycana qarşı müharibəyə başlayaraq ərazilərimizin 20 faizini işğal etməsinə, zəbt olunmuş torpaqlarda və Ermənistanın öz ərazisində bir milyondan çox köklü azərbaycanlıya qarşı etnik təmizləmənin həyata keçirilməsinə və çoxsaylı hərbi cinayətlər, insanlıq əleyhinə cinayətlər və soyqırımı aktları törətməsinə görə məsuliyyət daşıyır.

Müharibənin gedişində Xocalı şəhərinin işğalı xüsusilə faciəli idi. Münaqişədən əvvəl Azərbaycanın Dağlıq Qarabağ regionunda yerləşən bu şəhərdə 7000 insan yaşayırdı. 1991-ci ilin oktyabr ayından şəhər tamamilə Ermənistan silahlı qüvvələri tərəfindən mühasirəyə alındı. 1992-ci ilin fevralın 25-dən 26-na keçən gecə kütləvi artilleriya zərbələrinin ardınca Ermənistan silahlı qüvvələri keçmiş Sovet Sosialist Respublikaları İttifaqının (SSRİ) 366 sayılı motoatıcı alayının köməyi ilə Xocalının işğalını həyata keçirdilər. İşğalçılar Xocalını darmadağın etdilər və xüsusi amansızlıqla onun dinc əhalisinin qırğını törətdilər.

Xocalı soyqırımı nəticəsində şəhərin 5379 nəfər əhalisi deportasiyaya məruz qalıb, 613 nəfər, o cümlədən 63 uşaq, 106 qadın vəhşicəsinə qətlə yetirilib, 8 ailə tamamilə məhv edilib, 487 nəfər müxtəlif dərəcəli bədən xəsarətləri alıb, 1275 nəfər əsir və girov götürülüb. Girov götürülənlərdən 150 nəfərin, o cümlədən 68 qadın və 26 uşağın taleyi bu günədək məlum deyil. Ermənistan silahlı birləşmələri tərəfindən Xocalı şəhərinin işğal edilməsi ilə əlaqədar Azərbaycan dövlətinə və vətəndaşlarına 170 milyon ABŞ dollarından artıq ziyan vurulub.

Ermənistan tərəfindən Azərbaycan Respublikasına qarşı başlanan müharibənin səbəbləri və nəticələrinin ümumi qiymətləndirilməsi və Xocalıdakı faciəvi hadisələrin bütün mövcud faktları qəti şəkildə sübut edir ki, Azərbaycanın bu şəhərində törədilmiş cinayətlər sıradan və təsadüfi hərəkət olmayıb, əksinə əsas məğzini irqi üstünlük, etnik ayrı-seçkilik və nifrət kimi çirkin ideyalar təşkil edən Ermənistanın geniş yayılmış və sistemli zorakılıq siyasətinin tərkib hissəsi olub. Xocalıdakı mülki insanların məqsədyönlü qırğını sadəcə azərbaycanlı olduqları üçün onların kütləvi məhvinə yönəlmişdi.

Bəyanatda qeyd edilir ki, Azərbaycan Respublikasına qarşı davam edən təcavüzün fonunda Ermənistan tərəfindən törədilmiş müharibə, insanlıq əleyhinə cinayətlər və Xocalı soyqırımı insan hüquqları və beynəlxalq humanitar hüququn, xüsusilə 1949-cu il Cenevrə Konvensiyaları, Soyqırımı Cinayətinin Qarşısının alınması və Cəzalandırılması haqqında Konvensiya, Mülki və Siyasi Hüquqlar haqqında Beynəlxalq Pakt, İqtisadi, Sosial və Mədəni Hüquqlar haqqında Beynəlxalq Pakt, İşgəncələrə və Digər Qəddar, Qeyri-insani, yaxud Ləyaqəti Açıqdan Davranış və Cəza növlərinə qarşı Konvensiya, İrqi ayrı-seçkiliyin bütün formalarının Ləğv edilməsi haqqında beynəlxalq Konvensiya, Uşaq Hüquqları haqqında Konvensiya və İnsan Hüquqlarının və Əsas Azadlıqların müdafiəsi haqqında Konvensiyanın ciddi şəkildə pozulmasıdır.

Azərbaycan Respublikası Hərbi Prokurorluğu tərəfindən aparılan istintaqla bir sıra hərbi qulluqçu və digər şəxslərin Xocalı soyqırımında iştirakı tam sübuta yetirilib və onların Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin soyqırımı, işgəncə, əhalini deportasiya etmə, silahlı münaqişə zamanı beynəlxalq humanitar hüquq normalarını pozmağa və digər cinayətlərə görə məsuliyyət nəzərdə tutan maddələri ilə təqsirləndirilən şəxs qismində cəlb edilmələri barədə müvafiq qərarlar çıxarılıb.

Xocalı soyqırımı epizodu üzrə aparılan istintaq nəticəsində 7000-ə yaxın istintaq hərəkəti icra edilib, o cümlədən 1693 şahid və 2548 zərərçəkmiş şəxs qismində olmaqla 4241 nəfər dindirilib, 800-dən artıq müxtəlif ekspertizalar keçirilib, digər istintaq hərəkətləri icra edilib.

Avropa İnsan Hüquqları Məhkəməsi 2010-cu il 22 aprel tarixli qərarında Xocalıda törədilmiş cinayətə münasibətdə hücumda iştirak edənlərin davranışını müharibə cinayətləri və ya insanlıq əleyhinə cinayətlərə bərabər tutulan hərəkətlər kimi qiymətləndirərək mühüm nəticəyə gəlibdir. 15-dən çox dövlətin milli qanunvericilik orqanı, həmçinin İslam Əməkdaşlıq Təşkilatı Xocalıda dinc əhalinin qırğınının ən kəskin şəkildə pislənilməsi və Xocalı faciəsinin soyqırımı və insanlıq əleyhinə cinayət aktı kimi tanınmasına dair çoxsaylı qətnamə və qərarlar qəbul edilib.

Beynəlxalq ictimaiyyətin mövqeyini, zəbt olunmuş Azərbaycan torpaqlarından işğalçı qüvvələrin dərhal, qeyd-şərtsiz və tam geri çəkilməsi ilə bağlı BMT Təhlükəsizlik Şurasının qətnamələrinin tələblərini tamamilə inkar edərək və beynəlxalq hüququ kobudcasına pozaraq, Ermənistan qəsb olunmuş ərazilərdə hərbi mövcudluğunu gücləndirərək, həmin ərazilərin demoqrafik, mədəni və fiziki xarakterini dəyişərək, yüz minlərlə azərbaycanlının həmin ərazilərdə yerləşən doğma yurd-yuvalarına qayıtmasının qarşısını alaraq, Ermənistan və

Azərbaycan arasında sərhəd və təmas xətti boyunca sıx yaşayan mülki insanlara müntəzəm şəkildə hücum edərək Ermənistan işğala əsaslanan mövcud status-kvosunu daha da möhkəmləndirilməsinə yönəlmiş səy göstərməyə davam etməkdədir. Rüşvətxor əcnəbi siyasətçilərin və lobbi qruplarının dəstəyi ilə Ermənistan təcavüz, işğal və qanlı etnik təmizləmə nəticəsində Azərbaycanın işğal olunmuş torpaqlarında yaratdığı qanunsuz və qondarma separatçı rejimin təşviqatının aparılması istiqamətində saxta məlumatlar və aktiv dezinformasiyaya köklənən kampaniyalar aparır.

Bəyanatda bildirilir ki, Ermənistan Respublikasının beynəlxalq hüquqa zidd fəaliyyətləri ilə bağlı məsuliyyətləri ilə yanaşı, beynəlxalq cinayət hüququnun adət və müqavilə normalarına əsasən Xocalı şəhərindəkilər də daxil olmaqla silahlı münaqişə kontekstində törədilmiş müəyyən fəaliyyətlər beynəlxalq cinayət əməlləri hesab olunur və ona görə də bu əməllərin törədilməsində iştirak etmiş şəxslər, onlarla əlbir olan və onlara kömək edənlər də fərdi qaydada məsuliyyət daşıyırlar.

Məlumdur ki, Ermənistanın indiki və əvvəlki rəhbərliyi, digər çoxlu yüksək rütbəli siyasi və hərbi rəsmiləri və Azərbaycanın işğal olunmuş ərazisində Ermənistan tərəfindən yaradılmış separatçı rejimin rəhbərləri ilə birlikdə Azərbaycan torpaqlarının zəbt olunmasında və Xocalı da daxil olmaqla azərbaycanlı mülki şəxslərə və hərbiçilərə qarşı zorakılıqda şəxsən iştirak ediblər. Öz təqsirliliyini utanmadan etiraf etmiş Ermənistanın o dövrdəki müdafiə naziri və hazırkı prezidenti Serj Sarkisyan Britaniya jurnalisti Tomas de Vaala müsahibəsində deyib: “Xocalıdan qabaq azərbaycanlılar düşünürdü ki, ermənilər mülki əhaliyə əl qaldıra bilməyən xalqdırlar. Biz bu stereotipi sındırdıq” (Tomas de Vaal, Qarabağ: Ermənistan və Azərbaycan sülh və savaş yollarında (Nyu-York və London, Nyu-York Universiteti Nəşriyyatı, 2003), səh. 172).

Danılmaz faktdır ki, bu gün heç bir rəsmi və ya siyasi status ən qatı beynəlxalq cinayətlər, o cümlədən hərbi cinayətlər, insanlıq əleyhinə cinayətlər, soyqırımı və etnik təmizləmədə adı hallandırılan heç bir şəxsə immunitet verə bilməz.

Azərbaycan Respublikası əmindir ki, milli səviyyədə, həmçinin mövcud beynəlxalq hüquq çərçivəsində görülən davamlı tədbirlər cəzasızlığa son qoyulmasına və Ermənistanın Azərbaycana qarşı təcavüzü fonunda törədilmiş ağır cinayətlərə görə məsuliyyət daşıyan şəxslərin ədalət məhkəməsinə gətirilməsinə xidmət edəcək.

Azərbaycan.-2018.- 25 fevral.- № 44.-S.1,3.

**Prezident İlham Əliyev Xocalı soyqırımını qurbanlarının xatirəsini anım mərasimində
iştirak edib**
(26 fevral 2018-ci il)

1992-ci il fevralın 25-dən 26-na keçən gecə erməni təcavüzkarları Azərbaycanın Xocalı şəhərində bəşəriyyət tarixində ən qanlı faciələrlə bir sırada duran soyqırımını törətdilər. Bu faciədən 26 il keçir. Həmin kütləvi qırğın nəticəsində 106-sı qadın, 63-ü uşaq, 70-i qoca olmaqla 613 nəfər amansızlıqla qətlə yetirildi, 487 nəfər şikəst oldu, 1275 dinc sakin girov götürüldü, onlardan 150 nəfərin taleyi hələ də məlum deyil. Bu soyqırımını aktı nəticəsində 8 ailə tamamilə məhv edildi, 25 uşaq hər iki valideynini itirdi. Hər il dünya azərbaycanlıları və ədaləti uca tutanlar Xocalı soyqırımını qurbanlarının xatirəsini yad edirlər.

Azərbaycan paytaxtının minlərlə sakini Xocalı soyqırımının 26-cı ildönümü ilə əlaqədar anım mərasimində iştirak etmək üçün fevralın 26-da səhər tezdən Xətai rayonunda faciə qurbanlarının xatirəsinə ucaldılmış abidənin önünə toplaşdı.

AZƏRTAC xəbər verir ki, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev və birinci xanım Mehriban Əliyeva anım mərasimində iştirak etdilər.

Abidənin yanında fəxri qarovul dəstəsi düzülmüşdü.

Prezident İlham Əliyev abidənin önünə əklil qoydu, soyqırımını qurbanlarının xatirəsinə ehtiramını bildirdi.

Birinci vitse-prezident Mehriban Əliyeva, Baş nazir Artur Rəsizadə, Milli Məclisin sədri Oqtay Əsədov, Prezident Administrasiyasının rəhbəri Ramiz Mehdiyev abidənin önünə gül dəstələri qoydular.

Mərasimdə dövlət və hökumət nümayəndələri, Milli Məclisin deputatları, nazirlər, komitə və şirkət rəhbərləri, dini konfessiyaların başçıları, habelə qırğından xilas ola bilmiş Xocalı sakinləri iştirak edirdilər.

Anım mərasiminin iştirakçıları abidənin önünə tər güllər düzdülər.

Azərbaycanın tarixinə qanlı hərflərlə yazılmış həmin gecə erməni silahlı dəstələri hələ SSRİ dövründə Xankəndi şəhərində yerləşən, şəxsi heyətinin xeyli hissəsi ermənilərdən ibarət olan 366-cı motoatıcı alayın zirehli texnikasının və hərbcilərinin köməyi ilə qədim Xocalı şəhərini yerlə-yeksan etdilər.

Xocalı faciəsi 200 ilə qədər bir müddətdə erməni millətçilərinin və onların havadarlarının Azərbaycan xalqına qarşı apardıqları etnik təmizləmə və soyqırımını siyasətinin davamıdır. Soyqırımını zamanı 56 nəfər xüsusi qəddarlıqla öldürülüb, 3 nəfər diri-diri yandırılıb, başlarının dərisi soyulub, bədən əzaları və başları kəsilib, gözləri çıxarılıb, hamilə qadınların qarnı süngü ilə yarılıb. Bu əməllərin qabaqcadan düşünülmüş qaydada, milli əlamətinə görə insanların tamamilə və ya qismən məhv edilməsi niyyəti ilə törədilməsi beynəlxalq hüquqa əsasən Xocalı faciəsinin məhz soyqırımını olduğunu təsdiq edir.

İnsanlığa qarşı törədilmiş bu cinayət aktı beynəlxalq aləm tərəfindən öz hüquqi qiymətini almalıdır. Azərbaycan dövləti erməni millətçilərinin xalqımıza qarşı törətdiyi cinayətlər, o cümlədən Xocalı faciəsi haqqında həqiqətlərin dünya ictimaiyyətinə çatdırılması, onun soyqırımını kimi tanınması üçün məqsədyönlü və ardıcıl iş aparır. Prezident İlham Əliyev Xocalı faciəsini təcavüzkar erməni millətçilərinin yüzilliklər boyu Azərbaycan xalqına qarşı apardığı soyqırımını və etnik təmizləmə siyasətinin qanlı səhifəsi kimi qiymətləndirib.

Erməni təcavüzkarlarının törətdikləri bu vəhşilik yaddaşlardan heç zaman silinməyəcək. Bu, təkcə Azərbaycan xalqına qarşı soyqırımını deyildi, bəşəriyyətə, insanlığa qarşı törədilmiş qanlı cinayət idi. Buna baxmayaraq, o zamankı Azərbaycan hakimiyyəti bu dəhşətli hadisəyə siyasi qiymət verilməsi, qanlı qırğın barədə obyektiv məlumatların dünya ictimaiyyətinə çatdırılması üçün heç bir əsaslı iş görmədi. Yalnız ümummilli lider Heydər Əliyev xalqın təkidli tələbi ilə yenidən hakimiyyətə gəldikdən sonra həmin qanlı faciəyə hüquqi-siyasi qiymət verildi. 1994-cü ildə ulu öndər Heydər Əliyevin təşəbbüsü ilə Azərbaycan parlamenti 26 fevralı Xocalı soyqırımını günü kimi elan etdi.

Hər il bu müdhiş faciənin ildönümü respublikamızda və dünyanın müxtəlif ölkələrində ürək ağrısı ilə qeyd olunur. Faciə ilə bağlı həqiqətlərin dünya ictimaiyyətinə çatdırılmasında Azərbaycan Respublikasının Birinci vitse-prezidenti, Heydər Əliyev Fondunun prezidenti Mehriban Əliyeva böyük xidmətlər göstərmişdir. Fondun vitse-prezidenti Leyla Əliyevanın təşəbbüsü ilə "Xocalıya ədalət!" beynəlxalq kampaniyası çərçivəsində də hər il silsilə tədbirlər reallaşdırılır. Həyata keçirilən ardıcıl və kompleks tədbirlərin məntiqi nəticəsi olaraq yalan və saxtakarlıq üzərində qurulmuş erməni təbliğat maşınının iç üzünü ifşa olunur. Artıq Xocalı faciəsinin soyqırımını olması faktı dünyanın bir çox ölkələrinin və beynəlxalq təşkilatların qərarlarında, qətnamələrində əksini tapır. Kanada, Meksika, Kolumbiya, Peru, Pakistan, Bosniya və Herseqovina, Rumıniya, Çexiya, İordaniya, Honduras və digər ölkələrin parlamentləri, eləcə də ABŞ-ın bir sıra ştatlarının qanunverici orqanları və İslam Əməkdaşlıq Təşkilatı Xocalı soyqırımını tanıyır. Beynəlxalq hüquqa görə, soyqırımını sülh və bəşəriyyət əleyhinə yönələn əməldir və ən ağır beynəlxalq cinayət sayılır. BMT Baş Məclisinin 1948-ci il 9 dekabr tarixli 260 sayılı qətnaməsi ilə qəbul edilən və 1961-ci ildən qüvvəyə minən Konvensiyada soyqırımını cinayətinin hüquqi əsası

təsvir edilib. Ermənistanın Azərbaycana qarşı təcavüzü zamanı həmin Konvensiyada təsbit edilən soyqırımı cinayətinə aid bütün əməllər tətbiq olunub.

Xalqımız qəti əmindir ki, ədalət mütləq yerini tutacaq, Xocalı faciəsi soyqırımını kimi tanınacaq, eləcə də hazırda Cənubi Qafqazın iqtisadi güc mərkəzinə çevrilən, beynəlxalq aləmdə mövqeyini daha da möhkəmləndirən, hərbi qüdrəti ilə seçilən Azərbaycan düşmən tapdağı altında olan torpaqlarını azad edəcək, şəhidlərimizin qanı yerdə qalmayacaq, günahkarlar isə layiqli cəzalarını alacaqlar.

Xalq qəzeti.-2018.-27 fevral.-№ 45.-S 1.

Prezident İlham Əliyev “Rossiya-24” telekanalının müxbirinə müsahibə verib:
(26 fevral 2018-ci il)

Fevralın 26-da Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev “Rossiya-24” telekanalının müxbirinə müsahibə verib.

AZƏRTAC xəbər verir ki, müsahibə fevralın 26-da telekanalın Xocalı soyqırımını ilə əlaqədar efirə gedən reportajında yer alıb. Müsahibəni təqdim edirik.

Müxbir: İlham Heydər oğlu, ağır səhərdir. Hansı düşüncələrlə buraya gəlmisiniz, hansı fikirlərlə yuxudan oyanmısınız? Deməliyəm ki, Rusiyada rusiyalılar bu faciəni xatırlayırlar və bu günü ehtiramla yad edirlər. Hansı düşüncələrlə bu gün buraya gəlmisiniz?

Prezident İlham Əliyev: İlk növbədə, belə bir gündə bizimlə birlikdə olmaq və Azərbaycan xalqının faciəsinə münasibət bildirmək üçün Bakıya gəldiyinizə görə sizin telekanala təşəkkür etmək istəyirəm. Mən bunu çox yüksək qiymətləndirirəm və buna görə sizə minnətdaram. Bu gün Azərbaycan xalqının tarixində ən qanlı səhifələrdən biridir, azərbaycanlıların soyqırımını gündür. Bu günü Azərbaycan xalqı həmişə yadda saxlayacaq və heç vaxt unutmayacaq. Ermənistan 26 il əvvəl azərbaycanlılara qarşı soyqırımını törədib. Bunun nəticəsində 613 dinc sakin öldürülüb, onlardan 106-sı qadın, 63-ü uşaqdır. 1200-dən çox dinc sakin əsir düşüb və işgəncələrə məruz qalıb, 500-ə qədər insan əlil olub, 150 dinc sakin barədə isə heç bir məlumat yoxdur. Onlar itkin düşmüş sayılırlar, amma onların öldürüldüyü ehtimalı daha çoxdur. Həmin müdhiş gün, həmin qanlı faciə barədə çox sayda video, foto materiallar, möcüzə nəticəsində sağ qalmış insanların şahidliyi var. Bu, erməni faşizminin təzahürü idi. Bu, vəhşiliyin təzahürü idi.

Bu gün bütün dünyada “Xocalıya ədalət!” kampaniyası genişlənir. Bu günlər dünyanın bir çox ölkələrində matəm tədbirləri keçirilir. Bu günlər Azərbaycanın diaspor təşkilatları, ictimaiyyət “dəyirmi masa”lar, təqdimatlar, sərgilər keçirir. Bütün foto və video sənədlər bu böyük faciə haqqında şahidlik edir. Biz bunu xatırlayırıq. Bunu heç vaxt unutmayaçağıq. Bu faciənin heç vaxt təkrarlanmaması üçün Azərbaycan daha güclü olmalıdır. Siz mənim bu matəm gününü hansı hisslərlə qarşıladığımı soruşdunuz - hər bir azərbaycanlının keçirdiyi hisslərlə, günahsız öldürülənlərə görə dərd, kədər, qurbanlara görə ağrı hissi, eyni zamanda, ölkəmizi möhkəmləndirmək qətiyyəti ilə. Azərbaycan xalqının gələcəkdə heç vaxt belə faciə ilə üzləşməməsi üçün ölkəmizin iqtisadi, hərbi potensialını möhkəmləndirməliyik.

Müxbir: İlham Heydər oğlu, bu müsahibəyə, bizimlə vaxt tapıb görüşdüyünüzdə görə təşəkkür edirik.

Prezident İlham Əliyev: Sağ olun.

Müxbir: Bu, dövlət üçün kədərli dir.

Prezident İlham Əliyev: Bu gün bizimlə burada olduğunuza görə bir daha sizə təşəkkür etmək istəyirəm. Çox sağ olun.

Müxbir: İştirak etməkdən məmnun olduq.

**Xocalı soyqırımının iyirmi yeddinci ildönümü haqqında
Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Sərəncamı
(5 fevral 2019-cu il)**

Xocalı soyqırımı iki yüz ildən çox müddətdə təcavüzkar erməni millətçilərinin xalqımıza qarşı apardığı etnik təmizləmə və soyqırımı siyasətinin qanlı səhifəsidir. Bu qanlı faciədən 27 il ötür. 1992-ci il fevralın 25-dən 26-na keçən gecə Ermənistan silahlı qüvvələri Xocalı şəhərinə hücumla keçmiş, bütün beynəlxalq hüquq, o cümlədən beynəlxalq humanitar hüquq normalarını pozaraq oraya zirehli texnika yeritmiş, şəhərin dinc əhalisinə misli görünməmiş qəddarlıqla divan tutmuşlar. Ermənistan silahlı qüvvələrinin mühasirəsində qalmış şəhər sakinlərindən 613-ü, o cümlədən 106 qadın, 63 uşaq və 70 qoca öldürülmüş, 487 dinc sakin ağır yaralanmış, 1275 nəfər isə girov götürülmüşdür.

Xocalı soyqırımını törətməklə Ermənistan Azərbaycana qarşı hərbi təcavüzün miqyasını daha da genişləndirmiş, Azərbaycanın Dağlıq Qarabağ bölgəsinin hüddudlarından kənara çıxaraq Laçın, Kəlbəcər, Ağdam, Cəbrayıl, Füzuli, Qubadlı, Zəngilan rayonlarını işğal etmişdir. Bunun nəticəsində 20 min soydaşımızın həyatına son qoyulmuş, 50 mindən çox insan yaralanmış və əlil olmuş, torpaqlarımızın 20 faizi işğala məruz qalmışdır. Dünya tarixinin ən qanlı faciələrindən biri sayılan Xocalı soyqırımı XX əsrdə erməni şovinizminin mahiyyətini aşkara çıxaran təkzibolunmaz tarixi gerçəklikdir.

BMT Təhlükəsizlik Şurasının dörd qətnaməsinə, İslam Əməkdaşlıq Təşkilatının, Qoşulmama Hərəkatının, Avropa Şurası Parlament Assambleyasının və eləcə də digər beynəlxalq qurumların qərarlarına baxmayaraq, Ermənistan–Azərbaycan Dağlıq Qarabağ münaqişəsi bu günədək beynəlxalq hüququn normaları və prinsipləri, ölkəmizin beynəlxalq səviyyədə tanınmış sərhədləri daxilində ərazi bütövlüyü və suverenliyi çərçivəsində öz həllini tapmamışdır.

“Xocalıya ədalət!” kampaniyası çərçivəsində gerçəkləşdirilən tədbirlərin nəticəsi olaraq dünyanın bir sıra ölkələrində bu soyqırımla bağlı müvafiq qərarlar qəbul edilsə də, bəşəriyyət əleyhinə bu cür ağır cinayətə beynəlxalq miqyasda hələ hüquqi qiymət verilməmişdir.

2016-cı ilin Aprel döyüşlərində Azərbaycan Ordusu torpaqlarımızın bir qismini işğaldan azad etmiş, uğurlu Naxçıvan əməliyyatı ilə 11 min hektar ərazi nəzarətimizə keçmişdir. Ölkəmizin ərazi bütövlüyünü bərpa etmək üçün bizim kifayət qədər hərbi gücümüz, iqtisadi potensialımız və siyasi iradəmiz vardır. Mövcud status-quo qəbul edilməzdir və Ermənistanın işğalçı qüvvələrinin torpaqlarımızdan çıxarılması tələbi daim gündəmdədir.

Azərbaycan xalqı və dövləti Xocalı faciəsini heç vaxt unutmur və unutmayacaqdır.

Xocalı faciəsinin iyirmi yeddinci ildönümü ərəfəsində şəhidlərin xatirəsini dərin hüznə yad edərək və Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 109-cu maddəsinin 32-ci bəndini rəhbər tutaraq **qərara alıram**:

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Administrasiyası Xocalı soyqırımının iyirmi yeddinci ildönümü ilə bağlı tədbirlər planını hazırlayıb onun həyata keçirilməsini təmin etsin.

İlham Əliyev
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 5 fevral 2019-cu il.

Ombudsman Xocalı soyqırımının 27-ci ildönümü ilə əlaqədar bəyanat yayıb
(18 fevral 2019-cu il)

Azərbaycan Respublikasının insan hüquqları üzrə müvəkkili (Ombudsman) Xocalı soyqırımının 27-ci ildönümü ilə əlaqədar bəyanat yayıb. Bu barədə AZƏRTAC-a Ombudsman Aparatından məlumat verilib.

Bəyanatda deyilir ki, Ermənistanın Azərbaycana qarşı uzun illər işğalçılıq və soyqırımı siyasətinin tərkib hissəsi olan, beynəlxalq hüququn norma və prinsiplərinin, insan hüquq və azadlıqlarının kütləvi şəkildə, kobudcasına pozulması ilə nəticələnən, bəşər tarixinə böyük qanlı faciə kimi daxil olmuş Xocalı soyqırımından 27 il ötür. Bu faciə erməni millətçilərinin və onların havadarlarının Azərbaycan xalqına qarşı davam edən etnik təmizləmə və soyqırımı siyasətinin daha bir dəhşətli nümunəsidir.

Belə ki, 1992-ci il fevralın 25-dən 26-na keçən gecə Azərbaycanın Xocalı şəhərində erməni silahlı birləşmələrinin keçmiş sovet ordusunun Xankəndidəki 366-cı motoatıcı alayı ilə birgə törətdiyi cinayət beynəlxalq hüquq baxımından məhz soyqırımı kimi qiymətləndirilməlidir. Bu alayın çoxsaylı ağır texnikası qəfildən şəhərə yeridilib, cinayətkarlar vahimə içərisində şəhəri tərk etmək məcburiyyətində qalan dinc əhalini amansızcasına qətlə yetirib, yaşayış evləri və sosial infrastruktur tamamilə dağıdılıb və yandırılıb.

27 il əvvəl törədilmiş Xocalı soyqırımı zamanı Ermənistan silahlı qüvvələrinin mühasirəsində qalıb, milli mənsubiyyətinə görə 613 nəfər soydaşımızın, o cümlədən 106 qadın, 63 uşaq, 70 qocanın həyatına son qoyulub, yüzlərlə dinc sakin ağır yaralanıb, 1275 nəfər girov götürülüb. Həmin kütləvi qırğın həyata keçirilərkən 8 ailə bütünlüklə məhv edilib, 25 uşaq hər iki valideynini, 130 uşaq isə valideynlərinin birini itirib, eyni zamanda, çoxsaylı əsir və girov götürülənlərə amansız işgəncələr verilib. Bu zaman insanların əsas hüquqları, ən başlıcası, yaşamaq hüququ kütləvi şəkildə pozulub.

Bu faciə erməni terrorçularının və onların havadarlarının Azərbaycan xalqına qarşı illər boyu məqsədyönlü şəkildə davam etdirilən etnik təmizləmə və soyqırımı siyasətini bir daha təsdiq edib, məqsədi soydaşlarımızı kütləvi qırğına məruz qoymaqla, onları öz tarixi torpaqlarından didərgin salmaq və əzəli Azərbaycan ərazilərini də zəbt etməklə “böyük Ermənistan” dövləti yaratmaq olub.

Bildirilir ki, Xocalıda erməni qəsbkarları tərəfindən törədilən bu kütləvi insan qırğını genosid faktıdır və insanlığa qarşı ən ağır cinayətlərdəndir. Belə ki, BMT Baş Məclisinin 1946-cı il 11 dekabr tarixli 96 (I) sayılı qətnaməsində göstərilir ki, genosid insan qruplarının yaşamaq hüququnu pozmaqla yanaşı, BMT-nin məqsəd və vəzifələrinə, ümumbəşəri dəyərlərə tamamilə ziddir və dünya birliyi tərəfindən pislənir.

Genosid cinayətinin əlamətləri BMT Baş Məclisinin 1948-ci il 9 dekabr tarixli 260 (III) sayılı qətnaməsi ilə qəbul olunmuş “Genosid cinayətinin qarşısının alınması və cəzalandırılması haqqında” Konvensiyada müəyyən edilib. Xocalı soyqırımı zamanı baş vermiş cinayət əməllərinin qabaqcadan düşünülmüş qaydada, milli əlamətinə görə insanların kütləvi şəkildə məhv edilməsi niyyəti ilə törədilməsi onun genosid aktı olduğunu sübut edir. Azərbaycana qarşı təcavüz zamanı bu Konvensiyada təsbit olunmuş genosid cinayətini təşkil edən bütün əməllər tətbiq olunub. Lakin təəssüf ki, tarix boyu azərbaycanlılara qarşı törədilən soyqırımı aktları, o cümlədən Xocalı soyqırımı beynəlxalq aləmdə hələ də öz hüquqi-siyasi qiymətini almayıb, bu beynəlxalq cinayəti təşkil edənlər və törədənlər məsuliyyətə cəlb edilməyib, onlara indiyədək layiq olduqları cəzalar verilməyib və bu məqsədlə hər hansı bir tədbir görülməyib.

Xocalı soyqırımını törətməklə hərbi təcavüzün miqyasını daha da genişləndirən və ölkəmizin ayrılmaz tərkib hissəsi olan Dağlıq Qarabağı və bu bölgənin hüdudlarından kənara çıxaraq ətraf Laçın, Kəlbəcər, Ağdam, Cəbrayıl, Füzuli, Qubadlı və Zəngilan rayonlarını işğal edən Ermənistanın apardığı etnik təmizləmə siyasəti nəticəsində torpaqlarımızın 20 faizi işğala məruz qalıb, 20 min soydaşımızın həyatına son qoyulub, bir milyondan çox insan qaçqın və məcburi köçkün vəziyyətinə düşüb, onların hüquqları kütləvi şəkildə kobudcasına pozulub. Bu işğal zamanı erməni millətçiləri və terrorçuları Xocalı şəhərindən başqa, Azərbaycanın Kərkicahan, Malıbəyli, Quşçular, Qaradağlı, Ağdaban kəndlərində və digər yaşayış məntəqələrində də kütləvi qırğınlar törədiblər.

Bəyanatda qeyd olunur ki, ümummilli lider Heydər Əliyevin 1994-cü ildə Xocalı soyqırımı ilə bağlı xüsusi müraciəti olub, həmin ilin fevralında Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisi Xocalı soyqırımına hüquqi-siyasi qiymət verib.

İşğal edilmiş Dağlıq Qarabağ və yeddi ətraf rayonun Azərbaycan Respublikasının ayrılmaz tərkib hissəsi olduğunu beynəlxalq hüquq, o cümlədən BMT Təhlükəsizlik Şurasının 1993-cü il tarixli məlum 822, 853, 874 və 884 sayılı qətnamələri, BMT Baş Məclisinin “Azərbaycanın işğal olunmuş ərazilərində vəziyyət” adlı 2008-ci il 14 mart tarixli qətnaməsi, AŞPA-nın 2005-ci il tarixli 1416 sayılı qətnaməsi və 1690 sayılı tövsiyəsi, Avropa Parlamentinin Dağlıq Qarabağla bağlı 2013-cü il 23 oktyabr tarixli qətnaməsi bir daha sübut edir.

Lakin erməni tərəfi hər zaman olduğu kimi, qeyri-konstruktiv mövqe nümayiş etdirərək, atəşkəs rejimini mütəmadi olaraq pozur, regionda sülhün bərqərar olmasına maneçilik törədir. Ermənistanın mülki əhaliyə qarşı yönəlmiş soyqırım siyasəti bu gün də davam etdirilir, dinc əhalinin, o cümlədən uşaqların qətlə yetirilməsi ilə nəticələnir.

Vurğulanır ki, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev 30 il davam edən bu təcavüzə son qoyulmasına, münaqişənin sülh yolu ilə nizamlanmasına mütəmadi olaraq səylər göstərir, təşəbbüslər irəli sürür, münaqişənin beynəlxalq hüquq norma və prinsiplərinə uyğun yalnız ölkəmizin ərazi bütövlüyü çərçivəsində həll edilməsinin, zəbt edilmiş Azərbaycan torpaqlarından işğalçı qüvvələrin çıxarılmasının, məcburi köçkünlərin öz yurdlarına qaytarılmasının zəruriliyini dəfələrlə nüfuzlu beynəlxalq qurumların qarşısında qaldırır. Bu isə beynəlxalq qurumların müvafiq qərarlarında, o cümlədən son dövrdə Avropa Parlamentinin 2018-ci il dekabrın 12-də qəbul etdiyi və Azərbaycanın ərazi bütövlüyünün bir daha vurğulandığı Qətnamədə öz əksini tapıb.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti tərəfindən “Xocalı soyqırımının iyirmi yeddinci ildönümü haqqında” 2019-cu il 5 fevral tarixli Sərəncam imzalanıb və müvafiq tədbirlər planının həyata keçirilməsi nəzərdə tutulub. Hər il olduğu kimi, bu il də həmin faciəni dünya ictimaiyyətinin diqqətinə çatdırılması məqsədilə müvafiq Sərəncamla “Xocalı soyqırımının iyirmi yeddinci ildönümünün keçirilməsinə dair tədbirlər planı” təsdiq edilib və icra olunur.

Heydər Əliyev Fondunun dəstəyi ilə bir çox ölkələrdə və şəhərlərdə həyata keçirilən “Xocalıya ədalət!” beynəlxalq təbliğat kampaniyası Xocalı faciəsinin dünyada soyqırımı aktı kimi tanınmasında mühüm rol oynayır.

Diqqətə çatdırılır ki, İslam Əməkdaşlıq Təşkilatı Ermənistanı təcavüzkar, Xocalı faciəsinə isə soyqırımı kimi tanıyan ilk beynəlxalq təşkilatdır. Artıq Meksika, Kolumbiya, Peru, Pakistan, Bosniya və Herseqovina, Rumıniya, Çexiya, Sudan, İordaniya, Honduras, Qvatemala, Panama, Sloveniya, Cibuti və Paraqvay parlamentləri Xocalı soyqırımını beynəlxalq hüquq normalarına əsaslanaraq tanıyıblar.

ABŞ-ın 22 ştatı - Massaçusets, Texas, Nyu-Cersi, Meyn, Nyu-Meksika, Arkanzas, Corciya, Oklahoma, Tennesi, Pensilvaniya, Konnektikut, Florida, Missisipi, Vest Virciniya, İndiana, Yuta, Nebraska, Havay, Montana, Arizona, Aydaho və Nevada ştatlarının qanunverici orqanlarında da müvafiq qətnamələr qəbul olunub.

Lakin BMT Təhlükəsizlik Şurasının dörd qətnaməsinə və İslam Əməkdaşlıq Təşkilatının, AŞPA-nın, habelə Qoşulmama Hərəkatının və digər beynəlxalq qurumların bu qərarlarına baxmayaraq, Dağlıq Qarabağ münaqişəsi bu günədək beynəlxalq hüququn normaları və prinsipləri, ölkəmizin beynəlxalq səviyyədə tanınmış sərhədləri daxilində ərazi bütövlüyü və suverenliyi çərçivəsində öz həllini tapmayıb.

“Xocalı soyqırımının 27-ci ildönümü günlərində həmin faciə zamanı qətlə yetirilənlərin, şəhidlərimizin əziz xatirəsini dərin hüznə yad edərək, yuxarıda qeyd olunanları, habelə beynəlxalq hüququn norma və prinsiplərini rəhbər tutaraq qətiyyətlə bildirirəm ki, bu hadisə xüsusi beynəlxalq komissiya tərəfindən araşdırılmalı, səlahiyyətli beynəlxalq qurumlar tərəfindən genosid aktı kimi tanınmalı, cinayət törədənlərə qarşı zəruri cəza tədbirləri tətbiq edilməlidir. Hər bir dövləti, beynəlxalq təşkilatları bu soyqırımını ədalət naminə tanımağa, onu törədənlərin cəzalandırılması üçün həmrəyliyə və səyləri artırmağa bir daha çağırıram.

Bu kimi halları törədənlərin cəzalandırılmaması dünyanın hədəflədiyi əsas prioritetlərinə, BMT-nin prinsiplərinə, Dayanıqlı İnkişaf Məqsədlərinə ziddir.

Xocalı soyqırımına beynəlxalq qurumlar tərəfindən hüquqi-siyasi qiymət verilməli, Ermənistan münaqişə ilə bağlı qəbul olunmuş məlum beynəlxalq sənədlərin qərarlarına, sülh və ədalət çağırışlarına riayət etməli, Azərbaycanın ərazi bütövlüyü, qaçqın və məcburi köçkün soydaşlarımızın pozulmuş hüquqları bərpa olunmalı, əsir və girovlar azad edilməli, onlar öz doğma yurdlarına qayıtmalı, habelə günahsız, dinc insanları qətlə yetirən cinayətkarlar tezliklə ədalət məhkəməsi qarşısında cavab verməli və cəzalandırılmalıdır”, - deyə Ombudsman əlavə edib.

AZƏRTAC
2019, 18 fevral

Azərbaycanın din xadimləri Xocalı soyqırımının ildönümü ilə əlaqədar dünya dini liderlərinə, beynəlxalq təşkilatlara müraciət ediblər

Fevralın 21-də Azərbaycanın dini liderləri Xocalı soyqırımının 27-ci ildönümü ilə əlaqədar dünya dini liderlərinə və parlamentlərinə, BMT, ATƏT, Avropa Şurası, İslam Əməkdaşlıq Təşkilatı, İnsan Hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsinə müraciət ediblər.

Müraciəti Qafqaz Müsəlmanları İdarəsinin sədri şeyxülislam Allahşükür Paşazadə, Bakı və Azərbaycan arxiyepiskopu Aleksandr, Azərbaycandakı Dağ yəhudiləri icmasının rəhbəri Melih Yevdayev imzalayıblar.

Müraciətdə deyilir: O Bir Olan Yaradanın adı ilə! Biz, milyonlarla azərbaycanlının iradəsini ifadə edərək, Azərbaycanın Qarabağ bölgəsində yerləşən Xocalıda törədilmiş soyqırımının 27-ci ildönümü ərəfəsində dinindən, dilindən və milli mənsubiyyətindən asılı olmayaraq bütün dünya ictimaiyyətinə bir daha müraciət edirik.

Azərbaycan xalqının qan yaddaşında həkk olunmuş tarixi fakt ondan ibarətdir ki, 1992-ci il fevralın 25-dən 26-na keçən gecə erməni işğalçıları öz havadarlarının köməyi ilə Xocalı şəhərinə qəfil silahlı basqın edib və oranın dinc, silahsız əhalisinə qarşı amansız kütləvi qırğın törədib. Azərbaycanın Xocalı şəhərində həmin gecə erməni silahlı quldurları tərəfindən qocalar, uşaqlar, hamilə qadınlar da daxil olmaqla 613 nəfər mülki əhali xüsusi qəddarlıqla qətlə yetirilib. Xocalı şəhəri yerlə-yeksan edilib, əhalinin 150 nəfəri itkin düşüb, 1275 nəfər əsir götürülərək ağır işgəncələrə məruz qalıb, vəhşicəsinə qətlə yetirilmiş dinc sakinlərin meyitlərinin üzərində ağlasığmaz təhqiramiz hərəkətlər edilib.

Beynəlxalq hüquqa görə, genosid sülh və bəşəriyyət əleyhinə yönələn ən ağır cinayətlərdəndir. Mahiyyəti etibarilə, Xocalı faciəsi Holokost, Hernika, Xatın soyqırımları kimi insanlığa qarşı törədilmiş cinayətlərlə eyni qəbildəndir. Ermənistanın Azərbaycana təcavüzü nəticəsində Azərbaycan xalqı öz doğma torpaqlarında etnik təmizləməyə, fiziki və mənəvi terrora məruz qalıb, erməni ekstremistləri ərazimizin 20 faizini işğal edib, bir milyondan artıq azərbaycanlıni doğma yurdlarından didərgin salıb, zəbt etdikləri Qarabağ torpaqlarında vandalizm aktları həyata keçirərək tarixi, dini və mədəniyyət abidələrimizi məhv ediblər. Xocalıda məqsədyönlü soyqırımı aktı isə erməni vəhşiliklərinin kulminasiya nöqtəsidir.

İyirmi yeddi il müddət keçməsinə baxmayaraq, erməni terrorçuları törətdikləri cinayətlərə görə hələ də cəza almayıb, Birləşmiş Millətlər Təşkilatı Təhlükəsizlik Şurasının 4 məlum qətnaməsinin tələbləri bu günədək yerinə yetirilməyib. Azərbaycanın beynəlxalq ictimaiyyətə mütəmadi müraciətlərinə obyektiv yanaşan dünyanın bir sıra dövlətləri və beynəlxalq təşkilatlar Xocalı soyqırımını tanısa da, təəssüf ki, bu dəhşətli cinayətə etinasız yanaşanlar da mövcuddur.

Bu gün dünyada baş verən zorakılıq halları, terrorizm və ekstremizm kimi cinayətlərin təməlinə bəzi dövlətlərin, təşkilatların və dini liderlərin problemlərə münasibətindəki ikili standartlar, rasizm, antisemitizm, ksenofobiya, islamofobiya kimi təhlükəli meyillər dayanır. Bu yanaşma səbəbindən törədilən qətləmlər, o cümlədən Xocalı faciəsi layiqli qiymətini almadıqca, yeni-yeni bəşəri cinayətlərə yol açılır, dünyanın müxtəlif bölgələrində soyqırımlarının təkrarlanmasına, terror, ekstremizm, separatçılıq üçün zəmin yaranır. Çox böyük təəssüf doğuran məqamdır ki, bəzi dövlətlər real tarixi soyqırımlarının deyil, saxta soyqırımı iddialarının tanınması yönündə söylərini əsirgəmirlər. Beynəlxalq müstəvidə tarixi faktlara əsaslanmayan hadisələrin qərəzli şəkildə siyasiləşdirilərək haqsız iddialara yol açması yönündə meyillər bizi narahat edir. Belə təəssübkeşlik heç bir vəchlə qəbul oluna bilməz!

Azərbaycanın üzləşdiyi bu təcavüz və onun nəticəsində bir milyonluq qaçqın və məcburi köçkün probleminə biganə münasibət bəslənməsinin, soydaşlarımızın erməni ekstremistləri tərəfindən öz doğma yurduvularından didərgin salınmasının hesabının sorulmaması nəticəsində erməni tərəfi təxribatlarından nəinki əl çəkmir, öz dədə-baba yurdlarında uyuyan qohumlarının qəbirini ziyarət edən vətəndaşlarımızı əsir, girov götürərək onlara qarşı işgəncələr tətbiq edir, meyitlərin qaytarılması məsələsində belə beynəlxalq konvensiyalara əməl etməkdən boyun qaçıır. Xocalı qətləminə əli olanların tarixin mühakiməsindən boyun qaçıra bilməyəcəkləri məlumdur və bunun əlamətləri artıq göz qabağındadır. Xocalı canilərinin soyqırımı cinayətinə görə beynəlxalq tribunala çıxarılacağı gün uzaqda deyil, inşallah!

Biz, Azərbaycanda yaşayan müxtəlif konfessiyalardan olan din xadimləri Azərbaycanın dövlət rəhbərinin ölkəmizin ərazi bütövlüyünün bərpası yönündə söylərinin uğurla nəticələnməsinə inanır, bunun üçün dualar edirik. Biz Vətənimizin ayrılmaz hissəsi olan Qarabağda torpaqlarımızın azad olması uğrunda həlak olmuş bütün şəhidlərin, o cümlədən Xocalı şəhidlərinin əziz xatirəsini daim uca tutur, onların ruhlarına Allahdan rəhmət diləyirik. Biz, din xadimləri bütün dünya xalqlarına sülh, səadət, əmin-amanlıq və rifah diləyir, Dağlıq Qarabağda beynəlxalq hüquq çərçivəsində sülh yolu ilə ədalətin bərqərarı, qaçqın və məcburi köçkün soydaşlarımızın öz doğma torpaqlarına qayıtması üçün dualar edir, söylərimizi əsirgəmirik. Bu məramla

dünyanın dini liderlərinə, parlamentlərə, beynəlxalq təşkilatlara və İnsan Hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsinə bir daha müraciət edərək, onları Azərbaycan xalqına qarşı erməni ekstremistlərinin təcavüzünə və vəhşiliklərinə prinsipial siyasi, hüquqi qiymət verməyə, Xocalıda törədilən cinayəti soyqırımı aktı kimi tanımağa çağırırıq.

Xalq qəzeti.-2019.-22 fevral.-№43.-S.8.

Azərbaycanın BMT-dəki daimi nümayəndəsi BMT-nin Baş katibinə Xocalıda erməni qoşunları tərəfindən törədilmiş hərbi cinayətlər haqqında məktub göndərüb

Beynəlxalq birliyin Azərbaycanın Ermənistan tərəfindən işğal edilmiş və dağıdılmış Xocalı və digər şəhərlərində, qəsəbə və kəndlərində nələr baş verməsi haqqında düşünməsi və Yerevan tərəfindən başlanmış bu müharibəyə, onun törətdiyi ən ağır beynəlxalq cinayətlərə görə birmənalı olaraq məsuliyyətə cəlb edilməsi son dərəcə vacibdir. Ona görə ki, məsuliyyətə cəlb edilmə törədilmiş cinayətlərin labüd nəticəsi, sülh və uzunmüddətli barışıq yolunda fəaliyyətə başlamağın zəruri şərtidir.

AZƏRTAC xəbər verir ki, bu fikirlər Azərbaycanın Birləşmiş Millətlər Təşkilatındakı daimi nümayəndəsi Yaşar Əliyevin BMT-nin Baş katibi Antoniu Quterreşə məktubunda öz əksini tapıb. Məktubda Xocalı qırğını, Ermənistanın Azərbaycana qarşı təcavüzü və Ermənistan silahlı qüvvələri tərəfindən Azərbaycanın Dağlıq Qarabağ regionunun işğalının davam etməsi faktları şərh edilir.

Y.Əliyev yazır ki, Ermənistan ilə Azərbaycan arasında davam edən silahlı münaqişə 1987-ci ilin axırlarında Azərbaycanın Dağlıq Qarabağ Muxtar vilayəti barəsində Ermənistanın qanunsuz və əsassız ərazi iddialarından başlayıb. Bu iddialar Ermənistanda yaşayan azərbaycanlılara hücumlara və onların həm muxtar vilayətdən, həm də Ermənistanın özündən zorla çıxarılmasına təkan verib. 1991-ci ilin sonu – 1992-ci ilin əvvəlində Ermənistan Azərbaycana qarşı tammiqyaslı müharibəyə başlayıb, bu müharibə nəticəsində Azərbaycan ərazisinin xeyli hissəsi, o cümlədən Dağlıq Qarabağ regionu, ona bitişik yeddi rayon və bir sıra eksklavlar Ermənistan tərəfindən işğal edilib. Bu dövr Dağlıq Qarabağ regionunda və Azərbaycanın bu regiona bitişik rayonlarında Azərbaycanın mülki əhalisinə hücumların miqyasının, intensivliyinin və tezliyinin artması ilə müşayiət olunurdu. Sənəddə qeyd edilir ki, Ermənistanın apardığı müharibənin gedişində on minlərlə insanın həyatına son qoyulub, şəhərlər, qəsəbələr və kəndlər dağıdılıb; münaqişə nəticəsində minlərlə insan itkin düşüb və işğal edilmiş bütün rayonlarda azərbaycanlı əhaliyə qarşı etnik təmizləmə aparılıb. Ermənistan tərəfindən geniş miqyasda və sisteməlik şəkildə törədilmiş bu hərəkətlər beynəlxalq hüquqa görə cinayətlərə bərabər tutulur.

Diplomat qeyd edir ki, iyirmi yeddi il bundan əvvəl bu münaqişə tarixində ən böyük kütləvi qırğın törədilib. Azərbaycanın Dağlıq Qarabağ regionunda yerləşən Xocalı şəhərinin mülki sakinləri və şəhərin müdafiəçiləri bu qırğının qurbanları olublar. Müharibəyə qədər Xocalı şəhərində 7000 min sakin yaşayırdı. 1991-ci ilin oktyabr ayında şəhər erməni silahlı qüvvələri tərəfindən tam mühasirəyə alındı. 1992-ci il fevralın 25-dən 26-na keçən gecə şiddətli artirreliya atəşlərindən sonra şəhərə müxtəlif istiqamətlərdən hücum başlandı. Xocalıya hücum və şəhərin işğalı nəticəsində qadınlar, uşaqlar və ahl şəxslər də daxil olmaqla yüzlərlə dinc azərbaycanlı qətlə yetirildi, yaralandı və ya girov götürüldü, şəhər özü isə yerlə-yeksan edildi.

Y.Əliyev vurğulayır ki, beynəlxalq birlik Azərbaycana qarşı hərbi qüvvə tətbiq edilməsinə və müharibənin gedişində beynəlxalq humanitar hüquq normalarının ciddi şəkildə pozulmasına görə erməni tərəfini qətiyyətlə pisləyib.

Ermənistanın, onun siyasi və hərbi rəhbərliyinin Xocalıda və Azərbaycanın işğal edilmiş ərazilərindəki digər yerlərdə törədilmiş cinayətə görə məsuliyyət daşması həm Azərbaycanın hüquq mühafizə orqanlarının sərəncamında olan inandırıcı sübutlarla, həm də çoxsaylı müstəqil mənbələr, o cümlədən bu faciənin şahidlərinin ifadələri, nüfuzlu beynəlxalq müəssisələrin bəyanatları, xarici jurnalistlər, hüquq müdafiəçiləri və nüfuzlu beynəlxalq qeyri-hökumət təşkilatları tərəfindən aparılmış müstəqil təhqiqatların nəticələri əsasında sənədlə şəkildə təsdiqlənib və etiraf edilib. Belə mənbələrdən bir neçəsini misal göstərmək kifayətdir.

Erməni təbliğatının saxtalaşdırılmış məlumatların köməyi ilə “Human Rights Watch” hüquq müdafiə təşkilatını çaşdırmaq cəhdlərinə bu təşkilat belə cavab verib:

“Bizim təhqiqatın, habelə “Memorial” hüquq müdafiə mərkəzi tərəfindən aparılmış təhqiqatın nəticələri göstərib ki, geri çəkilməkdə olan azərbaycanlı könüllülər dəstəsi qaçıb xilas olmağa çalışan mülki şəxslərdən ibarət bir neçə iri qrupla birlikdə Xocalını tərk edib. Bizim məruzədə qeyd edilib ki, əvvəlki qaydada silahlanmış və forma geyinmiş Azərbaycan könüllülərinin nümayəndələri, hətta onların məqsədi bu insanları müdafiə etməkdən ibarət olsa belə, ola bilsin, bu könüllülər qaçan mülki şəxslər tərəfindən kombatantlar hesab edilib və onlar üçün təhlükə yaradıblar. Buna baxmayaraq, biz hesab edirik ki, mülki şəxslərin qətlə yetirilməsinə görə məsuliyyət birbaşa Qarabağdakı erməni qüvvələrinin üzərinə düşür. Qeyd etmək lazımdır ki, istər bizim məruzədə, istərsə də mərkəzin (“Memorial” hüquq müdafiə mərkəzinin) məruzəsində Azərbaycan qüvvələrinin azərbaycanlı mülki şəxslərin qaçmasına mane olmasını və ya onları atəşə tutmasını təsdiq edən heç bir məlumat yoxdur”.

Daha sonra qeyd edilir ki, “Memorial” hüquq müdafiə mərkəzi müstəqil təhqiqatın nəticələrinə əsaslanaraq aşağıdakıları bəyan edib:

- “Xocalının tutulması üzrə hərbi əməliyyatın gedişində bu şəhərdəki mülki şəxslərə qarşı kütləvi zorakılıq aktları törədilib”;
- “Azad dəhliz” zonasında və ona bitişik ərazidə mülki şəxslərin kütləvi şəkildə qətlə yetirilməsinə heç bir vəchlə haqq qazandırılı bilməz”;
- “Xocalı erməni dəstələri tərəfindən tutulandan sonra şəhərdə qalmış mülki şəxslər oradan deportasiya edilib”;
- “bu hərəkətlər mütəşəkkil qaydada həyata keçirilib”;
- “tutulub saxlanmış Xocalı sakinləri ilə amansız şəkildə rəftar edilib”;
- “Xocalıya hücum zamanı Dağlıq Qarabağın erməni silahlı dəstələri tərəfindən şəhərin mülki əhalisinə qarşı törədilmiş hərəkətlər nəticəsində Cenevrə Konvensiyasının, habelə İnsan Haqlarının Ümumi Bəyannaməsinin müddəaları kobud şəkildə pozulub”.

Məktubda daha sonra deyilir ki, bir müəllifin qeyd etdiyi kimi, Qarabağ qiyamçılarının strategiyasının əsas komponentlərindən biri azərbaycanlı mülki şəxsləri Dağlıq Qarabağ ərazisindən və Dağlıq Qarabağı Ermənistandan ayıran ərazilərdəki şəhərlərdən və kəndlərdən qovmaqdan ibarət idi. Bu məqsədlə “Azərbaycanın həmin regiondakı iri şəhərləri ... qarət edilir, yandırılır və sisteməlik olaraq “yerlə-yeksan edilir, orada şəhərlərin yalnız bünövrəsi qalırdı”, həmin şəhərlərin azərbaycanlı əhali isə zorla qovulurdu”. Müəllif daha sonra qeyd edir ki, “1992-ci ilin fevral ayında Xocalıya hücum zamanı sakinlər oradan amansızcasına qovuldu”, erməni silahlı qüvvələri yüzlərlə dinc azərbaycanlı sakini qətlə yetirdi, “bu sakinlərin çoxu silahsız idi və onlar açıq ərazidən keçərək qaçmağa çalışarkən qətlə yetirildi”.

Ermənistanın yüksəkvəzifəli şəxslərinin, o cümlədən Ermənistanın sabiq prezidenti Serj Sarkisyanın bəyanatları, erməni müəlliflərin məqalələri də yerlərdə faktiki vəziyyəti təsdiq edir. Məsələn, Xocalıda yerli sakinlərə qanlı divan tutulan dövrdə Ermənistanın birinci prezidenti Levon Ter-Petrosyanın baş müşaviri olmuş Jirayr Liparityan öz məqaləsində qeyd edib ki, “erməninin Xocalı barədə yazması çox çətindir”, çünki “erməni silahlı qüvvələri tərəfindən Dağlıq Qarabağda törədilən yolverilməz hərəkətlər nəticəsində azərbaycanlı mülki şəxslər şikəst edilib və qətlə yetirilib”.

Y.Əliyev daha sonra təəssüflə qeyd edir ki, Xocalıda və Azərbaycanın işğal edilmiş digər ərazilərində cinayətlər törətmiş şəxslər hələ də cəzalandırılmayıb. Azərbaycanlı diplomat məktubunun sonunda həmin məktubun Baş Assambleyanın gündəliyinin 35-ci və 41-ci bəndləri üzrə sənəd və BMT Təhlükəsizlik Şurasının sənədi kimi yayılmasını xahiş edir.

Palitra. - 2019.- 22 fevral. - № 36. - S. 11.

Dağlıq Qarabağ bölgəsinin azərbaycanlı icması Xocalı soyqırımının 27-ci ildönümü ilə əlaqədar bəyanat yayıb

Azərbaycan Respublikası Dağlıq Qarabağ bölgəsinin azərbaycanlı icması Xocalı soyqırımının 27-ci ildönümü ilə əlaqədar bəyanat yayıb.

Bəyanatı AZƏRTAC-a şərh edən “Azərbaycan Respublikası Dağlıq Qarabağ Bölgəsinin Azərbaycanlı İcması” İctimai Birliyinin sədr müavini, professor Elçin Əhmədov bildirib ki, son iki əsrdə erməni millətçiləri tarixi Azərbaycan torpaqları hesabına uydurma “böyük Ermənistan” ideyasını həyata keçirmək məqsədilə 1905-1906-cı, 1918-1920-ci, 1948-1853-cü, 1988-1993-cü illərdə xalqımıza qarşı soyqırımı, terror, deportasiya və etnik təmizləmə kimi cinayətlər törədiblər.

XX əsrin sonunda monoetnik dövlət yaratmağa nail olan Ermənistanın təcavüzü nəticəsində Azərbaycanın Dağlıq Qarabağ bölgəsi və onun hüddurlarından kənarda yerləşən Laçın, Kəlbəcər, Ağdam, Füzuli, Cəbrayıl, Qubadlı və Zəngilan bölgələri işğal edilib. Bütün bu ərazilər ermənilər tərəfindən etnik təmizləməyə məruz qalıb. Bununla yanaşı, Dağlıq Qarabağ bölgəsindəki azərbaycanlılar yaşayan 30-dan çox yaşayış məntəqəsi, o cümlədən Tuğ, İmarət-Qərvənd, Sırxavənd, Meşəli, Cəmilli, Umudlu, Kərkicahan, Malibəyli, Quşçular, Qaradağlı və digər strateji əhəmiyyətə malik kəndlərimiz ermənilər tərəfindən yandırılıb, dağıdılıb və talan edilib. Ümumilikdə, Ermənistanın bu hərbi təcavüzü nəticəsində 20 min azərbaycanlı həlak olub, 50 min nəfər isə müxtəlif dərəcəli xəsarət alaraq əlil olub.

XX əsrin sonunda bütün dünyanın gözü qarşısında baş verən, qəddarlığı və amansızlığı ilə seçilən Xocalı soyqırımı isə bu təcavüzkar siyasətin ən qanlı və yaddaşlardan silinməyən səhifəsi olub.

1992-ci il fevralın 25-dən 26-na keçən gecə Ermənistan silahlı qüvvələri Xankəndidə yerləşən, sovet ordusundan qalmış 366-cı motoatıcı alayın hərbiçiləri və ağır texnikasının iştirakı ilə Xocalıya hücum edərək şəhəri yerlə-yeksan etdilər. Çoxsaylı ağır texnika ilə şəhər tamamilə dağıdılıb, yandırılıb və insanlar xüsusi qəddarlıqla qətlə yetirilib. Azərbaycanın qədim Xocalı şəhərində həyata keçirilən bu soyqırımı nəticəsində rəsmi rəqəmlərə görə, 613 nəfər öldürülüb ki, onlardan 63 nəfəri uşaq, 106 nəfəri qadın, 70 nəfəri qoca idi. Səkkiz ailə tamamilə məhv edilib. Bundan əlavə, 1275 nəfər əsir götürülüb, 150 nəfərin taleyi indiyə kimi naməlumdur. Bu soyqırımı zamanı mülki insanlar, o cümlədən qadınlar və uşaqlar xüsusi qəddarlıq və amansızlıqla qətlə yetirilib, başları kəsilib, yaxud başlarının dərisi soyulub, gözləri çıxarılıb, hamilə qadınlar süngü ilə deşik-deşik edilib. Xəsarət alanlardan 487 nəfəri şikəst olub ki, onlardan 76 nəfəri azyaşlıdır.

Son illərdə Xocalı soyqırımının tanınması və qətlə endirilməsi siyasəti istiqamətində görülən işlər daha ciddi nəticələr verməkdədir. Artıq ABŞ-ın 20-dən çox ştatı və 15-ə qədər ölkənin qanunverici orqanları Xocalı faciəsinin soyqırımı aktı və insanlığa qarşı cinayət kimi tanınması barədə qətnamə qəbul ediblər. Eləcə də İslam Əməkdaşlıq Təşkilatı Parlament İttifaqı bu faktı soyqırımı və insanlığa qarşı cinayət hadisəsi kimi tanıyıb, üzv dövlətləri həmin faciəyə müvafiq siyasi-hüquqi qiymət verməyə çağırıb. Hazırda Xocalı faciəsinin dünya dövlətləri tərəfindən soyqırımı kimi tanınması, qətlə endirilməsi ayrı-ayrı ölkələrin qanunverici orqanları tərəfindən obyektiv qiymət verilməsi tarixi zərurət olaraq qalmaqdadır.

Bəyanatda qeyd edilir ki, Azərbaycan ərazisinin 20 faizi hazırda Ermənistan silahlı qüvvələrinin işğalı altındadır. Bu işğal nəticəsində 900-ə yaxın yaşayış məntəqəsi, 22 muzey və 4 rəsm qalereyası, tarixi əhəmiyyəti olan 9 saray, nadir tarixi əhəmiyyətli 40 min muzey sərvəti və eksponatı, 144 məbəd və 62 məscid dağıdılıb, talan edilib və yandırılıb. Bundan əlavə, 927 kitabxanada 4,6 milyon kitab və qiymətli tarixi əlyazmalar məhv edilib. Ermənistanın ölkəmizə qarşı açıq-aşkar hərbi təcavüzü beynəlxalq hüququn bütün norma və prinsiplərinə ziddir. Belə ki, Ermənistan Respublikası bütün beynəlxalq hüquqi sənədləri, xüsusilə BMT Nizamnaməsinin I və II maddələrində, eləcə də 1975-ci il 1 avqust tarixli ATƏM/ATƏT-in Helsinki Yekun Aktında ifadə olunmuş beynəlxalq hüququn əsas prinsiplərini kobudcasına pozub.

XX əsrin sonunda ermənilərin Xocalıda törətdikləri soyqırımı indiyədək bəşəriyyətə qarşı yönəldilmiş ən ağır cinayətlərdən biri kimi qiymətləndirilir. Xocalı soyqırımı tarixi yaddaşlardan heç vaxt silinməyən Xatın, Liditsa, Oradur, Xolokost, Sonqmi, Ruanda və Srebrenitsa kimi dəhşətli faciələrdən heç də fərqlənmir. Adıçəkilən hadisələr müharibələr tarixinə dinc əhəlinin soyqırımı olaraq daxil olub və bütün dünyada geniş əks-səda doğurub.

Ermənistanın yürütdüyü etnik təmizləmə və soyqırımı siyasəti uzun illərdir dünya ictimaiyyətinin gözü qarşısında baş verir. Halbuki soyqırımı ən ağır cinayət olmaqla yanaşı, beynəlxalq hüquqa görə sülh və təhlükəsizliyə qarşı yönələn cinayətlər qrupuna aid edilir. Soyqırımı cinayətinin hüquqi əsası BMT Baş Məclisinin 1948-ci il 9 dekabr tarixli 260 (III) sayılı qətnaməsi ilə qəbul edilmiş “Soyqırımı cinayətinin qarşısının alınması və cəzalandırılması haqqında” Konvensiya ilə müəyyən olunub.

Bununla yanaşı, Azərbaycanın işğal olunmuş ərazilərində Ermənistan tərəfindən atılan qeyri-qanuni addımlar, xüsusilə təşkil olunan qanunsuz səfərlər, görüntü xatirinə keçirilən tədbirlər, məskunlaşdırma siyasətinin aparılması və demoqrafik tərkibin qəsdən dəyişdirilməsi, Azərbaycan xalqına məxsus maddi-mədəni irsin talan edilməsi beynəlxalq və humanitar hüququn pozulması deməkdir.

Ermənistanın Azərbaycana qarşı təcavüzü ilə əlaqədar BMT Təhlükəsizlik Şurasının 822, 853, 874 və 884 sayılı qətnamələrində Azərbaycanın ərazi bütövlüyü, suverenliyi və sərhədlərinin toxunulmazlığının, işğalçı qüvvələrin zəbt etdikləri Azərbaycan ərazilərindən dərhal və qeyd-şərtsiz çıxmasının zəruriliyi bildirilir. Ancaq BMT Təhlükəsizlik Şurasının dörd qətnaməsinə, İslam Əməkdaşlıq Təşkilatının, Qoşulmama Hərəkatının, Avropa Şurası Parlament Assambleyasının və eləcə də digər beynəlxalq təşkilatların qərarlarına baxmayaraq, indiyə kimi Ermənistan Respublikasının açıq-aşkar hərbi işğalçılıq mövqeyi tutması ucbatından münaqişə ölkəmizin ərazi bütövlüyü və suverenliyi çərçivəsində öz həllini tapmayıb. Ona görə də böyük dövlətlər qəti praktik addımlar atmalı və Ermənistanı beynəlxalq birliyin iradəsinə tabe etdirməlidirlər.

Bəyanatda deyilir: “Xocalı soyqırımının 27-ci ildönümündə Azərbaycan Respublikası Dağlıq Qarabağ bölgəsinin 80 mindən çox olan azərbaycanlıları beynəlxalq birliyi Azərbaycan xalqına qarşı bu gün də davam edən təcavüz hərəkətlərinə obyektiv siyasi-hüquqi qiymətin verilməsi üçün Azərbaycanın haqlı mövqeyini dəstəkləməyə çağırır. Biz dünya ictimaiyyətini və beynəlxalq təşkilatları Ermənistan silahlı qüvvələri tərəfindən Azərbaycanın Dağlıq Qarabağ bölgəsinin Xocalı şəhərində məqsədyönlü şəkildə yüzlərlə uşaq, qadın və yaşlı insanın da daxil olduğu dinc azərbaycanlı əhaliyə qarşı törədilmiş bu qəddarlığı insanlıq əleyhinə cinayət və soyqırımı aktı kimi tanımağa çağırırıq. Biz humanizm ideyalarının daşıyıcısı olan bütün beynəlxalq təşkilatlardan tələb edirik ki, Ermənistanın işğalçılıq siyasətinin ifşa olunması üçün təsirli tədbirlər görülsün. Bununla yanaşı, Ermənistanın təcavüzünün qurbanı olan bir milyondan çox insanın haqq səsi eşidilsin və pozulmuş hüquqlarımızın bərpa olunması üçün ermənilərin cinayətkar əməlləri beynəlxalq səviyyədə qınaq obyektinə çevrilsin”.

Xalq qəzeti.-2019.-23 fevral.-№44.-S.3.

Xarici İşlər Nazirliyi və Baş Prokurorluq Xocalı soyqırımının 27-ci ildönümü ilə əlaqədar bəyanat yayıblar

Xocalı soyqırımı XX əsrin ən böyük insan faciələrindən biridir. Xocalıda misli görünməmiş qəddarlıqla törədilmiş bu insan qırğınının Yer kürəsinin hər hansı bir guşəsində baş verməsinin qarşısını almaq üçün -Xocalı soyqırımı həqiqətləri dünya ictimaiyyətinə hərtərəfli çatdırılmalı və humanizm ideallarına sədaqət nümayiş etdirən bütün insanların bu faciəyə öz qəti, birmənalı mövqelərini bildirmələri üçün ciddi və məqsədyönlü iş aparılmalıdır.

Heydər Əliyev
Ümummilli lider

Azərbaycan Respublikasının Xarici İşlər Nazirliyi və Baş Prokurorluğu Xocalı soyqırımının 27-ci ildönümü ilə əlaqədar bəyanat yayıblar. Bu barədə Xarici İşlər -Nazirliyinin mətbuat xidmətindən məlumat verilib.

Bəyanatda deyilir: “Erməni millətçiləri hələ Sovet Sosialist Respublikaları İttifaqının (SSRİ) mövcudluğu dövründə - 1987-1988-ci illərdən etibarən Azərbaycanın Dağlıq Qarabağ bölgəsində separatizmin təşviqi və terrorizmin açıq dəstəklənməsi siyasətini yeritməyə başladılar. SSRİ-nin süqutundan dərhal sonra isə yenidən yaranmış Ermənistan Respublikasının ilk addımları dövlət səviyyəsində zor tətbiqi və Azərbaycan Respublikasına qarşı təcavüzkar müharibə etməkdən ibarət oldu. Bütün bunların nəticəsində Azərbaycan Respublikası ərazilərinin təqribən beşdəbiri işğal edildi, zəbt olunmuş torpaqlarda və Ermənistanın öz ərazisində bir milyondan artıq köklü azərbaycanlı etnik təmizləməyə məruz qaldı. Sözügedən təcavüz zamanı mülki azərbaycanlı əhaliyə qarşı çoxsaylı müharibə, insanlıq əleyhinə cinayətlər, o cümlədən soyqırımı aktları törədildi və bu cinayətlərə görə məsuliyyəti məhz təcavüzkar tərəf olan Ermənistan Respublikası daşıyır.

Müharibənin gedişinin ən faciəvi səhifəsi Xocalı şəhərinin işğalı ilə əlaqədar oldu. Münaqişədən əvvəl Azərbaycanın Dağlıq Qarabağ bölgəsində yerləşən bu şəhərdə 7000 insan yaşayırdı. 1991-ci ilin oktyabr ayından şəhər tamamilə Ermənistan silahlı qüvvələri tərəfindən mühasirəyə alındı. 1992-ci il fevralın 25-dən 26-na keçən gecə kütləvi artilleriya zərbələrinin ardınca Ermənistan silahlı qüvvələri keçmiş SSRİ-nin 366-cı motoatıcı alayının köməyi ilə Xocalını işğal etdilər. İşğalçılar Xocalını darmadağın edərək xüsusi amansızlıqla onun dinc əhalisinin soyqırımını törətdilər.

Xocalı soyqırımı zamanı şəhərin 5379 nəfər əhalisi deportasiya olunmuş, 1275 insan əsir və girov götürülərək işğəncələrə məruz qalmış (onlardan 150 nəfərin, o cümlədən 68 qadın və 26 uşağın taleyi bu günədək məlum deyil), 487 nəfər müxtəlif dərəcəli bədən xəsarətləri almış, 8 ailə tam məhv edilmiş, 130 uşaq valideynlərdən birini, 25 uşaq isə valideynlərdən hər ikisini itirmiş, 613 nəfər, o cümlədən 63 uşaq və 106 qadın işğəncə verilməklə vəhşicəsinə öldürülmüşdür. Ermənistan silahlı birləşmələri tərəfindən Xocalı şəhərinin işğal edilməsi ilə əlaqədar Azərbaycan dövlətinə və vətəndaşlarına 170 milyon ABŞ dollarından artıq ziyan vurulmuşdur.

Ermənistan tərəfindən Azərbaycan Respublikasına qarşı başlanan müharibənin səbəbləri və nəticələrinin ümumi qiymətləndirilməsi və Xocalıdakı faciəvi hadisələrin bütün mövcud faktları qəti şəkildə sübut edir ki, Azərbaycanın bu şəhərində törədilmiş cinayətlər sıradan və təsadüfi hərəkət deyil, Ermənistanın sistemli zorakılıq siyasətinin tərkib hissəsi olub. Xocalıdakı mülki insanların məqsədyönlü qırğını, sadəcə, azərbaycanlı olduqları üçün onların kütləvi məhvini yönəlmişdi.

Azərbaycan Respublikasına qarşı davam edən təcavüz fonunda Ermənistan tərəfindən törədilmiş müharibə, insanlıq əleyhinə cinayətlər və Xocalı soyqırımı insan hüquqları və beynəlxalq humanitar hüququn, xüsusilə 1949-cu il Cenevrə Konvensiyaları, Soyqırımı cinayətinin qarşısının alınması və cəzalandırılması haqqında Konvensiya, Mülki və Siyasi Hüquqlar haqqında Beynəlxalq Pakt, İqtisadi, Sosial və Mədəni Hüquqlar haqqında Beynəlxalq Pakt, İşğəncələrə və digər qəddar, qeyri-insani, yaxud ləyaqəti alçaldan davranış və cəza növlərinə qarşı Konvensiya, İrqi ayrı-seçkiliyin bütün formalarının ləğv edilməsi haqqında beynəlxalq Konvensiya, Uşaq hüquqları haqqında Konvensiya və İnsan hüquqlarının və əsas azadlıqların müdafiəsi haqqında Konvensiyanın ciddi şəkildə pozulmasıdır.

Azərbaycan Respublikası Hərbi Prokurorluğu tərəfindən aparılan istintaqla bir sıra hərbi qulluqçuların və digər şəxslərin Xocalı soyqırımında iştirakı tam sübuta yetirilib və onların Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin soyqırımı, işğəncə, əhalini deportasiya etmə, silahlı münaqişə zamanı beynəlxalq humanitar hüquq normalarını pozmağa və digər cinayətlərə görə məsuliyyət nəzərdə tutan maddələri ilə təqsirləndirilən şəxs qismində cəlb edilmələri barədə müvafiq qərarlar çıxarılıb.

Xocalı soyqırımını epizodu üzrə aparılan istintaq zamanı 7000-ə yaxın istintaq hərəkəti icra edilib, o cümlədən 1771 şahid və 2699 zərərçəkmiş şəxs qismində olmaqla 4470 nəfər dindirilib, 800-dən artıq müxtəlif növ ekspertizalar keçirilib, digər istintaq hərəkətləri icra edilib.

Beynəlxalq ictimaiyyət Ermənistanın Azərbaycana qarşı hərbi güc tətbiq etməsini və təcavüz zamanı beynəlxalq humanitar hüququ ciddi şəkildə pozmasını BMT Təhlükəsizlik Şurasının 1993-cü il tarixli 822, 853, 874, 884 sayılı qətnamələri başda olmaqla çoxsaylı beynəlxalq təşkilatların qərar və qətnamələrində qəti şəkildə pisləyib.

Avropa İnsan Hüquqları Məhkəməsi 2010-cu il 22 aprel tarixli qərarında Xocalıda törədilmiş cinayətə münasibətdə hücumda iştirak edənlərin davranışını müharibə cinayətləri və ya insanlıq əleyhinə cinayətlərə bərabər tutulan hərəkətlər kimi qiymətləndirərək mühüm nəticəyə gəlib.

Hazırda 16 dövlətin milli qanunvericilik orqanı, həmçinin İslam Əməkdaşlıq Təşkilatı Xocalıda dinc əhalinin qırğınının ən kəskin şəkildə pislənilməsi və Xocalı faciəsinin soyqırımı və insanlıq əleyhinə cinayət aktı kimi tanınmasına dair çoxsaylı qətnamə və qərarlar qəbul ediblər.

Lakin Ermənistan hələ ki, dünya ictimaiyyətinin mövqeyinə, xüsusilə Azərbaycanın zəbt olunmuş torpaqlarından işğalçı qüvvələrin dərhal, qeyd-şərtsiz və tam geri çəkilməsi ilə bağlı BMT Təhlükəsizlik Şurasının qətnamələrinin tələblərinə məhəl qoymur və beləliklə, beynəlxalq hüququ kobudcasına pozmaqda davam edir. Ermənistan qəsb olunmuş ərazilərdə hərbi mövcudluğunu saxlayaraq, həmin ərazilərin demografik, mədəni və fiziki xarakterini dəyişdirərək, yüz minlərlə azərbaycanlının orada yerləşən doğma yurd-yuvalarına qayıtmasının qarşısını alaraq, işğala əsaslanan mövcud status-kvonun möhkəmlənməsinə yönəlmiş səylər göstərməyə davam edir.

Ermənistan Respublikasının beynəlxalq hüquqa zidd fəaliyyətləri ilə bağlı məsuliyyətləri ilə yanaşı, beynəlxalq cinayət hüququnun adət və müqavilə normalarına əsasən, Xocalı şəhərində törədilənlər də daxil olmaqla silahlı münaqişə kontekstində törədilmiş müəyyən fəaliyyətlər beynəlxalq cinayət əməlləri hesab olunur. Bu əməllərin törədilməsində iştirak etmiş şəxslər, eləcə də onlarla əlbir olan və onlara kömək edənlər də fərdi qaydada məsuliyyət daşıyırlar.

Məlumdur ki, ötən il Ermənistan əhalisinin kütləvi etirazları nəticəsində hakimiyyətdən uzaqlaşdırılmış həmin ölkənin əvvəlki rəhbərliyinin bəzi nümayəndələri, digər çoxlu yüksək rütbəli siyasi və hərbi rəsmiləri və Azərbaycanın işğal olunmuş ərazilərində Ermənistan tərəfindən yaradılmış separatçı rejimin rəhbərləri ilə birlikdə, Azərbaycan torpaqlarının zəbt olunmasında və Xocalı da daxil olmaqla azərbaycanlı mülki şəxslərə və hərbcilərə qarşı zorakılıqda şəxsən iştirak ediblər.

Öz təqsirini utanmadan etiraf etmiş Ermənistanın o dövrdəki müdafiə naziri və sabiq prezidenti Serj Sarkisyan Britaniya jurnalisti Tomas de Vaala müsahibəsində deyib: “Xocalıdan qabaq azərbaycanlılar düşünürdülər ki, ermənilər mülki əhaliyə əl qaldıra bilməyən xalqdırlar. Biz bu stereotipi sındırdıq” (Tomas de Vaal, Qarabağ: Ermənistan və Azərbaycan sülh və savaşı yollarında (Nyu-York və London, Nyu-York Universiteti Nəşriyyatı, 2003), səhifə 172)).

Danılmaz faktdır ki, bu gün ən qatı beynəlxalq cinayətlər, o cümlədən hərbi cinayətlər, insanlıq əleyhinə cinayətlər, soyqırımı və etnik təmizləmədə adı hallandırılan heç bir şəxsə onun indiki və ya əvvəlki hər hansı statusu immunitet verə bilməz.

Bununla əlaqədar, hazırda Ermənistanda öz xalqına qarşı müxtəlif cinayətlərin törədilməsi ittihamları ilə barələrində istintaq və məhkəmə prosesləri aparılan şəxslərin Azərbaycan xalqına qarşı ən ağır cinayətlərin törədilməsinə görə də məsuliyyətə cəlb edilməsi həm beynəlxalq ədalətin bərqərar olunması, həm də Ermənistan-Azərbaycan münaqişəsinin dinc yolla danışıqlar vasitəsilə nizama salınmasına mühüm töhfə verə bilər. Məhz belə olacağı təqdirdə, ATƏT-in Minsk qrupunun həmsədr ölkələrinin və ümumiyyətlə, dünya ictimaiyyətinin dəstəklədiyi Ermənistan və Azərbaycan əhalisinin sülhə hazırlanması və qarşılıqlı surətdə etimadın yaradılması istiqamətində gerçək irəliləyişin baş verməsinin mümkünlüyü artacaq.

Azərbaycan Respublikası əmindir ki, milli səviyyədə, eləcə də mövcud beynəlxalq hüquq çərçivəsində görülən davamlı tədbirlər cəzasızlığa son qoyulmasına və Ermənistanın Azərbaycana qarşı təcavüzü zamanı törədilmiş ağır cinayətlərə görə məsuliyyət daşıyan şəxslərin ədalət məhkəməsinə çıxarılmasına xidmət edəcək”.

Xalq qəzeti.-2019.-26 fevral.-№46.-S.1,7.

Xocalı soyqırımının 27-ci ildönümü ilə əlaqədar Bakıda ümumxalq yürüşü keçirilir:
Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev yürüşdə iştirak edib
(26 fevral 2019-cu il)

Bəşər tarixində ən qanlı cinayətlərdən biri olan Xocalı soyqırımının 27-ci ildönümü ilə əlaqədar fevralın 26-da Bakıda ümumxalq yürüşü keçirilib.

AZƏRTAC xəbər verir ki, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev, birinci xanım Mehriban Əliyeva və ailə üzvləri yürüşdə iştirak ediblər.

Paytaxtın Azadlıq meydanından Xətai rayonunda ucaldılmış abidəyə doğru hərəkətə başlayan və on minlərlə insanın iştirak etdiyi ümumxalq yürüşünün məqsədi Xocalı faciəsi qurbanlarının xatirəsini ehtiramla yad etmək, erməni faşistləri tərəfindən insanlığa qarşı törədilmiş bu vəhşi cinayəti yenidən dünya ictimaiyyətinin diqqətinə çatdırmaqdır.

Ön sırada Prezident İlham Əliyevin və birinci xanım Mehriban Əliyevanın olduqları ümumxalq yürüşünün iştirakçıları qanlı qırğının günahsız qurbanlarının - xüsusi qəddarlıqla qətlə yetirilmiş uşaqların, qadınların və qocaların portretlərini, 27 il əvvəl törədilmiş hadisələrin dəhşətli səhnələrini əks etdirən fotosəkilləri, faciənin təqsirkarlarından cavab tələb etmək, onları cəzalandırmaq, bu soyqırımına beynəlxalq səviyyədə siyasi-hüquqi qiymət vermək barədə çağırışlar və soyqırımı qurbanlarının adlarının, soyadlarının əks olunduğu Azərbaycan, rus, ingilis dillərində plakatlar və transparantlar tutmuşdular. Marşrut boyunca yolların kənarlarındakı monitorlarda, binaların fasadlarında və eyvanlarında “Dünya Xocalı soyqırımını tanımalıdır!”, “Xocalıya ədalət!”, “Xocalını unutmayın!”, “Rədd olsun erməni faşizmi!”, “Xocalı – XX əsrin soyqırımı”, “Cinayətkarlar cəzasız qalmayacaqlar!”, “Xocalı soyqırımı – 27 il”, “Xocalı soyqırımı bəşəriyyətə qarşı cinayətdir”, “Xocalı, sözün bitdiyi yer”, “Viran edilən Xocalı yenidən dirçələcək” və s. şüarlar nümayiş etdirilirdi.

Ümumxalq yürüşü iştirakçıların hüznlü çöhrələrinə baxanda görünürdü ki, ötən 27 il Xocalının dinc sakinlərinə qanlı divan tutulmasının dəhşətlərini yaddaşlardan silə bilməyib. Bircə gecədə yerlə-yeksan edilmiş bu Azərbaycan şəhərinin adı indi Xatın, Liditse və Sonqmi ilə qoşa çəkilir.

Bütövlükdə bu ümumxalq yürüşü Azərbaycanın Xocalı soyqırımı ilə bağlı apardığı genişmiqyaslı işin növbəti mərhələsidir. Dünya Xocalı qırğını haqqında əsl həqiqəti bilməli, başa düşməlidir ki, XX əsrin sonunda bütün sivil bəşəriyyətin gözü qarşısında törədilmiş bu vəhşiliyə laqeydlilik, yüzlərlə dinc insanın ölümündə təqsirkar olanların cəzalandırılmaması belə faciələrin planetin hər bir nöqtəsində təkrarlanmasına gətirib çıxara bilər. Bu yürüş həm də Azərbaycan xalqının sıx birliyini, onun öz şəhidlərinin xatirəsinə ehtiramını, işğal altındakı torpaqların azad olunması və ölkəmizin ərazi bütövlüyünün bərpası üçün əlindən gələni etmək əzmini nümayiş etdirdi.

X X X

Xocalı soyqırımı qurbanlarının abidəsinin ətrafında fəxri qarovul dəstəsi və tər çiçəklər düzülmüşdü.

Prezident İlham Əliyev Xocalı soyqırımı abidəsinin önünə əklil qoydu, faciə qurbanlarının xatirəsini ehtiramla yad etdi.

Birinci vitse-prezident xanım Mehriban Əliyeva, Baş nazir Novruz Məmmədov, Milli Məclisin sədri Oqtay Əsədov, Heydər Əliyev Fondunun vitse-prezidenti Leyla Əliyeva, Arzu Əliyeva abidənin önünə tər güllər qoydular.

Dövlət və hökumət rəsmiləri, Milli Məclisin deputatları, nazirlər, komitə və şirkətlərin rəhbərləri, diplomatik korpusun nümayəndələri, dini konfessiyaların başçıları, habelə qırğından xilas ola bilmiş Xocalı sakinləri də abidənin önünə güllər düzdülər.

X X X

Ümumxalq yürüşündə Rusiyadan gələn nümayəndə heyəti də iştirak edirdi.

Prezident İlham Əliyev və birinci xanım Mehriban Əliyeva Rusiyadan gələn nümayəndə heyəti ilə görüşüb söhbət etdilər.

Heyətə Rusiya Federasiyası Dövlət Dumasının beynəlxalq əlaqələr üzrə komitəsinin sədr müavini, dünya şöhrətli idmançı İrina Rodnina, Dövlət Dumasının təhlükəsizlik və korrupsiya əleyhinə komitəsi sədrinin birinci müavini Dmitri Savelyev, Dövlət Duması Federal Məclisinin ailə, qadın və uşaq məsələləri üzrə komitəsinin sədr müavini Oksana Puşkina, Dövlət Dumasının dövlət əhəmiyyətli tikinti və qanunvericilik üzrə komitəsi sədrinin birinci müavini Mixail Yemelyanov, Dövlət Dumasının deputatları Tatyana Sibizova, Denis

Parfenov və Aleksey Juravlev, Rusiya Siyasi Tədqiqatlar İnstitutunun direktoru, Azərbaycanın dostları qrupunun əlaqələndiricisi, tanınmış politoloq Sergey Markov və həmin institutun MDB ölkələri departamentinin rəhbəri Aleksey Bıçkov, hərbi ekspert, “Milli müdafiə” jurnalının baş redaktoru İqor Korotçenko, rusiyalı yazıçı, rejissor Aleksandr Rusnak, Rusiya Hökuməti yanında Maliyyə Universitetinin sosiologiya və politologiya fakültəsinin dekanı Aleksandr Şatilov daxildir.

Sonra Prezident İlham Əliyev Rusiyanın “Rossiya-24” kanalına müsahibə verdi.

X X X

Tarixi faktlar göstərir ki, əzəli Azərbaycan torpaqlarında – indiki Ermənistanda, Dağlıq Qarabağ bölgəsində və onun ətrafındakı yeddi rayonda yaşayan azərbaycanlılar erməni millətçilərinin davamlı olaraq etnik təmizləmə, soyqırımı və təcavüzkarlıq siyasətinə məruz qalaraq, doğma yurdlarından didərgin salınıb, qaçqın və məcburi köçkünə çevriləblər. “Böyük Ermənistan” xülyası ilə yaşayan ermənilər öz məqsədlərinə çatmaq üçün xarici himayədarların köməyi ilə müxtəlif vaxtlarda azərbaycanlılara qarşı terror və soyqırımı həyata keçirməklə etnik təmizləmə siyasəti aparıblar. Təkcə XX əsrdə azərbaycanlılar dörd dəfə – 1905-1906-cı, 1918-1920-ci, 1948-1953-cü və 1988-1993-cü illərdə soyqırımı və etnik təmizləmələrə məruz qalıblar.

SSRİ-nin süqutundan dərhal sonra isə yenidən yaranmış Ermənistan Respublikasının ilk addımları dövlət səviyyəsində zor tətbiqi və Azərbaycan Respublikasına qarşı təcavüzkar müharibə etməkdən ibarət oldu. Bütün bunların nəticəsində Azərbaycan Respublikası ərazilərinin təqribən beşdəbiri işğal edildi, zəbt olunmuş torpaqlarda və Ermənistanın öz ərazisində bir milyondan artıq köklü azərbaycanlı etnik təmizləməyə məruz qaldı. Bu təcavüz zamanı mülki azərbaycanlı əhaliyə qarşı çoxsaylı müharibə, insanlıq əleyhinə cinayətlər, o cümlədən soyqırımı aktları törədildi. Bu cinayətlərə görə məsuliyyəti məhz təcavüzkar tərəf olan Ermənistan Respublikası daşıyır.

Müharibənin gedişinin ən faciəvi səhifəsi Xocalı şəhərinin işğalı oldu. Azərbaycanın Dağlıq Qarabağ bölgəsində yerləşən bu şəhərdə müharibədən əvvəl 7 min insan yaşayırdı. 1991-ci ilin oktyabrından şəhər Ermənistan silahlı qüvvələri tərəfindən tamamilə mühasirəyə alındı. 1992-ci il fevralın 25-dən 26-na keçən gecə kütləvi artilleriya zərbələrinin ardınca Ermənistan silahlı qüvvələri keçmiş SSRİ-nin 366-cı motoatıcı alayının köməyi ilə Xocalını işğal etdilər. İşğalçılar Xocalını darmadağın edərək xüsusi amansızlıqla onun dinc əhalisinin soyqırımını törətdilər.

Bu müdhiş soyqırımı zamanı 613 nəfər, o cümlədən 106 qadın, 63 uşaq və 70 qoca xüsusi qəddarlıqla öldürülüb, 1275 insan əsir və girov götürülərək işğəncələrə məruz qalıb. Onlardan 150 nəfərin, o cümlədən 68 qadın və 26 uşağın taleyi bu günədək məlum deyil. Qırğın zamanı 487 nəfər müxtəlif dərəcəli bədən xəsarətləri alıb. Həmçinin 8 ailə tamamilə məhv edilib, 130 uşaq valideynlərindən birini, 25 uşaq isə hər iki valideynini itirib. Həmin insanlar yalnız etnik mənsubiyyətlərinə - azərbaycanlı olduqlarına görə amansızcasına öldürülüb, işğəncələrə məruz qalıb və şikəst ediləblər. Ermənistan silahlı birləşmələri tərəfindən Xocalı şəhərinin işğal edilməsi ilə əlaqədar Azərbaycan dövlətinə və vətəndaşlarına 170 milyon ABŞ dollarından artıq ziyan vurulub.

Ermənistan tərəfindən Azərbaycan Respublikasına qarşı başlanan müharibənin səbəbləri və nəticələrinin ümumi qiymətləndirilməsi, Xocalıdakı faciəvi hadisələrin bütün mövcud faktları qəti şəkildə sübut edir ki, Azərbaycanın bu şəhərində törədilmiş cinayətlər sıradan və təsadüfi hərəkət deyil, Ermənistanın sistemli zorakılıq siyasətinin tərkib hissəsi olub. Xocalıdakı mülki insanların məqsədyönlü qırğını, sadəcə, azərbaycanlı olduqları üçün onların kütləvi məhvini yönəlmişdi. Beynəlxalq hüquqa görə belə hərəkətlər “soyqırımı” anlayışına uyğundur və dünya ictimaiyyəti tərəfindən bu cür tanınmalıdır.

Azərbaycan Respublikasına qarşı davam edən təcavüz fonunda Ermənistan tərəfindən törədilmiş müharibə, insanlıq əleyhinə cinayətlər və Xocalı soyqırımı insan hüquqları və beynəlxalq humanitar hüququn, xüsusilə 1949-cu il Cenevrə konvensiyaları, Soyqırımı cinayətinin qarşısının alınması və cəzalandırılması haqqında Konvensiya, Mülki və Siyasi Hüquqlar haqqında Beynəlxalq Pakt, İqtisadi, Sosial və Mədəni Hüquqlar haqqında Beynəlxalq Pakt, İşğəncələrə və digər qəddar, qeyri-insani, yaxud ləyaqəti alçaldan davranış və cəza növlərinə qarşı Konvensiya, İrqi ayrı-seçkiliyin bütün formalarının ləğv edilməsi haqqında beynəlxalq Konvensiya, Uşaq hüquqları haqqında Konvensiya və İnsan hüquqlarının və əsas azadlıqların müdafiəsi haqqında Konvensiyanın ciddi şəkildə pozulmasıdır.

Xocalı haqqında həqiqətlərin dünyaya çatdırılması, bu faciənin xalqımıza qarşı soyqırımı aktı kimi tanınması üçün Azərbaycan dövləti bütün zəruri addımları atır. Bu sahədə məqsədyönlü fəaliyyət ümummilli lider Heydər Əliyev Azərbaycanda siyasi hakimiyyətə qayıdandan sonra başlanıb. Ulu Öndərin təşəbbüsü ilə Xocalı soyqırımına siyasi-hüquqi qiymət verilib, fevralın 26-sı Xocalı Soyqırımı Günü elan edilib. 2008-ci ildə Heydər Əliyev Fondunun vitse-prezidenti Leyla Əliyevanın təşəbbüsü ilə başlanmış “Xocalıya ədalət!” beynəlxalq kampaniyası bu istiqamətdə təbliğat işini daha da fəallaşdırıb. Faciə ilə əlaqədar dəhşətli faktlar bu kampaniya çərçivəsində aparılan işlər sayəsində geniş beynəlxalq ictimaiyyətə çatdırılıb, planetin bütün

guşələrində milyonlarla insan erməni millətçilərinin əsl simasına bələd olub, biliblər ki, ermənilər öz sərsəm ideyalarını həyata keçirmək naminə heç nədən, hətta uşaqları belə qətlə yetirməkdən çəkinmirlər. Xocalı soyqırımının dünya miqyasında tanınması istiqamətində aparılan sistemli işin nəticəsidir ki, İslam Əməkdaşlıq Təşkilatı Parlament İttifaqının, Meksika, Pakistan, Çexiya, Peru, Kolumbiya, Panama, Honduras, Sudan, Qvatemala və Cibuti parlamentlərinin müvafiq sənədlərində Xocalıda törədilmiş kütləvi qətlərin soyqırımı aktı olduğu təsdiq edilib. Rumıniya, Bosniya və Herseqovina, Serbiya, İordaniya, Sloveniya, Şotlandiya parlamentləri, eləcə də ABŞ-ın 22 ştatının icra və qanunvericilik orqanları Xocalı faciəsini qətlə kimi qiymətləndirərək qətiyyətlə pisləyiblər. Avropa İnsan Haqları Məhkəməsi 2010-cu il 22 aprel tarixli qərarında Xocalının azərbaycanlılardan ibarət mülki əhalisinin qətlə yetirilməsinin “müharibə cinayətləri və ya insanlığa qarşı cinayətlər kimi qiymətləndirilə bilən xüsusilə ağır əməllər” olduğunu müəyyən edib.

Hər il olduğu kimi, bu il də Heydər Əliyev Fondunun dəstəyi ilə dünyanın müxtəlif ölkələrində Xocalı soyqırımı qurbanlarının xatirəsini anma mərasimləri keçirilib. Bu aksiyaların iştirakçılarına Fond tərəfindən hazırlanmış, Qarabağın və Ermənistan-Azərbaycan Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin tarixindən bəhs edən materiallar, bukletlər, fotoalbomlar və kitablar paylanılıb. Aksiyalar çərçivəsində ermənilərin vəhşiliklərindən bəhs edən sənədli filmlər nümayiş etdirilib, rəsm sərgiləri təşkil olunub. Qardaş Türkiyədə, ABŞ-da, Almaniyada, Avstriyada, Belçikada, Gürcüstanda, Hollandiyada və digər ölkələrdə keçirilən mitinqlər, anım tədbirləri, konfranslar, sərgilər, müsabiqələr ictimaiyyət arasında böyük əks-səda doğurub.

Xocalı soyqırımının 27-ci ildönümü ilə əlaqədar Bakıda növbəti ümumxalq yürüşü dünya ictimaiyyətinə bir mesajdır ki, Azərbaycan öz torpaqlarında ikinci erməni dövlətinin yaradılmasına imkan verməyəcək, ərazi bütövlüyünü bərpa edəcək. Hər kəsə aydın olmalıdır ki, Xocalı soyqırımını törədənlərin cəzasız qalması, münaqişənin nizama salınmaması nəinki Cənubi Qafqaz regionunda, həm də bütün dünyada sülh və sabitlik üçün təhlükə törədir. Bunu 2016-cı il aprel ayının əvvəllərində cəbhə xəttində baş vermiş hadisələr bir daha sübut edir. Ermənistan silahlı qüvvələri növbəti təxribatlara əl ataraq, cəbhə xətti boyunca yerləşən yaşayış məntəqələrini güclü atəşə tutdular. Azərbaycan Silahlı Qüvvələri dinc sakinlərin təhlükəsizliyini təmin etmək üçün cavab tədbirləri görməyə məcbur oldu. Genişmiqyaslı hərbi əməliyyatlar nəticəsində Azərbaycan torpaqlarının bir hissəsini işğalçılardan təmizlədi. Xalqımızın, dövlətimizin, ordumuzun mübarizə əzminin yenilməzliyini təsdiq edən 2016-cı ilin Aprel döyüşləri və ötən ilin mayında Naxçıvan əməliyyatı sübut etdi ki, torpaqlarımız yağı düşməndən azad ediləcək, şəhidlərimizin qanı yerdə qalmayacaq.

X X X

Bütün gün ərzində Xocalı soyqırımı qurbanlarının abidəsi önünə insan axını davam etdi. On minlərlə insan soyqırımı abidəsini ziyarət etdi. Abidənin önünə tər çiçəklər qoyuldu, şəhidlərin ruhuna dualar oxundu.

AZƏRTAC
2019, 26 fevral

Prezident İlham Əliyev “Rossiya-24” telekanalının müxbirinə müsahibə verib
(26 fevral 2019-cu il)

Fevralın 26-da Xocalı soyqırımının 27-ci ildönümü ilə əlaqədar Bakıda keçirilən ümumxalq yürüşündə iştirak edən Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev “Rossiya-24” telekanalının müxbirinə müsahibə verib.

AZƏRTAC müsahibəni təqdim edir.

Müxbir: Azərbaycan xalqının dərdinə şərikik. Həlak olanların ailələrinə, doğmalarına başsağlığı veririk. Bu gün Siz insanlara, Azərbaycan sakinlərinə, bu dərdi bölüşənlərə hansı sözlərlə müraciət edirsiniz?

Prezident İlham Əliyev: Çox sağ olun ki, gəlmisiniz. Azərbaycan xalqının tarixindəki bu faciəli hadisəyə münasibətinizi bildirirsiniz. Bu, xalqımızın sağalmaz dəridir, xalqımıza qarşı törədilən soyqırımdır, ötən əsrin ən böyük cinayətidir. Yalnız Azərbaycan millətinə mənsub olduqlarına görə günahsız insanlar - qocalar, qadınlar və uşaqlar həlak olmuş, zərər çəkmişlər. Azərbaycan xalqı heç vaxt bu faciəni unutmayacaq, həmişə xatırlayacaq. Bu, bizim yaddaşımızda həmişəlik qalacaq. Əsas odur ki, belə faciələr daha heç vaxt təkrar olunmasın. Daha heç vaxt heç bir xalqa qarşı belə dəhşətli soyqırımı hadisəsi, milli əlamətə görə qırğın törədilməsin. Azərbaycan dövləti, xalqı həlak olanların xatirəsini əziz tutur, yad edir və onların xatirəsi bizim üçün müqəddəsdir. Həmin faciəli gecədə xilas olanlar həmişə bizim üçün fiziki zədələr, mənəvi yaralar alan, həmin qətlə qurban olan insanlar kimi qalacaqlar. Biz bu adamların aqibətini yüngülləşdirmək üçün əlimizdən gələni edirik, dövlət onlara kömək edir və edəcək. Bir daha demək istəyirəm, biz hamımız çalışmalıyıq ki, belə faciələr bəşəriyyət tarixində bir daha olmasın.

Müxbir: Sağ olun, cənab Prezident.

Prezident İlham Əliyev: Çox sağ olun.

Müxbir: Çox sağ olun. Dərdinizə şərikik.

AZƏRTAC
2019, 26 fevral

**Xocalı soyqırımının 28-ci ildönümünün keçirilməsinə dair tədbirlər planı
təsdiq edilib**

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Administrasiyasının rəhbəri Samir Nuriyevin Sərəncamı ilə “Xocalı soyqırımının iyirmi səkkizinci ildönümünün keçirilməsinə dair tədbirlər planı” təsdiq edilib.

Tədbirlər planında Bakının Xətai rayonunda, Goranboy rayon mərkəzində və Ağcakənd qəsəbəsində Xocalı soyqırımı qurbanlarının xatirəsinə ucaldılmış abidələrin önünə əklil qoyulması mərasimlərinin keçirilməsi, ictimaiyyət nümayəndələri tərəfindən şəhər və rayonlarda Şəhidlər xiyabanının ziyarət edilməsi, Azərbaycanın xarici ölkələrdəki səfirliklərində, konsulluqlarında və diaspor təşkilatlarında soyqırımı ilə bağlı tədbirlərin, anım mərasimlərinin təşkili, xarici və yerli kütləvi informasiya vasitələri, o cümlədən teleradio kanallarında qanlı qırğını əks etdirən materialların yayılması və internet şəbəkəsində mütəmadi olaraq yenilənməsi nəzərdə tutulub.

Bundan başqa, ölkəmizdə fəaliyyət göstərən dini konfessiyaların və qurumların iştirakı ilə Xocalı soyqırımı qurbanlarının xatirəsinə həsr olunan anım mərasimləri təşkil ediləcək, idarə və təşkilatlarda, təhsil və mədəniyyət müəssisələrində xatirə gecələri, foto-rəsm sərgiləri, şahidlərlə görüşlər keçiriləcək, Azərbaycanın ərazi bütövlüyü uğrunda mübarizəyə həsr edilən sənədli və bədii filmlər nümayiş olunacaq.

Xocalılıların müvəqqəti məskunlaşdıqları şəhər və rayonlarda (Bakı, Sumqayıt, Gəncə, Mingəçevir, Şəki, Goranboy, Bərdə, Sabirabad, Göyçay, Zaqatala, Oğuz, Balakən) dövlət qurumları rəhbərlərinin, ziyalıların şəhid ailələri ilə görüşləri təşkil ediləcək.

Fevralın 26-da təhsil müəssisələrində ilk dərslər Xocalı soyqırımına həsr olunacaq. Həmin gün saat 17.00-da bütün ölkə ərazisində Xocalı soyqırımı qurbanlarının xatirəsi bir dəqiqəlik sükutla yad ediləcək. Xocalı soyqırımı günü ilə əlaqədar respublikanın şəhər və rayonlarında, kənd və qəsəbələrində Azərbaycanın dövlət bayraqları endiriləcək.

Xalq qəzeti.-2020.-13 fevral.-№32.-S.6.

Ombudsman Xocalı soyqırımının 28-ci ildönümü ilə əlaqədar bəyanat yayıb

Azərbaycan Respublikasının İnsan Hüquqları üzrə Müvəkkili (Ombudsman) Səbinə Əliyeva Xocalı soyqırımının 28-ci ildönümü ilə əlaqədar bəyanat yayıb. Bu barədə AZƏRTAC-a Ombudsman Aparatından məlumat verilib.

Bəyanatda deyilir ki, 1992-ci il fevralın 25-dən 26-na keçən gecə Ermənistanın Azərbaycana qarşı uzun illər həyata keçirdiyi işğalçılıq və etnik təmizləmə siyasətinin davamı olaraq Ermənistan silahlı qüvvələri keçmiş SSRİ-nin 366-cı motoatıcı alayının köməyi ilə Xocalını işğal edib, dinc əhaliyə qarşı soyqırımı törədilib. Artıq Xocalı faciəsindən 28 il ötür. Bu soyqırımı zamanı etnik mənsubiyyətlərinə - azərbaycanlı olduqlarına görə 613 nəfər, o cümlədən 106 qadın, 63 uşaq və 70 qoca xüsusi qəddarlıqla öldürülüb, 487 nəfər müxtəlif dərəcəli bədən xəsarətləri alıb. Eyni zamanda, 8 ailə tamamilə məhv edilib, 130 uşaq valideynlərindən birini, 25 uşaq isə hər iki valideynini itirib. 1275 insan əsir və girov götürülərək işgəncələrə məruz qalıb, onlardan 150 nəfərin, o cümlədən 68 qadın və 26 uşağın taleyi bu günədək məlum deyil. Həmçinin Xocalı şəhərinin işğal edilməsi ilə əlaqədar Azərbaycan dövlətinə və vətəndaşlarına 170 milyon ABŞ dollarından artıq ziyan vurulub.

Qeyd edilir ki, 1994-cü ilin fevralında ümummillə lider Heydər Əliyevin təşəbbüsü ilə Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisi Xocalı soyqırımına siyasi-hüquqi qiymət verib, 26 fevral tarixi Xocalı soyqırımı günü elan olunub.

BMT Baş Məclisinin 1946-cı il 11 dekabr tarixli 96 (I) sayılı qətnaməsinə və 1948-ci il 9 dekabr tarixli 260 (III) sayılı qətnaməsi ilə qəbul olunmuş “Genosid cinayətinin qarşısının alınması və cəzalandırılması haqqında” Konvensiyaya görə, Xocalıda erməni qəsbkarları tərəfindən törədilən bu kütləvi insan qırğını məhz soyqırımıdır.

Xocalıda törədilən soyqırımı azərbaycanlılara qarşı törədilən ilk sistemli cinayət aktı deyil, Ermənistanın Azərbaycana qarşı işğalçılıq müharibəsi zamanı dinc azərbaycanlı əhaliyə qarşı törədilmiş soyqırımı cinayətlərinin ən dəhşətlisidir. Bundan əvvəl Azərbaycanın Ermənistanla həmsərhəd Qazax rayonunun Bağanis Ayrım kəndinin, Dağlıq Qarabağda azərbaycanlıların yaşadığı İmarət Qərvənd, Tuğ, Səlakətin, Axullu, Xocavənd, Cəmilli, Nəbilər, Məşəli, Həsənaşad, Kərkicahan, Qaybalı, Malıbəyli, Yuxarı və Aşağı Quşçular kəndlərinin işğalı ilə yanaşı, qabaqcadan düşünülmüş şəkildə mülki azərbaycanlılar xüsusi amansızlıqla qətlə yetirilib. Bundan başqa, Qaradağlı kəndində 80 nəfərdən çox, Ağdaban kəndində 67 nəfər mülki əhali, o cümlədən uşaqlar, qadınlar və qocalar işgəncə verilərək qəddarcasına öldürülüb, onlarla insan girov götürülüb, itkin düşüb, kəndlər isə yandırılaraq yer üzündən silinib.

Ermənistan tərəfindən Azərbaycana qarşı davam edən hərbi təcavüz fonunda törədilmiş müharibə, insanlıq əleyhinə cinayətlər və Xocalı soyqırımı insan hüquqları və beynəlxalq humanitar hüququn, xüsusilə 1949-cu il Cenevrə konvensiyaları, Soyqırımı cinayətinin qarşısının alınması və cəzalandırılması haqqında Konvensiya, Mülki və Siyasi Hüquqlar haqqında Beynəlxalq Pakt, İqtisadi, Sosial və Mədəni Hüquqlar haqqında Beynəlxalq Pakt, İşgəncələrə və digər qəddar, qeyri-insani, yaxud ləyaqəti alçaldan davranış və cəza növlərinə qarşı Konvensiya, İrqi ayrı-seçkiliyin bütün formalarının ləğv edilməsi haqqında beynəlxalq Konvensiya, Uşaq hüquqları haqqında Konvensiya və İnsan hüquqlarının və əsas azadlıqların müdafiəsi haqqında Konvensiyanın ciddi şəkildə pozulmasıdır.

İşğal edilmiş Dağlıq Qarabağ və yeddi ətraf rayonun Azərbaycan Respublikasının ayrılmaz tərkib hissəsi olduğunu beynəlxalq hüquq, o cümlədən BMT Təhlükəsizlik Şurasının 1993-cü il tarixli məlum 822, 853, 874 və 884 sayılı qətnamələri, BMT Baş Məclisinin “Azərbaycanın işğal olunmuş ərazilərində vəziyyət” adlı 14 mart 2008-ci il tarixli Qətnaməsi, AŞPA-nın 2005-ci il tarixli 1416 sayılı qətnaməsi və 1690 sayılı tövsiyəsi, Avropa Parlamentinin Dağlıq Qarabağla bağlı 23 oktyabr 2013-cü il tarixli qətnaməsi, Avropa Parlamentinin 12 dekabr 2018-ci il tarixli qətnaməsi bir daha sübut edir.

Bəyanatda bildirilir ki, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin ölkəmizin ərazi bütövlüyü çərçivəsində sülh yolu ilə həll edilməsinin tərəfdarı olduğunu, həmçinin xalqımıza qarşı törədilən cinayətlərə ədalətli siyasi-hüquqi qiymətin verilmədiyini dəfələrlə mötəbər beynəlxalq tədbirlərdə bəyan edib.

Heydər Əliyev Fondunun vitse-prezidenti Leyla Əliyevanın təşəbbüsü ilə başlanmış “Xocalıya ədalət!” beynəlxalq kampaniyası da Xocalı soyqırımının dünya miqyasında tanınması istiqamətində aparılan sistemli işə mühüm töhfədir.

Meksika, Pakistan, Çexiya, Peru, Kolumbiya, Panama, Honduras, Sudan, Qvatemala və Cibuti parlamentlərinin müvafiq sənədlərində Xocalıda törədilmiş kütləvi qətlərin soyqırımı aktı olduğu təsdiq edilib. Rumıniya, Bosniya və Herseqovina, Serbiya, İordaniya, Sloveniya, Şotlandiya və Paraqvay parlamentləri, eləcə

də ABŞ-ın 22 ştatının icra və qanunvericilik orqanları Xocalı faciəsini qətliam kimi qiymətləndirərək qətiyyətlə pisləyib, İslam Əməkdaşlıq Təşkilatı Ermənistanı təcavüzkar, Xocalı faciəsini isə soyqırımı kimi tanıyıb.

Xocalı faciəsi zamanı yol verilmiş cinayət əməllərinin qabaqcadan düşünülmüş qaydada, milli mənsubiyyətinə görə insanların tamamilə və ya qismən məhv edilməsi niyyəti ilə törədilməsi beynəlxalq və dövlətdaxili hüquqa əsasən məhz soyqırımı olduğunu sübut edir.

BMT-nin “Genosid cinayətinin qarşısının alınması və cəzalandırılması haqqında” Konvensiyasına görə, soyqırımını törədənlər qanunvericiliyə uyğun olaraq cəzalandırılmalıdırlar.

Bəyanatda deyilir: “75 il öncə Nizamnaməsi qəbul olunarkən BMT-nin elan etdiyi prinsiplərə və 2030-cu ilə qədər dünyanı inkişafa hədəfləyən Dayanıqlı İnkişaf Məqsədlərinə nail olmaq üçün bu mötəbər beynəlxalq təşkilat tərəfindən qəbul olunmuş konvensiyaların müddəaları, həmçinin Təhlükəsiz Şurasının qətnamələri qeyd-şərtsiz icra edilməli, Azərbaycanın ərazi bütövlüyü bərpa olunmalı, bir milyondan çox qaçqın və məcburi köçkün öz doğma torpaqlarına qayıtmalı, əsir və girovlar azad edilməli, Xocalıya ədalət təmin olunmalıdır”.

Bəyanat BMT-nin Baş katibinə, BMT-nin Təhlükəsizlik Şurasına, BMT-nin insan hüquqları üzrə ali komissarına, BMT-nin qaçqınlar üzrə ali komissarına, BMT-nin İnsan Hüquqları Şurasına, UNİCEF-in, UNESCO-nun, Avropa İttifaqının, Avropa Şurasının, ATƏT-in rəhbərlərinə, Beynəlxalq və Avropa Ombudsmanlar institutlarına, Asiya Ombudsmanlar Assosiasiyasına, İslam Əməkdaşlıq Təşkilatına və bu quruma üzv dövlətlərin Ombudsmanlar Assosiasiyasına, İslam Əməkdaşlıq Təşkilatının Müstəqil Daimi İnsan Hüquqları Komissiyasına, Avropa Uşaq Hüquqları Ombudsmanları Şəbəkəsinə, Beynəlxalq Sülh Bürosuna, müxtəlif ölkələrin ombudsmanlarına və milli insan hüquqları institutlarına, Azərbaycan Respublikasının xarici ölkələrdəki və xarici ölkələrin respublikamızdakı səfirliklərinə, diaspor təşkilatlarına göndərilib.

AZƏRTAC

Respublika.-2020.-19 fevral.-№37.-S.4.

Azərbaycandakı dini icmaların rəhbərləri Xocalı faciəsinin 28-ci ildönümü ilə əlaqədar bəyanat yayıblar

Azərbaycanda fəaliyyət göstərən dini icmaların rəhbərləri Xocalı faciəsinin 28-ci ildönümü ilə əlaqədar bəyanat yayıblar. AZƏRTAC xəbər verir ki, bəyanatda -deyilir: “Biz milyonlarla azərbaycanlının iradəsini ifadə edərək, Azərbaycanın Qarabağ bölgəsində yerləşən Xocalıda törədilmiş soyqırımının 28-ci ildönümü ərəfəsində dinindən, dilindən və milli mənsubiyyətindən asılı olmayaraq, bütün dünya ictimaiyyətinə bir daha müraciət edirik.

Azərbaycan xalqının qan yaddaşında həkk olunmuş tarixi fakt ondan ibarətdir ki, 1992-ci il fevralın 25-dən 26-na keçən gecə erməni işğalçıları öz havadarlarının köməyi ilə Xocalı şəhərinə qəfil silahlı basqın edib və oranın dinc, silahsız əhalisinə qarşı amansız kütləvi qırğın törədiblər. Azərbaycanın Xocalı şəhərində həmin gecə erməni silahlı quldurları tərəfindən qocalar, uşaqlar, hamilə qadınlar da daxil olmaqla 613 mülki şəxs xüsusi qəddarlıqla qətlə yetirilib. Xocalı şəhəri yerlə yeksan edilib, 150 nəfər itkin düşüb, 1275 nəfər əsir götürülərək ağır işgəncələrə məruz qalıb, vəhşicəsinə qətlə yetirilən dinc sakinlərin meyitlərinin üzərində ağlasığmaz təhqiramiz hərəkətlər edilib.

Beynəlxalq hüquqa görə, genosid sülh və bəşəriyyət əleyhinə yönələn ən ağır cinayətlərdəndir. Mahiyyəti etibarilə, Xocalı faciəsi Holokost, Hernika, Xatın soyqırımları kimi insanlığa qarşı törədilən cinayətlərlə eyni qəbildəndir. Ermənistanın ölkəmizə təcavüzü nəticəsində Azərbaycan xalqı öz doğma torpaqlarında etnik təmizləməyə, fiziki və mənəvi terrora məruz qalıb, erməni ekstremistləri ərəzilərmizin 20 faizini işğal edib, bir milyondan artıq azərbaycanlıyı doğma yurdlarından didərgin salıb, zəbt etdikləri Qarabağ torpaqlarında vandalizm aktları həyata keçirərək tarixi, dini və mədəniyyət abidələrimizi məhv ediblər. Xocalıda məqsədyönlü soyqırımı aktı isə erməni vəhşiliklərinin kulminasiya nöqtəsidir.

İyirmi səkkiz il keçməsinə baxmayaraq, erməni terrorçuları törətdikləri cinayətlərə görə hələ də cəza almayıb, Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Təhlükəsizlik Şurasının 4 məlum qətnaməsinin tələbləri bu günədək yerinə yetirilməyib. Azərbaycanın beynəlxalq ictimaiyyətə mütəmadi müraciətlərinə obyektiv yanaşan dünyanın bir sıra dövlətləri və beynəlxalq təşkilatlar Xocalı soyqırımını tanısa da, təəssüf ki, bu dəhşətli cinayətə etinasız yanaşanlar da mövcuddur.

Bu gün dünyada baş verən zorakılıq halları, terrorizm və ekstremizm kimi cinayətlərin təməlinə bəzi dövlətlərin, təşkilatların və dini liderlərin problemlərə münasibətindəki ikili standartlar, irqçilik, antisemitizm, ksenofobiya, islamofobiya kimi təhlükəli meyillər dayanır. Bu yanaşma səbəbindən törədilən qətlamlar, o cümlədən Xocalı faciəsi layiqli qiymətini almadıqca, yeni-yeni bəşəri cinayətlərə yol açılır, dünyanın müxtəlif bölgələrində soyqırımların təkrarlanmasına, terror, ekstremizm, separatçılıq üçün zəmin yaranır. Çox böyük təəssüf doğuran məqamdır ki, bəzi dövlətlər real tarixi soyqırımların deyil, saxta soyqırımı iddialarının tanınması yönündə söylərini əsirgəmirlər. Beynəlxalq müstəvidə tarixi faktlara əsaslanmayan hadisələrin qərəzli şəkildə siyasiləşdirilərək haqsız iddialara yol açması istiqamətində meyillər bizi narahat edir. Belə təəssübkeşlik heç bir vəchlə qəbul oluna bilməz!

Azərbaycanın üzləşdiyi bu təcavüz və onun nəticəsində bir milyonluq qaçqın və məcburi köçkün probleminə biganə münasibət bəslənməsinin, soydaşlarımızın erməni ekstremistləri tərəfindən öz doğma yurduvalarından didərgin salınmasının cavabının verilməməsi nəticəsində erməni tərəfi təxribatlarından nəinki əl çəkmir, öz dədə-baba yurdlarında uyuyan qohumlarının qəbrini ziyarət edən vətəndaşlarımızı əsir, girov götürərək onlara qarşı işgəncələr tətbiq edir, meyitlərin qaytarılması məsələsində belə beynəlxalq konvensiyalara əməl etməkdən boyun qaçırır. Xocalı qətlamında əli olanların tarixin mühakiməsindən boyun qaçıra bilməyəcəkləri məlumdur. Xocalı canilərinin soyqırımı cinayətinə görə beynəlxalq tribunala çıxarılacağı gün uzaqda deyil, İnşallah!

Biz -Azərbaycanda yaşayan müxtəlif konfessiyalardan olan din xadimləri Azərbaycanın dövlət rəhbərinin ölkəmizin ərazi bütövlüyünün bərpası yönündə söylərinin uğurla nəticələnməsinə inanır, bunun üçün dualar edirik. Biz Vətənimizin ayrılmaz hissəsi olan Qarabağda torpaqlarımızın azadlığı uğrunda həlak olmuş bütün şəhidlərin, o cümlədən Xocalı şəhidlərinin əziz xatirəsini daim uca tutur, onların ruhlarına Allahdan rəhmət diləyirik. Biz din xadimləri bütün dünya xalqlarına sülh, səadət, əmin-amanlıq və rifah diləyir, Dağlıq Qarabağda beynəlxalq hüquq çərçivəsində sülh yolu ilə ədalətin bərqərar edilməsi, qaçqın və məcburi köçkün soydaşlarımızın öz doğma torpaqlarına qayıtması üçün dualar edir, söylərimizi əsirgəmirik. Bu məramla dünyanın dini liderlərinə, parlamentlərə, beynəlxalq təşkilatlara və İnsan Hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsinə bir daha müraciət edərək, onları Azərbaycan xalqına qarşı erməni ekstremistlərinin təcavüzünə və vəhşiliklərinə prinsipial siyasi, hüquqi qiymət verməyə, Xocalıda törədilən cinayəti soyqırımı aktı kimi tanımağa çağırırıq.

Qoy, Uca Yaradan hamımıza savab əməllərdə və ədalətli olmaqda yardımçı olsun! Amin!”

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin İşlər İdarəsi
PREZİDENT KİTABXANASI

Bəyanatı Qafqaz Müsəlmanları İdarəsinin sədri Şeyxülislam Allahşükür Paşazadə, Bakı və Azərbaycan Yeparxiyasının arxiyepiskopu Aleksandr və Azərbaycandakı Dağ yəhudiləri icmasının rəhbəri Melih Yevdayev imzlayıblar.

Xalq qəzeti. - 2020.- 25 fevral. - № 42. - S. 8.

Prezident İlham Əliyev Xocalı soyqırımını qurbanlarının xatirəsini anım mərasimində iştirak edib *(26 fevral 2020-ci il)*

1992-ci il fevralın 25-dən 26-na keçən gecə erməni təcavüzkarları Azərbaycanın Xocalı şəhərində bəşəriyyət tarixində ən qanlı faciələrlə bir sırada duran soyqırımını törətdilər. Bu faciədən 28 il ötür. Həmin kütləvi qırğın nəticəsində 106-sı qadın, 63-ü uşaq, 70-i qoca olmaqla 613 nəfər amansızlıqla qətlə yetirildi, 487 nəfər şikəst oldu, 1275 dinc sakin girov götürüldü, 155 nəfərin taleyi isə hələ də məlum deyil. Bu soyqırımını aktı nəticəsində 8 ailə tamamilə məhv edildi, 25 uşaq hər iki valideynini, 132 uşaq isə valideynlərindən birini itirdi. Hər il dünya azərbaycanlıları və ədaləti uca tutanlar Xocalı soyqırımını qurbanlarının xatirəsini anırlar.

Azərbaycan paytaxtının minlərlə sakini Xocalı soyqırımının 28-ci ildönümü ilə əlaqədar anım mərasimində iştirak etmək üçün fevralın 26-da şəhər tezdən Xətai rayonunda faciə qurbanlarının xatirəsinə ucaldılmış abidənin önünə toplaşdı.

AZƏRTAC xəbər verir ki, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev və birinci xanım Mehriban Əliyeva anım mərasimində iştirak etdilər.

Abidənin yanında fəxri qarovul dəstəsi düzülüşdü.

Prezident İlham Əliyev abidənin önünə əklil qoydu, soyqırımını qurbanlarının xatirəsinə ehtiramını bildirdi.

Birinci xanım Mehriban Əliyeva, dövlət və hökumət nümayəndələri, ölkəmizdəki dini konfessiyaların rəhbərləri abidənin önünə gül dəstələri qoydular.

Xocalı faciəsi 200 ilə yaxın bir müddətdə erməni millətçilərinin və onların havadarlarının Azərbaycan xalqına qarşı apardığı etnik təmizləmə və soyqırımını siyasətinin davamı və qanlı səhifəsidir. Soyqırımını zamanı 56 nəfər xüsusi qəddarlıqla öldürülüb, 3 nəfər diri-diri yandırılıb, başlarının dərisi soyulub, bədən əzaları kəsilib, gözləri çıxarılıb, hamilə qadınların qarnı süngü ilə deşik-deşik edilib. Bu əməllərin qabaqcadan düşünülmüş qaydada, milli əlamətinə görə insanların tamamilə və qismən məhv edilməsi niyyəti ilə törədilməsi Xocalı faciəsinin beynəlxalq hüquqa əsasən məhz soyqırımını olduğunu təsdiq edir.

Dünya bu acı həqiqəti bilməli və insanlığa qarşı törədilən bu fakt öz hüquqi qiymətini almalıdır. Azərbaycan dövləti erməni millətçilərinin xalqımıza qarşı törətdiyi cinayətlər, o cümlədən, Xocalı soyqırımını haqqında həqiqətlərin dünya ictimaiyyətinə çatdırılması, onun soyqırımını kimi tanınması üçün məqsədyönlü və ardıcıl fəaliyyət göstərir. Prezident İlham Əliyev Xocalı faciəsinin təcavüzkar erməni millətçilərinin yüz illiklər boyu Azərbaycan xalqına qarşı apardığı soyqırımını və etnik təmizləmə siyasətinin qanlı səhifəsi kimi qiymətləndirib. Çünki XX əsrin sonunda dünyanın gözü qarşısında baş verən bu kütləvi qırğın hadisəsi öz amansızlığına və qəddarlığına görə təkcə Azərbaycan xalqına qarşı deyil, bütövlükdə bəşəriyyətə və insanlığa qarşı törədilən cinayət idi.

Ümummilli lider Heydər Əliyevin hakimiyyətə qayıdıışından sonra Xocalı faciəsi əsil siyasi və hüquqi qiymətini aldı. 1994-cü ildə ulu öndər Heydər Əliyevin təşəbbüsü ilə Azərbaycan parlamenti 26 fevralı Xocalı Soyqırımı Günü kimi qəbul etdi. O dövrdən başlayaraq dünya azərbaycanlıları soyqırımının bütün dünyada tanınması istiqamətində fəallığa çağırıldı, bununla əlaqədar onlara müraciət edildi. Həmin vaxtdan Azərbaycan diasporu Xocalı həqiqətlərinin dünya ictimaiyyətinə çatdırılması istiqamətində fəal iş görməyə başlayıb. Xocalı soyqırımını qurbanlarının xatirəsi bu gün dünyanın yüzlərlə şəhərlərində anılır. Qanlı qırğınla bağlı faktlar növbəti ildönümündə də beynəlxalq təşkilatlar qarşısında bir daha nümayiş etdirilir.

Faciə ilə bağlı həqiqətlərin dünya ictimaiyyətinə çatdırılmasında Heydər Əliyev Fondunun da xüsusi xidmətləri var. Fond Xocalı soyqırımını ilə əlaqədar xarici ölkələrdə layihələr həyata keçirir. Məqsəd bu soyqırımının dünya ictimaiyyətinə çatdırılması və erməni vəhşiliklərini əks etdirən materialların beynəlxalq təşkilatlar qarşısında nümayiş etdirilməsidir. Fondun həyata keçirdiyi “Qarabağ həqiqətləri” silsiləsi və işğal olunan ərazilərdə mədəni-tarixi abidələrin dağıdılması ilə bağlı ingilis dilində nəşr olunan kitab və bukletlər xaricdə yayılır. Fondun vitse-prezidenti Leyla Əliyevanın təşəbbüsü ilə başlanan “Xocalıya ədalət!” kampaniyası çərçivəsində dünya ölkələrində mitinqlər, yürüşlər və tədbirlər təşkil olunur.

Yalan və saxtakarlıq üzərində qurulmuş erməni təbliğat maşınının iç üzünü artıq ifşa olunub və dünya ictimai fikri Xocalı həqiqətlərini qəbul etməyə başlayıb. Xocalı faciəsinin soyqırımını olması faktı dünyanın bir çox ölkələrinin və beynəlxalq təşkilatların qərar və qətnamələrində əks olunur. Dünyanın 56 ölkəsinin üzv olduğu İslam Əməkdaşlıq Təşkilatı Xocalı faciəsinin insanlığa qarşı cinayət kimi qiymətləndirib və onu soyqırımını kimi tanıyır. Təşkilat üzv dövlətləri həmin faciəyə müvafiq siyasi-hüquqi qiymət verməyə çağırır. İndiyə qədər 10-dan çox ölkə Xocalı qətlamını soyqırımını kimi tanıyır.

Xocalı soyqırımını törətməkdə düşmənin məqsədi Azərbaycan xalqını sarsıtmaq, suverenlik və ərazi bütövlüyü uğrunda mübarizədən çəkəndirmək və torpaqlarımızı zorla ələ keçirmək olsa da, bu ağır faciə xalqımızı daha da mətinləşdirdi, qəhrəman oğul və qızlarımızı müqəddəs Vətən və milli dövlətçiliyimizə naminə

qətiyyətli və müəşəkkil mübarizəyə səfərbər etdi. Hər il soyqırımı qurbanlarının əziz xatirəsinin ümumxalq səviyyəsində yad edilməsi onu göstərir ki, Xocalıda ermənilərin həyata keçirdiyi dəhşətli qətləmin xalqımızın yaddaşından heç vaxt silinməyəcək, gələcək nəsillər Xocalı soyqırımının dəhşətlərini heç zaman unutmayacaq, bu soyqırımını həyata keçirənlər gec-tez ədalət məhkəməsi qarşısında cavab verərək layiqli cəzalarını alacaq, şəhidlərimizin qanı yerdə qalmayacaq.

Ermənilər Xocalı soyqırımını törətməklə xalqımızın mübarizə əzmini qırmaq istədilər. Amma faciələrimiz bizi daha da möhkəmləndirdi. Biz bir xalq olaraq daha güclü və əzmlı olduq. Biz güclü dövlət yaratdıq. O dövlət ki, bu gün dünyada söz və nüfuz sahibidir. Azərbaycan dostluq və tərəfdaşlığın nümunəsini dünyada yayan və təbliğ edən ölkələr sırasındadır. İqtisadi və siyasi gücünü durmadan artıran, regionda sülhün və təhlükəsizliyin təmin olunmasına töhfələr verən ölkəmiz Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin sülh yolu ilə, ərazi bütövlüyü çərçivəsində həllinə də nail olacaq. Bunu şərtləndirən ən böyük amillər xalqımızın vətənpərvərliyi, döyüşkən ruhu, torpağa məhəbbəti, həmçinin dövlətimizin başçısının uğurlu siyasəti və qətiyyətli mövqeyidir.

“Ermənilərin fikri özlərinə getməsin. Onlar bəlkə də öz tarixi vətəninə unuda bilirlər. Azərbaycan xalqı heç vaxt öz tarixi vətəninə unuda bilməz. Bu gün qaçqın şəhərciklərində, Bakıda, başqa yerlərdə Dağlıq Qarabağdan, işğal edilmiş bölgələrdən olan ailələrdə doğulan uşaqlar bir amalla, bir arzu ilə yaşayırlar ki, doğma torpaqlarına qayıtsınlar”, - deyən Prezident İlham Əliyevin bu fikrinin təməlinə çox güclü ideya dayanır: Biz öz tarixi torpaqlarımıza qayıdacağıq! Bu, bütün əzmini, dəyanətini canlərin məsuliyyətə cəlb olunmasına, belə kütləvi vəhşilik və soyqırımlarının bir daha təkrarlanmamasına yönəldən Azərbaycan dövlətinin zəfər yürüşü olacaq.

AZƏRTAC
2020, 26 fevral

